POLIROM

Alice VOINESCU

Jurnal

•

BIBLIOTECA MEMORIA
jurnale, autobiografii, amintiri

Alice VOINESCU

Jurnal

•

Ediție îngrijită, evocare, tabel biobibliografic
și note de Maria Ana Murnu
Prefață de Alexandru Paleologu

POLIROM
2013

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4276-2

ISBN PDF: 978-973-46-4277-9

ISBN print: 978-973-46-4145-1

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: clădire cu cupole din Piaţa Palatului Regal, Bucureşti

elefant.ro

Alice Voinescu şi lumea ei

Cititorul de azi va descoperi în acest jurnal o lume pentru reprezentarea căreia nu dispune decât de repere răzleţe, doar parţial şi poate impropriu, eventual derutant, corelabile în contextul istoric şi social. Desigur, figurează aici multe celebrităţi, şi româneşti şi străine, figurează şi personalităţi mai mult sau mai puţin ilustre, dar şi alte persoane doar notabile în epocă, a căror însemnătate s-a şters odată cu dispariţia acelei lumi, plus nenumărate altele strict private dar de mare distincţie şi calitate umană care contribuiau la strălucirea ei. Testimonii există, în jurnale şi memorii apărute în bună parte recent, unele cu totul remarcabile, dar evocând cercuri şi medii văzute separat, aparent etanşe sau cu prea puţine interferenţe. *Jurnalul* Alicei Voinescu este precumpănitor afectiv (ceea ce nu-i scade câtuşi de puţin extrema luciditate critică) şi comprehensiv, în ambele sensuri, adică de o extraordinară putere de înţelegere şi de o imensă cuprindere materială. În mărturiile Alicei Voinescu celebrităţile coboară de pe soclu, intră în cotidian şi în familiar, apar în relaţiile lor cu prieteni sau cu alţii, preocupându-se de chestiuni mari sau minore, veseli sau supăraţi, circulând în societate ca simpli oameni la fel cu ceilalţi, iar aceşti „ceilalţi" apar nu o dată mai interesanţi sau mai rezonabili. Pe parcursul jurnalului asistăm la destinele generaţiilor, pe care Alice Voinescu le urmăreşte cu interes, cu afecţiune, cu grijă.

Cât despre Alice Voinescu ea însăşi, avea un dar unic al comunicării, de o naturaleţe şi de o graţie absolut fermecătoare. O mare conferenţiară şi o profesoară de istoria literaturii dramatice la Conservator, care atrăgea la prelegerile ei (ca şi un Nae Ionescu, un Ion Petrovici sau un Pârvan) o audienţă enormă, compusă din tot ce era inteligenţă şi simţire în societate, de toate vârstele şi categoriile, nu numai studenţi. Pentru toţi aceştia a rămas neuitată.

Autoritatea ei era irezistibilă, dar ea nu avea nimic autoritar nici profesoral în firea ei. Era o fiinţă extraordinară, şi aşa era percepută. Cu toate astea îmi vine greu să-i aplic atributul de „extraordinară", deşi asta era, în mod indubitabil. Îmi vine greu din cauza naturaleţei, firescului, spontaneităţii ei şi unui fel de candoare care o făcea total nepedantă, atentă la ceilalţi, doritoare să afle, să înţeleagă, încrezătoare şi uitătoare de sine. Prezenţa ei era imediat liniştitoare, dezinhibantă, lecuia imediat, numai din felul cum te privea, timiditatea pe care faima şi prestigiul ei ar fi putut să o inspire. Când vorbea, în prelegerile ei sau în conversaţia intimă, de Shakespeare, de Sofocle, de Goethe, vorbea ca de lucruri ale vieţii, exemple şi repere fireşti şi limpezitoare. Nu era deloc o *femme savante*, nu era o *bas-bleu*. Dar deloc, deloc, era absolut contrariul. Nu era ce se numeşte cu intenţie elogioasă, dar în fond nu fără o inconştientă conotaţie derizorie, o fiinţă „cultă". Era o fiinţă pentru care viaţa fără cultură nu e viaţă iar cultura fără viaţă nu e cultură. Ea nu se socotea atotştiutoare. Nu

se jena să îşi mărturisească ignoranțele iar când se întâmpla să-şi dea pe față naivitățile roşea ca o adolescentă.

Cei care am avut imensul noroc de a o fi cunoscut îndeaproape, atât în intimitate cât şi în ceea ce am numit mai sus „lumea ei", nu depăşim azi numărul degetelor unei singure mâini şi suntem toți ajunşi la o vârstă la care viitorul nu e decât un prezent ce ni se mai îngăduie. Au mai fost şi elevii ei de la vechiul Conservator de Muzică şi Artă Dramatică, ajunşi actori şi actrițe, cu mai mult sau mai puțin noroc în carieră, care au primit de la ea, pe lângă cunoştințele de cultură şi gustul pentru acestea, şi norme de conduită în societate şi de bun-gust, adică şlefuirea necesară unei cariere artistice şi unui stil de viață civilizată şi umană. Foştii elevi i-au păstrat amintirea toată viața şi se socoteau pe drept cuvânt a fi avut parte de cea mai privilegiată formație. Dar şi aceştia, câți mai trăiesc, sunt contemporani ai trecutului.

Alice Voinescu avea şi o rară vocație de confidentă. Asculta pe oricine, cu mare atenție şi răbdare, cu o abnegație şi o solicitudine pe care nu-mi amintesc să le mai fi văzut la altcineva. Câți n-au abuzat de timpul şi răbdarea ei, în momente de descumpănire intimă sau din pură plăcere ori din simplă vanitate. Mai ales fetele de la Conservator şi tinerele actrițe în criză sentimentală veneau la ea ca la izvorul tămăduirii cu micile lor turpitudini sau marile lor dureri; ea le trata pe picior de egalitate, punându-se în locul lor, le sfătuia sau le certa, găsind totdeauna cuvintele inimii cele mai mângâietoare. Ştiu lucrurile acestea nu fiindcă aş fi asistat la ele, Alice era, bineînțeles, de o perfectă discreție şi solidaritate feminină (deşi viața ei personală era de o rară puritate şi fidelitate, nu fusese scutită de momente critice iar mai târziu dramatice, pe care le-a asumat cu înțelegere şi curaj). Am abuzat şi eu, o viață întreagă, de atenția şi bunăvoința ei şi bine am făcut, compensând astfel în cel mai profitabil fel timpul risipit cu petrecerile şi, hai să zic, cu libertinajul tinereții. E drept că era cea mai veche şi mai bună prietenă a tatălui meu, o cunoşteam de când mă ştiu iar relația cu ea era ca şi de cea mai apropiată rudenie; rolul ei în educația mea timpurie şi apoi în formația mea intelectuală şi sufletească a fost tot atât de hotărâtor ca şi al tatălui meu. Conversația cu ea nu era obligatoriu intelectuală, se putea discuta cu ea orice, filme, întâmplări diverse, chiar şi cancanuri, de ce nu? dar totdeauna în marginile delicateței pe care prin firea ei o impunea aşa cum se impune cea mai suavă mireasmă.

Inteligența ei cu totul ieşită din comun şi perpetuu vie nu avea niciodată nimic condescendent, nimic dominator, nu vroia niciodată să o facă simțită ca atare, nu-şi aroga şi nici măcar nu-şi atribuia conştient vreo superioritate; efectiv dominatoare în ființa ei era bunăvoința ca efect al unei irezistibile bunătăți a inimii. Bunătatea aceasta, care-i eclipsa marea inteligență, era într-adevăr a inimii dar venea dintr-o imensă putere de înțelegere (în fond lucruri indiscutabile). Pornirea ei spontană era totdeauna de *a se supune* nevoii altuia, realității, adevărului. Şi mai cu seamă lui Dumnezeu.

Într-un interviu acordat în 1945 lui Ion Biberi (*Lumea de mâine*) mărturiseşte câteva lucruri pe care le voi pomeni mai jos. În primul rând că, pregătindu-şi teza de doctorat la Sorbona despre Hermann Cohen şi şcoala neokantiană de la Marburg, a petrecut un an universitar în acel oraş

german, la fața locului, printre adepții acelei şcoli (Nicolai Hartmann, Ernst Cassirer, Paul Natorp şi, bineînțeles, magistrul, Hermann Cohen – se mai afla acolo şi José Ortega y Gasset, cu doi ani mai vârstnic decât ea). La prima întâlnire cu magistrul, care obişnuia să-şi invite discipolii la ceai, el a întrebat-o: „Domnişoară Steriade, aveți o convingere religioasă?". „Da, i-a răspuns ea, sunt creştină ortodoxă şi practicantă." „Domnişoară Steriade, sunt obligat să vă spun că gândirea noastră, care este agnostică, ar putea să vă contrarieze credința." „O, nu, domnule profesor, credința mea e adâncă şi inebranlabilă. Afară de asta, consider că gândirea filozofică este altceva decât credința." Când a apărut la Paris (în 1913) teza ei *L'interprétation de la doctrine de Kant par l'école de Marburg*, o carte remarcabilă, care a făcut oarecare vâlvă în mediile academice, i s-a propus o catedră la o universitate americană, ea a refuzat fără ezitare: „Nu pot accepta, în România mă aşteaptă logodnicul meu". În țară nu se mai pomenise o femeie profesoară la universitate, şi încă la filozofie! Aşa că, spre norocul culturii şi societății româneşti, a trebuit să primească la Conservatorul din Bucureşti Catedra de istoria literaturii dramatice, la care a ținut până în 1948 prelegerile care au făcut epocă.

Logodnicul care o aştepta, avocatul Stello Voinescu, un bărbat deosebit de inteligent, spiritual, distins, fermecător, foarte cultivat, pe care l-a iubit toată viața cu o patimă, un devotament, o tandrețe fără de margini, era şuetar şi chefliu; i-a făcut multe zile fripte. Pe care ea le suporta cu îngăduință, răbdare şi grijă. Era de bunăvoie roaba unui stăpân capricios şi adorat. Talentul lui se consuma în şuete; era un *causeur* strălucit, dar, bineînțeles, nu putea rivaliza cu faima ei şi mărturisea, amuzat, că o invidiază. Ceea ce ea primea ca un soi de madrigal.

Mare intelectuală, mare conferențiară, profesoară celebră, prietenă cu câțiva din marii scriitori şi cărturari europeni, André Gide, Roger Martin du Gard, André Malraux, Paul Desjardins, Eugenio d'Ors, pe care-i întâlnea de obicei, în fiecare an, la decadele de la Pontigny şi cu care întreținea permanent corespondență, făptură quasilegendară, personalitate de prim-plan a culturii, ea asumase vocația aceasta ca obligația creştinească de a nu-şi îngropa talantul. Dar era în primul rând, mai presus de toate, o mare îndrăgostită. O mare îndrăgostită, cu o unică mare iubire de o viață. Eu cred că asemenea iubire se poate numi genială. Stello nu era numai un noctambul şi un petrecăreț. A fost interlocutorul ei stimulator şi critic, afectuos şi sever. Îmi pot închipui (de altminteri *ştiu*) ce extraordinară înțelegere, dincolo de toate capriciile lui, era în acest cuplu totuşi minunat. Când a murit Stello, în toamna 1940, încă relativ tânăr, Alice i-a făcut funeralii superbe, la Biserica Boteanu. I-a dus dorul cât a mai trăit (a apucat să facă şi închisoare, să cunoască promiscuitatea, brutalitatea, răul concret şi odios, şi a primit această încercare cu aceeaşi inteligentă supunere pe care i-o dicta credința ei); i-a dus lui Stello dorul până la sfârşit, îl pomenea numai între intimi, păstrând o discreție şi o decență întemeiată pe convingerea că *dincolo* îl va regăsi. Era convinsă că Dumnezeu nu o va pedepsi pentru pasiunea ei ci o va îngădui pentru credința şi supunerea ei.

Eu cred că grația ei învăluitoare şi irezistibilă de aici venea: din calitatea ei de mare îndrăgostită. *Deci* de mare aristocrată (dincolo de faptul că era asta şi prin naştere).

Prima carte a ei apărută după moartea lui Stello poartă această dedicație, care mă emoționează de câte ori mi-o amintesc: *Ție, care mi-ai cunoscut toate gândurile.*

Alexandru Paleologu

Alice Voinescu – Călăuză şi Prietenă

„Minunile mele se întâmplă ziua”, afirmam cândva într-una din poeziile mele. Mărturiseam astfel nu numai nevoia imperioasă, pentru viaţa mea, a „extraordinarului”, dar şi evidenţa că pentru a-l trăi nu trebuia să recurg la planul secund al fanteziei, oricât de fecund ar fi el. Îmi era de ajuns să exist pur şi simplu, dar nu la voia întâmplării, ci pregătită mereu să mă las cuprinsă de exaltarea entuziasmului, în accepţia lui originară, confirmând, în trecerea inexorabilă, intuiţia difuză a unei posibile eternităţi. Stări fericitoare, spontane uneori, prin simpla imersiune în haloul desăvârşirii unei zile de vară, dar şi provocate de întâlniri care confirmă în aria efemerului manifestarea Ordinei eliberatoare.

Una din aceste întâlniri a fost Alice Voinescu. Aveam vreo 15 ani. Începeam să mă nasc din duh, străbătând cu greu contradicţiile biologice, sociale, culturale, care se năpusteau asupra mea ca să-şi impună întâietatea. Mă luptam cu mine, vrând să-mi afirm o individualitate pe care nu mi-o cunoşteam; mă nemulţumeau cei de o seamă cu mine, fie prin pasivitatea cu care îşi asumau vârsta, fie prin artificialitatea problematizărilor, mă nedumereau şi chiar indignau „oamenii mari” prin soluţiile facile, chiar conformiste, cu care păreau să fi rezolvat miracolul care era pentru mine viaţa. Şi, într-o seară festivă, a apărut Alice Voinescu. O siluetă neagră se strecura cu greu printre zburdalnicele fete adunate într-o vastă sală dominată de un imens brad împodobit. Când s-a urcat pe podium, plăpânda siluetă neagră aureolată de flăcările de argint ale unui păr strălucitor a impus tăcerea. Nu ştiu ce ne-a vorbit. Dar glasul ei, cu o cadenţă afectiv stăruitoare, avea limpezimea imperioasă a proclamării evidenţelor. Aşa va fi pentru mine tot restul vieţii ei: plăpândă, dar pasionată, neistovită în trăirea şi afirmarea unor valori obiective. Ale noastre, ca oameni. În seara aceea am primit darul unui adevăr întrupat. Aş fi putut să mă apropii de Alice Voinescu, prin nepoata ei, Maria Ana Musicescu (Maricica), cea mai bună prietenă a mea. Dar nu puteam recurge la mijloace obişnuite pentru a celebra neobişnuitul. Şi astfel au trecut trei ani, până în primăvara lui 1934, când, la 18 ani, în primul an de facultate la Drept, făceam prima mea călătorie în străinătate cu un grup de studenţi. În Grecia. Pe treptele Acropolei, în acea lumină care anulează limitele, trăind plenar pentru prima dată minunea frumuseţii, am simţit că aş putea intra într-o confluenţă spirituală cu Alice Voinescu. Şi i-am scris o carte poştală, cerându-i voie să mă cunoască. Aşa a început o prietenie care nu s-a sfârşit nici prin moartea ei. Căci la căpătâiul meu veghează fotografia, pe care Ion Lucian Murnu, soţul meu, i-a făcut-o în ultimele luni dinaintea morţii; sufletul ei viu l-am păstrat în vocea pe care Ion i-a imprimat-o pe o bandă de magnetofon, când boala de inimă încă nu-i tăiase răsuflarea şi cu „limbă de moarte” mi-a lăsat în păstrare toate manuscrisele, în care regăsesc timbrul cel mai adânc al spiritului ei.

În toamna lui 1934, am început să asist la cursurile Alicei Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică şi de Artă Dramatică. Nu mai erau conferinţele de la Fundaţia Carol despre teatrul contemporan, pe care le urmăream strângând din pumni ca să înţeleg mai bine, într-un timp când abia ieşisem din *Winetou* şi romanele poliţiste. Nu mai era aula mare înţesată de oameni până la ultimul balcon şi unde, chiar în neînţelegerea mea, mă simţeam solidară cu un public fervent, subjugat nu numai de sensul înalt al exegezei dar şi de melodia vocii şi de expresivitatea mâinilor albe şi fine, care păreau să decanteze ideile într-un spaţiu de o fluiditate magică. Sala de curs, instalată într-unul din saloanele casei Grueff de pe str. Câmpineanu, era mereu plină de studenţii aşezaţi în mai multe rânduri, pe scaune disparate. În faţa lor, lângă o măsuţă, Profesoara. Preda între orele 14 şi 16, de trei ori pe săptămână. Şi cu migala omului de ştiinţă, Alice Voinescu descifra pentru noi textele celebre, chintesenţă a ipostazelor umanului, învăţându-ne să ne încântăm nu numai de frumuseţea lor literară, dar, mai ales, să urmărim anevoioasa, zbuciumata, atât de contradictoria devenire a omului întru spirit. Şi până la urmă, să ne cunoaştem, să ne cunoaştem şi să ne orientăm. Şi, desigur, dacă toţi cei care i-au fost elevi au fost marcaţi de învăţătura ei, nu numai în meserie, dar şi în „cariera” lor de oameni, aceasta se datoreşte nu numai ştiinţei şi talentului ei pedagogic, ci mai ales pentru că tot ce spunea ea era viu, plătit cu viaţa ei. Mi-a fost dat s-o cunosc tot mai bine, să-i pătrund intimitatea şi să mă înclin de fiecare dată în faţa neîncetatei, uneori istovitoarei ei lucidităţi, cu care îşi supunea orice gând, simţire sau faptă unor criterii absolute, chiar cu riscul de a-şi asuma o înfrângere şi niciodată deplin mulţumită de ea însăşi.

O aşteptam la ieşirea de la curs în gangul întunecat şi vetust, unde cândva se vor fi oprit echipaje elegante. Nu eram singura. Întotdeauna era acompaniată de un cârd de studenţi, dornici să mai beneficieze de prezenţa ei. Cu mersul puţin săltat, parcă mereu pregătită de zbor, purtând sub braţ cărţile al căror înţeles ni-l tălmăcise, cu părul auriu fluturând în jurul pălăriei cochet aplecate, îşi asculta „copiii” (aşa îi numea) ciripind din preaplinul tinereţii. De obicei o conduceam acasă, în strada Temişana, unde locuia la etajul al doilea al unei case, într-un scuar mic, lângă grădina Cazzavillan. În zilele exaltante ale primăverii, făceam un ocol prin Cişmigiu, bun prilej să ne cunoaştem între noi şi să ne grupăm după afinităţi. Astfel ne-am constituit pe negândite în ferventa „garde de coeur”: Madeleine Andronescu, Mircea Şeptilici, Miron Suru, Rodica Sofronescu şi eu – care adesea duceam îndrăzneala până la o aştepta pe „Doamna”, cum îi spuneam noi, în poarta casei ei, ca s-o conducem la curs. Când încerc să recompun retrospectiv acele timpuri, după mai bine de cincizeci de ani de vijelie a vieţii, realizez uimitoarea disponibilitate pentru fervoare a unei generaţii, care din păcate, în marea ei majoritate, n-a avut posibilitatea sau discernământul să se orienteze solar în jurul Alicei Voinescu şi s-a lăsat amăgită, din orgoliu sau mimetism, de sumbrele chemări ale unui fals mesianism. Atâtea crime, dezbinarea unui popor, care abia îşi împlinise cu atâtea jertfe visul Marii Uniri şi, culmea, în numele Crucii! Alice Voinescu nu propovăduia, nu se erija în exemplu, dar asculta în noi cu simpatie şi atenţie zvonul unei purităţi primordiale pe care prezenţa ei o deşţelenea şi o justifica.

Şi într-o zi ne-a poftit la ea la ceai. Aşa am intrat în viaţa ei. Era un apartament cu trei camere într-o casă-vilă, dincolo de o poartă de fier forjat, pe care se căţărau trandafiri. Din micul vestibul se intra într-o odaie mare, care primea lumina din biroul alăturat, căruia i se înlăturase glasvandul şi dădea spre grădină. O altă odaie, dormitorul, avea uşa închisă. Adunaţi în jurul mesei ovale sub clopotul de lumină al lămpii din tavan, distingeam doar vag armonia unui interior unde nimic nu părea de prisos, obiectele ordonându-se ca un suport firesc şi necesar unor oameni dedicaţi spiritului. Desigur, cărţile aveau prioritate. Fie pe rafturile unei biblioteci auster moderne sau pe cele ale unei relicve tradiţionale din stejar sculptat cu motive florale. De altfel, noul şi vechiul se întâlneau fără ostentaţie: un bufet Biedermeier şi un birou paralelipipedic, canapeaua şi fotoliile de piele, utilitar confortabile, cu graţioasele scaune „fin de siècle". Nu erau propriu-zis „obiecte de artă" în acest interior şi Alice Voinescu va deplânge ades modestia lui, în frecventele ei mutări de chiriaşă, dar atmosfera globală degaja buna stare psihică, neîndoielnic reflex al unei superioare complexităţi a celor care o animau. La un moment dat, a trecut prin odaie, venind din oraş, avocatul Stello Voinescu, soţul „Doamnei". A salutat discret, retrăgându-se în dormitor. Mai târziu aveam să aflu că era gelos pe iubirea tinerilor care îi înconjurau soţia şi că se simţea frustrat, în calitatea lui minoră de „Prinţ consort", cum îşi zicea. Curând ne vom împrieteni şi, până la moartea lui, în octombrie 1940, voi fi singurul tânăr acceptat de el din „curtea" Alicei Voinescu. Acest om, bine făcut, inteligent şi cultivat, plin de farmec, va fi „crucea" Alicei Voinescu mai bine de 25 de ani. S-au iubit, s-au apreciat şi s-au chinuit unul pe altul, ea vrând să-l „spiritualizeze", el vrând s-o „umanizeze". Desigur că există un „surplus" la ambii şi dacă nu l-au adus la un „numitor comun", deşi aveau calităţile necesare, aceasta se datora unor determinări originare. Ea, structurată occidental de cenzurile unei discipline care obligă instinctul să se supună rigorilor spiritului şi intelectului, el, balcanic, cu nostalgia unui absolut de neatins de care te consolezi în desfătarea clipei dizolvante. Între ei doi, îi voi iubi şi înţelege şi de multe ori voi fi o punte.

Nu caut să îmi explic fenomenul! Din atât de numeroşii tineri care o înconjurau cu admiraţia şi chiar cu fervoarea lor, sunt cea care am traversat viaţa alături de ea şi dintre acei foarte puţini care, şi după moartea lor, continuă să trăiască în mine. Nu la nivelul amintirii, ci ca o prezenţă vie: martor, sfătuitor şi reper al fiecărei zile. Nu ca o dependenţă care mi-ar ştirbi autodeterminarea, ci ca o împlinire a universului meu interior hrănit de dragostea pentru acei morţi sau încă vii care, prin puritatea şi curajul lor, au întărit în mine încrederea în sfinţenia lumii. Pentru că dintre toate atributele majore ale Alicei Voinescu, puritatea şi curajul se afirmau cu precădere, pentru apărarea destinului nostru personal cotropit într-un crescendo accelerat de imperativul nemilos al unui destin colectiv impus de istorie.

Alice Voinescu ştia că viaţa trebuie salvată nu numai în aparenţa ei efemeră, ci în miezul permanenţei şi că noi, oamenii investiţi cu darul miraculos al conştiinţei, avem datoria să o apărăm cu orice risc. Îmi amintesc o lecţie a ei despre Hamlet. „A fi sau a nu fi?" Dilema tragică a eroului care se simte răspunzător de moartea tatălui. „Lumea e scoasă din matca ei şi eu trebuie s-o pun la loc!"

Prin înfiorata asumare a nenorocirii, Hamlet, prin Alice Voinescu, ne îndemna pe fiecare din noi să nu rămânem indiferenţi la marile zguduiri ale timpului, pentru a nu deveni complici cu făptaşii, chiar numai din prudenţă, fiind astfel tulburaţi în integritatea noastră psihică.

Astfel, de la protestul public în timpul crizei cehoslovace, preludiu al holocaustului, la condamnarea energică a asasinării incredibil de mişeleşti a marelui Nicolae Iorga, la avertismentul sever dat celor care l-au silit pe tânărul rege Mihai să abdice, Alice Voinescu a fost mereu o prezenţă activă, prezenţă plătită nu numai cu marginalizarea, dar până la urmă şi cu detenţia şi surghiunul, în condiţiile degradante ale mizeriei comuniste.

În 1929, Alice Voinescu îşi începea *Jurnalul*. Avea 44 de ani. Nu mai era nici la vârsta primelor expansiuni care se închid pudic între scoarţele unui caiet, nici la cea a întrebărilor fundamentale ale unei conştiinţe care caută să-şi găsească locul în complexitatea existenţei. La data aceea îşi câştigase un deosebit prestigiu. Teza de doctorat în filozofie asupra Şcolii neokantiene de la Marburg, susţinută la Sorbona, fusese atât de elogios apreciată, încât i se ceruse să ţină prelegeri la prestigioasa universitate. Cursurile de estetică şi istorie a teatrului la Conservatorul din Bucureşti se bucurau de o audienţă numeroasă chiar din afara cadrului universitar. Dar nici una din peripeţiile unei personalităţi nu o determinase încă pe Alice Voinescu să ţină un jurnal. Întâlnirile de la Pontigny o vor face. Vechea mănăstire din secolul al XII-lea, din inima Franţei, animată de spiritul viu şi înţelegător al profesorului Paul Desjardin, reunea în câte trei decade succesive, în fiecare vară, tendinţele culturale cele mai diverse şi chiar antagoniste din întreaga Europă, în dorinţa descifrării noilor semne ale timpului prin confruntări sincere şi elevate. Sosită la Pontigny în vara anului 1929, Alice Voinescu va fi până la 1939 o fidelă şi preţuită invitată a animatelor întruniri estivale. Aici va cunoaşte, printre mulţi alţii, pe F. Mauriac (Premiul Nobel, 1952), Roger Martin du Gard (Nobel, 1937), André Gide (Nobel, 1947), André Malraux, Charles du Bos, H. Focillon, Paul Langevin, Jean Schlumberger, legând cu unii dintre ei şi prietenii trainice.

În această atmosferă de adâncă şi delicată „omenie", era cât se poate de firesc să primească sugestiile amicale ale iluştrilor ei prieteni. Iată de ce pe prima pagină a jurnalului, în ziua de 28 septembrie 1929, consemnează „mirarea mustrătoare" a lui Roger Martin du Gard, aflând în cursul unei conversaţii din acea vară că nu ţine un jurnal – şi hotărârea de a consemna pe viitor „tot ce trăieşte intim, tot reziduul spiritual ce-i lasă viaţa".

Astfel demarează filmul interior, care până cu câteva zile înainte de a muri (4 iunie 1961) va înregistra fidel oscilaţiile cele mai fine pe curba largă şi bogată a unei existenţe exemplare. Două sunt coordonatele majore pe care se construieşte viaţa Alicei Voinescu (ea, care spunea că de tot ce ţi se întâmplă eşti responsabil): iubirea de oameni şi de adevăr. Ca să împace acomodările inerente dictate de prima cu exigenţele absolute ale celei de-a doua, *întreaga viaţă a Alicei Voinescu a fost o perpetuă răfuială patetică cu sine însăşi*, angajată pe traiectoria unei măsuri ideale a umanului. Confesiune şi

martor al epocii, *Jurnalul* (neasemuit act cultural) este, mai presus de orice, *un roman*, „romanul unei vieţi" şi al unui caracter de excepţie.

I-am urmărit declinul biologic din ultimele luni, când emfizemul cardiac îi tăia progresiv răsuflarea, până în noaptea din 3 spre 4 iunie 1961, când i-am închis ochii pentru totdeauna. „Se stinge ca o lumânare", spunea cu melancolie, de câte ori venea la căpătâiul ei, inimosul dr. Şerban Fotino. Dar spiritul ei se pregătea pentru o nouă glorie. Cu o seară înainte de sfârşit, pe terasa înghesuită a micii ei locuinţe, în blândul început de vară, soţul meu, Ion, la cererea ei, îi vorbea despre Orfeu, viitor protagonist al dialogurilor cu eroii tragici. Şi, desigur, despărţindu-se de atât de încercatul destin al pământului ei pe care atât de mult îl iubise, până la identificare, Alice Voinescu va fi spus ca marele ei prieten, Montesquieu, din ale cărui gânduri îmi cerea să-i tot citesc: „Je ne demande à ma patrie ni récompense, ni honneur, je lui suis reconnaissante pour l'air que j'y respire, pourvu qu'il ne soit pas corrompu".

Maria Ana Murnu

Tabel biobibliografic

1885	10 februarie. S-a născut la Turnu-Severin Alice (Steriadi) Voinescu. Tatăl, Sterie Steriadi, era avocat, doctor în drept la Paris; mama, Massinca, născută Poenaru, provenea dintr-o familie de cărturari.
	Urmează şcoala primară şi liceul la Turnu-Severin.
1908	Termină Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti.
1911	În primăvară, frecventează cursurile profesorului Hermann Cohen, adept al Şcolii neokantiene, la Marburg, în Germania.
1913	Îşi trece doctoratul în Litere şi Filosofie la Sorbona, Paris, cu teza: *L'interprétation de la doctrine de Kant par l'école de Marburg. Étude sur l'idéalisme critique*. După înapoierea în ţară se căsătoreşte, în 1915, cu avocatul Stelian Voinescu (Stello, Stelu din *Jurnal*).
1922	Este numită profesor de estetică şi istorie a teatrului la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti.
1925	Între anii 1925 şi 1939 este invitată la vestitele decade de la Pontigny din Franţa, organizate de Paul Desjardins, unde se întâlneau mari personalităţi culturale ale Europei. Aici i-a cunoscut pe: Malraux, Roger Martin du Gard, André Gide, Paul Langevin, François Mauriac, Charles du Bos, Jacques Rivière, Ernst Robert Curtius.
1935	Ţine o serie de conferinţe la radio, conferinţe axate în primul rând pe problemele tineretului. În anii ce urmează conferenţiază şi la Universitatea Liberă din Bucureşti, precum şi în provincie.
1936	Publică volumul *Montaigne*, Editura Fundaţiilor Regale.
1938	Colaborează, cu remarcabile contribuţii, la *Istoria filozofiei moderne*, III (vol. I, 1937. *De la Renaştere până la Kant. Omagiu profesorului Ion Petrovici*): *Scepticismul francez* (Montaigne, Pierre Charron, François Sanchez), *Nicole Malebranche şi Blaise Pascal*, *Şcoala de la Marburg*.
	Susţine cronica dramatică la *Revista Fundaţiilor Regale*.
	Îi apare o broşură intitulată: *Contribution dans la Psychologie de l'Assistance Sociale en Roumanie*, rod al activităţii depuse la Şcoala Superioară de Asistenţă Socială, unde a predat psihologia.

1940	Alice Voinescu ia atitudine împotriva legionarilor, în urma asasinării lui Nicolae Iorga.
1941	Editează volumul *Aspecte din teatrul contemporan*, Editura Fundațiilor Regale.
1946	Publică volumul *Eschil* la Editura Fundațiilor Regale.
1948	Alice Voinescu este pensionată în urma atitudinii luate față de abdicarea forțată a regelui: „O țară care îşi reneagă trecutul nu are viitor”.
1950	18 august. Începe să scrie *Scrisori către fiul şi fiica mea*.
1951	În preajma Sfintelor Paşti, este ridicată şi va face un an şi şapte luni de detenție, urmată de domiciliu obligatoriu.
1954	ianuarie. Se întoarce acasă din domiciliul obligatoriu, pe care l-a petrecut în nordul țării, în satul Costeşti, lângă Târgu Frumos.
1955	Apare volumul *Michael Kolhaas* de Heinrich von Kleist, la ESPLA, în traducerea Alicei Voinescu.
1957	17 ianuarie. Scrie ultimele pagini din *Scrisori către fiul şi fiica mea*.
1960	Vede lumina tiparului volumul *Nuvele* de Thomas Mann la ESPLA, în traducerea Alicei Voinescu.
1960-1961	Alice Voinescu scrie *Dialoguri cu eroii tragici*.
1961	În noaptea de 3 spre 4 iunie se stinge din viață cea care a fost Alice Voinescu, un mare om de cultură.
*	
1983	La Editura Eminescu apare volumul *Întâlnire cu eroi din literatură şi teatru*, 841 p., care cuprinde scrierile Alicei Voinescu, cu excepția studiului despre Paul Claudel. (Ediție îngrijită de Prof. Dan Grigorescu.)
1994	La Editura Dacia, din Cluj, apare volumul *Scrisori către fiul şi fiica mea* (cu o *Addenda* cuprinzând referințe ale unor personalități culturale în favoarea eliberării Alicei Voinescu plus corespondență), 190 p. (Ediție îngrijită de Maria Ana Murnu.)

M.A.M.

Notă asupra ediției

Ediția de față reproduce pentru prima oară, şi integral, cele 32 de caiete cu însemnări pe care autoarea le-a intitulat *Jurnalul meu*, începând cu 28 septembrie 1929 şi până la 31 mai 1961, cu doar câteva zile înainte de a se stinge din viață. Însemnările din acest jurnal inedit nu sunt riguros zilnice, autoarea revenind totuşi uneori cu o succintă relatare asupra unei perioade când, din varii motive, le-a abandonat; o mică dezordine care se va regăsi şi în suita caietelor. Iată, numerotate de autoare, lista acestora:

Caietul 1:	28 septembrie 1929 – 26 septembrie 1930
Caietul 2:	22 decembrie 1930 – 13 mai 1936
Caietul 3:	12 octombrie 1936 – 30 martie 1937
Caietul 4:	(în ordine cronologică şi tipărit ca atare, dar numerotat 5) 12 iulie 1937 – 15 decembrie 1938
Caietul 5:	(În ordine cronologică şi tipărit ca atare, dar numerotat 4 şi datat retroactiv pentru că, în parte, şi este redactat retroactiv după cum urmează: *Pontigny, 20 septembrie* – relatarea „decadei” de la Pontigny; *Vineri, 24 septembrie* – scurt sejur la Paris; *4 octombrie, în tren* – călătoria cu trenul spre țară; *14 octombrie, la Bucureşti* – o notă scurtă despre sosirea acasă.)
Caietul 6:	omis parțial în această ediție.
Caietul 7:	5 ianuarie 1939 – 23 noiembrie 1939
Caietul 8:	19 ianuarie 1940 – 31 decembrie 1940
Caietul 9:	23 ianuarie 1941 – 23 ianuarie 1942
Caietul 11:	23 ianuarie 1942 – 23 octombrie 1942
Caietul 13:	2 noiembrie 1942 – 28 martie 1943
Caietul 14:	8 aprilie 1943 – 16 decembrie 1943
Caietul 15:	27 decembrie 1943 – 3 decembrie 1944
Caietul 16:	3 ianuarie 1944 – 1 aprilie 1944
Caietul 17:	22 octombrie 1944 – 3 aprilie 1945
Caietul 18:	1 mai 1945 – 9 mai 1945

Caietul 19:	24 noiembrie 1946 – 3 decembrie 1946
Caietul 20:	18 noiembrie 1947 – 29 ianuarie 1948
Caietul 21:	7 februarie 1948 – 9 ianuarie 1949
Caietul 22:	9 februarie 1949 – 9 mai 1949
Caietul 23:	9 mai 1949 – 21 decembrie 1949
Caietul 24:	10 februarie 1950 – 8 octombrie 1950
Caietul 25:	16 octombrie 1950 – 23 februarie 1951
Caietul 26:	26 februarie 1951 – 17 aprilie 1951
Caietul 27:	17 noiembrie 1952 – 12 aprilie 1954
Caietul 28:	7 mai 1954 – 4 iunie 1954
Caietul 29:	12 iulie 1954 – 20 septembrie 1955
Caietul 31:	23 septembrie 1955 – 6 iunie 1957
Caietul 32:	29 iulie 1957 – 21 februarie 1959
Caietul 33:	17 martie 1959 – 18 mai 1959
Caietul 34:	30 iunie 1959 – 30 mai 1961

Precizăm că am omis cu bună ştiinţă, parţial, caietul nr. 6 şi unul nenumerotat. Aceste caiete cuprind notiţe de la conferinţele de la Pontigny, citate etc., un material care poate va fi publicat cândva într-o Addenda a *Jurnalului* împreună cu alte pagini răzleţe din arhiva Alicei Voinescu, necesare, fără doar şi poate, unui viitor biograf al Alicei Voinescu.

Editarea acestui „roman”, aflat în manuscris, a fost dificilă, deoarece nesiguranţa vieţii materiale, boala, detenţia nu i-au dat autoarei răgazul să-l revadă.

În transcrierea textului am aplicat normele ortografice în vigoare, păstrând însă caracteristicile limbii scriitoarei.

Scrisul ei era destul de citeţ, dar în caiete diferite calitativ. Când a fost câte un cuvânt pe care nu l-am descifrat, am preferat marcarea lui prin paranteze drepte […] sau (?).

Tot în paranteze drepte au fost date numele proprii pe care le-am putut identifica.

Pasajele din *Jurnal*, nu puţine, scrise de Alice Voinescu în franceză, germană sau engleză au fost traduse de mine. În capitolul de note de la sfârşitul volumului se găsesc adnotările care mi s-au părut necesare pentru o mai bună înţelegere a textului, multe din ele referindu-se la cercul ei de prieteni (când i-am cunoscut) şi ai familiei.

În final, menţionăm contribuţia deosebită a doamnei *ANA BARBU* la definitivarea acestei ediţii şi a notelor care o însoţesc.

7 martie 1992 – 3 noiembrie 1996

M.A.M.

1929

Maricichii[1]

28 septembrie

Era la Pontigny[2], nu mai ştiu cu ce prilej, la masă, R.M. du Gard[3] s-a mirat mustrător că nu-mi țin jurnalul. Vorbind despre altele, dedesubtul ideilor ce se perindau în conştiință, parcă se înfiripa un gând limpede şi compact – compact de tot dorul ce-l mâna: *voi scrie* de azi jurnalul, *voi scrie* tot ce trăiesc intim, tot reziduul spiritual ce-mi lasă viața şi – fiindcă niciodată nu am făcut nimic fără dragoste, nimic cu folos zic – ştiam că şi această hotărâre nu o voi putea realiza consecvent decât „dedicând-o” cuiva. Maricico, tu ai fost cea care mi-ai apărut în suflet atunci şi, pe când vorbeam şi râdeam, îți făgăduiam ție acest depozit de „ce devine un om sub acțiunea vieții”.

Am vrut să scriu din seara aceea – nu parveneam să scriu la Pontigny –, îmi pare rău că nu încep acest caiet cu un *Jauchzen*[1*] sufletesc cum l-aş fi făcut acolo. Dar ai câteva scrisori. Vor servi ca dovadă că eram nu zic fericită – asta e o vorbă al cărei conținut nu mă încumet să-l cunosc –, eram senină, echilibrată şi mă simțeam pe mine *echt* – „autentică” în orice gând, în orice gest. Îți doresc să trăieşti zile de acestea. Nu numai pentru cele ce vei învăța de la oameni ca acei ce i-am cunoscut la Pontigny, dar pentru starea de umanitate pură în care o atmosferă din acestea, în care totul cedează gândului pur şi dorului de mai bine, te transpune. Sunt ani lungi în care parcă aduni fără rost ce-ți oferă viața – foarte deseori sunt ani săraci de orice sens – şi deodată să te trezeşti într-un loc în care gestul cel mai neînsemnat devine pentru tine simbol, unde te simți „acasă”, ca niciodată în viață, unde respiră conştiința ta fără nici un efort – poate ar merita asta s-o numeşti fericire. Am trăit-o. Nu o pot transmite în cuvinte altora. *Das muss man selbst erleben*[2*]!

Când m-a văzut Lala[4], la Paris, s-a speriat de ochii mei – se pare că aveam o privire de aiurea –, Flo[5] m-a întâlnit la restaurant şi a avut aceeaşi impresie. Lala se uita la mine ca şi cum eram gata să mă volatilizez în fața ei. Ea mi-a cumpărat acest caiet şi, cu ochii ei frumoşi şi adânci, m-a rugat să-l scriu. Îl veți citi tu şi Lala şi Flo şi Mad[6], poate îl veți citi şi altora care m-au cunoscut aşa cum sunt şi care vor avea nevoie de o experiență pentru a se descurca în unele momente grele în viață. Cum nu veți citi aceste rânduri decât când nu voi mai fi eu, pot să-mi permit o sinceritate pe care, oricum aş vrea-o, n-aş putea s-o ajung, ştiind că veți citi jurnalul acesta fiind eu în viață. Te văd speriindu-te, Mimy[7], şi de imaginea morții şi poate de gândul că am ceva de ascuns! Nu te teme nici de una, nici de alta! Până azi nu am făcut, nici gândit lucruri pe care nu le-aş putea mărturisi, n-am jignit nici legi sociale, nici naturale. L-am mâniat, desigur, pe Dumnezeu – dacă e – prin faptul că n-am ştiut să înțeleg semnul ce-mi făcea prin toate necazurile şi greutățile ce întâmpinam. Acum ştiu şi simt că de tot ce ți se întâmplă eşti responsabil şi regret din toată conştiința că am putut meschiniza prin furii banale, indignări forțate de formule cărturăreşti, prin dureri factice, fiindcă mi le inoculam cu gândul că aşa se cuvine să suferi când eşti înşelată, mințită, decepționată etc.! Ce rău îmi pare că am trăit aşa cei mai buni ani ai vieții mele, în care puteam fi numai lumină şi înțelegere îngăduitoare, în care trebuia să radiez în jurul meu viață autentică.

30 septembrie

Am închis repede caietul alaltăieri – *c'est le prix de la sincerité parfaite*[3*]. Stello[8] are un instinct şi o intuiție uimitoare. A insistat să ştie ce scriam. I-a trecut prin cap că poate fi un jurnal! Nimic important de atunci, căci afacerea cu Şcoala Superioară de Comerț nu e interesantă. M-a indignat nu purtarea lor, ci gradul arierat de delicatețǎ. Nu m-am supărat de ce au făcut – m-au întristat laşitatea, lipsa de curaj, compromisul. M-a indignat însă mai rău Anişoara. Cred însă că am fost prea crudă şi m-am lăsat antrenată de prejudecata dreptului asupra „soțului". Ea, şi cumva dacă îl iubeşte, nu are dreptul să i-o spună! Nu sunt încă lămurită bine nici asupra credinței mele, nici mai ales asupra faptei ei. Stello minte – consideră că e o datorie

față de amândouă – poate și din obiceiul de a minți pentru a nu lăsa *prise*[4*] asupra lui. Eu știu sigur că nu obsesia ei, căci asta e, mă agasează că nu sunt geloasă, poate fiindcă o găsesc ca femeie foarte *unapetitlich*[5*], dar că mă doare, cuvântul e exagerat, mai bine zis mă jenează simțământul că m-a trădat. Contam pe ea ca pe un bărbat, de aceea freiam[6*] cu ea, căci femeia din ea n-are nimic comun cu mine. Era pentru mine un om de treabă. De când știu că nu și-a stăpânit pornirea pe care am ghicit-o de vreo trei-patru ani, că mai ales vrea „să se realizeze" în dauna mea, îmi repugnă; deziluzia nu e din dragoste ci din prietenie. Orice mărturisire nu m-ar fi jignit; are dreptul să gândească și să spuie ce gândește – poate chiar își închipuie că-l fericește pe Stello – și ăsta e dreptul ei; dar a-l atrage la chef, a-l trage spre viața de *amusement*[7*] ieftin și stricat pentru a petrece cu el:

> Voilà qui est vulgaire et je ne cède pas a cause de cela – quant à l'autre, si elle le sait – et je le crois – et si elle le lui permet – et je le crois encore – elle me fait pitié comme un pauvre être. Mais tout cela me servira de leçon – on ne doit pas faire crédit aux jeunes gens avant de les avoir vu agir. D'ailleurs, ces deux avaient agi contre la règle, Anna en tout cas. C'est de ma faute d'avoir crû que l'anarchie sur un point ne l'entraine pas dans tout le domaine spirituel.[8*]

Asta nu mă împiedică să gândesc mai departe că viața fetelor ce muncesc trebuie să se schimbe, precum și raporturile maritale și sexuale în genere. Dar atâta vreme cât se folosesc de minciună nu pot fi îndreptate. Ce am să fac când le voi vedea? Sper că voi putea să le vorbesc limpede și pe față, fără răutate, nici ranchiună – cum simt.

Azi am fost de două ori în Cișmigiu cu Stello, la soare. E calm acum și așa simpatic! Îl văd cum încearcă să se înțeleagă și să se stăpânească. Dar merge totul bine până la un punct: când e vorba de M.P.[9], se crispează, e pe punctul „să urle". E adevărată suferință sau e, cum cred, formula învățată a orgoliului bărbătesc? Nu l-a durut când i-am spus că nu mai iubesc pe nimeni, decât idei și cauze – sau cel puțin așa mi s-a părut, dar când la întrebarea: „ți-a trecut definitiv?" nu am răspuns decât, ca orice om cinstit: „sper, dar omul nu poate sconta viitorul", s-a înfuriat iar. Nu îndrăznesc să neg un sentiment pe care eu nu-l simt, dar cred că vorbele fixează și ceea ce nu mai este – și obiceiul, formula socială perimată, contribuie mult.

Dar eu? Ce sunt de când am plecat din Paris? La Paris nu a fost Parisul meu, cum îl iubesc eu, decât de câteva ori, mai ales o dată în Luvru, cu

Lala. Fetele erau dulci şi le iubesc. E bine să simţi oameni buni şi cumsecade în jurul tău. Z., dacă era altfel crescută şi cu alt bărbat, putea fi un om delicios. De când sunt acasă? Am asistat la scuturat fără reală participare. M-a agasat când am găsit praf şi pe unde se zice a fi curat, fiindcă am antipatie fizică împotriva prafului, dar nu socot lucrul o catastrofă casnică!

Ieri vizita la Viorica a fost foarte, foarte plăcută. E un om. Aş fi vrut să stăm mai mult de vorbă, dar prezenţa soţului ne purta pe căi de conversaţie înaltă. Am impresia că nu e numai inteligent, dar că ştie ce vrea şi că gândeşte precis şi limpede. Discuţia antamată asupra minciunii în căsnicie. Desigur, are dreptate când e vorba de majoritate şi de actual, dar cred că toţi se înşeală când socot că femeia de azi – cea coaptă şi a vremii, iar nu păpuşă şi în afară de realitate – e mai fericită cu iluzia decât cu adevărul. Cert, iluzia e realitatea cea puternică şi adevărată, dar nu iluzia minciună, ci iluzia creatoare care se naşte numai din cunoaşterea adevărului.

Ce folos să iubesc pe un om pe care nu-l cunosc cum e, care e forţat să se deghizeze continuu în faţa mea pentru a-mi întreţine dragostea! Iluzia adevărată, singura posibilitate de fericire, e să vezi ce ar putea deveni un om, cu toate păcatele lui, e creditul ce-l faci celui mai sărac, fiindcă ştii că e solvabil. A face credit unui bogat nu poate corespunde la nimic sufleteşte. Îmi pare rău, rău, rău că nu pot odată vorbi lung şi pe faţă cu M[işu] asupra acestor lucruri. Mi se pare că e un om care-şi întoarce lui însuşi spatele, cel puţin se poartă altfel decât e firea lui. M-am înşelat eu? Nu cred. E un sentimental şi se face un senzual. Poate e evoluţie firească. Dar prea minte – din delicateţă şi din prudenţă – şi aş vrea să simtă că prudenţa exagerată e laşitate. De ce mă preocupă? Mai bine zis, m-a preocupat? Cred că e un fel de francmasonerie naturală între fiinţe de acelaşi grad de evoluţie. Întotdeauna l-am simţit pe planul meu: un nostalgic, un inactual, în sensul că-i trebuie nesfârşit şi veşnicie. S-a blindat cu umor, cu ironie, acum chiar cu cinism. Mă tem ca miezul să nu fie atacat de coajă, am impresia că mai e vreme să fie prevenit, dar cum?

Nu mă tem de scenele lui St[elo] – ca să chemi pe un om la adevăr merită să înghiţi mai multe scene, dar mă tem, nu ştiu nici eu de ce. Oare nu am dreptul? E alta s-o facă. Dar ea nu e coaptă pentru acest lucru. De ce a rămas şi ea în drum? Cât m-a durut când am prins-o de vreo două-trei ori cu mici răutăţi de femeie. De ce cu mine? E geloasă, s-ar zice, dar nu şi-o mărturiseşte. Asta m-a făcut să înţeleg că nu e încă ce speram că este, căci

are posibilități mari, orice ar zice alții. Mă tem însă că nu mai vrea să se avânte în afară de făgaşul comun de simțire, i-a intrat în cap un fel de formulă a „măsurii”, pe care nu o trăieşte autentic, e doar învățată pe dinafară. De multe ori sunt tentată s-o scutur, s-o redeştept, s-o fac să trăiască adevărat, ca altădată. Nu o fac fiindcă am simțit că nu mai are curajul necesar, sau nu-l are încă!

Dacă nu erau toate scandalurile lui St[elo], rămâneam prieteni şi era bine pentru toți. Tulburarea prin care am trecut şi pentru care îi sunt profund recunoscătoare m-a educat mult: m-a învățat să mă cunosc, să mă stăpânesc, să mă înving şi *să mă liberez*. Dacă aş avea curajul să vorbesc odată, cu inima deschisă, cu el, i-aş mulțumi pentru tot ce am suferit fiindcă m-a dezrobit de tot. Credeam că e mult mai greu „când nu mai e nimic în tine” dintr-un sentiment cu care te obişnuiseşi! Când eram amărâtă, nenorocită, nedreptățită de St[elo], mă refugiam în gândul unei prietenii a inimii. Acum nu am mai deschis portița aceea de mult – nu mai trec pe acolo decât foarte rar – câteodată îmi port voit atenția într-acolo şi mă trezesc cu ea departe, la vreo carte, în vreun peisagiu, în vreo aspirație. Am crezut că m-au deziluzionat câte am auzit. Poate. Mai mult cred însă că e simțământul inutilității mele acum față de el. N-are nevoie de mine, ori s-a schimbat totalmente – este energie degradată ori a avansat şi el aşa de mult încât a ajuns în sfera unde îi e bine omului singur. Nu simt nevoia să-l revăd – mai mult: nu vreau să-l revăd. Asta să fie indiferență? Nu cred. E ceva definitiv.

Ieri am fost frapată de ritmul Aurorei şi al lui Nicu[10]. Ea – mai grațioasă, mai tânără, mai luminoasă ca oricând. Progresează mult. M-a amuzat „muşețelul” dat pe păr, sper că va veni clipa când va avea curajul să mărturisească *henné*-ul[11]. Are stofă de om întreg, bogat şi cu posibilități nesfârşite. E de „clasa întâi” şi îmi e tot mai dragă. Dar Nicu – de ce aşa gânditor? Nu cred că mă înşel, are un dor. Nu lipsa de bani îi întoarce privirea aşa înăuntru – îl iubesc şi mai mult aşa – fiindcă e un om care din asemenea conflicte iese mai bogat şi mai adânc. Ce om! Simți cum sună tot a plin în el. Maica[12] a îmbătrânit. Ieri m-am prins la întrebarea: dacă ar dispărea? M-a durut. Ce putere de atracție au oamenii cu suflet adevărat!

2 octombrie, noaptea

Sunt singură. Stello – la Craiova. De când m-am întors, e aşa de drăguţ că-mi lipseşte. Ce viaţă frumoasă puteam duce amândoi dacă nu ne chinuiam reciproc! El, pe mine, cu nedreptatea şi gelozia lui şi mai ales cu veşnicele abateri! Eu, pe el, cu rigiditatea principiilor şi nevoia de argumentare!

Am vorbit cu Th. asupra chestiei de la Şcoala Superioară de Comerţ – am râs cu poftă – odată privită din punctul de vedere al ridicolului situaţiei, am scăpat de orice amăreală. Am constatat cât sunt de slabă când mi se invocă argumente de ordin superior! Nu o să pot rezista să nu mă duc la şcoală să vorbesc elevelor, ba chiar să fac propagandă! E inteligent Th. şi-şi cunoaşte interesul. Dar desigur e mai mult ca atât. În felul lui este un idealist! Încadrat în lumea lui, pare şmecher. Merită mai mult!

Christiana P. a trecut pe la mine. Ce dureros sună înţelepciunea de resemnată. E curajoasă fetiţa asta şi tare îmi e dragă. Ce păcat că se anchilozează un suflet aşa plin de posibilităţi. Proşti sunt bărbaţii!

Vestea că M[işu] a fost mai bolnav decât credeam nu m-a lăsat rece. Aş vrea să-l văd, să-i vorbesc prieteneşte, fără să provoc surâsuri afectat ironice şi *propos*-uri[9*] cinice, de circumstanţă (Doamne, prudent e!) care nu sunt autentice, aş vrea să putem vorbi cu inima deschisă, frăţeşte, îmi e dor de el. Dacă St[elo] ar citi asta, iar s-ar simţi obligat „să sufere” şi să facă scene – pentru ce? Dacă ar şti ce curat şi senin şi poate rece e simţământul ăsta!

Azi mi-am adus aminte de Pontigny. Mi s-a făcut dor, dor de omenie curată. L-am visat pe Gide[13] că a trecut peste nişte drumuri şi canaluri pentru a-mi strânge mâna. Nu ştiam de ce. Îmi surâdea şi-mi ţinea mâna lung ca şi cum ar fi spus: ne înţelegem noi! Şi pentru asta „ar suferi” Stello. Ce mare copil! Sau ce simt? Am aflat azi iar o serie de nebunii făcute în lipsa mea. Iar au venit tipele în casă, chiar noaptea, în companie numeroasă. Dacă i-aş spune, ar jura iar că nu ştie – şi mă întreb dacă realmente e responsabil! Păcat că nu are curajul să recunoască greşeala! Dacă l-aş aduce la asta, nu aş regreta cu totul viaţa mea de veşnice eforturi.

Tot mai mult îmi trebuie singurătate. Sunt fericită când tac; îmi place să vorbesc cu câte o singură prietenă, altfel e vreme pierdută.

4 octombrie

Ieri, după-amiază bună cu Viorica şi Fify. E o plăcere să poţi vorbi cu oameni care înțeleg tot, care nu dau niciodată *maligna interpretatio*[10*]. Naturi deosebite, amândouă autentice: F., prin religie, V. – pură valoare morală, şi probabil la amândouă decepţia activă.

Maricica – tot mai mult recunosc în ea copilul meu. Vreau să-i scot din ea modestia falsă, care – dacă ar şti – e în mare parte orgoliu. Vreau să ştie cât poate. Mă bucur când o văd cât de mult nu are nimic vulgar în ea. Susceptibilitatea se va mai atrofia. Că vede tot şi ştie multe e trist pentru vârsta ei, dar e mai bine aşa.

Ieri, cusând, am petrecut ore bune. Seara, sosirea lui St[elo] m-a bucurat dar m-a şi agasat puţin. Câteodată e ca un copil cu care nu te poţi înțelege. Iar şi-a recăpătat siguranța în minciună – cele două zile de absenţă i-au permis să se reculeagă şi a revenit la vechiul sistem. Oare nu s-o putea să trăiască odată cinstit adevărul? Nu-i cer să-mi spuie ce a făcut, dar să recunoască faţă de el că greşeşte. Nu vrea, nu poate? Veşnic întoarce arma: acuză, mă bănuieşte. Nu cred că bănuieşte o clipă – prea mă cunoaşte şi mă ştie incapabilă de înşelăciune – doar pentru a se apăra pe el. *C'est lâche*[11*], asta i-am reproşat întotdeauna. Azi, din glumă, ajunsese iar la pesimismul politic şi social: mă acuza de nepatriotism din pricina surâsului sceptic cu care tăceam. A fost destul să-i amintesc cum uzează de asemenea pesimisme pentru a masca indiferenţa în fapt, pentru ca să schimbe repede conversaţia. Am observat asta la mulţi bărbaţi. Parcă se simt iertaţi de uşurinţa în care trăiesc, şi ca particulari şi ca oameni ai societăţii, când exagerează greutăţile obşteşti. Nu mă mai înşel. Când te doare cauza publică, începi prin a te îndrepta pe tine. Bertha Hindenberg nu vrea să iasă din Germania până când starea financiară a tuturor nu va fi bună! Eu am plecat trei ani la rând la Paris – cum aş îndrăzni să spun că *simt* realmente: criza noastră! O înţeleg, o deplor, dar cum aş îndrăzni să afirm că mă îngrijorează realmente, cum afirmă toţi bărbaţii, deşi beau şampanie şi fac chefuri urâte.

Mă bântuie ideea că am foarte puţin de trăit. Linia vieţii în mână e foarte scurtă. Aş vrea să pot trăi măcar cinci-şase ani ca să am vreme să spun în jurul meu ce trebuie. Încerc să lucrez conferinţele trecute. Dar ele sunt rodul unui idealism visător. Erau bune şi frumoase fiindcă erau adevărate. Acum nu mai pot vorbi aşa. Aş vrea aşa mult să mai trăiesc câţiva ani, să mă pot coace în sensul celor ce trăiesc acum!

6 octombrie, seara

Ieri zi simpatică: Cişmigiu, Marioara[14], seara râs nebun la teatru. Scrisoare Marietta[15].

Mi-a făcut plăcere Marioara – sănătatea morală respiră din ea, curaj şi dragoste pentru ai ei, un menaj care mă însănătoşează. Seara, teatru. Cum poţi râde şi să te amuzi cu fleacuri! Teoriile despre teatru prea sunt voite vizibil, nu e nici o artă şi totuşi *amusement*. Actul patru bun. Actul doi rulant: parodie delicioasă. Mă gândeam la prestigiul versului, chiar parodia avea ceva nobil din cauza lui. Actorii? M-au decepţionat, afară de Iancovescu. Ceilalţi se joacă. Au un fel factice de a debita care mă exasperează, de ce nu pronunţă ca acasă? Tantzi[16] prea se repetă, e nostimă foc, dar prea e la fel! Mediu!

Azi am început ziua prost: am pierdut panglica adusă pentru Mimy. Pedeapsă pentru compromisul făcut. Nu simţeam nevoia să mă rog: am intrat în biserică distrată, din obicei, grăbită, goală. Nu eram nicăierea, e curios! Am clipe când simt cum mă destram sau mai bine zis cum mă împrăştii.

10 octombrie

N-am mai putut scrie fiindcă s-au întâmplat lucruri grozave. Luni dimineaţa a murit bietul Ionel Crătunescu[17]. Am rămas toţi consternaţi. Primul moment: am crezut în o sinucidere. Era imposibil. Prea ţinea mult la viaţă. Săracul! Cu toate micile lui bârfeli, nu era rău şi era grozav de simpatic. În Franţa ar fi fost cineva. Îi trebuia o atmosferă morală solidă care să-l susţie. Era foarte slab. Cum l-am judecat duminică de sever! Aveam dreptate, fireşte, nu minţeam, dar de ce azi sunt mai indulgentă? Ar trebui să nu gândim despre oameni decât ca şi cum ar fi morţi, suntem aspri când îi socotim „fiind" – „a fi" e prin esenţă nemurire. Dacă am realiza în fiece clipă efemerul nostru, am fi mai iertători. Deşi am avut de multe ori cu St[elo] discuţii mari din pricina glumelor lui I[onel], deşi m-au durut *ses propos*, totuşi îmi era foarte simpatic şi tare milă îmi era câteodată de el când îl vedeam slab şi incapabil de rezistenţă morală! De vreo două ori a

venit şi şi-a vărsat sufletul la mine – avea nevoie de înțelegere bărbătească şi blândețe şi bunătate feminină – i-o dam cât puteam.

Ieri m-a apucat un soi de imensă milă, de simpatie mai adâncă decât o ai pentru cei vii. M-am prins dialogând cu el. Când s-au zvârlit bulgări de pământ pe el, vorbeam cu el, parcă să nu-l las singur. Pe Z.[18] şi pe sora lui prea le durea. Dar bietul Tilică[19]! Ce om dulce la suflet! Îmi e drag.

St[elo], ieri, autentic. Stăpânit de durere, colțuros cu alții. La cimitir parcă mă ura şi pe urmă iar mă lua de braț. L-am simțit şi pe el dialogând cu [Ionel] – nu-l mai puteam lua de la mormânt – ştiu că nu vroia să-l lase singur. Poate că-i spunea că ceilalți prieteni, gaşca, au venit la „Pflanz" căci I[onel] avea multe simpatii, dar aşa e dragostea lui – geloasă – ar vrea el singur să facă totul.

Afacerea cu procesele şi trebile succesiunii o prevedeam. Nu admite colaborare mai ales cu M[işu]. A fost nedrept ieri cu mine şi alături. Dacă ar vrea să creadă cât de calmă sunt când îl văd pe M[işu]! Ieri, nu ştiu de ce, s-a purtat cu răceală. Altădată m-ar fi durut – acum sunt aşa de indiferentă. De ce aşa schimbări în sufletele oamenilor? Oboseală? Duminică seara mi-a făcut plăcere, dar unde sunt emoțiile de altădată? *Tout passe, tout casse, tout lasse*[12*]. Şi durerea trece. Mă gândesc la Z. Ce oribil moment când l-a găsit pe I[onel] mort! De ce am stat acolo? Oare numai mila de ea m-a mânat şi m-a făcut să suport emoția groaznică ce mă scutura din temelii? Nu ştiu de ce mi s-a furişat în mine bănuiala că simțeam nevoia unei emoțiuni puternice care să mă zguduie – prea sunt senină şi rece de o bucată de vreme. Nu mai plâng cu patimă ca altădată. Prea m-am detaşat de oameni şi de lucruri. Nu doar că nu-i mai iubesc – îi iubesc, dar n-am nevoie să-i pipăi!

M-a uimit Aurora. Mult e delicată în sentimente sub aparența gestului brusc. A trecut la mormântul lui nenea Luca, a pus flori şi lumânare pentru ca să nu pară pustiu când vor trece pe acolo. *C'est une âme de qualité. Quelle différence avec une autre... L'affection familiale est vulgaire – comme Nicu le ressentait aussi. Il y a des gens qui ne croient aimer les leurs qu'en détestant les autres. Je n'ai pu m'empêcher de sourire en voyant les vieilles tantes „în exercițiul funcțiunii". Maica seule fait ces choses noblement, c'est à dire, elles ont un sens spirituel. Les autres vivent par la forme. Peut-être je juge trop sévèrement. Mais ce n'est pas un jugement, c'est une constatation. Autre génération – toute faite pour le sacrifice –*

machines de devoir. Elles ont certainement plus de mérite que nous, mais ont-elles donné de bonheur? Peut-être chacun selon son temps.

Comme Tantine est fine, bonne, occidentale! J'aime respirer en sa proximité – c'est de l'air pur: le grand calme de l'être tout spiritualisé. Je l'aime, elle et ses enfants. On se sent de la même famille humaine.

Je suis furieuse contre moi. Hier je me suis attrappée à quelques moments de „formule" tant ça tient à nos pensées, atitudes et gestes. Je souffrais réellement, mais je me comportais comme si je voulais paraître souffrire. Pourquoi? Une gêne, une pudeur de ce qui se passe en vous, vous fait faire des gestes stupides pour cacher la réalité! Étais-ce la présence de M., la pensée que St. pense à lui – kurz und gut[13*]*, je me sentais double à un moment donné. Pourvu que je ne me leurre pas dans un pareil instant!*[14*] Ce s-ar alege de un suflet care se uită în oglindă şi nu mai ştie care e!

Scrisoarea Madeleinei C[ancicov] m-a spălat. Numai Occidentul poate da cadrul unei asemeni liniştiri. Spun prostii! Orientul e lumea contemplării. Pretutindeni se poate, dacă ai puterea să-ți afirmi sufletul cel adevărat. Nevoia ei de singurătate o înțeleg perfect, mai ales pe aceea de *a nu se vorbi de ea*. Cum o înțeleg! Trebuie să te uite cu totul ceilalți, să nu te ducă pe căile lor prin dragoste şi solicitudine, ca să te regăseşti complet pe tine. Şi eu aş avea nevoie de o cură de singurătate.

Azi întâlniri eleve şi elevă. Obicei sau adevărat simțit? Am simțit ca un curent electric în mine, poftă de lucru, tinerețe.

11 octombrie

Plouă a toamnă. Nu am ieşit din casă pentru a fi singură. Am scris fetelor la Paris. Nu sunt tristă azi. Mi se pare că Ionel [Crătunescu] n-a murit. Un gust de provizoriu azi în mine, parcă nu e nimic hotărât şi definitiv. Azi-dimineață a trebuit să mă gândesc la M[işu]. I-am făcut o morală straşnică, în gând. Îmi pare rău că-l văd luând alură de *terre à terre*[15*]. Sper că e doar mască, dar îmi pare rău că nu are curajul să fie cum este. Ori s-a schimbat? Ori am „exagerat" eu? Fapt e că unii oameni mă interesează mult – prea mult.

Întâlnirea ieri cu Tilică I[oanid] mi-a făcut bine. Luminos om, nici păcatele nu sunt întunecate în el, deci nu pot fi păcate. El nu se minte, pe

alții da, dar nu din interesul lui ci al lor. Cred că e tipul de om, bărbat, cel mai generos ce cunosc. Doctoraşul Marius Nasta[20] e pe alt plan. T[ilică] mă împacă cu neamul omenesc chiar când sunt în zile de pesimism negru. Asta e har, nu e merit. Dar oare nu e merit să fi primit aşa har? E bun şi radiază, e din familia mare a aleşilor. Nicu e bogat – născut bogat şi el – dar la el e şi meritul efortului moral, tipul de om moral. Tilică, tipul de om născut sub flamura frumosului – echilibru estetic nu moral – *il se cristallise non dans la conscience, mais dans le sousconscient. Il pourrait penser des horreurs, il ne les ressentira jamais. Quel veinard! On lui croît des succès amoureux, politiques ou en amitié pour son charme, mais c'est que ce charme est très profond et tient à la racine de son être, c'est un exemplaire humaine où la nature s'est montrée telle qu'elle est et telle qu'elle doit être. Voilà pourquoi ses défauts même sont aimables. Il fait du bien comme la lumière – elle rend claire.*

St. est charmant parfois. Hier soir, quel grand enfant! Ambitieux par entraînement, car il s'en fiche – il n'est pas orgueilleux – hier il a voulu *vetre. Je l'ai laissé faire pour ne pas l'énerver. Je reconnais que j'ai eu tort dans le passé de prendre au tragique certaines de ses sorties trop vives. Avec du calme et de la fermeté, camouflées en faiblesse féminine, on réussit mieux avec lui. Plus je me regarde dans le passé, plus je me trouve souvent ridicule. Pourquoi des attitudes de héro dans la vie de tous les jours? Je m'accoutume à devenir toujours plus simple en ne m'affublant pas du rôle de moraliste – tâchons de vivre naturellement, simplement – ce sera probablement moral. Je prierai Dieu de m'aider à le connaître dans ce qu'il a de simple et de naturel. La profession de foi de Langevin m'a touché au coeur.*

J'avais dor de Valérie[21], aujourd'hui – vingt ans depuis son mariage! Je l'aime, mais je n'ose pas toujours entrer en sa conscience qu'elle referme étroitement sur elle, sur sa déception…[16*]

19 octombrie

Câte zile au trecut fără să pot să scriu gândurile mele. E stupid că trebuie să ascund acest caiet – nu pot conta pe discreția lui St[elo], deşi sunt zile în care ar putea da şi asta, dar e aşa de *primesautier*[17*]! Aceste nouă zile, pline

de întrevederi şi spectacole, dar nu ştiu de ce am simţământul unei sărăciri intime. E teribilă nevoia să rămâi singură: comunic cu alţii fiindcă o aşteaptă ei de la mine, nu vreau să le dau de lucru şi să mă „înveţe" pe profilul acesta. *Mais quel effort souvent*[18*]!

Vizita la Lulu[22], aşa plăcută! Aş fi vrut să ghicească tot ca să nu vorbesc eu. O priveam cât e de frumoasă şi vie şi acum „în centrul ei". Cu cât o simţeam mai actuală, adevărată şi vie, cu atât mă recunoşteam „de aiurea".

25 octombrie

Nu am mai scris fiindcă iar am petrecut lucruri şi ceasuri triste. Moartea, dar mai ales agonia lui Zatcu Spandonidi au fost iar o încercare, un fel de sfidare a sorţii către cei ce se cred deasupra ei! Iar am constatat cât m-am obişnuit chiar cu gândul morţii. Desigur, e apropierea bătrâneţii acest soi de suferinţă liniştită, fără ecouri trupeşti.

Dar ieri, la înmormântare, m-am identificat câteva clipe cu Mimy şi era un simţământ îngrozitor: mi se rupea ceva din mine – nu am mai suferit aşa de la moartea lui Bubi[23] şi a părinţilor; tremuram la braţul lui St. şi simţeam că suntem una, că unul dacă s-ar duce, celălalt trebuie să ţipe. Nu e zadarnică împreunarea a doi oameni! Orice ar fi între ei, ce i-ar despărţi, nu se poate ca legătura trupească să se şteargă ca şi cea a sângelui.

La Marioara am vorbit toţi iar foarte liniştit. O nevoie de glumă mă stăpânea. Alex [Nasta] şi cu mine am vorbit aşa, că surâdea şi Mimy. Altădată mi s-ar fi părut o impietate. Acum îl asociam pe Z[atcu] la hazul nostru. Îl văd şi acum râzând şi făcând haz.

Ce linişte şi siguranţă simţi cu familia Nasta! Toţi sunt copţi – *valeur humaine de premièr ordre*[19*]. Variaţi ca fire, toţi autentici. Cu ei mă simt sigură, cu tărâm sub picioare, la adăpost de orice neînţelegere. Curajul lui Mimy e ca o izbucnire nouă de vitalitate înfrântă. Sunt sigură că se va descurca dacă e sănătoasă şi copiii sănătoşi. Ce sorţi curioase şi diferite la oameni ce se iubesc! Ea – numai mamă şi soră conjugală, eu – numai amantă, când temperamentul ne destinase tocmai contrar. Mimy e o mamă ideală, dar putea fi o amantă fără pereche!

Ceaiul cu Tity[24], o plăcere liniştitoare. Încă o femeie de la care nu poţi pierde iluziile, în nici o ocazie – *elle a la noblesse sûre*[20*]. Mare noroc să fii înconjurat de oameni din aceştia! De prietenie nu pot să mă plâng, am din cea mai bună: credincioasă şi discretă.

Concertul lui Brailovsky m-a înseninat. Efortul, dispărut sau perfect mascat. Un sunet fluid, aerian şi totuşi solid. Chopin victorios de materie: cele trei *Écossaises*, valsuri… Sonata! Nu clopotul din *Marşul funebru*, dar întrebarea duioasă era insinuantă. Clopotul nu-l mai pot auzi decât de Coitot. Amploarea lui şi trilurile în care pământul rostogolit pe groapă devine materie pură sau poate încheiere a unui capitol nu le pot uita cum le cânta Cortot! Două concerte memorabile: Cortot şi Enescu cântând Mozart!

Plângeam de fericire fiindcă alături tremura alt suflet. Simțeam cu o intensitate dublă, îi dam toată purificarea mea. Odată – la Enescu – ne-am sculat amândoi deodată căutându-ne din ochi. Nu m-am înşelat, a fost o înțelegere sufletească în seara aceea. Ce bine că nu mi-a spus-o! Orice mărturisire, pe atunci, mi s-ar fi părut păcat şi minunea simțământului s-ar fi întunecat de prejudecăți. Nu ceream nimic, nu speram nimic, nu-mi dam voie să-mi închipui, în imaginație măcar, să realizez ceva! Cum îi sunt de recunoscătoare omului care a fost prilejul descătuşării totale de egoism, fie chiar sub fața amorului propriu! M-a desprins de mine, m-a dăruit unei vieți mai adâncite, cu rădăcini dincolo de mine şi cu crăci întinse către un soare ce nu cunoşteam înainte. Bunătate, indulgență din aceea adâncă, fiindcă ştie, nu din cea puțin sceptică şi disprețuitoare!

Parisul în ’27 a fost o revoluție pentru conştiința mea, mai bine zis: lumina unei sfinte revelații! Bună e seninătatea, dar voi regăsi şi ritmul vieții ca atunci?

Moissi m-a încântat iar. Dar ce efort să-l disociezi de mizeria cadrului! *Die reinste Schmiere*[21*]! El, ca o nestemată între biete mărgele de sticlă rostogolindu-se într-o cutie mizeroasă. O fi câteodată cabotin, s-o repeta, poate! Dar vocea cu inflexiile acelea vii şi atitudinile şi gestul de o grație pe care numai autenticitatea le poate avea, noblețea lor care e expresia conştiinței vii, nu imitate, toate acestea fac din el un mare artist. Cât îl iubesc că nu devine naturalist şi nici prea *männlich*[22*]. E *om*, nu numai bărbat. Muzica vocii şi suplețea nobilă a gestului mă prind ca într-o mreajă! Au un calm şi o sobrietate geniale.

Azi sosirea Mariettei şi a lui J.P.[25], bucurie mare. Presupun că Marietta a trecut un obstacol. Nu întreb. E binedispusă, mai optimistă, mai ales liniştită. Cum a evoluat de frumos! Unde sunt formulele ei, din care nu ieşea? S-a umanizat. Iluzii nu mai cred să aibă, dar face „ca şi cum" ar mai avea. E adevărat înțeleaptă acum. J.P., un copil deştept. Gândeşte şi tace. Tare îmi e drag. Cum aş vrea să-i pot răsfăța, şi pe el, şi pe părinți. Îi iubesc. Mulțumesc lui Dumnezeu că pot iubi. Câteodată parcă seacă acest izvor – deşertul acela e grozăvie. Această viață fără dragoste!

4 noiembrie

Nu parvin să scriu – nu sunt singură cum vreau. Interesante multe. Cum totul se luminează după un sens adânc ce l-a luat viața în noi!

Decepții şi bucurii – mai decepționante. Neinvitarea la Societatea Filosofică spre a vorbi? Nu mă jigneşte, mă asigură că trebuie să „te vâri" ca să te ia în seamă un anumit soi de intelectuali. Compensație – invitația din Germania, la Radio. Caut în adâncul meu amor propriu lezat: nu găsesc. Sunt aşa de „dincolo", prea impersonală. Mă tem că e o scădere de vitalitate.

Bucuria invitației la Teatrul Național. Ce bucurie când am lucrat conferința pe care o dăruiam, în minte, unei săli luminate de spiritualitatea românească, vedeam planând spiritul „boieresc" al rumânului peste mine şi sală şi mă îmbrăcam în hainele de sărbătoare ale conştiinței! Nu că n-am simpatie şi față de cei simpli, dar mitocanul îmi repugnă! Şi lipsa de creştere a celor ce m-au chemat! Am simțit dureros adevărul sufletesc al celor ce ne tratează ca valahi. Sunt nuanțe balcanice, ne facem iluzii când ne credem occidentali. Refuzul (gloatei) – *the mob*, Shakespeare îmi dă termenul – de a mă asculta, din nepricepere, din capriciu, din fantezie, nu m-a amărât deloc. Situația era prea ridiculă ca să fie năcaz. Consternarea celor de pe scenă, furia lui St[elo] şi morga dlui din lojă, aerul lui de superioritate mă amuzau mai profund decât îndrăzneam s-o arăt. Dacă aplauzele „de concediere" nu-mi acopereau vocea, m-aş fi amuzat regeşte să le spun mici obrăznicii, m-aş fi amuzat să-i răzbun pe cei de teapa mea din parter contra galeriei.

Dar azi am fost foarte tristă la gândul că e un simptom al unei adânci prefaceri sociale şi că nu voi mai ajunge ca actualii stăpâni, prin număr, să fie stăpâni prin calitate. Am încredinţat elevilor mei să-i crească prin exemplu de subţirime! Dar cine-i mai creşte pe cei mari ai zilei, lipsiţi de elementară omenie?! Nu am vrut să le arăt alor mei ce tristă sunt, ar fi crezut că-mi pare rău de ce mi s-a întâmplat mie. De se întâmpla oricărui umil, la fel mă durea. E semn cât suntem încă de primitivi. Aseară şi azi m-am simţit groaznic de „aiurea". Îmi pare rău că nu voi mai apuca timpul când şi la noi mahalaua se va occidentaliza, vorbesc şi de mahalaua celor din vârful societăţii! Mi-a fost dor de ţărani azi, toată ziua. N-aş vorbi cu drag acum decât la sate. Elevii mei au priceput mulţi ce le-am spus? Cred că da.

Întâlnirea cu M[işu] în ziua entuziasmului pentru invitaţia la Teatrul Naţional. Nu desluşesc ce rost au anumite resturi, umbre de resturi, în mine! Altădată mi-aş fi pierdut cumpătul, acum prea sunt stăpână pe mine, semn de iremediabilă indiferenţă. O fi victorie, dar e sărăcie sufletească. Biserica cere să te detaşezi de oameni pentru a te dărui lui Dumnezeu. Eu nu sunt încă la a doua etapă: m-am depărtat de oameni, m-am apropiat de alţi oameni, singuratici – nu mi-e dor de Dumnezeu! Şi totuşi nu-l pot nega. Îl simt şi pe el ca pe mine, în nesfârşită dimensiune! E „dincolo". Şi îmi pare că cei care vor să şi-l facă al lor, cei care-l tot reclamă pe Iisus pentru ei personal, pentru mântuirea individuală văzută de El, mi se par nişte copii mari, egoişti. De ce nu le ajunge că a fost perfect, că s-a jertfit – în văzul nostru – pentru salvarea principiului omenesc, dar de ce să cred că a murit pentru fiecare centimetru din mine! Dar dacă aşa se simt mai siguri! Dumnezeu apare fiecăruia după chipul lui. Dar nu-l pot nega! Îl cred şi cred în spirite dincolo de moarte – dar nu am nevoie de *survie*[23*]. Cine ştie cum voi simţi în ceasul din urmă! Doamne, Doamne, deşi nu cred că lucrul te interesează, îţi mulţumesc că am ajuns la atâta seninătate.

Nici la Şcoala Socială nu m-au chemat. Nu au pierdut încrederea în mine, sper, dar e efectul intimităţii şi al familiarităţii. Oameni, chiar deştepţi, nu recunosc superioritatea decât când îi ţii la distanţă. M-aş putea juca de-a „superioritatea", dar mi se pare că azi e păcat să pierzi vremea pe aşa ceva. Obligaţia de a-mi câştiga viaţa o împlinesc, mulţumesc Domnului, fără compromisuri, ceilalţi să ia din mine ce şi când le trebuie; le stau la dispoziţie, dar nu mă ofer.

7 noiembrie

Ce bună după-amiază cu Mimy! Am fost mulțumită că am fost numai noi două, am vorbit: *à coeur ouvert*[24*], ca altădată. Dar câtă decepție aş fi putut simți din cele spuse despre M[işu], dacă nu aş fi ghicit de mult cât e de slab – *manque de caractère total: un egoïsme de primitif qui ne cadre point avec des dehors et une intelligence si fine! Suis-je blessée de ses propos? Pas plus que des propos d'un étranger. Il y a quelques mois, j'aurais certainement souffert de le sentir tellement au-dessous de lui même – je souffre toutes les fois qu'un être humain, X, Z abaisse son niveau, mais cette fois-ci je sais qu-il n'est que dehors: il manque un noyau à cet esprit, à ces sentiments. C'est un bon père – je crois que c'est l'unique sentiment profond et authentique. Aime-t-il sa femme? Il la désire, certainement. Quel pauvre coeur errant, qui ne se trouvera jamais parce qu'au lieu de se ramasser sur quelque chose en lui-même, il est à la merci de tous les vents. Pauvre, pauvre! Ne pas avoir assez de courage de se dire à soi-même: oui ou non! Ne pas avoir senti quelle profonde amitié toute pure et toute franche avait dicté à une femme un geste familier entre amis, car enfin, il y a des gens étrangers qui se parlent bas quand ils ne veulent pas que le monde qui les entoure les entende. Et puis, que lui disait-on (sinon) que des choses concernant la santé de sa femme? Pourquoi interpréter ce geste d'une manière si malveillante? Si je pouvais ressentir du dégoût, ce soir j'en aurais l'âme pleine jusqu'au rebor! Mais, hélas, je ne ressens plus que de la pitié, je voudrais pouvoir me révolter, haïr, juger et condamner! Mais je ne puis plus, plus du tout, il n'y a plus d'émotivité en moi pour les hommes – je n'aime plus que les choses et les idées.*

Et pourtant, cette solicitude que je ressens pour les miens et même pour des amis, n'est-ce pas du sentiment? Est-ce que je ne me pousse pas volontairement vers cette sérénité glacée, n'est pas une revanche que je veux prendre sur tous ceux qui m'ont déçue et qui, méconnaissant la source si pure de ma générosité affectueuse se moquaient de ma naïveté, de ce qu'ils prenaient pour de la naïveté, alors que c'était de la bonne générosité consciente?! Pourtant, il n'y a pas de regret en moi, pas d'amertume – je suis si lointaine de tout cela[25*]. Parcă sunt de pe altă lume şi doar în trecere!

Ce frumos ceas petrecut cu Doctoraşul la radioscopie. Om! Om!

Şi St[elo], care iar lipseşte „ca să mă pedepsească”, cum spune. Bietul St[elo]! Dacă ar şti că nu sunt mai mulțumită decât când sunt singură, cu o carte şi cu Dumnezeu, pe care nu-l chem să mă asculte, dar căruia îi vorbesc aşa tocmai fiindcă *nu poate lua parte* la păsul meu de om. De aceea poate nici nu am pofta şi nici îndrăzneala să-l cert că lipseşte noaptea. El petrece în felul lui – dacă e fericit aşa, de ce să-l mai tulbur eu? Destul l-am tulburat că a aflat ce e bine şi ce e rău, dar dacă nu are tăria s-o mărturisească şi în fapte?! De ce să-l chinuiesc cu gândul că greşeşte? Nu o fi moral, dar cred în un bine şi un rău relativ, al fiecăruia. Sofistică?

24 noiembrie

E atâta vreme de când nu am mai scris! Câte decepții dar şi câte compensațiuni! Victor s-a adeverit a fi omul pe care poți conta. Ce frumos, lin, fără insistență mi-a făcut un serviciu aşa mare. E boier. Şi a doua zi ce duş rece cu St[elo]! Îmi pare foarte rău că mi-am ieşit iar din fire, dar m-a înnebunit atâta inconştiență. Dacă nu erau Ionel cu Marietta la mine, desigur făceam iar *un coup de tête*[26*], iar se vorbea de acestea toate şi iar mă întorceam obosită la plug, ca un biet cal îmbătrânit la treabă! Aci, în cazul nostru, nu sunt de luat măsuri de mijloc, aci – *des deux choses l'une*[27*]: sau rupi totul, dai tot peste cap şi pleci fără milă în lume; sau rabzi şi taci. Rabd şi voi tăcea, căci rău îmi pare că nu am tăcut întotdeauna!

Ionel şi Marietta [Sachelarie] – menaj normal, cu toate viciile şi calitățile normale menajului. Fără voia lor, prin exemplu, îmi arată anomalia căsniciei noastre.

Era balamuc în casă, mă oboseam rău, dar era atmosfera patriarhală din copilărie. Eram toți împreună. Copilul îmi e foarte drag, deşi e rece, e ca un căluț sălbatic. Nu-l cresc bine, dar se va creşte singur. A fost delicios când mi-a pupat mâna la plecare, era mândru de acest gest pe care îl poza, ar fi vrut să spuie ceva, dar a tăcut din un fel de pudoare. Drăguți sunt copiii!

Azi am tăiat în carne vie, am simțit adânc de tot durerea părintelui care mustră copilul, probabil că am suferit eu mai mult decât Mişu, care primea loviturile. Am fost poate prea aspră, poate că trebuia să tac definitiv şi să-mi arăt indiferența aşa. Dar nu pot să mint şi nu vreau să mint. Devin antisocială. Dar cum o să trăieşti curat când trebuie să porți în tine opinia

despre oameni şi să le faci altă faţă? Nu acuz, nici măcar nu judec decât unde simt făţărnicie. Să fie răi, dar nu sub masca mielului. Victor spunea: o să te ia mai rău *en griffe*[28*]. Poate – el desigur îl cunoaşte mai bine. Ştiu că o să mă doară groaznic când voi auzi iar vreo *rosserie*[29*], ştiu că va veni inevitabil, ştiu că am atâta slăbiciune, ca şi Victor, faţă de omul acesta, că voi trece şi peste aceea, dar ştiu iar că, oricât mi-aş propune să tac şi să ignor, voi avea *mon franc parler*[30*]. Credeam că am încheiat un capitol, constat că nu s-a isprăvit.

Ieri am retrăit Pontigny. Ce dor îmi e de acolo! Oare mă voi schimba, când îi voi cunoaşte mai de aproape pe acei toţi?!… Mai bine să nu cunoşti decât figuri „mitifiate”. Dar de ce sunt oameni cari *nu te pot decepţiona*? Pot să te omoare, dar o fac loial.

M-am prins emoţionată la gândul că Mimy se duce la Paris, că-l vede prima dată, că i se va deschide perspectiva asupra a ce e viaţă intensă a conştiinţei. Doresc să cunoască Parisul sub aspectul acela, să trăiască Occidentul cel spiritual. Am constatat cât îmi e de dragă femeia asta dragă: simplu şi adânc şi grav. Şi voi scrie acum să-i dau câteva indicaţii cum să nu-şi piardă vremea. Mă tem că nu dorm la noapte, nu am remuşcări, dar poate că am fost prea severă!

30 noiembrie

Iar n-am mai scris multă vreme. Nici nu m-am gândit, nu mai am vreme să mă trăiesc pe mine.

Într-o noapte am scris o foaie răzleaţă pe care am rupt-o – eram sălbatică: *uram de moarte pe un om slab şi atâta tot. Şi ce suflet bun are totuşi în el – un copil mare!* M-am analizat bine: de unde atâta ură şi răutate în mine? Desigur din sentimentul unei groaznice nedreptăţiri de care am avut parte. De ce să fiu înşelată aşa de urât când altele au parte de credinţă? M-a indignat mai ales indiferenţa faţă de boala mea: acceptarea să muncesc mai mult decât se cade pentru a împlini goluri pe care le face risipa lui. Inconştienţă crescută din indiferenţă, iată ce m-a revoltat – pe mine, pe el, pe soartă. *Quel rage intime, je ne m’en croyais pas capable*[31*]! Poate Freud ar explica. Dar nu totul. Desigur decepţia pe celălalt front a adus la furia aceasta. Dar şi aci m-am domolit. Îmi pare rău când mi-l amintesc tuşind.

Vestea de azi că ar fi serios bolnav m-a întristat groaznic. Nu o durere trupească – ideea că ar putea să moară nu mă revoltă – dar simt că viața ar fi complet searbădă. O nevoie imperioasă de a-l revedea, de a-l mângâia cu glasul, de a-l face să înțeleagă de ce l-am dojenit. Sunt asprimi cari dovedesc stimă. La gândul că i-aş putea spune prietenos toate acestea, mă bântuie bănuiala că poate l-ar agasa, că nu are nevoie de mine şi îi e urât să mă vadă. Mă abțin deci de la orice manifestare, chiar de a întreba la telefon de sănătate.

Cursurile îmi sunt simpatice. Dar mă întreb cum să interpretez *unii ochi ce se închid de oboseală*. Câtă bunăvoință au femeile acestea de a învăța, ce sacrificiu fac pentru asta, dar nu poate fi interes viu, *nevoie* decât la unele. Desigur şi eu uit cui mă adresez. Mă întreb ce raport spiritual poate fi în menajul unde bărbatul are interese profunde intelectuale. Din fericire, că sunt alte legături mai inextricabile. Câteodată sunt foarte singură şi totdeauna tristă după aceste şedințe. Şi totuşi, ce bucurie când le văd emoționate.

Conversație lungă cu […] Deştept cap şi născut rafinat. Curajul nesentimentalității, nu *crânerie*[32*], ci cinste. Îmi e agreabil să stau cu ea în intimitate. Şi frumusețea ei nobilă mă încântă. Maricica, dulce şi parcă e o floare în boboc, îmi aduce prospețime şi tinerețe. Îmi e dor de fete – parcă n-aş fi în acelaşi oraş cu Valérie! Mâine mă duc la ea sigur.

Azi un sentiment puternic de neant. Momente în care fac ocolul tuturor realităților – nu mă pot rezăma pe nici una. Încerc să mă rog, fără convingerea că vreau – un fel de lene morală în mine: nu mă pot concentra spiritual. Poate voi reuşi rugându-mă pentru alții. Voi încerca acum.

13 decembrie

Mă întorc de la Concert Enescu. Ca întotdeauna „îl iubesc”, dar anul acesta am impresia că îl plictiseşte să se împartă lumii: te ia după el câte unul. Asta să fie bătrânețe? Nu cred. E revizuire de valori, prepară altceva, Goethe în Italia şi pe urmă… E mai pudic ca altădată, de aceea pare mai rece. Poate îi moare şi vioara, cum se zice. Ce tristețe trebuie să fie să-ți amuțească sufletul tău cel vizibil în brațele tale! Să-l ferească Dumnezeu! Altă vioară

nu cred că l-ar mai pasiona. Când ai trăit tinerețea cu un om – fericit şi bogat şi cu ardoare, mai poți să dai tot din tine altuia la maturitate?

Ascult cu bucurie muzica lângă oameni ce prețuiesc: madame Lupu şi Maricica. Eram în şir trei femei, la etape de viață diferite, cu temperamente diferite şi totuşi, cred, de aceeaşi calitate. M-am bucurat mult de M[aricica] – şi cum ştie să se bucure de frumos şi ce frumuşică ştie să fie. Mme L[upu] este viață nesecată. Cred că poate încă inspira oameni, dar, fireşte, numai oameni superiori.

Lecția de azi mi-a făcut plăcere. E curios cum lucrul cel mai greu atrage mai mult. Azi nu a dormitat nici una. Am deci dreptate să nu fac concesiuni. Scrisoarea lui R.M. du Gard a fost un adevărat eveniment fericit. Îmi crea un dor imperios de Apus şi nevoie ca şi Apusul să se gândească la mine. Am plâns de fericire. Desigur aş fi fost ridiculă pentru oricine nu era în momentul acela ca mine dornică de conştiință limpede.

St[elo] a surâs cum fac eu față de vreo admirație a Maricichii, pe care o consider exagerată, dar eu mi-aduc aminte de supravalorificări de acestea care fac să poți să rabzi nonsensul vieții.

St[elo] nu mi-a tăiat entuziasmul, nu e vorbă, nici nu i-am încredințat totul, dar se uita la mine ca la un om lunatic. Desigur, aşa e, nu era nimic ca să mă exalte: un anunț de mariaj al Christianei[26] – termeni politicoşi dar şi prietenoşi. M-a încântat *les yeux qui pénètrent l'invisible*[33*]? Poate.

R.M. du Gard întotdeauna mi-a vorbit şi despre mine – a simțit că am nevoie de a fi încurajată şi susținută. De marți întrețin relațiuni invizibile şi tăcute cu Apusul. Sunt la Paris: Ce o fi făcând Mimy acolo? Aş vrea să-l simtă aşa cum e el: tot spirit. Azi spuseră fetele că vine la 23.

De ce iar mă obsedează gândul unei „salvări"? Ori adevărat sunt o lunatică ori, şi e aşa cum o simt eu, atunci de ce să nu am curajul să intervin? Nu am control necesar pentru realitate, nu îndrăznesc să mă întemeiez pe intuiție sau poate pe ce va fi fiind un dor al meu! Cred în „explicațiuni" şi nu am ocazia să mă explic cum se cade. Câinele Saint-Bernard din mine e dublat de un timid. Ar putea să spuie orori pe seama mea – nu mai mă importă – dar *aş vrea* să înțeleagă că greşeşte. Care este acest sentiment? *Platon seul en a parlé en connaissance de cause: c'est l'Éros et il est élan vers le Bien et le Vrai et le Beau. Est-ce Amour? Certes – autant que tout sentiment est amour – heureusement! Demain, leçon sur l'Art Grec – je crains ne pouvoir trouver le ton nécessaire pour transmettre à vingt femmes un enthousiasme qui vient de mon être le plus profond et qui*

est plus facile de se donner à quatre cents qu'à vingt, ou alors à un seul! Ni intimité, ni anonimat – rude tâche – surtout que j'ai du public dans le dos que je ne vois pas! Je crois que je me parlerai à moi-même – comme ce soir Enescu[34*].

27 decembrie

Nu e vinovat timpul care ar lipsi, nici teama de indiscrețiuni, dacă nu am mai scris aci – uit acum de existența acestui caiet – probă evidentă că iar mă reduc la suprafețe sau că iar sunt expansivă unde nu trebuie. Păcătoasă fire: nevoie continuă de exteriorizare! Azi m-am ambalat la Tante U… Împotriva cărților, am deviat în confesiune – stupid! Nu doar că nu mă înțeleg ai mei, dar e un gest de inferioritate: de câte ori mă prind la asemeni văicăreli, îmi simt clasa a doua a firii mele. Nu mă jenez de ea, dar îmi pare rău fiindcă am şi clasa întâia în mine!

Au trecut zile şi bune, şi rele. Plăcere mare la lecții, chiar când văd că se dormitează sau când copiii flirtează între ei. Madame M. îmi e tot mai simpatică: e teribil de deşteaptă şi joacă pe asentimentala, dar e „un om de calitate".

Biata Z.! Ce dezamăgire adâncă! Ştiam de mult ce e bietul I[onel Crătunescu], dar nu mai condamn – era un slab, nu era rău, cum se zice, era un amoral şi totuşi ar fi putut să fie altfel. Săracul! Îl judec şi mi-e foarte milă de el.

Azi-noapte m-am surprins la gândul extrem de intens că St[elo] ar muri – s-a şters toată nemulțumirea cu el, toată dezamăgirea – o iertare necondiționată mă luminase până în străfund. Tot, dar nu moarte. Şi cu toate acestea, ziua, în veghe, mă surprind la asemeni gânduri fără să mă cutremur, calculând chiar o pace şi o linişte irealizabile în condițiile în care trăiesc! Ce mulțumită aş fi să mă pot despărți de el fără scandal şi isterii! Aş fi încântată să-l am ca prieten, să-l văd fericit cu alta, să-i fiu confidentă, camarad – „bancher", cum zice el. Dar să nu mai fiu solidară socialmente la dezordinea în care trăieşte! Dacă ar şti ce ruşine îmi e de felul cum trăieşte. Deseori nu ies cu el din laşitate – mă tem de gesturile lui necivilizate – fac ca struțul: nu le mai privesc eu. Ce fericită am fost miercuri la Valérie cu oltenii noştri! Ce om fin e T., cum mă simt acasă la mine cu el. St[elo] se

forța să se adapteze atmosferei, dar pe urmă şi-a dat în petic: la plecare, în maşină iar exagera, „ronfla”. La „Chiriac”, a avut un gest aşa de vulgar că am simțit între noi toată distanța adâncă ce desparte pe omul curat de cel trecut prin noroaie senzuale. În clipa aceea aş fi putut să țip în ajutor. M-am cutremurat de el, uitasem că îi sunt nevastă, în clipa următoare, constatând-o, m-am jenat adânc de ai mei care nu mă vedeau. Şi doar eu am ales! Sunt responsabilă! Înțeleg ei de ce am aerul de „dusă pe altă lume”? Sunt în nori?! Vai, sunt singură – între cei de la care am purces şi cel de care mă ține legată mila. Şi trebuie să-i joc teatru ca să-i dau iluzia dragostei acasă, altfel se degradează complet. Şi se pare, e iluzia care-l ține în picioare: că mă adoră! Şi toate gesturile sunt sau de dorință, când nu le cheltuieşte aiurea, sau de indiferență ostilă. Dacă m-ar putea sfărâma, dar totuşi să mă păstreze pentru „viața practică” ar fi idealul pentru el! Îi las totuşi iluzia că mă iubeşte. Pentru asta îi dau şi pacea că-l iubesc ca bărbat când de ani nu mai contează decât copilul ce văd în el. *Comme je voudrais ressentir cet émoi sans réserve dans les bras d'un homme aimé auquel on puisse se confier! Je ne l'ai jamais eu, même aux moments de grand amour pour lui, je n'ai jamais eu confiance en lui autrement qu'en un enfant non mûre. Ce soir il m'a laissée seule méchamment, sans pitié, quoique me yoyant malade. M'opposer? À quoi bon? Il aurait crié, fait la victime, se serait plaint à tous que je le tyrannise. À quel fin? On ne le corrige plus. S'il ne boit pas ce soir, il le fera demain*[35*] – tot aia. În fond o adâncă indiferență în mine mă sustrage acestei urâte realități. Şi câtă nesfârşită dragoste era în mine, câtă putere de devotament! Am preschimbat-o în grija de pâinea zilnică. Am ajuns ca bărbații care dau nevestei bani şi tot ce-i trebuie, dar nu se dau pe ei. Îi dau iluzia sau cel puțin încerc. Viața mea sentimentală tot e sfârşită – de ce să nu-i fac plăcere „Gâdelui”. Poate e fapta cea mai bună de care am fost în stare. *Je suis triste à mourir ce soir. Déceptions! Suis-je trop sous l'influence de Pontigny? Pourtant je l'ai aimé avant la lecture de Schlumberger*[36*]. Nu mi se pare că sunt vorbe goale, ci țipete şi mărturisiri adânci.

Cum contez mult pe familia Nasta, această nepotrivire m-a sărăcit mult. Curios! M-a pus la îndoială asupra mea, nu asupra lor. Am încredere în ei mai mare ca în mine. Dar nu pot spune ca ei despre *Partage de Midi*[27]. Cred că nota mistică le e străină. Misticismul dragostei l-a înțeles Lulu – ea s-ar fi entuziasmat cu mine dacă nu era negația celorlalți care şi pe mine m-a

pus într-o atitudine de criticism. Ce curios lucrează asupra omului ambianța!

Nu m-am dus la slujbă în nici una din aceste trei zile. Ce păgân trăiesc! Trebuie să cultivi şi iraționalul din tine. M-am aplatizat atât încât aproape pipăi golul sufletesc. Mă tem că am aşezat manechine în acest gol ca să nu îl constate ceilalți, dar nu doar că simt nevoia să-i înşel, ci ca să nu-i mai oblig să mă construiască altfel – îmi e urât să-i ştiu preocupați de mine. Multă nevoie de singurătate, chiar gândul altora mă deranjează.

Simfonicul cu Enescu, o binefacere – un om pe care cred că-l poți iubi necondiționat.

1*. Chiuit, explozie de bucurie (germ.).

2*. Pe aceasta trebuie s-o trăieşti tu însuți (germ.).

3*. Este prețul deplinei sincerități (fr.).

4*. Din expresia *avoir prise sur quelqu'un*, a avea un ascendent asupra cuiva (fr.).

5*. Neapetisantă (germ.).

6*. De la fr. *frayer*, a întreține relații, a se frecventa.

7*. Distracție (fr.).

8*. E vulgar şi din cauza asta nu cedez: cât despre cealaltă, dacă ştie – şi cred că e aşa, şi îi permite – şi cred şi asta, mi-e milă de ea ca de o biată ființă. Dar toate acestea îmi vor servi ca lecție; nu trebuie să le dai credit tinerilor înainte de a-i vedea acționând. De altfel, cele două călcaseră regula, Anna în orice caz. E vina mea de a fi crezut că anarhia, într-o situație, nu va fi antrenată în tot domeniul spiritual (în fr., în orig.).

9*. Cuvinte spuse, schimb de cuvinte în conversație, aluzii (fr.).

10*. Interpretare răutăcioasă (lat.).

11*. E laşitate (fr.).

12*. Expresie cu înțelesul de „totul trece" (fr.).

13*. Pe scurt (germ.).

14*. Este un suflet de calitate. Ce diferență față de o alta… Afecțiunea de familie este vulgară, după cum o resimte şi Nicu. Sunt oameni care cred că nu-i pot iubi pe ai lor decât detestându-i pe ceilalți. Nu m-am putut reține să nu zâmbesc, văzându-le pe bătrânele mătuşi „în exercițiul funcțiunii". Doar Maica face aceste lucruri cu noblețe, adică acestea au un sens spiritual. Celelalte trăiesc formal. Poate că judecata mea este prea severă. Dar nu este o judecată, ci o constatare. Altă generație – făcută pentru sacrificiu –, maşini ale datoriei. Au desigur mai mult merit decât noi, dar au adus ele oare mai multă fericire? Poate că fiecare la vremea ei.

Cât e de bună Tantine, fină, occidentală! Îmi place să respir în preajma ei, e un aer curat: marea linişte a ființei pe deplin spiritualizată. Îi iubesc şi pe ea, şi pe copiii ei. Te simți aparținând

aceleiaşi familii umane. Ieri m-am surprins în câteva momente „formale”, într-atât aceasta ține de gândurile noastre, de atitudini şi de gesturi. Sufeream cu adevărat, dar mă comportam ca şi când aş fi dorit să pară că sufăr. De ce? O jenă, o pudoare de ceea ce se petrece în tine însuți te îndeamnă să faci gesturi stupide ca să ascunzi realitatea. Să fi fost oare prezența lui M[işu], gândul că St[elo] se gândeşte la el? Pe scurt, la un moment dat, mă simțeam dedublată. De nu m-aş amăgi într-un asemenea moment! (în fr., în orig.).

15*. Comun, vulgar (fr.).

16*. El nu se cristalizează în conştiință, ci în subconştient. Ar putea gândi orori, nu le-ar resimți niciodată. Ce norocos! I se atribuie succese amoroase, politice sau în prietenie datorită farmecului său, dar acest farmec e foarte adânc şi ține de rădăcina ființei sale, este un exemplar uman în care natura s-a arătat aşa cum este şi aşa cum ar trebui să fie. Iată de ce şi cusururile lui sunt plăcute. Face binele ca lumina care limpezeşte. Câteodată e fermecător. Aseară, ce copil mare! Ambițios prin antrenament – căci nu-i pasă, nu e orgolios – ieri a vrut să fie. L-am lăsat să se manifeste ca atare ca să nu-l enervez. Recunosc că am greşit, în trecut, când am luat în tragic unele ieşiri prea violente ale lui. Cu calm şi cu fermitate, camuflate sub slăbiciune femeiască, poți reuşi mai uşor cu el. Cu cât mă privesc mai mult în trecut, cu atât mă găsesc mai caraghioasă. La ce bun atitudini eroice în viața de toate zilele? Încerc să mă obişnuiesc să fiu tot mai simplă, să nu fac pe moralista. Să încercăm să trăim natural, cu simplitate, asta ar fi probabil moral. Mă voi ruga lui Dumnezeu să mă ajute să-l cunosc în ce are mai simplu şi mai natural. Profesiunea de credință a lui Langevin mi-a mers la inimă.

Mi-era dor de Valérie, azi – douăzeci de ani de la căsătoria ei! O iubesc, dar nu îndrăznesc totdeauna să pătrund în conştiința ei, pe care o închide strâns în ea, ascunzându-şi dezamăgirea (în fr., în orig.).

17*. Spontan (fr.).

18*. Dar ce efort adesea (fr.).

19*. Valoare omenească de prim rang (fr.).

20*. Ea are o noblețe sigură (fr.).

21*. Curată spoială (germ.).

22*. Masculin (germ.).

23*. Supraviețuire (fr.).

24*. Cu inima deschisă (fr.).

25*. Totală lipsă de caracter: un egoism de primitiv care nu se potriveşte deloc cu înfățişarea lui şi cu inteligența lui atât de fină! Mă rănesc oare cuvintele lui? Nu mai mult decât cele ale unui străin. Acum câteva luni, aş fi suferit să-l simt coborât atât de jos, sub el însuşi, sufăr ori de câte ori o ființă omenească, X, Z, coboară sub nivelul ei, dar de astă dată ştiu că nu este decât suprafață, exterior. Acestui spirit, acestor sentimente le lipseşte miezul, nucleul. Este un bun tată – cred că acesta este singurul lui sentiment profund şi autentic. Oare îşi iubeşte soția? O doreşte, desigur.

Biet suflet rătăcitor, care nu se va găsi niciodată, căci, în loc să se concentreze asupra unui lucru dinăuntrul său, el stă în bătaia tuturor vânturilor. Sărmanul, sărmanul de el! Să nu ai destul curaj să-ți spui ție însuți: da sau nu! Să nu fi simțit ce adâncă prietenie, total curată şi sinceră, îi dictase unei femei să facă un gest, familiar între prieteni, căci la urma urmei sunt şi oameni străini care-şi vorbesc în şoaptă, când nu vor ca cei din jur să-i audă. Şi apoi, ce altceva i se spunea decât lucruri privind sănătatea soției sale? De ce să interpretezi într-un fel atât de rău-voitor acest gest? Dacă aş putea simți scârbă, mi-ar fi sufletul plin de ea! Dar, vai, nu simt decât milă, aş vrea să mă pot revolta, să pot urî, judeca şi condamna! Dar nu mai pot deloc, nu mai există în mine nici o emoție față de bărbați, nu mai iubesc decât lucrurile şi ideile.

Şi totuşi, această solicitudine pe care o simt pentru ai mei şi chiar pentru prieteni nu este oare tot sentiment? Oare nu mă împing voluntar spre această seninătate înghețată, nu este o revanşă asupra tuturor acelora care m-au decepționat şi care, neluând în seamă izvorul atât de pur al generozității mele afectuoase, şi-au bătut joc de ceea ce ei considerau a fi naivitate, când nu era decât adevărată generozitate conştientă? Totuşi, nu există în mine nici regret, nici amărăciune, sunt atât de departe de toate acestea (în fr., în orig.).

26*. Faptă nesăbuită, nebunească (fr.).

27*. Din două, una (fr.), cu sensul de opțiune.

28*. Aici, cu sensul de a vorbi de rău, a bârfi (fr.).

29*. Înțepătură ironică, răutate (fr.).

30*. Sinceritate (fr.).

31*. Ce furie interioară, nu mă credeam în stare de aşa ceva (fr.).

32*. Mândrie (fr.).

33*. „Ochii care pătrund nevăzutul” (fr.) citat din scrisoarea recent primită de la Roger Martin du Gard, desigur, cu referire la Alice Voinescu.

34*. Numai Platon a vorbit în cunoştință de cauză: este Eros şi este elanul spre Bine, Adevăr şi Frumos. Să fie acestea Iubire? Desigur, pe cât orice sentiment este, din fericire, iubire! Mâine, lecție despre Arta greacă. Mă tem că nu voi putea să găsesc tonul potrivit pentru a transmite la douăzeci de femei un entuziasm care vine din eul meu profund şi care-ar putea fi mai uşor de insuflat câtorva sute de persoane, iar de nu, atunci doar uneia singure! Nici intimitate, nici anonimat – grea sarcină – mai ales când publicul se află în spatele meu şi nu-l pot vedea! Cred că o să-mi vorbesc mie însămi, aşa ca Enescu, în seara asta (în fr., în orig.).

35*. Cât aş vrea să resimt fără nici o reținere această emoție, în brațele unui bărbat iubit, căruia să i te poți dărui! Nu am avut-o niciodată, chiar în momentele de mare iubire pentru el, n-am avut niciodată mai multă încredere în el decât într-un copil necopt. În seara asta m-a lăsat singură, cu răutate, fără milă, deşi vedea că sunt bolnavă. Să mă fi opus? La ce bun? Ar fi strigat, ar fi făcut-o pe victima, s-ar fi plâns tuturor că îl tiranizez. În ce scop? Nu mai poate fi îndreptat. Dacă nu bea în seara asta, o va face mâine (în fr., în orig.).

36*. Sunt tristă de moarte în seara aceasta. Decepții! Să fiu oare prea mult sub influența zilelor de la Pontigny? Şi totuşi, l-am iubit înainte de a-l fi citit pe Schlumberger (în fr., în orig.).

1930

12 ianuarie

Îmi e rău: amețeală.

De ce nu am mai scris? Nu mi-a lipsit timpul. Am uitat. Semn prost. Iar mă exteriorizez. Au fost zile foarte bune. Îmi amintesc de revelion cu plăcere. Chiar când nu e dragoste aprinsă între doi oameni, intimitatea nu se pierde şi prietenia e caldă. Desigur priveliştea celor biete părăsite de la Azilul Slătineanu – care mă întristaseră groaznic, a contribuit să mă scuture şi să mă facă să înțeleg ce preț are tovărăşia chiar în condiții mediocre.

Ziua de Anul Nou bună – până seara. M-au exasperat vizitele. Nu mai suport atâți oameni deodată, cu care nu ai realmente decât legături fortuite. Aş minți să spun că nu-mi sunt simpatici, dar sunt zile în care îți trebuie să vezi de cei cu care ai afinități. Tocmai pe aceia îi sacrifici. Din fericire că am văzut şi din aceia. Vacanță foarte goală, propriu-zis. Nici o lectură, nici o concentrare.

Reluarea cursurilor, o fericire. Decis: trebuie să lucrez. Parcă respir aer proaspăt când mă gândesc şi citesc serios.

Revăzut pe M[işu], m-a *amuzat* atitudinea fățiş *courtoise*[1*]. Ce copil mare, mare şi, cu toate cele experimentate, îl găsesc delicios. Nici el nu trebuie luat prea în seriosul moralei! Ar apare cinic, egoist şi uşuratic, poate chiar fără caracter. Şi nu e nimic din toate acestea! Nu e încă nimic din toate acestea, ar putea să devină cinic – e egoist doar de interesul său – *il ne peut se donnet*[2*], e incapabil să facă „rău” cuiva, dar gata să-i facă farse dureroase. Curios chip de om! Îl studiez şi tot nu-l desluşesc. Un lucru e cert: nu e copt încă – spiritual vorbind. Ce-l cristalizează e dragostea şi numai ea. Când nu iubeşte, e cu totul altul decât când iubeşte. Se pare că a spus-o a doua soție. Dar acum nu iubeşte şi cu toate astea e de o franchețe exemplară cu toți. *Il mijote quelque chose*[3*]: are vreun amor necunoscut, nemărturisit încă, altfel nu-mi explic surâsul intern ce-i luminează toate

gesturile. *Il est exquis – on l'aime malgré tout. Avec un mari pareil, on se laisserait tromper pour la joie de le voir exquis comme il n'est que lorsqu'il a son secret*[4*].

Datorii mondene. Mă plictisesc când le gândesc şi le preţuiesc ca vreme pierdută, dar când sunt acolo, când vorbesc cu toate acele femei – inteligente multe şi întregi – aş minţi să spun că mă plictisesc. Sufletele au o valoare independent de conţinutul lor intelectual sau altul. „Conştiinţa posibilă" mă atrage irezistibil. Mă analizez bine: nu găsesc în mine nici o atracţie pentru nimic special din viaţă. Fac un gest: ies pe stradă, văd o scenă trecătoare într-un colţ de umbră, viaţa ia o mie de aspecte interesante – simt că-mi trebuie trei vieţi ca să-mi împlinesc pornirile bine determinate. Ce sunt aceste momente de intensificare a vieţii? Nu pot să fie motive externe ce le cauzează, nu pot fi decât prilejuri. Spiritul critic mă linişteşte până la indiferenţă; ca să trec zero-ul acestei linii, spre plus sau minus, trebuie să mi se tulbure gândul. Din ce în ce mai rar.

Simptome de maternitate sau de menopauză? Trebuie să mă duc la doctor! Ar fi caraghios la bătrâneţe să am un copil. L-aş păstra, cert, din curiozitate şi din obiceiul de a nu mă opune soartei brutal, dar nu mai am nevoia vie de a creşte un copil cum o aveam până acum câţiva ani. Când îl ţin în braţe pe Andrei, aş vrea să fie al meu – pe el şi pe Nellu – dar unde e înţepătura dureroasă în inimă de altădată când îl legănam pe Egonaş. Şi pe el îl iubesc mai dulce ca pe alţii. Sunt cei mai mici! Instincte de mamă-mare. Ar fi culmea să am de-abia acum parte de un copil. Aş renunţa la voiaj pentru el, fiindcă totul îmi e indiferent *când vreau*. Apoi o teamă mare: ereditatea acestui copil. *Stello est un amant – pas fait pour être père – ses défauts m'effrayent, ses qualités ne sont point disciplinées et, comme ma vie ne peut être que très courte, l'idée d'abandonner mon enfant avec une hérédité dangereuse, sans l'avoir affermi par une éducation forte…*[5*] Doamne fereşte! Sper că e bătrâneţe, mai bine decât o tinereţe ce se va răzbuna în o viaţă nevinovată. Şi nici măcar nu mă revolt că am avut soarta *să nu trebuiască, moralmente*, să doresc copii. Nu ăsta e momentul să creezi. Dacă Maricica ar fi mai mare, i l-aş da ei în grijă când nu voi mai fi eu. Valérie, ca şi mine, nu mai are mult. Marietta are destule greutăţi pe cap. Aurora îl va creşte perfect, dar aş vrea să-i transmit copilului meu un spirit intens pozitiv – şi ea nu-l are.

28 ianuarie

Pas écrit depuis lontemps. Aujourd'hui, sans envie de le faire[6*].

Totuşi sufletul meu e plin de mâhnire şi de bucurie. Ce scene, ce ton, ce ură – de o parte – ce surâs fermecător, ce grație de cealaltă. Şi eu singură, singură, singură de-a lungul vieții. Dorită, iubită, poate şi astea toate pentru a fi torturată. Dacă nu aş avea ideile şi simțul frumuseții – pe Dumnezeu în amândouă – nu aş avea puterea să continuu! Sunt tristă de moarte. Ştiu că viața mea este un eşec.

Am văzut-o pe Catherine. Am suferit văzând frumusețea atât de pieritoare. Doar geniul artei o poate fixa. De aci înainte trebuie s-o disociez de ce a fost. Ce cap divin de frumos, ce femeie dureros de dulce acum. Aseară am fost fericită de a fi urâtă – măcar timpul nu are nimic de stricat.

Când mă voi reîntoarce la scris? O! De câte ori să reîncep?

4 februarie

O săptămână de aşteptare. De ce un surâs, o privire pot schimba viața? Nu aştept nimic şi totuşi aştept. Şi aerul e frumos, pur, primăvăratic. Azi, a cincea zi după Sf. Ion. Aştept ca totdeauna o moarte anunțată[1]. M-am rugat să-mi fie amânată, am atâta nevoie de fericire în mine aceste zile. Sper totuşi imposibilul.

Dimineața asta C[ecilia] L[upu][2]. Ce flacără are femeia asta în ea! Ce generozitate a dragostei! Cu cât vârstele sunt diferite, cu atât această afecțiune e mai frumoasă. Îmi place acest curaj. De ce nu-l am şi eu? Când privesc înapoi, îmi explic timiditatea şi laşitatea. Spiritul meu s-a emancipat abia târziu, cu totul abia anul trecut. Dumnezeu să-l răsplătească pe Gide! Sunt foarte înapoiată, o oaie în turmă. Coaptă ca spirit, dar nu în sentimente. Şi totuşi, nimic nu mă obligă să păstrez fidelitatea unui om, care nu mai trebuie să aibă nici un drept şi nici o autoritate asupra mea.

Dacă nu aş avea clasa şi visul meu – şi acum cu certitudini… Ştiu că are nevoie să mă vadă, că prezența mea îi face bine. Nu cer nimic mai mult. Să-i fiu utilă sufletului! De ce iubesc atâta acest suflet care mă priveşte blând, cu ochi de copil şi cu un surâs unic, plin de grație?

16 februarie

Ca şi până acum, nu voi trăi decât un singur sentiment. Nu scriu decât pentru a fixa clipe atât de inconsistente, atât de ireale. Ieri aşteptam – de săptămâni tot aştept. Ce? Să văd o privire? Nu e nevoie să fie nici amicală, nici iubitoare, o vreau adevărată, încrezătoare. De ce această nevoie imperioasă de a-l ajuta să urce?

Azi lectură din Claudel… Nerăbdător, negativ, înverşunat contra lui, e pătimaş. Nu e obiectiv. Am o nevoie irezistibilă să-i pătrund gândurile, rezistența mă îndârjeşte ca să ne punem de acord… În intimitatea inimii trebuie să fie ca un copil învins. Nu cred că spune vreodată cuvintele pe care le-ar aştepta o femeie îndrăgostită, dar desigur ştie să plângă în brațele ei. Nu mai lupt cu acest sentiment irezistibil. Simt că e alimentul specific flăcării sufletului meu. Nu! Nu cred a păcătui prin acest „dor”. Şi chiar dacă este un păcat – iată – Dumnezeu îmi apare deasupra funestelor concepții despre păcat! Dacă e vreun păcat, acesta e negarea acestei vieți a inimii. Nu! Nici chiar în posesiune nu văd păcatul dragostei – este în „cădere” – şi există cădere numai când transformi elanul în aservire. Să mănânci în loc să asimilezi, să posedezi în loc să dai, să păstrezi în loc să dăruieşti. Iată singurul păcat pe care îl recunosc în dragoste. Şi totuşi n-am curajul să ies din rutina burgheză. Lipsă de ocazii? Lipsă de încredere? Lipsă de instinct normal? Ce frumos concert de primitivitate dominată, ce fluiditate a sunetului! Această sensibilitate modernă! Astăzi i-am surprins întreaga adâncime şi bucurie. Când se vor găsi artişti mai numeroşi – şi în toate domeniile artei – realitatea noastră va căpăta în sfârşit un chip în care ne vom recunoaşte.

Revin la obsesia mea. Ce liniştită e M. şi totuşi ascunde o tristețe. E nostalgia după celălalt. Totuşi îşi iubeşte bărbatul – îi şi place – dar a sfârşit prin a-l judeca – poezia e aiurea. A înțeles oare lupta mea cu mine însămi? Simte cât o iubesc? Ne apropie acelaşi sentiment. Am impresia că are o nostalgie, sau mai curând că ştie ce îi lipseşte. *Un seul être vous manque…* [7*]Şi totuşi îl iubeşte pe M[işu]. Degeaba se spune că sentimentele nu au nici limite, nici formă. Totul e curgere, trecere, mişcare.

Au fost sărbătoriți principesa şi logodnicul ei[3]. Am fost tot timpul emoționată. De ce această schimbare într-o fată tânără te emoționează până la lacrimi? E un holocaust, dar care e bărbatul care îl merită? E mereu

celălalt, pe lângă care ai trecut sau pe care îl aştepţi. Actualul nu e decât expresia potenţialului tău. Cât îmi doresc să fiu fericită! Ce nevoie nebună de fericire în mine! Dacă aş fi bogată zilele astea, aş împărţi tot. Cum nu-mi am decât sufletul, îl dăruiesc, îl dăruiesc cu frenezie. Aş vrea să fiu nevăzută, să pătrund în inimi, să le încălzesc, să le scutur, să le fac să vibreze în ele acel sunet infinit pe care toate trebuie că îl poartă în ele. La curs, când le văd atât de mişcate, e ca o beţie de viaţă care mă cuprinde! Poate fi concentrat acest elan spre infinit asupra unei singure fiinţe? S-o poţi ridica în slăvi cu o singură bătaie de aripi! Sunt beată, beată de dor.

26 martie

Ce mult timp a trecut de la ultimele pagini! Bucurii, tristeţi, indiferenţe plate – am trăit de toate. Îmi trebuie desăvârşita singurătate şi calm pentru a scrie! Conferinţa despre adevăr? Bună, dar nu frumoasă. Şi aş fi putut s-o fac frumoasă dar nu mai am răbdare pentru cizelură. Nici o grabă de a isprăvi, dar respectul pentru gândire. Am sentimentul că sobrietatea se potriveşte acestui gând, este limbajul lui.

Sosirea Mariettei şi a copilului. Ce fericire, un copil! Cum s-a legat de mine acum. Ieri seară, nici o nelinişte să fie singur cu mine acasă. Mă uit la el cum doarme – e cu adevărat frumos când doarme. Îl iubesc. Maica, bolnavă – cum îţi dai seama ce valorează oamenii pentru tine când ţi-e teamă să-i pierzi! Câte evenimente de o lună! Moartea lui Tilburică – bietul om! Să-l odihnească Dumnezeu! A fost doar slăbiciune? Era un act cu adevărat voit? Îl respect pentru că a ştiut să moară.

Minunat concert Beethoven. Sufletul e liberat, plângeam. Cum aş vrea să pot iubi fără limite, mereu, fără ruşine! Dar oamenii nu înţeleg asta. Stello – schimbător ca vremea. Mă exasperează şi mă învaţă maternitatea. E ţâfnos, aşa cum e şi impulsiv, egoist! Ce va face când voi muri? Poate atunci îşi va descoperi propria putere, acum se sprijină exclusiv pe mine – mă iubeşte şi mă urăşte pentru asta. Aş vrea să fug departe. Mă năpădeşte o idee năstruşnică: nu voi fi chemată la Pontigny. Nu există vreun motiv, dar e probabil reflexul nemulţumirii mele în ce mă priveşte, care îmi dictează acest gând. Totuşi ei îmi dovedesc prietenia lor. Când voi putea mulţumi lui Gide şi lui Robert? Mi se pare că sunt prieteni foarte vechi cu el. Am gust

de iască azi. Mă mai înviorează fetele la Conservator, mă împrimăvărează. Mama lui Mad m-a fermecat. Ce personalitate şi ce farmec! Nu poate fi confundată cu alta! Când întâlnesc aşa oameni, îmi par teribil de săracă, impersonală, de serie! M-am liberat prea târziu de autoritatea prescrierii. Aştept vacanța să dorm. Sunt groaznic de obosită.

5 aprilie

Aş vrea să tac, să nu afle alții, iată-mă iar aci. Zi foarte tristă. A plecat copilul – mă obişnuisem cu gândul că e şi al meu. Am simțit ceva special când mi-au spus cucoanele la curs că îmi seamănă foarte mult. Are o răceală în el de suflet adevărat, care creşte – e încă martie în el – îl iubesc tot mai mult micul de el – aş vrea să se facă mare mai curând, am un fel de teamă pentru el din pricina unei linii a mâinii, dar s-a schimbat deja. M-am ataşat foarte mult de el săptămânile astea. Biata Maruța! De ce o fi plâns la plecare? Eu de ce plâng când plec din Paris? Zi foarte tristă pentru alte cauze foarte dureroase.

13 aprilie, 12 noaptea

Am citit *Numquid et tu*[4]. M-am adresat prietenului ăsta cu nădejdea că mă va potoli şi limpezi – şi a reuşit. Ezitarea de a mă împărtăşi, devenită dureroasă azi din pricina sincerei dureri a părintelui Ch. Sentimentul de inconsecvență – nu intelectuală, asta nu m-ar şoca, dar morală –, sentimentul că asta e păcat, ar fi nesincer cu un asemenea act, acum a dispărut. Vreau să mă zvârl în apă – o să înot. *Je crois non à cause du miracle, mais malgré lui!*[8*] Act de umilitate față de biserică, cum spunea părintele? Nu ar fi bine să transform credința în utilitate, chiar a bisericii. Eu nu simt nevoia să comunic, dar nu ştiu ce voi simți când voi vedea pe alții la împărtăşanie! Mâine îi spun calm părintelui că nu cred ortodox, că nu numai nu pricep euharistia – ceea ce nu m-ar împiedica la act, ci nici nu simt nevoia să comunic aşa cu Dumnezeu. Dar cum nu sunt sigură că nu e o încăpățânare spirituală în mine, vreau să mă frâng, *comme un acte*

d'amour[9*], cum ar spune Gide (el ar spune mai bine) fără sens şi fără folos, *de lux*. Ştiu că Dumnezeu nu consideră asta blasfemie, dacă se uită acum la mine, ceea ce nu pot crede. Gide mi-a topit cuirasa de rezistenţă, parcă m-a redat mie. Eu nu sunt o negativă. Sunt dăruire. Asta-i linia mea naturală. Ce frumos insista asupra Crucii de purtat, fără de care nu urmezi pe Iisus! Dar nu e nimic negativ, distrugător *dans ce fardeau*[10*]. Nu o poartă decât pentru a simţi cum se uşurează – nu este un jug, ci eliberarea! Totul e în orientare! Ieri i-am spus lui M[işu] ce scrupule mă frământă. Ce serios era când spunea că înţelege. Sigur că acest sentiment m-a întărit în intenţia de a nu fi inconsecventă. Doresc să-i inspir încredere şi respect. De aceea simt nevoia să-l fac să citească această carte mică. E un pasaj pe care aş vrea să şi-l noteze! Doamne, dă-mi marea bucurie să-l pot face să citească această carte mică. Poate îl va ajuta să se aerisească puţin, să se elibereze. Aseară îmi părea îmbătrânit, şters, îngreunat – şi totuşi simt că în interior e prelucrat. Doamne! Permite-mi să-l ajut!

Stello iar s-a „rătăcit" pe străzi. A ieşit pentru jurnale, desigur vine la răsăritul soarelui. Îl jenau câteva sute câştigate – *trebuie* să le cheltuiască pentru ca mâine să înceapă iar văicăreala. Şi prevăd că va susţine că programul de la Pontigny e de vină – eu, care sunt fericită să mă duc acolo şi el, oropsitul! Dacă cel puţin ar avea cinstea şi curajul să-şi mărturisească slăbiciunea! Am să încerc să fiu cu răbdare.

24 mai

Trec luni şi nu mai scriu aci nimic. Am impresia câteodată că mă deformez involuntar în acest caiet, tocmai când mi se pare că sunt mai sinceră! E posibilă o mărturisire în vorbe care să nu fie un „dans în faţa oglinzii"? Nici un eveniment special. Ba da: o conştiinţă de răspundere intensă când cu participarea la congres. O ezitare dureroasă, deci sinceră şi adâncă de a renunţa la atitudinea pur feminină. Pe de altă parte simt că mă atrage formidabil acţiunea culturală organizată de partid. Şi azi conferinţa lui Roman asupra minorităţilor m-a încântat (poate mai mult intelectual totuşi decât social, pentru că era aşa bine gândită)! Aş mai fi putut nota o întâmplare importantă în viaţa mea: conversaţia cu Maricica într-o dimineaţă. Am plâns de fericire că s-a copt aşa frumos, că înţelege atât de

bine adâncuri spirituale, de duioşie că a înțeles un lucru pe care tinerețea ei ar fi putut să-l scape cu vederea. Mimy, te sărut şi îți mulțumesc că îmi dai fericiri de mamă.

Cella V[oinescu][5] m-a fericit şi ea. Bucuria disperată cu care mi-a mărturisit că în ziua aceea avea nevoie de mine m-a răsplătit de luni întregi în care mă simt fără rost.

Marinetti[6] m-a amuzat. Curios! Nu simți sinceritatea de care se vorbeşte atât, are sinceritatea focului de artificiu. Cred că poate pârli, dar nu încălzeşte, nici nu cred că are putere să dea foc. Desigur sunt prezumțioasă să dau asemenea verdicte, dar aci nu pot să mint, cel puțin voluntar.

Hotărârea de a rupe orice legătură cu realitatea oricărui gând pentru M[işu] am luat-o brusc într-o după-amiază trecând prin Cişmigiu, după ce o văzusem pe Mimy Spandonidi, fără să vorbim de altfel nimic în această privință. *Nu trebuie* – e un fel de poruncă ce-mi umblă în cap – fără sentimentul că fac rău. Desigur e un lux spiritual pe care mi-l cere conştiința mea sentimentală, dar probitatea intelectuală… De multe ori am constatat că la mine gândul e mai tare ca tot şi că responsabilitatea mea acolo trebuie căutată. Am impresia câteodată că nu mai am nici o viață instinctivă sau sentimentală, parcă trăiesc într-un etaj al treilea, dedesubtul căruia s-au scos celelalte două. Fiziceşte e o absurditate. Oare psihic e posibil? Lipsă totală de dorințe – caut una în mine şi nu o găsesc. O fi oboseală? Atmosfera casnică foarte plăcută. Stello s-a mai potolit față de mine – afară din casă am impresia că se amuză straşnic, dar cel puțin nu e mojic cu mine. Îl las să facă ce vrea, ştiu că opoziția e zadarnică şi îl sălbăticeşte.

La Câmpina[7] m-am liniştit mult. Ce atmosferă occidentală! Iar i-am simțit binefacerea. Sper, la vară, să-i văd mai des. La Timiş sper în calm şi senin. M-aş bucura să vină şi Stello şi aş vrea să ne regăsim toți un vechi echilibru pierdut, din pricina agitației sufleteşti a lui Stello. Pontigny e ca o stea a liniştii la orizont, pe orice vreme – bună sau rea.

Scrisoare prietenească de la Desjardins[8]. Scrisoare de la Bertha, anunțând naşterea unui băiat. Ce fericită, că la etatea ei e iar mamă! Numai eu mă consider bătrână! Simțământul că mi se lărgeşte sufletul departe, peste hotare, citind rândurile ei. Şi eu mă gândeam la ea zilele acestea.

Grijă mare pentru mâine la Ateneu. Când vorbesc patetic, cum se cuvine mâine, am sentimentul că sunt impudică, mi-e o ruşine curioasă şi-mi vine să mă ascund. Ieri am fost încântată când am simțit aceeaşi jenă şi sfială la

Goga[9]. Teribil e de simpatic, mi-ar plăcea mult să-l cunosc de aproape. Aş vrea să fim prieteni. Are ceva aşa de tânăr în el! M-a încântat mutra aproape încăpăţânată, când se zbătea ca să nu promită o conferinţă şi mai ales tonul cu care spunea, sieşi parcă: *dar eu scriu greu*! Era acolo probitate, seriozitate, m-a liniştit la gândul că e unul din cei ce conduc ţara noastră.

Mâine să-mi ajute Dumnezeu! Aş vrea să fie o sărbătoare reuşită şi cu folos pentru sufletul asistenţei.

Viorica tot mai aproape de mine. Ce om autentic! Dar sub calmul şi resemnarea aparentă ce se ascunde? Nu pot crede că o femeie aşa de bogată la suflet a renunţat complet la viaţă. Poate – sigur – i-o umple copilul. Aş vrea să se împrietenească cu Tity. Sunt demne una de alta.

Timiş, 27 iulie

De câte ori am vrut să scriu iar aci şi nu am mai avut îndrăzneala! Un fel de teamă de a fixa gânduri şi sentimente pe care nu le vreau, cum să zic, n-am cuvântul just – perene – le-aş vrea efemere! N-am înscris sentimentele şi impresiile după conferinţa de la Ateneu, cum citesc pe pagina alăturată – erau *quelquonque*[11*]. Banchetul: simpatic. Stello m-a mulţumit intelectualmente în seara aceea. Gândeam la fel. Am prins un moment de consens perfect în stradă cu dl N. De atunci, importante evenimente politice. Îmi pare rău că nu am scris zilnic, atunci, zbuciumul moral prin care am trecut, lupta cu nevoia de simpatie şi de a face credit unui om tânăr şi nevoia de a crede în valoarea caracterului. Tergiversările politicienilor – dezolant! Nici entuziasm care să şteargă imoralitatea în conştiinţa lor, nici convingere care să primeze totul. Numai oportunism, nici măcar din cel hazardat, totul mic, cusut cu aţă albă. Disensiune cu mulţi. M-am simţit foarte singură. Respect şi veneraţie pentru Brătianu[10]. Azi o nespusă părere de rău cât s-a stricat linia – chiar greşită politic, dar dreaptă şi cu sens moral, i-au frânt-o oportuniştii! E oribil să vezi cu ochii cum sunt oamenii incapabili să renunţe la o „putere” factice pentru a crea una reală, dar cu roade îndepărtate. Îmi e ruşine de atitudinea partidului liberal care a forţat pe bietul Vintilă la un gest ce nu e al lui – şi duşmanii lui trebuie să recunoască că el e dezinteresat, nu mistic! Păcat că nu a renunţat la şefie, îi învăţa măcar că ideile au puterea lor care trece peste vremi. Desigur se

crede indispensabil, dar nu-l mai cred aşa din moment ce s-a lăsat dus de alții la un gest contra firii lui! Am constatat că sunt foarte sensibilă la tot ce atinge demnitatea țării mele. În toată amărăciunea deziluziei, o mângâiere! Poate femeile vor împrospăta şi purifica atmosfera politică! Aş vrea să am o sută de suflete – un milion, ca să-i pot convinge pe toți prin acțiune directă, nu prin vorbe.

Personal, am avut oboseală, grijă, îmbâcseală în ultimele luni, momente de nerăbdare adâncă, nevoia de a zvârli totul peste bord. Stello mă omoară cu *méfiance*[12*], cu *interpretatio maligna*! De ce nu m-oi fi obişnuit? Nevoia şi credința că se poate corecta. Istovire trupească şi intelectuală. Lucru chinuit la Radio. Curios sentiment de mulțumire când mi se spune că vocea e frumoasă şi caldă. Nu e vanitate, vocea e obrazul sufletului. Sunt fericită că e frumos: nu e vanitate ci bucurie! Încântată de conversația la telefon fiindcă mi s-a recunoscut vocea. Îmi place entuziasmul. E o calitate pe care o apreciez foarte mult. Semn de omenie şi de spirit al relativității, adică spirit critic. De ce aceste reminiscențe? Azi vreau să scriu impresiuni actuale! Pesemne obicei dăscălicesc: nevoia de suită!

Numirea lui M[işu] bucurie mare, şi din prietenie, mult şi din simțul armoniei – un om potrivit la locul ce ocupă, cred că se va adapta ca în climatul lui. Ambiții personale, împins Stello în politică – *zadarnic, nu-i place*. Ani lungi am luat asupră-mi neamestecul lui în politică, întâi pentru alții, apoi chiar față de mine. Mă convinsesem că eu sunt vinovată. Era „nobil" dar era fals. Azi văd limpede: nu poate să se înhame la o disciplină – e un liber – sau un anarhic. Iubeşte legea, dar e injust. Cel mai nedrept om pe care l-am întâlnit în viață! Scrisoarea de aseară, monument de nedreptate voită, rea. De ce nu a reacționat la rechizitoriul meu în prima scrisoare sau a doua? Nu mă atacă fiindcă era realmente îndurerat, ci fiindcă în momentul când scria simțea nevoia să mă desființeze! A reuşit să mă facă să mă îndoiesc asupra bunătății şi generozității mele. Se pare că sunt orgolioasă şi-mi place să dau „bacşişuri" ca să marchez „freudismul" când îl rog să vină să se bucure cu mine de liniştea şi frumusețea de aci! Azi-noapte simțeam că trebuie să mor ca să se isprăvească! Azi-dimineață mi-a apărut caraghios gestul lui – ca foarte, foarte multe ale lui, aproape toate caraghioase, fiind neproporționate cauzelor şi fiindcă nu sunt autentice ci imaginate! Veridică la el, numai reacția instinctivă, restul *surfait*[13*]. Am plâns cu patimă. Biata Viorica! Asta îi trebuie ei? Ce fină şi justă psiholoagă! Ce om adevărat, evoluat, occidental. Am scuturat-o. Mă tem să nu se secătuiască din pricina

analizei, mai ales a lipsei de vlagă, nihilismul ei e neputinţă fiziologică. Ce mamă delicioasă, ce prietenă impecabilă. Conversaţia astă-seară despre dor. Eu, nimic. Simt cum degringolez în loc să mă înalţ, nu mai am putere de simpatie – de aceea mă revolt, nu înţeleg! De ce iertam înainte tot? Fiindcă *iubeam* – putere de a ieşi din mine. Oricât de inferior, un om e moral – spirit – când se întrece. După morala curentă, un om e imoral când nu se întrece. Dragostea e metoda omenească de a învăţa inima omenească la depăşire. Simt cum îmi seacă această putere. Indiferenţa mă cucereşte treptat, îngheţ.

Sosirea Mariettei cu copilul m-a fericit! Cum îi iubesc! De ce nu pot face copilului mai multă plăcere? Vreau să-i aduc din Paris un pulovăr frumos! Îmi pare aşa rău că nu l-am sărutat la plecare. Credeam că se opresc aci!

Vizita la Bran foarte simpatică. Ce *Galgen humor*[14*] la întoarcere! Râs ca nevoie fiziologică – îmbătare morală, vervă: foc de baraj! Cât sunt singură, melancolie insurmontabilă. Imposibilitatea de a o convinge pe Marietta la cel mai mic gest ce nu îi convine mă revolta altădată. Azi n-am insistat pentru a nu strica despărţirea dintr-un fleac. Acum, când reflectez, respect atitudinea ei, e instinct de conservare normal. Aşa se concentrează o personalitate. Mă dărui prea mult degeaba. Marioara la fel. Ce delicioasă e şi ce familie *aproape* ideală! Îi iubesc[11]. Aş vrea să fiu sigură că Marietta, copilul şi Ionel sunt acasă sănătoşi. M-a speriat alura domnului şofer. Dar de ce să mă chinuiesc cu gânduri?! Realităţile sunt suficiente ca să nu mai înveţi şi alte griji! Spaima drumului prin pădure la 9 seara. Nu frică, un soi de *malaise*[15*] – imposibil să-mi imaginez că un om îmi vrea răul. Dar Stello, pe moment, m-ar asasina. Mâine poate vin iar.

31 iulie

Ieri, zi simpatică. Florica [Rarincescu], Zarifopol[12], oameni de aceeaşi stofă intelectuală – orice vorbă cu ecou. Foarte plăcută oră. Fetele dulci, bune, adevărate. După-amiază bună. Sunt aşa diferite şi totuşi au ceva la fel. *Sie sind gediegen*[16*]. Nu ştiu ce se petrece cu Măţ. *Elle a son secret*[17*]. Şi e curioasă dedublarea faţă de mine. N-ar vrea să-mi facă decât plăcere – afară de una. Când vine vorba de M[işu] parcă devine alta. Este ceva foarte interesant şi aceasta dovedeşte încă o dată puternicul ei instinct de proprietate. *Căci ea nu se teme de nimic*: şi fiindcă mă cunoaşte, şi fiindcă

este sigură de soțul ei şi de ea însăşi, dar acesta este bunul ei! De aseară efectul oboselii, inima merge prost. Scriu aste rânduri fără să am ceva special de spus azi. Am momente când mi-e ruşine cât mă las răsfățată. Momente în care am o nevoie aproape exasperată să fiu singură. Scriu fiindcă am un sentiment curios că mor. Probabil circulația proastă. Aş vrea totuşi să ştie Stello că deşi starea de abatere e mult cauzată de scrisoarea lui, totuşi m-am calmat, *je ne lui en veux pas spécialement*[18*], sunt tristă că n-am putut să-l fac fericit, sufăr pentru o viață pierdută fără nici un folos şi am senzația de a trece „dincolo" cu mâinile absolut goale. Nimic, nimic! Câteva amintiri, poate, în sufletul elevilor mei şi al copiilor mei spirituali. Ştiu că nu voi lăsa decât amintirea unui gest grațios, asta e totul. Noapte bună, Maricicule! Te sărut din tot sufletul şi pe ai mei. Să fiți mai fericiți, să vă bucurați de viață *cum veți putea*! Aş mai vrea să spun ceva, nu ştiu. Vă iubesc.

Pontigny, 21 august

Câte ceasuri bune de când nu am mai scris! Cele cinci zile cu Stello la Timiş – iar încrederea *că se poate reîncepe*, pe alte baze, dar tot cu dragoste adevărată, mai indulgentă. Am plecat de acasă cu inima strânsă, m-am despărțit foarte greu. Aş fi vrut să mi se întâmple ceva ca să mă rețină – aveam impresia că decada asta e ratată, nu ştiam de ce – acum ştiu: nu e nici Gide, nici Martin du Gard, nici Schlumberger, nici Mauriac, nici Chandeau – nici unul din cei care radiau, nici Groet[13], cel mai modest şi cel mai savant şi cel mai delicios om! Nici măcar din cei tineri animatori. Azi, când am picat în plină şedință şi am văzut sala, am simțit net că decada e pierdută, din punctul de vedere al atmosferei cel puțin. Discuțiile, *c'est à voir*[19*]. Am intuiția că cealaltă va fi bine. „Compatrioata" mea, nostimă foc, dar am impresia că e „ovreică" în sensul rău, deşi are o privire foarte nostimă, deşteaptă, dar încă copil, dacă continuă pe tonul acesta, trebuie prevenită, fiindcă e drăguță. În genere: lipsă de animație. Simpatic capul lui Martin[14] – iluzia un moment că-l revăd pe Tilică Ioanid la 30 de ani. Cred că mă voi împrieteni cu el. Mâine, mai mult. Camera „Belvedere" e minunată pentru repausul nervilor. Ideea că Gide o ocupa anul trecut îmi e foarte simpatică. Cred că mă voi „economisi" în decada asta pentru cealaltă. Faptul că mi-au

dat o cameră mă face să cred că le sunt simpatică *et que je compte*[20*] – sau sunt idioată eu! Familia Hemgon mai puțin entuziastă. Probabil starea ei, dar sunt luminoşi şi-i iubesc. Fericită că am dat de Mme Van Rysselberghe[15]. Sunt cam surdă din cauza cerumenului? Parcă sunt într-un tren – poate şi asta mă izolează. De ce Charlie[16] nu a apărut? E bolnav sau nu are poftă să fie de la început? L-au trădat ceilalți? Sunt dezolată de Martin du Gard şi Gide.

26 august

Merge tot mai bine decada. Pierdusem nădejdea. Ieri şi azi, foarte animat. Adevărul e că se învață multe lucruri în aceste discuții, mai ales se deschid perspective şi ce bună lecție de ignoranță proprie. Dar şi limba asta bogată şi intelectuală – ce instrument de lucru perfect! Oricum m-aş antrena în admirație, e altceva ca anul trecut. Am impresia că cei trei oameni cu adevărat de valoare – Emmanuel, Martin, de Souza, acesta mai puțin, şi Massignon[17] (care regret că a fost doar în treacăt) sunt oameni de prima calitate, cert, dar nu sunt inovatori, nu sunt revoluționari ai gândirii, nu împing lumea pe alt plan, o desfăşoară pe planul actual. Nu-l pot uita pe du Bos, care desigur face cât oricare din ei şi care e foarte *vieille France*. Jurnalul lui m-a mişcat până a-mi provoca o durere aproape fizică. E formidabil cum pot simți doi oameni aşa îndepărtați şi de rase diferite. Sunt pagini pe care le-aş fi putut scrie eu. Desigur, nu aşa frumos şi cu atâta plasticitate pentru a exprima stări subtile sufleteşti. Cu bătrânul Emmanuel, azi, de adio, o bună conversație. Păcat că nu am avut curajul până azi să-l provoc. Notez aci spre amintire ce-mi spunea de spitalul de la Beauce cu *maître d'hotel*-ul lui şi cu *béguine*[18] care trăiesc sub disciplina din secolul al XV-lea. Obiceiul de a le plăti o dată pe an la o sărbătoare anumită 3,50 fr. noi, piele pentru o pereche de ghete şi încă ceva. Trebuie să-l întreb. Iar la *Fête-Dieu*[21*] *Allerheiligen*[22*] se întind pe 2,50 m.p. covoare – tapiserie flamandă – iar *béguine*-le, în costumul lor neschimbat de cinci veacuri, trec în cortegiu – viziuni de altădată! Se pare că totul se păstrează identic. Căci vesela de cositor a bolnavilor, când se strică, e turnată în vechiul tipar, după ce a fost topită. Țară de tradiție. Iată de ce solidă. Am fost la Tonnerre[19] –

două biserici, nu frumoase dar elocvente pentru continuitatea tradiției, a credinței şi a culturii în genere. Orăşel foarte caracteristic. Aş vrea să văd Noyers[20]. Se pare că e minunat ca vechile oraşe nemțeşti. Până azi simțeam dureros lipsa lui Gide şi a lui M. du Gard, azi deodată simt că e bine aşa, bucuria de a întâlni aşa oameni nu trebuie să devină o posibilitate programatică. S-ar nivela cu altele obişnuite. Trebuie să rămână *eveniment*. Mai mult ca oricând simt puterea de iradiere a creatorului prin absență. Nu se poate să fiu totalmente privată de anul acesta aşa de reconfortant. Italia va fi o revelație de umanitate creatoare prin operele de artă. Fireşte că arta puteam s-o am în plus, ba nu, trebuie Italia să nu-mi fie o țară cu oraşe, cu sate, îmi va fi geniul creator al unei epoci!

După săptămâni de indiferență sentimentală, de ieri se agită iar ceva în mine. Ce dor curios. Ianus! Poate că un cap închinat obiceiului şi datoriei? Poate, şi totuşi nu, afecțiune sinceră. Am scris lui Stello pe tonul calm şi confient, cu care aş vrea să-i pot vorbi totdeauna. Dar ştiu că nu se poate. Febrilitatea lui şi schimbarea de umoare cer o putere de adaptare care mă dă gata. Celălalt? Ce curios sentiment că-l desenez alături de realul vizibil, că-l corectez, şi totuşi intuiția că logic nu poate fi altfel. Imaginea mea debordează imaginea vie, dar *nu e falsă*. Ce vreau? Nimic.

Joi, 28 august

Entretiens[23*] tot mai interesante – dar absolut specializate, ieri şi azi. Convingerea că nu-mi rămâne nimic substanțial, dar o impresie mare totuşi: aceea a specialistului de mare calitate – impresie nulă la noi – cel puțin în cercul literaro-filozofic. Nu cunosc la noi savanți şi *erudiți*, mai ales de calibrul acestora. Lecție foarte profitabilă de probitate intelectuală – învingerea superficialului. Generalizare numai pe temei de experiență bine analizată. Cu toate astea nu ăsta e Pontigny. Acum e şcoală şi te simți pe un tărâm foarte larg pe care o viață ai putea explora, dar eşti în lumea ta, în sfera ta a omului neexcepțional! Ceilalți dau un impuls şi conversației şi întregii atmosfere care o mută din actual în viitor. Poate că e mai bine acum pentru mine că am fost supusă la această disciplină de nivelare. Aseară prânz la Chablis[21]. Eram seacă, deşi mă interesau oamenii. Dificultatea franțuzeaschii anul acesta mă înspăimântă. Nu ştiu de ce bâigui, nu pot

pronunța cuvintele – anul trecut curgeau frumos. Pesemne că secătuirea sufletească e şi la baza acestui fenomen de amnezie. De mult nu m-am simțit goală, seacă, uscată ca acum! Nici elan, nici dor, nici revoltă, nici bucurie – ceva amorf şi plat. Diversitatea culturală a acestor oameni mă face să simt amorful meu şi al nostru în genere. Ce organizată cunoştință au aceştia! Dar nici un alt neam ca franțujii. Frank Martin mă interesează mult. Ce om şi ce cultură! E simplu, modest şi *plin*. Ce cap frumos şi distins, ca tot ce spune. Dar peste toate, o grație care poate fi chiar bunătate. Cunoştința d-nei Moulin a fost o bucurie mare. Un om adânc şi curat, limpede şi conştient. Cred că ar reacționa net în orice greutate ce i s-ar opune. Prost scriu. O neglijență de stil pe care după învățămintele de aci ar trebui să n-o mai tolerez. Voi încerca. Voi nota tot de aci înainte. Bogăția experienței nu trebuie risipită în impresiuni nefixate. Am citit azi P. Valéry. Tot mai limpede sensul, tot mai evidentă frumusețea. Voi persista. Conversația cu Mme du P. – destăinuirea ei m-a înduioşat involuntar. I-am răspuns cu aceeaşi încredere. M-a sfătuit să mint. Nu era nimic pervers în sfatul ei, doar ecoul unei suferințe. Are ceva afectat în ea, dar e afectația altei generații, extrem de feminină şi tânără ca temperament. Ai simțământul că sunt în ea rezerve neîntrebuințate şi care ar putea izbucni. Fata e mult mai întreagă, e liniştită în dragostea ei casnică satisfăcută. Bătrâna a fost tiranizată. Alte vremuri!

După *Entretiens*, goală, săracă, singură. Am fugit în cameră, pianul acompania tumultul meu sufletesc atât de liniştit! E paradoxal să împerechezi noțiunea de tumult şi de linişte, totuşi corespunde realității mele intime de azi după-amiază – mişcare e în gând – rădăcina sentimentală şi mai ales vitală parcă s-a uscat. Aş vrea să rămân singură şi la Paris şi în Italia. Perspectiva unei continue adaptări, inevitabilă dacă vin fetele, îmi e dezagreabilă. Simt că numai lipsa de oscilațiuni mă poate tămădui de oboseală. În această acalmie gândul judecă rece. Constat o exagerare şi o *Überspanung*[24*] aşa de vădite în ultimii mei ani, încât le consider patologice. Acalmia actuală e poate o stare normală şi numai în comparație apare aşa de cenuşie.

Astă-seară lecturi frumoase: Goethe, olimpic, Ronsard şi Hugo eroici, englezii, *grisaille*[25*]. Dante? Supraomenesc. *Francesca* citită de du Bos, cu acel accent de tristețe şi adâncime ce pune în tot ce spune el! Dar totuşi, ritmul serii foarte lent şi nemarcat. Acum se luptă, dar zadarnic. Desjardins[22]!

30 august

Zece seara. Linişte definitivă. Camera *de la petite dame*[23], adevărat călugărească. Aş vrea să se prelungească aceste *entre-decade*[24] multe zile. Ieri, după *Entretiens*, care au avut oarecare mişcare, Frank Martin m-a rugat să-i citesc în palmă. S-a nimerit, poate am şi ticluit impresii fizionomiste şi mai ales intuiţii – poate şi câte ceva aflat de la Mme Pasquier – interesantă bazarea mâinii pe linia capului – două provincii separate: sensualul, vitalul şi, dincolo de bară, inima cu sensibilitatea. Inevitabil am ajuns la confidenţe. Prevedeam tipul şi cazul, e extrem de simpatic, are un fond de asprime, care prin creştere şi omenie e foarte suplă şi politicoasă, dar îl bănuiesc capabil să frângă o femeie fiziceşte; moralmente, desigur se va lăsa frânt. Observator extrem de subtil – n-aş vrea să ştiu ce gândeşte despre mine, ba da, sunt sigură că dincolo de masca dezagreabilă, pe care nici nu am mai îngrijit-o aci – curge năduşeala pe mine şi nu mă pudrez. A ghicit pe lângă „şarmul” pe care, foarte jenat, mi-l recunoştea, ceea ce numea *un squelette intérieur*[26*]. Azi a cântat *Fantasia în ut minor* de Mozart magistral! Interpretare în „volum” masiv şi aerian şi cu un ritm de o siguranţă şi avânt! Era transfigurat când am vorbit de Mozart două, trei fraze. Curios! Se făcuse o intimitate între noi, nemărturisită prin nici un gest sau cuvânt. Dar azi, când a cântat, parcă mi-a spus: uite aşa sunt, ai ghicit. Pe urmă a plecat cu fraţii Berge, simplu, fără nici o ezitare, întârziere, de-a-ntregul! Şi e foarte probabil că nu ne vom mai revedea. Nici adresa nu i-am dat-o, nici pe a lui nu i-am cerut-o. Întâlnire tipică pentru Pontigny, schimb de idei şi de aspiraţiuni, nimic fix, totul în devenire.

Azi-dimineaţă rezumatul lui Paul Desjardin magistral. Ştie bătrânul să nimerească nota justă, dar azi mai mult ca politeţe. Azi a atins perfecta echitate în caracterizarea celor trei bătrâni pe care îi condusesem la gară: *la fixité prenant le parti de la fluidité*[27*] – de Souza. Erau trei portrete creionate de un aquafortist genial. Păcat că nu a scris mai mult. Cum spunea azi J. Hemgon: era făcut pentru asta – are *trouvailles*[28*] de o putere şi un relief minunat! Anul trecut, Mauriac, pe când era provocat să vorbească de Racine, vibrând, fiziceşte chiar, *frémissant*[29*], mărturisea: *je suis tremblant de*[30*]… Desjardins, cu un *à propos*[31*] pe care îl are la un înalt grad, a răspuns: *oui, tremblant comme une flèche qui a touché la cible*[32*]. El trăieşte tot! Azi, în treacăt sub *charmille*[33*], ne spunea cum regretă că nu s-a demonstrat cum

dialogul lui La Fontaine e influențat de corespondența sa familiară *lardé de vers*[34*] şi cum descripția lirică e colorată de ritmul muzicii de operă pe care o prețuia mult şi o frecventa ca mare amator. Veşnic înveți cu el. Astă-seară, în treacăt, a semnalat prezența flamanzilor în Burgundia (pictori – van der Weyden) şi a burguignonilor în Flandra, explicând-o prin constituția feudală a ducatului de Burgundia. Citarea lui Erasmus, *ivresse de l'eau claire*[35*] m-a frapat azi în ce spunea, am raportat-o la el, precum şi: *am farb'gen Abglanz haben wir das Leben*[36*], tipic rezumatul lui de azi, care era extrasul nobil, ideal a ce fusese decada.

Sunt mulțumită că a fost şi aşa. Înveți cum se străduiesc oamenii, chiar pentru a nu atinge un scop vizat – cad alături, dar lecția efortului cinstit e mare şi bună.

Germana care a picat din senin astă-seară – distins cap – cred că e foarte inteligentă şi cultă, dar am impresia că e notă de parvenitism spiritual în ea şi o „gourmadisă"[37*], de ştiință care nu e pentru „a şti", ci pentru a poseda. E o nuanță pentru care nu am vocabular care s-o poată nota, *il y a des quarts de ton*[38*] – poate mai imperceptibile valori. Doresc să mă înşel.

Fetița, tip de fată subțire, prea modestă pentru a răzbi, condamnată să muncească obscur, fără perspective de fericire, cu melancolia presimțirii în subconştient. Mi-a fost foarte dragă. Celelalte opt m-au minunat ce drăguțe au fost tot timpul, pe tăcute. Ochii, la gară, erau aşa de plini de tandrețăa şi cea cu ochii verzi parcă îşi „oferea" sufletul. Aş fi vrut să le sărut, n-am îndrăznit. Am făcut-o cu Mlle Gaux, la mine în cameră pentru a le transmite tuturor.

M. Gaden? O fetiță foarte nostimă, deşteaptă, dar fără măsura educației, poate nici a bunului tact. O nuanță de insistență pe care speram că nu o vor formula ceilalți. Îmi pare rău că nu mi-au spus-o. „Vulgar" era prea sever, au nuanțat expresia pălind-o prin „puțin" şi prin interogație, dar au gândit-o şi ca să mi-o spună mie: trebuia s-o fi gândit destul de aspru. Îmi pare rău, că e o fetiță foarte plină de vlagă şi de viață. Dar nu e foarte românească nota aceea?

Scrisoarea lui Stello azi – tipică de la noi şi mai ales tipic el! Ceva copilăros până la ridicol – la etatea lui, după cincisprezece ani de căsnicie! Să-mi stârnească gelozia! Am surâs până în adâncuri. E incorigibil. Nu înțelege că am trecut dincolo de un stadiu aşa naiv. Şi doar el m-a silit să nu ataşez importanță la asemenea lucruri. Apoi gustul de „răzbunare" la

distanță, credința că așa se înnoadă lațul ca să simt ce mă leagă. Mare copil! Nu mai mă leagă decât lanțul pe care îl pun eu pe mine – tot mai conştientă nu de greutatea lui, ci de legitimitatea de a fi purtat. Cu cât sunt mai liberă, cu atât îl port mai liniştită şi îl preschimb în autonomie. Nu ştie încă Stello ce putere are legea asta, impusă de tine însuţi. Cum presiunea externă îți dă pofta evadării. Mi-am amintit senin de anul trecut, sosită just în acelaşi moment al decadei. Ce schimbare de reacțiune! Anul trecut m-a exasperat naivitatea şireată şi egoistă. O măsurăm cu conştiința limpezită a celor de atunci. Anul acesta, acelaşi ton, aceleaşi mijloace. Am surâs, poate puțin dezamăgită, fiindcă iar îmi făcusem nădejdi. Dar în loc să simt nevoia imperioasă de a dispărea din ochii lui, am simțit că trebuie să rămân alături de el ca pe lângă un copil incorigibil. Dar gândul m-a cuprins: alături, nu ai dreptul să-ți împlineşti conştiința cu prezența cel puțin spirituală a unui om mai matur, mai întreg, mai în trei dimensiuni! A răspuns conştiința cea mai limpede, imparțială şi mai pură: *da*. Când am făcut, într-o clipă, saltul spre celălalt, a răspuns conştiința surâzând: şi acolo e tot un copil. E echilibru, e proporție, dar e o lipsă de greutate, i-ar trebui puțin Occident. Şi-ar găsi, sunt sigură, greutatea normală etății şi situației lui. Rezultatul anchetei: condamnare la singurătate sufletească.

31 august

Noua decadă[25]. N-am inspirație. Doresc să greşesc. Sper doar cu bătrânul *chien du logis*[39*] şi A. Fontaine[26]. Poirer prea tânăr. Poate Abraham şi Dustain, cine ştie cine se mai poate ivi printre cei tineri. Aron şi Jankélévitch[27] au desigur câte ceva de spus, dar toți sunt din cei ce aplică dar nu creează! Aseară şi azi-dimineață delicios. La biserică predica m-a înduioşat. Popa e simplu dar spunea din inimă. Sosirea Madeleinei şi a mamei ei mi-a făcut mare plăcere. M. Cancicov are aerul plictisit – mediu necunoscut – desigur se va adapta şi-i va părea rău la plecare. Cucoane bine, multe. Mă bucur. Azi poftă de lucru. Dacă nu ar fi spaima „adaptării" aş privi iar anul viitor cu încredere. Dar prea deseori am experimentat că nădejdea e iluzorie, pentru a nu şti că acalmia e foarte scurtă şi că lupta e soarta – şi, atunci, prăbuşire. Căci a „ceda", adică a urma fidel capriciile lui Stello, înseamnă prăpădul ambilor: moral întâi şi ca urmare apoi cel

material, căci forța mea de lucru vine din convingerea intimă – în ziua când voi renunța la convingere pentru a fi numai o umbră a unui capriciu, voi fi incapabilă să leg două vorbe! Dacă ar şti că ce ne ține pe amândoi e „exaltarea” mea prin gând şi simțăminte! Şi nu se întreține această temperatură cu scântei împrumutate focului – foc de artificii deseori – altuia! În ziua când voi renunța la mine – la eul meu – cred că menajul s-a dus. Continuitatea mea îl ține în picioare. Aşa-zisa gelozie? Nu mai pot s-o iau în serios, chiar socotind-o realitate! Suferă omul din asta, *c'est le goût de l'impasse*[40*] pe care nu-l mai tolerez exersat asupra mea. Simt asprimea judecății mele, voi căuta să nu exteriorizez, dar gestul de apărare îl voi face. Simt cum mă emancipez tot mai mult de tot ce mă aservea, cred că azi sunt coaptă chiar la punctul de a trece puntea lui Rosener! E bun calmul şi contactul cu oameni străini. Dă perspectivă.

7 septembrie

Câte „evenimente” au trecut iar peste mine. Mai bine: câte evenimente mi-am creat iar! Destăinuirile M. m-au zguduit. Nu ştiu de ce aveam un fel de subpresimțire că se simte răspunzătoare de clădirea vieții noi. Cu toate acestea a trebuit să recunoască elementul negativ în atitudinea ei – răzvrătirea împotriva unei ordine impuse. Ce păcat că nu li se explică mai devreme fetelor şi băieților noştri fundamentul vechii ordine – poate ar recepta-o înțelegând că nu e o tirană decât atunci când i te opui şi că fiecare om e liber, întrucât contribuie s-o împlinească. Îi cred, înțeleg ce simt, îi respect mult mai mult ca pe noi care ne supunem orbeşte şi din laşitatea de a căuta singuri un drum spre adevăr. Dar să fiu dreaptă. Era în noi un gust de castitate. O iubeam. De ni s-ar fi oferit dreptul s-o înlăturăm, nu am fi făcut-o dintr-un simțământ înnăscut de pudoare. Am convingerea că şi azi fetele sunt la fel – cele câteva conştiente – dar că ideologia timpului le impune un gest pe care nu-l cere firea întotdeauna. Problema e foarte, foarte grea. Am vorbit şi cu fetele franceze şi cu persoane mature procupate de tineret. Trebuie găsită o soluție. Dar nu cred că această soluție ar fi principială ci una de atitudine socială adaptată la fiecare caz în parte. *Toleranță dar nu proclamarea ei în principiu*. Din punct de vedere natural, foarte normal, dar ce groaznic conflict când se anunță copilul! De câteva

zile mă muncesc gândurile astea. O revoltă în mine contra prejudecăților aproape monstruoase care au suprimat atâtea vieți – la propriu şi la figurat. O revoltă de „a fi pierdut" atâtea ocaziuni de bucurie. Şi iarăşi şi iarăşi mă întreb: acumularea unor satisfacțiuni trecătoare nu are echivalent moral – pentru *clădirea unei conştiințe vii*, în renunțarea voită pentru respectarea unei legi sociale? Mă uit pe fereastră din această cameră episcopală, îmi intră în suflet un colț de lume liniştită, rânduită: pomi, un orizont larg şi o parte din biserică, *croisillonul*[41*], cu vestea pe care o proclamă tăcut, dar sigur: durata rânduielii! Ieri, în sinea mea, m-am enervat în discuția cu rusoaica teosoafă. Ce siguranță de sine clădită pe Eu, ce incapacitate de a ieşi din această colivie, chiar când e lărgită la infinit! Ce bucurie a spiritului, lecția lui Desjardins! O fi fost din punct de vedere istoric o deformare, o deviere, dar ce reflecțiune nu e o deformare a faptelor în sensul că le micşorează valoarea detaliului temporal pentru a întări tâlcul lor persistent. Răsună în accentele insistente ce cădeau pe enciclopedişti aspirația unei vieți întregi de a învinge egoismul egocentrismului de toate categoriile: de la banalul egocentrism al celui care nu aspiră decât la salvarea persoanei sale, până la egocentrismul națiunilor şi la egocentrismul de rasă, poate şi dincolo: cel al idealurilor! Era o îmbarcare *pour l'infini progrès*[42*]. Am fost o clipă aşa fericită când mi-a spus – ca pe o taină ce nu trebuia comunicată decât la inițiați: *Dieu est du côte des infidèles*[43*]. Surâdea, dar nu ca Voltaire de data asta, ci ca un bătrân care a descoperit un leac! Am adăugat: *les infidèles qui le cherchent malgré eux*[44*] şi a dat din cap ca şi cum eram complici la ceva. Dinamismul lui Dumnezeu de-a lungul tuturor zvâcnirilor conştiinței omeneşti îmi e tot mai comprehensibil după ce l-am simțit şi mai ales ghicit.

Am aflat aseară de la Mlle (?) nu ştiu cum o cheamă – e belgiană – prietena lui Marie Delcourt, că le père Samson a spus lucruri cu care concepția mea despre identitatea progresivă între om şi Dumnezeu în conceptul general creştin seamănă aidoma. Voi cumpăra predicile lui. Mi-a fost simpatic fără să ştiu nimic despre el din ziua când mi l-a semnalat M. Trecea printr-o criză – termenul e poate prea tare – o impasă, placidă în exterior, spirituală. Am constatat atunci o mulțime de rusoaice care trădau această stare intimă. Am încercat să discut puțin. Nu întâlneam apelul care singur justifică o intruziune a unui suflet în altul. Bănuiesc că fenomenul era de natură sentimentală. M. e un suflet aşa de închis încât nu-i poți forța intrarea.

De două nopți îl visez pe M[işu]. Se gândeşte la mine? Au greutăți de petrecut? Ieri aş fi vrut să-i pot scrie, adică să-i pot răspunde. Dar neîntrebată nu răspund. Scrisorile lui Stello, variate ca şi umoarea lui. Ce transparență în firea lui. Citindu-le una după alta unui străin, ar crede că sunt două persoane foarte diferite. Nici nu-şi dă osteneala, nici n-ar putea să-şi creeze o ființă medie între contraste. Ceea ce rămâne însă ca un fir vizibil e o exagerare a oricărei întâmplări interne, care nu derivă însă dintr-o viață intimă intensă ci, dimpotrivă, din neobişnuința unui ochi ce fuge sau a fugit pe realitățile sensibile. E un accent de gravitate copilărească, de *sich wichtig machen*[45*], pe care îl disting în toate vorbele lui serioase şi ăsta e motivul pentru care nu-l mai pot lua în serios, în sensul omului matur. Îl iau în serios ca pe un copil. E înduioşător, merituos, dar nu-l pot considera atunci contimporan cu mine.

Această decadă, în fond mediocră din pricina participanților de mâna a doua, e totuşi foarte bună şi cred că spiritual, dacă nu intelectual, are avantagii. Acum m-am mângâiat de lipsa notei „eroice" a acestor decade, a notei de „privilegiu" pe care o purtau aşa de izbitor decadele anului trecut. E o antrenare pe pista obişnuită a conştiinței, dar cu siguranță că e *o antrenare*. Voi alerga, desigur mai departe cu o unitate cel puțin, decât am făcut-o până acum! E o consolidare şi un control pentru cele câştigate anul trecut. Nu se poate înălța omul din an în an la date fixe, dar poate înainta. M. este foarte închisă. *Ele se réplie sur soi-même – plutôt c'est ce qui absorbe son être. La question à répondre*[46*]. Am impresia când o privesc că sunt un copil frivol pe lângă un om care şi-a încărcat conştiința cu bucuria şi durerea multora.

8 septembrie

Ce zi frumoasă! Dimineața o clipă de reculegere în biserica goală. E aşa de mare, goală şi impozantă, încât nu-ți îngăduie nici un gând şi nici un gest familiar. Dar am impresia că nici o slujbă azi, cu oameni şi puțini şi indiferenți, nu poate ajunge măsura care să se potrivească sub această boltă. Parcă e o casă imensă goală – nu, asta nu e o casă, e ca o regiune, o țară pustie din care locuitorii au plecat. Cât e de încurajatoare pe din afară, mai ales văzută de la absidă, ca o afirmare solidă, puternic înrădăcinată de

pământ, atât pe dinăuntru mi se pare ieşită din vremea noastră, o imensă tristețe, un reproş tăcut, nu ştiu cum să tălmăcesc sentimentul pe care îl simt când păşesc sub bolta centrală. Mă simt străină. În cor, pe stalele atât de minuțios lumeşti şi elegante, sub cele patru arcade pe care le-au acoperit cu enormele picturi fără valoare şi aici fără rost ca şi cum au simțit şi credincioşii vremurilor mai puțin pioase, ca secolele al XII-lea şi al XIII-lea, că e prea mult infinit peste ei care îi copleşeşte – acolo mă simt liniştită şi, când predică *Mr. le curé*[47*], în ritmul lui de o naivitate americană, se linişteşte complet îngrijorarea ce se încheagă din toate colțurile firii mele la intrare. Absida, cu altarele diverse părăsite, simple decoruri, cu câte un Sf. Iosif amabil şi îngăduitor şi cu arhanghelul Mihail eroic, elegant în gestul cu care omoară dragonul, *ex-voto*-urile şi plăcile de recunoştință față de St. Etienne te *rassurent*[48*] şi, fără voie, te opreşti şi schițezi respectuos, şi totuşi familiar, un dialog cu sfântul ale cărui moaşte zac la doi metri peste tine. O lumânare aprinsă, un buchet de flori anacronic combinat – buchetul de țară aci ca şi la noi, hainele deservanților ocupă o capelă, covorul cel mare şi alte obiecte bisericeşti etalate, fără grija de a se ascunde, toate acestea schimbă caracterul bisericii, dar nu-i iau aspectul părăsirii, îl acuză dimpotrivă! Un coşciug de piatră pe marginea corului lângă altar, poarta ridicată sau spartă într-un colț ceea ce face să-l vezi gol – totul, totul contribuie să împărtăşească simțământul că e un locaş al trecutului. Ce altă impresie dă Vézelay-ul[28]! Cred că austeritatea Abației Pontigny mărturiseşte o severitate de disciplină pe care Vezelay-ul nu o trădează deloc. În V. e ceva păgân, e o bucurie de viață şi de proclamare a victoriei omeneşti scăpată prin Mântuitor, care-l îndreptățeşte pe Desjardins să-i spună: *Le Montsalvate*.

Entretiens azi impresionant. Joussin de o limpezime şi netitate şi logică şi simplicitate de dascăl ideal. A făcut din ceva sec, ceva foarte atrăgător de atenție. Discuția asupra comtismului mi-a profitat. Poirier, în analiza lui Renan s-a revelat, mai bine zis s-a afirmat, încă o dată, o rațiune puternică pe temeiul căreia se ridică înspre cer, îndrăzneață, *la flêche*[49*] aspirației religioase. Am fost toți adânc emoționați, am aflat că Aron şi Jankélévitch erau necăjiți că se lăsaseră antrenați de lirism, aşa zic ei, şi că în camera lor s-au recules şi au revenit mai pe pământ. Emoția lui Desjardins, compararea cu portretele lui Renan cunoscute. Mărturia lui că Poirier e primul care l-a zugrăvit *par le dedans*[50*] confirma impresia mea, pe care din păcate nu o mai

pot rezema pe texte. Eu am simțit iar continuitatea neîntreruptă a spiritului francez, de la Descartes până azi, prin etape care par deosebite ca fond dar le vezi la fel orientate. Azi, ca şi ieri, Durtain dezvelea atitudinea luxoasă a Franței spirituale. Generozitatea cu care se punea problema colonizării dar mai ales a creşterii Orientului a fost o culme în această decadă. Am simțit aproape cu trupul, nu numai cu cugetul, specificul spiritului francez. Cereau să-i îndemni pe chinezi să-şi păstreze specificul lor propriu. Tonul de caldă solicitudine şi îngrijorare nu avea nici dispreţul ascuns al milei, nici sentimentalitatea precară şi ezitantă, capricioasă, a simpatiei-pasiune. Avea decența suprem umană a echității şi a unei nevoi imperioase de adevăr. Numai textul lui Goethe citit astă-seară ar putea da expresia exactă „pozițiunii spirituale" de ieri, datorită colectivității, deşi provocată de unul singur.

Astă-seară un ceas demn de cel de după prânz. Lectura lui Desjardins, o artă desăvârşită pusă în serviciul unei cauze mari. La Pérouse, pildă de umanitate şi amenitate ale regelui Ludovic al XVI-lea. Text din Gide – *Retour du Tchad* – care cu sensibilitatea vibrantă, aşa de personală a lui Gide, completa obiectivitatea punctului de vedere rece, administrativ. Se completau fiind de aceeaşi calitate umană. Versurile lui Vigny sunt plate, dureros de nepoetice, dar nobile, în fine, Goethe incomensurabil. Litania, pe urmă, din Renan, citit rece, aspru, *mordant*[51*] nu mi-a stricat, dimpotrivă, mi-a adeverit pe Renan profund serios şi de o religiozitate adâncă. Încheierea cu Bach cântat de Mme Durtain cu o voce în care se revelă o forță naturală dar absolut neiluminată de o conştiință vie – lipseau rezonanțe intime. Dar a fost aşa frumos, totuşi!

Veneția, 25 septembrie

De când am plecat din Pontigny, iar nu am mai scris! Cu toate astea, plecarea aşa de simpatică. Dna Desjardins m-a sărutat prieteneşte şi bătrânul mi-a pupat mâna frumos şi recunoscător pentru cele ce-i spuneam din toată inima! Parisul, încântător! Dar intimitatea nici cu oraşele nu e bună! Nu am mai simțit emoția de altădată, mi se părea iar că e al meu, că-l pot vedea când vreau. Şi cu toate astea, cât e de frumos, nobil frumos! Cred că tot pe el îl iubesc mai mult ca alte locuri în care trăiesc oameni. Veneția!

Ieri seară când am descins în gară m-a cuprins o aiureală în fața gondolelor, nu ştiam ce să cred! Atât m-a prevenit Stef. Galați să nu iau gondole că sunt foarte scumpe, încât era să-mi stric prima plimbare în gondolă cu gândul că mă ruinez. Dar am un sistem excelent de a scăpa de asemenea griji. Îmi spun: „Fie ce-o fi. La nevoie stau o zi mai puțin". Aşa am simțit, fără preocupări meschine, un farmec straniu, nemaipomenit niciodată, lunecând pe apele întunecate, printre palate slab luminate, din care răsunau romanțe pătimaş cântate, sau pe sub ferestre din care atârnau rufe, care se uscau la lumina săracă a unui felinar ce se oglindea în apa murdară. Lunecarea fără nici un alt zgomot decât cel al vâslei care scotea din apă doar un foşnet – lipsa de grabă – misterul canalelor strâmte din care pândea trecutul veacurilor, simțeam ceva atât de curios în mine că nu-l pot determina. Semăna a liberare din spațiu şi timp şi semăna a singurătate fără leac – şi cred că aşa trebuie să fie când treci singur – şi doar asta nu o poți face în tovărăşie – Styxul Morții. Când am ajuns la hotel, după ce trecusem pe la restaurantul lui atât de luminat şi vesel, cu boltă de viță iluminată de sute de becuri, am intrat iar în viața cunoscută. Odăița e foarte mică dar cum e confortabilă şi ieftină nu mă îngrijesc că nu e elegantă – cu toate astea am simțit ceva dezagreabil – m-am obişnuit cu camere foarte elegante! Când am stins lumina şi am văzut campanila şi cupola Domului luminate dedesubt – vedenie de poveşti – m-am consolat că stau la ultimul etaj. Azi-dimineață, impresia când am intrat în piața San Marco nu are nume! Doamne! Multe frumuseți sunt pe lume! „San Marco" parcă nu e material – alergam spre el printre porumbei şi cum îmi surâdea în culorile lui vii şi cu generozitatea aurului care îi dă o blondeță şi un fel de freamăt de vietate, îmi venea să cânt. Cred că surâdeam până la urechi, are ceva aşa de amabil, de barbar amabil, de naiv amabil, de o mie şi una de nopți! Înăuntru o minune – mozaicurile bizantine sunt severe, cele italieneşti nu, e ceva lumesc, foarte lumesc în astă biserică, o bucurie de viață cum numai păgânii Renaşterii puteau avea! Plâng de bucurie când mă gândesc că, dacă deschid fereastra, îl văd. Palatul Dogilor m-a impresionat altfel – şi coşul lui şi arcadele populate de căpițele vii sunt tot lumeşti, dar e lumesc prin definiție. Nu l-am văzut decât pe din afară şi curtea – nu mă pot sătura privindu-l. Turnul e minunat. Mă impresionează mai mult că e nou decât dacă era cel vechi! Continuitatea efortului, pietatea pentru trecut – repetarea aidoma a celui prăvălit – frumusețea lui – eleganța logiettei ce se sprijină pe el ca o femeie frumoasă de un bărbat puternic şi superior, Piazetta cu leul şi

cu San Marco profilându-şi coloanele pe orizontul lagunelor, tot, tot – şi soarele care zvârlă un văl de fericire peste toate pietrele şi peste ape şi peste gânduri, sutele de copii care fac concurență sutelor de porumbei – totul freamătă şi are un aer de sărbătoare. De 12 ore am impresia că sunt într-un oraş în sărbătoare! De ce i-o fi spunând *Venise la morte*[52*]? Am trecut azi prin stradéle vechi (biserica San Zaccaria cu picturi şi sculpturi de lemn minunate) – nu am avut impresia morții. Seara, da. Lido m-a lăsat rece, în schimb plimbarea pe lagună în apus de soare m-a fericit. M-a lăsat rece Lido? Nu marea şi restul care e ca în toate părțile „chic”. Vilele colorate pe mare erau mai mult visate decât reale. O, ieri plimbarea pe lacul Garda! Aş fi vrut să păstrez în mine paradisul acela – mi-am concentrat tot eul meu pe tabloul albastru. Frumusețea de la întoarcere, cu singura pată orange a velei care părea un fluture în văzduh, o am încă, dar o să se şteargă ca atâtea alte viziuni încântătoare! Poate se va fixa mai bine – am dat-o, am dat-o din tot sufletul cui se cuvenea! La 8 seara m-am întors la hotel, prea e multă lume în piazza, prea cântă orchestrele cântece care te scot din echilibru, prea eram singură! Astă-seară sunt fericită. Aş fi vrut să fie aci Stello, Maricica sau Marietta! Mariete, pui mic, azi te-am purtat mult cu mine!

26 septembrie

E curios ce impresie îți dă bogăția artistică! Întâi m-a uluit sumedenia de picturi din Palatul Dogilor. Dar pe urmă se obişnuiseră ochii cu atâta culoare şi armonie – tot aş mai fi vrut! Veronese şi Tintoretto m-au încântat. La Accademia. Bellini şi Vivarini, Carpaccio. Dar cred că emoția mare a zilei a fost *Transfigurarea Madonei* de Tizian la Chiesa dei Frari. Toată biserica e o minune – *Madonna de Passo* singură şi ar face să te deranjezi. Cealaltă poate e cea care m-a „înălțat” mai mult aci – afară de gloria cerească a lui Tintoretto. Ambele sunt supralumeşti, dar parcă aurul luminii lui Tizian e mai cald, mai triumfător, mai „glorios” decât fundalul argintiu albastru fumuriu, al lui Tintoretto, făcut din mii de personaje cereşti care se aşază în trei ghirlande sau, mai bine zis, trei salbe de omenire „salvată”, dar care îşi poartă în ceruri materia opacă. M-a izbit contrastul celor două planuri – fluiditatea unuia şi masivitatea celuilalt şi totuşi unul îl poartă pe celălalt! Cu *Răpirea Europei* şi *Industria* lui Veronese, cu portretul unui

Doge de Tizian precum şi *San Cristofor* de Tizian, *Căsătoria Sfintei Caterina* de Veronese (la Accademia) e ceea ce m-a impresionat mai mult deşi, ştiu eu? Acolo toate mă încântau! Şi ce simţământ curios te apucă acolo! Înţelegi nevoia nedreptăţii sociale – democraţiile noastre nu mai pot realiza chintesenţa *luxului uman*. Dar când am trecut în închisori şi am văzut piatra roasă de mâinile deznădăjduite ale celor condamnaţi la moarte (în sculptura *à jour*[53*] la „Ponte dei Sospiri"), am optat pentru democraţia noastră! Nici azi nu am scăpat de senzaţia „sărbătorii". La Accademia am admirat în linişte. Carpaccio cu *Santa Ursula*, Gentile Bellini cu serbările veneţiene m-au dus în lumea lor din sec. al XV-lea. Dar am rămas uimită în faţa celor mai vechi, ca Lorenzo Veneziano sau Vivarini! Sunt foarte pe pământ toţi dar au ceva nobil şi bucuros omenesc. Aici nimic nu mă transportă în ceruri ca de exemplu în *Cina cea de Taină* (care m-a impresionat mai mult la plecare); când m-am despărţit, mi se părea că mă doare ceva în mine, parcă mă despărţeam de Iisus cu adevărat. Ce expresie bucuroasă sub pata ce şterge gura Mântuitorului! Bănuieşti aproape amărăciune, în tot cazul, pe sub pleoapele lăsate e o privire înăuntru şi aproape iremediabil străină de lume. O singurătate! După ce am făcut turul celor trei cortile şi am văzut biserica veche, cu stalurile pictate de un primitiv, când m-am întors iar în cenaclu am simţit ce vedeam. M-am întors de mai multe ori de la uşă – legănam paşii – mă urmăreau mâinile întinse parcă spre mine. Şi eu eram săracă şi goală! Milano nu m-a încălzit. Domul e minunat dar e palavragiu! Ce altă impresie îţi dă goticul francez şi german! În schimb Renaşterea are o măreţie şi o eleganţă lumească ce nu mă lasă deloc rece! Faţada lui „San Zaccaria", a „Sfântului Moise", „Santa Maria de la Salute" apoi „San Giorgio" – toate sunt măreţe şi frumoase. Frari – un gotic încântător – înăuntru incomparabilă! Santa Maria (Eleusia) lângă gară – *cossue*[54*] – statuile, marmurele, Tiepolo – tot gustul secolului al XVIII-lea m-a lăsat mai rece. San Marco rămâne o minune de tinereţe, de bucurie de viaţă, de oameni! Nici măcar Campanila, cât de înaltă, nu te duce în cer, ci e numai un deget spre cer! Marea parcă atrage totul spre largul orizontului, îi deschide calea spre progres veşnic, pe când la catedralele gotice totul se strânge la baza catedralei căutând în ea ieşire şi scăpare! E o presiune de jos în sus, aici e loc spre etalare. Mâine vizitez Biblioteca. Azi plimbare pe Canal cu toată lumea multă. Zgomotul vapoarelor, gondolierilor, drumeţilor de pe poduri – azi am avut impresia morţii pecetluite pe faţada unor palate!

Se uită spre noi ca nişte cucoane mari spre țigani! Dar nu mă pot tămădui de senzația că trăiesc ceva ireal!

22 decembrie

Luni, după întrevederea cu Khrishnamurti.

Un om ca toată lumea, la prima vedere. Amabil, aproape convențional dacă nu ar fi bunătatea copilărească a surâsului. S-a aşezat în fața mea, foarte aproape, un moment am avut sentimentul de a mă opune acestei apropieri fizice, care îmi repugnă întotdeauna, chiar cu oameni foarte dragi. Senzația că am în față o flacără. Am întrebat cum se acordă legea cu individualismul. „Sunteți un mare individualist" – s-a cutremurat, l-am asigurat că am înțeles prin individualism Eul extern, cum zice el, şi care e una cu totul.

Ca răspuns la întrebare, mi-a spus: „De exemplu legea să mergi cu automobilul la dreapta sau stânga, fără s-o urmezi, fără să te laşi stăpânit de ea, să-i opui rezistență. Înțelegeți, sunt în această cameră elegantă, m-au repartizat aici, mi-e egal, în India dorm…". L-am ajutat să-şi găsească vorba franceză – îmi arată duşumeaua. Dacă ştia mai bine limba, ar fi spus: „accepți fără să dai importanță acestui lucru". A continuat spunând că nimic din lucrurile externe nu te poate aservi. I-am atras atenția că nu e vorba de legi polițieneşti ci de *lege* ca expresie a unui adevăr obiectiv. Am insistat să vorbim europeneşte.

Răspunsul în esență: Legea e în fiecare. Spun: „Dar atunci de unde începe legalitatea conştiinței fiecăruia?".

Kr.M.: „În momentul când nu mai simte opoziția în el". Eul – *the I* – are calitate sau defecte, viața ca ființă nu este o negație, este un „indeterminat", am adăugat eu. A aprobat. „Momentul de viață, de adevăr" e în tine – la o observație a mea că trebuie să fie şi la alții, s-a cutremurat spunând „alții nu sunt decât când îi trăiesc eu". „Trebuie să înțelegeți că nu este egoismul" – dacă ar fi putut să vorbească ar fi spus: „nu ajuți direct pe altul, ci realizându-te pe tine, realizezi totul". Aproba când îi tălmăceam gândul (constat că sunt groaznic de obosită şi sunt sigură că şi el). La un moment dat parcă ne luptam corp la corp, ni se înfruntau conştiințele. Îmi părea rău că n-am pierdut nici un moment conştiința critică. Atunci când îmi ținea

mâinile şi tremura şi insista: „Trebuie să iubeşti, înțelegeți: să iubeşti – nu pe unul sau pe altul, dar să *iubeşti*”. (Trebuie să înțeleg că este vorba de dezindividualism.) Eram „rece” – înțelegeam, dar nu vibram. Constatam că parcă a murit ceva în mine de un an.

Insista asupra eliberării de prejudecăți – toți au una. Când spune *tradiție* înțeleg că e vorba de un obicei *mort*, netrăit. Mă tem alții să nu-l ia „à la lettre”. Când am insistat asupra mentalității europene în care ne *eliberăm prin lege*, prin obiectivare – şi orientul prin subiectivare, a spus: „cele două metode sunt false căci nu sunt decât părți”, nu există eu şi tu (adaug eu, desigur de acord cu el). Ne-am ciocnit pe „singurătate”. Am spus din spirit de contradicție că nu sunt singură, complet singură, niciodată. El, zeflemitor: „Dar trebuie să fiți”. Când îmi aduc aminte, ştiu de ce am fost aşa – din pricina prezenței celorlalți. Cred că dacă l-aş mai vedea şi am vorbi, ar fi mult mai limpede.

Am cerut metoda lui de liberare. „*Nu există metodă*. Eşti liber.” Am încercat de mai multe ori – nu iese din asta. Pentru el nu este drum între Ființă şi Eul trecător, în fond cere saltul mortal din ce eşti în altceva. Ca şi Cristos, *nu trebuie să ne fie frică*. A repetat de 30 de ori. Am retrăit clipa de acum 2 ani când m-a liberat Gide cu aceleaşi cuvinte: *Se vede* că sunt o fricoasă, altfel nu m-ar tot întâmpina acest cuvânt.

Progresul pentru el nu există – fireşte, în absolut, dar după ceva luptă mi-a acordat că progresul este necesar. Idealul – adevărul – e supraindividual. Ne-am înfrunat cu ideea de *luptă*. El pretindea că liberarea e *naturală* – cum creşte floarea. Eu susțineam că pentru a ajunge acolo trebuie să lupți. El zicea „să suferi”. La sfârşit ne-am înțeles.

M-a acuzat de ideea fixă a despărțirii Orientului de Occident, ca distincte. N-am putut decât afirma că e aşa. Nu crede în *social* – „totul e *Eul* – singur, unic”. I-am mărturisit că nu m-a convins, dar că am avut percepția pură a unui om care-şi trăieşte ideea. Că eu i-am opus toată opacitatea din nevoia cinstită de a fi cum sunt.

Părea foarte încântat de această şedință. Repeta că nu-l oboseşte, că „asta e viața mea”. Cred că poate face mult bine în jurul lui ca o flacără care încălzeşte. Comparația lui cu lumina orbitoare a Adevărului, care e lumină. Nu mai vezi determinări. *Intuiția* pură.

Doctrina e de sorginte indiană. *Omul* e mai prețios. *Este*. Am impresia că noi suntem umbre reci, când el e flacără. Trebuie să fie o deosebire între un om aşa şi unul îngroşat moralmente până la inimă. Şi el are o prejudecată;

Eul = Totul, nedeterminatul în care trebuie să dispară eu; noneu e de altă esență decât sensul logic. Probabil, cunoştința e iar azvârlită peste bord şi întronată aceea a Ființei.

1*. Politicoasă (fr.).

2*. Nu se poate dărui (fr.).

3*. Ascunde, coace ceva (fr.).

4*. E încântător – nu poți să nu-l iubeşti, totuşi. Cu un asemenea soț, te-ai lăsa înşelată doar pentru bucuria de a-l vedea atât de încântat, cum nu este decât atunci când are o taină a lui (în fr. în orig.).

5*. Stello este un amant. Nu e făcut să fie tată – defectele lui mă sperie, calitățile lui nu sunt deloc disciplinate şi, cum viața mea nu poate fi decât scurtă, ideea de a-mi părăsi copilul cu o asemenea ereditate periculoasă, fără să-l fi putut întări printr-o educație severă… (în fr., în orig.).

6*. N-am mai scris de mult timp. Astăzi n-am chef s-o fac (fr.).

7*. O singură ființă îți lipseşte (fr.).

8*. Cred, nu datorită minunii, ci în pofida ei (fr.).

9*. Ca un gest de iubire (fr.).

10*. În această povară (fr.).

11*. Comun, oarecare, neînsemnat (fr.).

12*. Neîncredere (fr.).

13*. Exagerat (fr.).

14*. Umor amar (germ.).

15*. Indispoziție, nelinişte (fr.).

16*. Sunt de bună calitate (germ.).

17*. Ea are o taină a ei (fr.).

18*. Nu sunt supărată pe el în mod special (fr.).

19*. Vom vedea (fr.).

20*. Şi că sunt „cineva” (fr.).

21*. Ziua Domnului (fr.), sărbătoare catolică a euharistiei care se celebrează în a doua duminică după Rusalii.

22*. Ziua tuturor sfinților (germ.), sărbătoare catolică. Se celebrează pe 1 noiembrie.

23*. Convorbiri (fr.), aici desemnând dezbateri pe diferite teme prevăzute în programul oficial al decadelor.

24*. Tensiune (germ.).

25*. Cenuşiu (fr.).

26*. O osatură (cu sens de structură) interioară (fr.).

27*. Imobilitatea luând locul fluidității (fr.).

28*. Descoperiri, expresii fericite, găselnițe (fr.).*.
29*. Fremătând (fr.).
30*. Tremur de emoție (fr.).
31*. Aici cu sensul de replică dată la timp (fr.).
32*. Da, tremurând ca o săgeată care şi-a atins ținta (fr.).
33*. Alee cu carpeni (fr.).
34*. Împănată cu versuri (fr.).
35*. Beție cu apă chioară (fr.).
36*. Prin reflexul ei colorat cunoaştem viața (germ.).
37*. De la fr. *goumiandise*, lăcomie.
38*. Sunt aici sferturi de ton (fr.).
39*. Câine de pază (fr.). E vorba despre Paul Desjardins, gazdă şi organizator al decadelor.
40*. Plăcerea de a te afla la ananghie (fr.).
41*. Transept, absidă laterală a unei biserici (fr.).
42*. Pentru progresul infinit (fr.).
43*. Dumnezeu este de partea necredincioşilor (fr.).
44*. Necredincioşii care îl caută totuşi (fr.).
45*. A-ți da importanță (germ.).
46*. Ea se apleacă asupra ei însăşi, mai ales asta îi absoarbe ființa. Întrebare care cere răspuns (fr.).
47*. Preotul (fr.).
48*. Te liniştesc (fr.).
49*. Săgeata (fr.).
50*. Din interior (fr.).
51*. Tăios, caustic (fr.).
52*. Veneția cea moartă (fr.).
53*. Broderie „spartă”; dar şi element arhitectural de ornament în piatră perforată (fr.).
54*. Bogată (fr.).

1931

26 februarie

Scriu aceste rânduri după atâtea luni. Dacă s-o întâmpla Sf. Ion şi cele 5 zile să se adeverească, aş vrea să ştiţi cu toţii că mor calmă, împăcată cu toţi şi cu toate, că nu-mi regret viaţa oricât de grea a fost şi că dacă am avut momente de furie pe Stello nu au fost până în adâncul meu – fiindcă nu mi-ar fi trecut şi nu aş fi capabilă azi de sentimentul adânc şi sincer de dragoste cu care mă gândesc la el.

Vă iubesc teribil pe toţi. Dacă mai e ceva, sper să vă pot păzi de acolo. Tot cu voi am să rămân.

Vă sărut, Alis.

8 septembrie, noaptea

A trecut un an de când nu am mai ţinut acest jurnal. Nu am simţit nevoia să-mi spun nici mie ce se petrece în mine. Poate şi teama de a fi citită, poate o lene morală, poate un adânc scepticism m-au reţinut de la acest gest care e mărturisirea că tot mai crezi serios în ceva din tine. Acum sunt la un grad suprem de scepticism, dar ceva care seamănă cu absoluta indiferenţă, parcă tot ce se întâmplă e dincolo de mine, „mie nu mi se mai poate întâmpla nimic!”. Aşa trebuie să fie moartea. Poate voi mai învia, desigur capul mă va învia. E singurul care şi-a păstrat viu interesul pentru viaţă. Dar unde nu e sentiment nu poate fi vorba de viaţă subiectivă. Reculegerea la Timiş mi-a copt această stare. Poate aş fi interpretat-o ca melancolie, decepţie, neurastenie, dar acolo am avut timp şi răgaz să mă revizuiesc. Am înţeles că s-a isprăvit cu o epocă intimă – am murit subiectiv – văd lucrurile şi oamenii cum sunt – e moartea Eului – confundare cu Universul.

„Desprinderea” de care vorbeşte disciplina creştină s-a făcut în mine, am ajuns la pura înțelegere.

Mă bucur de singurătate, binecuvântez boala fiindcă mi-a dat prilejul de reculegere.

Ultima probă: experiența crucială a acestei detaşări am avut-o ieri. Scrisoarea găsită în buzunarul lui Stello, pe care o păstrase de ochii mei, spunând că a rupt-o, m-a pus față în față cu înfrângerea mea ca femeie. Lupta nu se mai dă pe tărâmul fizic ci pe cel al inteligenței şi sensibilității – „feminitatea în sens omenesc. Alta e pentru el *La femme*, *L'aimée*, *La princesse lointaine*[1*]. Cred că altădată aş fi suferit cu năbădăi şi în dragoste şi în amor propriu. Ieri am constatat că mă priveam ca pe un cadavru rece şi nu aveam nici o lacrimă pentru el. M-a cuprins un sentiment – dar nu mai era sentiment, de singurătate fiindcă mă topisem întreagă în el. M-a dizolvat în ultimele rămăşițe de individualitate subiectivă. Acum parcă sunt una cu marea singurătate din Univers. Ce mai trebuie ca să mor definitiv? Când va dispărea gândul care are o nuanță de părere de rău (deci tot mai pulsează un strop de sentiment în mine), gândul că am pierdut viața, atunci pesemne mor. Simt, mai bine zis, gândesc că nu am trăit, că mi-a furat visul viața, mi-au furat-o principii adoptate, am schingiuit-o pentru ca să li se conformeze. Asta nu e viață. Cu ce plec? O neîntreruptă străduință prin care am negat viața. Pot spune că am murit, de când am început să trăiesc conştient. Acum nu îmi mai rămâne decât prea puțin timp, e ceasul al unsprezecelea, poate şi mai târziu. Trebuie să fie pe aproape moartea când ajungi la acest stagiu de înstrăinare de tine. Vreau să „trăiesc” ultimele ceasuri, bucurându-mă de orişice, cum spunea Nicu [Satinover] azi şi aşa cum îmi vine bucuria, fără s-o mai tund şi s-o mai încorsetez. Azi mi-a fost ca şi cum mi-ar fi dor – am scris-o. Scrupule? De ce? Sunt complet degajată de orişice datorie – n-am fost oare destul furată? Ultima iluzie, aceea de a fi „indispensabilă” sufletului lui Stello, a dispărut. M-am trezit. Nu-i vreau răul. Îl înțeleg perfect. Ce pot să-i reproşez? De a fi încă tânăr, de a putea încă iubi? Aş vrea să sufăr de aceasta – nu pot, dar nici nu mai găsesc nimic care să mă lege de vreo datorie. Cred că dacă acum aş mai întâlni tentația, aş accepta-o ca pe o mântuire de neautenticitatea în care mi-am desființat viața. Părintele Chiricuță ar spune că această stare e o mare ispită a Diavolului. Se poate. Dar aş minți dacă aş spune acum că găsesc viața mea *morală* în sensul înalt al cuvântului. E o viață cumsecade. Da, din punct de vedere social, dar din punct de vedere religios moral, seria neîntreruptă de

sacrificii, înfrângeri, răbdare şi mai ales continuă iluzionare – lipsa totală de bucurie pozitivă, egoistă a Insului din mine, lipsa totală de plăcere senzuală, imposibilitatea de a păcătui socialmente, laşitatea dezgustătoare cu care nu am reuşit să înfrâng vreo lege – puah, mă dezgustă de mine! Aş vrea să-mi dea Dumnezeu timp şi curaj viu nu numai în gând – să încerc suferința păcătuirii împotriva oamenilor – ca să fiu scăpată în ochii lui. Am fost morală din orgoliu, deci din frica oamenilor. Nu admiteam să merit un reproş. De aceea acum mi-l fac eu pe cel mai greu de suportat. Îmi amintesc o seară senină, geroasă de iarnă. Ne întorceam în bandă la Marburg, de la un seminar la Hartmann[1]. El m-a condus până în poartă. Eram singuri. Mi-a spus că sunt o mască. Mi s-a părut caraghios. Fusesem, după părerea mea, în felul de a-i evita curtea, ceea ce trebuia să fiu: o cucoană. N-am înțeles nici pe altul care a pretins tot timpul cât l-am interesat că port o mască. Vorbisem cinstit, pe față, de data asta am îngăduit „cucoanei" să nu facă pe oarba ci să mărturisească ce vede. Acum înțeleg de ce am trecut drept falsă, drept mască în ochii celor doi oameni pe care poate i-am interesat adevărat. Nu-mi cunoşteam vina unei prefăcătorii, dar ei au simțit că aceasta e mult mai adâncă în mine. Am început s-o bănuiesc când am vorbit cu Gide. De ce nu a simțit-o el în mine? Cred că la Pontigny e atmosfera în care scăpăm de această falsificare. E climatul meu. Aşa îmi închipui „climatul" Paradisului, cel puțin pentru mine. Acolo, nici o tensiune. Sunt aşa cum sunt – idealistă, fireşte. Nu idealismul meu a fost fals ci renunțarea, suferința, acceptarea unei căsnicii aşa cum am dus-o şi a condițiilor de viață care au decurs din ea. Trebuia, chiar dacă acceptam toate astea, să am curajul să ştiu că e o slăbiciune, o prostie. Nu trebuia să fac din asta o virtute şi să mă felicit! Mulțumesc lui Dumnezeu pentru zilele de viață adevărată – în străinătate – în fața marii arte mă regăseam adevărată ca la Pontigny. Dacă eşti „dincolo", numai ce ai fost *adevărat aici*, plec cu puțin bagaj – dacă se contează *timpul*, nu *calitatea* celor ce l-au mobilat! Aş vrea să am curajul şi puterea să mor – nu să mă omor, asta e suprema înfrângere, ci să mor de bunăvoie, *liber*, din tot organismul meu fizic şi moral, consimțind! Caut un mijloc drastic de a-mi corecta viața „pierdută" – nu în sensul că nu m-am amuzat, că n-am petrecut, asta nu era „al meu", ci în sensul că *m-am mințit*. Am simulat fericirea şi am consimțit la lucruri care îmi repugnau şi m-am „resemnat", deşi urlu de ani de zile împotriva resemnării – şi pur şi simplu am fost orbită „de principii", ca un biet țăran de demagogi. Kant e bun –

pentru el, pentru cei ca el. Dar l-am înțeles pe dos. A fost un pat al lui Procust pentru orice faptă a mea.

Mă întreb dacă nu mă judec cu prea mare amărăciune. Pentru „indiferența” în care mă aflu, sună straniu acest rechizitoriu. În fond ce-mi reproşez? Că m-am copt prea târziu. De ce prea târziu? A fi copt cu adevărat nu poate dăinui decât o clipă, ultima. Mai e timp… Acum aş fi criminală dacă aş lucra împotriva firii mele, acum aş păcătui. Câtă vreme credeam că e bine ce fac, nu putea fi rău absolut. Față de ce sunt azi, trecutul meu e greşit – *în sine* poate nu.

Fie voia Ta, Doamne! Îl simt pe Dumnezeu acum, îmi revine credința, dar pe un alt plan, cu totul altul decât înainte. Este „Dumnezeul meu al puterii”. Este Energia imensă având o personalitate! Mă atrage către El ca pentru a-mi dezvălui o taină. Ştiu că nu e o înfruntare. Nu este orgoliu. Dar nu mai este Dumnezeul dragostei, în care credeam, nici acela al copilăriei mele, nici unul indiferent, este Eul meu virtual, adică sunt legată de El, evoluez prin El, mă hrănesc din El. Nu e limpede, este un sens care mă luminează în tot ce fac. Doamne! Doamne! Mulțumesc!

1*. Femeia, Iubita, Prințesa îndepărtată (fr.).

1932

5 ianuarie

Ce multe aveam de scris aci în cele trei luni trecute! Nu le-am scris pentru că le-am trăit. De când îmi amintesc de mine, nu întâlnesc o epocă mai curios avântată cum a fost asta! Mă tem că la Cluj m-am potolit cam tare – sau că ritmul sufletesc al Mariettei să nu mă fi contaminat. De la revelion mă lupt cu oboseala care mă pândeşte! Poate nu putea dura atâta vreme încrederea în viaţă cât era nevoie să realizez lucruri grele. Am luptat cu sărăcia? Ea era tonifiantă, era mândria mea. Până la urmă viaţa pentru mine nu mai are rost subiectiv. Ştiu prea multe ca să-mi fac iluzii. Ştiu acum că Stello s-a detaşat complet de mine fiziceşte, chiar e mai mult decât indiferent – moralmente – de când are încredere în el. Parcă cu vrere se izolează aiurea. O iubeşte pe Jeanna C. De ce nu o fi având curajul să mă lase şi să o ia? Prejudecăţi, virtute, desigur – şi totuşi în loc de doi oameni fericiţi şi o femeie liniştită: trei amărâţi! Câmpulung – frumos, ireal, scos din vârtejul vieţii la o parte. Şi câtă oboseală acolo! Lipsă de stimulent? Parcă sunt zgomote sub zăpadă acolo. Curios! În loc să-i zgudui eu, m-am pleoştit pe mine. Aci sunt vii, acolo visează – trist.

Îmi pare rău că nu am scris aci în vremea lui Focillon. Am spus multe elevilor. Parcă nici nu mai sunt impresiile mele. Şi concertele Enescu mi-au făcut mult bine! Îmi e dor de singurătate într-un oraş italian. Să tac zece zile şi să simt fără vorbe învăţate, să le născocesc eu. Nevoie să citesc ceva genial. Interesante lucruri, da, dar vreau ceva absolut, peste noi. Mă zvârl în Goethe. Dacă aş reuşi anul acesta clasicii francezi la şcoală! Simt că le este necesar copiilor acestora alimentul pur spiritual! Chiar când numai mă gândesc la ei, parcă se toarce din mine, ca dintr-un fuior încâlcit, fir curat şi luminos! Doamne! Lasă-mă să cred că au nevoie de mine! Mai dă-mi viziunea netă – ca în octombrie – a armoniei universale! Mai lasă-mă să trăiesc împăcarea încântată de atunci! Doamne! Îţi mulţumesc şi acum. Mi-ai dat două clipe din care se poate trăi o viaţă. Îngăduie-mi să o trăiesc

bună, curată, să Te merit în orice clipă. Şi dragostea, curăț-o de tot ce e neomenesc. Dă-mi-o întreagă, curată. Maricica m-a poreclit Mme Himalaia. Copilul ăsta are o înțelegere uimitoare. Azi cred că e omul care mă înțelege cel mai bine – fără să-i destăinuiesc ce e în mine – şi Mimy Spandonidi.

Mă lupt cu mine, dacă să scriu sau nu o constatare făcută la sfârşitul lui septembrie. Ar fi să falsific acest jurnal, dacă nu i-aş încredința-o. Şi totuşi o datoresc cuiva – e un adevăr, o realitate, o faptă, o clipă de viață vie, nemuritoare, pe care o datorez cuiva. O singură dată, de când mă ştiu, am abdicat totalmente, orice constituie Eul meu profund s-a topit atunci. De când mă ştiu am „dat" din toată ființa, dar lucid, vream să dau. Niciodată nu am fost stăpânită în rădăcina ființei mele: gânduri, sentimente – poate nu au fost imprimate –, dar Eul meu ca „act de a fi" a trăit intact – monadă impenetrabilă. Şi atunci, dintr-un cuvânt şi gând limpede, cu o atitudine net morală, în care strălucea conştiința pură, umană, fără nuanțele relativului, m-a stăpânit. Am aparținut cuiva – fără atingere – şi totuşi fără rest! O clipă de feminitate desăvârşită în viața mea atât de feminină în aparență. În clipa aceea m-am născut femeie în sensul adevărat. Nu posesia fizică poate aduce o asemenea transformare. Nu aparții nici aceluia care te atinge trupeşte, nici celui ce te stăpâneşte intelectual, ci numai celui care te scoate din tine, dincolo de tine. Fecundarea e semnul posesiei.

7 ianuarie

Ce zi tristă! Am început prin a primi o veste de moarte, a doamnei Buzeanu de la Asociația Tinerelor Fete. Apoi moartea lui Hamangiu, pe care îl stimam mult pentru gestul occidental, apoi vestea că Zoe e pe moarte.

M-am dus să-mi scutur tristețea pe la oameni mulțumiți. Câtă vrăjmăşie e în Stello față de mine, îndată ce-i pătrund una din slăbiciunile lui! Ce sălbatic reacționează!

17 ianuarie

Câte evenimente în zece zile! Moartea Zoei Ştefănescu. Dublu simţământ: o împăcare de a o şti liniştită şi exasperarea că a trăit fără bucurie. Iar am constatat că în fond se suferă mai puţin decât crezi. Un om devotat, săraca! Am impresia că nu-i lipseşte decât copilului ei. Surorile? Ce fiinţe simple! Acolo, totdeauna am avut impresia că sunt într-o lume trecută, care nu a înaintat cu restul. Şi totuşi, revăd ochii mari ai lui Zoe deschişi asupra mea ca pentru a întreba ce se întâmplă dincolo de înţelegerea ei! Cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât mă simt mai vinovată de a nu-i fi dăruit din lumea care o întrecea şi simt privilegiul culturii. Voi încerca să impun, cu Aurora, ca fetiţa să fie instruită, nu pot să sufăr să-i fie furate unei fiinţe omeneşti posibilităţile ei spirituale.

Ce revoltă, în timpul acestor triste zile, din cauza lui Stello. Ce juiseur[1*], ce egoist! Până într-atât că devine mare! Dacă măcar aş putea crede că nu este tributarul unei eredităţi! Activ şi liber, mărturisesc, acest egoism m-ar revolta, dar în acelaşi timp mi-ar impune. Totuşi mi-e teamă, vai, că îl împinge trecutul – şi pentru ca să salveze libertatea ar trebui să reziste. Îmi devine limpede, dimpotrivă, că virtutea mea burgheză e tot atât de condiţionată şi că trebuie să-mi salvez libertatea printr-un gest de curaj. Dar, vai, nu mă văd făcându-l! Îl gândesc, dar gândirea mea este ineficace. Un mare examen de trecut. Mi-e teamă că viaţa mă va respinge. Laşă, laşă, nevolnică.

Am văzut-o pe Domniţa Ileana. *O iubesc*. Adevărat, o iubesc sentimental, ca şi cum ar fi copilul meu. O asociez în sufletul meu Maricicăi. O ştie. Îi duc grija acum. Mă tem să nu o slăbească sarcina prea mult. Ce tristă era când spunea că o doare depărtarea de ţară. M-a izbit seninătatea cu care vorbea de moarte, ea care poartă în ea viaţă nouă! S-o binecuvânteze Dumnezeu! Ce simplă şi frumoasă era azi! Când împletea la cuvertura copilului – are ceva din puritatea azurului – şi totuşi e masiv conştientă. Dă-i, Doamne, multă bucurie şi prilej să fie pildă femeilor.

Concertul de aseară al doamnei Popeea – aer proaspăt, tinereţe, putere, bucurie! Şi finalul seratei plăcut. Dacă n-ar fi fost teama că Stello face vreo scenă, m-aş fi bucurat mai mult. De ce şi ieri şi azi M[işu] mi s-a părut obosit şi contrafăcut? Azi m-au supărat accente în voce, de obicei e foarte domn şi ironic… Mediul politic în care ieşea? Ori văd eu prea limpede? Nu cred. Stello, clipe de oboseală. Se retrage în el, lasă la suprafaţă să „dreneze” umbrele celor din jurul lui pe care le suportă. Eu din ce în ce

suport mai greu: *never*[2*]! Oare e soartă, sau noi o facem? Cine îmi va răspunde ce trebuie să fac?

Vestea despre Gide m-a zguduit, ca tot ce vine de la el. Aştept o scrisoare.

13 februarie

Zi plină, bogată, bună. Concertul Ravel, frumos – distins, nobil, nu m-a furat nici o clipă, dar a avut o ținută pur franțuzească. Ce curios! Aşa ar fi compus Descartes dacă era muzicant. *Le tombeau* de Couperin parcă era cizelat în marmură fină – aşa îmi închipui copiii lui Donatello pe un altar pe care-l visez, dar nu l-am văzut. Valsul m-a încântat iar – haoticul ce se încheagă pe un ritm – apoi țâşnirea cântecului, triumful conştiinței peste nerânduială şi evaporarea melodiei iar în ritm, dar nu în regula informă a haosului ci totul ridicat prin melodie pe un plan superior; îmi place teribil acel vals, deşi se pare că muzicalmente nu e faimos. Şi totuşi nu mă îndoiesc asupra unei valori estetice absolute. Jedermann![1] Mă urmăreşte chipul lui Moissi când se chinuia să găsească o clipă de remuşcare – şi pe urmă când moare – ce linişte – o seninătate olimpiană – o încredere în altul! Ce mult poate arta asupra omului; am simțit azi ce mare ajutor şi sprijin poate să fie credința – numai ea. E drept că creştinismul lui Hofmannsthal[2] e blând, e modern, nu e catolic nici protestant, e filozofic. Dumnezeu e îndurare, dreptatea lui e alta ca a noastră! Nu m-au şocat deloc facticele şi convenționalul jocului, cântecului ansamblului – parcă era un cadru, făcut expres ca să ne scoată din realul vieții spre realul simțirii pure. Simt cât a fost de frumos după imposibilitatea de a mă mlădia la glumele de la Mimy P[aleologu]. Parcă m-a atins la rădăcina sufletului – aşa îmi explic şi reacția violentă când l-am apărat pe Gide. Îți mulțumesc, Doamne, că nu m-ai lăsat să fiu laşă în clipa aceea. Şi nici pe urmă. M-ai recompensat imediat. M[işu] a avut un curaj care, de obicei, îi lipseşte. L-a atras veracitatea, adâncimea, curajul. Ceilalți mi s-au părut fără relief, afară de bietul Mănucă[3]; el care suferă, fiindcă iubeşte adevărat – s-a adâncit. Cei doi Sf. – nu ştiu ce e în ei. El mi-a dat impresia azi de un om foarte serios, ea, că ar putea să fie o femeie foarte interesantă dacă ar avea curajul. Mimy azi nu îndrăznea nimic. Nici chiar între patru ochi, e încă tânără, nu ştie ce valorează clipele, le crede nesfârşite şi amână seriosul adevărului pe altă dată: şi eu am fost

aşa mulţi ani. Nu trăiam viaţa însăşi cu sensul ei, eram alături, credeam că deasupra – acum însă ştiu că erau clipe de aparenţă, băşici de săpun. Acum parcă mă pipăi până în adânc şi de aceea am spus violent ce am crezut despre Gide. A înţelege la suprafaţă e a înţelege greşit, nu parţial. El nu atinge multe domenii. El moare prin ele. M[işu] a pălit când l-am strâns cu întrebarea lui Ciomac. Ezită. Simţea că se aşteaptă ceva de la el, a răspuns evaziv, dar fără curaj. A venit pe urmă după mine – instinctul din el cerea calea dreaptă – am avut prilejul să-i spun ce-mi sta pe suflet; a făgăduit, era mişcat, că nu se va mai lăsa antrenat mai jos de posibilităţile lui. Ce bune clipe au fost acelea. De perfectă sinceritate. Oare, dacă ar fi putut, nu lăsa tot astă-seară, pentru ca să meargă cu mine, bunăoară, să se roage, tăcut sub bolta înstelată?

Ce bine mi-au făcut şi doctorul cu Lulu. Orice s-ar zice, sunt oameni de primă calitate. Şi lor, sunt fericită că le-am putut spune ce gândeam. La ei ce ecou adânc, veritabil, amplu!

Jedermann! Mi s-au redeschis ochii! Pentru ce e bun în oameni. Şi tu, Goethe, mă ajuţi să ies la lumină. Ce fericită am fost ieri, că te puteam dărui celor care nu te cunosc – parcă te serveam – şi asta parcă te înnobila.

Ce rău mi-ar părea dacă Stello şi-ar masca nebunia de astă-seară! Când o să simtă şi el o clipă că are o răspundere? Că e vinovat pur şi simplu. Rău îmi pare că nici el nu are curaj. Azi, parcă am priceput, acest curaj nu-l poate avea decât cine crede în Dumnezeu. Ferice de Muza[4]. Ea crede, comunică cu El. Voi încerca să-L merit şi eu. Azi, Doamne, te-am iubit! Zile tihnite (23/II/1932) de lucru, de meditaţie – înţelegere. Deodată mi s-a luminat atitudinea lui Stello. Nu mai văd negativ ci pozitiv – şi parcă îl ajută: nu a mai ieşit, nu a mai băut, a lucrat, a fost serios, bun, înţelegător. Am viziunea ce ar fi putut fi viaţa între noi, dacă nu eram eu aşa intransigentă cu unele lucruri. Nu mai simt dispreţ, nu zic că înţeleg, dar renunţ la o înţelegere care este imposibilă între doi oameni, mai ales un bărbat şi o femeie.

Am văzut pe faţa lui Moissi ceva ce n-am văzut până azi – sau nu am ţinut minte sau nu am avut ochii deschişi! „Încredere” şi renunţarea la mijloacele tale personale. Şi cu toate astea nu m-am putut duce la biserică, însă îl gândesc şi îl cred pe Dumnezeu.

Mâine, iar un Sfântul Ion. Iar ar trebui să mor luni. Se vede că astfel îmi face soarta învăţătura să mă desprind de viaţă!

Goethe mă fericeşte. Toate zilele astea am trăit prin el. Aş vrea să fie bine luni. Nu din orgoliu – pentru cauză.

Rainer – ce mulţumire estetică – din pricina clarităţii şi simplicităţii cu care a expus lucrurile aşa de greu, dar mai ales pentru infinitatea pe care o simţeai în atitudine, în ochi, în surâs, cu geniul lui Goethe. Îl iubeşte, trăieşte prin el – iar îmi e lumea amabilă – privesc cu ochelari roz! Goethe, ţie îţi mulţumesc!

Când mă apropii acum de Stello, fără să mai simt fiorul dragostei – trupeşte simt ca altădată că e una cu mine şi că dacă mor, pe el îl iau „dincolo”, în ultimul gând, ca să nu ne despărţim acolo!

Oare? E ceva absolut? Pot să-l las pe M[işu] să-mi cadă din gând când voi pleca? Nu mă opreşte acum nici o prejudecată. Nu din „nevoie” gândesc aşa. Sunt una în faţa lui Dumnezeu, una e veşnica mea tinereţe. Celălalt îmi surâde din maturitate. Doamne, fă Tu să nu fie păcat ce e necesitate şi nu pot eu răspunde de ea!

Pontigny, 12 septembrie

Recitesc ultimele rânduri. Îmi par scrise demult, din tinereţe. Ce vremuri schimonosite au fost în ultimele luni! Secetă, sărăcie în suflet – nu cred că mediul e vinovat, ci eu însămi. Ce putem face?

Aci operează calmul, liniştea peisajului, autoritatea tradiţiei şi, ca întotdeauna, experienţa unei altitudini a spiritului pe care nu o găsesc aiurea. Azi m-a mişcat adânc, înălţându-mă, studiul lui Joseph Barnozi asupra lui Dante. Tendinţa de a-l străfulgera cu sentimentul modern, tragic, poate nu e tocmai justă faţă de omul şi opera lui Dante, privite istoric, dar nu e tocmai în această posibilitate de interpretare sau mai bine zis de înviere a literei printr-un sens nou, tocmai valoarea geniului? În ce-l priveşte pe Goethe, nu mă pot împăca deloc cu felul prea cuminte de a-l vedea al lui Groeth[uysen] şi nereligios cum îl vede du Bos. Ori că e o nevoie de perfecţiune izvorâtă din artist, ori că această nevoie e cea de infinit ca la omul credincios, eu nu pot să-i contest lui Faust viziunea unui sens pe dedesubtul contingenţelor. Sens interior monadei singulare – poate –, dar care monade se întâlnesc într-o armonie desăvârşită. Ce înseamnă asta mai puţin decât *un sens*? Natural, nu luat ontologic, dar idealist. Recunosc că e o

mare distanță de concepție ontologică creştină, dar nu-i pot contesta religiozitatea.

E frumos afară – pe înserate. Auriu, mă trage spre pomi şi spre oamenii de jos, nevoie de comunicare. Aseară am primit din ochii delicioasei doamne Van R[ysselberghe] mărturisirea dragostei lui Gide pentru ea. Cu ce mândrie caldă, aproape impersonală totuşi, mi-a spus că posedă manuscrisul lui *Nourritures terrestres*, dăruit ei de Gide.

Fără să vreau trebuia să mă gândesc la Mathilde Wesendonk. Cu Charles du Bos am avut o întrevedere simpatică – am simțit simpatia lui spirituală –, dar acum ştiu de ce, nu mă pot apropia *omeneşte* de el. Când m-a sărutat pe amândoi obrajii, am primit gestul cu recunoştință, dar nu am simțit scânteia prieteniei cum am simțit-o la Gide. Şi totuşi D[esjardins] a plâns cu mine, pentru mine, o bunătate adâncă era în el. O bunătate generală, mai ales, aş zice, de creştin care-i iubeşte pe oameni în numele lui Dumnezeu. Am înțeles insistența creştinismului de a ne face să credem în Dumnezeu, în Cristos care ne cunoaşte personal! Totuşi voi încerca să mă apropii de el. Am impresia că trebuie să trec printr-un strat de cultură intelectuală până a ajunge la el. E om superior, dar din sfera noastră – celălalt e dincolo de sfera noastră, e *creator*.

Am un simțământ de bucurie când vorbesc cu micul neamț muzicant Lasko – are o plinătate sufletească şi o seriozitate în bucuria tinereții, care e desigur a marelui artist. Nu e încă liber de „tehnică”, dar îl poartă peste ea inspirația. Câtă recunoştință şi încântare pentru ce vede şi ce trăieşte aici. Până şi mâncarea îl încântă. Nu e nimic banal şi nici vulgar în această simplicitate cu care se desfăşoară întreaga lui ființă. Ce pură – şi prin asta chiar nobilă – se etalează naivitatea lui. Nu ştiu de ce îmi închipui pe Goethe la Strasbourg câteodată aşa, şi la Wetzlar. Goethe, un om care tot mai mult mă uimeşte şi mi-l fac tot mai drag. Autenticitatea liniştii, seninătatea umanității lui, a umorului lui sunt unice. Sângele lui rusesc îi asigură grația calităților germanice în el. Lasko cântă jos Schubert – cântă nerugat – aşa cum cântă o pasăre şi dă decadei un fond muzical adânc, interiorizat, cu totul minunat şi altfel, poate, ca până acum pentru mine. Nu mai sunt obosită ca altădată.

Sculptez în mine, caut un dor, nu-l găsesc, nici regretele pe care le simt întunecându-mă când sunt acasă, nici supărarea, nici frica de bătrânețe. M-am surprins ieri seară căutând în oglindă la ridul pe care nu-l poate ascunde nimic şi care e semnalul bătrâneții. Am surprins în mine nădejdea că nu a

apărut încă, am întors oglinda în toate luminile cu nădejdea că e efectul unei proaste oglindiri. Dar trebuie să recunosc că s-a instalat mişcarea aceea obosită a pielii, am trăit acceptarea definitivei renunţări aici, aseară, în faţa oglinzii în care s-au privit multe tinereţi şi multe vârste. Sunt fericită că am fost aci, am trăit clipa asta liniştită, frumos, aproape demn. Ireparabilul, renunţarea la orice iluzie ca femeie, aci, în mediul unde se crede în multe alte soiuri de valori. Părerea de rău de a nu-mi fi trăit tinereţea e cu totul obiectivă, nu are nimic din acreala cu care reacţionez acasă în faţa certitudinii că mi-am pierdut viaţa! Ce bun e calmul de acum pe lângă tensiunea de acum doi ani pe care o purtam şi aci în mine. S-a stins focul tinereţii, al dragostei şi al iluziei, dar s-a făcut lumină pentru tot – simt, trăiesc, lucrurile direct. Poate fiindcă trăiesc eu arta, eu însumi refuz să cred că Goethe a trăit aşa, lui îi cer vibrări de altă amplitudine! Şi totuşi, după 50 de ani aşa a fost! Şi asta trebuie, şi asta trebuie să aibă un rost pe lume!

Trebuie să-i citesc pe Virgil şi pe Dante. Trebuie să aprofundez eu durerea vieţii înţelesului lor. Cât de superficial trăim noi! Eu cel puţin! Cât de săracă e reacţia noastră faţă de artă!

16 septembrie

Toate zilele astea bune. Ieri discuţia a devenit vie fiindcă s-a pus tema vitală pentru du Bos: a integrat sau nu Goethe şi valorile religioase în „omenia” lui? Răspunsul lui Weissmann şi mai ales al lui Groethuysen au confirmat azi credinţa mea. Groeth[uysen] îmi spunea că sunt amorezată de Goethe – mi se pare de mult adevărat. Cred că dacă trăiam pe vremea lui, ar fi fost omul pe care l-aş fi servit (ce prezumţie!).

Plimbarea de aseară, la lună, cu du Bos m-a impresionat curios, fiindcă e dublu. Interesul spiritual pentru mine – suflet care trebuie adus catolicismului şi interesul foarte slab uman nu coincid. Am intuiţia netă că nu-l interesez ca om, că simpatia lui e impersonală. Şi atunci tandreţea caldă sau gestul acesteia, despre care aflu că îi e familiar, fără să fie fals, l-am simţit ca o uzurpare, ca ceva nepotrivit. Nu m-am opus, din decenţă şi fiindcă orice opoziţie ar fi fost impudică şi la un veac departe de intenţia lui foarte curată de apropiere, dar n-am dormit toată noaptea, parcă m-ar fi durut o entorsă sufletească. Cred că hibridul sentimentului m-a jignit. Un

sentiment net, normal m-ar fi înfuriat – îl scuturam prin refuz, sau dacă, doamne fereşte, consimţeam o clipă, îl eliminam prin recunoaşterea că am greşit. Dar această palidă umbră de viaţă, acest sentiment catolic ca cel din lirica bisericească medievală, lipsit şi de vlagă şi de originalitate, nu mi-a plăcut şi simt că această atmosferă de popă catolic m-ar revolta. Cum o suportă Mad[leine Cancicov]? Omul Ch. du Bos, cu imensa lui cultură, e teribil de interesant, dar credinciosul îl alterează. Poate greşesc. Doresc să greşesc. Aş vrea să-l ştiu perfect fericit în credinţa lui, am credinţa că-i lipseşte prietenia caldă a lui Gide. Poate încercarea mea de aseară, care azi a avut ca urmare cartea poştală scrisă lui Gide, duce la ceva. Aş fi încântată.

Seara

Lectura scrisorilor lui A. Thomas[5] şi Fontaine. Emoţia adâncă a lui P. D[esjardins] m-a înduioşat până la lacrimi. Aş fi vrut să notez toate scrisorile lui A. Th[omas]. Mai ales prima, cea a colegianului de 15 ani care spune „nu am simţit o mai mare durere" fiindcă e obligat să dea altă lucrare decât cea cerută. Sentimentul adânc şi net al datoriei – care l-a susţinut până la moarte – şi l-a dus la moarte, cum spunea unul din colegii lui. Apoi din copilărie marcat adânc de sentimentul social. Tema lucrată: „La Fontaine ca educator al lucrătorului". Apoi scrisoarea după intrarea la École Normale, în care spune că i se pare că a confiscat efortul camarazilor nenorociţi! Chipul copilului poartă toate trăsăturile omului matur de mai târziu. Scrisoarea lui A. F[ontaine] cea de maturitate şi cea de bătrâneţe sunt de o mare duioşie! Ce timpurie însemnare şi apoi înseninare. „Nu tulburaţi entuziasmele mele sever voite." Ce blândă şi totuşi eroică figură intimă. Azi mi-a lipsit foarte mult. Mi s-a strâns inima când bătrânul D[esjardins], în momentul când îi mulţumeam pentru seara asta, a început să plângă şi mi-a spus: „aceşti băieţi acum plecaţi… aceşti dispăruţi apasă asupra vieţii mele". Poate nu sunt termeni exacţi, dar sensul acelei greutăţi e cert termenul lui sau poate a spus „sarcină"!

Orice alterare îmi pare o impietate. Am trăit iar azi pagini de istorie inedită.

Florența, 20 septembrie

N-am mai putut scrie la Pontigny fiindcă Ch. du Bos ne-a plimbat pe Paola şi pe mine prin câmpii, de ne-am luat rămas bun de la mânăstire! Curioasă impresie cu acest om! Ba e popă, ba e simplu om. Îl prefer aşa.

Şedința de la 17 septembrie mi-a dat sentimentul a ceva solemn, deşi tonul era familiar. Mahin, omul de acțiune şi bun-simț, bătrân vioi, simpatic, pare bun şi înțelegător pentru toți. Şi Thomas a vorbit de fapta mondială a lui Fontaine după ce A. Milhaud, cu o nespusă eleganță, făcuse o schiță psihologică a marilor dispăruți. Aş fi vrut să scriu tot – şi ce au adăugat Max Lazare şi A. Siegfried, cu nota lui pur personală, care însă prin aceasta ne făcea pe fiecare părtaş la ce spunea despre Fontaine, cei care l-am cunoscut. Pe când Milhaud scosese în relief extrema eleganță şi lumină şi diplomație a lui A. Fontaine, el a subliniat adânca lui umanitate. Aşa l-am cunoscut şi eu, înainte de a şti ce mare om a fost.

Sper să apară tot ce a spus. În dimineața de 18 septembrie n-am avut timp să le scriu. Îmi amintesc că la întrebarea dacă opera lor se poate continua, Siegfried a răspuns: *nu*, fiindcă Fontaine era o sinteză extraordinară de daruri. Dimpotrivă, Milhaud a insistat asupra metodei, aducând omagiu bătrânului Desjardins, care l-a crescut pe Thomas. Metoda trebuie ținută. Desjardins a făcut mărturisirea că astăzi, „după 50 de ani de reculegere, sunt socialist” şi a adaus la masă că nu vede nici un socialist în partidul lui şi s-a declarat liberal de extremă stângă – am înțeles că e în veşnic avans!

Max Lazare mai sceptic față de universitatea muncitorească pe care Thomas o visa. Mahin a răspuns întrebării lui de Rougemont[6] ce s-ar preda în aceste şcoli: „Lumea”. În fond nu era fixat nici programul, nici auditoriul, deşi s-a convenit că nu trebuie să fie numai pentru lucrători ci şi pentru burghezi. Tatonau. Ideea este să se găsească fonduri – impulsul e mare. Se va defini şi preciza când se va fi făcut, că se preconiza un început modest cu profesori de la Geneva, cu public de burghezi şi cu cei mai buni lucrători trimişi de pretutindeni.

La întrebarea doamnei B. dacă nu ar trebui înțeles în *travail*[3*] şi cel intelectual, Mahin a încuviințat ultimul înțeles.

Aş fi vrut să scriu tot, să păstrez tot, aşa cum aş fi vrut să păstrez în cele mai mici amănunte în amintire silueta mănăstirii, culorile apusului văzut pe fereastra halei celei mari, privirea bătrânului Desjardins când mi-a cerut să

vin la Pontigny, chiar când nu va mai fi el! Îmi venea să plâng, l-am certat pentru asemenea gânduri, dar m-a asigurat că mai e până atunci. Ce drăguţ şi bun şi mişcat a fost în gară! În salon mi-a spus să-mi amintesc „de ce mi-a spus”. Aş fi vrut să-i sărut mâna! Sufăr când îl văd atât de singur! Orice ar spune cei din jurul lui – că e actor – eu nu-l simt aşa. E un mare animator, mulţi îi datorează mult! Poate la ei nu e nevoie de aşa ceva, dar noi, *străinii – toţi străinii –*, noi ne dăm seama ce incalculabilă valoare are opera lui spirituală, deşi nu e scrisă. Nu e actor, e un om care-i însufleţeşte pe alţii, fireşte trebuie să se monteze şi el din când în când, o fi obosit! Lectura discursului lui A. Thomas a părut teatrală. Ei bine, nu, el imită vehemenţa lui Thomas, nu ca un actor, ci cu tot sufletul artistului care creează când vorbeşte. Declamarea de care-l acuza Ch. du Bos şi de care se scutură şi Comedia Franceză, nu numai că nu mă supără, dar pentru unele momente de viaţă o cer; poezia eroică nu se poate debita pe ton de toate zilele. Desigur sunt foarte învechită, dar aşa sunt. Eroismul zilnic – mare desigur – poate încăpea în accente simple, dar sunt unele sentimente care sunt făcute din avânt, din aspiraţie, pe care nu le poate reda decât un „crescendo”, un anumit ritm, o anumită tonalitate ridicată. Corneille fără emfază? Patosul a fost şi va rămâne o stare sufletească adevărată – se cere doar să fie veridic.

Despărţirea de la Pontigny, mai simplă decât credeam. Ca-n zilele bune, nu simţeam melancolia despărţirii, ci năzuinţa de a pune în practică cele inspirate. Ca Goethe, simţeam că nu mă despart de aceşti oameni dragi, că îi iau cu mine. Cred că acesta e gradul cel mai înalt de dragoste umană. Simpatia mare a Paolei mi-a fost foarte dragă. Ce om bogat, adânc, puternic. Are toate calităţile rasei, plus o degajare, a evreului care nu a fost jignit. Are bucurie de viaţă în ea şi mare, mare inteligenţă şi autenticitate. Un om impresionant! Nu mă miră efectul asupra lui Ch. du Bos. Aş vrea să o revăd. Mi-a devenit dragă. A. Siegfried, de o amabilitate franţuzească rece în aparenţă, caldă, plină de atenţie.

A pierdut atâta vreme în gara Laroche pentru ca să nu mă lase să mă îmbarc singură! E în aparenţă distant, dar când a prins să te privească, e foarte simpatic. Îmi aminteşte mult de Jana Poenaru – minus surâsul ironic al acesteia, are ceva mai nordic. În gară la Paris m-a frapat şi privirea prietenească plină de „bâlbâieli” a lui J. Hemgon. E încă mic şi timid, dar foarte mult şi mult e delicios! Drumul anost. Iar am constatat că unii profită de timiditatea altora. Elveţiana s-a întins cât o ţineau canapelele – eu a trebuit să mă încovoi ca un şarpe. Prostie, timiditate, inexperienţă sau

guigne[4*]. N-am deosebit încă de ce nu m-am putut eu instala bine. Poate lipsă de cap – n-am marcat locul al treilea – pe când domnul ei a marcat două locuri cu un interval la mijloc! A ține minte pentru viitor, a ține minte. Am meditat asupra micului incident. Amabilă doamna italiană – şi delicioasă. Sunt oameni hărăziți să placă! Am simțit şi eu cum am plăcut lui Max Lazare – nu mă pierdea din ochi şi s-a apropiat singur de mine. Ce om fin, îl cred obosit, sceptic, poate învins. O blândețe în ochi şi voce! Cum m-a ghicit chinuită? „Acest cap dramatic cu ochi strălucitori, acest cap galeş?" Ce va fi gândind de mine? Mi-a fost foarte aproape şi simpatic. Un om cu care m-aş înțelege de minune. Un blând şi un pur – se zice de el că e un puritan, nu cred, dar pur, da.

Florența. Prima impresie de om obosit. N-am avut *le coup de foudre*[5*] ca la Veneția, dar azi cred că iubesc serios Arno, cu palatele lui vechi. Ponte Vecchio mi-a dat o impresie poate tristă, prea multe pietre – fără un pom. Dar de sus, de la San Miniato, pe seară, am îmbrățişat Florența, am văzut-o rezemată pe munte şi scăldată în verdeață, îmi părea ca şi cum aş fi sărutat-o de acolo de sus. Birjarul, săracul, ce om de treabă şi ce entuziast florentin! Oameni simpli şi născuți cultivați.

Dar popa din Santa Trinita! Ne-am împrietenit. Domul, Campanila, Palazzo Vecchio şi Strozzi – impresii memorabile. Pitti mi-a impus, dar prea trist în singurătatea lui, sever, mai bine zis. Strozzi tot aşa, dar mai puțin. Sunt ca beată câteodată, prea posacă altă dată. Nu mai am entuziasmul din alți ani. Văd lucrurile *direct*, fără voal, trebuie să mă obişnuiesc cu mine aşa. Îmi trebuie „recul" ca să iubesc şi perspectiva, dar cred că Florența o voi iubi ca Parisul – pentru totdeauna, aş putea chiar muri în ele!

22 septembrie

Ieri n-am mai scris fiind prea obosită. Sunt tot mai uimită de neînchipuita bogăție artistică de aci. La fiece pas îți opreşte ochii vreun palat grandios, sever sau zvelt ca tinerii din tablourile lui Giorgione! Prima întâlnire cu Michelangelo şi Giotto! În fața *Nopții* am simțit emoția care tămăduieşte. Numai în fața ei şi a *Venerei* lui Botticelli am avut fiori – diferiți, fireşte! Ieri în Capela Medicilor m-am recules – e singurul loc unde m-aş putea

ruga cu adevărat – sau în Santa Croce. Dar profundul serios al lui Michelangelo nu l-am mai găsit nicăieri! Auzeam pe un vienez, în fumoir, spunând că aci nu e nimic care să te rețină – am înțeles imediat de unde îmi vine starea asta de calmă beatitudine, nu e nimic „religios” aci, în sensul gotic. Şi totuşi! Michelangelo „m-a prins” – am trăit iar *liberarea* ca în fața Venerei din Milo. Ce corp formidabil, copt, aproape prea copt, mai bine zis momentul suprem de maturizare a femeii, înainte de ofilire, şi ce grație, ce uşurință! Parcă pluteşte. *Aurora* e frumoasă – un trup impecabil şi juvenil – ce nobilă expresie, ce minune, dar nu spune ca *Noaptea* tragicul luptei dintre spirit şi materie! Şi ce magnific învinge spiritul! Ce durere, durere divinizată prin acceptare, prin ştiință, prin izbânda conştiinței asupra înnoptării pasive a inconştienței! Nu-mi pot ține lacrimile nici acum. Ori aşa îmi e dat mie, să simt mai mult în perspectiva depărtării? Ieri am trăit fiori care tămăduiesc de meschinărie şi uşurime.

Seara – bărbatul obosit, *Noaptea* – femeia în maturitatea ființei ei, ieşind din oboseală prin durerea conştientului! El, parcă a măsurat tot, a cântărit tot, fără scepticism, dar fără avânt. Ea, în atitudinea sculării şi cu gestul mâinii stângi parcă dând la o parte un văl, e activă. Nu-mi venea să plec. La ea mă mai întorc! Şi *Pensieroso* e impunător. Juliano, cu capul lui frumos, buclat şi trupul vânjos de tânăr mi-a adus aminte de dragostea lui pentru Simonetta! Ce pereche! Ea, uşoară ca o pană, grațioasă în fresca lui Ghirlandajo! Şi dacă *Primavera* şi *Venus* şi *Vergina Magnificata* sunt ea, ce dulceață fără asemănare trebuie să fi deşteptat în cavalerul ei tânăr, frumos, curajos! Au ceva din *Sf. Gheorghe* al lui Donatello! Ce minune e şi *Madonna cu copilul*! Dacă nu citeam, nu mi-aş fi dat seama de ce ține mâna dreaptă cum o ține. Defectul pietrei a silit pe artist să dea o atitudine mai stranie, mai rezervată mamei! Ce noblețe în întreg! Ca şi Madonna din Uffizi, e a lui, nu ar putea fi a altuia! Capela cea mare, cu ceilalți Medici, m-a împietrit de mirare – e covârşitoare de bogăție şi de fast şi eleganță – pe lângă cealaltă, rămâne, totuşi, ce e: combinație de bogate senzații şi simțământ al superiorității celui ce deține *puterea*. Tot edificiul m-a impresionat ca tot ce e de Michelangelo. Bolțile puternice de jos, liniştea simetriei, totul e grav. Pe dinafară, nu ştiu de ce, dă impresia părăsirii! Pare că se ruinează!

San Lorenzo mi-a dat iluzia că sunt la biserica domnească de la Curtea de Argeş. Am înțeles ce profund ne-a influențat Italia! Impresii de neuitat la Santa Novella. Joanna, Simonetta şi Ginevra în frescele lui Ghirlandaio m-

au atras ca vechi prieteni. Pesemne că grație lor am înțeles şi restul. Mă încântă fresca! Şi cea din Santa Trinita – nu mai vorbesc de Giotto, cu care de-abia azi m-am întâlnit. Bun ghid! Om cult şi amorezat de frumos! Fără el nu-mi dam seama de ce unele panouri – cele refăcute – m-au lăsat mai rece. Dar Giottino! Cu Giotto simți net că te întâlneşti cu ceva mare, covârşitor! Ce dragoste de viață în toate aceste fresce! Ce realism sănătos şi ce victorie pentru vremea aceea! Şi pentru a noastră! Căci cine vede realul aşa cum trebuie? Şi ce dulceață de culori! Şi ce noblețe în figurile din dreapta *Învierii Sfântului Ioan* şi ce fervoare în cele din stânga, şi ce echilibrare de mase, prin volumul părților arhitectonice. Dar nu pot spune că am „înțeles”, ci am simțit suflul creator al celor mari de tot! Şi *Annunciata* lui Donatello e formidabilă! Din câte Annunciații am văzut de două zile, asta e cea mai nobil umană – Sfânta Fecioară, o fată perfect conştientă! Se miră, dă să plece ca şi cum nu ar fi vorba de ea, modestă şi politicoasă, puțin distantă. Îngerul parcă o imploră să înțeleagă. Ar putea fi chipul unei fete de azi. Cealaltă, a lui Simone Martini, pe fundalul strălucitor, de aur cu cerul înflorat de îngeri, cu vasul cu crini (ce mai inventă arta decorativă?!) e o veche prietenă a mea, pe care o iubesc de ani de zile, de când am văzut-o la fetele Cămărăşescu în fotografii. Îmi amintesc că am plâns atunci de dorul ei, cea necunoscută. Azi m-a încântat, dar aş fi vrut să-i fiu mai recunoscătoare – tot ce o înconjură la Uffizi m-a furat de la ea. Expresia aproape sălbatică, de spaimă şi refuz al ei, insistența severă a îngerului, ramura verde ce-i împreună aproape, cuvintele ce-i zboară din gură, totul îmi dă o impresie de amestec straniu între natural şi supranatural, pe care parcă mi-o sintetizează cuadrilatul ecosez cu care e dublată mantia îngerului şi fondul de aur. Coroana pe capul lui şi ramura (de dafin poate!) dau o delicatețǎ şi o zveltețǎ care pe primul plan apare ca un văl subțire prin care ți se înfățişează scena.

Şi apoi *Annunciata* lui Botticelli în care Sfânta Fecioară are mişcarea amabilă şi puțin obosită a femeilor lui. Îngerul are un elan în curba trupului îngenunchiat, care te ridică în slăvi! Haina roz vişinie se umflă parcă de vântul primăvaratic ce intră în casă, dar mai ales de avântul tineresc al lui. E un amestec puternic de uman în mistica acestui tablou! Ca în tot Botticelli (şi ca în splendida *Magdalena întâlnind pe Mântuitorul înviat* – a lui del Sarto). E un impuls aproape fizic al ei către El – gestul lui, de *noli me tangere*[6*], o confirmă. Şi surâsul lui! Ce minune de tablou! Alături, tot aşa, Sfânta Fecioară: cu gravitatea lui nobilă, copilul e încântător, parcă se joacă

de-a ascunselea la sânul mamei! Botticelli? M-a înfiorat. Altfel. Parcă ar trebui cântate sau şoptite impresiile faţă de el. De ce e aşa tristă? Doamne! În toate figurile lui sunt urme de lacrimi. Doar *Primavera* nu, ea surâde, dar ca după plâns. Cele trei graţii? Dansează şi plâng! Joanna sau Simonetta – tânăra femeie însărcinată – ce privire melancolică! Dar madonele? Magnificata e tragică! Doar Pallas a transfigurat tristeţea cu seninătate – şi încă e melancolie şi în ea, în graţia gâtului, în gestul de încoronare. Am iscodit pe toate figurile din jurul tronului Madonnei un surâs. Nici unul. Arhanghelul în colţul drept *meditează* – e singurul grad de melancolie ce am putut găsi în el. Venus e unică! Mi se părea că visez. Şi ea m-a eliberat! Alta e durerea lui Botticelli şi alta izbânda, liberarea. Caută trecătorul şi s-a liberat, iubindu-l. Trupul de spumă, formele de floare omenească, ochii deschişi, aproape străvezii de verzi şi pletele aurii ce se joacă în părul acestei minuni, în care mişcarea s-a cumpănit în veşnicia graţiei, seninătatea ei îmi învinge o durere ştiută. E nevinovăţia, melancolia durerii neştiute pe care o poartă tot ce este trecător. Venus este melancolia efemerului, a tinereţii, a graţiei, a primăverii dragostei, a nevinovăţiei. Doamne! Nu ştiu să spun! Aş vrea să pot cânta un cântec în care s-o pot păstra aşa cum mi-a apărut azi! Se topeşte greutatea vieţii în dulceaţa trăirii clipei trecătoare, se risipeşte negura vieţii în lumina trăirii. Un magician care m-a izbăvit de teamă (pe alt plan, Watteau mi-a lăsat o impresie analogă).

Ieri, impresie mare la Santa Maria Novella – Capela Spaniolă – pe ansamblu. (Şi detalii interesante şi frumoase.) „Chiostro” – ce încântare trebuie să fi fost pe atunci să fii călugăr şi să te plimbi printre atâtea frumuseţi! Frescele de pe coridoarele cortilului îi legau cu lumea – era o lume transfigurată, care nu-i despărţea de Dumnezeu! Strălucirea culorilor mă îmbată şi mă încântă chiar când nu mai pot urmări figurile.

Azi, după Santa Croce – Cappella dei Pazzi, o bijuterie! Cuprinsă de braţele chiostro-ului, graţioase şi uşoare, copilul resurecţiei de inspiraţie antică, cu coloanele corintice şi curbe greceşti, e dovada că arta genială nu se reneagă şi nici exclude. Nu, nimic nu te reţine, dar e imnul cuminţeniei, înţelepciunii, conştiinţei umane.

Brunelleschi – l-am privit ieri la Muzeul Domului. Ce cap modern, ce semeţ şi puternic! Proiectele lui în lemn, le priveam – visam că sunt pe vremea lui – mai adevărat: el a rămas contimporan (foloseşte mult azi ce am învăţat acum doi ani pentru curs).

Cappella dei Pazzi – prima sa operă, cu bolta în albie a peristilului şi cupola, e o reuşită.

Obosită, am pornit la Carcine. Învață omul multe. Fac gestul, imitând şi învăț adânc ceea ce prin vorba altuia aş învăța ca să uit! Vagonul de „aspetare”! Am riscat, m-am urcat, am înțeles că acolo se aşază oamenii ca să aştepte odihniți! Şi telefonul, din acest vagon, cu tramvaiele sau cu o centrală? Am simțit civilizația Occidentului! Mare om ducele lor! Pretutindeni se *lucrează*!

Carcine? Frumos, dar nu extraordinar. Unele grădini mai frumoase la noi. Apus minunat, munții, dealurile, singurătatea definitivă, sentiment de uşurare, detaşare completă, uitare până şi de detalii ale vieții zilnice. M-am silit să-mi amintesc cât costă un bilet de tramvai la noi. Amnezie sau uitare totală? Cum voi începe iar viața de hărțuială? Mai am încă nevoie de pace. Tăcerea – budarea lui Stello nu mă supără. Mai bine aşa, cura mai eficace. M-am rugat la Dumnezeu, dacă nu e posibil să trăim în armonie, să-i dea curajul să ne despărțim şi să se însoare cu cea pe care o iubeşte. Ştiu că nu numai că nu mă mai iubeşte, dar chiar îi sunt urâtă – de ce se chinuieşte? Crede că aş suferi eu? E ruşine sau îi e lene să-şi afirme dragostea pentru cealaltă? Poate nici pe aceea nu o iubeşte! Eu totuşi cred că da. Poate acum s-a fixat. Eu nu voi face nici o aluzie. Cum o vrea Dumnezeu!

23 septembrie

Azi zi liniştită. Pitti minunat, dar durerea piciorului mă chinuia.

Rafael – cele două madone, m-au făcut să înțeleg pacea lui superioară şi frumusețea stabilă – cele trei portrete, în schimb, toată problematica şi zbuciumul învins. Portretul Papei Iuliu al II-lea e o revelație. La ce o fi gândind? De ce e aşa concentrat? Gura e ținută închisă cu sila – parcă ar şopti ceva – mâinile elegante caută şi ele ceva. Bătrânul acesta o fi având crime şi nelegiuiri pe seama lui? Rafael i le-a iertat, e atâta gând în toată făptura asta, în degetele fine, femeieşte împodobite, în felul cum mângâie, cercetându-l, brațul fotoliului şi frământă batista, atâta conştiință ațintită, dincolo de egoism, spre ceva îndepărtat – căci sub bonetul îmblănit şi pe roşul blând şi bogat şi cald al catifelei din pelerină, acest cap de bătrân răsare ca un rod copt de înțelepciune şi îngăduință omenească. Poate-şi

îndreaptă iertarea întâi către el, cel care a fost cum a fost fiindcă nu a ştiut. Acum prinde a şti. Nu e sceptic şi nu e amar acest cap, e adânc omenesc, adică plin de sensul trecătorului şi încăpățânat în căutarea veşnicului. Ce lecții în aceste galerii! Cardinalul Bibiena – fin, elegant, liberat de teamă, de prejudecăți, cu zâmbetul uşurat de toată amărăciunea scepticismului, prin gluma uşoară fiindcă e plină de duh – un cap uscat peste un trup înalt şi nervos – osatura vizibilă a acestor oameni, puternici prin gând, ai secolului al XVI-lea – ochii strălucitori de înțelegere amabilă şi limpede. Roşul pelerinei lui de cardinal e de jăratic, ca şi privirea. Îl asculți cum vrea să spună ceva. Înainte de a părăsi sala, şi de a-l lăsa pe el veacurilor viitoare, tu, cel trecător, te întorci din uşă, îl întrebi, îți surâde şi are aerul să-ți spună: „Ai înțeles?”.

Dar Papa Leon al X-lea? Cu lupa în mână peste miniaturile unei cărți şi peste un clopot bogat cizelat. Şi la ce gândesc cei doi cardinali care îi pândesc vorba, gândul? Gras, bine aşezat în scaun, are totuşi grația aceluia sigur pe gesturile lui. Simți că oriunde ar apărea va fi la locul lui – sau mai bine zis îşi va face locul lui. Cap expresiv de toate puterile pământeşti – ale gândului ce se încheagă din senzații puternice şi rafinate – pe el nu l-au putut chinui gânduri despre vremea de apoi ca pe Iulius al II-lea. Dar aci, lumea asta, o prețuieşte cu lupa, o prețuieşte la justa ei valoare, adică mult şi o gustă şi o stăpâneşte. Cei doi, ca umbre, repetă în două nuanțe mai slabe figura lui mai superficial – atenți la noi – pozând. El îşi trăieşte viața lui. Thommaso Inghirami? Ce figură inspirată – grosimea lui în haina roşie ca focul devine uşoară prin expresia de încântare! Dar portretul Velatei? E frumoasă, liniştită, iubită şi iubitoare: „n-am nimic de cerut, nici altceva de spus”. Nu mă pricep la tehnică – albul mătăsii şi voalul trebuie să fie o mare reuşită. Peste tot grație, deplina frumusețe de formă şi mişcare. Madonna în verde, cu ochii plecați, cu surâsul *averti*[7*], calmul *plenitudinii*. Cine a spus că sunt fără expresie Madonele lui? Nu le-a privit! E suprema expresie a împăcării tuturor contrastelor, tuturor problemelor, tuturor zbuciumelor. Madonele lui poartă în ele posibilitatea suferinței de mamă – se zice: supremă. Cuminți, parcă cumpănesc balanța sorții, poate sunt prea tinere s-o gândească, dar o simt, de aceea adânca gravitate. Cea pe scaun[7], cu şalul vărgat, cu copilul cam speriat, îşi ridică ochii, atentă la un pericol posibil. În ochii acesteia zace tragicul ei viitor. Ce adâncă umanitate şi totuşi această privire, care domină spaima prin gândul atent, e mai adâncă decât omul. Îşi are rădăcina în animalul uman. Ce vast registru e al acestui suflet de mamă

a Mântuitorului! Din genunea insondabilă a vieții până la culmea ei, divinitatea, atât de larg se desfăşoară conştiința ei! M-am cutremurat când am lăsat-o în cadrul ei de aur, aşteptând alte suflete să le învețe.

Portretele lui Bronzino mă interesează mult. Lucrezia, în special. Trebuie să fi fost inteligentă, tare şi serioasă, cam pătimaşă. Eleonora de Toledo, cu copilul cu ochii mari – ce tristețe decentă şi o discreție aproape dispreţuitoare. În mijlocul sălii, sub cupola roşie strălucitoare de perlele scoicilor: Venus de Medici – gingaşă, pudică, perfectă! M-a tentat s-o ating – e dulce piatra la vedere, simți că te-ar lumina s-o pipăi! Oare senzualitate? Nu cred – e perfecţia artei – vorbeşte simțurilor şi le umanizează. Pe ea nu o pot numai vedea – o şi pipăi – semn că e adevărat forma perfectă! Dar nu mă „spală” de cea din Millo. Nu ştiu de ce, că doar e „frumoasă”, fără adverb posibil. Cealaltă e şi impunătoare, e mai matură. Asta e din neamul Boticelli. Am revăzut-o, i-am întrebat privirea, părea cea izvorâtă din ochi aproape incolori, n-a răspuns, dar a înțeles: „Ce mai vrei? Sunt”. O iubesc. Mă fascinează, e clipa „anterioară” la orice ai presupune în femeie, în viață, e imponderabila clipă a aşteptării, mai bine zis a declanşării. E impetuu al lui Galilei, figura asta e contemporană primei faze a dinamismului modern. E făcută din infinituri mici a căror integrare e mişcare. Ce stupidă sunt acum! De ce oi vrea să analizez ceea ce nu se poate analiza?!

Emoția vie, înviorătoare ce mi-a dat *David* la Accademia. Obosită sau distrată, l-am privit cu solemnitate voită – nu m-a covârşit aşa cum simțeam când visam la el. În schimb *Pietà*, deşi doar copie, m-a zguduit. Nedumerirea ei în care se cuminţeşte durerea – sau se odihneşte doar – şi trupul minunat de frumos abandonat al Mântuitorului, căderea aşa de naturală şi totuşi grația însăşi a trupului mort de curând, cald, îl simt suplu în mâna maicii sale care îl presează la subsuoară ca să-l simtă cald – statuia asta cântă şi trăieşte, cu toată arta savantă şi apretată a hainei. E încă tânăr Michelangelo, dar e El. Galeria de primitivi m-a interesat, dar nu mai puteam să simt. Am ajuns la un fel de saturație – ar trebui să fac o pauză, dar n-am vreme! M-am odihnit în biserica San Marco, care nu are nimic bisericesc. Altarele de Giambologna ar putea fi saloanele unui tron. M-a emoționat scena cu tânăra care plângea. Două femei străine consolând pe o alta – tânără, frumuşică şi copilăroasă – îi era dor de mama! Cu ce patimă plângea. M-am pornit şi eu pe plâns, cealaltă atunci s-a alarmat. Le-am lăsat conversând din plin în fața lui Dumnezeu şi totuşi ca la ele acasă. Mi-a plăcut această intimitate cu Dumnezeu. Pe stradă ne-am salutat amical – ce

curioase întâlniri – ca două fulgere am trecut, calde, una lângă alta, nu ne vom mai revedea. Îți sunt recunoscătoare drăguță, tânără femeie, că ai plâns cu atâta foc, încât ai putut deştepta în mine adânca simpatie – până la lacrimi – am suferit puțin pentru tine!

Moment curios, trecerea prin galeria ce leagă Uffizi de Pitti. Singură cu sutele de portrete ce se uită toate la tine – ai sta cu toate de vorbă, dar sunt şi celelalte. Un racursi de istorie milenară – le priveşti în ochi – sunt vii, îți spun o viață întreagă unul după altul – unii, din acelaşi neam, se confundă, alții te salută ca vechi cunoştințe, curioasă impresie! Timpul dispare, totul devine prezent, eşti un magician care îi învii căci îi hrăneşti cu substanța simpatiei tale! Îi laşi în urmă cu părere de rău – îi simți recăzând în umbră – m-am întors iar pe la ei, cred că din pricina ploii, care mă făcea să mă tem de drumul prea lung până acasă, dar, poate, în subconştient, ca să-i mai trezesc cu dragostea mea. Ceilalți vizitatori treceau grăbiți, indiferenți şi distrați.

24 septembrie

Ce zi bogată şi cea de azi!

Dimineața, San Marco – Fra Angelico. Impresie de pace în mănăstire şi de fericire. Celule cu vedere spre grădină şi pinul mai înalt decât clădirea – mai ales cele luminate de viziunea blândă, adevărat angelică, a lui Beato Angelico. Nu m-am întristat, fiindcă nu dau impresia chinului ci a liniştii îmbucurate. Apariția Mântuitorului Magdalenei încântate – rozul fericit şi el al rochiei, blondul de soare al părului, gestul familiar al lui Iisus – celula curată şi destul de mare – ți-o închipui plină de cărți şi de cadre sfinte – nu m-au speriat, dimpotrivă, m-a tentat. Am înțeles ce spune Benda în *Ordination*. Nimic auster şi nici negarea vieții – dimpotrivă. La fiecare cap de perspectivă o frescă minunată. Chiar când îl reprezintă pe Iisus răstignit – sângele curgând şiroaie sub ochii extatici sau plânşi sau acoperiți de o mână tremurândă a vreunui sfânt, tot frumoase sunt, mai presus de durere – ce mare artist! Nimic nu-ți repugnă – un realism veridic, dar nimic acoperit de urâțeniile şi slăbiciunile lumii – totul înțeles de sufletul ceresc al celui „inspirat”. Ce nobilă e durerea, ce bune lacrimile celor ce compătimesc, ce grație în chin, ce avânt în spirit (scena în care Mântuitorul, cu steagul, tot în

alb, iese din mormânt chemând sfinții după el!). Ce vioiciune în alură, ce tinerețe în gest, ce vânt de primăvară în tot. Şi dracii, care sunt speriați, sunt simpatici! În celula asta nu trebuie să mai fi rămas, în sufletele fraților ce au locuit-o pe rând, nici frică de moarte nici teamă de rău. Cântă izbânda! Şi sângele ce curge în şiruri groase şi se răspândeşte pe pământ – în crucifixul formidabil, pe fond albastru, parcă e o cracă imensă de coral!

Annunciata lui e într-adevăr unică! Sfânta e de o tristețe încă bizantină, dar îngerul e omenia pură întrupată! E cel mai frumos şi adevărat sol al puterilor superioare pe care l-am văzut. De jos, din capul scării, viața scenei şi a cadrului apare şi mai intensă – prin uşa deschisă vezi cea mai vie dintre realități. Bolțile nu mai sunt iluzie, datorită ştiinței perspectivei. Grădina şi aerul din ea le respiri. Am stat multă vreme acolo – recunoscătoare căci mi-a fost dat să văd aşa ceva – şi cu tristețea specială a despărțirilor îndelungate sau veşnice! Treceau englezi tineri râzând, după ce-şi făcuseră datoria să le privească o clipă – pentru ei o cadră ca oricare alta! Mie mi-a binevestit despre omenie şi despre grație eliberatoare.

Crucificarea în sala capitulară e zdruncinătoare. Sfânta Fecioară leşină ca o femeie, sfinții plâng ca oamenii, se feresc de a vedea oroarea, ca oamenii. Cerul roşu închis până la jumătate face să reiasă mai tragic scena calvarului. Fond convențional? Nu cred – pictural, da. Albastrul radios al Crucificării din gang mă face să cred că roşul e voit. Ghirlanda de capete de sfinți, sub scena calvarului – un realism fantastic. Am crezut tot timpul că sunt basoreliefuri! Ce finețe de detaliu în frescele astea! Lucrate ca miniaturile şi cu efect îndepărtat!

Frescele lui Benozzo Gozzoli la Palatul Medici m-au uluit. Ca vioiciune, sunt desigur cele mai frumoase ce am văzut – culorile vii ca şi cum ar fi fost pictate ieri. Se explică prin întunericul capelei. Cortegiul sutelor de personaje – toate portrete – mulți cunoscuți din istoria culturii – e ceva fantastic. Costumele bogate, copiate după realitate, prospețimea culorilor, vioiciunea cu care e pictat acest alai spre Sfânta Fecioară.

Desemnarea ca Magi a celor trei seniori: Lorenzo Magnificul (de 14 ani), Jean Paliologul, care era la Florența, şi Asimo – sute de oameni vii, ca noi, fiecare cu un nume, cu o soartă a lui – se perindă în fața privitorului uimit de atâta fast, de atâta viață, de atâți iluştri adunați în jurul lui! Şi pe urmă, îngerii! Toți băieți şi fete ai vremii! Unul care se uită curios, celălalt se strâmbă – e aceeaşi figură pe două panouri. Stai şi te întrebi ce fel de vrăji cunoşteau aceşti formidabili artişti ai secolului al XV-lea! Pictura asta

făcută la lumina lămpii cu ulei rezistă, apare victorioasă, glorioasă de sub razele radiatorului electric! Nu-mi venea să mă mai despart.

Palatul e splendid – impunător şi anume în acelaşi timp la galeria Medicilor m-a impresionat Lorenzo Magnificul în mască şi portret. Actorul Conradt Veidt aduce cu el. Scrisoarea de copil cerând tatălui un cal e plină de avânt, de umor, de copilărie. Totul parcă e mai intim în palatul ăsta din pricină că le cunoşti povestea – se arată locul unde a fost ucis Alessandro – le vezi scrisul, portretele veritabile, sunt la ei acasă!

Am pornit la Certosa. Drum lung şi pe jos. Peisajul se desfăşură tot mai larg. De sus, din Certosa, e magnific – absolut viziunea lui Gozzoli. Pomi mulţi şi individuali – nefăcând pădure – dau impresia că au fost sădiţi. Aşa şi trebuie să fie fiindcă majoritatea sunt măslini. Ce verde sătul şi totuşi sărac! Pinii, care asigură verticala peste sute de linii orizontale, subliniază albastrul cerului. Azi era înnourat, dar minunat. Vederea de acolo sus grozavă. Azi m-am convins că ce era pictat în secolul al XV-lea era real, nu compoziţii copilăreşti. Cred că nu se poate confunda acest peisaj cu oricare altul. Şi pământul îşi are personalitatea în ţara asta. Certosa, pe dinăuntru, artistic mai slab, doar arhitectura minunată – Brunelleschi. 72 medalioane Luca della Robbia! Nu am mai avut putere să le detaliez. Le-am înghiţit pe de-a-ntregul.

Grădina cu Puţul lui Michelangelo, în care sunt încă găleţile lui de alamă bătută, cu pomi scunzi, cu tomate umbrind zidul scund al cimitirului puţinilor călugări, vederea de pe terasă – pace, pace, pace. *Şi muncă*. Am fost şi în prăvălia lor – „farmacia” unde prepară sucurile pentru lichioruri n-am văzut-o. Mucalitul călugăr bătrân nu se jena să spună doamnei Lodi că e ca o tentaţie a Sfântului Augustin! *Apartamentul* fiecărui călugăr e mare dar gol, sărac, cum se cuvine celor ce au renunţat. Doctorul pretindea că această singurătate poate, câteodată, să fie complice la aventuri galante. Poate! Aci nu cred că ar putea fi păcat! Prea e frumos şi Dumnezeu nu detestă dragostea! Am urcat dealul înalt, drum între două ziduri de cetate, pe care înfloreau caperele cu flori încântătoare albe cu stamine mov, l-am urcat obosită şi singură până în adâncul meu! Era ora cinci – cerul înnorat, nu se auzea un zgomot, l-am coborât apoi râzând şi întinerită. Compania doamnei Lodi, a sorei ei, a copiilor, a lui „dottore” a fost foarte simpatică. Gentileţea cu care m-au suit în maşina lor, apoi acompanierea până aproape de casă – schimb de adrese – am intrat iar în viaţă.

25 septembrie

Zi cu început dezolant. Ploaie tristă, carte poştală de la Stello, brutală, impudică şi duşmănoasă. E singurul semn de viață ce mi-a dat în 25 de zile! Am plâns în biserica San Trinita, fără să mă pot abține. Cristosul lui Giambologna – numai el ştie cât am fost de amărâtă. Messa în Dom m-a liniştit, muzica m-a îmbunat, cu *Pietà*, Michelangelo m-a făcut să uit de mine. Piciorul mă chinuia, din păcate, rău. Vizita în Palazzo Vecchio m-a uimit iar prin formidabila bogăție artistică, dar afară de capelă (Vasari) şi mai ales salonul cu crini de aur pe fondul albastru închis şi cu uşa impunătoare a lui B. da Maiamo. Restul l-am văzut cu răceală. Masca lui Dante m-a impresionat. Să fii alături de profilul lui Dante, de o materie care l-a atins, e impresionant. Aş fi vrut să mă rog şi de el ca de toate madonele şi christii să se îndure de noi! Vestea de la Stello, piciorul umflat şi chinuitor de dureros, ziua înnourată, atmosfera melancolică a duminicii după-amiază, totul contribuia să mă abată. Am luat tram-ul spre San Miniato. Ce oameni amabili, cum te conduc, îți dau lămuriri, nu te lasă la voia întâmplării. În tram – familii, oameni simpli dar extrem de curați şi bine îmbrăcați. Bărbații frumoşi, femeile din popor urâte, copiii delicioşi. San Miniato *m-a încântat*. E măreț, frumos şi simpatic. Capela lui Michelozzo, o bijuterie – biserica întreagă minunată! Stilul roman cel mai frumos ce am văzut aci. Cele două scări cu balustrada împart biserica în două – poporul jos, sus aleşii – efect arhitectonic straşnic. Altarul cu ferestrele în marmură roşie translucidă e parcă înconjurat în flăcări – Cristul alb al lui Luca della Robbia o minune! Coloanele colosale, capitelele *romane*, urme găsite de la vechile temple, frescele Scuola Giotto, capela prințului portugal cu monumentul funerar sculptat de Rossellino are o nespusă uşurință şi grație.

Ce caută bustul urât, modern sculptat, al consilierului de curte Fischer? Dalajul, operă de artă şi el. Dar cimitirul de marmură albă peste care păşeşti nepăsător? Mii de morți zac aci, pe munte, sub dalele de marmură albă, sub soarele surâzător, chiparoşii şi laurii şi alți pomi nu sunt deloc funerari, mirosul de tămâie parfuma aerul curat. Depărtările surâdeau şi pluteau dulci şi unduioase sunetele clopotelor ce anunțau vesperele. Am stat mult acolo sus, în fața peisajului de vis, cu basilica în spate ca o solidă rezemătoare pentru un biet suflet golit de entuziasm, gata să se tot aplece spre pământ. Copii mulți se zbenguiau peste mormintele de marmură care fac pavaj neted

lăsând să treacă peste ele paşii vieții, fără să-i împiedice, poate de aceea nu mi s-a părut că sunt în cimitir, deşi sute de cruci şi coroane o atestă! Oameni credincioşi şi deci încrezători şi în rostul vieții de aici şi desigur şi al celei de apoi, care nu trebuie prea mult oprit în loc prin adorarea semnelor materiale. Piatra tombală e amintire ca şi în bisericile noastre! Îmi pare rău că nu am stat la Vespre. M-am lăcomit să văd prea multe şi totuşi la Boboli era închis! San Giminiagno pare sărac alături, dar cald. Călugări bruni – la San Miniato, albi. Junele benedictin care mi-a arătat Cristul lui della Robbia părea îndrăgostit de biserica lui. Vederea din piazzale Michelangelo e unică! Culorile de pastel ale munților, nori uşori, buclați, dramatici pe alocuri – nu erau a ploaie. Dar ca în tablouri! Toată „via”[8*] e splendidă. Se îmbinau curios viorile de la cafeneaua elegantă a Loggiei cu sunetele speciale ale clopotelor muzicale ce chemau la vespre. Un vals de Strauss pe fondul clopotelor amabile şi sunetele aşa îmbinate curgând în aer spre orizontul dramatizat de faldurile moarate ale unor munți de nori! Nu m-am dus la cafenea pentru a nu-mi preciza prea mult latura actuală a tabloului şi pentru a păstra îmbinarea fericită a sunetelor de rugăciune cu cele de dans, pentru a nu vedea de aproape Loggia lui Poggi transformată în cafenea – pentru a nu mânca şi bea când ai în față un asemenea spectacol şi pe *David* al lui Michelangelo ca să-l sublinieze!

La întoarcere mi-a apărut Palazzo Pitti grandios! M-am obişnuit cu el – îmi place acum – nu mai îmi inspiră teamă.

Întors acasă prin Ponte Vecchio; Loggia încadrează un peisaj încântător. Pe pod, sute de oameni. Familia predomină. Şi multe perechi tinere. Malul fluviului de un pitoresc unic. Casele, palatele ieşite din apă – farmec şi viață plină printre pietre moarte. Verdeață şi rufe înflorite peste tot. Cât pe-aici să mă duc la un cinema. Efectul oboselii. Am preferat să stau culcată şi să mă las legănată sau zbuciumată de zgomotele vioaie ale mulțimii excursioniştilor, ale tramvaielor, automobilelor, motocicletelor! Treceau valuri, valuri de zgomote spre mine şi am adormit. M-am trezit la 7. Dormisem un ceas. Să mă opresc la Padova sau la Veneția? Îmi e dor şi de Veneția! Nu o pot renega – orice s-ar spune!

26 septembrie

Zi începută greu. Piciorul doare îngrozitor – inflamat, nu mă încape nici o gheată. Disperare de copil mic, plâns. Hotărâre eroică să plec şi de mi-ar sări ochii! Pedichiură. Pansament bun. Suportabil.

Fiesole – minune. Dor de casă, totuşi. Bucurie de a-i revedea pe ai mei şi de a le povesti. Râdeam fără să vreau. Panorama imensă, aerul blând, munții mi-au deschis iar sufletul larg.

Peisaj încântător, specific italian. Impresionat adânc la Amfiteatrul roman – prima dată când văd aşa ceva. Dealurile din jur – chiparoşii, măslinii, smochinii, cerul înmoarat – linişte definitivă, doar din tărie zumzetul melodic al unui aeroplan. Ruine etrusce şi romane depănând timpul pentru a-l ghemui iar întreg în calitatea unică a clipei trăite! Azi mi-a fost grea singurătatea. Lume multă spre mănăstirea din culme – tot grupuri – eu singură. Soartă? Cred că da. Fiindcă cu cine ar trebui să mă înțeleg nu se poate! În fața artei simțim însă la fel. Cumpărături de multe fleacuri. Voluptatea bucuriei pentru alții! Am cerut două rămurele de măslin pentru ierbarul lui Jean Paul, mi le-a dat o fetiță la Fiesole. Le-am presat împreună cu salvia parfumată dată de franciscan din grădina celor claustrați! Poate mi-aduce noroc.

21 decembrie

Câtă vreme a trecut şi iar n-am mai scris. Îmi amintesc drumul de înapoiere ca pe un vis plăcut în care domină cele patru ceasuri de viziune de 1001 de nopți din Veneția luminată de apus şi de luminile electrice seara, când am plecat. Dacă ar trebui să cântăresc ce eveniment „trage mai greu" în cumpăna conştiinței mele în ultimele luni, pot spune fără ezitare: scrisoarea lui Gide care m-a întâmpinat acasă. A fost ca un semn că Apusul mă păzeşte, mă ocroteşte şi-mi cere să trăiesc sub semnul lui.

Am plâns mult în ultimele luni, m-am chinuit mult, m-am „silit" la tot ce fac, afară de a citi şi a vedea pe prieteni şi rude cu care mă înțeleg, dar nu mă pot tămădui de sentimentul c-am pierdut viața, nu fiindcă nu m-am „amuzat" sau „agitat" pe dinafară, dar fiindcă am trăit-o principial, nu ca pe a mea care e unică, concretă, efemeră.

Niciodată nu am fost mai complet detaşată de tot ca acum. Aştept şi mor, tot ce fac e maşinal, în virtutea inerției, nu schimb atitudinea exterioară ca

să nu dau prilej să se gândească ceilalți la mine – le-aş stârni atenția şi eu am nevoie să mă uite – mă îngrop de vie în indiferență.

Mă mir de ce mă exasperă Stello – cred că e prezența fizică a unui om alterat de un egoism absolut bolnav, care mă chinuieşte. Probabil că fluidele noastre sunt imposibil de împăcat. Ura lui vădită, acuzările complet false ce-mi aduce *ştiind* că minte, nevoia de a mă chinui e de un sadism prea evident pentru a mă lăsa să mai sper în îndreptare!

Seară bună la A.C.F.[8] Mulțumesc Alicei [Dimăncescu] şi corurilor liniştitoare!

1*. De la fr. *juisseur*, persoană care caută plăcerile materiale sau senzuale.

2*. Niciodată (engl.).

3*. Muncă (fr.).

4*. Ghinion (fr.).

5*. Lovitură de trăsnet, cu sensul de dragoste la prima vedere (fr.).

6*. Nu mă atinge (lat.). Cuvinte pe care Iisus i le-ar fi adresat Mariei Magdalena, în dimineața Învierii („Ioan", XX, 17). Semnifică interdicția de a te atinge de o persoană sau de un lucru.

7*. Ştiutor, atent (fr.).

8*. Stradă, drum, cale (it.).

1933

7 ianuarie, Sf. Ion, seara

Sărbători? Nu. Am fost nedemnă de ele. N-am asistat la o slujbă, n-am făcut mai ales nici un act adevărat creştinesc, nu m-am „dăruit” nici unui fapt, nici unui lucru, nici unui om! Mă cuprinde un egoism rece şi steril. Disperări – renegarea vieții plăcute, sunt zvârcoliri ale unui suflet sterp, poate e criza trecerii spre altceva. Mă coc şi asta doare. Nu mai vreau să cedez tentației de a mă analiza şi de a gândi. Mă tem să nu-mi fac acum un tipar pesimist, aşa cum am trăit pe un tipar prea optimist. M-am surprins cu sentimentul că mi-ar părea foarte rău dacă prevestirea legată de Sfântul Ion s-ar împlini anul acesta. Nu că aş aştepta mult de la viață, dar aş vrea să reclădesc în mine şi în jurul meu ce am dărâmat cu revoltele în ultimul timp. Azi, pe stradă, la ideea că aş muri în 5 zile am avut remuşcări adânci pentru toată dezordinea ce am făcut în mine şi în jurul meu, cu violența revoltei mele pe trecut. N-am făcut nimic pozitiv pe lume, dar am semănat iluzii – asta mi-a fost hărăzit – de ce să nu respect ceea ce a fost chemare! Fac aci mea culpa. Recunosc că nu am de ce să mă revolt împotriva sorții şi împotriva mea, am fost cum mi-a fost firea. Şi asta e un privilegiu.

Tilică[1] îmi face un bine nespus cu prezența lui, emană linişte, deşi acum îl cred zbuciumat, şi apoi formidabila lui putere de a suferi în dragoste arată că e un suflet subțire. Un om pe care-l iubesc. Masa a fost f. f. simpatică – nici o tensiune – fiecare el însuşi, liniştit. Îmi era atât de bine la ei! Colea[2] şi Valérie drăguți foc. Ce bine e să ai pe cine iubi.

Aseară, nici decepție, nici bucurie. Asprimea la unii oameni e semn de interes sufletesc, la alții de agasare şi antipatie. Am impresia că îi sunt foarte antipatică acum. Scrisoarea am scris-o. Nu cred c-o trimit. Aş vrea să ajut şi mă tem să nu jignesc, să nu scandalizez! Dacă mor, rog pe Maricica s-o dea ea. Inițialele sunt limpezi. Poate tot nu mor! Am încă destul de lucru – simt acum cât sunt de false exclamările „Doamne, ia-mă!”. Adevărat ar fi: „Doamne, iartă-mă şi mă ajută la mai bine!”.

6 aprilie

Au trecut iar luni de când nu am scris. Aveam destule de încredințat acestui caiet, dar am preferat să nu le mai văd în fața mea mai târziu, să le port în mine transformate în ceea ce vor da.

Azi vizita doamnei şi domnului Dupront[3]. Mi-a deschis dorul de Franța – de Pontigny, de Apus – ca o rană cicatrizată, dar uşor sângerândă. Iar am avut ocazia să măsor depărtarea de ce ar trebui să fiu. Vina e a mea. Nu am instinct de conservare, nu ştiu să mă apăr şi să mă afirm, sacrificând totul pentru un ideal. Mă surprind cu un sentiment ce n-am cunoscut până acum: nemulțumire față de toată lumea, aptitudini de a vedea caricatural. Nevoie imperioasă de singurătate. Sunt la sfârşitul puterilor de rezistență nervoasă. Deseori am sentimentul că trebuie să leşin! Stello nu crede – egoismul lui e grandios de puternic. Nu mă mai indignez – îl studiez – e o forță a naturii! Totul îmi apare deformat şi anost!

Câmpulung-Muscel, 15 august

Ce era să scriu azi? Să repet că mă simt exilată de o lume în care îmi găsesc adevărata rădăcină?

Oameni interesanți în jurul meu, dar nu mi se par expresivi pentru timpul ce trăim. Exponenți ai unor vremuri tulburi – nici unul om al viitorului sau nu-l simt eu destul în ei! La un moment dat, jurnalul doamnei Satmary şi mişcarea în jurul a ceva nou. E lucru mult şi bun – desigur se pregăteşte un viitor cu el, dar nu ştiu dacă şi o schimbare de nivel sufletesc, nu numai intelectual, la femei. Aş fixa două evenimente importante pentru mine: *Timişoara* – vizita la prostituate – sentimentul adânc suferit şi trăit, de nedreptate socială, milă fără sfârşit pentru aceste victime ale unei mentalități omeneşti devenită a doua natură. Mă prind pe mine gândind că nu se poate altfel – şi totuşi *trebuie* să se poată. Apoi milă de întreg tineretul – băieții care pierd nevoia de a iubi sau şi-o deformează. Am înțeles oroarea lui Gide pentru acest fapt. Goga, privind întrebător orizontul şi, cu ochii umezi, constatând că am fost mai mult crudă decât bună, vorbind cu acele nenorocite – mi-a dat măsura nădejdii că s-ar putea îndrepta lucrurile. Nu

cred însă că e o problemă socială de rezolvat, ci o problemă morală pură pe care nu o va rezolva decât o sensibilitate omenească evoluată.

Aurora avea dreptate: când se vor schimba oamenii mai mult – adaug: cu plăcere.

Al doilea eveniment: Filipoiu. 18 iunie rămâne o zi memorabilă. O faţă a României ce nu o cunoşteam, străveche, imuabilă, trăsătură de unire între preistorie şi veacul nostru şi viitor.

Liniştea aurită de lumină pe canale, zborul nesperiat al păsărilor, pădurea de sălcii inundată, pădure topită în unitatea nivelată în care miile de indivizi se pierd parcă mai mult ca în alte păduri şi din pricina uniformităţii de culoare şi poate din pricina acestui ciment lichid – apa – care le uneşte parcă la corolă, şi alunecarea uşoară care stingea în noi orice veleitate de efort şi de rezistenţă, totul e închistat în experienţa vieţii mele ca o zi de linişte deplină, totală, mai largă mult ca propriul meu Eu, o zi a Universului constant în care timpul înscrie variaţiuni superficiale, trecătoare!

La Câmpulung linişte – înseninare. Excepţie două zile în care decepţia Maricicăi Radovici a răscolit în mine decepţii vechi, pe care le-am animat cu detalii imaginate. Cum se otrăveşte omul singur! Toxinele proprii sunt mai mortale decât cele venite din afară! Viorica, plimbările cu nepoţii ei şi cu ea m-au liniştit iar.

Înfiinţarea Ateneului aci. M-au amuzat bărbaţii cu prolixitatea lor şi lipsa totală de simţ al realităţii. Femeile, mult mai coapte pentru realizări!

Dobreşti – stupoare! Amintiri pe care te poţi rezema. S-au topit natura cu civilizaţia în această amintire şi momentul suprem al excursiei: contopirea liniştii carpatine cu vocea plină de elan a lui Herriot – împăcarea constanţei naturii cu imboldul spre tot mai bine al culturii, identificarea simţământului sfâşietor că eşti absent, tocmai în ceasul acela, în locul unde te simţi sufleteşte mai bine, cu simţământul fericirii că prezenţa în ordinea spirituală nu e lezată de spaţiu şi timp!

Impresia „în bloc” de omenie, de blândeţe omenească, de raporturi, care, generalizate, ar face viaţa plăcută şi graţioasă.

Aştept mâine pe Stello. Intenţia îmi e fermă: să mă pliez cât pot umoarei lui pentru a-i da o vacanţă odihnitoare. Mă tem ca febrilitatea lui să nu-mi strice iar din echilibrul de acum. Vitalitatea lui neînfrânată e mai tare ca puterea mea sufletească – o sapă, o oboseşte, o abate. Nu se pot lupta ideile cu viaţa! Poate era foarte bine dacă înţelegeam asta de mult. Dar atunci trebuia să plec, fiindcă şi conştiinţa în mine e prea tare pentru a putea fi

îngenuncheată şi anihilată. Raportul normal între noi îl văd azi clar: când în el viaţa e mai obosită – se odihneşte, doarme – fiinţa slabă trebuie condusă. Când se redeşteaptă viaţa în el, refăcută, izbucneşte cu frenezie, fără măsură, orice frâu, cel mai slab comandament al civilizaţiei, îl sare cu revoltă. Gândul ordonat, simţirea stăpânită ce îi opun, simpla mea prezenţă e prilej de exasperare, ciocnirea e inevitabilă, dincolo de voinţa noastră! Să-l las cum e! Desigur, dar asta înseamnă să-l ignor total, să nu-l mai ating cu nici un val din conştiinţa mea decât atunci când el e obosit! Am crezut multă vreme că o unire e de folos ambilor. Nu o mai cred. Pe el îl face să se îndoiască de valoarea vitalului – puterea idealului – valoarea mea. Mai puţin puternice, ambele planuri se împăcau – aşa însă, e exclus. Nu rămâne decât toleranţă din partea mea, căci viaţa nu ştie să tolereze. *À la grâce de Dieu*![1*]

Câmpulung, 23 septembrie

Zilele ce au trecut aci m-au învăţat foarte mult. Iar o decepţie cu Stello, nu doar că m-a „trădat" pentru L. Stef., dar ne-a trădat pe amândouă printr-o uşurinţă care pare esenţială sentimentalităţii lui! E un superficial iremediabil în ale inimii! Pentru mine un grad mai intens de detaşare. Gust de neant în suflet. „Săptămâna nebună" m-a destrămat iar, m-a obligat să-mi revizuiesc credinţele – rămân tot mai puţine. Am impresia când privesc în jurul meu că Universul se coboară la un nivel foarte jos, oamenii interesanţi, dar tocmai fiindcă opaci sau translucizi, f. f. puţin limpeziţi. Oare „viaţa" nu e tocmai trecerea de la opac la transparenţă şi atingerea lucidităţii nu e inumană?

Ziua la Curtea de Argeş – o etapă luminoasă în încâlceala zilelor din urmă. Mă minunez de ce nu am emoţii puternice în faţa artei noastre pentru că ambele biserici sunt minunate! Poate fiindcă nu se poate zdruncina firea omului cu ce poartă în ea! Nici la Florenţa nu am avut „comoţii" ca în faţa goticului, ci *alt* sentiment – tot puternic, tot adânc. Mânăstirea Argeşului e bijuteria „mea" românească, ştiu că e a mea, în mine, nu mă emoţionez când mă uit în oglindă! O iubesc pentru că e regală, şi totuşi accesibilă – e milionară şi totuşi simplă – e superbă, are ceva atât de spiritual în graţia liniilor ei, mai ales văzută dinspre absidă, ceva mlădios, aproape *enjoué*[2*],

nu impune deşi se înalţă ca o domniţă în grădină. Zările i se supun cuminte, surâde, nu comandă. Un fel foarte înalt de a domina!

De departe, albeaţa ei aureolată de razele aurii ce emană, îmblânzită de albastrul şi verdele ce se îmbină la distanţă între o umbră colorată, silueta ei pură scrie pe cerul nostru o majusculă artistic înluminată, pe care Apusul poate să descifreze nivelul sufletului nostru!

Biserica Domnească! Ce aproape de noi! Mai simplă, mai a tuturor, mai săracă, mai pe gânduri, mai trudită, mai tăcută, mai aşezată, ca după o oboseală mare! Mai închisă în formele ei liniştite şi uniformitatea râurilor de cărămidă şi de bolovani în care s-a îmbrăcat de sărbătoare, dar pe dinăuntru cântă de bucurie descătuşată! Cântec cald, senin, fără fortissimi – Mozart al nostru! Adâncuri fără fund ce se acoperă de cer şi cu graţie, aspiraţiuni şi fervoare pudic ordonate, pasiuni spuse pe şoptite! Te iubesc, biserică Domnească a noastră, a noastră, gând anticipat!

Curios sentiment în faţa temeliilor vechiului palat! Mândrie că avem şi noi un trecut rafinat, melancolia că s-au şters atâtea urme, spaima că, vai nouă! ne incumbă datoria să le păstrăm în noi şi să chezăşuim pentru ele când noi întâlnim înăuntrul nostru atâtea urme de necivilizaţie!

Zi bună, caldă, cu o dulceaţă de toamnă aurie în aer şi în suflet! În faţa mea un suflet curat şi încă nescris şi hărăzit dintru tinereţe durerii, unui „never” – şi alt suflet obosit înainte de vreme pentru că a pătimit şi s-a urcat pe rug cu bucuria exasperată a pasiunii şi acum a obosit, tânjeşte. Lângă mine Liuba – zări infinite ale stepei ruseşti – încadrate în linişte occidentală! Trei oameni pe care îi iubesc – autentici! Eu? Când senină, străvezie, când mă întunecă regrete inutile, când mă destramă un scepticism neiertător! Şi Anul Nou de muncă începe de luni!

1*. Fie voia Domnului (fr.).

2*. Vesel, jucăuş (fr.).

1934

2 ianuarie, 9 seara

Nu am mai scris luni întregi în acest caiet. Acum scriu pe aceste foi, de teamă să nu mă vadă Stello. De trei zile trăiesc în stupoare. Moartea lui I.G. Duca[1] m-a consternat. Mi-e o milă mare de bietul nevinovat – am impresia că l-au omorât ca pe un copil, fără putere să se apere! Era prea cinstit şi fin să bănuiască atâta mişelie! Pe lângă durerea de a vedea dispărând un om bun – unul de care o țară întreagă avea nevoie – durerea e mult mai ascuțită, când mă gândesc la tineretul nostru rătăcit! Şi dacă ar fi numai tineretul! Oameni bătrâni, cu pretinsă cultură, cu răspunderi mari şi influențe şi mai mari se aprind pentru o mişcare inumană, retrogradă, barbară! De ieri stau să mă scrutez – oare nu voi fi eu uscată, de nu pot simți pătimaş? Ori judec şi simt eu mai după chemarea viitorului? Patriotismul rasist îmi apare ca un principiu de crescătorie de cai, nu de oameni! Sângele să fie cel care decide de valorile spirituale? Ce aberație materialistă într-un veac ce se îndreaptă ştiințificeşte spre idealismul cel mai pur! În cartea lui sir Jones[2], tradusă de Colea, îmi citea capitolul despre libertatea chiar a elementului dinamic şi noi oamenii, în domeniul gândului, acceptăm cătuşele unor formule pasionale! De mult nu am simțit atâta oboseală ca azi. Poate niciodată nu am trăit ceasuri de definitivă deprimare ca azi, când sunau clopotele şi-l duceau la groapă pe Ion Duca! Ce sens mai are să lucrezi când ştii că direcția străduințelor tale va fi dezmințită de toți inconştienții guralivi şi că regnul rațiunii limpezite va fi înlocuit cu cel al pasiunii iraționale, palavragioaică şi brutală! Şi azi simt că e prea târziu să te mai opui curentului. Măsurile severe luate de guvern nu vor izbuti decât să îndârjească – poate unul singur ar fi mijlocul: *un mare om*, cu autoritate necontestată, care să întoarcă privirile tuturor spre el şi el să le dirijeze spre un ideal de justiție şi de adevăr! Un om al libertății!

Toată bucuria celor două clipe de limpezire în cadrul iernii albe şi liniştite s-a întunecat din pricina grijii ce m-a cuprins.

Patinam cu bucuria unui copil – acum nu-mi mai arde de nici o mişcare. De la război nu am mai trăit tristeţe mai mare ca cea de acum – căci nu e personală – e colectivă!

Poate vrea Dumnezeu cu noi mai bine.

25 ianuarie

Au trecut luni pline de momente preţioase – nu scriu, dintr-un fel de lene, care seamănă a înstrăinare de mine, nu scriu şi de teamă să nu dansez în faţa oglinzii. Căci evenimente exterioare nu sunt în viaţa mea, ci numai interioare. Până la Crăciun cele două conferinţe, care m-au interesat adânc – am lucrat cu nespusă poftă – simt că sunt iară în formă. Pesemne arta îmi dă siguranţa care inspiră şi altora încredere. Atitudinea lui M[işu] complet schimbată. Nu-mi explic, dar îmi face bine – am iar mişcările degajate – un sentiment de uşurare şi de umanitate ce locuieşte pe înălţimi! S-a purificat în noi ce era tulbure. Ce bun sentiment, înviorător, parcă o primăvară nouă în mine, dar o primăvară nepătimaşă, ceva statornic, poate asta-i toamna, calmul ei! Mărturisiri preţioase – ce mai pot conta pe urmă gestul, cuvinte, întâmplări! Am avut parte de realităţi impalpabile. Ce trece nu e al meu. Acum e linişte în mine – câteodată aştept moartea.

Moartea lui Duca. Am vrut să păstrez revolta şi dezgustul pentru altă dată când voi avea nevoie de hârtiile scrise cu ocazia morţii lui. Poate şi pentru a înscrie aici şi evenimente mari. Ce curios! Am citit cartea Sabinei Cantacuzino[3]; m-a tămăduit de durerea prin care treceam în ceasurile când citeam. Eu nu cunosc oameni mari în ţara mea, nu îi frecventez. De ce? Situaţia noastră financiară? Nu. Firea lui Stello şi timiditatea mea! Mi-ar plăcea mult să trăiesc într-un mediu interesant bărbătesc. Un regret ascuţit la moartea prof. Cantacuzino[4] – egoist – de a nu fi trăit în preajma lui. E ca un semn al situaţiei mele intelectuale şi sociale, între două planuri. Vina? Desigur tot a mea – lipsă de încredere în mine, nevoia de linişte, teamă de viciile lui Stello. Moartea prof. Cantacuzino a lăsat o altă mare tristeţe în mine. Cu Duca s-a dus un om subţire şi de care ţara avea acum nevoie, dar el era Profesorul! Cu el s-a dus un rar exemplu, unic în ţara noastră şi aiurea! Aşa îmi închipuiesc că erau cei mari ai Renaşterii – multipli creatori, animatori, generoşi şi buni!

Anul cel nou a venit cu coasa, parcă vrea să ne lipsească de toate florile, să ne lase câmpul gol, să-l pună la încercare ce poate da singur, fără ajutorul celor de altădată!

Mă preocupă mariajul Lalei. O înțeleg şi iubesc elanul ei. Ea nu crede că e dragoste, dar ce îi lipseşte pentru a fi? Poate, totuşi, setea! Azi la curs am un simțământ de uşurare, de spirit pur; ce cap elegant – simțeam că nu s-a pregătit expres şi totuşi ne vorbea nouă. Au fost accente triste, la sfârşit marcate de umor. Înțeleg ezitarea lui şi teama. Mă întreb de două săptămâni dacă intuiția mea e justă şi vede pe acest „monstru" al celorlalți cu ochii treji sau obiceiul de *construcție* a personajelor nu-mi falsifică adevărul! Îl simt dezamăgit de viață – cinic pentru că lovit în prima încercare de căsnicie – lovit şi umilit. Eşecurile au continuat. În fond, succesul i l-a dat munca lui, căci inteligența îi e puternică prin cultura mare. Fericirea gratuită a inimii? Nu cred că a avut. Ghicesc că, poate azi, prima dată crede în căsnicie![5]

5 februarie

Ieri am trăit o zi plină. Plină de emoții foarte opuse şi totuşi armonizate într-un sentiment că trăiesc efectiv şi intens!

Plecarea la drum cu dl Iorga, dra Holban şi dra Pavlovici, pe un ger de minus 16 grade, într-o lume fantomatică, în care, la fiece pas, te pândea pericolul unei ciocniri şi a unei derapări, avea un farmec straniu. Prezența *du grand homme*[1*], cum spune Maricel Holban[6], mă paraliza şi mă anima, totuşi. Biblioteca m-a dat gata. Mi-am simțit ignoranța crasă în ale literaturii româneşti; textul prezumat de el ca fiind Caragiale nu reprezenta pentru mine nimic decât pagini proaste de un romantism complet perimat! Întotdeauna resimt dureros lipsa culturii mele istorice şi literare, în sensul cel mai strict al cuvântului, dar acut, ca ieri, n-am simțit-o niciodată. La Pontigny e vorba de străini – şi cu ei, totuşi, sunt mai la curent. Dar cu ai noştri? Ce ruşine! Nu-mi cunosc deloc nici țara, nici trecutul! Când o auzeam pe M. Holban şi îi constatam siguranța în acest domeniu, îmi venea să mă bag sub pământ. Ce folos că pluteşti în idei generale! Nu m-am liniştit decât când mi-am mărturisit ignoranța. Am simțit-o şi mai vastă când dl Iorga părea convins că sunt doar o modestă! Niciodată n-am fost mai

disperată de lipsa mea totală de memorie! M. Holban e un abis de cunoştinţe, de detalii, de cronici intime ale marilor scriitori! Dacă aş putea să am la îndemână toate aceste rezerve! Nu aş renunţa la reflexiune, la puţinul ce pot, dar aş vrea să şi *ştiu*.

Efectul acestei plimbări. Deprimant şi totuşi foarte bun. Prezenţa acestui om de o prodigioasă cunoaştere şi de o vivacitate de pătrundere e binefăcătoare. Geniul e creator şi pace! O avea Iorga păcatele lui, dar e un om rar! Ce animator! Nemulţumirea cu mine nu m-a distrus, m-a biciuit! Am o poftă nespusă de lucru!

Impresia şcoalei foarte mediocră. Dezordinea, lipsa de confort şi „cochetărie" a interiorului – datorită sobelor ce se dărâmau şi refăceau, mi-au dat impresia a ceva trist – românesc trist – lipsă de gust, specifică interiorului micului burghez de provincie. În schimb atitudinea fetelor, notele luate de ele, atenţia încordată, desenele unora m-au impresionat şi m-au făcut să cer să mai vin pe la ele!

Casa dlui Iorga, în schimb, cu toate mobilele oribile, gen Brumărescu – arhonderie mănăstirească – o veche casă boierească! Stampe foarte frumoase, cărţi, scoarţe româneşti, soare, soare, flori pretutindeni pe stelaje ca la mama acasă! Lumină, veselie, simplicitate, lipsă totală de tensiune, de „îndrumare", o autenticitate în toate, semnul culturii veritabile, pe care trebuie s-o fi transmis şi celor din juru-i. Dna Lucia[7]? Ce om de o reală fineţe şi subţirime! Borcanele de dulceaţă înşirate pe bancă, în vecinătatea vechilor stampe – casă boierească românească! Cerdacul şi priveliştea lui pe dealuri albe şi pe livezi înflorite de ger, scăldate în lumina veselă a unui soare cu dinţi, împlineau impresia de linişte, de împăcare, de bucurie.

De când am păşit pe preşul de pe scări, ţesut din cânepă albă, curată ca zăpada, întins pe bradul treptelor albe şi curate ca gerul ce le scălda – şi am fost primită în cerdacul cu colonetele de lemn, zvelte ca fetele lui Grigorescu, cu capiteluri sculptate savant, coifuri complicate pe trupuri tinereşti, am fost îmbrăţişată de cerul albastru şi de dealurile albite ca în stampele japoneze, parcă s-a deşteptat în mine un om de altădată. Poate nici nu am fost eu vreodată acest om, poate o fi vreo bunică sau străbunică din mine care şi-a recunoscut căminul. Mai ales când am intrat în „sală" şi am dat de borcanele de dulceaţă, înşirate, gata de plecare spre oraş! Şi camera mare, pătrată, cu mobile multe şi urâte, cu gravuri multe, unele foarte frumoase, plină de aer, de lumină şi de un duh de altădată, apoi biroul inundat şi el de soare şi păstrând izul vioi şi voios al gândirii sprintene şi

creatoare ce o locuieşte din când în când, am simţit cât de adânci îmi sunt rădăcinile în viaţa patriarhală a boierilor români! Ce fericită aş fi să-mi pot sfârşi zilele într-o casă – o culă românească, cu cărţi multe, cu oameni iubiţi lângă mine şi un sat alături, în care să-mi semăn înţelepciunea culeasă toată viaţa! Dar nu moşia, cu ce comportă ca egoism şi interese materiale! Visez!

Drumul încântător! Parcă erau pomii înfloriţi. Soarele în apus era un glob de foc, ce plutea în ireal! Tablou unic de iarnă! Când discul de foc, privind printre zăbrelele negre ale pădurii ca un ochi strălucitor din altă lume, curios şi stăpân pe aceasta, când o minge de foc solidificat, scoborându-se din infinitul cerului pe infinitul zării, dar nu pe două planuri, ci pe trei! Aveam credinţa că-l voi cuprinde în braţe! Iar câmpul imens, nepătat, albăstrui de alb şi văzduhul alb şi el, dar cu glazură făcută din reflexul unui câmp de tămâioară, un imperceptibil mov, o posibilitate de mov. Între ele, linia netă dar perceptibilă greu a unei lumini de culoarea celei a lunii. Un ansamblu feeric, zugrăvit în infinitele nuanţe ale lipsei de culoare! Şi iar acest infinit de posibilităţi, ca o inimă vie, soarele roşu în trei caturi, ca şi cum ar fi concentrat în el tot sângele lumii! Lumea exangua se transformase în straturi de irealităţi în jurul acestei inimi însângerate, înflăcărate!

S-a vorbit de toate. Profesorul Iorga era obosit, căsca, sau poate concentrat asupra celor ce trebuia să vorbească la radio. Văzut de la spate – o blană, o căciulă, un smoc de barbă, avea totuşi fizionomia lui proprie: era Iorga! În tăcerea lui şi în ce spunea din când în când (despre Focillon, de ex. – simţeai „plinul”). La ducere a fost mucalit ca şi la dejun. Îi place gluma sărată. Mă încerca dacă ştiu să şi râd. Înţeleg acest examen – cel mai sigur pentru calitatea unui om. Cine nu ştie să primească mingea uşoară a glumei şi s-o întoarcă nu e din comunitatea duhului! Poate fi foarte savant, foarte cumsecade, dar nu şi-a scos picioarele din materie! Se îngrijea de fete, de sănătate, de mina lor, episodul cu părul vopsit al uneia dintre ele m-a încredinţat că e *bun*. I s-a adresat cu un ton duios de femeie gingaşă, că nu a vrut s-o jignească. „Fato, nu fi mâhnită, n-am vrut să te mâhnesc!” Tonul nu mă înşală. Pot afla că a sfâşiat în bucăţi pe Titulescu sau pe oricine – pentru mine, chiar dacă un biet pisoi urât i-ar tenta ghearele, ştiu că e bun! M-a izbit amuzant insistenţa contra cucoanelor urâte şi bătrâne, cu pretenţia de politiciene, poete, romanciere – îl agasează pretenţia semidoctă. Şi oare nu are dreptate?

Elena Văcărescu. Ce deosebire de „facticele” conferinţei de sâmbătă seara! Şi a şedinţei de la Academie! Politiciană, propagandistă de prim rang

– şi poetă câteodată – dar cu cabotinaj care te zgârie pe suflet! Iorga spune că învață pe dinafară. Poate! Dar de ce la lectură, acelaşi accent de emoție suprapusă textului? În loc să vibreze din text? În privința asta sunt incoruptibilă. Doar cunosc trucurile meseriei! Fireşte, imposibil să improvizezi tot, dar emoția trebuie să fie proaspătă, prezentă – nu copie! Şi dacă gândeşti realmente ce spui, emoția e prezentă, chiar dacă ai gândit de 30 de ori acelaşi gând. De fiecare dată îl creezi din nou, mai adânc, mai amplu, cuvântul e acelaşi, dar se întinde peste un câmp noțional mai vast, mai adâncit, şi emoția corespunde acestui travaliu. Oare nu te înfiori de 100 de ori dacă ai auzit de 100 de ori o melodie frumoasă? Dacă emoția nu se mai manifestă în afară, pentru ce s-o înlocuieşti cu o mască, ce nu seamănă decât cu una mortuară proastă. *Nu e om de adevărată cultură*, nu are dragostea respectuoasă față de adevăr! Îmi pare rău că trebuie să o scriu aci, m-aş minți dacă aş ascunde acest simțământ! M-a durut – aş fi vrut să am fericirea de a surprinde un suflet de adevărat poet. Sunt convinsă că Anna de Noailles s-ar fi comportat altfel! Chiar faptul că m-a renegat a luat acum în ochii mei locul unei autenticități sufleteşti – îl respect şi îl prefer cabotinajului! Totuşi, nu-i putem nega Elenei Văcărescu meritul mare de a-şi servi țara. Sunt convinsă că în acest rol nu e prefăcută. Poate nici nu ştie cât a fost de factice, e poate o poză a unei generații de cucoane mari!? Cine ştie cât de neveridică le apar eu elevilor mei când mă pasionez pentru Eschil!

4 martie

Zi mare azi! L-am auzit pe Enescu spunându-şi durerea pe limba lui Brahms şi Beethoven. Niciodată nu mi s-a înfipt melodia mai adânc în suflet şi n-am simțit armonia ca fiind substanța cosmosului cea adevărată, din care se zămislesc formele şi pe care noi nu o percepem decât dacă ne-o revelă, ne-o subliniază. E armonie – noi o întunecăm în noi! Am plâns şi de fericirea libertății, dar azi am simțit foarte tare legătura fizică ce e între oameni în asemenea momente – mă durea durerea lui! E nedrept ca un astfel de om să sufere pentru o femeie care nu e de calitatea lui! Să sufere, fie, dar să nu-l distrugă! Azi cânta cu avântul dezolării tragice! Când s-a aplecat în aşteptarea „intrării”, cu arcuşul în mâna dreaptă, cu mâna stângă

pe inimă, atent, smerit de minunea ce trebuie să vină, am simțit că-l doare tot – şi bucuria! Aplauzele le primea cu resemnare! Zi mare, fericită că am avut lângă mine pe Mimy Spandonidi, femeia asta înnobilează tot ce gândeşte şi atinge! Tante Irène de cealaltă parte, Mimy P[aleologu] în față şi Sofica! O gardă de suflete curate, la toate vârstele!

Stello, iar în căutarea aventurii – îl las, îi trebuie această iluzie, e tânăr când e aşa.

După prânz – cele două ore de discuție, efect curios! Ostilitate intelectuală – nevoie de a mă contrazice *à tout prix*[2*], metode analoge cu ale lui Stello; de mult nu am simțit o enervare fizică până aproape de tulburare ca azi! E reciprocă. Curios fenomen!

Cella Delavrancea azi m-a cucerit. Era moale, dulce, femeie cu suflet!

13 aprilie

După conversația de ieri cu Mad, am reflectat asupra celor ce spunea că persoanele care joacă cărți se amuză frivol etc. Nu sunt mai rele spiritual decât cele care îşi trec vremea citind! Are dreptate, dacă citirea e simplă distracție – mai nobilă, dar tot distracție! A citi trebuie să fie a învăța – şi a învăța este a te umaniza, a te adânci, a învăța să te luminezi sufleteşte! Câtă vreme pierdută în viața mea! Ani întregi de stagnare, apoi epoci de perfecționare, acum însă, o secetă groaznică în mine! Parcă mi s-au stins entuziasmul şi credința în viață. Totuşi poate acum am de făcut lucrul cel mai greu! Să dau de străfundul meu *adevărat*. O singuratică, eu, care am avut aerul să fiu prea sociabilă! Indiferența față de oameni şi de cauze, de anumite cauze şi oameni, parcă nu se potriveşte cu puterea de simpatie de odinioară – sau este putere de simpatie la alt nivel, cel spiritual din oameni! Datoria, acum, e să ajung la esența mea – bună sau rea –, să clădesc pe ea, nu pe virtuți adoptate în care m-am înveşmântat, e drept, plătindu-le cu bucurii şi *bien être*[3*]. Vreau să mă simplific tot mai mult – şi gândul, şi gestul – ca să iasă simțirea adevărată la iveală şi să-mi găsesc nivelul.

Nu poate fi găsit la orice vârstă. Pesemne că de abia acum sunt coaptă ca să mă găsesc. Simt că în curând mă voi afla – acum mă privesc încă, mă gândesc, nu mă trăiesc! Să nu mai fiu în stare să mă trăiesc? Poate a gândi e la mine a trăi. Cam aşa mă presimt. Dar să nu anticipăm!

13 mai

Două zile de zbucium – pe dinafară cald. Luptă cu tentația de a lua parte la Congresul feminist, din nevoia de a mă adapta mediului, pe de altă parte repulsie pentru mişcări de acestea – jumătate imitative, jumătate pătimaşe, fără gând creator la bază, doar ideologie justificatoare pentru porniri necugetate. N-am încredere în promotoarele curentului la noi! Îmi sunt simpatice în relații particulare, curentul totuşi e „impur", pline de ambiții, de ostilități, de patimi. Popicu zicea că mai bine mişcare greşită decât stare pe loc. Are dreptate, dar prefer mişcare justă şi calmă celei greşite şi repezite. Tot mai mult apreciez asociația[8].

Aş vrea să pot provoca prin ea o mişcare mai intensă spre reculegerea femeilor în fața vieții actuale. Voi vorbi cu Natalie[9]. Curioasă alternare de impulsiuni de activitate cu depresiune ce merg până la simțământul că singura soluție pentru mine e sinuciderea. Nu sunt numai cauze fiziologice – o oboseală sufletească explicabilă prin comprimări şi îndurări de situații meschine şi fără rost. Sentimentul lipsei de rost a mea pe lume mă doboară. M[işu] mi-a tras ultima lovitură pretinzând că nici măcar nu gândesc bine. Se poate. Mă antrenează dorul de mai bine atât de tare, încât denaturez realitatea – idealismul visător, ridicol poate – am tot mai mult simțământul inutilității mele. Viața mea întreagă – o eroare de tipar care dă momentan o imagine amabilă textului, dar nepotrivită! Am constatat de mai multe ori, şi ultima dată la Cella[10], cât deviez de la normal, şi aseară la Lulu! Şi tot timpul jena acestei dezorientări în mine. Refuzul de a intra în seria de conferințe de filozofie de la U.L.[11], motiv nobil, justificat de seriozitatea subiectelor – consecințele mi-au probat încă o dată că sistemul acesta de a vrea idealul te condamnă la inacțiune. Acum regret din suflet că m-am expus singură. Lecție elocventă şi dovadă de falsitatea punctului meu de vedere. Desigur mult orgoliu la bază, intransigența e semn de orgoliu. Totul se adună ca să-mi țipe că sunt în marginea vieții. Feministele mi-au întins mâinile, de ce refuz să le primesc propunerea? Bună, rea, mişcarea e mai bună ca simplul dor platonic. E poate numai o iluzie credința că cei ce cred în mine mă vor dincolo de registrul practic, poate e numai o lene subtilă. Mi-e frică să văd în adânc şi totuşi mă trage să mă tot uit în adânc. […] Nu e de uitat!

Aseară, în prezența tinereței ce trata de *vieille peau*[4*] contemporane de ale mele. Nu m-am mâhnit, dar am constatat deplasarea funciară a liniei vieții mele. Nu mă simt bătrână, exteriorizarea sinceră a sentimentului ar fi deci ridicolă, continua zeflemea asupra mea însămi mă oboseşte, totul parcă e strâmb în viața mea. Poate de aceea şi fuga lui Stello în afară: preferă noroi şi pământ sufletului strâmbat! Azi parcă nu dau de fund. Doamne, poate e o eroare! Cum să continuu să trăiesc în eroare?! De unde să iau curajul să încep *da capo*? N-am nici un curaj, nici unul, nici cel de a mă prăvăli în inconştiență sau în păcat – să încep de jos de tot, nici să fac saltul mortal în credința religioasă care cere să mor total printr-o supunere oarbă! Sunt între două absoluturi – am tot vorbit de ele – îmi cer să le trăiesc, sunt groaznic de laşă! Şi lucidă până la deznădejde, lucidă: ştiu că sunt laşă şi ştiu *de ce*. Două rase se ceartă în mine, mă simt până în sângele meu ezitând. Nu mă salvează decât eroismul unei alegeri. Rațiunea îmi spune: începe de jos, căci te-ai urcat prea uşor. Conştiința mă conjură: fă saltul mortal în sus. De apelul ăsta mă „defiez"[5*] – e poate iar sirena idealismului găunos, apelul faptei mai uşoare deşi în aparență mai nobilă – şi iar mă tem că ezitarea asta e lene şi sofisticărie. Am făcut prea mult apel la rațiune! Trebuie să aleg, altfel mă distrug! Întreaga mea viață chinuită este numai exterior eroică. Am devenit leneşă din lipsă de autenticitate! Un timp am cedat suferinței, era singura modalitate de a păşi în Adevăr, sunt numai în aparență o sfântă! Dumnezeul meu sunt cuvintele! Cred în Dumnezeu, dar nu în cel denumit astfel, un altul trage de mine, trebuie să-l recunosc cu voce tare. Eu mărturisesc numai un Dumnezeu moştenit, nu pe cel care se revelează personal! Este aceasta din nou o ispită? Oare te poate ajuta numai supunerea la o religie, dogmatic? Numai ea te poate izbăvi? Simt că în mine vrea să se facă Lumina, dar mi-e frică. Trebuie însă să ieşi în întâmpinarea harului. Eu mă opun. Mă cheamă oare Dumnezeu sau Necuratul? Îmi pare ca şi cum aş fi un strigăt fals.

Primul gând: sunt zgârcită. Mă tem de acest cuvânt, prefer posesivă, se potriveşte mai bine pentru că zgârcenia nu dă şi eu dau uşor, doar primul moment, *le départ*[6*], e ca o urneală grea… Mă despart greu de ce e al meu, dar mă despart. Poate chiar prea mare uitare, apoi. Acest sentiment nu e balansat în mine.

Acum ar fi momentul să lucrez organizat pentru mişcare[12]. Scriu lui Mircea Eliade, Asociației Creştine a Femeilor, Floricăi Ştefănescu. Trebuie scris Valentinei.

Limitele unor oameni mă fac să-mi zic, după rațiunea omenească: nu se poate. Dar sunt mai mult încredințată că harul lui Dumnezeu poate totul.

Stello, înmuiat. (Pentru ideea Oxford.) Nu intervin. Rectorul, Mănucă Ciomac, Aurora, Viorica, Nicu, Mircea, Bulighin…

1*. Marelui bărbat (fr.). E vorba despre N. Iorga (1871-1940).

2*. Cu orice preț (fr.).

3*. Bunăstare spirituală (fr.).

4*. Bătrâne, depășite (fr.).

5*. De la fr. *défier*, a nu avea încredere, aici cu sensul de „mă tem”.

6*. Pornirea, plecarea (fr.).

1936

12 octombrie

GRUPUL OXFORD

Mişcarea de la Oxford e o revoluţie spirituală creştină, care opune haosului psihologic şi social actual, lipsei de sens a directivelor, un sens: orientarea spre Dumnezeu, care cere renaşterea omului din duh.

La toate nevoile indivizilor ca şi ale naţiunilor ca şi a omenirii întregi, grupul răspunde: suferinţa e cauzată de dezorientare. Singura orientare care nu poate distruge ci construi, care nu dezbină ci uneşte, e credinţa în Dumnezeu şi supunerea oricărei trebi omeneşti voinţei divine. Numai oamenii conduşi de Dumnezeu, ascultători chemării Lui, pot conduce bine naţiunile şi le pot călăuzi pe calea chemării lor. Cui ascultă, Dumnezeu îi vorbeşte. Cine se supune chemării divine găseşte sensul, deci pacea vieţii. Principiul psihologic: natura omenească se poate schimba. Prin urmare, nimeni nu poate decreta despre un om că e incorigibil. Nu sunt oameni buni şi oameni răi, ci oameni conduşi de Dumnezeu şi oameni neconduşi de El.

Păcatul e orişice îl împiedică pe om să-l audă pe Dumnezeu. De la crimă până la cea mai neînsemnată transgresare a dragostei pentru aproape sau cea mai neînsemnată necinste faţă de sine.

Aceasta e metafizica grupului, care nu e alta decât a creştinismului. Nici o inovaţie sau schimbare care ar putea lăsa de bănuit o nouă reformă a bisericilor existente. Grupul nu are alt ţel decât învierea adevăratei credinţe, de sub grămada de prejudecăţi care ia locul credinţei vii la mulţi oameni zişi credincioşi. Nici o discuţie teologică, ci trimiterea oamenilor la biserica din care fac parte cu obligaţia de a *crede viu* şi de a pune în practică credinţa lor strămoşească, nu pentru că e strămoşească, ci pentru că e *vie*.

Orice revoluţie visează schimbarea omului, adică naşterea într-o calitate nouă. Fiindcă nu condiţiile sunt proaste, ci oamenii răi. Când oamenii se

schimbă într-o țară, se schimbă şi instituțiile. Nu politica e rea, ci politicienii, nu şcoala, ci dascălii, nu instituția căsniciei, ci bărbații şi femeile. Nimic nou şi totuşi e mare, pentru viața modernă, învierea oricărui adevărat creştin. Nu în afară de biserici, dar în *viața* lui de zi cu zi.

Principiul paşnic. Omul se poate schimba, dar pentru aceasta e nevoie de *voința omului* pe care harul divin o susține. Un mare optimism. Aproape ca în biserica noastră. Nu doar har, dar şi strădanie, colaborare. Când omul ascultă, Dumnezeu lucrează.

13 octombrie

Azi lecție. Despre spiritualitate. Eu, de condus. M[işu] de cercetat. Tot aşa Buliga. Spălătorie. Scrisorile. Valérie. Viorica de telefonat. Pârâianu, primul om nebun cu care vorbesc straniu. Am văzut cum spiritul rămâne intact în nevoia de logică. Nu e nebun, e un nedumerit. S-a sinucis o dată, a rupt cu viața, nu poate reveni la trecut. Dacă aş putea să-l ataşez de acest trecut, l-ar scoate poate din negură. Oare nu-i dă Domnul această negură ca să accepte uşor moartea? L-am văzut obsedat de ideea morții, de frică de moarte! Naturală la un om tânăr. Dumnezeu îl scuteşte de excesul fricii. Ce o fi cauzat această deviere? Început printr-o manie (regimul alimentar). O idee fixă care a pus stăpânire pe el. Ce dezordine în sufletul omului! I-e frică de o moarte prin constipație şi s-a sinucis! Mişcări dezorientate în jurul Eului. Creştinismul mi-a dezvelit adevărul dragostei de Dumnezeu, care e o ieşire din mişcarea în jurul tău, mişcare de câine care fuge după coada lui, şi te salvează în mişcarea centrifugă. Ce dezordine în suflet! Tentația pentru acest gust exclusiv de tine? Mimy în tensiune. Nevoie de a exprima în cuvinte şi gânduri clare un sentiment obscur. Coana Cecilia la fel. Mă recunosc în ele. E încă *justificare*, nu e încă „cercetare”. Recunosc că nu e încă posibilă decât sub ochii lui Dumnezeu, pentru el.

Dacă aş fi citit aceste rânduri acum două luni, decretam: „sentimental”. Acum înțeleg sensul poruncii: să iubeşti pe Dumnezeu mai presus de orice. E singurul mijloc de salvare din Eul cel mic, meschin, fricos, încătuşat. Dragostea de Dumnezeu e puterea creatoare a duhului, care emancipează pe om de ce *e dat* în actul creator şi afirmativ al tendinței spre Dumnezeu.

Dragoste este un cuvânt care prea se confundă cu atracția erotică. Oricât sublimezi, platonizezi, rămâne urma fizicului.

După o oră

Citesc pentru curs. Îmi vine în minte: cum o să am două izvoare de bucurie? Recunosc că altfel m-am bucurat de frumusețe anul acesta decât altă dată. Nu e scădere în simțul estetic? Nu cred. Leonardo da Vinci, Rafael, cei care au fost atenți la inspirația divină sunt religioşi în sensul superior, mi-au fost o revelație iar. Bucuria are un singur izvor. Arta, întrucât exprimă sensul divin, e genială. Numai ea poate bucura.

15 octombrie

Dimineață minunată ca de primăvară. Furia lui Stello nu mă mai atinge. Voi telefona pentru decomandarea vizitei. Doamne, mare este lucrarea ta, care m-ai liberat complet de frică, de prejudecată, de orice tensiune. Dă-mi tonul cu care să pot răspunde blând, dar ferm omului acestuia care se falsifică cu vrere. Se montează. Îl privesc şi mă recunosc cum eram înainte. M[işu] avea dreptate că dramatizam. M[işu]? Om blând şi rafinat. Aş vrea să treacă şi ei puntea ce am trecut. L-ar face mai activ, mai fervent, şi-ar impune punctul lui de vedere.

Azi să lucrez la raport. Aştept *guidance*[1*]. Yvona[1] e tandră. Lucrul ei foarte prețios. Pregăteşte terenul. Ajută-ne, Doamne!

18 octombrie

Nimic. Cei tineri, primitori, cei bătrâni, mai obtuzi. Eu am fost la fel. Răbdare. Toți mi se par altfel de oameni. Parcă sunt din alt neam! Înțeleg lumina din ochii lor – aci tern. Mari nădejdi în Stello. Poate St. Popp. Ce o fi cu Yvonne? Curs înainte de toate.

20 octombrie

De ce mă rog mai intens când sunt în genunchi? Şi pe scaun mă rog, dar mai calm, nu cu fervoarea trupului, aş zice. Îngenunchierea trebuie să deştepte în subconştient stările de primejdie mare din care omul trebuie să fie salvat. Te repune în acel sentiment de *urgenţă*, care ne lipseşte normal.

Ieri am avut iar ca un semn că Dumnezeu mână totul. Gestul dnei Th. a venit ca un răspuns la atacul lui Mimy. Şi ea şi Stello, agresivi ieri, era ceea ce Rodica Vasilescu numeşte autosugestie. Mi-a dat o lovitură, întâmplarea că dna Th. mi-a dat un răspuns. Orice poate fi considerat întâmplare de alţii, chiar un act foarte deliberat. În loc să mai privesc lumea spartă în cioburi, o văd sintetică. Finalism? Nu cred. E lumină şi ori de câte ori „înţeleg”, această lumină mă pătrunde. Momentele de conştiinţă sunt ferestre deschise spre lumina veşnică. Cum împac asta cu *devenirea*? Oare devenirea nu e însăşi luminarea mea? Dar evoluţia lumii fizice care nu depinde de cunoştinţa mea şi pe care o constată geologia, astronomia? Cred că această creştere şi descreştere a universului fizic după anumite legi e dovada că şi în el lucrează spiritul. Ştiinţa, cu descoperirea permanenţei în diversitate, să nu fie oare tocmai descoperirea spiritului ordonat din haos? Dumnezeu, spiritul, sensul şi-au pus pecetea şi în universul fizic. Dacă atitudinea ştiinţifică e cea care se limitează la ceea ce e *mögliche Erfahrung*[2*], ea nu exclude descoperirea a tot ce e „natural”, adică de domeniul experienţei şi al raţiunii, conjugate. De ce învăţătura creştină nu e în „natural”? Oare schimbarea omului prin „naşterea din spirit”, adică din conştiinţă pură e supranaturală? Oare viaţa veşnică, ce e făgăduită numai unei conştiinţe pure, nu e cea mai logică consecinţă a spiritualităţii, care e în afară de timp şi deci nu mai are de suferit distrugerea? Neînţelegerea vine din faptul că „spiritualitatea” e confundată cu o existenţă limitată – cu individualitatea. Pe când clipa de spiritualitate, la care râvneşte creştinul, îl scoate din individualitate, îl face una cu toate spiritele. Mai bine zis e *un singur spirit*. Ca apa universului, toate picăturile de apă sunt apă. Întoarcerea la matcă? Asta nu ştiu. Asta ar fi istoria spiritului. Nu cred că e uşor de urmărit şi e metaforic. Nu pot şti care e începutul şi sfârşitul. Dar pot constata în mine şi în alţii procesul de transformare şi spiritualizare, de exemplu prin artă. Experienţa mea de la Leipzig, când uitasem că am un trup şi-l simţeam în pereţii sălii – iar tot auditoriul eram tot eu. *Simfonia a 9-a* condusă atunci de

Nickis. Altă dată, confuzie între mine şi Stello – îmi pierdusem limitele mele.

Creştinizarea e o tehnică prin care sufletul câştigă intensitatea necesară pentru a ieşi din haosul materiei. Odată „născut”, el nu poate muri fiindcă i se schimbă calitatea de viaţă şi prin el, care pătrunde toate momentele tale, toate acţiunile, gândurile, simţirile, adică le dă coloratura lui spirituală specială, omul, drept conştiinţă iese din proporţiile timpului fizic. Timpul psihologic al lui Bergson e variabil de la clipă la eternitate. Acesta e timpul spiritual. Preocuparea de o viaţă după moarte avea două aspecte: 1. prelungirea unităţii noastre biologice – şi asta nu o cred, 2. permanenţa actului spiritual, a acestei realităţi nespaţiale şi netemporale – de asta sunt convinsă. Când Sf. Pavel spune în *Epistola către Romani*, cap. 8,2: „Căci legea duhului vieţii în Iisus Cristos m-a liberat de legea păcatului şi a morţii” sau 8,6: „Căci cei ce sunt după trup cugetă cele ale trupului, iar cei ce sunt după Duh, cele ale Domnului. Căci dorinţa cărnii este moarte, dar dorinţa Duhului este viaţă şi pace”. Înţeleg că „Iisus este Calea, Adevărul şi Viaţa”, adică a realizat spiritualitatea pură şi a propus pentru oameni metoda, adică *drumul* spre El, acest fel de a trăi fără spaima de moarte.

21 octombrie

În *Epistola a 2-a către Corinteni* e vorba de caritatea iertătoare. Cel care a făcut rău e destul de pedepsit de oprobriul public. Sf. Pavel cere iertare şi înţelegere dacă sunt ascultători în toate, pentru ca Diavolul să nu biruie.

Totdeauna am gândit şi procedat aşa. Nu am învăţat direct din acest text, dar pesemne era ţinuta creştinească a părinţilor mei care ne-au crescut aşa. Numesc această ţinută *Omenie*. Probabil că a fost şi înainte de creştini, sporadic, la umaniştii grecoromani, în Orient, dar Cristos a ridicat-o la rangul de principiu, de normă universală. Creştinismul e umanizant. E o credinţă şi o tehnică educativă, care duce spre umanizare. Asta trebuie arătat cu insistenţă la noi. Prea nu se vede decât partea supranaturală sau numai cea practic morală, în care se mai contestă slăbiciunea. Trebuie manifestată partea social-constructivă a creştinismului. Mi se obiectează: apărarea naţională, ca şi cum n-ar fi altă apărare naţională decât *ura pe alţii*. Ca şi cum n-am avea posibilitatea de a ne întări prin umanizarea fiecăruia. Frica

lui Stello că nu s-ar mai lupta soldații am avut-o şi eu. Dar Cristos a spus: „dă Cezarului ce e al Cezarului”. *Ascultarea de lege* e cerută creştinului. Necreştinesc este gândul: „vreau război, vom face război etc.”. Creştinesc e *să vrei pace*, adică s-o faci cu orice prilej, mic sau mare, adică să lucrezi la prefacerea lumii ca să nu mai fie război. La noi problema e simplă, noi suntem în drepturile noastre, ni se cere doar *apărarea lor*. Aceasta constituie pentru creştin o datorie grea, dar *o datorie inevitabilă*. Doamne, dă-mi putere să pot explica şi lumina. Dă-mi putere să formăm o echipă, care să lucreze intens.

22 octombrie

Trebuie să scriu o carte – scrisori către fete şi băieți – cu sfatul şi soluția creştină a oamenilor. Va fi un mijloc de răspândire mare a metodei practice de viață creştină.

De săptămâna viitoare nu mai primesc pe nimeni dimineața. Azi era o zi dată. Doamne, ajută-mă după prânz! Voi expune astfel tot ce am văzut.

A. Ce am văzut: adunări, cântece, reculegere, mărturisiri, camping.

B. Ce am înțeles: O metafizică: Dumnezeu are un plan. O metodă: cultivarea voinței. O tehnică: psihanaliza.

C. Ce se poate face la noi: Convertire cu judecată cu tot, nu numai sentimentală. Rolul covârşitor al bisericii. Disciplinarea românului. Leac împotriva extremelor izvorând din irațional.

D. Cum se poate face la noi: Lămuriri răbdătoare. Deschidere pentru cei cu chemare. Îndemn pentru cei din jur. De atins cei mulți prin Radio şi scris.

23 octombrie

Prea multă tensiune încă în mine. Am impresia că trăiesc ceva suprapus vieții normale. Lucrul, întreprins în momente de reculegere, mi se pare prea mare pentru simțământul meu viu. „Îl voi face.” Capul măsoară şi se pierde în imensitatea sarcinii. De aici, parcă mă trezesc pe alocuri, se face între

mine „cea normală” şi cea „dinamizată” o distanță. Mă prind că m-am înhămat la o datorie ca împinsă fără voia mea.

Fénelon mă ajută mult. Vreau să fiu simplă, să uit scopul social-național care mă întinde până mă scoate din mine, de aici oboseli oribile. Vreau *să fiu*, nu să pun o întrebare deşteptătoare pentru alții. Nu să fiu somată ci să provoc. Mă simt uneori goală, alteori agitată în jurul unui dor neegoist dar tot legat de mine. Ieri Yvonne zicea că cochetez cu Dumnezeu. Nu simt o vină. Oare apărându-mi punctul de vedere mă apăram pe mine? Poate. Recunosc că nu am putut încă ieşi din mine, dar nu simt remuşcări. Revin la Dumnezeul meu cel bun, blând, amabil, vesel. Cel care înțelege gluma. Fénelon mă ajută… Pesemne suntem latini, mai bine zis mediteraneeni. Perfecțiunea văzută în *grație*. Nu parvin să-l văd încruntat. Din moment ce ştie tot, surâde. De pus la punct cu Yvonne Wright şi Mircea Eliade. Amândoi au creştinismul tragic. Recunosc că eu sunt prea uşurică, dar poate asta e grație. Libertatea e *bucuroasă*, nu poate fi agitată, chinuită. Şi Mimy simte în mine această *beție*. Preferă seriosul adânc al Theii [Constantinidi], „să fii beat în cămările Domnului”. Nu e asta viața cea nouă? Cu riscul de a le părea egocentrică, trebuie să le explic. Doamne, simt că mă inundă ca o căldură şi o lumină şi bucurie şi libertate, când mă gândesc la Tine. De ce să plâng şi să mă schingiuiesc, dacă nu-mi vine? Câteodată fac socoteala stupidă şi urâtă: poate mă ajută acum să mă pregătesc pentru zile negre. Poate! Dar nu-mi pot închipui un Dumnezeu pregătind dinainte zile negre. Mă gândesc la Vațica. Ea face, din ceea ce socotim noi o cruntă nenorocire, prilej de bucurie şi de recunoştință. Să nu mă mai agit în gânduri. Mă las să plutesc în lumina Ta, Doamne. Facă-se voia Ta. Prevederile a ceea ce poate mi se va întâmpla nu sunt credință şi iubire. Vrem să facem o lume după chipul nostru, nu al Lui – o lume înfricoşată! Sf. Ioan evanghelistul spune: „Cel ce crede în mine, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui” (7,38).

Seara voi cere ajutor şi inspirație, în reculegere. Am citit aiurea că *Dumnezeu e libertate*. Aşteptare. Stau de veghe continuă. Mă deştept din somn cu acelaşi gând. Poate, vorba Yvonnei: prea sunt avocatul lui Dumnezeu. El n-are nevoie de avocat. Faptul că n-am suficientă încredere în puterea Lui față de un auditor sceptic, să fie semn că nu cred eu destul? Poate. Sigur. Recurg la argumentele raționale. Traduc în limbaj rațional adevărul revelat de Sf. Toma. Dar iar mă întreb: cum ar fi transmisibil dacă nu aşa? Care ar fi rostul rațiunii dacă nu tocmai de a elucida ce e inefabil – natural cu corectivul definitiv al „faptului de credință”.

Yvonne tristă, îngrijorată. *N-are încredere în nimeni*. I-o spun azi. Trebuie ajutată tot timpul. Amestecul celor două cauze o încurcă, devine dură. Uneori am impresia că e un cenzor, altă dată nesiguranța ei mă înduioşează. Or, Doamne, asta trebuie să fie salvarea prin Cristos a umanității! „Cu moarte pre moarte călcând." Harul lui Dumnezeu e pentru toți, dar nu-l vor toți. Voi citi Pascal. Acum am nevoie de el. Îmi trebuie filozofie. Nu pentru ca să mă confirme, dar pentru că nu pot crede că alții n-au trăit ceea ce pot trăi eu, o biată femeie. Şi nici nu pot crede într-un Dumnezeu tiran. *El e!* Viața nu e tiranică decât pentru un inanimat! Nu pot crede într-un Dumnezeu negânditor! El e gândul = faptă.

24 octombrie

Trebuie să le spun lui Traian şi lui Sfetea. Obstacolul lor: creştinismul slăbeşte curajul? De arătat că numai renunțarea te dăruieşte total, fără frică de moarte. De adăugat principiile fundamentale: Dumnezeu şi omul pot comunica spiritualizării omului, oamenii care cer îndrumare de la Dumnezeu sunt obiectivi, acțiunea e radiatoare dacă nu cere dezarmare parțială ci totală – în schimb dă înarmarea conştiinței.

29 octombrie

Sănătatea lui Stello. Severitate mai multă. Indulgența e comodă. Interzice purgativele – ulcerație. Ce e cu M[işu]? Obstacol fizic sau moral? Îmi vin bănuieli. Anumite răceli suspecte. Calitate extra. Un mic tur de rindea şi străluceşte. Aurora aşteaptă timidă. De ocupat de ea. Tity prinde singură. Nu se lasă condusă. Flo, nemulțumită cu ea. Mad? Ea e salvată. A trecut dincolo. M[işu] se „secătuieşte" din orgoliu masculin. Am impresia că dedesubt e stofă – nu de misionar, dar de om, al cărui exemplu ar fi straşnic. Maricica – vine, vine. De ce nu scriu nimic de mine? Curios! Mă depersonalizez, mă simt la distanță, ca pe o haină.

30 octombrie

I-am spus aseară lui Stello că-i voi da să citească toate scrisorile. A fost iar o slăbiciune. Mi se pare că nu am făcut-o din „dragoste absolută” ci din nevoie de pace şi de justificare a actelor mele. Trebuie să fiu mai severă.

Scrupulele Yvonnei mă agasează. Nu zic că n-are dreptate în unele cazuri – chiar la mine, dar sistemul denunță o slăbiciune nu numai în ce priveşte natura umană, încrederea în ea, ci mai ales în voința divină. Cristos n-a „parcat” sexele. Frica este o impuritate. Am scris. Aştept răspunsul Florinei Hanker. Cred că Dumnezeu îi va da răspunsul just. Mă voi supune. Bucuria de a schimba oamenii în duh e mare. Când îmi descopăr „amor propriu” o ştiu. Nu mă orbesc. Dar mă rog să mi se ia şi acest praf de om vechi de pe mine. Până atunci, îmi suport curajoasă greşelile. Bucuria demnității umane, bucuria de a aduce flori Tatălui. Acesta le primeşte surâzând, deşi ele sunt zdrobite.

Simt o opoziție în atitudinea Yvonnei. Ea mi-e foarte dragă. E un om întreg, simt totuşi înfrântă ambiția, care nu e personală, fireşte, dar e colectivă. Este ambiția unui grup. Trebuie să i-o spun. Şi eu mă prind „conformându-mă”, ceea ce e păcat față de libertatea duhului. Evanghelia e criteriul, nici o invenție omenească. Îl ascult pe Dumnezeu. Câteodată părere de rău că nu-i pot eu aduce pe toți la Adevăr. E ambiție şi la mine. Mai grea sarcina de a converti bărbați. Poate de aceea mă ispiteşte.

Grijile de bani reîncep. Trebuie combătute. Scris Xeniei Costaforu. Azi scriu raportul.

31 octombrie

Am gândit: Dumnezeu *este* un plan. M-au năpădit scrupule. Oare nu fac schismă? Oare nu e o concesie făcută din punct de vedere ştiințific? Dar ştiința nu e şi ea drum spre Dumnezeu? Poate că e drum, şi Dumnezeu *este* dincolo de drum. Nu înțeleg. Accept supunerea față de ce nu înțeleg. Dar nu ca obscurantism, nu ca pasivitate, *ci ca veşnică căutare*. Caut intim ce poate da ipoteza lui Dumnezeu.

2 noiembrie

La o parte cu graba interioară! Mă obosesc pe dinăuntru întinzându-mi voința spre planuri imediate! Tot nu parvin să le realizez! Nu ştiu de unde îmi vine această tensiune şi grabă. Poate că m-am deşteptat prea repede. Lucrurile trebuie să se aşeze. Să citesc un capitol din Evanghelie. Şedința de ieri de la Conservator m-a bucurat dar m-a şi întristat. Tipul cel cu dreptatea avea masca înăsprită a revoluționarului. Am ajuns foarte sensibilă la expresii! Săracii, săracii! Doamne! Voi ajunge eu pentru toți copiii amărâți?! Doamne, deşteaptă scântei în mulți! Doamne! Scapă-ne țara din întuneric! Cât ar putea Stello! M[işu] un slab. Traian de lucrat.

5 noiembrie

Nu fi supărat pe mine. Doamne. Cad şi mă scol iar prin mâna Ta. Iubeşte-mă cum sunt – slabă şi rea. Dar cred în Tine, Doamne! Biata Yvonne. Ieri am simțit ca ea. Suntem şi ambițioase pentru cauza Ta şi a adevărului, dar tot ambițioase. Învață-ne să *aşteptăm*.

Vorbeşte-ne! Nu ne lăsa!

6 noiembrie

Am căzut zilele acestea în păcate vechi. Opoziție. Ieri la cercetaşi am criticat atitudinea față de A.C.F. şi chiar a Străjeriei. Dar eu luptam pentru împăcare cu un ton intolerant! Mă simt copleşită de imensa sarcină ce e de îndeplinit în țara noastră. Toți au pornit pe calea prefacerii, dar cu aceleaşi păcate. Fără Tine, Doamne, *fără minune*, nu văd cum ne vom putea schimba. Mă supun, mă ofer Ție ca instrument. Fă ce ştii şi ce vrei Tu!

Sunt încă prea legată de linia grupului Oxford. Trebuie rugăciune şi curaj ca să ne găsim libertatea acțiunii noastre româneşti. Vina nu e a Oxfordului, ci a mea. Ei mi-au cerut să fiu liberă, cu inițiativă – eu mă reazem pe ce ştiu de la ei. Nu *acționez*, ci *propag*. Trebuie invocat *Dumnezeu*, nu autoritatea engleză sau franceză intelectuală. Scop imediat, după Dumnezeu, Națiunea.

Acțiune publică mare. Am avut dreptate la început. Trebuie explicat marelui public. Altfel se pierde timp şi fiecare devine buricul pământului. Dacă începeam lucrarea în mare, la scară națională, fiecare se va schimba – *în modestie*, nu cu orgoliul personalității lui unice. De evitat confuzia între Național şi Creştin. Trebuie insistat că numai un bun creştin îşi poate trăi viața ca o *misiune* şi să o considere ca un mijloc de a-şi servi Națiunea, care e expresie a unei voințe divine. Planul individual nu se poate integra planului național fără credința că aşa e voia lui Dumnezeu!

11 noiembrie

Să treacă. Las să treacă. Ce? Văd o cavalcadă de jockey. De ce această viziune? Cred că e ceva grăbit în mine, parcă alerg la un potou. Nu trebuie. Trebuie pas domol.

Azi, Yvonne. Trebuie să vorbesc cu ea. Mă îngheață tonul ei. Suntem diferite, dar autoritare. Dna Satmary. Nu ştiu dacă să vorbesc duminică. Poate scriu ce am de spus. N-am încredere acolo în calitate, deşi intențiile bune. Şi calitatea omului e bună, dar o strică ambiția. Marietta, Ionel, Valérie, Colea, Mimy, ar trebui să mă ocup de ei. Oboseală fizică prea mare în mine. Nu înțeleg de unde. Valérie – mi-e dor. Telefon mâine.

16 noiembrie

Îmi lipseşte reculegerea zilnică. N-am putut s-o fac în ultimul timp. Simt relaxarea. Parcă se rupe contactul!

Nu mă înțeleg cu Yvonne. Încăpățânare de ambele părți. Nu pot ceda principiul, deşi cedez personal. Nu pot scăpa de gândul lui Miss Hanker. Acum e şi al meu, Doamne! Dacă nu crezi că e aşa, voi asculta. Nu voi mai raționa cu copiii. Cu Tine, da! Nu mi-ai dat rațiunea ca să mă îndepărtez de Tine, Doamne! Îmi cunosc limitele ei, ştiu că dragostea e alt soi de cunoaştere. O proclam dar nu pot nega că prin rațiune am ajuns la dragoste. Regăsesc în Y[vonne] pe cei din Anglia, aspri, dogmatici. Dumnezeu a

făcut tipuri deosebite de omenie. Dragostea cum o înțelege ea, pe comandă severă şi bățoasă, nu o alterează pe a mea.

Doamne, Te rog, fă-mă să sufăr fără răzvrătire. Dacă Tu vrei aşa. Dacă nu, te rog ajut-o să se schimbe.

26 noiembrie

Scrisori de mulțumire, de scris.

Conferința de tradus.

Tity, Valérie – de îmblânzit.

Stello – lăsat în pace.

Nu mai am fervoare. O nemulțumire neprecisă. Am impresia că lucrul deviază din cauza lăcomiei de a face în mare. Eu vreau să reiau grupul mic. Cucoanele bat în retragere. Fără continuitate. Tot timpul impresia că e prea târziu. Nu mă mai rog bine. Epocă teribilă de stagnare şi secătuire. Viața în casă e imposibilă. Sunt sleită. Nu mai încerc nimic. Las să vină de la Dumnezeu? Oare nu e asta chietism?

Mă deprimă compararea cu femei care sunt răsfățate pe gratis şi eu numai chinuită, bruftuluită. Nevoie de atmosferă caldă. Tot timpul, simțământ de degradare. Pesemne unde n-am vreme să lucrez serios. Trebuie *să rezist* la toate influențele, să-mi văd de drumul meu liniştit. Mă las îmbrâncită de alții. De ce? Ca şi pentru bruftuluiala prietenilor, trebuie să rezist şi altora. Se abuzează. Sufăr din cauza mediului meu inestetic. Am nevoie de saloane mari – perspectivă. Mă îmbâcseşte sărăcia. Lipsită de bucuriile elementare. N-am nici radio, nici telefon. De ce această inferioritate continuă? Evident, Stello e viciul adânc în toate acestea. Juisor fără leac omenesc. M-a obosit lupta. Îți las, Doamne, sarcina să schimbi tot – numai Tu!

3 decembrie

Îmi umblă în cap seara de ieri. Nu simt ca un păcat bucuria de aseară. O afirmare a eului meu. Poate vanitate, mă plăceam elegantă. Îmi plăcea să plac.

Lucia [Sturdza] Bulandra nu vede în religie decât morala. Aşa vorbeam şi eu. Aş vrea să deschid ochii asupra dinamismului viu din religie.

Azi, simţământ de vacanţă de Crăciun. Aştept pe Mircea Şeptilici şi pe Madeleine Andronescu, cu nespusă bucurie. În ei parcă realul se îndepărtează. De ce? Tinereţe plină. Tu, dincolo. Nu e trist. E altfel. Trebuie să mă apuc de Pascal.

9 decembrie

Linişte. Trăiesc în zbucium dar mă atinge pe dinafară. Îţi mulţumesc, Doamne. Ieri m-am îndoit adânc de existenţa Ta. Sentiment de gol total. M-am rugat să nu mă laşi. M-ai ajutat. Mă încearcă tot mai des îndoiala. Am constatat că nu mă linişteşte ea, nici vreun raţionament. Îndată ce mă rog, *malgré tout*[3*], o clipă, parcă răspunde. Pesemne trebuie să-l cucerim zilnic – cu minuta.

De ce teama pentru viaţa lui M[işu]? De ani de zile. Trebuie să renunţ şi la el? Nu ştiam că trebuie. Că e aşa de adânc legat de mine. Visul că a sărutat un paraclis. Poate îmi ajuţi, Doamne, să ţi-l aduc! De ce un cuvânt mi-a tulburat sentimentul faţă de M[adeleine Andronescu]? Ce repede încape o îndoială în suflet! Dar ar fi păcat s-o găzduiesc. E un copil bun, curat şi întreg. E bucuria sufletului când mă uit la ei. Dă-le, Doamne, noroc şi putere să-şi ducă dragostea la bun sfârşit.

Ieri răceală. Erau ceilalţi sau eram eu obosită? Copiii mei! Doamne, cum să-ţi mulţumesc că mi i-ai dat. Te rog cu umilinţă – nu-mi cere să renunţ la clasă!

Scrisori către tineret. Azi seara – încep!

12 decembrie

Bolnavă. Vina mea. Cred că toate bolile sunt din vina noastră omenească. Obosită. N-am aripi. Mimy zicea că sunt „o pasăre de momeală” – azi nici cât o cioară bolnavă. Anny bolnavă de nervi. Deprimări. Nu ştiu cum s-o ajut. Am impresia că e foarte bolnavă. Trebuie voinţă mare. Eu istovită.

Yvonne simplistă. Poate are ea dreptate. Eu nu-l afirm pe Dumnezeu decât în urma probelor. Un fel de vanitate laşă. Ce e o conducătoare creştină? Doamne, dă-mi gândul bun. Un conducător e o călăuză. Cunoaşte drumul şi are piciorul sigur. În lumea politică ar însemna cunoaşterea lumii şi siguranța gestului. În lumea spirituală, explozie a adevărului. Conducătorul trebuie deci să creadă în acest adevăr. Conducătorul e un om care nu-şi aparține. Aici e punctul greu: eşti *dat*. Tot ce faci nu ți se adresează ție, ci cauzei. Dar nu înseamnă să duci două vieți. Tocmai această dăruire te salvează din greutăți. Nu e o înstrăinare, dar o obiectivare. Dimensiunile eului infinite. Subiectivismul moralmente este *orgoliu*, acea închircire asupra ta. Conducătorul are de luptat cu orgoliul, căci *răspunderea* care e tot timpul conştiință vie, trează, îl poate centra asupra sa. Răspunderea şi căutarea căilor de acțiune trebuie să-l ferească pe conducător de egocentrismul orgoliului. Acesta este păcatul mortal. Este oprire pe loc pentru a-i aduce pe ceilalți la măsura ta. În filozofie e dogmatism, în religie fanatism, în viața socială, intoleranță. Un singur leac e cel creştin: *Dragostea*. Dragostea e identificare cu alții, e ieşire din tine, flux, mişcare. Orgolioşii nu sunt activi. Veşnic dependenți de eul lor. Independența lor e sclavie față de ei înşişi.

Voința nu e liberă, nu se mişcă, e ca un elastic ce se întinde de la eu spre lume, dar se tot întoarce sau se rupe. Pe când a iubi e a cunoaşte adevărat, ieşind din tine. E a vrea, ieşind din tine. E acțiune care clădeşte, nu doar proiect.

Cum să iubeşti? Nu afectiv, ci identificare, *cunoaştere*, înțelegere salvatoare. E însuşi drumul spre iubire. Răceala înțelegerii e o prejudecată a pătimaşilor. Liniştea dragostei divine. Căldura e deseori grabă. Înțelegerea liniştită cuprinde pe aproape. Deci *judecată* limpezită.

Rugăciunea e atitudinea iubirii adevărate. Adorarea e tămăduirea de tine, e confundarea în Dumnezeu.

O conducătoare trebuie:

1. Să înțeleagă liniştit pe oameni.
2. Să se cunoască pe sine, nu cer severitate ci obiectivitate.
3. Să se roage, să se dăruiască lui Dumnezeu.
4. Nădejdea nu creşte decât din iubire. Orgoliul e crispare, duce la deznădejde. Nădejdea e greu de dobândit – fuge – fiindcă e parfumul dragostei. Nădejdea are nevoie de infinit ca să se dezvăluie.

13 decembrie

Nu-mi revin din îndoială. E între Yvonne şi mine o tensiune, simt că se fereşte de mine, are gânduri ascunse. Altfel nu-mi explic de ce deodată această repulsie. Că doar am fost complet loială cu ea, îmi era foarte dragă. Mă îndepărtează trufia acestei femei. Ori eu nu suport dominația? Recunosc că *ştie* mai bine ca mine să conducă un grup, pe dinafară însă. Din cuvinte! Aş fi fericită să o văd lucrând, *schimbând* oamenii. N-aş avea grija că lucrul merge prea încet. Dar nu mă pot dezbăra de sentimentul adânc că e crispată, că e o voluntaristă, nu are grație. Iartă, Doamne! Dar nu pot să nu judec, să nu gândesc.

Tu îmi dai gândul de a provoca Societatea de filozofie? Dacă vrei Tu, dă-mi prilejul, Doamne, să vorbesc cu domnii aceia. Trebuie să mă rog mai mult. Bănuiesc pe Miss Hanker de o diplomație laşă. Dacă greşesc, iartă-mă Doamne! Fie voia Ta!

19 decembrie

Cum vrei Tu, Doamne! Te rog, ajută-mă să trec prin ispita asta care e lupta cu Yvonne! Nu-mi da voie să-mi urmez vreo ambiție secretă! Te rog, fii călăuza mea. Părintele Rovența. Am încredere. Vede ponderat. Îi telefonez. Rectorul nostru, rectorul Academiei. Doamne, nu-mi da voie să-mi urmez vreo ambiție socială!

22 decembrie

Tristă. Melancolie. Dor? Scrisori doamnei Soreanu şi la Pontigny. Aştept o surpriză. Am nevoie de dragoste. Câtă afecțiune sugrumată în mine. Nevoie de răsfăț. Să fie păcat? Cred că prea m-am refugiat tot în gând şi conştiință clară. A rămas subteranul nelucrat, țipă. La limita extremă, dra Tetoianu. De ce funcții neîmplinite se răzbună la unele? Dacă ar avea suportul religiei active, desigur că nu ar mai fi aşa. Biata Carmen! Simt ca ea. Să fie încăpățânare a trupului sau a inimii?

Yvonne, ieri, limpezită. Mă bucur. Parcă îmi dă curaj.

26 decembrie

Zi proastă. Început fioros, duşmănos. De suportat Stello ca un bolnav. Crucea mea. Mă întreb dacă Dumnezeu îmi dă această cruce sau eu mi-o fac din lene de schimbare! Doamne, luminează-mă. Începusem prin a ierta, a înțelege tot, dar mojicia o suport, nu o înțeleg. Probabil că această limită nu se cere s-o trec, parcă se acumulează obstacolele în el şi prin el. Aci e examenul meu cel definitiv. Mă tem că rămân repetentă. Doar de se va îndura Dumnezeu să-l schimbe. Eu nu am putere suficientă. Aci defectul meu. Dau răbdare, milă şi chiar dragoste – insuficiente. Dacă ar fi să părăsesc lumea pentru a sta în pustie numai cu el? Aş „asculta” porunca, dar cu oribilă resemnare. Mi-aş inventa în cap refugii! Doamne, de ce ne-ai adunat doi oameni atât de diferiți? Desigur şi el suferă!

Împărtăşania n-a fost ca la Paşti. Am fost distrată, crispată. Totuşi un moment mare, după. Îți mulțumesc, Doamne, oricum vei vrea să fi fost. Semne de bucurie mi-ai dat prin copii!

1*. Îndrumare (engl.).

2*. Posibila experiență (germ.).

3*. În pofida (fr.).

1937

2 ianuarie

Sunt oameni de care îmi este încă frică, adică mă tem să nu reacționeze așa încât să mă jignească! Mare defect. Libertatea în Dumnezeu trebuie să fie dincolo de așa situație sufletească. În tot ultimul timp a fost o mare relaxare în mine. Poate era nevoie, prea fusesem încordată. Mă rog fără plan – imposibil să mă avânt, o resimt ca o lipsă de putere fizică. Nici împărtășania n-a fost ca la Paşti. Parcă Dumnezeu „Cel ce e” aşteaptă să fac pasul spre El şi eu sunt oloagă. Înțeleg întâmplarea din Evanghelie. Gide spune în *Genevieve* că Giselle îi amintește Genevievei că *poate* să umble. Şi eu ştiu că aş putea, dar nu ştiu de ce nu pot. Poate prea m-am legat de unele bucurii. Inocente, e drept, dar m-au oprit. Ieri la biserică am avut o nespusă bucurie. Doamne, numai Tu le ştii tuturor de grijă. Un om, poate mă refuza! Cum îți mulțumesc. De ce m-oi fi văitând de altele când te am pe Tine! Uneori mă îndoiesc de existența Ta, dar cum mă ştiu pe mine, conştiința din mine, spiritul din mine, cum ştiu că alții sunt mult mai buni – unii sunt desăvârşiți ca oameni, nu mă pot îndoi de spiritualitatea infinită sau poate numai transcendentă mie, din care fac parte.

Iar distracții materiale. Trebuie să-mi disciplinez atenția. Din milă de mine, din pricina celor ce îndur cu Stello, mă relaxez. Poate mai multă severitate cu mine mi-ar da muşchi şi aş rezista ca astă toamnă. Slăbiciunea e urmarea lăbărțării mele. Interzicere de lenevire a gândului.

13 ianuarie

De mult n-am mai stat de vorbă cu mine, sub ochii Tăi, Doamne. Îmi e dor de Tine, de o singurătate în noi doi! Poate m-am îmbătat prea mult de oameni, de viață, de perspectiva unei îmbunătățiri a lumii. Fără să ştiu,

țeseam perdea între mine şi Tine. Era luminoasă, dar era trecătoare. Mi s-a făcut dor de Tine. Îți mulțumesc, Doamne, că-mi îngăduieşti atâta dor. Azi eram aşa dezgustată de angrenajul ridicol în care mă împinge Stello, poate şi uşurința mea, limbuția mea – aş fi vrut să pier, să încep totul *da capo*. Mă întorceam acasă totuşi liniştită – fiindcă mă întorceam cu Tine. Ce mi se poate întâmpla când sunt cu Tine? E poate mult egoism în acest refugiu în brațele Tale, Doamne! Îmi înfund capul în Tine şi uit restul! Şi totuşi nu te concep antropomorfic. Sunt cu Tine, adică *în Tine*. Orice alt raport se subordonează acestuia. Vreau să fie aşa? E aşa? Desigur e un pic de voință, care creează această stare. Dar nu e închipuire, nici „montare". Mă analizez. Constat că uneori recad parcă dintr-o înălțime ireală pe planul sufletului zbuciumat omenesc. Dar acest plan să fie mai real decât celălalt? Oare planul nostru nu e ireal pentru un animal? Şi totuşi, el nu încetează de a fi. Cel nou, spre care mă tot avânt şi de la care tot recad, *este*, dacă-l trăiesc. E trăit de alții. Sunt infinit de multe şi variate grade, după indivizii care le realizează. Nu ne urcăm mereu pe trepte existente, le clădim noi, oamenii. Tu, Doamne, *eşti*, treptele le facem noi. Îți refacem conturul ca acei copii care voiajează cu degetul pe hartă. Pentru ei continentele se nasc din mişcarea lor.

Ieri, Ioanid m-a interesat. Amestec de fumist, de secătură, de om simpatic, de aventurier, de religios. Nu ştiu de ce-mi permit să cred toate astea de un om văzut două ore. Cred că e credincios şi că atunci e nobil, îndată ce cade din planul acela, cât e omul, cât e „secătură"? Oare nu suntem toți la fel? Când ne dezbrăcăm de Tine, ce rămâne din noi? Dar cei ce nu cred? Gravitatea lor, adâncimea lor azi mi se par opace. Sunt în ei indignări şi încordări care mi se par zadarnice! Perspectiva pentru ochii deschişi mari şi ochii plini de somn! Nu spun că ştiu adevărul. Dar mă uit înspre El! Dar ei? (Mimy, Marius, Alex.) Privesc dar nu ştiu ce văd. Deosebirea între ei şi mine: eu ştiu când nu văd şi când văd. Ei cred că văd tot timpul. Îmi e somn. Ce obicei de stil vechi, să mai chem în fantezie bucurii? Dacă te am pe Tine! Oare nevoia de tandrețe, de iubire, de asentiment – de tot – nu se satură în Tine? De ce nu întotdeauna?

Îndurare, asta aştept pentru noi toți. Nu e lene, orice ar spune toți, e dragoste, e putere creatoare. E saltul sufletului dincolo de actual. Inspirația, Doamne! Oare nu e lene, inacțiune, aşteptarea acțiunii din afară? Nu e declinare de competență şi desprinderea de răspundere? Doamne, mă mişc.

Când spun: ajută-mă, nu stau în aşteptare inactivă. Cer inspirație, dar efortul îl fac eu.

21 ianuarie

Doamne! Iar m-am răcit de Tine. Te mărturisesc, dar iar nu te trăiesc. Tot mai mult recunosc că Tu ceri completa desfacere de lume, pentru ca mişcarea lăuntrică să se elibereze complet şi să se avânte spre Tine. Acum efortul cade. Mă complac prea mult în simțăminte omeneşti. Ieri, când o certam pe Madeleine, n-am spus o dată „roagă-te". Eram omul „cel vechi", satisfăcut cu omenia din el. Am dat mult înapoi de două luni. Nu mai sunt dinamică, nu mai sunt obosită. Mă îngraş, semn evident că iar sunt pe pământ. Tristețe, resemnare, linişte voită… S-a dus lumina încântată. Libertatea nu ştiu până unde merge şi ea în această stare de mediocritate. Trebuie să-l recitesc pe Fénelon. Datorie azi:

De terminat Pascal
De scris lui Ghighi[1].
De scris Mariettei.
Dor de Atena – deodată!
De telefonat Lalei.
Sidorovici?

22 ianuarie

Am găsit acum în Sf. Pavel să fug de caraghioslâcurile şi glumele, desigur grosolane, ale vremii şi ale locului. Ar fi teribil altfel! Oare gluma, joaca nu e copilărie? Şi copilăria îi e plăcută lui Dumnezeu. Îmi devine antipatic altfel. Nu doar că am eu nevoie de aşa ceva, dar de ce tristețe din principiu? Seninătatea, da! Dar gluma e un fel de a ajunge la seninătate. Toată cultura ar putea fi condamnabilă, la urma urmelor. Asta e ceva barbar. Nu mă închin la barbarie. Cristos n-a spus asemenea lucruri. Simt revoltă acum. Nu e bine. Trebuie să mă rog lui Dumnezeu. Doamne, dă-mi gânduri clare şi juste!

Tensiune cu Stello. Caută cearta cu lumânarea. Aş vrea să mă apropiu prieteneşte. Nu mă crede. De ce va fi vrând să mă degradeze cu tot dinadinsul, scormonind în mine cu gândul de a găsi mizeria sufletească? Nu o face din dragoste şi respect uman, o face din duşmănie şi pentru justificarea păcatelor lui. Doamne! Eu nu mai pot nimic pentru omul acesta! Ți-l încredințez Ție. Ajută-l, linişteşte-l, fă-l mai om! Doamne! Fie-ți milă de noi! Câteodată nu mai am puterea să rezist la atâta ură şi vrăjmăşie!

25 ianuarie

Adunarea de ieri m-a umilit. Copiii mei au fost foarte neomenoşi. Dar am înțeles că e reacția şi am înțeles ce am fost eu la Oxford. Tot atât de mojică şi nedreaptă. Aseară le părea rău, din suflet. Îi provoacă Yvona fără să vrea, cu felul ei de a fi. Totuşi ieri a fost foarte drăguță. Mă duc azi să-i vorbesc. Aştept „îndrumare”. Trebuie acum să prepar lecțiile. Părintele Rovența – de vorbit cu el.

1 februarie

Joi am plecat de acasă ca să pun o dată capăt mizeriei în care trăiam. Fără Coana Cecilia şi Tity nu mă urneam din loc. Iar am simțit că hotărârea e o rupere *totală* şi o zvârlire înainte – în ceea ce nu e încă. Tot ce te ține înapoi, legat de ceea ce ştii, de ceea ce simți şi cunoşti, e oprelişte. Acum înțeleg de ce Iisus le cerea apostolilor să părăsească tot. Altfel nu acționezi ci pătimeşti influența lucrurilor, a situațiilor, a trecutului. Lupt cu acest trecut. Dar în fiece zi, după ce mă rog, parcă tot ce mă înlănțuia se îndepărtează. Nu sunt acasă, nu sunt în străini, *sunt* pur şi simplu. Locul cade pe planul al doilea acum. Mă rog ca să mă abstrag şi mai mult de lucruri. Oamenii contează. Dacă m-aş lăsa năpădită de *mine* cea veche, simt că aş fi iar miloasă şi slabă. Cum mă strunesc, cum mă cuprinde un simțământ cald de omenie față de Stello, dar nu slăbiciune. Mă gândesc la el mai bine ca altădată, mult mai altruist. Mă rog Domnului să ne inspire cum e mai bine pentru amândoi. Cred azi că nici eu nu sunt bună pentru el,

cum nu e el bun pentru mine. Doar că eu sunt bine crescută şi îngăduitoare. Nu-mi permit nici o tensiune. Aştept voia Ta, Doamne. Precum mi-ai răspuns joia trecută prin atitudinea Coanei Cecilia şi a lui Tity şi m-ai scos din lenea mea, aşa stau atentă acum la semnul tău. Ajută-mă să nu urăsc, nici să mă încăpăţânez, nici să cedez din slăbiciune şi lipsă de rezistenţă. Mă ofer Ţie să fiu instrument pentru ce vrei Tu. Simt că-mi vei cere lucruri grele, că dacă mă liberezi de chinurile unei căsnicii atât de agitate e ca să mă întrebuinţezi aiurea. Parcă îmi e teamă, parcă aş continua să sufăr în intimitatea unei case mici, decât să mă expun vânturilor din afară. Dar cum vrei Tu, Doamne!

15 februarie

Iar au trecut lucruri mari peste mine. Despărţirea de Stello, la început din convingerea că trebuie făcută. Am înţeles că sunt lucruri care nu se rezolvă de la sine, ci numai cu violenţă, deci nu ar fi fost expresia sinceră a fiinţei mele. Ar fi fost placajul unei convingeri de suprafaţă, ar fi fost neliber, supus unei idei, unei datorii născocite, nu trăite.

Întâlnirea cu Regina Maria, o oază. E liberă! Nu cred că are „remuşcări" de ceva. Aşa trebuie să fie adevăratul credincios. Linişte, linişte regală! Cât mai mult simt cât trăim de superficial şi pueril. Unele discursuri la recepţia ducesei de Atholl sunau a gol îngrozitor. Ideile adevărate, dar netrăite. Fluşturatici bărbaţii. Nu ştiu de ce nu pot crede în sincere crize – trăiri ale lui Jean Paul. Nu-l pot crede convins. Gândeşte frumos, elegant. Mă interesează Vâlcovici. E timid, n-are curaj, nu îndrăzneşte să fie cum ar putea. Toţi îmi apar fricoşi. Ce s-ar putea face pentru ei? Aş vrea să stăm de vorbă.

Yvonne? Nu desluşesc încă ce ne desparte profund. Îmi e dragă totuşi. Cât e mistică, cât îi simt puterea şi o iubesc. Dar când scade în ea credinţa, apare ambiţia, şi asta mă şifonează la ea. Caut să mă fac că n-o văd şi-mi pierd siguranţa în comportare. De când intră pe uşă o simt „critică". *Aparte*-urile, reticenţele. E un grup separat în grup. E politică în această comportare. O voi spune între echipieri. Trebuie răbdare activă. Cred că la ea e şi orgoliul „tinereţii". Mă întristează adesea. Catherine trebuie ajutată. Îi voi trimite cartea S. de Dietrich. Trebuie să termin Malebranche[2]. *Trebuie*.

La grup. Trebuie început cu constatarea greşelilor de procedură săvârşite data trecută. Trebuie să pun chestiunea direct: suntem două tabere. De ce? Ce să facem ca să ne înțelegem? Eu cred că trebuie mărturisire reciprocă a ceea ce ne nemulțumeşte reciproc.

Sâmbătă, 20 februarie

Agitație internă. Ape în vâltoare. Lucrul care trebuie terminat. Nu e încă realmente clădit în mine. Privesc din afară. Copiii. Aseară ştirea că-şi bat joc de mine. Nu e adevărat. Iar comprehensiune superficială şi banală. Nu văd oamenii decât la suprafață şi ce le convine, adică tot ce-i justifică să fie mediocri, urâți, fără elan şi fără efort. Nu cred în mai bine fiindcă acesta angajează. Mă surprind deseori într-un sentiment de superioritate față de ei. N-o fi creştin. Totuşi e doar realitatea ce constat. O falsă modestie n-ar servi la nimic. Smerenie față de Dumnezeu şi de cauza Lui!

Mâine mă voi ruga înainte de grup. Trebuie insistat asupra valorii rugăciunii.

Cu Yvonne s-a spart gheața. Ne-a fost frică uneia de alta. Să introducem *râsul*, buna umoare, un creştinism activ, încrezător în destinele lui. Nu „scufie de noapte”. Insist asupra *Reculegerilor*.

22 februarie

Ieri seară la adunare eram disperată. Doamne! Sunt prea slabă ca să rezist unor oameni, poate mai slabi ca mine. Nu îndrăznesc să fiu severă, adică intransigentă! Cântecul acela disperant m-a omorât. Şi ca tristețe şi mai ales ca afirmare a calității de conştiință. Smerenia ca acceptare exterioară a unei manifestări inferioare? Sunt perplexă! Nu am curajul să mă adresez Părintelui Gala Galaction[3]. El ar înțelege, că e artist şi cult. Doamne! Iartă-mă dacă sunt mândră, poate asta vrei să tămăduieşti în mine, dar recunosc că mă oboseşte sentimentul că toți *cei ce vin* acolo pleacă decepționați fiindcă nu le dăm ce le trebuie lor, ci ce vrea unul sau altul. Nu pot aşa. Nu vreau aşa. Sunt răvăşită. Doamne, nu eşti numai Dumnezeul celor proşti,

dar al celor *simpli*. De ce simplitatea să fie calitate proastă? De ce sunt simpli numai cei ce nu văd cultural? Nu, nu, nu, simt că fac păcat împotriva Ta, Doamne. Poate că e sentiment de inferioritate al unei categorii de oameni asupra altora? Asta da. Dar să descind la acest nivel? Să exaltăm ce e în noi arierat? Nu. Nu vreau. Simt că trebuie să mă lupt pentru Tine, Doamne! E drept că Tu eşti în toate felurile, dar de ce să te recunosc în urât, când te pot recunoaşte în frumos?

Ieri am avut o zi minunată. Am început nedumerită. Cam pusă de o parte de viață. Doamne, mi-ai răspuns. Mi-au venit trei oameni buni şi aleşi să-mi ceară ajutor. Am fost fericită aseară pentru rostul pe care mi l-ai dat. Las să spună toți că sunt o utopică – în nori – etc. ştiu că asta îmi este „menirea". Doresc tuturor bucuria să-şi recunoască „menirea" şi să înțeleagă „planul" vieții lor.

Stello acumulează obstacole. Când sunt fermă şi bună, capitulează. Când mă apăr, ajungem la război.

Invitația cu dna Stehley la Jeanna Necşeşti o simt cu tâlc. Poate, Doamne, e noul tău ajutor. Aseară Sârbu m-a mişcat adânc. Ce oameni adevărați şi curați creştini printre copiii ăştia. Aproape îi admir pe gardişti[4]. Doamne, fă-i să se înțeleagă cu cei bătrâni! Păzeşte-ne, Doamne!

Mioara şi Madeleine m-au cam şifonat ieri. Prea se joacă. Le voi spune. Suzy? Fată fină – intenții bune – fată cumsecade. Mă recunosc în ea. Trebuie să fi părut rusoaica de la Leipzig. Apă îndulcită! Totuşi ce tip simpatic de fată. Mă voi ocupa mai mult de ea.

Diseară la Cămin[5]. Trebuie să ne înțelegem. Le voi spune prin ce sunt bune.

28 februarie

Pace, pace cu Yvonne. Ochi luminoşi. E gata. Dar mie mi-e teamă de reticențele ei. S-o ajut. Trebuie. Oare simț de superioritate la mine? Sau dragoste? Azi şi aseară negativă la puerilitate. De ce? Sunt grade de umanitate. Mă lovesc şi chiar mă agasează simplificarea forțată. Nu sunt sigură deseori dacă creştinismul e grație sau efort. Adică eu sunt sigură pentru mine, dar simt că ceilalți stârnesc în mine această teamă. Păsările în

sălbăticie nu cunosc teama de om. În stare de „natură” eu iubesc pe Dumnezeu şi nu mă tem. Acum m-au zdruncinat. Înţeleg azi: mi se cere *adevărata libertate*. Numai totala credinţă poate să mă elibereze şi de scrupule, de teama de a greşi. Graţia o aveam dată gratuit. Acum trebuie s-o merit. Mă simt ca un copil cu genunchii pe coji de nucă, ce trebuie să înveţe astfel să zâmbească. Abel şi Cain – modestia ar trebui să mă *oprească* să văd în mine pe Abel. Totuşi am fost aşa, până aseară. Nedreptatea dnei Stekely, siguranţa cu care decreta că Yvonne a schimbat pe mulţi iar eu doar „îi apropiu de Dumnezeu” m-a revoltat. La adică, de unde îmi iau dreptul să decretez că ea nu poate schimba? Nedreptatea faţă de mine mi-a deschis ochii asupra nedreptăţii faţă de ea. Trebuie să facă credit – asta e dragoste. Orice verdict e *lipsă* de dragoste. Graţie, nu crispare. Cinste perfectă? Trebuie să ştii ce datorezi şi ce ţi se datoreşte. Altfel e falsă modestie.

1 martie

Ce frumos am început ziua! Flori trimise de Laurenţia Iordănescu. E ceva tineresc în aer, în lume şi în mine. Promisiuni! Ieri zi foarte bună graţie dnei Stekely. Curios! Nimic special şi totuşi ritmul şi calitatea sunt altele ca la noi. E credinţă vie, e siguranţă. Noi am vrea să credem. Ne facem ca şi cum, dar realmente tot pe noi ne bizuim. Mă rog Ţie, Doamne! Şi totuşi e curios, am impresia că de mine depinde nu ce mi se întâmplă, dar *cum* mi se întâmplă. Aşa e, dar de ce simt vină? Parcă greşesc când o gândesc. Şi totuşi ştiu că e aşa. Poate fiindcă această *libertate* mi-o socot ca un merit, când ea e tocmai darul cel mare, spiritul divin din mine. Sunt emanaţie divină, eu om, dar asta să nu constituie trufie, ci definitiva smerenie. Acum înţeleg de ce se feresc de intelectualitate. E o urmă a trufiei în libertatea acestei stări, care e tocmai divinul din noi. Acum înţeleg adânc ce este *conştiinţa de relativitate*. O gândeam tot ca un absolut al meu şi relativam părerea altora. *Suspensia judecăţii* la Montaigne e desigur mai adevărat creştină decât multe filozofii habotnic creştineşti. Montaigne credea în Dumnezeu, dar nu credea în infailibilitatea inteligenţei. În domeniul ştiinţei totul e relativ. Aci smerenia adevăratei, superioarei libertăţi.

Azi de vorbit cu Carmen Tăut[6]. Se joacă, dar încearcă să fie serioasă. Mircea [Şeptilici] budează soarta. Moment prost. Nimic de spus. Doar

gentilă în atitudine. La Natalie Slivici trebuie să mă rog împreună cu fetele.

4 martie

Nu mă duc la banchet. Mă scuz, nu am timp. Plătesc. Nu primesc azi pe nimeni. Scriu. *Răbdare*. Carmen T[ăut]. Nu bănuiam cât pot femeile. Yvonne. Tot mai mult înţeleg rostul ei de politiciană, propagandistă. O las, e misiunea ei. Credeam că ne înţelegem. Ea n-are astâmpăr. Voi mai încerca o dată să-i vorbesc făţiş, să ne analizăm mijloacele reciproce. Dacă nu se poate linişti e că ambiţia nu-i dă pace. N-are nici credinţa deplină, nici dragostea aproapelui. O egoistă fără s-o ştie. Trebuie să vorbesc cu ea… Ar fi mai bine să fie o alta. Ea nu acceptă nimic de la mine. Să fie Mad[leine Cancicov]? Rodica. Ajut-o Doamne! Guerrina, bucuria mea cea mare. Mariana[7], tot aşa. Dudu? O copilă fără orizont.

5 martie, seara

Să cumpăr dosare şi rechizite de birou.

Du-te la Motru[8]. Va râde. Să vedem, să încercăm. Poate s-ar putea organiza căminele ca în Anglia, cu profesori interni. Eu în unul? De vorbit cu Codrescu prin Haig[9] sau Eliade[10]. Yvonne. Nu o cred bună pentru el – prea neromânească. Mă bălăcesc între două lumi. Sunt păgână – vreau să fiu creştină. Luminează-mă, Doamne! Nu sunt ascultătoare. Vreau să fiu independentă de Dumnezeu. Aici e buba. Spun din gură şi nu mă supun efectiv. Când o fac, totul merge bine.

Ce să fac cu dl Motru? *Să fiu sinceră?* E în mine rivalitatea cu Yvonne. Mă învăţasem să o văd mai puţin influentă. Era salvată prioritatea mea morală – i-o abandonasem pe cea de iniţiatoare, chiar de politiciană etc. Văd cât e de înrădăcinat în mine *orgoliul unicităţii*. Trebuie să mă rog ca lucrul să nu mai depindă de mine. Totul în grup. Scriu lui Roger Faure. Vassi[11]. Reculegere împreună. Destul.

Să nu mai citesc altceva decât *Evanghelia* şi Fénelon. Toate cărţile celelalte mă pun în stare neprielnică. Mi se par *tartuferii*, îndată ce sunt

scrise. Ei sigur gândesc aşa, dar când scriu nu mai „trăiesc aşa”. Sunt docilă – mai uşor singură decât condusă de prescripțiile devoților. Orgoliu? Poate.

7 martie

Nuntă azi. Prilej de mare bucurie. Îi iubeam pe toți oamenii aceia tineri, mă bucuram pentru ei. Îți mulțumesc, Doamne, că mă ajuți să uit complet lipsa noastră de bani. Îmi dai suflet de milionar! Aş fi dat azi de trei ori mai mult decât am cheltuit – dacă aveam. Sufletul meu era în sărbătoare… Copiii mei drăguți mă iubeau şi ei. Pun o notă cam mondenă şi cam flirt (Madeleine în dragostea lor copilărească) – dar îmi face bine. Stello foarte emoționat. E un pic actor, fără să-şi dea seama, dar e bine aşa. Regret că n-au fost Maricica şi Mimy Spandonidi…

De preparat cele două conferințe, înainte de toate acum, mi-e dor.

8 martie

Sunt liniştită acum. Conversația cu Mimy aseară a fost bună. Ascult vocea intimă, care e rodul divin în mine. Să nu mai mă las zăpăcită de alții. Atitudinea lor e a lor. Orice impietare e impietate. Vreau să rămân, să fiu autentică. Deşteptarea e bună, lucrul intim să-l facă fiecare. Dau lui Dumnezeu ce mă chinuieşte. Totul este bun şi frumos ce îi poți da. Yvonne mă înfricoşează… Veşnicul sentiment de culpabilitate mi-l pot închipui doar ca frică sau sfidare. De unde îşi iau oamenii dreptul de a şi-l răstălmăci pe Dumnezeu şi să-l prescrie?

11 martie

Ieri zi teribilă. Doamne, a fost bine că mi-ai dat curaj să mă descurc din ce nu era al meu! Îți mulțumesc pentru mângâierea de la Asociație. Desigur îmi place prea mult răsfățul, moliciunea. Îmi trebuie şi lipsa de dragoste,

neînțelegerea. Yvonne e parcă făcută să mă interpreteze pe dos, ca Stello, adică mult mai mult ghicesc în ea un fond bun, dar e încurcată în ceva, e „posedată” de o grijă, de un angajament. De ce se simte talonată de o dată fixă? Dumnezeu n-are date cunoscute şi fixate de noi. La fundul conştiinței ei e: eu trebuie să fac un Oxford aci. Or, cine ştie cui îi e dat să fie adevărat lider? Doamne, îți mulțumesc că nu mai am simțământul intim de răspundere personală. Tu mi l-ai luat. Ți l-am dat. Sunt fericită, liniştită. Să scriu lui Roger [Faure]? Mai las…

12 martie

Azi m-a durut groaznic vestea telefonată de Florica Ştefănescu. A parvenit Yvonne să-i ştirbească încrederea în mine. Doamne, fă cum ştii Tu. Eu simt acum că vrei ceva de la mine. Dacă conştiința asta e trufie, ia-o de la mine. Nu-mi da voie să fac un lucru din ambiție. Mărturisesc în fața Ta că nu am fost ambițioasă. Mă bucuram să reuşească prin mine această lucrare, pentru ca să-ți pot şi eu oferi ceva. Acum văd cât m-am legat de ea. Dă-mi Tu rândul pe care îl vrei pentru mine! Nici mai sus, nici mai jos. Să nu mă aşez eu decât unde vrei Tu să fiu. Îți mulțumesc, Doamne, pentru libertatea spirituală în care m-ai aşezat. Altădată m-aş fi chinuit într-o asemenea ocazie. Acum sunt liniştită, senină. Doamne, îți mulțumesc şi Te iubesc şi mă închin Ție!

13 martie

Liniştită. Mă retrag din conducerea grupului. Simplu membru. Doresc să fie bine. Mă tem totuşi că nu va fi ce trebuie la noi. Creştinism gândit. Dacă e „faptă” negândită e hibrid. La englezi e altceva. Religia lor e pătrunsă de gândire de veacuri. Nu fac pronosticuri. Poate Yvonne are dreptate. Suntem într-o epocă de „ascultare”. Exemplul gardismului, fascismului, comunismului. Cu atât mai rău. Eu mă lupt să rămânem oameni „trezi”. Se feresc toți de Franța, fiindcă gândeşte. Dar e singura țară adevărat umană.

Frumos gest împrumutul. Îmi vine să plâng de mulțumire!

Scriu dnei Desjardins.

14 martie

Azi trebuie *să tac în grup*. Dacă sunt provocată, să vorbesc, altfel nu.

15 martie

Ce zi bună ieri! Îți mulțumesc, Doamne, pentru atâta dragoste şi bucurie ce mă înconjoară. Rodica [Patriciu] era un copil delicios. Parcă nu era mireasă ci *première communiante*. Pereche de tineri curați! Grupul a fost bun. Sper să se aplaneze conflictele. Bucurie mare. Cora Voinescu[12], Lucia Demetrius[13]. Ce facem cu Cella? Tity [Pitişteanu] se transformă. Îşi dă natura ei pe față. Scrisoarea Rodicăi [Sofronescu] de la Praga mă încântă. Trebuie s-o citească M. Madeleine [Andronescu], suferea ieri. Trebuie scoasă din facticele care o apasă. Mă voi ocupa mai mult de ea. Carmen [Tăut], aseară, furibundă. Se simțea opoziția prin telefon. Acum trebuie terminată conferința. O pun sub scutul Tău, Doamne! Doamna Nissim[14] m-a impresionat. Toți oameni buni. Văd mai departe. „Recolta e mare, dar rugați-L pe Dumnezeu să trimită muncitorii s-o culeagă” (Matei 9).

17 martie

Plec cu dna Satmary[15] la Palat, Doamne! Dă sănătate Reginei[16]. O iubesc, o respect, un om întreg.

Conferințele gata. Cu dospeală, fără inspirație, sunt stinse. Doamne ajută!

22 martie

Sunt foarte degajată. Nu mai mi-e frică. După conferință am spus ce am avut de spus. Fără grija să plac, fără să conving, doar să spun ceea ce socot că este *adevăr*. Mă simt liberată. Copiii Aurorei[17]. Ar trebui să mă ocup de ei. Ieri foarte simpatic la Carmen [Tăut]. Simplu, bătrânesc, oameni de treabă. Yvonne nu mai era crispată, dar nu mă poate suferi. O să-i treacă, văzând că nu-i iau atribuțiile. Foarte bine Codrescu, Haig. Frica de judecată e tipică la toți. E lenea rasei. Nu vor să înțeleagă că iubirea creştină e altceva. Ca sentiment e totalizare a conştiinței.

25 martie

Grea e viața! Dar cu Tine, Doamne Iisuse Cristoase, se uşurează! Aseară eram obosită de moarte după întâlnirea cu Z.Gh. De ce? E bună, leală, deşteaptă. Dar cum se simt oamenii legați! Ce dealegare era în Mad. Cancicov. Doamne, ajută-ne să răspândim fericirea ce dai Tu! Azi-dimineață scena lui Stello ar fi fost, altădată, groaznică, m-ar fi frânt. M-am gândit la Tine, am înțeles că toate acestea nu sunt zadarnice, m-am liniştit. E greu de răbdat, dar cu Tine se poate.

Yvonne? Nu ştiu ce să mai cred. Stau în rezervă, o las să facă ce ştie şi vrea. Eu renunț la grup. Încep altul, cu ce am învățat. Îl voi aduce la Centru când va fi „liberat". Nu mai vreau să-l expun neînțelegerii. Aseară mi-am dat seama că această „îndrumare", cu intenția de a mă pune deoparte, are un sens. M[işu] nu vrea să mă vadă. Şi eu. Aş vrea să dau o îndrumare bună pentru drum. Trebuie să sufăr şi pentru binele ce vreau să fac! Cum vrei Tu, Doamne! Te simt!

26 martie

Am înțeles de ce Origen a făcut o erezie. Excluderea răului din „întreg" şi deci a sancțiunii divine e o viziune a inimii noastre însetate de dragoste, de iertare. Dacă gândeşti rece însă, trebuie să fie şi elementul opus binelui. Tot mai mult înțeleg filozofia dogmei creştine, toată bizuită pe gândire pură şi sentiment pur – ambele obiective. Înțeleg şi răutatea lui Stello. Mi-o explic

şi ereditar, şi psihologic. Înțeleg şi necesitatea care m-a împins spre el. Îmi căutam „călăul”, căci nu puteam inventa om mai pus la punct să contrazică firea mea. E rău şi neleal numai cu mine. Ieri aveam impresia că e nebun. Săracul! Să fii hărăzit să fii chinul specific al cuiva! Doamne! Scuteşte-mă de aşa ceva, de se poate. Dar pesemne, aşa mă simte el pe mine, o veşnică mustrare. Deşi eu nu-l mai judec şi condamn. Îmi e aproape milă. Desigur trebuie să-mi prepar sufletul să-l iubească creştineşte, cum vrei Tu. Iată, mă las în voia Ta în toate. Mă smeresc total – nimic de la mine. Doamne, iartă-mă, o fac din oboseală, aproape o răzvrătire în mine că mă tiranizezi. Înțeleg cu capul că nu Tu eşti vinovat, ci eu fiindcă nu te înțeleg. Doamne, azi ai milă de mine. Ce trebuie să fac? Aştept!

27 martie

Să ajut pe Florica[18]. Azi aş dori să nu fie papotaj[1*], ci discuție serioasă. Te chem în ajutor, Doamne!

Stello e serios bolnav sau se autosugestionează? M-am prins dorind să fie trimis la munte. Acum regret sincer. Trebuie să mă acomodez, fie ce-o fi! Ieri m-am lăsat antrenată de cocoane. Aveau dreptate. Eu mințeam când o susțineam *din datorie* pe Yvonne. Are desigur multe părți bune în ea, dar păcatele semnalate le cred şi eu. Trebuie evitat de a aduce vorba. Italieni (Casa de cultură). Nu parvin să mă duc pe acolo. Doamne! Dă spor vieții şi muncii mele. Trebuie să scriu *Îndrumările*.

Madeleine e o ființă de calitate. Trebuie scoasă din „ambalajul” de hârtie de mătase. Mâine Carmen T[ăut]: e bună, dar nu e liberă, confundă fidelitatea față de Yvonne cu fidelitatea față de Dumnezeu. Vrea pace între oameni – pentru asta îmi e dragă –, deşi nu am toată încrederea în ea. Sunt două partide în fiecare inimă. Yvonne le-a alterat încrederea în mine. Ar fi trebuit să căutăm împreună, dar punându-mă într-o lumină proastă, ele se cufundă în automulțumire.

Doamne, lasă-mă să Te caut şi să Te găsesc liberă, prin harul Tău, nu prin voința mea. Îți mulțumesc pentru tot. Călăuzeşte-i pe ceilalți pe căile Tale, dă-mi înțelegere şi fă-mă să consimt fără rezerve.

Natalie mai atârnă puțin de mine, legată de frică. Vrea să ajute, dar fără eticheta Grupului. Trebuie să renunț la recunoştința oamenilor. Să

convertesc superficial. Problema e valabilă. Oamenii *nu*.

30 martie

Azi sunt foarte obosită. Mă las în mâinile Tale, Doamne, fiindcă nu am nici o picătură de energie în mine. *Zilele trecute Te iubeam din victorie, azi din înfrângeri*. Scena de duminică cu Yvonne la început nu m-a abătut, dar ieri am simțit oboseala. Haig ar putea să ajute mult, la fel Marietta Sadova[19]. Codrescu gândeşte, dar îi e teamă de Yvonne. Toți „depind" de ea cu frică. Chiar Tity se teme să o scuture. Poate fetițele vor avea curajul. Dacă ar vrea să fie mai smerită şi mai bună, ce lucru frumos am face! Şi aici întâmpin, ca în căsătorie, rezistență destructivă. Nu vom ajunge la nimic dacă „menajul" merge astfel. Mai bine despărțire. Speram să se armonizeze conflictul, poate era tot iluzionismul meu uşuratic. Trebuie să acceptăm cacofonia lumii. Trebuie să *optăm*. Deci să renunți în această viață la perfecțiune. Acum înțeleg, Doamne, că îmi ceri să *trăiesc relativul*, nu numai să-l gândesc. Este partea mea omenească. Totuşi, mulțumesc, Doamne!

Balcic, 12 iulie

E nouă jumătate dimineață, afară plouă, parcă începe iar să se lumineze. E o linişte binefăcătoare. Marea, de un gri-bleu neutru, calm *inquiétant*[2*]. Păsărelele cântă. *Am sentimentul curios de pace şi de aşteptare. Parcă mă dedublez*, aştept să dea ceva din mine şi totuşi mă simt goală, ca la un început. Aştept. Ce? Lumina *face* lucrurile. Aceleaşi apăreau ieri sub soare mai frumoase, tinere. Acum toate sunt palide, triste. Marea e una cu cerul, doar o dungă albă, jos, e distinctă.

Şedință amuzantă la A.C.F. Dar nu ştiu ce am. Sunt absentă. Doar la „grup" m-am regăsit complet şi în episodul cu căruța. Am scăpat cu bine din ceea ce putea deveni destul de grav. A fost amuzant. Stare curioasă de aşteptare, anosteală, nevoie de a mă apuca de ceva serios. Voi scrie. Apoi aş vrea să încep *Scrisorile către tineret*. Mi-e dor de soare!

13 iulie, 6 seara

Zi magnifică. Calm. Marea bleu-violet, vântuleț, zgomot din larg al valurilor. Voci şi un topor se aud ca în vată. Ciripit de pasări, de greieri, de gâze. E lumea lor. Omul printre ele nu e stăpân. Îmi e bine pe dinăuntru. Mă doare piciorul. Aş vrea să fiu complet-singură şi totuşi plec la colonie[20]. Nevoi opuse în mine. Parcă mă scutură şi mă cerne cineva, ca să rămână din mine ce e al meu, pur. Am impresia că nu sunt, mă simt ca în vis. Azi, după treizeci şi trei de ani de la moartea tatii, *sunt mai aproape de cei duşi, ca atunci*, când nu ştiam unde să-i caut. Totuşi, sunt departe, mă întreb dacă le-ar plăcea lumea de azi!

Grădina palatului (în realitate o vilă, cu minaret!) are ceva părăsit. Mă duc acum în palat. Nu ştiu ce am. Mă caut tot timpul. După toate cuvintele şi faptele mele, parcă sunt un etui gol. Oare *marea mă deşiră*?

16 iulie

Zile fără contur. Mă las să trăiesc. Aprehensiunea boalei. Mă urmăreşte soarta la Balcic? Ştiu că e o sugestie, dar, curios, o las să mă melancolizeze, când viața aici ar putea fi veselă, tânără! Privesc prin ochelari verzui care imobilizează culoarea adevărată, mobilă. Sentiment de provizorat. Aştept. Dar nu liniştită şi nici anxioasă, ci din afară de mine. De mult nu am mai avut conştiința asta dublă, care mă împarte în subiect şi obiect. *E o obiectivitate în mine până la dezumanizare.*

Conversația de aseară era frumoasă, dar pe un fond de reticențe. Mi-am amintit *Legende*. Fany Seculici[21] era printre noi, dar fiecare aveam un gând ascuns care n-a izbucnit decât în Frozy[22], în cameră, pe întuneric. Mi-o amintesc şi eu pe Frozy. Era o femeie inspirată. Ce era „al ei” era întins, încordat, dar era mare prin „dar” şi asta cred că-i marchează pe artiştii de rasă. Nu-şi datora nimic. Primise totul. Tipul *merituos* de om scade până a fi *de rând* pe lângă o nobilime a privilegiatului. Diamantul luceşte de la sine. Strasul trebuie şlefuit. Când mă pipăi, să ştiu din ce rasă sunt, *ştiu că sunt din cei privilegiați, dar nu artist.* Stau pe frontieră între gând şi arta realizatoare. Şi eu sunt „vameş”. De aci puterea împăciuitoare.

Natalie? Un complex – adâncimi insondabile, rasiale. Nimic nu se joacă la suprafață, totul se petrece în sâmbure. Inepuizabilă, Tanți Georgescu[23] e just opusul ei. Tipul grecesc de om. Toată adâncimea în floare în joacă. Oamenii nu o cunosc. O cred numai inteligentă, când ea e foarte sentimentală, dar reținută din frica de a fi ridicolă. Nu-şi dă drumul. Nu de oameni, dar de situații.

Reculegerile nu le mai pot face ca altădată. Mă distrează tot. Ori că Te trăiesc în toate, Doamne? Ori sunt prea ocupată cu persoana mea? Azi-dimineață Te-am regăsit făcându-ți reproşuri copilăreşti că nu-mi dai sănătate deplină! Ca şi cum vina e a Ta, nu a mea! Faptul că nu am ştiut să rezist mării m-a îmbolnăvit. Legea e lege. Ar trebui să mă bucure cât e de inextricabilă legătura între cauză şi efect. Stăpânirea are efectul unei bucurii de alt ordin. Îmi vine în minte *Stello şi raportul nostru încordat. Cât ne despărțim, cât mă liniştesc.* Desigur şi el. Trebuie să fim înțelepți. Să punem spațiu între noi. Voi avea curajul să-mi iau locuință separată?

17 iulie

Azi, acum un an, mă îmbarcam la Colonia[3*]. Cunoşteam pe Doris Bariman. Seara eram la Londra[24]. Azi îmi e mai bine. Şi-a făcut loc şi o mică nădejde – fără obiect special. Până azi prezentul nu mai lăsa loc nici unui alt timp. Pesemne nu pot fi mulțumită fără proiectarea viitorului. Azi aştept, dar ceva mai îndepărtat decât ieri şi alaltăieri. Vine Irinel[25]. Foarte seducătoare, dar inchietantă. Maricica, parcă e o stâncă lângă ea. Totul bine, lumea civilizată, bine îmbrăcată. E bună o asemenea vacanță. Când mă încalță sora şi-mi economiseşte mişcările, simt că am în sânge trecut care cere „o suită”. Nu e ambiție, e nevoie. Mare nevoie de afecțiune, nu, chiar de dragoste. Îmi lipseşte fervoarea care armonizează relațiile între oameni. Nu-mi convine călâiul! Ori flacăra, ori gheața cugetului pur. Îmi e dor de apă rece, rece. Peisajul văzut din uşa camerei mele îmi aminteşte scena lui Siegmund şi Sieglinde. Nu ştiu de ce e eternă primăvară în acel colț sau în mine, deşi caisele sunt coapte. E un peisaj nevinovat.

Îmi e lene? Nu cred. Îmi e pur şi simplu bine.

18 iulie

Azi zi proastă. Melancolie insurmontabilă. Dimineața, slujba la paraclisul Reginei. Frumos – atmosferă. Fetele toate în alb, parcă şi pe dinăuntru… Poate că Regina e chinuită de imobilitatea ei, m-a melancolizat! Mi s-au suprapus sentimentele către ea şi cel către mine. Renunțarea asta la viața trupului e tragică fie că ai trăit-o ca ea, fie că ai tot refulat-o, ca mine. Câtă vreme „puteam" şi spuneam „nu", înviau puteri noi în mine, eram mai vie. Acum spun *nu* fiindcă nu se mai poate altfel. Un sentiment de înfrângere totală a pus stăpânire azi pe mine. Spuneam doctorului că înțeleg sinuciderea. Azi m-am gândit de mai multe ori la mama Dettei. E groaznic să fii bătrân înainte de vreme! Mă otrăveşte o melancolie pe care o simt cum se ridică în adâncul meu. E ca un izvor care simte că seacă. Înțeleg că e frumos şi bine să mori tânăr!

Marea e împărțită în două. O zonă violetă şi una albastru-gri. O barcă albă zboară lăsând dâre de spume. Cerul violet, înnourat, e jos şi greu. Vecinii de sus cască şi se îmbracă de seară. Cucoana ciripeşte. Dacă zilele continuă tot aşa, ar fi mai prudent să plec. Mă bântuie prea tare melancolia – nici o bucurie de a trăi. Balcicul e distrugător. Nu sfătuiesc pe oameni cu nervi ascuțiți să vină aci. Orientul dizolvant. Te bântuie prea mult moartea. Azi-dimineață m-am rugat cu Natalie. Îl găsesc pe Dumnezeu, apoi îl pierd. De ce? Mă rog, îl simt, dar mă revolt.

20 iulie

Ieri zi minunată petrecută la malul mării, la Hilalgi şi pe mare. În barcă nu mă tentează să fac baie, ca pe mal. Desigur că apropierea mai mare mă linişteşte. Luna, Mozart şi Bach, zgomotul valurilor – viziune unică. Dar azi îmi e foarte rău. Amețeală, oboseală, greață. Vizita ieri la cabană. Îmi vine rău. Plec în cameră.

2 august

N-am scris de mult. Lene voită. Boala m-a abătut. Momente de mare bucurie şi de completă prostrație. Nu mai am uneori nici un resort. Natalie şi cu mine am constatat că numai când trebuie să ajutăm pe alții suntem întregi. Nu mai găsesc pentru mine personal plăcerea de altădată. Vizita copiilor de la Bucureşti şi Eforie m-a încântat, dar când au plecat, am simțit iar că droturile se lasă. Ieri, Mariana [Anastasiu] – bucurie multă de a vedea marea, era atât de violentă, adevărat tinerească. Aci, în plin tineret, am realizat deosebirea fundamentală între tinerețe şi noi. Nu e regret, dar nu e nici posesia mulțumită a stării de maturitate. Trebuie să se invente fericirea vârstei noastre – sau să i se dea un nume – sau să dărâmăm odată prejudecata fericirii ca privilegiu exclusiv al celor tineri.

Mă încântă frumusețea lor. Rodica Ştefănescu, de exemplu, are un trup a cărui mişcare e o muzică. Dar ce importă nu că e frumos, sau bun, sau urât, sau rău, acestea sunt criterii prea subiective? Ce importă e să descoperi *ce este*. Or, aceasta e puterea noastră, a celor maturi. Bucuria realității totuşi nu o gust întotdeauna. Ştiu câteodată de ce. Plătesc, ispăşesc ani de iluzie voită, mincinoasă, laşă, fricoasă de realitate. Mi-am irosit tinerețea şi acum când caut să-mi recuperez tinerețea pierdută, amestecându-mă printre ei, îmi pierd maturitatea. E ceva în mine care încă nu s-a copt. Simt lipsa unei anumite experiențe. Nu e un regret, dar o remuşcare. Nu mi-am realizat ființa autentică. M-am sculptat forțat pe unele laturi, nu m-am realizat şi asta mă roade. Mă tem să nu îmi stric maturitatea, tot din lipsă de curaj „de a fi”. Renunțarea? Nu e încă a mea. Am practicat-o mult, înainte de vreme. Se cere să am curajul afirmării puternice ca să fac echilibru. Credința mea mă liberează. Dumnezeul meu mă cheamă râzând, mai bine zis, triumfător, liber. Constat în mine frica meschină de a greşi, mă tot măsor. De mult am simțit că un mare păcat m-ar dezmetici, m-ar duce la pocăință şi la libertate în Dumnezeu.

Toată virtutea mea a fost reală, dar învățată, nu creată. Simt puteri mari în mine care aşteaptă curajul de „a fi”, nu de „a visa”. Îmi aduc aminte ce spuneau Puiu Lepri şi Hartmann, la Marburg. Amândoi mă credeau ipocrită, eu nu eram decât o sclavă a ideilor acceptate din orgoliul de a fi perfectă, nu din nevoie de perfecțiune. Această nevoie e pur estetică în mine. Nu morală. Mai multă nevoie de adevăr şi frumos în mine decât nevoie de bine. Am cedat ispitei de a fi impecabilă moral, am pierdut şansa de a fi adevărată. Acum mă lupt să-mi câştig poziția, dar mă tot împing ceilalți afară din mine.

Caliacra – o minune. Vreau să fixez aci impresii, să nu-mi fugă.

6 august

Caliacra – just o săptămână de atunci. Parcă au trecut luni. Schimbarea mediului schimbă şi intuiţia timpului. Apusul de soare unic, mare mediteraneeană. Capul Caliacra impunător, carenă de corabie, cetate ciclopică. Marea îmblânzită parcă de atâta putere. Cerul era de un purpuriu aerian în jurul soarelui, albastru-mov sub norii răsfiraţi de un gri-mov. Soarele parcă făcea o grimasă – m-a uimit purpuriul oranj al patului solar – pete de aur pe mare. Fetele cântând stingerea cu buchete de nuferi, pe stânci. Plecarea din Balcic – sentiment curios. Ai vrea să aduni totul în tine. Simţământul provizorului, al fugitivului. Tot timpul e în mine acest provizorat. Îmi e dor de o aşezare pe un lucru stabil. Grupul Oxford m-a destrămat. Întâlnirea cu Gamble o avea vreun rezultat? Poate că se duce la un membru al grupului în America. Săracul! Avea nevoie de aşa ceva? Eu simt tot mai mult cum cade jugul de pe mine, gândesc, acţionez prin mine. Cât eram de sugestionată! Cu voia lui Dumnezeu, sper să procedez altfel la iarnă. Trebuie mult mai aerisit lucrul! Grupul de la Balcic era viu, adevărat. Nu cred însă că vor veni toate.

Trebuie să mă apuc de *Scrisorile către tineret*. Aceasta e direcţia.

1 octombrie

Câtă vreme şi câte evenimente dureroase de când nu am mai scris. Am impresia că m-am mutat din altă viaţă!

Moartea lui Colea [Musicescu] oribilă! Simt o durere fizică revăzându-l plângând în pat! Nu-mi mai revin. Colea dragă! Acuma a învins, dar e atât de trist gândul că e singur acolo şi noi toţi aici. Ca o apă mare care ne desparte. Trebuie întâi să te îneci ca să te revezi. Sentimentul imposibilului, al ireparabilului – deznădejde! Am suferit aşa la cele trei mari morţi ale vieţii mele. Dar la părinţi, parcă durerea nu era dublată de „trăirea” morţii ca pentru Colea, fratele Colea! Cu Bubi[26] m-am chinuit cu simţământul

nedreptății care e moartea copiilor mici, cei care nu au avut vreme să se împlinească. Acum tot aşa. Nu mă pot dezbăra de sentimentul că toată viața a fost nedreaptă cu Colea. N-a fost la locul lui. Prea mândru ca să dea din coate, prea idealist ca să nu spere într-o recunoaştere a lumii. Dar lumea nu se sinchiseşte şi loveşte şi crapă vasele de preț. Am în suflet o jale, o tristețe, o imensă milă pentru el, dragul, şi cu noi toți – „copii ai Duminicii" – care eram făcuți să trăim în soare şi în zâmbet. Mi-l aduc aminte la Paris! Cum lăcrăma la o melodie frumoasă, se bucura cu emoție mare la o perspectivă largă. Scena cu păsărelele! Ne plimbam cu ele pe băț – şi Valérie. Îmi pare atât de rău că şi eu, sub influența ei, l-am nedreptățit uneori cu gândul. Nu înțelegeam anumite dezordini. Şi totuşi nu puteam să-l judec ca pe alții. Avea o calitate specială, ieşea din legea comunilor muritori. Rus şi idealist! Om de lux. Şi a fost chinuit într-o situație care cere spirit practic. El era artist şi matematician. Delicatețea lui am regăsit-o foarte rar la alții. Maricica, mai dură, mai exigentă, mai egoistă. La el, ce părea că este egoism era tot pentru alții. Acum îmi dau seama cât s-a sacrificat pentru cealaltă! El nu „lua", el mereu dădea. Traducerile cărților care-i plăceau sunt dovada acestei nevoi de a da. Alții acumulează, țin pentru ei, el răspândea. Artist şi bun, adânc bun. Scena cu mine – indignarea că nu-l înțeleg – pe urmă cu ce duioşie m-a sărutat şi am râs împreună. Îi aud glasul armonios şi cald. Îl văd făcând reverența şi spunând: sal…uut! Şi n-am să-l mai aud niciodată!

Azi sunt mai liniştită – de când l-am visat pe Sterică[27] asigurându-mă că *este*. Expresia lui Colea în sicriu era augustă. Văzuse definitivul. Am convingerea că pluteşte în lumină dar încă nu în bucurie. Îl simt trist. Poate nu concep eu liniştea celor duşi! Are în el un dor care nu s-a stins încă, nu l-a epuizat! Sufăr de simțământul ăsta până la durerea fizică. Nu mă liniştesc decât când mă rog pentru tine, Colea drag!

Aveam o sfială față de el, ca o frică de necunoscut, respect pentru o calitate superior umană. Venerație.

Făcea prostii, omeneşte vorbind, erau dovada calității lui superioare şi inadaptate. Nu suferea micimea lăuntrică. Oare o fi cu Bubi? M-ar consola. Insuportabil sentimentul că e singur şi că suferă de această izolare.

Mort, avea o plenitudine măreață în expresie. Doamne, ia-l lângă Tine!

Ieri priveam din taxi mişcarea bulevardului. M-au izbit calul şi birjarul unei trăsuri. Nu pot crede că ființa vie e opera mecanismului orb. Dacă trăsura e fabricația unui gând, aşa trebuie să fie şi ființa vie fabricația unui

gând divin. Nu se poate altfel! Ieri am trăit argumentul în toată plinătatea lui, nu doar rațional. Visul de azi-noapte: Sterică parcă îmi răspunde la întrebarea mea. Doamne, îndură-te de noi, luminează-ne. Lasă să treacă lumina Ta prin întunericul neînțelegerii noastre.

Voi reîncepe Grupul Oxford altfel.

13 octombrie

Zile triste, angoasate au trecut, tot timpul aveam simțământul că Colea e singur şi trist şi trebuie ajutat. Ieri, deodată, am simțit ca o eliberare, o nevoie de bucurie. Aseară, după rugăciuni, parcă am avut intuiția netă că acum Colea e vesel şi liber. Visul de azi-dimineață foarte clar. Privirea lui Colea avea ceva sigur în ea. De când ne-a sărutat în vis pe mine şi pe Stello, cu atâta tandrețe şi frăție, m-am liniştit. Am convingerea că acum el e mulțumit. A scăpat de trup, e complet liberat. Să fie doar imaginația mea? Nu cred. Nu ştiu ce este acolo, *dar este*. Şi visul cu Sterică a fost cu tâlc. „Sunt.” Descartes crede şi el, ferm, în viața de apoi.

Azi parcă mă apuc de lucru altfel. Cu bucurie în suflet. Dar ce va fi însemnând a doua panglică neagră ce înnodam? Oare iar o pierdere? Mi se face frică. Dar cum vrea Dumnezeu! Ce dreptate are Domnița![28] Voi citi cartea de la ea, chiar acum.

20 octombrie

Mă gândesc la Colea. Ce a însemnat pentru el sărutul icoanei? Chiar dacă Sfânta Împărtăşanie a luat-o fără conştiință, căci nu ştiu în ce stare era atunci. Sărutul icoanei însă a fost în intenția lui limpede, predarea soartei sale lui Dumnezeu. S-a încredințat Domnului. Ar trebui ca prietenii lui, Goga şi Tilică Ioanid şi Tilică Burileanu, s-o ştie. De vorbit cu ei. Trebuie să stau mai lung de vorbă cu Goga. Trebuie să lucrez cu Natalie. Reîncep un grup. Eliminarea de la sine a celor neconvinşi, nu insist. Vor reveni singuri. Îi va apuca dorul. Dumnezeu e bun. Mângâie. Sufăr de lipsa lui Colea, dar îl ştiu undeva liber, liniştit acum. Veghează asupra noastră. Ne îmbie la

seriosul vieții. Mulțumesc, Doamne, pentru bucuria cursurilor. Sentimentul singurătății, al veşnicii reînceperi. Dar ştiu că cei noi vor deveni copii ataşați ca şi cei vechi. Am învățat renunțarea. Totuşi îmi lipseau cei vechi.

20 decembrie

N-am scris nimic de mult. Am fost prea ocupată în exterior. Nu mai am putere şi pentru interior. O teribilă slăbiciune şi depresiune în mine. Vreau să iubesc şi găsesc ură sau cel mult indiferență. Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea forța să iau această încercare ca o lecție bună de viață. Fie-ți milă de mine, Doamne!

1*. De la fr. *papotter*, a pălăvrăgi.

2*. Neliniştitor (fr.).

3*. De la fr. *Cologne*, oraşul german Köln.

1938

24 martie

N-am mai scris de trei luni. Vreau iar să mă reculeg. Aş vrea în acelaşi timp să țin şi jurnalul. Nu mă pot rupe de lume, parcă umblu pe două cărări deodată, pe cele două maluri ale unui râu!

Ieri, la priveghere, la Dobroteasa, nu am putut să mă reculeg o clipă, eram ostilă. Nu suport atmosfera prea exterioară de pietate. Desigur acolo oameni credincioşi, dar prea țin la lucrurile şi gesturile sensibile. M-a agasat profund. Am plecat tristă. E un ritm prea lent, prea multă vetustate în acest fel de adorare. Doamne! Te simt tânăr, alert, mişcarea lumii Tale e vie. Vârtejul devenirii. Acolo simțeam lenea Orientului care zace încă în noi, din care Tu vrei să ne scoți. Scoate-ne, Doamne! Ajută-ne să devenim spirit. Langoarea materiei îmi repugnă.

Cu toate mizeriile ce-mi face Stello, cu toată atmosfera ce răspândeşte, nu sunt tristă. Aş vrea să-l pot iubi atât de mult încât să nu mă mai şocheze ceea ce face. Dar nu pot. Îl las să se bucure de ideea că e „liber”. El nu înțelege că e legat şi sclav celui Rău. Doamne, fie-ți milă de el!

Am avut satisfacții mari cu scrisorile lui Martin du Gard şi Gide. Mă simt atunci făcând parte din lumea lor civilizată şi conştientă.

Aici, la noi, Institutul de *Hautes Études*[1*] e ca o casă de lux sufletesc. Mi-s dragi oamenii aceia pentru viața lor adâncă spirituală, fie că ei cred în Tine, Doamne, fie că se luptă cu Tine. Ei *sunt*, nu sunt umbre!

Grupul nostru începe să mă bucure. Nelly a fost prețios. Ce e cu Florica? Curios amestec. Multe noduri, oprelişti, sunt în oameni!

M. îmi e aproape ca un copil. Mă prind în îndoieli, îmi pare foarte rău. E, pesemne, gândul meu impur. Mi l-a stricat Stello. Păcat. În fond e un formidabil sentiment matern în mine. Nu mă mai simt bine decât cu elevii mei! Cu ei sunt tânără, am curaj, simt rostul şi valoarea vieții. Mi-s dragi. Dacă mi-aş alege felul de viață, aş trăi cu ei toți într-un Colegiu ca la

Oxford. Am învăța și am acționa. Ne-am ruga și ne-am juca împreună! Iată o viață care ar merita să fie trăită.

Surpriză bună. Stello, chiar beat, nu poate face un gest necinstit în meseria lui. Fondul deci excelent. Îl strică numai viciul. Doamne! Cum vrei Tu.

Să scriu articolul pentru părintele Chiricuță și cel pentru Bagdasar! Uf!

2 aprilie

Ies din lecția cu Irina Malaxa. Îmi face mare bucurie fetița asta deșteaptă și cu mult foc în ea. Ce bucurie să poți da unui suflet bogat îndrumări spre ideal, spre viață nobilă umană. Am impresia că nu o posedă bogăția, bunăstarea, e eliberată. Parcă aveam în fața mea primăvara puțin aspră uneori.

Mulțumescu-ți ție, Doamne, am avut două zile atât de bune. Oamenii, cu tot ce fac și spun, chiar biserica, mă fac să-mi fie teamă de Tine. Când sunt singură cu Evanghelia, Te iubesc și sunt fericită. Și eu sunt fanatică. De exemplu, cu Tity. Mă agasează că nu poate ieși din înțelegerea strâmtă, zgârcită a minții ei. Dar cu ce drept o judec? Ce știu eu ce se petrece în ea? Parcă eu nu fac la fel? Parcă de noi depinde să credem sau nu? Doamne, fă-mă să cred! Atâta tot. Restul vine ca o consecință.

Mă agasează și buderiile[2*] Florichii. Oare nu înțelege, când pare că înțelege perfect?

Am o nevoie mare de solitudine, de meditație. Ginette Neveu m-a impresionat tare. Tu vorbeai prin ea, Doamne! Ce e geniul dacă nu inspirație divină? Mă atingea în adâncurile senine – cele ce-ți aparțin! Îmi e dor uneori de ceea ce nu știu cum e, dar știu că *este*. Cred într-o viață dincolo de moarte. Cred în ea, nu de frică. Uneori sunt atât de obosită de viață, încât ar trebui, logic, să doresc neantul. Îl am în mine pe cel trupesc. Dar trăiesc ca o experiență intimă, prezența lumii spirituale. Iubesc lumea existentă: ieri, trecând pe lângă Cișmigiu – încântare! Verdele, culorile! Soare, primăvară, tinerețe. Doamne, le iubesc. Aș vrea să le iubească toți! Aș vrea să Te lăudăm, să Te căutăm cu toții, să Te iubim imens. Doamne, fă să Te pot servi în tot ce fac!

5 mai

Am neglijat reculegerea şi mă resimt.

Vizita familiei Prodan. Bătrânele. Coana Cecilia. Mariana – ocupată. Rodica? Marietta, Jean Paul, Ionel, Valérie. Conferință. Gide. Grupul mare, impresionant.

De câte ori citesc despre Grup[1], îmi revine credința că se poate schimba lumea. Trăiesc într-un mediu prea puțin vibrant. Simt că adorm şi eu. Rugăciunea adevărată e mişcare. Am impresia că mă „înlemnesc”. Aparența oamenilor e atât de statică sau agitată – nu simt progres, nici dorință de progres. Îmi lipseşte atmosfera *spiritului*. Coana Cecilia, cu toate maniile ei, e spirit viu. Ceilalți doar inteligenți. Mimy Spandonidi se luptă pe tărâmul moralei. Acolo e sediul ei, trăieşte creator. Îmi lipsesc lecțiile despre Descartes. Mă satisfac intelectual şi spiritual. Acolo găsesc viața vie a duhului care cercetează, chiar interesat, pentru a găsi o justificare a conduitei. Va veni ceasul când va înțelege adevărul, chiar împotriva interesului său. Mi-e dor de oameni vii! Adorm printre cei care s-au oprit. Nu mai am curaj şi putere.

Aştept pe Mad. J.M. parcă a adormit – absent, distrat. Îl absoarbe logodna. Caută, dar distrat? A trecut un an aton. Fără spor. Tot timpul m-am simțit deplasată din drum. M-a bucurat Tilică [Burileanu]. Egoismul nu-i dă drumul să recunoască adevărul vieții veşnice, dar e veridic. E autentic. Conversația cu Rectorul la fel. Nu e comod să crezi, dar păstrezi „ceva” pentru momentul suprem. În fundul sufletului, îi invidiez, ca şi pe Tity. Acomodează plăcerile vieții cu credința. Şi eu cred că bucuria şi chiar plăcerea sunt compatibile cu credința, dar ei se bucură încă de ceea ce eu am considerat păcat o viață întreagă. Sunt zile când mă îndoiesc de adevărul acesta, prea sobru, prea ascetic al meu! Cu toate astea, nu-l pot nega! Mă întristez că viața mea a fost prea sobră. Nu înțeleg ierarhia acestei vieți sau, mai bine zis, nu simt scopul ei, deşi înțeleg intelectual, totuşi îmi pare rău că nu am profitat de viață ca alții. Aşa vor fi gândind copiii bine crescuți despre golanii liberi de a se juca cum vor!

Nu sunt nici destul de nevinovată ca să nu văd păcatul, nici destul de cinică pentru ca să-l neg. Cum e mai prost. Fără grație şi fără curaj! Am stat o viață întreagă pe o stelă şi tot nu m-am salvat! Defect de calitate?! De mult simt că ar trebui să fac ceva reprobabil pentru lume, ca să ies din această stare mediocră-căldicică.

9 mai

Sunt unsprezece ani, azi, de când am simțit că sunt lucruri pe care nu trebuie să le faci, fiindcă nu sunt în firea ta. Privesc înapoi, parcă nu mai sunt eu cea care a fost atât de tare. Azi, sunt tare, dar fără greutate. Atunci, am binemeritat.

Azi-noapte, Stello a fost iar odios. Împroaşcă noroi în jurul lui, ca pentru a se recunoaşte. Am râs ca de ceva comic. Am înțeles azi-noapte, cu viața din mine, ce salvare e râsul. Numai din situații adevărat tragice poate răsări cu atâta putere liberatoare! Am înțeles şi de ce rabd atât! E piatra mea de încercare. Prima dată m-a bucurat că m-a şlefuit până la atâta înțelegere! Am convingerea că peste puțin timp, foarte puțin, mor. Moartea lui Goga mă doare. Dispare o minte luminoasă, gânduri frumoase, un suflet de poet. Va fi făcut prostii, dar ca un copil mare, curat şi generos. Îmi pare foarte, foarte rău că nu mai am şansa să-l revăd! Se ispräveşte cu el o generație, care visa şi înfăptuia. Cei de azi sau sunt practici, fără orizont, sau fanatici! Entuziasmul de izvor spiritual s-a încheiat parcă. Ăştia de acum sunt fanatici, entuziasmul lor țâşneşte din instincte, sunt brutali. Sunt şi din cei fini spiritual, dar aşa de rari şi de dezorientați. Sunt tristă de moarte. Dacă aş avea putere să le deschid ochii! Mă simt istovită. Nu mi-e frică de moarte, dar sunt tristă că o simt. Ce las în urmă? Decepții şi lucru neîmplinit. Doamne, dă-mi zile să lucrez, în fine, liberată de lanțul unei căsnicii greşite!

10 mai

În mine gol, după amărăciune. Stello plin de venin contra mea. Acuză, face rechizitorii. Pentru mine cazul e pierdut. E un munte pe care nu-l pot duce în spinare. Simt cum leşin pe dinăuntru în fața acestei dezordini intime. Nu mai cred că îi pot fi de folos. Nu pot să cred în minune. Fără el, trebuie să întreprind salvarea. Trebuie să mă rog. Sunt laşă, slabă, oloagă, viață pierdută. Îmi e silă de mine. Rupe-te din tine, din durere, din mila de tine. Încerc uneori indiferența. E alături. Nu indiferență, ci dragoste, înțelegere, suferință pentru el. Rare momente – atunci sunt liberă. Blestemul este o

încătuşare. Libertatea după mine este fericirea. O autodeterminare, nu din orgoliu, dar din puritate.

M[işu] – sunt ani! Ne-am fi înțeles prea bine, în ritm domol. Regret, când sunt obosită de luptă, cu el ar fi fost o viață calmă, călduță, comodă. Omeneşte, idealul meu. La ce bun regrete pentru ce n-a fost. Ce este? Luptă pentru salvarea conştiinței pure din ură, din milă, din revoltă, din măsurarea cu prețuri temporale. Trebuie să ajung să trăiesc sensul acestei vieți de suferință zadarnică, nu doar să recunosc cu mintea că e unul! Mă năpădeşte orgoliul acestei ascensiuni. Până nu mă voi smeri în completă *obiectivitate*, până nu mă voi pierde pe mine în sensul divin, sunt zadarnice toate prin care am trecut – viață pierdută. Vas ce nu ştie să se smălțuiască în foc. Nu e vina artistului nici a focului. Aici e vina şi răspunderea mea. *To be or not to be!*[3*] Vai, cât sunt de mândră pe gândul meu descătuşat chiar de mine! Săracul, el e curat, inima nu este egoistă. Mme Hymalaia[2]? Doar cu un picior, uit să cer ajutor lui Cristos. Orgoliul diabolic în raportul direct cu Dumnezeu, refuzul cârjei. Recunosc că sunt neputincioasă, Doamne! Am nevoie de Tine; Tu eşti poarta prin care trebuie să trec. Ajută-mă!

Ieri, simpatic la doamna Dida Buescu[3]. Lucruri frumoase. Sentimentul că e totuşi o exhibiție. Nu ea ci prietenele dau acest ton. Pânze frumoase, simț decorativ foarte puternic, gust enorm. Aş vrea s-o cunosc mai de-aproape. Femeie care îmi place foarte mult, are o asprime şi o dulceață de calitate. Copii drăguți, simpli; prea conştienți de ce pot face? Nu ştiu. Să nu se falsifice.

Sentiment dureros şi de umor cu tante Ch. Câtă ură pe coana Sabina [Cantacuzino]! A fost jignită, e drept, dar reacția e prea dureroasă. Săraca! Asemenea patimi sunt însă poate constructive social. Au culoare, calmul meu e incolor!

21 iunie

Trebuie de acum înainte să mă reculeg în fiecare dimineață. M-am risipit.

Bernanos îmi repugnă în ultima sa carte, prea violent. *Sparkenbroke*[4] mă încântă. Mă simt liberă sub teascul lui Stello. Îl las în pace.

Vine Nelly. Mă bucur. Oameni care trăiesc. Eu parcă vegetez, trăiesc prin reflexul altora. Mă pândesc pe dinăuntru să mă văd trăind, parcă m-am

ascuns. Nu sunt decât o aşteptare, un gol. Ce aştept? Nu cred că mi se mai poate întâmpla nimic, doar dureri. Aprehensiuni pentru Valérie şi Marietta – cu ele mai aproape ca oricine pe lume. Altfel, sunt absentă. Şi totuşi aseară, atât de simpatic, îmi devin dragi. Siegfried[5]. E artist băiatul acesta – ochii atât de clari, îl cred totuşi pur. Ce instinct sigur în Cella! Maricica? Şi ea tinde spre armonie. De-ar avea parte! Îmi e dor de Colea. Elena Arghiropol se pregăteşte, tristă, să moară. E îngăduitoare acum.

La curs mă adresez uneori mie, deşi copiii ascultă. Mă bucur când câte unul mă descoperă. Mă bucur pentru ei – ce bine e să descoperi un suflet… nobil. Da. Nobil. Mulţumesc lui Dumnezeu. Nu e merit.

De ce revolta duminică? Cred că descopăr cauze în copilărie. Prea mi se cerea tot mie, mijlocia, să cedez. Mă simţeam nedreptăţită, deşi simţeam că mi se făcea cinste cu acea încredere. Nu mi-a fost îngăduit egoismul. Îmi trebuie acum şi n-am puterea necesară, franchețea de a-l trăi. Veşnic peste puterile mele. Gimnastica de creştere fără răgaz. Cine e vinovat? Pesemne tot eu – ambiţii spirituale neştiute. Mă doare piciorul, sunt o pasăre împiedicată când mă ridic. Simţământ de încetineala vieţii. Program încărcat. Trăiesc veşnic datoare vieţii – de ani nu am mai simţit completa degajare de obligaţii care îmi pun poprire pe timp. Mă omoară întâlnirile sterile – oamenii nu au curajul să acţioneze, doar să se povestească. Liberă doar în biserică şi încă! Să dai totul peste cap, să pleci, să-ţi reîncepi viaţa aiurea.

22 iunie

O mulţime de femei care suferă! Vizita lui N.C. mi-a dat nădejdi – sunt femei bune, conştiente. Jenny V. azi, la fel. Mai copil.

Cât seamănă bărbaţii! Incapabili să se constrângă la datorie. Mi se pare ori relaxarea merge crescând?

Conversaţia azi cu doamna L. femeie superioară, dar are o durere la rădăcină. Mi se pare foarte singură şi dezarmată. Ce îi lipseşte? Are nevoie să fie iubită. Care nu? Şi Nelly la fel. Aici slăbiciunea noastră. Bărbatul iubeşte – ăsta e esenţialul. De aci puterea lui de obiectivare. S-ar putea analiza fenomenul mai de aproape. Sparkenbroke oare nu e la fel? Iubirea, dăruirea nu pentru a te rezăma, ci pentru a susţine. De aceea e aşa de grea.

Nevoie mare de M. – simt un izvor viu, liber, sincer şi creator de conştiinţă deşteaptă. Are nevoie de mângâiere ca de o consimţire la ce face. Am rugat pe M[işu] P[aleologu] să-mi dea o mână de ajutor. Nu telefonează. Nu ştiu de ce, am impresia că nu vrea să se amestece şi doar ceream o simplă prezentare la O. Nu e egoism, dar e o retragere la un cerc mic, la familie, stabilirea limitelor altruismului. De ce? E făcut să iubească mult. Oare atâta prudenţă nu e la el frică de a fi atins, oricât de puţin? Este un delicat – excesiv. Acelaşi gest la altul, ar fi pur egoism, indiferenţă. Nu cred că e aşa cu el. E un *noli me tangere*. Trăire în vitrină. Trebuie să fi fost jupuit sufleteşte când era copil. Mi-am descoperit izvorul simţământului de tristeţe şi mai ales de nedreptăţire. Când eram copil mi se cerea prea mult să cedez. Mai târziu, cedam din convingere, dar nu din temperament. Am trăit până acum doi ani în continuă hărţuire între ce îmi poftea inima şi ce îmi comanda „ce se cuvine". În fond, o teribilă conformistă – pe planul foarte înalt. Spontaneitatea doar în intelect. Acolo îmi caut moralitatea şi imoralitatea – gesturile mele sunt impersonale, conformiste. Ciudată vietate. Până unde merge obiceiul! Până la negarea instinctelor. Oare nu sunt născută aşa? Rădăcina mai adâncă a mea e în mama. Izbucnirea ei, o dată la Plopi – regretul că prea a fost virtuoasă. Sunt vlăstarul uscat al unui şir de temperamente refulate. Iar mă apropie gândul morţii. Nu mai reacţionez dureros. Am doar o jenă că n-am lăsat tot ce trebuia, nici măcar dulapurile şi cămara, în ordine! Sentiment de jenă al celui ce pleacă lăsând salonul plin. Nu jenă propriu-zis ci simţământ de nedreptăţire. Aş mai sta – nu se mai poate. *Tant pis*[4*].

Tot mai mult văd cât e de lucru. Citind discursul doamnei M. Cat., la Străjerie, pe de o parte bucurie: se lucrează, se schimbă lumea. Pe de alta, uşoară părere de rău că se face fără mine! Ce curios! Nu e invidie, e tristeţea că e întrecută credinţa generaţiei mele în perfecţiune, în prepararea pentru un anumit lucru. Încearcă toţi, dau înainte, cu credinţă şi nădejde, fără să fi plătit cu sforţări şi cu exemplul vieţii, şi merge. Aici e punctul: merge? Sau totul pe dinafară. Nu e o ambiţie de a avea dreptate, e doar curiozitate interesată: au se poate înfăptui pe tărâmul sufletesc numai cu energie şi curaj, ori curajul e el însuşi fapta mare a sufletului? Păcătosul nu se îndreaptă oare prin curajul de a vrea binele? Să fi fost prejudecată convingerea că pregătirea e necesară în totul? Puterea sufletească poate ieşi din orişice? Atunci de ce creştinismul cere durere şi renunţare ca mijloace de redempţiune, de „înviere"? E posibil să crească aceeaşi putere din

plăcere ca din renunțare? Trebuie bine văzut lucrul ăsta – crescuți oamenii spre bucurie, dar e posibilă bucuria fără sacrificiu?

Am telefonat lui M[işu] P[aleologu]: mă înşelam, a fost extrem de drăguț şi amabil; *je l'aime poliment*[5*]!

Aseară, iar discuții despre gardism. Mă izbeşte dureros neînțelegerea lui T. pentru acest fenomen şi pentru metodele cu care ar trebui stârpit. Ca ea, şi cei de la cârmă socot, prea uşor, că severitatea poliției ar ajunge să desființeze fanatismul! Cazul Dragoş Protopopescu e dureros! E scabros gestul de umilință nesinceră! Ori minte – şi atunci e mai periculos ca înainte – ori de frică se supune – şi atunci e o ruşine să avem asemeni oameni în învățământ. Cum e posibil să crezi că „cei sinceri” se lasă convinşi cu frica? Cu cât sunt mai puțin intelectuali, cu atât mai greu îi domoleşti. Nu trebuie să contezi pe frică la tineri, primejdia îi ispiteşte. Oare conducătorii noştri n-au habar de legile psihologiei? Nici nu-şi amintesc că au fost şi martiri pe lume? Oare această judecată simplistă, şi mai mult sentimentală, întemeiată mai curând pe dorințe decât obiectivă, bazată pe cunoaşterea realității; oare această acțiune a guvernanților nu e dovadă că la noi nimeni nu crede în puterea sacrificiului? Ce puțin trebuie să prețuiască ei sufletul celor tineri, crezând că-i pot domoli cu frica. Şi dacă e aşa, e o grozăvie – ce viitor am putea avea?!

Aş vrea – e un dor vechi – să vorbesc o dată pe îndelete cu Regele. Am convingerea că el e cel mai idealist, cel mai credincios dintre toți cei de vârsta lui. El crede în tineret şi în oamenii de treabă. Degeaba spun cei dezamăgiți că e „şmecher”, am intuiția că el e dezamăgit. Caută entuziaşti, puternici, credincioşi. Găseşte slabi, socotiți, sceptici căci sunt slabi cei ce pedepsesc cu ură. Sunt „socotiți” şi sceptici cei ce contează pe sentimentele inferioare ale adversarilor, care sunt „copiii noştri”. În loc să-i crească cu dragoste severă, s-au luat la luptă – care pe care! Îi auzeam vorbind aseară: „nu ne trebuie legionari în Strajă”! „Nu căpeteniile şi nici unul care nu e convertit.” De ce nu se duc în lagăre cei mai înțelepți să-i convingă?

11 iunie

E în mine zăpăceală. Aş vrea să cred. Fac ca şi cum în reculegerea mea stau în fața lui Dumnezeu – şi tot nu cred. Sunt orgolioasă oare? Sunt împărțită

între Dumnezeu şi lume. Servesc doi stăpâni. Aş vrea să mă rup total de lume. Aproape mă bucur să mor. Viață de spirit pur, trebuie să fie libertatea. Aşa mi-l închipui pe Colea acum: liber – surâde serios. Îl aud. Îmi e dor de tine, Colea dragă. N-am mai fost la mormânt. Vin cu Mariana. Voiajul? Încă departe. Nu mă bucur acum. Doresc linişte, figuri surâzătoare. Asprimea neamului lui Stello mă însingurează. Nu am afinități profunde cu aceşti oameni pe care totuşi îi iubesc. Sunt prea duri. Mai curând rasa. Le lipseşte sângele grec. Nu văd dincolo de imediat. Din contră, Nicu vede departe. Mircea, foarte generos. Nervii mă dor. Ieri englezul – atât de uman. Mi-e dor de oameni umanizați. De ce la noi atâta tensiune, asprime, rugozitate? Liniştea culturii vechi lucea în ochii englezului. Mircea era mai viu, mai frumos, dar pierdea enorm pe lângă omenia nobilă a celuilalt. Cu toate astea o are şi el. Ce ne lipseşte? Certitudinea veşniciei. Noi suntem „copiii" care vedem cât lungul nasului. Doar țăranii, când sunt adevărați, sunt nobili.

Îmi e dor de Tity, ea are nostalgia veşnicului. Mia D. – om viu, încântător, cinstit, pur, dar frust. E proaspătă. Englezul asta caută la noi: primitivismul.

13 iulie

Conversația cu Elisabeth Hayken m-a luminat. Am greşit oare cu Yvonne? Am bănuit-o pe gratis de ambiție personală, când ea e echipieră internațională, deci dependentă de Grupul Oxford. Săraca! Acum înțeleg desperările ei. Dar de ce s-o fi înhămat aşa? (E şi interes personal – cariera soțului, diplomat englez.) Am avut la Oxford sentimentul că planează un necunoscut în aer. Mulțumesc lui Dumnezeu şi Domniței Ileana, care m-a prevenit, şi aşa am rezistat tentației de a lua „însărcinări" internaționale. Oare exagerez acum, văzând într-o asemenea acțiune mare, dezinteresată, un pericol? Pentru alte popoare, imperialiste, da. Pentru noi, nu. Nu trebuie să ne uităm ființa noastră națională. Ei pot urzi firele supranaționale, fără pericol național. Noi să-i ajutăm, dar mi s-ar părea o crimă față de țara noastră să primesc ordine de lucru din afară. Desigur, ei cred că e spre binele nostru, nu-i bănui de intenții subversive, dar oricât se cred însuflețiți de Sf. Spirit, e suficient ca unul mai puțin inspirat să ceară lucruri care nu se potrivesc cu noi. Am avut de la început intuiția că am în față o

Francmasonerie – de ordin spiritual, creştin, e drept, dar nu mai puțin ocult. Cu toate astea, doresc să meargă mulți de la noi la Interlaken. Puterea de a schimba viețile o au. Au o metodă de creştere spirituală, care nu poate decât folosi oricărei țări. Intensificarea echipelor naționale e semnul că sunt bine intenționați. E firesc să nu se poată fără „un centru", într-un lucru atât de vast. Totuşi, mulțumesc lui Dumnezeu că nu m-a împins şi nu mi-a dat calitățile de a fi echipieră mondială. Oare Yvonne e potrivită? Sunt sigură că ar prefera să fie mai puțin angajată! Săraca! Doamne! Oricât ar vrea oamenii să Te servească pe Tine, ambiția lumească nu-i părăseşte. Doamne, numai Tu ne poți feri.

19 iulie

A murit Regina [Maria] noastră iubită! Mi se pare că mă despart de un prieten mare. Ce curioasă reacție! O durere, o tristețe, nu vie şi totuşi pătrunzătoare. Se termină o epocă mare, dintr-un punct de vedere, uşoară, din altul. Cu zâmbetul ei se duce parcă acea detaşare elegantă, care nu era nici uşurință, nici indiferență egoistă, ci era grația decentă cu care se învăluiau amarurile lăuntrice, din politeță pentru lume, poate şi din nesolidaritate. În toate cazurile, era marca unui individualism respectuos față de orice față omenească. *J'ai vaincu!*[6*], parcă o aud. Şi-i văd privirea de lumină căzând din înălțimea libertății sufleteşti, fără dispreț pentru cei încurcați încă în luptele meschine, dar cu un dulce amor. Cum vorbea de „snobismul regilor" – cu surâsul omului mare, înduioşat pentru patimile unor dragi copii mici! Aş vrea să aştern spre amintire toate întâmplările cu Ea. Prima dată, dejunul cu Domnița [Ileana]. Era veselă şi amabilă, te punea *à l'aise*[7*] – uitasem orice protocol. Nu mai isprăveam să mănânc, şi Ea aştepta, se scula, punea plăci de patefon. M-a izbit felul natural, senzual, generos, bogat, aş zice, de a mânca piersicile. Muşca din fructul zemos cu un apetit tânăr, de femeie-zeiță destinată bucuriei! Franchețea cu care vorbea de ceea ce o durea destăinuia, tot aşa, o victorie lăuntrică. Ce amărâtă ar fi fost alta, povestind cum i s-a interzis un cinema, cum a fost întoarsă din drum. Nici pe vremea lui Vodă Carol [Carol I], nu i se întâmplase una ca asta. Fremăta, dar se simțea că nu purta rancună. Toată viața a fost un şir de cătuşe impuse acestui suflet născut liber. Când citeam

cartea Ei, am simțit aceasta ca „soartă” impusă pentru a o coace pentru eternitate. A trebuit să învețe *supunerea*. Şi, la sfârşit, se supunea cu atâta grație, liberă. A suferit mult de a fi în umbră, în ultimul timp, cred, iubea locul acesta în care se simțea, nu „alături”, ci „deasupra”. Conversația în salonaş, acum doi ani şi jumătate, când mi-a povestit despre Regina Mărioara [a Iugoslaviei] că nu are decât „să-şi poarte crucea”, cum le-a interzis fraților ei s-o plângă, ca să nu o slăbească prin înduioşare. Când vorbea atunci, sigură, senină, am realizat ce e o Regină. O văd în fotoliul roz – în rochie maron, cu perle la gât şi garoafe roz în brațe. Era frumoasă şi plină de bucurie, deşi vorbea de lucruri care o dureau. Era o bucurie a calității ființei ei, mai mult decât o stare de conştiință. Îmi amintesc privirea de lumină, îi revăd ochii albaştri, scânteietori ca nestematele. Poate că de aceea n-am observat niciodată bijuteriile Ei, afară de perle, care nu rivalizează cu privirea. Nici nu mi-o închipuiesc fără perle! Îmi povestea atunci – mă dusesem după ce fusese sărbătorită pentru şaizeci de ani – proiectul de întrevedere a Regelui cu Petrache Lupu. Aştepta mult de la această întâlnire. N-am bănuit niciodată fericirea ce i s-a ivit pe față când i-am spus că gesturile ce nu sunt regale, noi, poporul, le atribuim anturajului Regelui [Carol II], nu Suveranului. Aproape m-ar fi sărutat.

De Regina Elisabeta vorbea cu tristețe, nu condamna indiferența ei față de popor şi dureri, dar cu melancolie privea la portretul de pe o măsuță, lângă şemineu şi spunea: „viața se va răzbuna, va fi uitată, va rămâne singură”. De Domnița [Ileana] vorbea ca şi de Rege [Carol II], cu o pasiune specială, şi luceau ochii, parcă se îmbrăca altfel pentru a vorbi despre ei. Era curios cum sufletul Ei se dăruia fiecărui copil după firea lui. De Prințul Nicolae vorbea cu tonul ce acorzi unui om foarte tânăr! De Regina Elisabeta [a Greciei], parcă n-ar fi vrut s-o atingă – era un *noli me tangere*, de Regina Mignon [Mărioara a Iugoslaviei], cu căldură, cu duioşie, cu o exaltare eroică, dar specific feminină.

Când venea vorba de Domnița [Ileana] atunci îi exulta ființa întreagă. Se bucura de tot, chiar de năbădăile ei, de ființă plină de temperament. Vorbea cu freamăt în ea – trăia anii propriei tinereți, o iubea, o stima, credea în ea. „E maternitatea triumfătoare.” Când îl ținea pe Dominic în brațe, se indentifica cu ea. Se simțea împlinită înconjurată de toți copiii Domniței [Ileana]. Cu ce bucurie actuală îmi spunea cum Prințul Nicolae, copil şi apoi adolescent, îi mărturisea că cele mai fericite ceasuri erau plimbările călare alături de mama sa. Acum[6] se mira cum poate să uite cu totul aceste

lucruri, şi asta pentru o femeie! Uimitor, cu ce veselie, cu ce copilărie se juca şi cu copiii Domniței [Ileana]. Iar când vorbea de Rege [Carol II], era mândră. Avea aerul să spună: „iată cât e de tare, mă lupt chiar eu cu el”. Surâdea mulțumită de unele slăbiciuni, fericită că e înainte de toate Om. Nu înțelegea de ce bărbații îşi uită mama pentru femeile ce iubesc. Nu condamna, înțelegea cu inima, accepta cu un fel de siguranță că nimeni nu-i poate lua locul. Asta am simțit-o anul acesta la Bran. Conversația noastră la umbră. O văd, frumoasă, cam îngrăşată, elegantă, sigură, cu secatorul în mână, cu mănuşi muşchetar, cu baston, într-o rochie de culoarea piersicii! Parcă înviase după boala grea. Plimbându-ne sub merii grădinii, printre dalii, îmi povestea cât suferise, nu trupeşte, dar moralmente. „Eşti atât de umilit de boală, să depinzi de altul, dar şi ce bucurie să vezi ce buni sunt oamenii.” Se bucura de viață, dar fără proiecte. Nu ştiu de ce cred că nu mai urzea fire spre viitor. Vorbea cu o siguranță de om complet liberat. Venise vorba de credință – mi-a mărturisit că nu e mistică, dar se simțea în Ea o mare putere de viață, care, prin calitatea ei, era mărturie lui Dumnezeu. Nu se preocupa de divinitate. Îl trăia pe Dumnezeu în orişice. Privea spre flori, spre pomi, spre cer, spre oamenii ce se apropiau, cu toată plenitudinea sufletului. Se dăruia în orice clipă şi o primea toată. Respira bucuria de viață. Plecam de lângă Ea înviorată, cu toate puterile întețite. Îmi venea să cânt. O dată ieşind de la Cotroceni, fluieram pe stradă, îmi venea să dansez. Era genială – nu ca intelect ci ca ființă întreagă! Un exemplar unic, rarisim, de umanitate! Nu pot crede că s-a stins. Deşi era legată de trup, de natura fizică, nu o pot crede acum dispărută în neant! O simt plutind surâzătoare. O putere mare sufletească răspândită într-un trup splendid – cum să piară? Cu Ea încep să înțeleg şi să cred în trupuri astrale. Prea era bine închegată ființa ei sufletească cu cea trupească, mărturisea un stadiu înaintat de civilizație omenească. Nu doar numai spiritul e nemuritor, Regina înnobilase trupul, îl făcuse demn de nemurire. Senzualitatea lui era ceva etern. Ce om splendid! Uite, nici nu mai pot plânge. Plânsul mi se pare prea sărac pentru Ea. O iubesc, o venerez, ca pe o icoană de umanitate superioară. A adunat în Ea tot ce poate simți şi trăi o femeie, un om, şi s-a liberat cu anii de cătuşele trupeşti şi sufleteşti. Ce carieră de Om! O adevărată, o mare femeie. Nu se putea naşte decât Regină. Nici nu pot spune: Dumnezeu s-o odihnească! Fie-i țărâna uşoară! Dumnezeu o primise înainte de a muri printre aleşii lui. Suferința finală era încununarea.

O iubesc şi pentru sângerarea Ei. O altă moarte nu i se potrivea. Era un vas de preţ, plin cu viaţă nobilă. S-a scurs sângele din inima Ei mare, ca al unui erou pe câmpul de luptă. Şi Ea s-a luptat cu viaţa. Şi a rămas întreagă, nestricată, decât că i s-a scurs viaţa din vine.

Te iubim, Regina noastră scumpă, soră iubitoare a unei ţări, pe care ai pregătit-o şi a cărei soartă ai îmbrăţişat-o. Nu te vom uita, Regina noastră! Dumnezeu să-ţi răsplătească dragostea Ta, viaţa Ta. Îţi revăd privirea umedă, când ţinându-mă de mână, ţi-o împlântaseşi în ochii mei plini de lacrămi. Îţi spuneam, în ziua aceea (şi din partea Institutului Cultural feminin[7]), te felicitam pentru cei 60 de ani, *à demi voix*[8*], ca să auzi numai Tu că poporul român nu va uita niciodată cât de mult l-ai iubit.

Azi, îţi repet, scumpă Regină, cele spuse atunci. Cât doreai să fii iubită! Ai fost şi eşti mai mult decât realizează o inimă. Îţi mulţumesc pentru încrederea ce ai avut în mine! Mi-ai spus, râzând (la Londra?) însă adresându-te Domniţei: „ar fi putut fi o Jeanne d’Arc”. „Preoteasa”, mă botezase ea de mult, cu ani înainte de a fi fost eu la Oxford.

Cât umor avea în Ea! O văd la Londra, în fotoliu, vorbind de Buchmann. Dar la dejunul nostru *en tête à tête*[9*]? Ce mulţumită era că înţelegeam indignarea ei. Ea să ceară scuze fetei Ei, care o rănise? Ce simplu mărturisea unele gesturi ale inimii Ei. Şi la Bran, privea surâzând înapoi spre iubirea Ei. Fără falsă jenă, fără remuşcare, nobil omeneşte. Curajoasă a trăit, curajoasă s-a prezentat în veşnicie. Doamne, răsplăteşte-o!

Câmpulung, 26 iulie

E pace. Afară oamenii căznesc la puţ şi la grădină. Îmi place zgomotul lucrului şi vocea de ţărani înţelepţi şi blajini. Ascuţişul coasei şi toporul, zgomote care aci sunt blânde. Cerul slab înnorat, verdeaţă cuminte. Un cintezoi loveşte sălciile şi livada aşteaptă. Ce? Mă gândesc mult la Regină. Nu o văd în criptă, o văd prin aer, luminoasă şi surâzătoare, liberă!

Marietta pleacă. Îmi pare rău. Totuşi mai bine pentru lucrul meu. Dar aş vrea să se mai poată duce la mare. Cred că aici a durut-o ceva. Vioaie, antrenantă, are viaţă. Ţine-o, Doamne! Am nevoie de ea ca de un copil. Tare îmi e dragă! Doamne, ţine-mi surorile, nepoţii, pe Stello – aşa cum e, tot e bine, pe toţi ai noştri. Aş vrea să mor înaintea tuturor. Deşi mi-ar părea rău

de lucrul meu – de multe, de copiii mei. Aseară conversație cu doctorul C. Ionescu. Un tânăr foarte bine, dar cu aerul exasperat de mediu. Ce sete de ştiinţă în el! Avid de a şti tot. Conu Iancu foarte simpatic – vrea să uite, să profite de clipă.

Anna, săraca, ce va fi făcând? Cred că se duce. Aşa şi Elena. Dar cine ştie? Mâine încep lucrul. Ce răcoare plăcută vine cu liniştea din ogradă. O adiere parfumată de rezeda. Cocoşi în depărtare se îngână. E a ploaie. E o dimineață plină de aşteptare. Numai la țară distingi fizionomia ceasului. Timpul e gol ca o Veneră. Un fluier. Glasul dlui M., accente de provincie calmă. Un freamăt de sunete amestecate! Parcă simt privind de sus, peste lumea inocentă. De ce de sus? Din tradiția iconografiei religioase.

28 iulie

Zi frumoasă, calmă. Am intrat în vacanța de lucru. N-am inspirație, încep prin a lucra. Vom vedea pe urmă.

Marietta, drăguță foc – am pentru ea un sentiment de mamă. Ce femeie cuminte. Alta ar mai sta? Ea vrea să întrebuințeze banii pentru casă. Dor de copil, de casă – e femeie, deci ține mai mult cu familia decât cu ea însăşi. Eu prea m-am individualizat. Nu mai am virtutea feminină, care te topeşte în familie. Vina oare e a mea? Nu cred. Lipsa de copii şi ostilitatea lui Stello. Prea a vrut să fiu sclavă, nu nevastă. Valorile lui sunt imprecise. Solid în el instinctul şi inteligența, dar nu sensibilitatea. Mă doare la subsuoară. Mă tem că se face un bobo malign. Cum vrei Tu! Voiajul? Mă obligă să mă bucur de el. Ştiu că va fi bine. Dacă vrea Dumnezeu. Dar nu-l gust încă. Degeaba mă zbat pe din afară, am isprăvit pe dinăuntru. M-am detaşat de viață. Parcă privesc totul dintr-un punct exterior ei. „Contemplația nu e viață.” Pirandello. Poate îmi va reuşi cartea, deşi acum sunt de carton.

Câmpulung, 30 iulie

Îmi revine imaginea Yvonnei. Vrea să fie bună, săraca, dar nu se pricepe. Nu iubeşte. E prea masivă trupeşte, nu o pot îmblânzi cu spiritul meu. Am impresia că în calitatea cărnii ei e înscrisă ambiția, puterea „drumului”, nevoia de dominație. Săraca! Îmi face antipatic Grupul Oxford fiindcă îmi tot aminteşte de voința lor de dominație. Raphael Cristes spunea cu dreptate că e în creştini o cruzime. Oare superioritatea duhului, prin credință, îi face pe ceilalți să sufere? Poate siguranța lor e considerată insolență. La Yvonne nu e siguranța credinței în Tine, Doamne. O agasează când vorbim de Tine – e obrăznicia omului, nu siguranța creştinului. Judec aproapele? Poate nu pot să mint. Aici am ajuns. Nu condamn, dar pricep. Să fie păcat? Nu cred. De ce mi-a dat Dumnezeu minte? Cu cât trece vremea, cu atât văd mai bine rostul conducător al Bisericii. De unde să ştiu eu ce se cuvine şi ce nu? Codul mi-l dă ea. Grupul Oxford e eliberare de prejudecăți, dar e înhămare sub voința altor oameni. Ei spun că vorbesc prin duhul sfânt, dar atunci eu cred în părinții bisericii mele. Sunt bine intenționați, dar e omenească ispita puterii. Dacă e bine, Doamne, să mă duc printre ei, fă să mi se acorde valută, dacă nu, e semn că nu trebuie să mă duc.

Azi, m-aş plimba prin verdeață. Trebuie să lucrez, trebuie. Diseară plimbare.

20 august

Nu ştiu ce vreau. Interlaken? Văd ce voință nesigură am. Umblu uşor pe şine, ies greu din ele. Titeanu răspunde azi. Dacă spune că Grupul e interzis, nu plec. Dar dacă nu e? Toți mă roagă să nu plec. Ce să fac? Nora Steriad, Mme Carnabel nu merg. De lucru serios la carte. La biserica ta. Dincolo, se roagă, dar… oare sunt ambiții politice? Nu cred. E ambiție pacifistă. Dar tot e ceva foarte omenesc. Fac prozelitism. Iartă-mă, Doamne, dacă nu-i înțeleg bine. Cred că eu nu am suflu suficient pentru această acțiune de mare anvergură. De ce amestecă credința în politică? Sau aşa mi se pare. Nu ştiu de ce a intrat în mine îndoiala. Yvonne prea are ascunzişuri. Totuşi, oamenii aceştia nu vor decât creştinarea lumii. Vor ei să conducă? Nu cred că vor asta pentru putere. Îi cred foarte convinşi. Ştiu să se roage. Doamne, dă-mi şi mie putere să mă rog bine! Mircea Eliade? Nu văd înaintea mea. Plec fără entuziasm. Oare presimțire rea sau oboseală? Cred că mă sting pe

dinăuntru. Nu mai e interesul pasionat pentru lume. Îmi e dor de Dumnezeu singură. Vrei să fiu singură? Să lucrez singură fără *éclat*[10*]? Nu în numele unui grup. Era bun grupul, dădea curaj. De ce vreau să mă duc? Sunt multe lucruri caraghioase. Dar mi-e dor de rugăciunea împreună şi de oameni izbăviţi, curaţi. Mă duc la Paris, la ei. Doamne, păzeşte-mă. Nu mă lăsa pradă naivităţii şi credulităţii mele! Acolo sunt oameni liberi, prin rugăciune. Văd cât nu suport riscul. Şi totuşi nu vorbesc decât de risc. Spirit de turmă. Nu am suflet de martir, nici de pionier. Dacă ar trebui să mor pentru creştinism? Desigur nu aş face-o. Sunt laşă. Totul în cuvinte în mine. Dar disperarea e că nu ştiu ce trebuie să fac! Să mă duc sau nu la Interlacken? Aştept „direcţia" – *the guidance*. Ar trebui să mă rog cu Mariana. Doamne, de la Tine aştept ajutor şi totul. Aş vrea să revăd prietenii de acolo. Ce mă opreşte? E ceva care mă avertizează? Oare de la Tine, Doamne, e semnul sau de la cel rău? Nu ştiu de ce în Buchmann văd şi un sfânt şi un mare ispitit de orgoliu. Poate nu înţeleg eu anvergura acestui om. Mă iau după alţii. E un curajos, dar face şi greşeli. De ce diplomaţia grupului? Nu e doar politeţe, e diplomaţie. Doamne! Îţi predau, îţi dau tot ce-mi este mai drag, viaţa iubiţilor mei: surori, nepoţi, cumnaţi, prieteni, rude. Îţi dau situaţia mea şi a lui Stello. Îţi dau soarta ţării noastre şi a omenirii! Primesc supusă voinţa Ta. Am suferit lovitura cu Colea, nu m-am revoltat, Doamne! Dacă vrei, cruţă-mă, pe mine şi pe toţi ceilalţi, dar sunt roaba Ta! Căci Tu eşti Atotştiutorul şi Atotputernicul. Tu eşti Ordine şi Sens. Eu sunt oarbă. Te iubesc, Doamne, şi cred în Tine! Fie voia Ta! Vie împărăţia Ta!

31 octombrie

Am întrerupt mult acest jurnal. Au fost evenimente formidabile între timp. Voi scrie într-o seară, în linişte, simţirile mele de la Pontigny şi Paris. Acolo am simţit iar ce înseamnă un popor cultivat, umanizat. Sunt datorii care nu se discută. Unii îi cred obosiţi. Oare oboseala e oroare de război? Atunci maturitatea e oboseală! E, desigur, un miraj în „curajul bătăliei", mult mai mare decât acela al martirajului obscur. Aci, la noi, sentimente împărţite. (După „înţelegerea" cu Hitler, la München, cedarea Sudeţilor!) În genere, ritmul mai moale, judecata mai superficială, mai aservită unor principii

trecute. Nu simt decât rar curajul gândirii libere, realiste. Mă doare comportarea lui Stello. Nu e rău, dar are în el o răutate distructivă. Mania persecuției, complexul inferiorității.

Vizita la Domnița [Ileana] m-a împrospătat. E vie, e adevărată, e din miezul vieții. Am impresia că noi suntem de la marginea ei. De ce? Vina e desigur a mea, eu văd greşit. Totuşi, toate lucrurile serioase întreprinse la noi sunt deviate, se uşurează de sensul lor adânc, devin imitații. Vorbesc de prezent. Trecutul are o soliditate care ne susține. Mă gândesc la Străjerie[8]. Ar putea fi un lucru minunat, ar putea schimba spiritul neamului. Gestul ca cel al V.L. sau al N.C.[9] – cele ce cunosc – acapararea tuturor celorlalte Asociații, e semn de spirit materialist. Sub forme noi, se ascund oameni vechi. De ce rivalitate şi invidii şi orgolii într-o asemenea operă? Îmi pare rău că toate aceste greşeli cad pe capul Suveranului. Eu sunt convinsă că el vrea şi vede idealist.

2 noiembrie

Întâmplări prea multe. Mă năpădeşte lumea, fără folos nimănui. Aş vrea să pot ajuta ca altădată. Dar e acum în mine o oboseală fizică, ce pune stavilă elanului. Până acum constat aproape sensitiv cum elanul e legat de răsuflare şi cred că indienii au dreptate când cultivă răsuflarea lungă. Dar sunt sigură că mai e şi o putere desprinsă de trup. Am avut-o. Am pierdut-o din neglijență spirituală. Ştiu că trebuie să fac exerciții de *răbdare* şi de *îngăduință*. Nu profit deloc de încercările la care mă supune Stello. Răspund cu violență. Acum înțeleg că violența, aceasta foarte justificată ca reacție la atacuri violente, e un păcat – nu față de aproape, ci față de tine. Eşti dat înapoi. Iar simt că mă afund în contingențe şi în neconştiință. Trebuie o gimnastică de fiece clipă pentru izbânda spiritului. Voi încerca. Nici nu mă pot ruga decât exterior. Dar această opoziție în mine e semnul încătuşării în materie. Şi totuşi o indiferență față de materie. Chiar de viață şi de oameni. Ceea ce înseamnă că sunt detaşări ale trupului – că el nu se solidarizează. Simpatia o simt în momente de elan şi inspirație. Trebuie să lucrez. Scrisori de scris la Paris. Schopenhauer – insistent lucrat.

11 noiembrie

Zi întunecoasă. Simt în mine o singurătate – ca o distanță între mine şi oameni. Decepții. Sunt oamenii de o strâmtime de înțelegere şi simțire decepționantă. Trecerea lui Anny Stehley mi-a făcut bine. Cu totul altfel simte un creştin. E severă, dar bună. Se cheltuieşte pentru alții. Zgârcenia sufletească e disperantă. Mariana mă consolează de multe ori. Iată un om civilizat, pentru că e creştin. A plătit prețul cel mare. Altfel nu văd în jur decât egoism şi strâmtime de gând şi de inimă. Marietta are o libertate intimă needucată, dar o are. Îmi pare rău că sunt atât de pesimistă, că văd caricatural! Desigur, şi eu am păcatele mele – care altora le vor părea tot atât de insuportabile. M-a pleoştit discuția cu Tity. Mă oboseşte atâta neînțelegere, atâta nevoie de separatism între oameni. Ura ei pe evrei nici măcar nu e ură, e nevoia de a bate pe cineva! Cum se poate înşela atâta un om deştept asupra propriilor sale sentimente? Oare eu îi iubesc? Nu. Dar simpatizez cu orice nedreptățit. Parcă poți „iubi” sau „urî” abstracții? Contează indivizii. Şi dacă toți s-ar analiza cinstit, ar vedea că individual simpatizează cu evreii. Nu zic că nu au păcate! De ce oare li se impută că sunt „obraznici”? E o formă nepotrivită de a-şi susține demnitatea. În fond sunt fricoşi şi resemnați; când izbucnesc, nu găsesc tonul demnității calme. Merg alături sau chiar devin obraznici. Dar vina e jumătate a noastră că îi chinuim umilindu-i. E oribil de inuman ce face! E cel mai mare păcat în contra lui Cristos. Oprim în loc, dăm înapoi convertirea lor la adevăr. Ce am citit azi din Germania mă întristează de moarte. Ce-i mai deosebeşte în sălbăticie pe nemți de ruşi sau de japonezi? Ca şi cum n-ar fi copiii lui Luther şi ai lui Goethe şi Kant! Simt cum înaintează barbaria şi nu mă mai revolt, simt că mă trag înapoi în turnul de fildeş. De ce nu mai lupt? Sunt bolnavă sau instinctul just îmi spune: „prea târziu!”? Şi totuşi nu vreau să capitulez în fața negurii! Cred în lumină, aş vrea să mor pentru lumină!

Lucrul la A.C.F., la Conservator. Trebuie fermitatea credinței. Nu e vreme de sentimentalism. Trebuie afirmare curajoasă. Împotriva părerii celorlalți, eu cred că Armand Călinescu e un idealist şi un realizator. O fi făcut greşeli – chiar prostii – inerent regimului ce nu permite critică, dar omul acesta gândeşte şi vrea bine. Mi-ar plăcea să stăm de vorbă pe unele probleme de educație şi instrucție.

4 decembrie

„Te voi aşeza din nou fecioara Sionului” – vorbe de făgăduință, de preînnoire. Mă umple de nădejde că voi putea iar lucra cu inimă, cu vlagă. Trebuie să telefonez lui Necşeşti. Mme de Weck, Cora.

Samariteanca a crezut pentru că Cristos i-a spus un adevăr ascuns. Cei din Samaria l-au chemat şi au crezut în El pentru ce le-a spus. E o scară ascendentă în aceste atitudini. Ei îi trebuiau probe, lor *calitatea*.

„Secerați, unde alții au semănat” – intrați în osteneala altora. Azi s-ar putea spune aceasta tinerilor. Continuitatea generațiilor. Pregătirea.

13 decembrie

Evenimente zdruncinătoare pentru conştiința noastră. Tristețe de a recunoaşte că nu te poți apăra altfel. Mijloace legitime pentru o omenire necredincioasă. Ar trebui să fi putut convinge pe cei răzvrătiți. Nu s-a putut, pentru că nu s-a crezut în această putință: aşa fiind, omeneşte, procedeul a fost necesar şi denunță un real curaj. O jertfă, din partea celui ce a hotărât. Admirație, dar şi spaimă, nu de om, dar de spiritul care domină tot mai mult acum. Tot mai mult înțeleg că singuri, bieții oameni nu pot ieşi din dilemă. Tot mai mult înțeleg dogma Grației, prin intermediul lui Iisus. Noi nu ne putem salva. Imposibil să fondezi *omeneşte* unele drepturi şi datorii. Refugiu în metafizică, subterfugiu: numai un Dumnezeu „conştiință” poate fonda morala absolută. Deci umilire, singura atitudine justă pentru noi. Toți greşim.

Ieri am spus la clasă: progresul se întemeiază pe *infidelitate*. Trebuie să mori pentru ce ai iubit, ca să învii pentru altceva. Sabie cu două tăişuri pentru spirite neclare. Infidelitatea e un termen peiorativ, dar o formulă paradoxală. Creştinul zice: detaşarea = *ne robire*.

15 decembrie

De vorbit cu Cora pentru spovedanie. Ieri n-am însemnat două gânduri importante. De avut continuu la îndemână un carnet. Văd acum sensul scrisului în *quite time*[11*].

Straja Țării. Aştept să mă anunțe. Acum aş regreta să nu se fi ratificat alegerea. Perspectivă de a lucra pentru redresarea morală şi naşterea spirituală a profesorilor şi a tineretului. Simt bucurie la gândul că activitatea mea, până acum timidă, s-ar întinde departe. Propagarea ținutei creştine şi a judecății obiective. Simt un val de curaj în mine.

Anna. Dureroasă decrepitudine. Se moare greu când eşti prea ataşat de viața trupească. Înduioşetoare în ea nevoia de dragoste, recunoştința că e iubită. Un sentiment pe care l-am trăit puternic, de care cred că m-am debarasat. Era un orgoliu mascat, revanşa pentru puritatea de femeie. În loc de amor, prietenie şi tandrețe. Azi, o prețuiesc, îmi face bine, dar nu mai am vanitatea de a o arbora ca altele pe admiratori.

Cursul Dupront[10] un adevărat tonic. Aseară asistam la scrierea unui eseu *à la* Montaigne. Mi-a plăcut felul cum căuta, cum se plimba prin cărări lăturalnice, fascinat de punctul central al dinamicii pascaliene. Satisfacția mea de a vedea că de mulți ani am descifrat sensul just al gândirii europene. Poftă de lucru. De unde, azi, dinamismul din mine? Îți mulțumesc, Doamne! Lectura Supervielle şi Baudelaire mi-a făcut bine. Alte regiuni. Constatarea schimbărilor de ritm de muncă în țară.

Regele s-a întors înnoit din Anglia… Armand Călinescu e un om hotărât, inteligent şi cult. Gestul tragic dovedeşte curajul unui suflet tare, cred că şi luminat. Dacă ar fi cu adevărat creştin, ar avea curajul blândeții. Formidabil Chamberlain! Doamne! Îngăduie oamenilor să priceapă chemarea Ta.

Mariana, atonă. O mare aşteptare în ea. Dacă nu reuşeşte operația? Oricum, hotărârea trebuie împlinită. Riscul e foarte mare. Mă tem şi pentru viața ei. Dar nimic nu o reține! Doamne! Fă Tu cum crezi că e bine. Păzeşte-o de laşitate şi de orgoliu. Vreau să lucrez. Stello, aseară, prima dată s-a numit „bețiv” – e primul pas spre îndreptare! Doamne, nu ne lăsa! Păzeşte-ne pe toți. Pe Valérie. Ce copilărie e încă în ea! Superstiția pesimismului – „zeii sunt geloşi”. Nevoia de a se lovi măcar cu vorba! Marietta, mai curajoasă, *mai larg egoistă*, mai credincioasă.

De când Te ştiu, Doamne! Oamenii care nu Te caută îmi par copii mici. O fi orgoliu? Nu cred. Dorința de a-i trage pe malul meu. Nu mă ostenesc destul.

Pontigny, 20 septembrie

Aş fi vrut tot timpul la Paris să-mi scriu impresiile. A fost atât de deosebită reacţia de acum, ca în alte dăţi. Mi se pare că atunci se interpunea între mine şi lume un văl de iluzii şi chiar de exaltare care schimba aspectul lucrurilor. Eram ca o veşnică îndrăgostită. Acum, dimpotrivă, mi se pare că prea sunt trează. Am văzut Parisul trează – ce am trăit n-are nimic „făcut". Emoţia a fost de o calitate pe care nu o cred superioară, dar o cred mai solid umană. Nu-mi pot ascunde o îngrijorare asupra mea însămi ca asupra unui om care se usucă. E incontestabilă lipsa de emoţii autentice, cum le aveam înainte. Dar când am dat de *Rive gauche*[12*], ieşind din metro, la Châtelet, mi-au venit lacrimile – şi la Sorbona la fel. Nu era regret – deloc – nu era nostalgie, era o reacţie directă a contactului cu realitatea… Impersonalizare, obiectivare – achiziţiunile anilor transformă, inevitabil, emotivitatea. Aş fi dispusă, uneori, să cred că mă cuprinde indiferenţa bătrâneţii, dar e un sentiment fals, impus de raţiune. Simţământul adevărat e o bucurie sobră pentru prezent – poate aşa se plăteşte libertatea interioară.

Plecam din Paris liniştită, fără părere de rău. Oare fiindcă sper să mă mai duc o săptămână? Sau pentru că dejunul la Braffy[11] a însemnat un punct culminant al călătoriei şi că acele ceasuri mi-au dat maximul ce puteam aştepta de la acest voiaj? Mă scrutez bine: oare e un snobism în această bucurie de a fi stat de vorbă, intim, cu Gide şi Schlumberger? Ori e o bucurie pură, adevărată, datorită omului din ei, nu ilustrului? O fi şi snobism! Dar cinstit cred că ceea ce mă atrage mai ales la Gide e nobleţea, e calitatea sufletului lui. Că uneori ar putea fi politeţea lui exterioară mi-a venit în gând, dar imediat, că deficitul era în mine, care nu puteam cuprinde atâta omenie. Când a ţinut să mă însoţească la gară fără Schlumberger – ca să vorbească numai cu mine şi ca să-mi mulţumească de dovada de simpatie ce a văzut în deranjul meu, am înţeles că nu e ceva de suprafaţă în politeţea lui caldă, ci e izvorâtă din adânca simpatie pentru omul franc şi simplu. Când mi-a cerut să mă sărute, am acceptat gestul cu aceeaşi spontaneitate şi simplicitate curată, simplu umană. Îmi amintesc sentimentul de adâncă jenă ce m-a râcâit când Charles du Bos a făcut acelaşi gest. Era la el jumătate simpatie, jumătate onctuozitate popească, cu totul altceva. E drept că Gide are 70 de ani! Când apoi mi-a sărutat mâna, parcă a vrut să marcheze că primul gest s-a adresat unui om mult mai tânăr, pentru care poţi avea o

tandrețe părintească, iar mâna o sărută Doamnei! Era atât de adevărat gestul, încât îndată am simțit nuanța. Dar vreau să scriu aici toate impresiile zilei de 18 septembrie – pentru tine, Maricico, pentru cei care vor citi aceste pagini. Gilbert spunea ieri: *Madame, écrivez votre entretien avec Gide*[13*]. Cândva vi se va mulțumi pentru aceasta.

Am plecat dimineața de la hotel, pe la 8 jumătate *d'un pas alerte*[14*]. Un scrupul de orientală încerca să mă tulbure, gândul că poate „nu se face” să deranjez doi bărbați bătrâni, e drept, dar străini şi ocupați. Dar, ca niciodată, am fost mai tare decât scrupulele, mai tare decât tot ce mi-au impus educația, prejudecățile, obiceiul, tembelâcul. Îmi ziceam: dacă fac rău, ei bine, se va vedea că ştiu să fac şi rău, nu sunt impecabilă, poate nici măcar convenabilă în adâncul naturii mele. N-am luptat cu pornirea mea de astă dată, ci am lăsat-o să se impună ea. După două ore de tren a început să plouă. La Lisieux, la 11 jumătate, timpul era mohorât, umed, trist. Pe peron nimeni. Mă gândeam: să telefonez, să aştept? Când, mi-a dat în gând să ies pe peronul interior. Am văzut întâi pe Schlumberger, apoi pe Gide, neschimbat după nouă ani. Schlumberger mi-a spus fin că aştepta un răspuns. Până să explic că scrisoarea mea fusese un răspuns, Gide a replicat imediat, spunând de ce trebuia să socot că nu mai aveam de răspuns a doua oară. Eu simțisem pe drum jena că nu răspunsesem lui Schlumberger în ziua precedentă, şi sunt sigură că şi Gide credea ca şi mine, dar nu putea să mă vadă *en embarras*[15*], nici măcar în supoziții. În spontaneitatea cu care a replicat în locul meu am recunoscut-o pe aceea cu care suferea pentru bieții negri! E bun până în adâncuri.

Drumul până la Braffy destul de convențional. Mă întrebam fără cuvinte: ce cauți tu aici? De ce ai deranjat? După un sfert de oră am ajuns. Printr-un gard viu am intrat în grădina cu flori, împrejmuită *à la française* cu merişor tuns, păzind o livadă de meri de Normandia cât se poate de liberi şi fantezişti în formele lor. Flori, trandafiri, revăd unul foarte mare, bătrân, cuprinzând zidul salonului, cu flori palide, *rose thé*[16*]. La camera lui Gide, spalier de pere – perele îmbrăcate în pergament – ca multe lămpi electrice. Ne-am scoborât în fața micului peron. Am intrat într-o sală cu tavanul scund de tot, de bârne şi podeaua din cărămizi. Şemineul şi dulapul normand cu faianțe vechi. Masă lungă cu napaj[17*] roşu cadrilat. Partea de jos – gospodărie foarte simplă, dar cu gust, gospodărie burgheză. Sus, un salon tipic francez cu *toiles de génes*[18*]. Ora 4, joi.

Întrerupere lungă. Vreau să notez conversația cu Gide mai mult decât impresiile mele. La masă conversația despre situația personalității etc. Inchietudine. În salon, rămaşi singuri cinci minute, mă întreabă care e raportul meu cu studenții, căci ştie de la un profesor tânăr italian că e absolut imposibil – profesorul se simte singur. L-am asigurat că eu am încă puterea de contact cu tineretul, dar că foarte mulți profesori universitari o pierd şi din vina lor. Am constatat în omul acesta care vibra pentru tineret o tristețe mornă în acest moment, parcă era departe de tot, nu-l mai atingea. Acum îl revăd ca pe Goethe cel singuratic pe la 60 de ani. Conversația s-a întors asupra teatrului. Am discutat *Asmodée*[12]. Gide vedea în Mr Couture[13], dincolo de lubricitatea personajului pe care i-o impune Ledoux (actorul), figura exactă a lui Claudel. Preotul respins din ordinul preoțesc şi care transformă darul într-o nevoie de „stăpânire a sufletelor”! Schlumberger, surâzând, voia să îmblânzească atacul – pe când servea zahărul pentru cafeaua ce servisem eu – fără cuvinte, dar cu un „euh! euh!” amical. Gide persista adăugând că i-a scris lui Mauriac. Conversația a continuat asupra influenței culturii franceze la noi. Am insistat că nu se face suficientă propagandă. Am recunoscut că trebuie cursuri plătite, fiindcă majoritatea oamenilor de pretutindeni prețuiesc puțin gratuitatea, considerând-o „o marfă” de calitate îndoielnică. Chestiunea conferențiarilor – episodul cu autorul lui Valentine – au sărit amândoi, mai ales Schlumberger, să-l stigmatizeze ca ignobil, Gide preconiza un control al conferențiarilor oficiali. Nu-mi amintesc cu ce prilej spunea că nu e un pericol pentru oameni ca mine sau ca el; m-am simțit jenată de această echivalare, care era făcută cu o siguranță, care nu era numai curtoazie. A plecat să-şi facă siesta pe care o anunțase de la început cu simplicitate şi cu justificare că altfel are migrene! Înainte de dejun îmi arătase camera lui. Am comparat-o cu o celulă de mănăstire. Patul Louis XVI cu cretonă pe care motivul era simbolic: *Cristos la Emaus*. N-am relevat-o. În timpul siestei lui am stat de vorbă cu Schlumberger, pe care l-a rugat Gide să se lungească după prescripția doctorului cerând mii de scuze. L-am silit să o facă, iar eu într-un fotoliu cu tapițerie veche, comod aşezată, am vorbit despre parastasul ortodox, despre care vorbeşte în viitorul său roman şi avea nevoie de detalii. Am trecut la folclorul românesc. A luat note. Am făgăduit să-i trimit texte. M-a dus în casa de alături să-mi arate cabinetul său de lucru amenajat într-un pod de mere, imens, luminos, confortabil. Prima impresie: lumină şi cărți, tablouri şi cărți. Pe când scotea dintr-un raft un *St. Saturnin*[14], despre

care îi raportasem că Léonie Gillot spusese că a învățat-o mai mult ca o carte de psihiatrie, pe când scria o dedicație „Dnei V. cu mulțumiri pentru vizita sa şi pentru colaborare”, mi-au căzut ochii pe o carte cu prefața de Montherlant. Am angajat o discuție. Recunoaşte că a fost mojic cu femeile, „dar nu-i lipseşte o anume măreție şi noblețe”. Recunosc că e ridicol din partea mea să judec atât de aspru un scriitor străin căruia nu-i contest marele talent, dar care e sec şi neputincios în simțire. Când, apare Gide spunând că nu putea dormi şi şi-a scurtat odihna. El a spus: „O, el scrie grozav de bine!”. Regreta că uzează de mijloace nedemne de el pentru a se pune în evidență – scrisorile doamnei eroine – care spunea Schlumberger a umplut Parisul cu indignarea ei de a fi fost copiată, dar şi foarte mândră de a fi „colaborat” astfel. Conversație asupra Grupului Oxford. Gide istorisea că a asistat la Thun, acum patru ani, la grupuri, stând afară, pe pervazul unei ferestre. L-a interesat prodigios, dar la urma urmei repetarea era banală. Imita foarte bine pe Mlle de Watterville care mărturisea în fața mulțimii cum o ambeta[19*] cultul de duminică şi cum acum e fericită să-l asculte, cum era timidă etc. Am recunoscut ce spunea acum doi ani, dar n-am spus-o. Repetarea mărturisirilor m-a cam frapat şi îngrijorat şi pe mine. A adaos că l-a agasat demersul lui de Watterville pe motivul că s-a rugat să-l aducă Dumnezeu pe Gide la el – aceasta i s-a părut trecând peste limitele suportabile; inspirația divină, oricând… *Nu*, se scutura de o asemenea credință, care riscă să fie abuzivă. Mi-a spus că Gabriel Marcel[15] a fost la început foarte fervent, dar că pe urmă s-a răcit din acelaşi motiv. Schlumberger susține teza mea că nu e periculos pentru biserici, asistă chiar preoți catolici. Gide admira la Grup efortul de a trece peste deosebirile de credință. Socotea că revirimentul creştinismului e mai vechi. Schlumberger prefera grupul Armatei Salvării. Rămasă singură cu Gide am arătat ce am învins prin credință şi metodele grupului. Foarte impresionat de recunoaşterea reciprocei răspunderi în menaj. Părea emoționat, probabil se gândea la menajul lui, când acuzam femeile prea spiritualizate (am uitat să spun că în salon, când i-am spus că am fost tentată să-i scriu odată, în criză, pentru a-i cere o soluție, m-a întrerupt precipitat: „O, dar eu nu am răspuns, nu am decât întrebări!”).

Schlumberger îmi propusese să-mi arate vechea proprietate a familiei Gide La Roque[16]. Acum Gide propunea acelaşi lucru. Am pornit cu Schlumberger care şi-a scos maşina din garaj, Gide a zăbovit vreo cincisprezece minute, încât Schlumberger se mira. În fine, am pornit. Eu

lângă Schlumberger la volan, Gide în spate. Ne-am oprit la „La Grande Maison”. M-a impresionat o casă din secolul XVII, *ancien couvent desaffecté*[20*], cu o aripă lungă în stânga, fără aripă dreaptă. Peron lung, două rânduri de ferestre mari cu *mascherone*[21*] gri, cuprinzând parcă în brațe un rond imens şi brodat cu cele mai frumoase begonii ce am văzut. Intrare într-un hol mare, cu statuile lui Guizot şi a doamnei Guizot[17], bunicii familiei Schlumberger. La stânga, o scară mare cu rampă de lemn sculptată cu traforajul de mătuşa lui Schlumberger. La dreapta, intrarea în bibliotecă. O minune. O sală imensă, căptuşită de sus până jos cu cărți legate în tonuri dominante de aur. Un cămin în fund, o masă de epocă în mijloc. Canapele, fotolii, flori. Copiii Schlumberger, cu o prietenă englezoaică – şi nora e englezoaică. Un copilaş de vreo 7 ani, lăsând să treneze pe masa salonului un vaporaş. Salonul, în continuare cu ferestre închise, persiene lăsate, sensibil nelocuit. Tablouri mari, portretele regelui Philippe, de Winterhalter şi al reginei Amélie – replici. Schlumberger explică norei reparațiile unui portret de unchi, un ofițer mare şi frumos. Se deschid ferestrele – mă frapează cretona de pe mobile, perdele de cretonă, lustrul superb şi un paravan de mătase albă cu nalbe în tonuri de crem până la brun – brodat – salon tipic de epocă. Prin uşă se vedea în parcul imens. Un brad imens cocârjat de bătrânețe în mijlocul unui rond. Mai departe, pomi, pomi, orizont închis. Pornim spre La Roque după ce ne luăm ziua bună de la familia Schlumberger junior. Cucoanele, cam excitate de prezența lui Gide – englezoaica foarte nostimă, cu vizibilă poftă de a mă reține. Ce importanță voi fi luat în ochii lor! Marc[18], o frumusețe de bărbat, bun, seamănă cu Bob Malaxa[19]. Englezoaica[20] destul de mândră de acest interior al familiei.

Am pornit prin interminabile cărări cu garduri vii, care sunt ca panglici verzi care te cheamă să te ducă spre un țel cunoscut numai de ele căci orizontul dispare. La un moment dat a apărut o casă roz din secolul XVI cu turnuleț, având apă de jur împrejur cu *pont levant*[22*], încât aproape s-au despărțit de corpul principal construcțiile mai noi. Cum nu le-am văzut decât cam de la 200 metri, poate şi mai puțin, impresia e confuză. Din altă parte şi mai departe apărea un perete acoperit cu viță roşie. Gide era trist. „Complimente doamnei Gide!” „Se fac de la sine.” În schimb îşi amintea cum se jucau copiii şi cum amuzant era că mâncau în altă casă decât unde

dormeau. Toată lipsa de confort şi bogăția de spațiu. Adevărat că aci a scris *L'Immoraliste*.

Acasă[21], ceaiul. Conversația devenea presantă, esențială. Schlumberger a lansat-o, parcă luându-şi curajul în mână. „Nu credeți că soarta culturii mai poate fi salvată numai de bisericile creştine?" Gide da afirmativ din cap. Am respirat. „Aşteptam aceste cuvinte şi voi avea îndrăzneala, domnule Gide, să vă spun că aşteptam această mărturie de ani de zile." N-a răspuns direct, a mers pe tangentă, amintind un răspuns al unui om politic francez la propunerea unirii bisericii protestante cu cea catolică. „Mi se pare că Guizot spera în unire şi altul a răspuns că atâta vreme cât catolicii cer înainte de toate cultul Sf. Fecioare… *et bien non*[23*], acest lucru nu va fi admis de protestanți." Era inutil. A continuat să vorbească cu emoție de Papă şi a raportat cuvântul său către Cardinalul Verdier care, se pare, se îneca de emoție când îi spunea părintelui Doncoeur, *prieten cu Gide*: „Cristos nu ar fi respins o mână întinsă". E vorba de oferta comunismului de a se alia cu catolicii în Franța. Vizibila afectivitate şi simpatie pentru biserica catolică m-au făcut să îndrăznesc, în automobil, înainte de despărțire, mărturisirea speranței că va veni ziua când se va declara revenit la biserică şi anume la cea catolică. Nu a spus nu, a mormăit că e foarte greu, a recunoscut că ar antrena mulți care azi nu au curajul. Spunea că el speră în deşteptarea bisericii din ziua din care are iar martiri. Mi-a mărturisit ce adânc a fost mişcat de scrisorile unor tineri preoți francezi care i-au scris şi i-au mulțumit înainte de a fi ordinați. Când i-am spus pe față, că ce a căutat toată viața şi chiar în U.R.S.S., la sfârşit, numai în creştinism poate găsi, s-a tulburat. Decepția din Rusia îl doare. Era o nuanță de deznădejde că prietenii lui din Rusia, adică cei care l-au condus şi s-au ataşat de el în mod fanatic, azi sunt în Siberia. Spunea că riscul propriei vieți l-a suportat mai uşor decât această vină fără voie. Vorbea de un voiaj în România, care acum, după retractare, ar fi posibil. Îşi da seama de ostilitatea dinainte. M-a mişcat explicația de ce publică jurnalul cu toate ezitările lui – pentru a ajuta oamenii care vor înțelege astfel că nesiguranța, slăbiciunea sunt şi ale altora, ale celor spre care se îndreaptă ca spre un model. Aceeaşi dragoste de oameni ca altădată, dar o linişte de om îndepărtat de oameni. Nu mă pot împiedica de a mă gândi la Goethe.

Un moment unic a fost la ceai, când Schlumberger, ezitând, mă întreba dacă dragostea mea pentru Franța nu va scădea când Franța va fi silită să-i lase pe cehi să cadă[22]. Nu mi-am dat seama ce vitală era întrebarea, dar am

simțit cu câtă atenție aşteptau amândoi răspunsul care le venea nu de la o femeie, ci de la amicii Franței. M-am scrutat cinstit până în adânc, n-aş fi vrut să răspund cu o politeță, nici măcar numai cu un sentiment personal, am cercetat în mine stropul de înțelepciune şi dreptate românească. Cred că nu am trădat-o asigurându-i (ca şi pe cei de aci, din Pontigny) că nu putem judeca Franța ca o laşă, trădătoare de prieteni, că la urma urmei oroarea războiului îi dictează un sacrificiu. Au respirat liniştiți. Acum, când asist la tragica criză de aci, realizez angoasa lor şi nevoia, nu de a fi justificați, dar înțeleşi. Nu-şi ascund nici unul de aci umilința morală a Franței de a lăsa un prieten în pană. Philippe spunea acum la ceai că mai uşor ar ceda colonii sau chiar Alsacia decât să abandoneze un prieten. E o tristețe, cum n-am cunoscut aiurea, aci. Mă doare, nu metaforic, şi inima se resimte în fața umilinței lor. Ar trebui un gest mare, curajul eroismului să-i scoată din această stare de mornă resemnare. Nu se poate, îl vor face! E curios cum eu, străină, îi asiguram că-l vor face, că nu pot trăda o credință pentru a lăsa să triumfe barbaria. Am înțeles azi că, în fond, onoarea unei țări nu seamănă cu onoarea unui om. Angajamentul e altul, e vorba să nu lase să învingă o ținută umană inferioară. Franța poate încă salva democrația şi cultura luând inițiativa celui mai curajos gest, azi: întemeierea Europei pe baze mai drepte, dictate nu de nevoia de a pedepsi, ci de nevoia de dreptate.

Trăiesc zile mari aci, o criză ca la 1914. Nu regret că risc stând aci.

Gide m-a însoțit la gară pe ploaie. Surâzând, mi-a cerut iertare: „Binecuvântată o boală care a permis această vizită”. (Căci le-am explicat curajul meu prin simțământul că n-am vreme de pierdut, că zilele-mi sunt numărate.) Îi ceream scuze de a-l fi făcut să piardă şase ore de lucru. „Voi reîncepe cu mai mult curaj. Mulțumesc pentru această vizită. Permiteți-mi să vă sărut prieteneşte, nu?” Tonul indefinisabil al omului, care, cu toată celebritatea, nu crede că e cine este. I-am spus ce ajutor a fost şi este pentru mulți, am citat-o pe doamna Dupront. Era foarte mişcat că această tânără femeie franceză se refugiază, în amarul ei, în cărțile lui. M-a rugat să i-o spun şi să-i mulțumesc. L-am lăsat să mă sărute pe amândoi obrajii, apoi mi-a sărutat mâna, am descins din auto, un salut cu mâna, am intrat pe peron.

Am recapitulat în tren aceste ceasuri, fără emoția pe care o bănuiam, cu simplicitatea cu care îți aminteşti lucrurile cele mai fireşti. La vederea catedralei, urâte şi neisprăvite de la Lisieux, am avut un simțământ că am trădat-o pe Sfânta Tereza, fiindcă nu m-am dus să aprind o lumânare la ea,

mai ales fiindcă n-am avut curajul să cer să plec mai devreme ca să trec şi pe la ea. Dar i-am mărturisit prin geamul ud de ploaie toată laşitatea, până şi lipsa de prea mare părere de rău că sunt laşă şi i-am încredințat ei, făcătoarea de minuni, Franța şi oamenii ei mari.

Vineri, 24 septembrie

Am notat simplu amintirile ca să nu se piardă. N-am insistat asupra tonului, ezitărilor – voi reveni altă dată. Aci o atmosferă *poignante*[24*]. Toți sunt adânc afectați de soarta Cehoslovaciei, de care fac responsabilă Franța. E o durere *sui generis* pe care o constat şi la cei mari şi la fetele tinere. Aseară, cea de lângă mine se lupta să nu plângă şi era recunoscătoare pentru cuvintele de încredere ce-i spuneam. Nu e vorba să justificăm un gest al Franței, ci să-l înțelegem. O asigurare că nu ne îndoim de lealitatea Franței, dar de puterea ei. Asta va fi consecința. Ieri am avut ceasuri extrem de dureroase constatând un fel de fatalism, cum spune Gilbert, la toți. Chiar André Philippe, un personaj responsabil şi în floarea vârstei şi vehement puternic, şi cu toată conştiința că Franța are o misiune pe care nu o poate trăda, are momente de *à quoi bon?*[25*] E o oboseală nervoasă în bietul popor, tracasat de ani de zile de spectrul războiului. Ph[ilippe] spunea că la fiecare trei luni nu se pot suporta asemenea tensiuni. Vorbeam cu ei pe față. E o chestie de rezistență a nervilor, ca la Marna. Ieri, spre seară, mă plimbam singură pe aleea de trandafiri; m-am trezit cu simțământul că sunt în țară, am vrut să repun cei 3 000 de km între România şi Franța şi n-am putut, se identificaseră. *Simțeam că sunt acasă.* Îmi venea să vorbesc româneşte. Am spus-o lui Gilbert, am spus-o şi doamnei Mezeix – erau recunoscători, cu căldură! Au nevoie de semne de simpatie şi mai ales de încredere. Sunt gata să impună Europei o reviziuire a tratatelor, în care ei vor pierde, dar ca să se isprăvească cu barbaria războiului. E un imens simț de demnitate care a fost lezat, se simt umiliți fiindcă au părăsit un prieten. Prin asta e chiar superioritatea lor.

După cafea, dimineața. Citit ce se întâmplă la Praga. Urlu ca un copil. Săracii! Ce decepție! Mă gândesc că şi noi am fi tot singuri. Doamne! Ajută-le! Fă dreptate. Numai Tu poți să ajuți în asemenea cazuri.

4 octombrie, în tren

În Iugoslavia. Aş vrea să notez peripeţiile ultimelor zile la Pontigny şi la Paris. Atmosferă unică. Sunt fericită că am trecut criza acolo. Sunt oameni ca toţi ceilalţi (se aruncau peste automobilul care cu Daladier le aducea „pacea” după „capitularea” la München!).

13 octombrie

La Bucureşti. Am recitit paginile scrise la 20 august în alt caiet. Nu mă recunosc. Mi se pare că drumul la Paris şi la Pontigny m-a readus pe pământ. Mă simt foarte puţin mistică – şi totuşi cred în Dumnezeu, mă rog Lui, dar ca altădată, fără exaltare, fără preocupare constantă. Mi se pare că am ieşit dintr-un vis în care eram mai aproape de Dumnezeu – sau mi se părea aşa. În timpul crizei am simţit cum sunt oamenii de liberi de a face binele sau răul, am înţeles doctrina liberului-arbitru pe care o preconizează biserica noastră şi cea catolică şi totodată am înţeles cât s-ar putea schimba omenirea prin credinţă, adică prin raportarea vieţii la Dumnezeu şi călăuzirea Mântuitorului.

Nu mă îndoiesc de Tine, Doamne, Mântuitorule. Te simţeam atât de bine în biserică, la Pontigny, la Notre Dame; la noi, duminica trecută. Eşti şi ne vezi, ne înţelegi şi noi suntem orbi şi proşti. Dar parcă nu îmi e teamă să „trăiesc” măsura mea de om inconştient, dornic de fleacuri fără valoare, îmi accept condiţia. Dau să ies din ea.

8 seara

Minune! Căutam apartament şi mi l-a dat Dumnezeu[23], picat din cer! Oferta lui Irinel mi-a făcut o nespusă bucurie. O presimţeam de azi-dimineaţă – nu ştiu de ce. Speram într-o mare bucurie – mă vedeam într-o casă luxoasă. Nu-mi vine să cred că am această şansă. Irinel era delicioasă. Se bucura de bucuria mea. Simţea luxul gestului şi luxul inimii care îl primeşte.

Doamne! Ție îți mulțumesc. Patroana sfântă a zilei, Sfânta Paraschiva m-a protejat, îți sunt recunoscătoare. În fiecare an la ziua ta voi ajuta și eu după puteri.

1*. Înalte Studii (fr.).

2*. Mofturi (fr.).

3*. „A fi sau a nu fi” (engl.), faimoasa replică din *Hamlet*.

4*. Puțin îmi pasă (fr.).

5*. Îl iubesc și-l respect (fr.).

6*. Am învins (fr.).

7*. La largul tău (fr.).

8*. Cu jumătate de gură, încet (fr.).

9*. În intimitate (fr.).

10*. Strălucire (fr.).

11*. Aici cu sensul de încontinuu, tot timpul (engl.).

12*. Malul stâng (fr., lit.). Cartierul teatrelor și al faimoaselor cafenele de pe malul stâng al Senei, din Paris, locul de întâlnire al celebrităților din lumea artistică și literară.

13*. Doamnă, puneți pe hârtie convorbirea dumneavoastră cu Gide (fr.).

14*. Cu pas grăbit (fr.).

15*. În încurcătură (fr.).

16*. Roz, nuanța ceaiului (fr.).

17*. De la fr. *nappe*, față de masă.

18*. Picturi de gen (fr.).

19*. De la fr. *embeter*, a plictisi.

20*. Fostă mănăstire dezafectată (fr.).

21*. Mascheron (it.), ornament arhitectonic.

22*. Punte al cărei tablier glisează, rămânând în poziție orizontală; puntea castelului (fr.).

23*. Ei bine, nu (fr.).

24*. Îngrozitoare (fr.).

25*. La ce bun (fr.).

1939

Câmpina, 5 ianuarie

Mă întrerup din lucru la Claudel ca să fixez o impresie, poate şi pentru a lăsa ideea să se înece în mintea mea şi să se dezvolte singură, nehărțuită de comparații superficiale sau o logică formalistă. M-am întrerupt ca să-mi odihnesc ochii deasupra abajurului verde, în baia de întuneric în care înoată camera. Mă privesc de pe bordul acestui necunoscut, în care se pierde conturul unui fotoliu şi o parte din măsuța rotundă cu reviste – o familie de cyclame ce par că plutesc într-o barcă roz, cu fundă, aşezată pe pluta ce e farfurioara sub glastră. Mă privesc ca nişte copii agresivi, care se joacă de-a „Indienii" şi-şi iau jocul în serios. Una din flori îmi cască o gură rotundă, cu dințişori galbeni şi parcă mi-ar spune ceva, dar nu poate, ar țipa, dar țipă mut. Alta nu-mi arată decât pe profil coafura de indian – pene răvăşite de un gând care trebuie să-i zbârlească părul. Stă țanțoşă şi o simt că e atentă la ceva. După direcția tijei, ar fi atentă la cățelul de porțelan, un Rick sau Rack ce mă priveşte speriat peste abajurul lăsat direct pe hârtie. Îl scobor cât pot mai mult. Rick îmi apare cuminte şi gata să plângă – nu ştiu de ce. Ori aşa vorbeşte el, cel mut, făcându-mă să plâng eu. E drăguț, l-aş pupa dacă nu mi-ar fi ruşine. Urechile ciulite mă invită să-i vorbesc. Clopotul verde al abajurului se leagănă, după ce am răspuns cântând, când l-am atins cu tocul. Lupa, oglindindu-i mişcarea, parcă clipeşte. Mă mişc să văd dacă îi schimb şi eu apele, dar umbra mea nu o ajunge. Sticla de cerneală respiră, oglindind mişcarea abajurului şi, cum stă deschisă, parcă e un fruct de mare ce s-a rătăcit pe țărmul biroului, din întunericul camerei. O lucire îmi vine ca un rânjet de monstru mic marin de pe tăvița pe care sunt ascuțitoarele, guma – o gămălie mare ca un ochi de crab. Îmi afund privirea spre fundul camerei, ghicesc plutind în întuneric o scrumieră mică, albă, amintirea din timpul zilei îi anină o remorcă mare, o scrumieră roşie şi, minune a perseverenței, a voinței, din hăul negru, unde ştiu bine locul unui asparagus adus de Zoe, iată se iveşte o pată mai cenuşie decât negreața din jurul ei. Nu-mi vine a

crede, socot că e imaginație, dar nu! Iată forma aplecată a plantei, o văd – un verde, nu în relief, dar tot conturul.

Refac experiența. Îmi reuşeşte. Nu mă pot opri la fenomenul optic. Mă izbeşte legătura cu viața duhului. Rugăciunea e perseverare cu ochii în întuneric, în aşa-zisul neant. Forma vie a veşnicului prezent apare.

Paşii pe jos, grăbiți, ocupați anunță masa. Nu mi-e foame. Am o senzație de stomac şi intestine ocupate de o funcțiune, dar aştept masa, cu lenea inerției, mă scoate din concentrare. Ce grea e concentrarea, chiar plăcută. Constat că sufletul mi-e foarte leneş, gândirea trenează, a pierdut antrenamentul. Mă întreb uneori dacă nu e îmbătrânită. Când dau de câte o dorință ascuțită, mă bucur, e un imbold.

Azi plimbarea superbă cu sania. Eram neatentă. Vedeam, dar nu realizam splendoarea clipei. Nu ştiu de ce sunt atât de inactuală. Adevărul este că aşa am fost de mică. Am sărit peste clipă. Am aşteptat. Ce? Nu sunt întreagă decât când stau – o infinit de mică clipă – de vorbă cu Dumnezeu.

Ieri am iubit pe dna Chițoi. Fără să vreau, o lovisem şi am spart un abces. Suferă că nu mai crede în nimic. Nu ştie că crede, fiindcă suferă. Franțuzul trebuie cunoscut mai bine, e în defensivă. „Om de dreapta”, mi s-a spus. De ce cei de dreapta, ca şi unii de stânga, privesc lumea ca o opoziție? Mai ales cei de dreapta. Stângacii apuseni sunt mai prietenoşi, fac credit. Franțuzul e credincios, asta o să-l scoată poate din particularism. Am simțit cum nu ne înțelege. Poate că ne judecă rău, ca pe sălbatici.

Am isprăvit. Încep iar să lucrez, deşi va sosi masa. O singură lumină prin geam, o stea la nivelul omului. Aici electricitatea e mai luminoasă ca la Bucureşti. Parcă e spălată. Îl văd râzând pe Petre[1] la această remarcă.

Vai ce bine îmi e aci, în linişte, lipsă de grijă, desprinsă material de lume. Egoism? Spiritualitate? Oboseală? Dumnezeu ştie.

Sâmbătă, 14 ianuarie

Azi scârbă. Prea suntem slabi, fiecare în felul lui. Beția lui Stello îmi face rău fizic. Zi începută negativ. Înțeleg slăbiciunea morală, îmi e silă de starea fizică. Aş vrea să fiu complet străvezie. Să înțeleg tot.

Luni, [*16 ianuarie*]

Îngrijorare. Mă tem iar de moarte. Nu propriu-zis că mor, dar că nu am împlinit ce trebuie. Oare se poate? Cui îi reuşeşte? Nu e început şi nu e isprăvit. Suntem foi rupte dintr-o carte cu înțeles care ne întrece. Aş vrea să stau de vorbă cu Colea. Îl simt foarte serios, aş zice trist, dacă dincolo ar mai fi tristețe, ca a noastră. Sunt destul de detaşată de lucruri. Ieri în cimitir, mă gândeam cum e sub pietre. Nu mă tentează, dar cred în viața sufletului.

Maricica a vorbit foarte frumos de Zaheu. Adunare, totuşi bună, deşi teoretică.

De preparat pentru Străjerie.

19 ianuarie

Oare voi muri mâine? Iar, avertismentul. Nu ştiu dacă duminică a fost un Ion – mi se pare. N-am calendar – spre tortură. Dar nu mă mai torturează! Mi-ar părea rău de ce las, dar ştiu că dau de ceva mult mai clar. Mă jenează numai gândul lucrului neîmplinit. Pesemne că sunt o neîmplinită, e un rest de „vag" în mine, care trebuie combătut. Dacă mai trăiesc, aci e punctul de lucrat, de corectat. Trebuie să devin perfect precisă: da sau nu. Iată cum se pedepseşte laşitatea de a te teme de răspundere. Am luat răspunderi, *dar răspunderea vieții* n-am văzut-o până de curând.

Dacă voi avea de pătimit pentru *à peu près*[1*]-ul vieții mele, nu e pedeapsă, e consecvență. Înțeleg rostul Purgatoriului. Loc pentru conştiință pentru maturizare. Claudel spune că sufletul nu mai poate acționa după moarte, dar care nu poate suferi remuşcarea, nemulțumirea de sine prin care se poate libera de prea uşoara mulțumire de sine?

E un proces al sufletului doar, fără să aibă nevoie de intermediul trupului, ca pentru acțiune.

Mă bucur când pot deschide suflete. Irinel era azi dulce foc. Ce stofă în fetița asta! Aş vrea să trăiesc încă să o mai pot conduce o bucată de drum. Aş vrea şi pentru Străjerie să fie utilă. Mă bucur că pot lucra acolo – să se întindă un val de bucurie în Comandamente. Doamne, îmi mai îngădui? Dacă nu, cum vrei Tu!

Mariana[2] (păzeşte-o Doamne!) aibi milă de Valérie, Marietta, Maricica, Jean Paul, de Stello şi de toți ai noştri, frații şi prietenii mei.

Dacă o fi să mor mâine, aş vrea, când vei citi aceste rânduri, să înțelegi că am fost o tovarăşă bună, plină de dragoste şi prietenie, că dacă uneori nu te-am înțeles, vina e a amândurora, pesemne a omului în genere. Căsnicia adevărată nu se poate împlini decât ca mister creştin.

Prietenii mei toți, rude şi nerude, vă iau cu mine, în dragostea mea. Mă voi ruga pentru voi!

Vă rog, din toată inima, deveniți creştini, nu din teamă de moarte, ci din dragoste pentru viață!

Vă iubesc. Maricico, aibi grijă de „copiii mei”[3]. Du-i tu mai departe. Jean Paul, înțelegi ce ți-am cerut când cu grupul Oxford. Copiii mei toți: înainte!

18 februarie

Zadarnic îmi propun să înscriu aci gânduri şi simțiri! Trec zilele fără să simt nevoie să opresc ceva din ele. Azi, serviciul funerar al Baronului Guillaume. Tare rău îmi pare că a plecat dintre noi. Nu-mi trecea prin gând, când l-am văzut ultima oară în expoziție, la Desenul francez. Mi-era simpatic şi nevasta foarte dragă. Azi, în catedrală, simțământul greu al trecătorului, intim, dureros, adică apăsător, angoasant. Cu toate astea impresia unei superbe solemnități – preparative pentru o viață de calitate. Toată lumea respectuos reculeasă îmi da ca o presimțire a unei alte lumi viitoare, a unei comunități spirituale din chiar această viață. Plângeam şi totuşi răsărea nădejdea unui veac în care elitele îşi vor începe ziua şi orice lucru în rugăciune. Catedrala, ca un arc de triumf, arcul de lumină peste sicriu, cântecele pline de nădejde, rugăciunile în limba luminoasă, latină, totul da nădejde. Îl vedeam parcă peste sicriu triumfător. Fetița cu ochii plini de lacrimi din care strălucea suferința, dar şi un sentiment de nedumerire şi de importanță totdeodată! Dna G[uillaume] m-a durut. O stană neagră – ghiceam sub zăbranic durerea obosită şi un fel de stupoare. Solemnitate, loc solemn, muzică solemnă. Serviciul nostru e mai poetic, mai naiv, mai intim, mai cald, dar parcă mai puțin impozant. Şi e mai trist. Parcă în rugăciunile noastre se frâng mâinile şi tremură genunchii. Aici, ținută mai multă. Mai scurt, mai obiectiv.

Nu mi-e bine. Simt că merg la vale. Aş vrea să mai trăiesc. E mult de lucru, dar iarăşi simt că nu mai sunt de aci. Curios sentiment de a sta între două uşi, uitată de unii, neştiută de alţii. Singurătatea ca în visul de acum mulţi ani, când murisem. Mă munceşte curiozitatea lui *dincolo*. Nu e bine. N-am terminat aci. La „Pascal"-ul[4] lui Dupront, o stare de plenitudine, de atmosferă prielnică – de climat în care respir bine. Îmi e dor de o comunicaţie sufletească, religioasă, nu de naivi dogmatici, de credincioşi intelectuali. Nu din orgoliul intelectului, dar pentru cinstirea acestei credinţe. La ceilalţi bănuiesc slăbiciuni, frică.

La Predeal: viziunea viitorului. Bun, cu condiţia ca oamenii să anime ideile. Dna Lawronsky m-a încântat. Poţi clădi pe ea! Inteligenţă, curaj, tinereţe, cinste, credinţă. Am primit de la Viorica peniţele cerute, gentileţea ei mă înviorează, îmi face bine tandreţea. Stello e foarte dulce, dar absent, îl plictisesc. *Il fait mon tour!* Îmi dă târcoale. A izbutit. Multe lucruri îi scapă.

Scriu Marianei!

21 februarie

Mă întorc de la conferinţa lui Huyghes despre Watteau. Ca şi ieri (Cézanne), am plecat cu un sentiment de triumf în mine, cu mulţumirea de a fi om de talie suficientă pentru a putea urmări şi retrăi un duh de asemenea calitate. E un om de o plenitudine de facultăţi cum n-am întâlnit decât în Franţa. Avea dreptate Cohen. De la cursurile lui despre Platon n-am mai avut rare bucurii de calitatea astea. Focillon şi Dupront sunt etape ce marchează în viaţă. Îmi e dor de climatul spiritual francez. Mă refugiez acolo în gând ca într-un plin luminos şi inteligibil, cu perspectiva spre infinit, e lumină de culmi. Mă oboseşte atmosfera de lene sufletească, de *à peu près*-uri, de lipsa de netitate în care trăim. Mă revoltă disciplina exterioară la care vom fi supuşi, dar poate va fi mai sănătoasă decât ondulaţia de animal fără vertebre morale în care trăim. Va fi mai primitiv ca viaţă – dar mai adevărat. Trebuie să fiu foarte *écoeurée*[2*] ca să scriu de alde astea! Şi nu ştiu de ce – nimic special în viaţa mea. Poate e un moment de saturaţie, de viaţă banală şi săracă! Îmi face bine orice întâlnire cu spiritul francez şi latin.

Cum o înțeleg pe Maricica! Nostalgia ei după o lume pe care doar a întrevăzut-o. Sunt în ea nevoi mari, care şi-ar găsi răspunsul numai acolo. Huyghes spunea: „Viața este o problemă pentru clasici, un mister pentru romantici". La ea, ambele aspecte. Cum seamănă cu bietul Colea! Ce nesatisfăcut, ce veşnic nostalgic, bietul Colea! Am impresia de câteva săptămâni că e liber, că se plimbă, că surâde. Constat că am abuzat de atitudinea înspre viața de dincolo. Mă supără că nu m-am îngenuncheat prea des dintr-un fel de auto-obligație, că n-am fost complet sinceră. Nu pot spune că am poftă de viață mai mult ca altădată. Am lichidat unele pretenții, deşi ştiu că am pus un punct, unde cu adevărat trăiesc puncte de suspensie. Am supus unui cadru cu conture precise o realitate incomensurabilă. Duhul nu are vârste, nici date fixe. Dar pentru că trăieşti în societate şi aceasta a croşetat un năvod peste duhul nostru, faci pe „cumintele". Îl fac, fără mare efort de altfel. Dar pesemne, grija de a mă „conforma" celor cuvenite m-a ghidat îngrozitor în ultimul timp. Prea mi-am întors capul spre „Moarte", ca şi cum aş fi epuizat viața, fals. Fals! Nu cunosc nimic din viață, am ocolit-o, am visat-o, am trăit-o alături tot timpul. Acum, dacă mai am zile, vreau s-o înfrunt direct. Bucurii, necazuri, aspirații, tot: vreau să trăiesc *direct*, *imediat*, fără perdea. Am uneori sentimentul că sunt mai tânără ca acum douăzeci de ani. Vreau să nu mă mai las paralizată de nimic. Am încredere în calitatea mea, nu voi face nici lucruri urâte, nici lucruri rele. Vreau să înot fără sfoară, liber. Norma e în mine, în creştinismul în care cred.

22 februarie

Ce disponibilități în mine! Întrerup lucrul (Pirandello) pentru a mă mărturisi aici. Mi se pare că nu sunt în stare să *accouchez*[3*] de Pirandello şi Claudel până nu mă cunosc, până nu fac o socoteală integrală cu mine. Altfel ar fi *moche*[4*] tot ce scriu. E o etapă în evoluția mea acest studiu. Ca Montaigne. Acela e bun fiindcă e trăit. Aşa trebuie şi acum, să trăiesc ce scriu. Pentru Pirandello trebuie să am curajul să gândesc până în adâncul meu. Ei da! Sunt disponibilități înfiorătoare, şi un abis enorm între gândire şi simțire, gândire matură şi liberă, registrul superior, iar senzațiile absolut neglijate. Mă înspăimânt de această disarmonie care s-a dezvoltat în mine cu complicitatea educației, dar şi a asentimentului social. E o crimă să laşi să

crească oameni în aşa hal de strâmbi. Aş fi în stare să fac o cură de sensualism acut – să mănânc, să beau, să dansez –, de ce n-am curajul să scriu şi alte verbe, cele esențiale, în cazul meu? Va, cât mă sugrumă prejudecățile. Ei da! Deci nu pot scrie că sunt exasperată de superidealismul în care mi-am cheltuit zilele!? Credeam, pe vremuri, că nu contează decât dragostea spirituală. A, trebuie să fie şi una pur trupească, pura voluptate! De ce îi fac o culpă că el o trăieşte? Prea nu ştie decât atât, dar în fond, dacă aşa simte! Eu am simțământul unei rude sărace în mijlocul luxului celorlalți. De aci şi bătrânețea mea prematură, de aci disprețul pentru persoana mea fizică, veşnic cu ochii spre viitor, pe veşnicie. Ca şi cum poți merita veşnicia dacă nu ai învins *trecătorul*. Şi nu se învinge ocolindu-l, ignorându-l. A, am fost o laşă, pe care lumea spirituală o s-o scuipe ca pe ceva inexistent. La ce bun toate renunțările, dacă nu devii o sfântă! M-am luptat cu trupul meu, l-am adormit cu poveşti. E groaznic să simți că se apropie sfârşitul şi că ți-ai ratat viața, adică singura şansă de a merita veşnicia, după moarte. E groaznic să ştii că ai pierdut vremea – iremediabil. Elev mediocru, din categoria celor *călâi* despre care Mântuitorul spune că vor fi scuipați. Şi totuşi nu pot reveni pe drumul trecutului. Să fac nebunii? E ridicol. Şi deznădejdea îmi e ridicolă. Săracul Pirandello! Cum îl înțeleg că se zbate la bătrânețe între viață şi reflexiune, cu suspinul că a pierdut-o. El a pierdut „senzația”, eu am pierdut şi rostul vieții. Căci el e un mare creator, şi eu nu. N-am creat, am făcut de-a crearea! Şi nu mă pot opri de a gândi că şi toată exasperarea mea e caraghioasă, inutilă, clovnescă!

Nevoia de credință, nu atât pentru conservarea mea, ci pentru conservarea celor iubiți, dar mai ales ca posibilitate de *îndreptare* a greşelii fundamentale de a nu fi trăit cinstit, ci fals. Aproape că doresc suferința de apoi pentru a merita existența de apoi. Ce mască stupidă, searbădă, ştearsă, inutilă am fost! M-am dezvățat chiar de dorință. Nu mai ştiu să doresc. Nu mai ştiu decât să *voiesc*. E abject. Înseamnă a nu mai fi. E tumult sălbatic în mine când mă uit până în adâncuri. Îl fac răspunzător pe Stello ca să-mi găsesc o scuză mie, dar nu mă pot înşela pe mine. Vina e a mea, în laşitatea mea, în avortonul ce sunt! Lipsa de curaj esențial nu mi-o pot ascunde toate curajurile sociale din care mi s-a făcut o coroană de virtute. De ce am suferit? De ce am răbdat? Din smerenie? Aida-de! Din orgoliu. Sentimentul prietenilor mei că sunt o „slabă” a fost just. I-am convins în ultimul timp că am fost „puternică”, de bună credință. Dar acum văd prea limpede ca să continuu să mint: am fost o slabă care şi-a epuizat rezistența din

conformism, am fost o falsă creştină, aşa cum au aranjat-o moravurile. Rar am atins libertatea creştinului adevărat. Acum doar – poate. Trebuia să mă mărturisesc. Ştiu că părintele Gala [Galaction] îmi va potoli răzvrătirea, spunând că şi imitaţia de om e bună, mai bună ca păcatul. Dar mă crede mai albă, mai copilăroasă decât sunt. Ce blestem să pari ce nu eşti. Am fost mai mare decât am părut şi mult mai rea, adică imperfectă. Rea, în sensul curent? Nu. Asta nu, din fericire. Dar nu e merit. Aşa m-am născut. Nu sunt invidioasă, din lipsă de putere de a dori. Invidia e dorinţă puternică după ce are altul. Eu nu am destulă putere de a dori. Generozitatea mea uşoară vine tot din aceeaşi deficienţă. Când mă privesc drept în faţă, mă văd o *schemă* frumos ordonată, dar o simplă schemă, fără viaţă. De unde mi-a fost puterea de a stârni simpatie? Nu o pot nega. De unde? Era, pesemne, în mine viaţă vie, pe care am ţinut-o sub obroc, am stins-o din nevoie monstruoasă de a fi „impecabilă”. Are dreptate Fénelon când spune că nu e păcat mai mare decât acest orgoliu. Doamne, aibi milă de scârba, de avortonul ce sunt!

23 februarie

N-am poftă de lucru, adică să mă îndepărtez de mine. Nu ştiu de ce am nevoie să mă adun în jurul meu. Oare e semn că voi muri curând? E cert că trăiesc în mine zvonuri curioase, nu le pot desluşi. Îmi explic unele paralizii intime prin circulaţia proastă şi procesul glandelor datorat vârstei şi totuşi simt pe dinăuntru că e altă sursă care determină scăderile de elan. Caut în mine obstacolele sufleteşti. *Natura* de care vorbea Dupront ieri (Pascal) nu e numai cea fizică, natura spiritului uman în sine, fără intervenţia forţelor spirituale străine de el. Dar aici e *hic*-ul: Spiritul poate fi el individual? *Natura* spirituală omenească nu e inextricabil legată de ceea ce numim, poate fals, *supranatural*? Nu e supranatural dacă considerăm spiritul tot natură, dar dacă prin *natură* înţelegem exclusiv lumea sensibilă, atunci însuşi spiritul omenesc e supra-natură. Cred că spiritul individual e o viziune a naturii noastre fizice. Picătura din noi trebuie să se tragă din obârşie spre Dumnezeu. Etapele de evoluţie nu se pot termina numai în viaţa pământească. Presupun o devenire ulterioară morţii. Problema Unului şi a multiplului aci are rost definitiv. Dar dispariţia multiplului nu ar duce la Unul abstract, monoton? Cred că Unul întregit al armoniei e Unul viu al

integrării. Mă înfurii pe mine că sar peste rostul meu pământesc; ce va fi pe urmă – vom vedea. De unde stricarea mea prin credință? De mult am simțit că m-a deformat, m-a făcut un copil îmbătrânit frecventarea Imitației lui Iisus dată mie fără control la vârsta de 14 ani. La catolici, controlul duhovnicului păstrează echilibrul. Creştinismul nu scoate pe om din viață, nu-l ridică peste pământ. Îl învață să sfințească viața pământească. De aci bucuria şi libertatea. De ce toți văd în Biserică o constrângere? Poate n-o cunosc. Oare *Logica* nu e o constrângere? Aşa o văd şi pe a Bisericii. Interdicțiile inventate de oameni mă lasă rece. Dar de unde încep acestea? De unde ştiu că trebuie să mă supun? Mă refer la Evanghelie. Şi dogmele le ascult fiindcă, deşi făcute de oameni, sunt sigură că au lucrat spiritual şi constat în efectul aplicării lor o mare putere. Comprehensiunea aduce multiplicarea puterii. Interdicția cabrează puterea duhului. *Valoarea pozitivă a opoziției.*

Constat acum răspunsul adânc la obligația uniformei.

Disperarea, furia inițială erau pur sentimentale. Acum gândesc: durerea nu e că o porți, dar că a fost impusă cu o intenție. Nu ştiu care e intenția. Socot că e izvorâtă dintr-o nevoie de ordine şi netitate externă, nevoia de a vedea cărțile în bibliotecă la rând. Unii le vor de aceeaşi culoare! Eu prefer „tabloul” unei biblioteci cu multe culori. Dar, în fine, gustul ordinii e justificat. Am o întrebare: ce efect poate avea asupra conştiinței publice? Constat rumoare, revoltă tacită, buderie, critică pe ascuns. Nici o protestare *colectivă* la propunerea chiar platonică: „dacă am spune că…” – răspuns *taci din gură*, cu un ton misterios plin de subînțeles. Pe de o parte cârtire, pe de alta pătimire umilă! Asta suntem. Mă întreb: ce bine va face uniforma sau ce rău?

Bine: strunire, disciplină, măcar exterioară.

Rău: întărirea laşităţii şi a spiritului de resemnare!

Ce e de făcut? Dintr-un viciu, o virtute. Să o purtăm ca o rasă de călugăr, ca un *memento mori*, ca o zilnică amintire că n-avem caracter şi că trebuie să ni-l *facem*. Ca semn că am fost obligați să începem cu A.B.C-ul vieții morale, fiindcă ne uzurpasem gradele!

Suntem 17 000 000 de oameni cu *păreri* proprii, câte una pe zi, dar *fără o convingere.* Convingerea e o părere pe care o plăteşti cu un *risc*. Noi nu riscăm. Uniforma e prilejul să fii o dată om sau să te desfiinţezi definitiv. Nu mai trebuie aproximații, ci norme.

Dureros că soarta ne-a dat nota cuvenită, nu merităm mai mult. Ne e frică? De ce? De gogoriţe făurite de noi înşine. Singuri ne legăm de mâini şi de picioare şi punem intenţiile noastre pe spinarea Regelui: el impune Uniforma[5] nu ştiu din ce motiv, dar e cert că o merităm. Cine nu e o persoană şi se joacă de-a persoana şi încurcă trebile şi pierde vremea ţării cu păreri copilăreşti şi cu capricii senzuale şi cu superficialitate înfiorătoare, trebuie pus în uniformă, în *vestmântul ispăşirii*, să devină un copil care are totul de învăţat. Spiritualmente suntem nuli.

Dar iar mă întreb: vom învăţa cu lecţia asta ceva nou? Sau vom continua, sub gestul smereniei, să cârtim, să ne agităm fără rost, şi rătăcirea din urmă să fie mai rea ca prima fiindcă va fi *dublată* de simţământul laşităţii colective?

Doamne! Când ne vei trimite puterea de a Te iubi şi de a Te înţelege? N-aş vrea să fiu Regele. Cred că are clipe de deznădejde când constată că pe de o parte i se schimonosesc intenţiile, punându-le tot soiul de dedesubturi, pe de alta, când simte opoziţia fără curaj. Trebuie să aştepte o rezistenţă demnă de voinţa lui tare. O putere mare, care nu întâlneşte rezistenţă nobilă, obiectivă, e hărăzită să devină tiranie.

Suntem răspunzători de ce va deveni. Şi noi nu facem decât să-l defăimăm. Îmi e silă de mine când sunt „incompletă". Dar mă apucă jalea când constat ce imperfect ne e sufletul colectiv, imperfect şi mai ales fals orientat spre un fals individualism şi lipsit total de spirit critic. Iraţional şi impulsiv, cu pacostea unui talent oratoric şi aparenţa judecăţii. Nu mai am nădejde decât în ţărani şi în copii.

15 martie

Zi agitată, zi tristă. Vestea încorporării Cehoslovaciei la Germania, vestea abdicării Franţei şi Angliei de la datoria lor de garante îmi par prevestirea că lumea civilizată a murit, că s-a întronat barbaria în Europa! Parcă a murit un om iubit, azi, când am auzit la radio comunicatul anglo-francez că nu va fi o reacţie a popoarelor contra unor guverne de laşi! Franţa şi Anglia nu sunt Bonnet şi nărodul ramolit, negustor englez! Nu se poate! Popoarele acestea au o conştiinţă morală, care trebuie să învingă. Opinia publică nu se poate lăsa astfel orbită! Dacă nu treceam azi pe la Biserica Kreţulescu, care mi-a

apărut ca o fată tânără, roz de tinerețe şi grațioasă ca un cântec popular de-al nostru, umblam şi acum năucă. Mă uitasem la ea şi-mi venea să cânt de bucurie. E încântătoare şi înțeleaptă. Câte n-a văzut ea şi tot a rezistat! Azi am simțit cât îmi iubesc, fără reticență, țara, duhul nostru, cel adevărat, cel din sat şi din biserici şi din boieria adevărată.

18 martie

Zile de frământare. Nemții sunt odioşi cu nevoia lor de supremație. Se joacă o partidă periculoasă. Parcă ne pune Dumnezeu la încercare, doar, doar, o înțelege omenirea că trebuie să se împace. Descopăr în mine reacții nebănuite, sunt mai războinică decât îmi închipuiam. Aproape aş vrea să izbucnească un conflict ca să se convingă o dată oamenii că au înnebunit! De o parte, orgoliu drăcesc, de alta, lene şi comoditate, care au uitat că viața are un scop, nu e doar prilej de plăceri. Îmi descopăr instincte foarte războinice, sunt o păcătoasă. Desigur, Doamne, îți cer pace, tuturor, dar trebuie convinşi imbecilii că forța nu primează dreptul, nici plăcerea datoria de jertfă. Mă indignează laşitatea sub vălul prudenței. Egoismul cras al burgheziei care a uitat că *posesia* e un mijloc, nu un scop, ne-a adus unde suntem. Dacă ideile comuniste erau acceptate moderat în Europa, nu se ajungea aci: Germania şi Italia s-au zvârlit în totalitarism de foame şi deznădejde. Europa burgheză şi-a fabricat singură virusul ucigător. Şi acum, burghezismul se manifestă ca laşitate, ca spirit de abdicare, e frica de a pierde securitatea zilnică, scurtă, lungul nasului. Nemții se vor potoli când ceilalți vor spune energic, *decis*: „halt!”. Astă-toamnă i-a reținut mobilizarea franceză. Acum, le-ar veni mintea la cap, dacă s-ar ridica Anglia şi Franța. La noi, un spirit de abdicare la unii, un mit despre forța invincibilă la alții, germanofilie la legionari, mă îngrozesc! Nu suntem înțelepți, şi pace! Judecăm ca nişte copii pe ce se vede! Îl iubesc pe Rege că îşi ia răspunderi. Îl iubesc pe dl Iorga că ştie ce e bine şi ce e rău. Am respirat când i-am citit articolul, m-am simțit fericită că sunt române. Habar n-avem de ce suntem şi la ce suntem chemați. Ne pierdem din slăbiciune. M-aş duce să-i mulțumesc prof. Iorga. Trebuie să fi deşteptat pe mulți din toropeală şi gând greşit. Aştept veşti cu înfrigurare. Am intuiția că pericolul nostru a trecut. Poate e încă timp să înțeleagă Europa că trebuie să

trăiască solidară! „Spațiul vital german”! Ce înseamnă asta? Normal ar fi să fie tratate economice cinstite. Îmi e silă când constat ce profundă imoralitate domnește, egoismul materialist poartă vina. Numai spiritul ne poate salva!

29 martie

Ultimele zile am clocotit de indignare. Am simțit ură, dispreț, nevoia de a-i distruge pe nemți. Am înțeles iar ce puțin creștină sunt și cât de puțin mă căiesc de asta. Ce superficială e credința Mântuitorului în mine! Indignarea împotriva Germaniei cotropitoare mi-a înnoptat judecata, ca oricărui alt necredincios. *Justiția* socială și internațională au fost atât de jignite, încât toate celelalte sentimente s-au stins în mine. Dar ce aproape de simțământul de justiție e impulsul de răzbunare! Ascultam ieri pe père Baral, vorbea de justiție între națiuni, recurgea la un arbitru suprem, Papa, care să facă dreptate. Admițând că s-ar supune nemții, poți ajunge la totala dreptate? În tot cazul, sarcina de a condamna agresorul ar putea-o lua Papa? Ar putea el comanda un război de pedepsire sau chiar de defensivă? Mă tot întreb de câteva zile cum se poate concilia nevoia de apărare a unui stat cu preceptul „dacă ți se dă o palmă, întoarce și obrazul celălalt!?”. E totuși posibil să lași barbaria să cotropească civilizația, să intre în țări pașnice și să răspândească pentru viitor lozinci sălbatice ale războiului necesar? Oare creștinul să fie numai pasiv? Nu cred. Văd în *rezistență* o datorie, chiar în viața privată. A da apă la moară celui rău e un păcat. Iertarea pentru om, dar nu pentru principiul otrăvit.

Am suferit până în trup de joi încoace. De abia declarația lui Armand Călinescu, că ne vom bate, oricare va fi rezultatul, m-a făcut iar om. Sunt fericită să constat că avem oameni conducători de această calitate. Pe Rege îl iubesc pentru curajul și fermitatea lui, demn fiu al părinților săi. Nu-mi iese din minte Regina. Așa l-ar fi sfătuit și Ea. E un sentiment bun să știi că toată țara a răspuns la fel. Trebuie susținută atmosfera de îmbărbătare, de patriotism sănătos. Răspunsul comandantelor Străjeriei a fost foarte frumos. Acum trebuie continuate, pentru a susține hotărârea de a fi români adevărați. Să ne cunoaștem și să ne apărăm idealul ca și pământul, omenia ca și granițele.

Vizita Monseniorului Broussard mi-a fost foarte plăcută. Ceaiul împreună, viziunea unei lumi viitoare în care preotul face parte din intimii unei societăți. Ce om subțire, ce om umanizat! Prudența nu se făcea ipocrizie ci politețe, bunătate, comprehensiune. Îmi pare rău când în jurul meu văd scăzând din simpatie sau, mai bine zis, încredere în Franța. Nu o cunosc. De ce să-i ceri ceea ce nici tu nu ai face. Nu trebuie contat pe dragoste nebună de la țară la țară, ce ne leagă e un ideal de umanitate comun, deci dragostea între popoare nu poate fi sentimentală, e un Eros comun. Constat că puțini la noi înțeleg acest lucru. Mă tentează să vorbesc în public. Vineri, la Străjerie. *Acordul cultural* mă bucură. Va face pe unii să surâdă. Dar va râde cel care va râde la urmă. Trebuie *susținută conştiința* la noi. De ieri nu mai am ură pe toți nemții, vai de capul lor, dar reneg politica lor ca pe o crimă. Nu pot fi şovină, dar socot că patriotismul nu cere încordarea sentimentelor, a şovinismului, ci mai ales liniştea fermă a convingerii.

Oare s-ar mai putea salva pacea? Eu tot nu am pierdut nădejdea. Sper că nemții să-l dea pe Hitler peste cap, italienii pe Mussolini, să se înțeleagă popoarele între ele. Se prevalează amândoi de Napoleon. Dar acela era *unu*, ei sunt doi! Doamne, dă un semn al puterii Tale, al dragostei Tale de oameni! Dar minunile nu au nevoie de oameni şi de conştiințele lor, ca să se manifeste? Pot oare trece peste voința înnoptată a oamenilor? Poți să străbați întunericul cu fulgerul adevărului! Doamne!

31 martie

Mă întrerup din lucru ca să scriu aci. Poate nu voi mai scrie mult. Inima îmi dă noi îngrijorări. Am o senzație nouă, necunoscută, până acum, parcă mă ciupe de inimă. *À la grâce de Dieu!* M-am întrerupt din Pirandello, din pricina unui simțământ de neputință. De ce mă voi fi înhămat eu să explic lumii ceea ce trebuie să înțeleagă singură? A explica „arta”. Pentru artă trebuie să fii tu însuți artist. Şi nu mă simt. Am impresia că scriu sărăcie. Ideile sunt bune, dar sunt idei, nu parvin să le fac să respire. Am impresia că sunt proastă şi că m-am secat, că oricare altul ar face mai bine. Am pierdut conştiința „chemării”. Evenimentele din urmă întrec cu atât chemarea personală! Ce pot face eu împotriva puhoiului de puteri ce năpădesc lumea?

Nu e ridicol să-ți închipuieşti că poți face lumină în noaptea neagră cu un biet opaiț? Dacă ar fi mulți care şi-ar aprinde opaițul, s-ar putea salva ceva. Mulți licurici în noapte, dar câte unul răzleț? În jurul meu, gesturi de rezistență, spirit de capitulare. Egoistul vrea să trăiască. „După el, potopul." Mă chinuie întrebarea: oare a trăi nu e a salva ce mai e de salvat? Izbânda mentalității barbare ar distruge valori scumpe, nu viața. Dacă cei tineri tind spre barbarie, cu toată greutatea destinului lor, la ce bun să te opinteşti? Dar dacă n-ar fi fost de-a lungul miilor de ani „utopici", se ajungea la cultură? Altădată credeam că poți opri o mişcare de pe povârniş, acum o simt cum vine prăvălindu-se.

De ce lucrez la Străjerie? Eu tot am crezut că acolo se poate deştepta un duh nou. Prea „cântă" însă cucoanele pretutindeni! Femei deştepte, inimoase, de ce spun: *nu se poate!?* Din negativism, din lipsă de putere de înnoire? Nu cred. Ele văd realitatea. Pur şi simplu. Văd calitatea proastă a sufletelor. Dar eu cred în minuni. Eu cred că se poate când vrea Dumnezeu, de ce mă las influențată de pesimismul realiştilor? Acum e acum! Trebuie optat încă o dată, şi de data asta implică o răspundere foarte mare: realism care capitulează – sau idealismul tuturor îndrăznelilor. Nu încape compromis.

De ce Franța, Anglia nu se hotărăsc în ultimul moment să ne ajute? De ce le lipseşte şi lor idealismul creator? Realismul cerea să se cunoască şi să ne cunoască. Dacă Bonnet şi Chamberlain nu făceau gestul de recul la început, nemții nu îndrăzneau să ne pună sulița în coaste? Cântă toți *à contre temps*[5*]! Cauza? Nu e solidaritate adevărată, nu e credință în cauza dreaptă. S-au lăsat francezii influențați de pozitivismul englez. Nu e vorba să ne dea viața lor, dar îşi datorau să răspundă *automat*: ajutăm, chit că… chit că ce? Oare nu s-au ferit, cinstit, de a făgădui ce nu pot da? Conflict între realismul cinstit şi idealismul care trebuie să împingă dincolo de realitate. Dacă noi, românii, am răspuns atât de curajos şi de nepractic e că noi credem în Dumnezeu, garant al dreptății. Oare Occidentul nu e ezitant din pricină că nu se mai bizuie decât pe „realități" şi a uitat că istoria cuprinde în ea şi minunea, adică un sens, nu numai cauze.

Dupront, aseară, părea decepționat de neînțelegerea celor mari pentru „spiritual", fac din toate valorile „politică". Numai țăranul la noi mai are credința fermă în posibilitatea imposibilului, fiindcă e singurul adevărat religios. Solidaritatea între oameni nu poate avea un temei natural, ne duce

la rasism şi ură. Solidaritatea nu poate fi decât *creştină*, cimentul e în Dumnezeu, în proiecția noastră spre infinit.

13 aprilie

Zile de încordare şi totuşi zile senine prin împărtăşire. Prima dată m-am împărtăşit de două ori într-o săptămână. Întărire mare. Izbucnire cu Stello, dar acum linişte. Îi face bine adevărul crud, ştie de frică.

Evenimentele îmi sunt înțelese acum. Impresia că nimeni nu mai ştie ce vrea. Ultimele manevre Hitler-Mussolini par acte de îndrăzneală, *des coups de tête*, încercări reuşite, dar fără plan sigur la temelie. Încercări până unde li se îngăduie. Ce e cu Franța? De câteva zile, de când cu Albania, am şi eu impresia că în Franța e o perplexitate. Tradiția le spune: sări! Înțelepciunea egoismului spune: stai! De vreo săptămână, parcă Anglia şi Franța îmi apar oameni prea bătrâni ca să mai facă nebunii, dar dacă ceilalți le fac tot mai primejdioase? Atunci partida e pierdută pentru cultură. Nazism generalizat e barbarie. Pesemne că aşa e legea firii. A început cu Rusia, se răspândeşte barbaria. Complice cu civilizația va fi cu atât mai urâtă.

Articolul lui Iorga „Cămilariada" mi-a făcut bine. Trebuie să fie tare trist omul acesta, acum, la bătrânețe. Să ştii istoria şi să vezi cum revin valurile bejeniei, cum nu se pot opri!

L'annonce faite à Marie[6], spectacol meritoriu. Atmosferă înălțătoare. Totuşi, joc foarte mediocru. Momente superbe ale Aurei Buzescu, excelentă, impresionantă Marietta Anca, bărbații ratați, ansamblul totuşi, alături! N-au prins spiritul. Jucat, nu trăit. Cui îi reuşeşte? Incomprehensiunea publicului, semnul inculturii spirituale. Opacitate dureroasă.

Ieri conversație cu L.D.[7], fond rasial puternic, tristețe acră – nu românească. Păcat! Talent ce-l cred mare, inteligență ascuțită, dar totul deviat de o ambiție de rasă lezată. „Liberată", fata ara poate mult. Considerații asupra moralei curente. Îmi apare a noastră veche de trei secole. Câte inhibiții zadarnice am acumulat. Totul e mai simplu decât am crezut. Dar uşurința unor gesturi le ia şi prețul. Ce e de ales? Juisența sau idealul? De ce nu s-ar putea concilia? Ar trebui să înțeleagă oamenii: mai întâi, că nimeni n-are stăpânire pe nimeni, totul e dăruire. Suntem atât de

departe, că nu merită să mai vorbesc. Nu mă pot ruga fierbinte, dar simt pe Mântuitor, cât închid ochii.

13 aprilie

Mă simt goală, proastă, săracă! Nu ştiu ce aş putea vorbi cu un om. M-am secat. Mă simt de o incultură crasă, înapoiată, dar mai ales secetă de orice pentru a crea şi a mă înnoi? Care să fie cauza? Dacă măcar credința mi-ar fi adevărată şi adâncă, nu mi-ar păsa. Dar mă simt toată o „aparență”, că n-am nimic de ascuns. Nu ştiu de unde s-o încep iar. Mă rog pe dinafară şi n-am poftă să mă rog. Privesc viața trecută şi o găsesc anostă şi goală. Viitorul? Guşe şi reumatism. Pfui! Ratare în plin. Ce dreptate avea M[işu] când spunea că trăiesc parcă aş avea mai multe vieți în față. Cea de dincolo? 90 la sută cred în ea. Dar ce va fi după una aşa de prost întrebuințată? Şi acolo voi cădea la examen. Ființă ratată, iată adevărul!

20 aprilie

Nimic special de scris, decât parcă plutesc între pământ şi cer, nu am ataşe destul de tari pentru nicăieri. Cum e mai rău. Ființă „călâie”, de lepădat.

Lucrez constrânsă la carte. Nu ştiu de ce nu mă interesează total. Ba ştiu: vremurile prea tulburi pentru ca să mai acorzi atenția necesară unui studiu serios. Îmi lipsesc şi cărți, posibilitatea de consultare. Sunt „lămurită” asupra mea. Mai trebuie şi stimulul altei gândiri. Întreruperile mă stânjenesc. Unde să fug să mă ascund?

21 aprilie

Nu suntem niciodată chemați să ne clamăm nedumeririle sau să ne exprimăm ascunsele noastre extaze ale vieții noastre cu Dumnezeu. Eu am greşit mereu, crezând tot timpul că trebuie să arăt tot ce e în mine. Aşa am

făcut de când mă ştiu. Greşeală fundamentală, la temelie, orgoliu că n-am nimic de ascuns. De când procedez altfel e mai bine. „Parada cu îndoiala" foarte adevărată. Dedesubt orgoliul că ai momente când nu eşti supus lui Dumnezeu. Un sentiment de slugă necredincioasă, care în dosul stăpânului face paradă de independenţă. Dacă aş fi cu adevărat credincioasă, nu mi-ar fi ruşine de îndoială cum îmi e ruşine de un gând fals la adresa unui prieten. Mărturisind la Grup [Oxford], aveam totuşi prostia să cred că trebuie să-mi dau experienţa toată şi că astfel voi ajuta. Progresul se face treptat. „Fii în acord cu Dumnezeu." Totuşi, la noi va ajunge? Oamenii nu ştiu să discearnă ce e caracter natural şi ce e lucru divin. Totuşi, voi încerca. Azi la Străjerie. Trebuie să mă rog înainte. „Să fiu în acord cu Dumnezeu." Ieri, lucru foarte bun. Mă bucur când mi se limpezesc gândurile.

Atitudinea calmă, încrezătoare, faţă de Stello a fost foarte bună, s-a întors cumsecade.

28 aprilie

Nu „crede şi nu cerceta"; poţi cerceta, *trebuie cercetat* tot ce priveşte natura, societatea etc. Dar nu cerceta „pentru că îţi trimite Dumnezeu o încercare". Nu discuta cu Dumnezeu, iată ce înţeleg prin porunca aceasta. Completă predanie, acceptarea vieţii, nu exclude cea mai vie curiozitate în lumea fenomenelor. Mi s-a luminat un punct nou.

Afară primăvară radioasă. Mă bucur de ea ca pe vremea copilăriei. Nu-mi pare rău că stau la biroul meu. O privesc prin fereastră. Îmi intră prin uşa deschisă. Migrena lui Stello e suspectă, mă tem de o congestie. Trebuie să se astâmpere. Nu e în stare singur. Mă rog să-l ajute Dumnezeu. Altfel nu văd scăpare.

8 mai

„Aceasta este viaţa veşnică, să Te cunoască pe Tine." Oare Iisus vrea prin asta să spună să nu ne mai intereseze ce va fi după moarte, deoarece a „şti" pe Dumnezeu de aci, aceasta e viaţa eternă? Dezolant ar fi să recunosc pe

Dumnezeu şi totdeodată să ştiu că toată mizeria n-are leac! Să cunosc pe Dumnezeu şi să ştiu că răbdarea şi chinul meu au fost absolut inutile! Trebuie să fie altceva. Probabil că fericirea de a-L şti trebuie să fie răpirea în El când piere timp şi spaţiu şi orice valoare. E oare posibil să ajungi la aşa ceva fără să fii spirit pur, deci liber şi intrat în unitatea duhului? Or, să fie vorba numai de viaţa actuală, care ar culmina numai în *a şti pe Dumnezeu* şi pe urmă piere în neagra veşnicie?

Mă revolt la gândul că am răbdat atâta mizerie de la Stello, pe care nici nu o cerea Dumnezeu, că am pierdut viaţa! Mă apucă disperarea la gândul că şi-a bătut joc de mine şi continuă ca şi cum aş fi fost născută să mă calce el în picioare. Dacă Dumnezeu nu ar avea nici un scop pentru el şi pentru mine, atunci ar fi oribil. Suferi, dar ştii că totul are un rost. Mă încred în Dumnezeu şi nu mă revolt că nu ştiu acest scop, dar gândul că e doar o jucărie mă dezolează. E în mine o nerăbdare care mă face să tremur pe dinăuntru. Aş vrea să mă izolez în pustie!

11 mai

Citesc „dragostea este spontană, dar trebuie păstrată prin disciplină". Mare adevăr. Nu se menţine dragostea fără s-o întreţii. La 9 Mai a fost o de la nonşalanţă, de la antipatie, dar nu am oroarea „păcatului", în genere. Sunt foarte înapoiată, sunt numai „morală", nu am ajuns la adevărata viaţă religioasă. La raportul cu Dumnezeu. Sunt numai în raport cu omenescul, sub ochii lui Dumnezeu. Şi încă! Dar nu mă desperă nici chiar această oribilă mediocritate. Îmi zic că aşa are nevoie Dumnezeu de mine în jocul Lui, în planul Lui. Poate sunt numai o proptea, pe care pe urmă o zvârli! Nu înţeleg. Mă prind uneori cu un sentiment de biet rob supus, care nu gândeşte şi acceptă totul. Dar mintea refuză un Dumnezeu – hazard şi tiran – şi atunci accept smerită orice, convinsă că e un rost pe care îl împlinesc, pentru că Dumnezeu *este*.

Trăiesc de vreo zece zile într-o stare anostă – parcă visez – şi aş vrea să fiu trează. Aş vrea să mă îmbibez de realitate şi nu pot. E o groaznică deformare a bietului meu idealism. Dacă ar fi să reîncep, m-aş vârî în realitatea momentană până în gât. Dar s-o fac nu-mi reuşeşte, mă ia fluxul gândurilor. O fi o vreme pentru realitate şi una pentru reflexiune. Eu trebuie

să refac învățătura realului. În loc să observ, induc şi deduc. Lipsă de spirit ştiințific. În schimb am intuiții juste. Măcar de m-aş lua după ele!

Până la Câmpulung nu voi mai privi în mine ci în afară. Gimnastică a spiritului. Nevoie de preciziune şi obiectivitate atât de mare în mine, încât uneori îmi fac practic rău. Şi totuşi nu mă identific cu realul, *îl interpretez*.

7 iulie

Viața cu Stello devine imposibilă. Mă întreb, Doamne, ce gânduri ai cu mine!? Ştiu că eu l-am ales, că Tu mi-ai pus piedici, dar pentru o biată atracție fizică, atât de firească unei fete tinere, de ce să plătesc o viață întreagă nu numai cu umilințe, dar cu o reală suferință fizică? Nu înțeleg planurile Tale, Doamne! Mă supun, dar fără bucurie. Ştiu că nu asta îmi ceri. Dar Stello m-a degradat până şi în aspirații, până şi în puterea de elan şi de efort. Ştiu că vina e a mea, că nu am putut mai mult. Când ies din câmpul lui de influență, îmi regăsesc posibilitățile. E un câmp magnetic dezorganizator. Mă certam cu Tine, Doamne, că mă chinuieşti. În fond nu Tu mă chinuieşti, eu sunt slabă că mă las chinuită de el. Fiecare sfârşit de an e un „nu mai pot” şi reîncep din nou. Trebuie să mă rog mai mult. Mă năpădeşte un sentiment de singurătate, de „la ce bun?”. Trebuie să plec în străinătate să mă limpezesc.

7 iulie

Nu ştiu ce am. O tristeță anostă e în mine. Bucurie! Cuvântul îmi revine în minte, poate un mecanism vechi. Această reculegere nu e oare tot exterioară? Învățată? Nu mă pot integra vieții de aci, parcă stau în pragul unei alte lumi. Pontigny. Mă doare că nu mă duc anul ăsta. De ce nu mă duc? Pare lene şi neglijență, adevărul e că nu mă pot urni. Nu pot crede în război. M-am surprins dorindu-l ca o palmă zdravănă aplicată pe mâinile hrăpărețe ale neamțului. Dar n-ar fi numai atât! L-am gândit şi ca scuză a lipsei mele de putere de a mă urni din loc. Intuiția mea refuză catastrofa voită. Nu sunt atât de nebuni oamenii. Dar e ceva apăsător – dincolo de

caniculă. Ori e în mine golul. Citesc cartea, corectez, e destul de bună. Uneori mă uimeşte că a ieşit din mine. Alteori nu-mi ajunge. Nemulţumire cu mine. Mediocritatea în care m-a silit să trăiesc lenea lui Stello mă înăbuşă. Două timidităţi, a lui şi a mea, conjugate – dezastru. Am crezut că sunt deasupra nevoilor materiale. Suport mediocritatea, dar mă degradează. Nu pretind că sufăr de lipsa de lux, dar simt cum în lux înfloresc. Mă doare că toţi ai mei sunt hărăziţi aceleiaşi lipse. Nu e soartă, e destin interior. Vina e în noi. N-avem ambiţii eficiente. Nu mă amăgesc cu „superiorităţi" care exclud lupta pentru reuşită, sunt oameni foarte cumsecade „ajunşi". Nu mai departe decât Dragoş şi Dumitrescu. Ei, prin muncă şi pricepere, au ajuns departe, deşi foarte tineri şi corecţi. Stello e anormal de „tembel" şi eu anormal de timidă şi incapabilă să lupt cu el. Telefonul dnei C.P. mi-a revelat ce străină e viaţa lui de mine. Nu ştiu nimic despre ce face afară din casă. Simţământul că sunt continuu trădată. Mă doare lipsa de prietenie, de solidaritate. Totală desconsiderare de nevoile mele şi materiale şi morale. Sentiment umilitor de om părăsit şi inutil. Pesemne că aşa se manifestă noua terapeutică la care mă supui, Doamne! O silă de viaţa mea, un dor de viaţă cum aş fi putut-o duce. Lipsă totală de fervoare religioasă. Stare neutră în care n-a rămas vie decât voinţa de acceptare, dar nu şi bucuria acestei supuneri. Ştiu că pentru spirit e o vreme pierdută din pricina asta. Nu am putere să-mi doresc nici veşnicia. Nu Te budez, Doamne, dar simt că *nu pot*, atât cât înţeleg. *Baumeister Solness*[8]. Sentiment de viaţă pierdută. Indignare că m-am lăsat victima unui egoism bărbătesc înjositor. Să mori de o avalanşă! Dar de o cărămidă! Pretind că are un sens totul. Fireşte. Dar nu toate actele noastre îl împlinesc. Aci e buba: am ratat o viaţă ce putea fi splendidă. Nici măcar nu pot fi furioasă pe cineva. Vina e în mine, mi-a lipsit un resort, curajul de a păcătui, şi e păcatul cel mai mare. Simt că n-aş învia decât într-un act de liberare.

Câmpulung, 1 august

„Dumnezeu poate realiza imposibilul."

Şi eu am scris ieri despre credinţa în imposibil. Totul e creare în lume, prin noi Dumnezeu se manifestă. Îmi e teamă pentru Jean Paul, la mare. Am

tot o grijă. Aşa şi pentru Gisella. Cine o fi femeia rea din cărțile Speranței? Şi Lala mi-a spus la fel: o decepție. Suportăm totul.

Aici o pace încântătoare. Aştept ceva bun. Nu mai recunosc vara, lumina mi se pare a toamnă, viziune internă. Dra M. trebuie schimbată. Nu am puterea. Ar trebui convingerea unui sfânt. N-am suflu deloc. Nu pot gândi la un efort sufletesc. Mintal, da. Sănătatea merge prost, inima tot mai rebelă.

7 august

Doamne! Îmi e bine. Spaima pentru Jean Paul. Ți-am dat-o ieri. M-ai liniştit. Mare bucurie pentru Marietta. Stello drăguț. Nu trebuie contrariat. Formidabilă lipsă de memorie. Poate şi eu! Nu! Cunosc detaliile precise. Puncte de reper. Ce-mi spui, Doamne? Mă grăbesc să scriu Maricichii. În fond mă grăbesc ca să lucrez. Când am ceva de făcut, ce-mi place, restul nu mai contează. Parcă am să trăiesc o veşnicie aici! Curios sentiment: lipsă totală a prețuirii timpului în viață. Nu trăiesc, muncesc. Ora de dimineață la 5, o minune. Mă voi scula de-a binelea. Răcoare înmiresmată de flori, lumină curată de început, atmosferă de început de lume.

Ştef. M. îi trebuie tandreță. Ce viață simplă. Momente mari. Impresie de preînnoire. Doamne! Aş vrea să Te iubesc!

Ce e cu Speranța? Nu mai am încredere. Trebuie să fii bună cu ea.

Pontigny, atât de aproape, încât nu i-am simțit lipsa decât intelectual. Dor de Gide şi Schlumberger. Dor de o zi esențială şi autentică.

22 august

Zi mare, prin monstruozitatea politicii omeneşti! Germania încheie pact cu Rusia şi mai are obrazul să justifice acest act întemeiat pe structura comună a celor două popoare şi *pe vechea lor amiciție!* Atitudinea nemților e revoltătoare, chiar atinge culmea imoralității! E posibil să mai dureze mult această barbarie? Sper că Polonia nu-şi schimbă gândul şi că Franța şi Anglia la fel.

Nu cred că Hitler doreşte războiul, adică sunt sigură că moare de frică să nu se aprindă. Face totul ca să dea răspunderea pe alții. Dacă se convinge că Polonia reacționează, *nu va îndrăzni* să ia Danzigul. Intrarea în Ungaria mi se pare fantezistă, deşi azi totul e posibil. Nu pot înțelege cum la noi mai sunt oameni care admiră pe nemți. Au minte de sclavi şi de fricoşi.

Doresc din tot sufletul, în şase luni să fie bolşevizați de ruşi. Doresc să fie suprimați conducătorii lor şi să se dezmeticească poporul, iar dacă şi poporul e tot atât de agresiv, doresc să fie rupt în bucăți, cum era până în secolul al XVIII-lea. Barbari nesățioşi. Au mania grandorii. Am oroare de ei cât sunt de furioşi şi feloni[6*].

Doamne, numai Tu îi poți pedepsi sau duce pe calea cea bună. Ce poți dori ca creştin? Pacea! Dar e posibil să te laşi strivit ca popor? A vrut asta Iisus? Dacă individual primeşti palme şi întorci şi celălalt obraz, mai poate fi valabilă atitudinea şi pentru popoare? Oare a te lăsa aservit de un popor brutal şi imoral până la anomalie nu e un păcat față de Dumnezeu? Ar însemna să laşi locul pentru cei răi! Am crezut, după München, că se potolesc. Acum Iisus ar lua biciul. Ia-l, Doamne! Trăsneşte pe mizerabili. Aş fi fericită, mâine, dacă aş afla că au fost trăsniți din tărie toți conducătorii nemți!

25 august

Ştefana M. mă exasperează când o văd cum judecă de egocentric. Toți vrem pace, fireşte, dar nu să ne lăsăm înghițiți de un popor barbar.

Trebuie să mărturisesc, Doamne, că în zilele acestea nu sunt pacifică în fundul sufletului. Adevărat, adevărat, doresc să fie bătuți crâncen nemții pentru ca să se astâmpere. Recunosc că în fond aceasta e şi mentalitatea lor – pur şi inferior umană, că, umanitar, creştinismul cere să simți altfel. Mă rog pentru pace, dar am în suflet ură! Nici măcar pentru tot poporul german, ci mai ales contra guvernanților (în special Ribbentrop) şi anturajul lui Hitler care l-au montat. Am ca o intuiție că Hitler e împins de ambiția drăcească a celorlalți, că el ar vrea să iasă din încurcătură pacific, dar ceilalți îl şofează. Discursurile lui Foerster sunt o dovadă. Acum s-ar putea studia fenomenul psihologic al „montării maselor”! La noi mă îngrozeşte

vederea scurtă a publicului. Din fericire Regele şi unii din Guvern sunt capete sănătoase! Doamne, fereşte omenirea de nebunie!

Mă simt umilită de pasiunea cu care discut cu dra M. Mă agasează egoismul ei mărunt, care se ascunde după o înțelepciune superficială, revoltant de superficială. În schimb, şi eu constat în mine cât sunt de superficial blândă şi înțelegătoare. În loc să am răbdare ca Suzetta, vreau s-o conving *d'un coup*[7*]. Mă cutremur de o bucată de vreme, de când văd cât de obtuzi, cât de încăpățânați şi cât de izolați sunt oamenii, desigur aşa va fi gândind şi ea de mine. Lenuța zice: „Vai, se bat nemții cu germanii!". Gura copilului adevăr grăieşte! Sfârşitul va fi poate o revoluție în Germania. Doamne, dă-ne minte tuturor!

29 august, Sf. Ion

Iar un Sf. Ion! Oare duminică 3 septembrie să fie termenul fatal? Tare rău mi-ar părea, dar cum vrei Tu, Doamne! Privesc portretele părinților, pe Colea şi pe Buby, ei m-ar întâmpina acolo. Fie voia Ta, Doamne!

Stello a plecat acum. Îmi lipseşte. Ne-am înțeles atât de bine de data asta! O legătură pur umană. Dacă ar şti oamenii la tinerețe ce calmă legătură, ce adâncă şi definitivă e la maturitate! Nu pot scrie „bătrânețe". Nu mă văd bătrână. Poate voi muri acum. Păcat! Mai am atâtea de făcut, deşi simt că orice cheltuială de radiație o plătesc fizic. Ce frumos e afară. Început de toamnă, sfârşit de vară, ca noi! E calm şi plin şi auriu. E tot ca acum 10 zile, dar în aer e ceva mai calm, lumina mai misterioasă. Plinătate şi totuşi aşteptare. Parcă nimic nu s-ar putea aiurea, şi totuşi lumea stă pe margine de prăpastie. Oare să se poată decide pentru război? Oare toate principiile în numele cărora s-ar bate nu sunt umane? Cu toate astea, religios vorbind, ai dreptul să laşi țară după țară să fie furată, încălcată, strivită? Să accepți smerit lovitura şi să nu tragi? Nu găsesc răspuns net în Evanghelie. Oare „dați Cezarului ce e al Cezarului" înseamnă că e şi o ordine lumească respectabilă? Nu ştiu să mă rog bine. Cândva am ştiut totuşi! E în mine de vreun an o oboseală fizică ce se traduce prin lipsă de suflu intern. Sunt la regim de supunere, n-am puterea fervorii. Când îmi amintesc cum m-am întors de la Londra! Văzusem culmile, acum trebuie să țin, răbdătoare, poziția din vale. *Fidelitate*. Asta mi-a fost sarcina şi dezbărare de

posesivitate căci e în mine, foarte sublimată, dar e totuşi. Însăşi prudenţa, chiverniseala, grija cuminte de ziua de mâine sunt semne de zgârcenie, adică de posesivitate. Când voi ajunge la *detaşarea* adevărată? Poate nici nu îmi e chemarea adevărată.

Mă revoltă neruşinarea Axei. Oare ei să fie convinşi? Cum stau azi în faţa actului de la Praga? Puteau să se iluzioneze asupra motivelor câtă vreme susţineau că bolşevismul e cel mai mare pericol, dar acum când proclamă identitatea ţelurilor? S-au încurcat în oportunism. Îl vor plăti poate cu revoluţie. Azi m-am rugat să le vină mintea la cap, s-a schimbat în mine revolta şi ura în milă. Zilele trecute doream războiul ca o pedeapsă pentru nemţi; am constatat cât de superficial îmi era pacifismul. O constatare cinstită e primul pas spre progres. Rugăciunea pentru duşman te împacă cu el.

Busuiocul miroase a altă vreme. Mă duc să citesc. Îmi e dor de Maricica şi de prietenii din Apus.

1 septembrie

Zi mare, zi grozavă. Au început nemţii ostilităţile în Polonia. Ce se alege de biata lume? Cine va găsi cuvântul de împăcare? Ce ar fi creştin? Perplexitate. Prima emoţie a trecut. Acum nu ştiu ce să gândesc. Inima îmi e liniştită. Speranţă, iluzie sau intuiţie?

2 septembrie

Doamne! Îţi cer o minune! Dă un semn omenirii. Dar cum să-l primească? Nu crede. Recurg toţi la principii omeneşti, care n-au curs la toate popoarele. Dovadă: nemţii preaslăvesc mai presus de toate puterea, viaţa (Wedekind[9]), nu umanitatea. De ce n-au curajul să cheme oamenii în numele crucii care ne uneşte pe toţi? Noi, zişii creştini, suntem trădători faţă de Dumnezeu. Ce face Papa? De ce tace? Suntem încă groaznic de telurici. Dacă ar fi 10 credincioşi în Sodoma! Dar de ce tac eu? Fireşte, nu m-ar crede – dar unii tot ar crede. Dar ce cred eu, *en somme*[8*]? Cred şi mă

îndoiesc, dar *vreau* să cred într-o putere neasemănată cu a noastră, care ştie tot. Oare determină tot? Nu cred. Ne-a dat din libertatea Sa. El priveşte, dar noi acţionăm. „Pedeapsa" nu o văd exterioară ci inerentă faptei, e consecinţa, iar după moarte *materialitatea*. A fi bun, a trăi spiritual, a scăpa de inconştienţa materiei. Nimeni, singur, definitiv sfânt! Imposibil să ieşi singur din această ordine ca să intri în cealaltă. Trebuie graţia. Dar nu mi-o închipuiesc capricioasă, ci o mână întinsă tuturor. Trebuie izbutit din registrul nostru efortul de a trăi această mână întinsă deasupra noastră. A o *trăi*, nu doar gândi. Mă simt ciungă şi slabă, anostă, nu mă pot ridica în rugăciune fervență. Cer slab, e o deficienţă în mine pe care o simt ca o piedică în suflu şi bătaia inimii. Oare mi-e frică de moarte? Când nu îndrăznesc să răsuflu adânc, de teamă că se rupe ceva în mine, nu e teamă de moarte? Până nu o surmontez, nu ies din ciulamaua asta spirituală năclăită! Tot posesivitate. Nu sunt detaşată! Părerea de rău că aş putea muri vine tot din nevoia de a „poseda" lumea, pe cei dragi, mai subtil, fireşte, dar această nevoie de apropierea lor ca şi de participare la lume, la peisajul atât de frumos, ce e decât ataşare de cele trecătoare? Deci aparţin încă mult acestei lumi, nu sunt coaptă pentru cealaltă, pentru libertate. Montaigne spune că frica de moarte e „nechibzuită". Dacă nu mai e nimic, ce-ţi pasă? Ori e frica de ce va fi, ori că nu mai eşti. Atunci, în primul caz, oare cred eu în „pedeapsă"? Nu. Cred în „lipsa de conştiinţă". Iar dacă mă tem de „nefiinţă" înseamnă că nu sunt încă detaşată. Nu sunt încă. Uneori mă apucă dorul de „dincolo". Oare numai imaginaţie?

Doamne! Grea e viaţa sufletească, greu câştigi liberarea în tine. Vreau, dar pot? Nu mă lăsa! Cred în Tine supra-bun.

4 septembrie

Încă o dată am trecut ziua fatală. Îţi mulţumesc, Doamne! Deşi mă întreb ce viaţă mă mai aşteaptă. Dar cine poate şti la ce foloseşte? Intrarea Franţei în război mă doare. Acum simt că e război. Un sentiment de neputinţă m-a cuprins. Vasăzică, un nebun poate contrabalansa o lume cumsecade? Poate Dumnezeu opri pe creaturi din evoluţia lor? O minune ar fi luminarea conştiinţei omeneşti. Doar acum pricep „liberul-arbitru" al catolicilor: Dumnezeu nu sileşte pe om, îl lasă să aleagă. Un joc? Nu cred. O educaţie!

Poate chiar o *necesitate*. Te mişti în virtutea posibilităţilor tale. Minunea e pretutindeni. Nu ştim s-o interpretăm. Ce cerem? Să ne forţeze s-o interpretăm şi, când o face, natural că silirea e dureroasă şi noi ne văităm. Războiul acesta e poate marea încercare a civilizaţiei, proba, examenul. Greu şi dureros. Mă rog, mă gândesc la toţi prietenii din Franţa. Am scris.

22 septembrie

Ieri a fost o zi impresionantă. A fost asasinat Armand Călinescu! Am simţit o furie şi o ură împotriva asasinilor şi a tuturor legionarilor, încât i-aş fi desfiinţat ca pe muşte. Trădători de ţară, imbecili furioşi, mârşavi tâmpiţi, fără creier şi fără altă simţire, decât una de partid.

Azi mi-a mai trecut depresiunea, dar ieri îmi era ruşine că în neamul românesc pot exista trădători de neam în asemenea momente grele. Ieri îi acuzam pe toţi de a fi fost cumpăraţi de nemţi, azi cred că numai cei mari sunt în solda inamicului, iar necunoscuţii de troglodiţi furioşi nu speră decât o căpătuială când li s-ar împlini planul lor de vânzători de ţară.

E culmea rătăcirii! Să vrei să moralizezi o ţară, dând-o pe mâna alteia, procopsindu-te de pe urma ei! Iuda *redivivus*!

Am oroare şi de mine, când constat limitele mele de putere a simpatiei. Cu brutele acestea n-am nici un punct de contact.

În vremea când bietul A[rmand] C[ălinescu] cădea victima trădătorilor de ţară, eu mă înapoiam acasă extrem de abătută, după conversaţia cu P.S. Mă uitam la el, om cu minte, tată de familie, orbit de ura de partid. Nevastă-sa mult mai înţeleaptă. Veneam acasă, îngrijorată şi tristă la gândul că e atâta dezbinare la noi. Doamne, fereşte-ne de un război. Am convingerea că e atâta prostie în oamenii noştri, încât ar fi trădători din strâmtime de cap şi de inimă! Nu. Nu suntem inteligenţi fiindcă suntem prea subiectivi; trebuie învăţaţi oamenii să gândească şi să simtă larg obiectiv. N-am nădejde decât în ţărani. Numai în ei e mintea românească sănătoasă şi în câţiva oameni culţi mai bătrâni. Cei tineri, cu puţine excepţii, sunt porniţi.

Sentiment de ceva apăsător. Tristeţe şi jenă. Prea suntem lichele. O uşurinţă îngrozitoare. Nimic solid în noi, în pătura orăşenească. Îmi e ruşine. Dacă mai trăiesc, voi lupta din răsputeri la Straja pentru ridicarea conştiinţei tineretului. Doamne, păzeşte-ne şi păzeşte pe Regele nostru.

28 septembrie

N-am mai scris aci. La ce bun? Evenimentele se precipită, nici nu te poţi opri asupra unuia. Moartea lui A[rmand] Călinescu m-a consternat şi înfuriat. Acum, când citesc ce a rămas din Varşovia, ne cutremurăm. Sacrificiul iminent al ţărilor baltice ne lasă să întrevedem şi soarta altor ţări mai mici. Capul meu nu poate cuprinde realitatea. Mă aşez pe scaun şi mă bucur că pot şedea, că e cald şi frumos în casă. Aseară, în pat, mulţumeam lui Dumnezeu pentru pat! Câţi polonezi mor de frig şi foame, deşi aveau mai mult ca mine. Oare să nu izbutească totuşi civilizaţia creştină, umanitarismul, să aibă câştig de cauză?

Perspectiva bolşevismului nu mă înfioară decât din pricina bestialităţii dezlănţuite şi a lui „dă-te la o parte să vin eu”.

29 septembrie

Iar doi Sf. Ion la şir! Nu se mai termină. Până şi „zămislirea” lui e în calendar! Cum o fi o fi! Parcă o viaţă de om mai contează acum? Cine ştie, dacă mor de ce scap?! Am mulţumit lui Dumnezeu zilele astea pentru tot ce am, pentru casa confortabilă, pentru patul bun şi pentru tot, tot. Numai prin comparaţie cu nenorociţii de polonezi, am ajuns să *simt* fericirea în care trăiesc. Lucrul? Când mulţumită, când nu. Dar ce importanţă are în asemenea vremi?

Remanierea guvernului m-a mulţumit pe de o parte. Cu toate astea, oare „civismul” de care se vorbeşte cu privire la Argetoianu să fie suficient pentru o epocă nu numai de apărare externă, dar şi de apărare internă? Totuşi, am încredere în el, fiindcă e om subţire şi dacă nu prin morală şi credinţă, măcar prin rafinament va fi uman. Să se curme măcelul! Dar cum se poate altfel face ordine? Mai e timp de persuasiunea celor fanatici, răi şi bestiali împinşi de nemţi? Dar cel puţin să se procedeze „legal” şi să li se dea un preot înainte de a muri. Statul nu poate face gestul de „răzbunare”, el nu poate face decât dreptate!

Familia Paul? Un slab, o refulată şi copii prost crescuţi, puternici şi poate ambiţioşi! De altfel, mă întreb dacă un membru activ al Gărzii se mai poate desface de ea fără a risca asasinarea! Totuşi, între două focuri, de ce să nu

alegi să mori de cel legitim al patriei? Sunt anarhici. Anarhie bazată pe o totală lipsă de judecată, *lipsă de cultură*. Ne barbarizăm. E îngrozitor. Şi mie îmi pare rău că aş putea muri duminică?

Aş vrea să văd victoria popoarelor omenoase şi drepte! Doamne! Acordă-mi şi acest răgaz! Amin.

Irinel îmi e tot mai dragă. E foarte deşteaptă, ar merita o cultură adâncă. Dacă îmi îngădui, Doamne, să trăiesc, mă voi ocupa de ea ca de un copil al meu. E păcat să se irosească în mondenități şi poze. E o fată cu adâncimi.

Maricica e încă foarte tânără. Are exaltări de fetiță. Cu atât mai bine. Ar trebui să se mărite pentru „aşezarea sentimentelor”. Acum e în ea un haos. Om de calitate primă. Jean Paul judecă minunat. Intelect perfect, slăbiciune în caracter, încăpățânat şi violent. Numai singur se poate schimba, îmi e foarte drag. Dacă era copilul meu, defectele de caracter poate se mai atenuau. Mulțumesc lui Dumnezeu că amândoi sunt copii normali şi de calitate. Doamne, binecuvântează-i!

10 noiembrie

N-am scris de mult. Emoții intime. Boala lui Mircea, mare părere de rău. Avertisment. Stello incorigibil. Se joacă. Incapabil de a privi sfârşitul şi sensul vieții, cel puțin nu pare. Nevoie de simulacru de amor. Nu poate renunța! Să i-o iau în nume de rău? Sunt resturi care cer să fie arse şi în mine. Ce departe de linişte, ce imens departe de un început de perfecțiune.

Întâlnirea cu Cella, foarte bună. Dacă aş fi putut s-o ajut! În metafizic aveam dreptate, dar omeneşte am fost prea severă, poate. Eu constat toată decepția şi secătuirea mea din pricina renunțării. Puterea de rezistență şi muncă şi nădejde să fie oare rezultatul seriei de renunțări sau e firea mea aşa? Oricum, regret uneori asceza în care am trăit. Până la urmă, dezolare.

A murit Anna. Nu realizez bine, era pe jumătate dusă de câteva luni, nu te mai puteai înțelege bine cu ea. Îmi pare rău, ca şi de Lenuța, erau „datoriile inimii mele”. E adevărat, cereau un efort gratuit. Când îl făceam, simțeam că am fost bună.

Totul nebulos. Are sens sau n-are? Se moare greu. Am văzut-o pe Anna luptând. Oare numai când simțeam în ea spaima? Ce chinuită, în seara ultimă şi ce senină după moarte! Era o cucoană. Avea în expresie o

demnitate mare. M-am despărțit de ea cu o adâncă părere de rău. Suferința o adusese la conştiința adâncă a păcatului, era foarte umană în ultimii ani. Ce comprehensiune pentru chestii sentimentale şi ce delicatețe în mărturisirea ei din 1936, seara de Crăciun, când am stat singure. O mare vitalitate a împins-o uneori dincolo de voința ei. Era atât de normală! Doamne, primeşte-o la Tine! Am auzit-o de zece ori repetând: „Doamne, Te iubesc!”.

Parcă între iubirea de Tine şi de oameni e o diferență esențială? Maricica m-a pus pe gânduri. Explozie de plictiseală sau de prea plin? Mă tem că Marietta are dreptate. În fond, ce complicații zadarnice. O satisfacere legitimă ar pune tot la loc. Nu mai ştiu ce să cred. Absoluta puritate e un țel, dar nu o etapă pentru o fată tânără. Nu am curajul s-o spun tare, s-o sfătuiesc. Ofta că trăieşte în compromis Istoria! Vai, se repetă la indivizi ca şi la neamuri! Obstacole ce ne punem singuri.

23 noiembrie

Au trecut iar săptămâni. Multe evenimente intime. Ortodoxia îmi apare pasionantă acum, când sunt în ea. Aş vrea să mă pot ocupa zilnic acolo. E atât de mult de făcut şi mai ales de scos din ipocrizia neintenționată a fățărniciei de cuvioşie. Toți bărbații de acolo îmi repugnă. Tartuffi! Poate n-am dreptate. Arety[10], tot mai simpatică. Iată un om întreg! Încerc un plan de lucru, de-aş avea puterea să-l împlinesc. Mă tem să nu-mi dea greş, ca tot ce fac ca organizare. Nu sunt bună decât cu lucrul meu propriu. Tot mai mult simt că m-au deviat de la menire. Dar de vreme ce e necesar pentru cauze, accept şi mă supun soartei. Întâlnirea cu dna Meteş mi-a probat că menirea mea e în a convinge oamenii spre adevărul obiectiv.

Scrisoare de la Schlumberger. M-a bucurat mult. Legătura cu Franța e ceva ce-mi este foarte prețios.

Institutul francez, popii francezi, atmosferă în care mă simt foarte acasă. Simt o mare bucurie când constat afluența tinerilor la Institut. Înseamnă o nouă orientare. Noica mă interesează şi-mi pare rău că nu-l văd mai des. Ar fi poate de convertit spre o concepție mai latină, mai neteutonică. De lucrat în acest sens. Am vorbit cu Dupront lucruri prețioase. Ajutorul lui îl aştept cu nerăbdare.

Evenimentele mondiale mă uluiesc. Catastrofa celor nouă vapoare în Marea Nordului mă depăşeşte. Simt o oroare principială, nu realizez oroarea concretă a nenorociților după Simon Bolivar! Stă mintea în loc în fața consecințelor incalculabile de mizerie omenească declanşate din voința unui nebun şi a multor ambițioşi.

Civilizația şi-a plătit acum progresul şi încetățenirea valorilor ei! Oare viața în ordine naturală nu se cheltuieşte cu profuziune pentru a menține un tip vital? Aşa trebuie să fie în toate ordinile existenței. Propăşirea, mai bine zis, afirmarea duhului se plăteşte scump, cu luptă şi jertfă. Nici Dumnezeu, prin fiul Lui, n-a fost scutit de jertfă pentru a răscumpăra omenirea.

Tot mai clar îmi apare sensul dogmelor creştine. În jurul meu se strânge cercul catolicilor. Evanghelia devine tot mai elocventă, dar insistența aceasta pe care o prețuiesc ca o prietenie reală nu mă tulbură în convingerea că toate precizările prea umane vin de la oameni, nu de la Dumnezeu. *Adevărul e unul*, îmi zicea Mgr. Ghica[11]. Desigur. Dar expresia lui e multiplă. Nerecunoaşterea Papei, neintrarea în turma „unicului păstor" e păcat când recunoşti că Mântuitorul a cerut acest lucru. Deloc! A spus: va fi o turmă şi un păstor. Când? A mă duce singură spre turma cea mare n-are folos. Când turmele se vor uni, voi fi bucuroasă. Are aerul să spună că aci e un calcul lumesc. Nu mă apăr de el. Şi la ei e un calcul lumesc. Deşi e foarte nobil, e un egoism de castă, de clan, de Biserici! Pretind că la noi se usucă credința. Dar la alți ortodocşi nu e cazul. În Rusia sunt martiri. Ce a scăzut în Orient e cultura şi cu ea drumul spre duh. Petrache Lupu ar fi fost pus în evidență la catolici, noi l-am banalizat, fiindcă suntem necopți spiritual. Nu, nu! Tot aparatul politic al lor e lumesc; ce e spiritual e la fel pretutindeni. Am citit *Pensées pour la suite des jours*[12], multe foarte frumoase. M-a jignit în prefața lui Jammes insistența asupra rasei princiare. De ce un prelat mai are nevoie să ştie originea lui? Introducerea prefețelor vechi în ediția cea nouă mă şifonează ca un rest de orgoliu supărător, când se îmbracă în umilință pastorală. E ceva neoccidental în acest gest. Curios! Ador civilizația franceză, mă şochează adopțiunile ei, rupte din propria lor rădăcină. Aci e cazul. Principi români care vorbesc prost limba lor, care nu fac parte din contextul nostru spiritual. Atunci, fac parte din cel francez? Desigur, dar e în apucături, în adâncul subconştient ce susține conştiința lor franceză un reziduu atât de oriental, care apare când cu gândul nu gândeşti: ceva hibrid. Oare sunt obiectivă? Nu ştiu. Sunt sinceră. Discuția duminică seara despre Gide m-a pus pe gânduri. Pesemne că eu nu discern răul cu

suficientă acuitate. Cu Charlie du Bos mă înțelesesem perfect… Simțea că pe Gide a trebuit să-l doară nu că a publicat despre el ce a publicat[13], dar că a gândit aşa. Pe altă parte schimbarea punctului său de vedere l-a făcut, pesemne, să vadă cu alți ochi pe prieten. Obiectiv era perfect îndreptățit, cum e şi Gide, de a fi îndurerat. Dacă Mme van Rysselberghe a spus că Charlie *a fait son salut sur le dos de Gide*[9*], o înțeleg. Ea e necredincioasă, n-a simțit necesitatea dureroasă de a spune adevărul unui bărbat. Ea, ca femeie, nu vede decât trădare şi o pune pe spatele bisericii, care l-ar fi împins pe Charlie să-şi judece prietenul. Eu nu cred că biserica a făcut-o. Cred că oameni ai bisericii, în zelul lor pentru credință, au socotit că Gide trebuie condamnat în propriul lui folos.

Mă întreb, în numele „Duhului”, cine are dreptate? Dacă „sinceritatea” către care tinde Gide nu e mai aproape de Duh decât „adevărul” proclamat de oameni? Relativ şi incomplet e tot, dar sinceritatea, adică încercarea de totală obiectivitate cu sine, nu e oare manifestarea cea mai sigură a omului în căutarea Duhului? Ştiu că Gide e un om păcătos din punctul de vedere al trupului, ba poate şi gândul lui e rău, când e sarcastic. Dar *conştiința* lui e intactă. Să fie adevărat că e *literator*, că se joacă cu sinceritatea? Că între el şi el e o infimă distanță, dar e? L-am simțit atât de sincer întotdeauna – şi iubit. *Căutând*. Că o fi un rest de orgoliu omenesc în acest om, care iubeşte pe Dumnezeu, dar şi pe Om? Nu mă îndoiesc. Că refuză grația din orgoliu? Cum aş putea-o crede? De ce să nu cred că sunt grade de chinuri, de încercări pe măsura fiecăruia. Mă rog pentru el. Asta e tot. Charlie e un privilegiat: chemat, a venit mai uşor, avea mai puțin de învins în el, *era mai mic*, era un înțelegător, un simțitor. Gide e un creator.

1*. Aproximativ (fr.).

2*. Descurajată, dezgustată (fr.).

3*. A naşte, a da naştere (fr.).

4*. Urât, aici cu sensul de neplăcut, dezagreabil (fr.).

5*. În contratimp (fr.).

6*. De la fr. *félon*, cu sensul de mişei, trădători (fr.).

7*. Dintr-odată, dintr-o lovitură (fr.).

8*. De fapt, în definitiv (fr.).

9*. S-a mântuit pe spinarea lui Gide (fr.).

1940

19 ianuarie

Am cumpărat caietul demult. Vreau să-mi scriu impresiile de la Braşov. Au trecut. Ba nu. Sunt în mine digerate. Îmi revine figura surâzătoare, dar întrebător speriată a lui Trancu Iaşi, îmi revine răsuflarea opresată care m-a frapat la 1 ianuarie, când a vrut să vadă cui îi scriu. S-a mirat că mă adresam lui Gide sau a fost numai un fel de deturnare a atenției lui reale ce se ascundea sub mirarea aparentă? Era ceva schimbat în el. Îi voi păstra o amintire foarte simpatică. Mi-a spus, cu o melancolie mai adâncă decât făcea şi pe care acum o înțeleg, că nu crede într-o pace apropiată! Era ceva tragic în el şi trebuie să fi suferit inconştient în fața optimismului exuberant şi vital cu care afirmam presimțirile mele bune! Dumnezeu să-i ierte! Era un om foarte cumsecade şi era un pur, unul cu suflet de copil. Îmi e drag să mă gândesc la el deşi discursurile lui m-au făcut să surâd deseori. Dar ce importanță are o manifestare insuficient intelectuală pentru calitatea omului? Duhul lui era „bun", poate că nu era cult în sens intelectual, deşi citise mult, dar era *bun*, adică duh nealterat. Să-l odihnească Dumnezeu!

Au fost zile de mortificare după zile de exuberanță în minunea iernii însorite. Drumul spre Poiana, drum de poveste; acum ştiu de ce râdeam atât. Eram surescitată – ca copiii din poveşti – aşteptam Poiana ca minunea magului, ca apariția zânei. Dar sus a fost decepția – nimic mai mult ca drumul. Ceața închidea orizontul, iar la „Turcu" mi-a apărut toată primitivitatea vieții neigienice în care marea mulțime trăieşte la noi. Contrastul cu imaculata natură şi cu civilizația de la Aro m-a izbit; n-am avut vreme să sufăr fiindcă am pornit iar acasă. Descindeam în amurg, apoi în noaptea luminată de electricitate. Oraş mic de provincie, mai ales în lumina artificială. Dar ce farmec! Impresiile succesive în Piața Sfatului – un simțământ de foarte veche intimitate. Oare nu confundam cu Marburg? Zadarnic dau să elimin cu totul ce e în mine legat de Germania şi de limba şi cultura germane; la Braşov îşi reiau drepturile legitime în mine care

datează mult mai de mult decât timpul studiilor la Leipzig şi Marburg, de pe vremea primei copilării, cu Frau Flora şi cu „Maiandacht”[1*] la biserica catolică.

Patru zile au cântărit ca patru săptămâni. Familia s-a revelat ca o instituție foarte simpatică. Am trăit patriarhal din punct de vedere spiritual. Nu simțeam nevoia de a ieşi din sfera ei. Poate din pricina echilibrului de vârste, de gusturi, de planuri sufleteşti, Zizella şi Ionel aduceau nota tinerească şi mondenă – copiii, copilăria lor. Mircea mi-a apărut în toată omenia lui, cu nevoia de alții, cu nevoia sinceră, caldă, de a trăi în mijlocul alor lui. Régine, aceeaşi – cucoană până în fundul sufletului ei. Nicu, enigmatic şi totuşi profund uman! Aurora, în „vacanță”: din tot ce a sfâşiat-o şi încătuşat-o în viață, esențialmente tânără! Ca sacrificată a unei condiții sociale! Nellu mi-a dat o nespusă bucurie egoistă în noaptea de Anul nou. Încrederea dovedită prin confidențele făcute şi reala simpatie omenească, nu doar familială. Se caută încă. E „voinesc” prin dedublarea dintre el şi ce vrea să pară. *Il danse devant le miroir*[2*]. E primejdie de cabotinaj cum a fost la Stello, dar e prea inteligent şi precoce să nu treacă peste această epocă repede.

Acasă, Stello bolnav, mai mult psihic decât fizic. Nu suportă deturnarea atenției de la el. Instinctiv se apără. E în stare să sufere realmente numai pentru a nu fi uitat! Defect de temperament, sau de creştere, sau mult mai adânc. Aş zice că e o calitate spirituală copilărească, nematură.

Mă jigneşte în toată firea mea cuvântul lui brutal, care cade ca ciocanul pe nicovală. Nu e în stare de o formulare calmă a unui gând – e o izbucnire continuă de dorințe, pozitive sau negative. E tipul emotiv pe care egoismul funciar îl face agresiv. Uneori mă indignez tacit, uneori reacționez – pedagogic – tot mai rar, fiindcă am convingerea că nu vrea să se schimbe. *Nu vrea.* Pe de altă parte ar părea că nu poate, dar spiritul poate. E o lene în natura lui, o lene pentru perfecțiune. Să mă înşel? Poate. Cine are curajul să spună că pătrunde în sufletul unui om? Oare nu se crede o victimă a vieții? Un părăsit de mine? Cine ştie cât sunt de vinovată de tot ce nu poate azi! Cu toate astea simt precis câtă energie spirituală am lăsat eu să izvorască în mine şi cât a acoperit-o el pe a lui. Dar cine ştie ceva despre *soarta* altuia?

E bun până la un punct numai, căci e foarte aspru şi intolerant. Indulgența la el este indiferență. Singura mare putere în el e inteligența vie şi sprintenă. Mă tem totuşi că nu o hrăneşte îndeajuns, nu-i stârneşte orizonturi noi. E un laş față de el însuşi, îi e teamă de efort. A jurat să nu bea până la 1 martie. *Il*

use avec soi[3*]. Aseară îmi propunea să bem şampania. O fi înţeles că era o ispită reală, nu cum părea să spună, un capriciu? Abţinerea douăzeci de zile e totuşi foarte respectabilă, trebuie să fie o luptă grea în el.

Ambiţie lumească sau deşteptare a conştiinţei lui adânci, de foarte bună calitate?

Mă înspăimânt de mine. Oare mai e dragoste, atâta obiectivitate? Asta sunt acum, de ce să mă mint? Şi aşa de clar îi văd pe toţi din jurul meu! Şi pe mine.

Mare bucurie conferinţele lui Iorga. Întâlnire cu o personalitate puternică. *C'est un grand homme!*[4*] Defectele sunt ale fiinţei lui externe, psihologice, dar dimensiunea eului lui e imensă. Intimitatea cu toată istoria nu e efectul unei memorii prodigioase – are un suflet mare, care simte cu mii şi mii de oameni şi situaţii din trecut. Se spune că e capricios şi variabil. Se poate. Eu cred însă că ce pare burghezului variaţie capricioasă e reacţie vie la orice realitate. Pentru noi, care ne închidem în concepte şi formule abstracte, realitatea nu ne apare deseori decât dincolo de aceste gratii. El o trăieşte imediat – şi imediat îi răspunde, chipul ei e pentru el viu şi expresiv. Abstracţii, situaţii, cauze sunt pentru el vii ca şi oamenii. Cum poţi să „feliciţi" un asemenea om după o conferinţă? Felicitarea e o notă, lui nu poţi decât să-i mulţumeşti sau, dacă nu te-a mulţumit, să taci. Între el şi noi e o foarte mare distanţă. Poate confraţii săi întru mărime socială se compară cu el şi se cred la fel. Mă tem că e aşa. Dar cine se poate compara cu cel care cuprinde deodată în mintea lui toate aspectele istoriei? Nu e doar posesor al unei cantităţi mai mari de cunoştinţe, ci trebuie să fie un altfel de gând, cel care ţâşneşte din această plinătate care domină un orizont nesfârşit, decât cel ce izbucneşte dintr-un câmp de cunoştinţe limitate.

De aceea, cu toate că el se înşală în lucruri mici, e singurul care în momente decisive ale istoriei noastre ca şi ale istoriei universale n-a greşit nici în prezicerile sale şi nici în orientarea ce o dă. Răspunsul lui la evenimente e real ca şi ele, e înflorit dintr-un făcut viu, nu din unul abstract. Îmi spunea părintele Chiricuţă cam ofuscat la telefon că l-a atacat şi că nu pricepe nimic din ortodoxie. O fi aşa. Dar când a citat din psalmii lui Varlaam, retrăia tragedia războiului de la 1916 şi îi da o semnificaţie eternă, deci religioasă, care m-a emoţionat adânc, mult mai mult ca o predică. Nu e creştin?! Nu-şi uită eul? Dar mă agasează aceste pretenţii când vin de la cei care ştiu bine că şi ei şi toţi nu ne uităm eul într-un fel sau altul. Care ar

putea pretinde că e creştin? Care? Şi oare acest *Eu* pe care-l pune în evidenţă să fie numai vanitate? Oare acest *Eu* nu e pentru el însuşi simbolul pentru sinteza imensă spirituală ce reprezintă fiinţa lui spirituală? Eul lui trebuie să-i apară ca şi nouă şi de ce să nu-l respecte şi admire?

Iată, când a vorbit sâmbătă, a mărturisit cu mare curaj de a spune adevărul cum l-a spus. Or, aceasta nu izvorăşte din egoism şi dispreţ pentru alţii, ci dintr-o credinţă mare într-o misiune. Eul lui Iorga se impune ca o chemare. Sunt fericită că l-am putut apropia de trei-patru ori în viaţă. N-o fi comod, nu din cauza lui, dar din cauza sărăciei noastre. Am impresia lângă el cum trebuie s-o aibă Florica mea [femeia de serviciu] lângă mine, poate şi mai mult, din punct de vedere intelectual. Nici unul din domnii ceilalţi ce cunosc nu-mi dă această impresie. Nici chiar dl Motru care reprezintă o culme în cultura noastră. Nici unul dintre filozofi nu e la nivelul gânditorilor mari apuseni. Iorga e un istoric mondial.

Am fost la adunarea Universităţii Libere. Mă dor unele *parti-pris*[5*]-uri. Nu văd oamenii sau nu vor să vadă că sunt pătimaşi? Nu judecă nepărtinitori. Interpretarea unei interdicţii foarte naturale ca o ostilitate. Sunt eu în nori sau ei? Eu îi fac credit – nu-l pot crede meschin. Afacerea M.A.[1] e prilej de a judeca iar publicul nostru. Până acum nu-l scoteau din jidan, acum îi găsesc toate calităţile. Suntem nişte frondeuri. N-am deloc încredere în moralitatea noastră publică, n-avem opinie, n-avem conştiinţă publică. Dar avem oare şi conştiinţă matură individuală? *Mein Gott! Mein Gott!*[6*] Pesimismul meu e rezultatul contactului cu realităţile.

25 februarie

Iar n-am scris de mult, deşi am avut bucurii mari. Dusanne – aer şi soare din Occident. Nimic nou şi totul nou, adevărat trăit. Învăţat prin dese repetiţii? Ce-mi pasă fiindcă e retrăit tot timpul. Graţia făcută om şi raţiunea triumfătoare. Un focar de viaţă ajunsă până la conştiinţa superioară. Celulă fină. Tip de franţuzoaică. Mi-a făcut bine, deşi după un asemenea lux e greu să-ţi mai araţi sărăcia pe catedră şi totuşi, ca gândire, nu mi-e ruşine să mă compar cu alţii, dar am impresia că sunt leşinată pe lângă ea! Mi-am pus problema „limbii”. A noastră e foarte sprintenă, dar îi lipseşte scânteierea, verva, aş zice până şi ritmul, iuţeala. Căci debitul grăbit al lui Vulcănescu,

de exemplu, cu toată plinătatea detaliului şi a expunerii, rămâne *grabă*, pe când în limba franceză e un debit de fluviu cum e un debit de torent sau de cascadă, nu în iuţeala verbală cât în raportul cuvintelor. Mă întreb dacă nu e un farmec special ritmic în înşirarea de atribute gradate, care picură uşor unul după altul dând o zvelteţă frazei? În româneşte, când pui înainte de substantiv o serie de adjective, e preţios; dacă le pui după, linia propoziţiei se transformă într-o serie de puncte. Ca să prindă efectul adjectivului, trebuie, mi se pare, să se condenseze toate în unitatea substantivului care urmează, nu precede: *La bonne, belle, ravissante femme!* Iată linia franceză, pe când a noastră: „Femeie bună, frumoasă, fermecătoare!". S-ar putea inversa şi în româneşte într-o interjecţie, dar nu într-o propoziţie cu verb. Sună belferesc: „Buna, frumoasa, fermecătoarea femeie se ducea" etc. Pe când franţuzul zice uşor: *La bonne, belle ravissante femme s'en allait.*

Cât de mult sunt sensibilă la frumuseţea specifică a limbilor; e în ele o chintesenţă de duh ce se scoală când limba e bine gândită. Îmi plac cronicarii, e în limba lor atâta umor şi prudenţa unui popor ameninţat mereu, dar liber pe dinăuntru.

Centenarul Maiorescu. M-a apucat tristeţea la Universitate, eram atât de puţini! Am un fel de jale în mine când îmi amintesc cât de puţin am mărturisit tot ce datoresc acestui mare dascăl. Aş fi vrut să pot vorbi sau scrie şi eu despre el. Sunt prea timidă şi modestă. Că doar a crezut în mine ca într-unul din elevii lui cei mai buni. A spus-o doar, în faţa Gichii, că mă crede mult mai capabilă decât dra Stratilescu – şi aceasta după ce vorbise în termeni foarte elogioşi despre ea. Revăd scena. Stam în capul unei mese la Rectorat, Gica la dreapta, el la stânga. Cu delicateţe cercetase mai întâi dacă ar putea mama să mă trimită în străinătate. Îmi amintesc şi copilărosul dar nedelicatul „daaa" pe care l-am spus fără să mă gândesc că siguranţa asta a mea crea o lovitură în biata Gica. Ea pe atunci trebuia să intre repede în învăţământ ca să câştige. Trebuie să fi fost foarte inocentă această conştiinţă a superiorităţii mele, fiindcă nu a privit-o delicateţea dascălului cu vreo mustrare. Am aflat pe urmă că a vorbit cu dl Motru să ceară mamei sacrificiul de a mă trimite în Germania. El spunea să mă duc apoi în Franţa şi un an în Anglia. Nu l-am mai văzut pe urmă, după licenţă, decât o dată pe stradă în timpul războiului, ţinut de o soră de caritate, pe când eu treceam cu trăsura. A răspuns foarte serios la salutul meu, dar ştiu sigur că nu m-a recunoscut. Îi trimisesem teza cu o dedicaţie frumoasă – am răspunsul lui

foarte amabil, imediat, înainte de a fi citit. Ştiu de la familia Bengescu că avea încredere în mine. Un singur gând dureros. Am aflat pe urmă că ar fi fost şocat că de la Paris, pentru cei 70 de ani ai săi, am dat o telegramă împreună cu Ghighi Djuvara. Poate că l-a şocat de la fata cea tânără ce eram, această intimitate cu un coleg. Dar nu ştiu de ce, cred că nu a avut decepţii, poate numai o reticenţă în faţa camaraderiei ce se accentua tot mai mult între fete şi băieţi.

Trebuie să fixez aici încă o foarte preţioasă amintire, pe care aş vrea s-o public cândva, ca dovadă a căldurii pe care o punea în ajutorarea studenţilor în care avea nădejde. Îmi trecusem prima jumătate a licenţei cu bile albe. Eram extenuată. Simţeam că nu mai lucrează celula. Căldurile năprasnice m-au paralizat de când eram copil. O totală prostraţie mă cuprinsese – se vădise la răspunsurile date la „franceză”. Dl Maiorescu asistase şi l-am simţit foarte părinteşte îngrijat. M-a chemat la cancelarie, i-am spus că las restul pentru toamnă, că sunt incapabilă să trec examenul la dl Onciul, fiindcă nu mai pot memora nimic şi la acest examen trebuia ştiut tot pe dinafară (spuneau studenţii mediocri, m-am convins pe urmă ce false zvonuri circulă despre dascăli în lumea studenţilor!). Atunci, foarte părintesc dar ferm, mi-a cerut să fac acest sacrificiu, al unui efort intens câteva zile, pentru a scăpa de grijă, a nu mai purta grija pe vacanţă. Şi ca un mare dascăl ce era, a ştiut că un om tânăr nu face eforturi pentru principii, dar le face eroic pentru un om în care crede şi faţă de care vrea să-şi dovedească admiraţia şi recunoştinţa: mi-a cerut foarte ferm să fac acest efort pentru el, fiindcă mi-o cere. Fără nici o rezistenţă, am făgăduit şi m-am ţinut de cuvânt. Am „tocit” vreo trei zile câte 12-14 ore pe zi, parcă renăscusem, aveam putere, rezistenţă, credinţă în izbândă. Dacă ar şti toţi dascălii ce poate dragostea omului tânăr, când dascălul o merită! A sosit ziua examenului. Dis-de-dimineaţă, în sala în care ţinea curs dl Crăciunescu. Am uitat de atunci ce se petrecea în mine, dar nu voi uita niciodată emoţia dinamică ce m-a cuprins când l-am văzut pe dl Maiorescu intrând în clasă! Venise să dea, la nevoie, o mână de ajutor! El, olimpianul, pe care nu-l vedeam decât pe catedră, pe înălţime, sau la distanţă, în Rectorat, el se ostenise în ziua de vară copleşitoare să-şi întrerupă programul, pentru a veni, prin prezenţa sa, să dea curaj unui copil, în care simţea că e nevoie de încredere în el şi de dovezi de încredere şi simpatie. Niciodată nu voi uita acest gest atât de cald omenesc, pe cât de discret, al

unui mare dascăl, al celui mai mare dascăl ce l-a avut universitatea românească! Şi se spune de el că era rece!

Mă năpădeşte un groaznic dor de vremurile acelea, mă doare că n-am avut curajul să-i scriu toată recunoştința mea. Mai târziu am făcut-o față de alții, față de Cohen, de Natorp, de Levy-Brühl, dar când eram foarte tânără, *nu îndrăzneam* să mă apropii de profesori din timiditate, dar mai ales din smerenie. Îmi amintesc ce stupid m-am comportat la Paris, când, la Auteuil sau aiurea, eram cu Catherine Farquau şi Marietta şi mai departe la o masă, sărmanul Pompiliu Strate bolnav, cu familia. Mă întreb dacă am şi salutat. Cred că da, dar îmi amintesc ce stânjenită eram de a sta în aceeaşi grădină cu el. Aşa eram pe atunci şcolarii, dar nu indiferenți nici prezumțioşi. Copii timizi şi pudici.

Ieri seară, conferința lui Noica. Mi-a plăcut mult: structură solidă, convingere şi poezie. *St. Augustin ondoyant de vie*[7*]. Am simțit toată primejdia pentru suflete mai neclare; le poate da libertăți de care nu ştiu să se folosească sau se folosesc rău. Un tic la gură, muşcă tot timpul buzele; m-a izbit expresia, cu totul deosebită de expresia lui foarte blândă. Cum vorbea, lucea ceva *farouche*[8*] în ochi şi muşcătura buzelor m-a frapat. Fizionomia era cu totul schimbată. Am înțeles ce spunea Dupront: e fanatic. Dar acest fanatism îmi pare totuşi suprapus. Din natură e un reflectat. Cine poate decide despre natura unui om? *Ondoyant et divers*[9*].

Nonna Otescu[2] a luat expresia lui Fra Angelico. E în el o euforie pe care cred că i-o dă o nouă nădejde. E ceva nou în el. Cei din jur spun că e efectul Pantoponului. Nu cred. Ieri avea ceva fericit în surâs. El crede că nu crede, dar e în el o nouă curiozitate. L-am văzut că ieri aştepta să-i mai vorbesc. I-am spus puțin, *juste de quoi avoir à penser*[10*]. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos, toate îmi sunt îngăduite, dar nu vreau să mă stăpânească. Am realizat ce e mediul pentru noi. Din grija lui stăm pe loc, nu avem curajul să înaintăm. Nonna ar putea acum face saltul cel mare. Vineri a fost adânc emoționat şi de atunci a gândit. Cred în puterea rugăciunii. Mă voi duce la el cât de des. Dar eu nu am destulă putere de credință; pentru ca să se salte, ar trebui ajutorul altcuiva. *Je cherche*[11*]. Arată-ne drumul, Doamne!

Lucru aseară cu Maricica foarte interesant. Nu doar o lucrare de clasă, ci o experiență de viață. Delacroix o putere mare. Maricica e de rasă intelectuală, vibrează la un gând just. Cu Mariana. Indiferența ei suspectă.

Oare poză sau reală lipsă de interes? Mă întreb dacă sub această excludere a interesului intelectual din interes vital, ceea ce face că azi o posedă întreagă, nu e tot o voință, nu e spontană. Recunosc limitele mele de comprehensiune şi simpatie; aseară am preferat să rămân singură cu Maricica. Mariana avea ceva copilăros şi necopt şi, totuşi, poate ea era tot atât de veridică, dacă nu chiar şi mai veridică. Ba nu! De ce oare grija vitală şi socială să fie *de drept* mai importantă decât cea spirituală? E ceva utilitarist în acest fel de a vedea. Marta şi Maria! O, Doamne, ce libertate dai Tu celor ce cred în Tine! Îi scapă până şi de datoriile morale!

Sâmbătă seara: Pirandello. Am înțeles greşit sensul piesei. Lipsa de gândire de calitate. Lipsa de cultură. Se simte la noi. La fiece pas. *Cela fait la note vulgaire*[12*].

Stello foarte drăguț. Sunt nedreaptă cu el, din pricina egoismului de o parte şi a prejudecăților sociale de alta. Are în el posibilități enorme, adânci, dar e incapabil de efort prelungit. O femeie mai credincioasă, mai adevărat creştină, l-ar fi schimbat.

4 martie

Ultimele săptămâni trăiesc un fenomen sufletesc ce seamănă a minune. Schimbarea lui Nonna Otescu e vertiginoasă. Din ziua în care l-am găsit răzvrătit şi când m-am hotărât să-i vorbesc deschis, a făcut progrese uimitoare. Am înțeles ce rău ne făceam toți, crezând că ne menajăm. Drept e însă că mi-a uşurat nespus sarcina. Previne cu inteligența lui, acum şi cu propria nevoie spirituală, ceea ce credeam că trebuie preparat. Întâi l-a uimit ideea unei suferințe utile. Pe urmă a cerut detalii, în ce constă umanizarea prin senzații şi simțiri banale dar trăite până la fundul lor. Pe urmă a înțeles ce e rugăciunea. Imediat a urmat *acceptarea*, mult mai uşor decât credeam. Şi cu ce grație a prevenit pregătirile mele pentru o mărturisire!

Alaltăieri eram fericită după buna noastră conversație, ieri la fel. Dar m-a rugat s-o pregătesc pe doamna Otescu. Am încercat, nu vrea să creadă. Se zbate cu evidența. M-a apucat mila de ea, o milă lumească, largă. Imediat am căzut şi mai jos. Azi am făcut o mare prostie, insistând la Nonna să fie mai puțin îngrijorat. Reproşul lui a fost magnific, al unui om care nu se mai încurcă cu lucruri relative. Are nevoie de absolut, îi e dor de esențial – în

mine îl găsea, adică în convorbirile noastre. Ce decepție pe el când a constatat că intru în compromis cu atmosfera superficială, cu lumea trecătoare. El cerea pâine şi eu îi dam bombonele. Am simțit toată amărăciunea lui, săracul, când a crezut că şi-a pierdut interlocutorul cel serios şi că nu găsea în mine decât pe unul de pe malul pe care l-a părăsit ca neinteresant.

Am aflat iar cât sunt de uşuratică, cum din nevoia de a împăca pe toți pierd calea adevărului. Mă tem oare de ce gândesc ceilalți? M-am lăsat influențată tacit de ceilalți care erau mulți şi, fără voia lor, ostilă adevărului adevărat! M-am aplecat spre ei, şi el a simțit-o. Poate ne-a fost trimisă amândurora ca învățătură! Mie ca să mă recunosc a mia oară fluşturatică, neserioasă, *jucăuşă*. Dacă mă suport cu plăcere în acest păcat e că n-am fost pusă în fața morții cu el. Dar aci e un caz în care relativul şi amânarea seriosului nu-şi au rostul. Azi am simțit umilința binefăcătoare pe care am simțit-o la Oxford când m-a certat Roger Faure. A fost corectată mai ales femeia din mine, căci personal admit greşeala mea de uşurință, dar o simt mai grav recunoscând în ea păcat adânc, de rădăcină, dincolo de mine. Greu de stârpit şi apoi se furişase, nu în gândire, căci aia e critică, dar în sentiment, un mic fum de suficiență. Ştiam că nu eu îl călăuzeam pe Nonna, ci sunt numai instrument în voința lui Dumnezeu. Ştiam, gândeam, spuneam astfel, dar prea eram fericită, ca într-un triumf. Azi am aflat cât poți să fii de idiot când te lasă inspirația în asemenea cazuri. Am fost opacă, o oală de pământ.

Acum am încercat să telefonez, nu pot, e iar o indiscreție. Trebuie să aştept *to be guided*[13*]. Pentru Nonna deziluzia îşi are şi ea rostul, trebuie să disocieze adevărul de persoana care îl aduce şi trebuie să trăiască şi greutatea şi bucuria de a umbla singur, pe propriile sale picioare. Doamne, ce străvezii sunt toate întâmplările, când le ştii tălmăci. Oare nu sunt iar prezumțioasă? Mă supără în mine o duplicitate, adică o dedublare: sunt şi mă găsesc fiind.

Chestia cu Straja e şi ea foarte simplă. De ce am complicat-o atât în mine? Nissa [Cămărăşescu] era foarte sincer străină de tot şi poate nimeni altul nu e vinovat de ceea ce a spus decât propria ei strâmtime de cap. Constat că devin circumspectă. În Yvonne am văzut acest defect, pesemne de aceea mă şi agasa în ea fiindcă îl simțeam latent în mine. E un orgoliu şifonat. Cu toată liniştea mea şi conştiința valorii mele, tot sunt nemulțumită cu mine, din pricina *uşurinței mele*. Am putere de aprofundare mare, şi

totuşi e în mine un elan, un zbor, care mă ridică din greutăţi şi mă ia în pas de dans. O fi graţie, nu contest, dar aş vrea să fie mai adâncă, mai reală.

Altă poză, oare, această autocritică? Smerenie, smerenie, oare când voi ajunge la ea? Ce lucru greu această perfectă obiectivitate cu tine! Oare e posibilă? Mă duc la Montaigne. Mă zgârie gândul că sunt un *carrefour*[14*] de gânduri străine. Doar am puterea aceea creatoare în mine? Totuşi mă izbeşte abstractul complicat în mine, pe lângă simplitatea şi evidenţa altora.

Ieri Alice Dimăncescu m-a uimit. Fără filozofie a găsit, din experienţă intimă şi *talent*, expresia unor adevăruri de o adâncime formidabilă. O priveam, era întreagă numai dragoste, inspiraţie. Eu mă simţeam opacă şi inutilă lângă ea. Am regăsit ideile mele în textul ei, dar cât de luminos trăite, înviate din crisalida gândului teoretic.

9 martie

Am vorbit acum cu Nonna. Era emoţionat, glasul stins, primise marea taină. De ce cu un sfert de oră înainte am simţit nevoia să îngenunchez şi să cred că particip la solemnitate? Dă-i, Doamne, bucuria de a trăi cunoscându-Te! Fie voia Ta!

În fond sunt fericită că l-am putut ajuta să ajungă în post. Doamne! Îţi mulţumesc şi ajută-ne să fim cum vrei Tu.

Stello foarte bolnav. Îmi e teamă şi totuşi nu. *Je résigne tout à Dieu*[15*]. Ce calm dai tu, Doamne! Nu ştiu ce e cu mine acum; e o stagnare în mine subită. Moartea m-a apropiat prea mult pentru a nu vedea ce trecător e tot, spunea Părintele Gala cu o siguranţă binefăcătoare: viaţa şi moartea sunt contigue – treci dintr-o cameră în alta. Şi Claudel scrie la fel (*Position et Proposition*, vol. 2). Priveam mingea de foc a soarelui când apunea, a apus foarte repede, mă gândeam: cum o percep spiritele? Dar nu mai e percepere, e cunoaştere. Nu mă împac la gândul că nu are culori, probabil armonia trăită este mult mai frumoasă. Culorile, potrivirea sunetelor, tot soiul de frumuseţi sunt doar o „arvună" a vieţii totale, libere! De ce melancolia mă cuprinde totuşi la gândul despărţirii? Poate simţământul că nu vom fi toţi deodată părtaşi la armonie, doar la finalul finalurilor.

12 martie

Pleoşteală mare. Stello continuă să facă temperatură mare. *Mauvais caractère*[16*]!

Bietul Nonna foarte slab. Simt că nu-l pot susține cu gândul. Mă rog – ca un om slab. Doamne! Ce vei fi vrând de la noi?!

17 martie

N-am mai scris. Hăituită. Boala lui Stello, din fericire, a trecut. Convalescență repede. Momente de exasperare contra mea, slăbiciunea în neputința de a-mi opune un veto la hotărârile altora. Ex.: consultul. Din fericire, Marius Nasta atât de comprehensiv. E atât de uman, crede omul pe cuvânt fiindcă el e drept şi întreg. Tot mai mult dorința de a trăi clar, integru, net.

Ieri zi teribilă de tristețe şi bucurie. Moartea lui Nae Ionescu, pe care l-am cunoscut în fond atât de puțin, dar în care bănuiam o mare putere a spiritului, m-a umplut de o tristețe specială, tristețea că e greu să ratrapezi[17*] timpul pierdut sau rău întrebuințat. Nu ştiu decât prea „oficial" lucrul acestui om puternic asupra oamenilor, asupra tinerilor mai ales. Individual îl adoră, semn că a deşteptat viață în ei. Nu se poate să fi fost fără duh, dar îl muncea poate o ambiție, sau un orgoliu, sau slăbiciunea pentru frumusețe şi eleganță. Ce ştiu eu!? Compromisul acestei vieți nu-l privesc din punct de vedere social, dar mai ales din punct de vedere intim! S-a lăsat „cumpărat" în sinea lui de o predilecție. Poate de una nobilă, dar actul e la fel de subordonat adevărului nevoilor, gustului lui. Să fi crezut el că e spre binele României să se dea în brațele actualei Germanii? Prea gândea bine şi liber pentru asta. Iar dacă avea o dublă morală: una pentru stăpâni şi alta pentru sclavi, nu era încă limpezit, *ce qui revient au même*[18*]. S-a lăsat ispitit şi cumpărat chiar de o teorie. Doresc din toată inima să aflu că ultimii ani l-au purificat, l-au adus la claritate internă, aceasta singură contează.

Ce cu totul altfel îmi apare sfârşitul lui Paul Desjardins! Ieri seară vestea telefonată de Bubi H. m-a străfulgerat cu dezolare. Încă unul din vechea gardă care se duce, încă unul din cei care cred şi trăiesc pentru limpezirea

conştiinţei omeneşti. Cu el parcă s-a sfârşit o lume, o fază a culturii europene. Am plâns cu durere şi fiindcă nu-l voi mai vedea, dar şi la gândul cât trebuie să fi fost de trist de ultimele evenimente în care vedea falimentul crezului său de o viaţă! Să trăieşti 80 de ani pentru libertatea de gândire şi *l'union pour la vérité*[19*] şi să mori în ziua în care Finlanda eroică e silită să încheie pacea dureroasă cu agresorul triumfător fără să fie învingător! Doresc să fi fost complet detaşat de toate, dinainte!

Cher, cher, cher vieux Maître! Je ne reverrai donc plus votre regard bleu plein d'enthousiasme et de foi à l'avenir! Je ne verrai donc jamais plus votre haute silhouette et ce visage de pur intellectuel, toujours un livre dans les bras ou sous les yeux – passer sous la charmille, ou assis comme un moine dans l'embrasure de la fenêtre dans la bibliothèque! Vous ne me montrerez plus jamais quelque chapitre cher dans quelque livre rare – plus jamais on ne pleurera plus ensemble sur le sort des peuples oppressés ni ne ressentirai – je mon propre enthousiasme s'ennoblir en étant reçu du votre avec ce geste de générosité totale envers ceux que vous savez sincères! Je sais qu'il en avait qui ne vous aimaient pas – qui avaient peur de vos sarcasmes. Mais pour les simples, les authentiques, les sans prétentions vous étiez toujours bon et prêt à aider. Merci de tout ce que vous fûtes pour moi. Merci. Que Dieu vous réçoive parmi ses enfants de lumière. Priez pour nous, cher Maître – et puisque vous êtes dans la paix, priez Dieu de nous en donner. Soyez l'ouvrier de la paix entre le ciel et la terre, cher, cher Maître!

Hier, c'est comme si tout me preparait pour recevoir dignement cette nouvelle douloureuse. Le Misanthrope*, joué par la „Comédie Française" – les trois heures dans cette atmosphère de profonde et noble humanité m'avaient fait retrouver un équilibre spirituel et un niveau spirituel de cette bonne qualité comme Pontigny vous l'accorde. En sortant du spectacle et de ce dialogue elliptique avec Clarion, émue jusqu'aux larmes – je rentrais chez moi avec un sentiment curieux de joie et de souffrance à la fois – sentiment d'exilé qui a entrevu sa patrie pour quelques heures. Non pas que je me sent d'ici, toute entière, mais je souffre que nous ne soyons en état de vivre sur nos propres hauteurs, mais toujours dans les impasses de compromis et de passivité*[20*].

Numai ţăranii la noi mai au nobleţea unei culturi reale; la ei – cultură etnică şi creştină, ei sunt oameni demni de acest titlu de nobleţe, atât cât nu i-a îmbolnăvit şi pe ei corupţia compromiselor şi a neautenticităţii.

Frumos spectacol, Doamne, aveam simțământul că Molière venise el însuşi să-şi verse durerea în fața noastră! Am plecat un om mai adevărat de acolo şi am primit vestea morții bătrânului umanist cu un suflet curățit şi pregătit pentru cele etern omeneşti.

Îmi pare rău că nu-i pot da lui Nonna răspunsurile ce le aşteaptă ca un ajutor de la mine. Nu am ştiut să-i spun limpede ce e *donnez votre douleur*[21*]. Poate nu ştiu nici eu ce este această formulă pe care am repetat-o ani de zile, sau mai bine zis, am lăsat pe alții s-o repete fără să mă opun, cerând o explicație. Atât sunt de obedientă şi conformistă!

Mâine am să-i spun că mi-am răspuns mie, după reflexiune. *Donner sa douleur* pentru a răscumpăra alta: echilibrare de forțe spirituale în ansamblul spiritului. Dar mai ales scrupulele în care se încurcă să le îndepărteze ca un obstacol la noua sa metodă de a trăi. A vrea să „înțelegi" înseamnă a stărui tot pe calea veche, a pune adevărul spiritual pe linia realităților fizice. „A crede" e tocmai schimbarea macazului. A nu mai cere raționament *în evidență*. Dar dacă n-a ajuns la evidență? Dacă l-am antrenat, fără voie, mai departe decât putea? Nu cred. Fericirea de la început era dovada sincerității lui. Să fie ispită? Poate trebuie să treacă prin ea. Îi voi spune mâine toate acestea şi că micile sacrificii ale gurmandizei mele, în intenția lui, nu sunt copilării, ci sunt semne de dragoste omenească între oameni, iar rezultatul e o cunoaştere *reală* a suferinței de privațiune prin care trece. Altfel rămâne teorie! Doamne! Fă Tu cum ştii.

20 martie, seara

Azi am văzut pe Nonna. Groaznic de schimbat la față. Nu l-am văzut doar o zi – ce mască chinuită când dă să adoarmă – tot se relaxează. Şi iar când „învie" altă expresie. A plâns de duioşie, era fericit, spunea el, de a avea în jurul lui tot prieteni „de treabă" şi „suflete rare". A găsit cu cale să mai facă o galanterie, cu surâsul potrivit când am spus: acum plec eu ca să vie Jora[3]. A răspuns: „nu mă împac cu substituirea!". Plin de umor şi mai ales o minte perfect limpede. A spus de Argetoianu: „Om subțire, extrem de inteligent cu toate că n-a întrebuințat-o pozitiv" şi a adaus: „nu pot eu cu o minte numai de două generații să-l judec".

Cum îşi caută firul gândului, când îl pierde! Cât e de lucid chiar când îl cuprind umbrele. Iarăşi o dovadă că deşi „mintea" se poate întuneca, spiritul rămâne intact. La el spiritul ține trează şi mintea şi simțurile (aude şi vede cu o acuitate rară) şi inima! Doamne! Poate vrei Tu o minune cu el. Poate vrei să arăți multora puterea Ta ca să-i aduci la Tine. Doamne! Aibi-l în mila Ta! Nu pot crede în moarte când sunt lângă el. L-am sărutat, a fost ca o despărțire, dar tot cred că vom mai vorbi. Poate îl aşteaptă pe Părintele Gala!

Europa ce are de făcut? Nu ştiu ce să doresc. Pesemne că nu realizez oroarea războiului, doresc înainte de pace o înfrângere a nazismului. Oare simț de dreptate sau de răzbunare? Nu mai desluşesc în mine.

Stello foarte omenos de când e mai bine. Îmi este foarte drag.

Luni, scena mare cu Marietta, acum o regret teribil. Mica de ea! E vinovată fără să ştie, în fond nevoia ei de bani foarte legitimă, prea a fost lipsită, veşnic s-a luptat pentru o sută de lei! Regret ieşirea mea. O iubesc necondiționat. Furia mea împotriva nedreptății de a pretinde la ce e greu muncit. Sper că dacă pretindea la o sumă primită gratuit de mine, nu mă înfuriam. Sau dacă avea curajul să ceară direct. N-am încredere în exactitatea lui Ionel. Atunci mă revolta ideea că ei găsesc normal ca eu să rămân fără leafă ca ei să fie liniştiți. Puteam face altfel, aş face-o la un impas greu, dar nu admit capricii, şi doar din cauza lor neregula în buget.

Încă o dată constat că generozitatea nu este o virtute naturală! Măcar la mine! Ea cere victoria spiritului asupra egoismului.

22 martie

Nu ştiu ce am, un gol. Cred că e şi influența timpului mohorât. Starea lui Nonna m-a pleoştit. Problema vieții, mai complicată decât aş vrea s-o cred. Descompunerea facultăților prin lipsa hranei, şi totuşi comanda centrală intactă. Citit psihologie. Suprapunerea funcțiilor sistemului nervos specializat în legătură cu formarea conştiinței şi a eului. Oare spiritul şi-a creat treptat organele de afirmare până la conştiința eului? După moarte, alt mediu, altă adaptare a vieții care a atins unitatea eului.

Problemă: continuitatea personalității sau a speciei? În lupta vieții spre personalitate, spre conştiință individuală, se creează centrii corticali. Oare

personalitatea ajunsă, nu mai e nevoie de viață, de relațiune cu universul fizic? În fond *Eul* este o victorie a conştiinței asupra mediului, e sustragerea de la excitația externă, e *liberare* relativă de fizic. Pesemne eul complet liberat ce mediu şi de trup devine pur *creator*, activ, iese din starea pătimirii, pasivitate.

De ce nu intrăm în relațiune cu spirite? Fiindcă nu avem un Eu destul de liberat: „transa", poate şi starea de detaşare din mediul fizic. Aseară auzeam *Simfonia a IX-a* la radio. Vocile, oamenii, existau undeva, intram în relație prin undele văzduhului. Aparatul de emisie radiofonic ne lipseşte spiritual ca şi cel de recepție. Universul trebuie să fie plin de Energie spirituală degajată din oameni. Cum continuă? Personalitate? Cred că există o unitate mult mai concentrată, o inimaginabilă unificare cu izvorul creator; nu poate fi piedica râurilor în mare ci *integrare*! Grade? Cred că da. O ordine ierarhică intensivă. Mă cuprinde o curiozitate. Înțeleg graba lui Nonna. Trecerea lui nu e comandată de trup ci de evoluția sufletului. Poate că mai are de învățat aci faze de dominare a fizicului. Sentiment curios în mine față de acest triumf al puterii spirituale. N-am impresia de a sta în fața unui sfârşit ci a unui început. Un amestec de jale a despărțirii şi de bucurie a reuşitei lui. Doamne, fie voia Ta!

30 martie

Ieri, moartea lui L. Theodorescu[4] m-a zdruncinat şi m-a revoltat. Speram până în ultimul moment, prea mă rugasem şi mi s-a părut că Domnul mă ascultă. Aveam toată noaptea impresia că-mi dă voie să mă lupt pentru bietul L. Până la exterminare. Vestea morții m-a lovit ca un zvon că Dumnezeu e surd. Durerea Maricichii – totul mă transportă într-un fel de neant. Zi oribilă ieri! Un gol fără remediu. Am simțit ce trebuie să fie dezolarea celor fără o credință. Aseară, după vizita coanei Cecilia, mă simțeam desființată de tristețe. M-am rugat necredincioasă, cerând sprijin. Azi mi-am regăsit echilibrul. O simt în nevoia de bucurie care este evidentă în mine. Aş vrea să uit tot şi să pot râde. Afară, o vreme infamă, tristă, ploaie hotărâtă. Mă gândesc cât n-are parte bietul băiat încă de soare. Avea ceva trist în el, o slăbiciune, un *à quoi bon*! N-a luptat pentru fericirea lui. Am înțeles asta din chipul sorei. Un neam de slabi. Dar, vorba Mariettei, era

delicat. Aşa se răscumpără pesemne delicatețea, cu slăbiciunea. Când vor fi oamenii complicați? Am tristețea ca după unul de ai mei. Mă obişnuisem să-l gândesc logodnicul Maricichii. Se pare că era oficial promis cu A.D. Nu ştiu de ce nu cred că ar fi realizat acolo. Proba: soarta lui nu era acolo.

Madeleine Cancicov spunea: *Dieu l'a sauvé, ne lui a point permis de se renier lui-même*[22*]. Visul mamei sale e curios, premonitor.

Să mă duc la înmormântare sau nu? Nu mai ştiu ce să fac.

Mă voi feri de insinuările fățişe ale lui El. M-a tulburat ca un lucru venit din afară. Ce periculos de nedrepte şi revoltătoare sunt asemenea prozelitisme. Mad[leine Cancicov] e adevărat creştină, nu propagandistă. Oare eu nu l-am influențat pe Nonna? Dar nu l-am asaltat. Doamne! Apără-ne de lucrul atât de lumesc, deşi cinstit al catolicilor. Nu că n-aş dori o singură turmă şi un păstor. Dar ei pun patimă politică în insinuări, fără să vrea. Vorbind de inferioritatea bisericii noastre, păcătuiesc. Le-o voi spune. Am simțit o mare decepție de a întâlni chiar în cei mai sfinți asemenea intenții. Oare ardeau pe rug din „dragoste"? Doamne, unde m-ai aşezat, ajută-mă să rămân, din fidelitate, nu din încăpățânare laşă. Nu mă lăsa influențată psihologiceşte – atunci când spiritul meu nu acceptă superioritatea ce pretind – ba chiar simt inferioritatea lor în bunătate. Pretind că noi n-avem sfinți, nu ştiu că noi suntem modeşti şi nu sfințim uşor. La ei, Petrache Lupu ar fi fost sanctificat. Mă revoltă spiritul de partid. Doamne, nu îngădui să zdruncine buna noastră, cinstita noastră credință în Tine. Iubesc şi respect şi pe ai lor ca pe un frate. Dar mă doare prozelitismul lor ieşit din impulsul cuceritor al omului.

31 martie

Ieri o zi de nesuferit. Nu pot realiza până la fund, fără groază şi „recul" ce s-a petrecut în Maricica. Nu pot să-mi amintesc figura ei fără să mă desființez mintal. *La Vierge douloureuse*[23*] – trăită, nu imaginată. Insuportabil pentru sufletul meu. Suporți sentimentele tale dureroase, dar mai greu pe ale unui copil al tău! Bine a făcut Valérie că n-a fost. M-am dus pentru două motive aparente, pentru unul real: un impuls. N-am rezistat. Tot ce n-am fost, pentru acest tânăr, din prejudecăți mondene – sfătuitoare, prietenă, mătuşă, am trebuit să-i fiu în ora ultimă. Nu mai ştiu ce să cred de

supraviețuire, dar dacă mai e, aş vrea să simtă afecția caldă, bună, ce crescuse de ani în mine pentru el, pe care-l simțeam, poate doar gândeam: nepot. Mă obsedează chipul lui, cu ochelari şi surâs frumos, şi-l văd tot cu pălăria maron cam rotundă! Îmi surâde serios! Ce vrei de la mine? De ce n-am îndrăznit să-ți vorbesc pe față? De ce am ascultat-o pe Maricica. N-a fost să fie, că doar am telefonat de două ori atunci!

Maurois spune că o rețetă de fericire este uitarea. Trebuie timp.

Azi, zi imposibilă, oboseală şi relaxare a voinței. Un *à quoi bon* total. Lucru maşinal. Sunt o umbră. Vizita neprevăzută a lui Irinel mi-a făcut bine. Nevoia ei de a veni să-mi spună păsul, spaima, m-a încălzit. Ce bogăție temperamentală şi mintală – trebuie educată sentimentalitatea. *Il manque le joint*[24*]. Material superb. Îmi e foarte, foarte dragă, aş vrea s-o domolesc puțin în reacții, să se canalizeze şi organizeze. I-ar trebui mediul occidental. Am mari nădejdi în ea. S-o ție Dumnezeu. Îmi revine chipul dureros al Maricichii. Îmi taie inima.

6 aprilie

N-am mai scris, deşi impresii multe şi un fel de tristețe intimă. Mă urmăreşte bietul L.Th., cu ochii şi râsul lui. Parcă ar vrea ceva de la mine. Mă rog, sărăcuțul, pentru el. Nonna îmi pare liber, suveran. Oare ce va fi după moarte: nu pot crede în neant. *La vie croit à la vie*[25*].

Copeau[5]. Conferință splendidă prin valoarea omului: convingere şi plătire prin viață. Sentimentul unei misiuni; vibra sub orice vorbă. Lectura splendidă a lui *Bérénice* e un cântec de dragoste, dar de o puritate stilistică fără pereche. L-am văzut, am vorbit cu el. Îşi amintea de mine, foarte amabil, dar aveam impresia că nimic nu-l mai atinge din afară.

Comparația celor spuse de el cu ai noştri. La noi, foarte deseori lucruri *mai interesante*, adică neştiute încă, dar numai gândite. La aceşti occidentali, *sunt trăite*, iar banalul aparent e numai eternul omenesc. Cum a citit pe Shakespeare! Era ceva zguduitor. Arta actoricească devine astfel un adevărat sacerdoțiu. Din ce în ce mai mult simt legăturile artei mari cu credința. Aş vrea să-i pot trece Maricichii această experiență, dar nu ştiu cum să deschid vorba. Nu doar că mă intimidează, dar nu se lasă *simplu* abordată, are chițibuşuri. Şi se simte singură, neînțeleasă, când în realitate e

străvezie, dar nu ştii pe unde să intri la ea fără să ţipe de durere. Din ce în ce, asemănarea cu Colea – acelaşi talent de a suferi şi de a se complace în suferinţă, la ea, dublat de o ideologie adecvată. Pe Colea viaţa îl scotea din vagul rusesc.

Valérie, de o rezistenţă eroică. Eroismul ei faţă de restul lumii e carapacea care acoperă devotamentul fără măsură pentru ai ei. Tip de femeie, soţie şi mamă! Cu cât trece vremea, cu atât o admir şi o iubesc mai mult, e singura dintre noi care a trecut prin încercări grele şi a făcut-o cu o rară nobleţe omenească.

Nu ştiu ce am. Scade puterea aşteptării, a fervoarei. Bătrâneţe?

5 iunie

N-am mai scris. Mă las luată de clipe, şi ce le umple, de datoria superficială a vieţii sociale. O profundă lene sau indiferenţă interioară? Sau sentimentul neimportanţei a tot faţă de cauza generală, umană, ce e acum în joc?! Trăiesc pe din afară tot ce nu se raportează la câştigarea războiului de către aliaţi. Adevărat în mine doar rezistenţa credinţei în finalul războiului, *envers l'évidence du moment*[26*]. Cred în cauza dreaptă. Istoria arată că nu o conduce morala, exemple de înfrângere a celor buni. Degeaba. Cred în victoria aliaţilor. Desigur, e efectul dorinţei. Uneori mă analizez, caut colţurile în care se ascunde sofismul, descopăr ascunzişul, dar mai adânc decât dorinţa e *încrederea* în Dumnezeu cel bun şi drept. Oare cele două atribute se potrivesc, nu se exclud? Cred. Aştept sfârşitul pentru a trage concluzia: am dreptul să mă las dominată de credinţă. De câteva zile, un simţământ al morţii foarte acut. Aş putea dispera în faza inutilităţii vieţii, dar nu vreau, mă opresc în apreciere. *L'inutilité même n'est pas inutile*[27*]. Gratuitatea vieţii noastre, chiar lipsa ei de sens, ar avea o însemnătate, ar confirma hazardul, aventura existenţei. Imposibil, oricât ai sfărâma cu gândul, să ieşi din rânduiala unui sens – e inerent vieţii şi conştiinţei. Imposibilitatea unui adevărat pesimism. Orice pesimism e gând gol, nevital. Cel crescut din viaţă, fie oricât de pur, nu poate cuprinde neantul, de orice natură ar fi el. Neantul e un concept limită, logica nu e gândire, e un semn gol în figura realului gândit.

Conferința despre Mme Roland. Toată lumea mulțumită de mine. Şi eu. Nu pentru lucrul intelectual, dar pentru îndrăzneala de a spune în public ce gândesc despre Franța, fără impudoare şi ca o afirmare a libertății de cugetare, pe care atâția o contestă. Într-o societate care mă înspăimântă cât e de înfricoşată, am îndrăznit libertatea exprimării cugetului şi a sentimentului. Nimic important, în vremuri normale şi în lumea culturii. Desperant că am ajuns să ne bucurăm de un gest normal ca de unul nobil!

Am impresia că susținându-i pe aliați cu gândul, cu încrederea, cu dragostea, îi ajuți. Iluzie? Desigur pentru pozitivişti. Cine crede în lumea duhului crede în această solidaritate eficace. Lectura şi conferința despre Péguy[6] m-a impresionat. Şi textul şi semnificația lui adâncă şi general umană. În fața adâncii spiritualități franceze nu mă pot opri de a mă înfiora ca în fața unui chip din lumea superioară, o revelație din lumea celor veşnice.

E, pesemne, limba în care mi se arată nepătrunsul şi simt atunci adâncimea veşnicului meu românesc cu o claritate extremă. În Péguy am întâlnit vocea adâncă a românismului, desigur din pricina „țăranului" din el.

N-am scris nimic aci după plimbarea în Bucovina. Îmi pare rău, am cheltuit încântarea în povestiri şi exclamări verbale neconturate. Acum mă tem că emoția e pur intelectualizată. Să încerc, pentru fixare.

Oamenii mi-au deschis larg inima, nici o clipă nu m-am simțit străină. Oameni de treabă, mai simpli ca noi, mai români. Țara încântătoare. Veselă grădină, e adevărat, dar şi ceva utilitar pe de o parte şi eroic pe de alta. Drumurile pieptişe se urcă precum curajul neînfrânt. Chip de țară gospodară, spălată, decentă, şi chibzuită şi cu flori la cingătoare şi la ureche. Chip frumos şi grav care ştie să surâdă des, dar care păstrează o grijă în colțul genelor. Prea e aproape hotarul!

Mănăstirile – sentimente deosebite. Putna m-a cuprins prin amintire şi evlavie față de Ştefan Voievod. Sentiment curios, între vis şi uimire, de a vedea realitatea şi a o confrunta cu imaginația şi gândul unei vieți întregi. Aş fi vrut să mă pot reculege în fața marelui mormânt. N-am putut din pricina companiei; trebuia să fiu singură. *J'ai raté cette rencontre*[28*]. Doar în gestul strămoşesc de a aprinde o lumânare la căpătâiul lui am trăit realitatea clipei, fuziunea trecutului cu prezentul în mine, şi toate gândurile şi sentimentele animate de Marele Voievod s-au realizat în gestul pios şi într-o rugăciune să ne păzească de duşmani.

Muzeul minunat. Aci mă împac cu bizantinul. Broderiile artistice au deşteptat în mine un simţământ de mândrie şi mai ales de siguranţă culturală!

Suceviţa – impresie unică! Ploua cu găleata, tristeţe copleşitoare peste pomii înfloriţi şi parcă întinaţi de şiroaiele pământului care curgeau fără încetare dintr-un cer de ceaţă ce ne învăluia. Casele, curţile închise păreau mohorâte şi fără glas, turtite la pământ. Dealurile împădurite ca ziduri de lut rulau printre toate aceste lucruri obidite, îngenuncheate parcă de soarta nepăsătoare care turna cu găleata o apă rece care se murdărea îndată ce atingea pământul şi lucrurile lui. O tristeţe grea amestecată cu amintirea vremilor de băjenie şi cu grija apăsătoare a zilelor viitoare ameninţătoare. Deodată s-au ivit ziduri de cetate impunătoare. Meterezuri şi turnul din dreapta intrării stau zburlite şi îmbufnate. Deasupra intrării un buchet imens de trandafiri neatinşi de ploaie, un zâmbet superb de viaţă; o frescă pe piatra sacră! Nu am putut desluşi ce reprezintă, socot că o Înălţare, zugrăvită în tonuri de roz şi roşu corai ca un răsărit triumfător de vară! Am intrat pe sub bolta înfricoşător de puternică şi, pe când mă înfioram de zidul gros şi ameninţător cu rezistenţă, am întrevăzut o văpaie de culori dincolo de perdeaua de ploaie. Am înaintat, am înmărmurit. Trecusem în altă lume. Uşoară ca o flacără se ridica, împingând tavanul de nori în sus, mănăstirea Suceviţa. O văpaie de nestemate. Între ea şi mine, o curte ce mi se părea de netrecut. Mă ţinea minunea la distanţă respectuoasă. Îşi pretindea spaţiul ei vital de la orice privire prea familiară. O cucoană mare, tânără şi maiestuoasă, drapată în haina cusută cu nestemate. Încinsă strâns pe trupul şui, îşi încheie cingătoarea cu paftaua unui înger cu aripile întinse. După ce a drapat-o în cele şapte cute ale „Scării de îngeri”. Deodată altă culoare în aceste râuri de îngeri: rozul şi violetul se despart net de tentele întregii zugrăveli. Albul şi ramurile cărămizii ale pridvorului sunt adaose sau sunt rămăşiţe din trupul gol al bisericii? Ca mâini albe ce ies din drapajul colorat. Am înconjurat-o cu evlavia compusă de creştin şi îndrăgostit de frumuseţi. E un cuvânt de slavă adresat lui Dumnezeu, dar un cuvânt de poet. E graţia măsurii desăvârşite, a liniştii meritate, e nobleţea unei utilităţi care s-a întrecut în gratuitate.

Nici o clipă ideea de bogăţie, tot timpul cea de „domnie”. Sub pânza de ploaie, culorile, figurile apăreau în sine, prin sine, fără podoaba luminii. În soare mi-o închipui mai triumfătoare, mai săltată, cum am văzut-o sta înfiptă în pământ, subţirică, dar de nedezrădăcinat, cu capul frumos înălţat

spre cer, dreaptă în fața judecății din urmă, fără ajutorul luminii şi al verii dimprejur, singură, aşa cum e, răspunzătoare de substanța ei pură, de ființa ei în care forma e trupul, şi culoarea scânteierea Lui. Căci haina de fresce nu e haină, aderă pe ea ca o hlamidă udă, nu o îmbracă acoperind-o, ci o mulează.

Interiorul, o poveste, pe alocuri dureroasă, adeseori mucalită, uneori senină ca cea mai pură frumusețe. Mătăniile de îngeri pe bolta pronaosului zugrăvesc atitudinile elanului sufletesc ce mlădie trupul omenesc până-l face apt să înscrie în spațiu gestul duhului. Am recunoscut îngerul lui Botticelli. Balanța iadului e plină de umorul unui popor care crede în mila dumnezeiască.

Portretele ctitorilor m-au emoționat. Stai față în față cu trecutul care îți aminteşte că e un trecut de omenie şi de cultură. Bucla Doamnei Elisabeta m-a înduioşat tare. Ce nedestructibilă noblețe şi chiar aristocrație în sensul de privilegiu de clasă, în smerenia celei umilite de barbaria necruțătoare. Câtă demnitate în cea pângărită ca o roabă în trup şi totuşi liberă în duh! Slava aceea m-a cutremurat până în adâncul feminității mele şi a trezit gânduri de ură pe bruta din neamul sălbatic. Un fel primitiv, elementar şi năvalnic de feminism ce-şi face loc în mine ori de câte ori aflu de pângărirea unui trup curat de femeie. Cosița castanie cu reflexe de bronz m-a înduioşat.

E o buclă încă vie, cu spirala urcătoare neîncremenită într-un ceas al timpului, se răsuceşte cu o mişcare actuală, e prezentă şi totuşi în ea s-au închis un gest şi o viață de mult trecute.

Icoane superbe, sculptură de neam stăpân, fiindcă stăpân este în ale frumuseții, nu le strică nici lipsa totală de împodobeli de azi, ştergare şi scoarțe din cel mai pervertit gust târgoveț. E dureros să constați lipsa de gust a monahilor de azi în preajma atâtor frumuseți. La maici era cel puțin curat, dar urât era şi dulapul aşternut cu hârtie țipătoare şi urâtă, hidoase, icoanele litografiate de pe pereții trapezei! Cu nespusă durere am măsurat decăderea artei noastre populare pe decăderea avântului nostru duhovnicesc. Căci trivialul urâțeniei nu e datorat inculturii acestor monahi, ci e efectul unui duh stins.

Conversația cu Maica din Basarabia mi-a deschis orizonturi, totuşi. Indignarea contra bacşişului creşte o demnitate nouă omenească pe ruinele unui misticism creator de valori umane?

Fetița conversa, frumușică și fericită, oare era un exemplu naiv al adevăratei chemări monahale? O doream din tot sufletul. Cum să nădăjduim o renaștere spirituală fără femei și bărbați care se pot rupe din utilitatea vieții, din „socoteala" chiar a celei mai morale vieți lumești pentru a se dărui, fără socoteală rațională, duhului creator.

Paul Valéry are dreptate: numai cine iese din „dă ca să ți se dea", care e pretutindeni în viața spirituală, e om.

Când vor fi iar la noi mănăstiri cu viață fervent spirituală?

Am trecut și prin Basarabia spre Hotin. O duminică însorită, cu pomi izbucniți în veselia florii, cu cai superbi prin grădini frumoase, cu oameni îmbrăcați de sărbătoare. Tarlalele verzi și negre – un covor întins spre zare, fără hotar deslușit de Dumnezeu. Mori de vânt – păsări uriașe cu aripile înfipte pe cer, nemișcate, impresia singurătății de poveste. Treceam pe acolo așteptând. Hotinul – târg meschin, veleități de bulevarde, provincie care și-a pierdut intimitatea, mult „oficial" și ce murdărie dincolo de zidurile cu firme! Cele mai multe tăblițe de avocat ce am văzut pe o stradă! Cârcotași? Cucoane, după ultima modă, pe trotuarele de pământ, strângere de inimă în fața incongruenței și lipsei de realism a românilor. Ghetoul foarte pitoresc, dar înfiorător de murdar. Din fericire că primăvara spală cu lumină și jegul și lepra mizeriei. Iar jos, pe malul Nistrului, Cetatea Hotinului. Am văzut-o în apusul luxos al soarelui de mai și în acompaniamentul unui vals pe care vântul îl aducea de pe malul celălalt. Acolo jucau la casa sfatului – la noi cetatea puternică măreață, tăcea și parcă veghea. Recruții guralivi făceau aprecieri de „om prezent" asupra malului din față, care părea un decor trucat de teatru. Dar ce îngust e Nistrul! Cetatea parcă ne amintea de vremi mai grele, trecute cu cinste pe malul nostru – am dat socotelile naționale la o parte și m-am agățat de crezul care șoptește neîncetat în mine: „Cred într-unul Dumnezeu".

17 iunie

Zi foarte tristă. Înfrângerea tuturor credințelor, în ajutorul lui Dumnezeu pentru cei nevinovați, în puterea angajamentelor de onoare, în tot.

Nu știu încă ce se întâmplă în Franța. Nu trebuie să judec fără date, fac credit națiunii franceze – nelimitat – dar aștept să nu fie infidelă aliatului ei.

Aştept să facă oferte de pace comună. Altfel nu ne-ar rămâne decât să murim căci rezultatul ar fi nu numai întronarea forței, dar şi justificarea ei.

Entuziasmul elevilor mei, azi, pentru forță m-a întristat groaznic, e o eră nouă. Francuzii cântă internaționala predându-se, mă tem că se iluzionează căci nemții nu se vor bolşeviza, ei îi vor domina. Dacă ar fi toți împreună capabili de a vrea pacea, dacă nu ar fi vorba de dominația germană, dacă într-adevăr Europa toată ar deveni o singură patrie, prea ar fi frumos. Nu mai cred în nimic. Asta e negura în care mă ducea mama, nu văd lumină.

O Europă fără paşapoarte! Fără schimb şi devize – utopie. Nu mai cred în nimic. Ispită să intri la călugărie. Iisus n-a mințit, nu s-a iluzionat, ştia ce puțin valorează omenirea. Aşteptam minunea. Nu ştiu încotro. Poate minunea să fie pacea, o altă Europă? Nu-l cred pe monstru în stare de ceva uman. E negura civilizației. Acum trebuie să fie plăcut să mori, să cercetezi aiurea, dincolo de muşuroiul de furnici. Nimic decât iluzie de omenie.

Doamne Iisuse, până acum ai murit pentru nemernici. Prima sunt eu. Toți. Pfui! Pfui!

Aştept să văd ce face Anglia. Ei sunt mai puțin repeziți ca francuzii. Doamne! Fă un semn, luminează-ne. Sfântă Fecioară, ce ai făcut cu copiii tăi?

21 iunie

Zile foarte grele. Inima plesneşte. Evenimentele mă depăşesc. Nu înțeleg ce i-a putut determina pe comuniştii francezi să părăsească patria în asemenea circumstanțe! E posibil să spere de la germani o colaborare pentru binele neamurilor şi pentru o reală pace europeană? Azi, când am aflat umilința sistematică pe care vor s-o impună Franței; şi-or fi dând ei seama că şi-au trădat patria? Sper, pentru a nu deznădăjdui de omenire, că plâng cu lacrimi fapta lor nebună. Doamne! Oare cu voia Ta sunt toate aceste fapte? Oare prepari Tu, prin înfrângerea orgoliului național, pe rând o omenire înfrățită, mai larg înfrățită? Nu pot crede altfel. Ori ne-ai uitat şi laşi puterile întunericului să-ți cotropească lumea?

Sunt ceasuri în care mă îndoiesc de existența Ta. Nu mi-e credința destul de puternică, dar capul îmi cere să Te cred, altfel înnebunim. Să mă

mulțumesc cu constatarea ororilor şi explicația lor cauzală? Nu pot, decât în clipe de oboseală, dar când sunt trează nu accept o existență fără sens.

Momente istorice. Le trăim foarte plat. Dacă n-ar fi în mine durerea care mă chinuieşte, ar fi ceasuri banale, aşa îşi duce viața *son petit train-train*[29*]. Mă bucur că pot suferi, e semn că trăiesc omeneşte. Doamne! Nu ne lăsa. Auzii la radio proclamarea partidului totalitar. Nu pot judeca, nu înțeleg decât că suntem în primejdie. Dă-ne primejdii care deşteaptă conştiința, fă-ne să facem un gest adevărat, nu de imitație, nu iar de spectacol cum se tot fac actele noastre publice şi private. Dă-ne interiorizare! Regele e unul din prea puținii care trăiesc adevărat. Ține-l, Doamne, şi dă-i putere să convingă pe cei care îl budează din orgoliu de vechi partid sau de „non" partid. Ce putem noi face ca să scăpăm de tăvălugul rus şi de perfida protecție nemțească? Nu mai e loc de politică, numai gesturi vitale, reale, ne pot adapta în mediul alunecos, numai *geniul neamului* ne poate scăpa din primejdie. Geniul neamului e dincolo de metodele politice – nu ne poate salva decât omenia noastră creştinească, numai ea nu-şi pierde nici demnitatea, nici simțul realității. Cumințenia noastră românească e cea creştină, omenească, respectuoasă de om şi de valorile culturii. Orice derogare de la ea ne va pierde, sau în aventură, sau în scoborâre morală. Tremur aflând oportunismul din jurul nostru. Nu pot crede că lichelele să ajungă la conducere, după cum se spune. E o pudoare care nu trebuie jignită. Şeicaru nu are voie să intre într-un cabinet de salvare publică. Nici Manoilescu, nici un profitor, nici un vândut! Mai bine proşti – căci cinstea şi omenia lor ne pot salva, măcar spiritual, dar mişelia nu poate salva!

Zile grele, definitive, agnostice. Cine nu e cu Tine Cristoase e contra Ta şi sunt cu Tine chiar cei ce nu cred în Tine dar cred în Evanghelia Ta; iar nu sunt cu Tine cei ce se închină şi cred în putere şi neagă dreptatea. Doamne, e vremea de apoi, când se aleg ai Tăi de ai întunericului. Nu permite să-ți scape vreun român, fie-ți milă de noi, fie-ți milă de toți oamenii, îndură-Te de nemernicia noastră a tuturor, *pêle-mêle*[30*], căci am înnebunit cu toții, de vreme ce îngăduim şi dorim pierderea unora sau a altora. Înțeleg ce mult am greşit urându-i pe nemți. Nu-i învingi urând, le bați în strună, le măreşti rândurile de nebuni!

Fă-mă să nu-i urăsc ci să-i compătimesc şi să-Ți cer să ne ierți pe toți împreună. Dar cum să-ți cer altceva decât victoria celor drepți? Nu Te pot ruga fără să Te cred bun şi drept. Nu Te pot vedea hitlerist, Doamne! Îmi dau seama cât sunt de găunoasă de vreme ce pot glumi cu Tine acum.

Goală, de carton, hărăzită pieirii, simt cât *nu suntem*, cât nu suntem decât în Tine, Cristoase!

23 iunie

Tot mai mult recunosc neantul omenesc. Leşin într-un fel de totală prostrație a conştiinței. Recunosc că tot ce mă ținea erau prejudecăți. Valoarea cutărui popor, nevoia superiorității culturii franceze şi latine etc. *Realitatea* nu se încurcă în valori spirituale, ea curge susținută de puteri fizice. Gorila învinge pe sfânt ca şi pe geniu. *Il n'y a pas moyen de le nier*[31*]. Dar atunci de ce totuşi nevoia lumii de valori în orice om? Nu sunt, dar trebuie să fie. Dar câte milenii să țipe vocea în deşert pentru ca bestia să râdă şi să triumfe de ea? Mă pândeşte marea ispită de a afirma nihilismul moral şi spiritual. Ştiu că e ispită. Trebuie azi să plătesc viața mea cu supremul risc: *să o pierd* pentru un real aleatoriu. Mă lupt cu mine. Totuşi! Să fii victima unei mistificări? Să pierzi realitatea palpabilă pentru ce? Dacă nu este nimic decât puterea oarbă? De ce să te tot jertfeşti, când poate că astfel degenerează singura realitate: bruta? Au învins nemții fiindcă nu mai cred decât în trup, în materie. Butadă. Nu cred vital ceea ce scriu.

27 iunie, noaptea

E 12 noaptea. Nu ştim încă ce a decis Consiliul de Coroană. Prima dată simt ce e o amputare. Cum îi vom putea lăsa pe bucovineni şi basarabeni în mâna ruşilor? Cum ne putem îndura să-i chinuiască fără să crâcnim? Iată oroarea pe care au dezlănțuit-o pe lume nemții. Monstrul de Hitler şi bestia de Mussolini! Acum cred că tremură şi ei, sunt semnele precursoare ale dezastrului general. Prevăd că ruşii se vor întinde spre Italia prin Serbia. Nemții vor auzi şi ei ceva în curând. Acuma să te vedem, Hitler! Eşti om mare, cum te proclamă nebunii, sau eşti un epileptic! Dacă eşti mare, te împaci cu Anglia şi Franța şi pui stavilă comunismului. De nu, vei cădea şi tu pradă lui! Nu concep ce poate fi dezastrul măcelului, al bombardamentului, al exodului. L-am uitat de acum 24 de ani. Azi m-am

convins că nu suntem o generație războinică. Am fost uimită de nonșalanța și chiar de indiferența tuturor. Nunta Lalei – lumea dansa, mânca, bea. La Marietta, toată lumea juca *rummy*! Oare nevoia de uitare sau incapacitatea de a privi jertfa în față?! Am trista impresie că nu mai avem curaj în noi fiindcă nu mai vedem dincolo de ziua de azi. Nu condamn pe alții, încep cu mine. În Biserică, la nuntă, m-am recules o clipă, n-am trăit clipa tragică, era o simțire în inimă că nu e adevărat, o imagine a inimii chiar, nu numai a gândului. Suntem ușori ca pluta. Vorbe. Vorbe. Vorbe. Nu suntem capabili de un *act*, numai de proiecte, discursuri, hotărâri verbale. Înțeleg pe francezi care au depus armele. Pesemne că civilizația nu admite sentimentele feroce, necesare pentru luptă. Atunci, Hitler a avut dreptate să-i descreștinizeze pe ai lui și să-i facă elementari! Unde mergem, Doamne? Nu Tu ești vinovat că ne-ai uitat, noi suntem vinovați că ne-am făcut cenușă de când flacăra s-a stins în noi.

Iartă-ne, Doamne, dacă te-am supărat zilele acestea, eu sunt rea și lașă, de aceea nu mă poți scăpa. Dar m-ai scăpat prin Mântuitor; atât suntem – cât el ne asumă, în rest suntem neant. Simțământ de vis, de nereal, de imposibil. Iluzionism iremediabil. Ce face regele? Cum o fi ducând această sarcină? Se răzbună ușurimile – cum a putut pune pe Urdăreanu în capul noului partid? Cum a putut să nu se sfătuiască serios cu consilierii? Un om fără onoare nu poate da sfaturi bune. Se crede la noi în șmecherie și compromis. Regele e mai bun ca mediul: să-și asculte sângele regal, nu pe arivişti. Lovitura cu nemțofilia e bizantinism răsuflat. Ne trebuie acte pe măsura împrejurărilor imense.

Poate că o socoteală, acum, cu toți vecinii, ar fi bună. Altfel *ne vom gargarisi cu discursuri și vom plăti cu români*! Dacă ofițerii spun să ne batem, apoi să ne batem! Să isprăvim cu maimuțărelile.

29 iunie

Zile de izolare – se frânge inima la zvonurile exodului. Ieri seară am avut o altercație teribilă cu Tity. Nu poate să treacă peste prejudecăți de clasă și rudenie – nu admite greșeala guvernanților când îi sunt aproape. Un sentiment curios de castă în ea, de nedezrădăcinat. Totul e bine, dacă e făcut de ai ei. Nu zic că se putea evita catastrofa, dar pretind că, știindu-se de mai

multe săptămâni, trebuia retras de acolo oameni, arme, bunuri! Cum poți să susții că a fost bien să nu pierzi populația? Cum se poate scuza bizantinismul şi compromisul? Am constatat cu durere că e metoda curentă la noi. Cum să nădăjduim în altfel de conducători? Pretutindeni egoism *jouisseur*, lipsa simțului de datorie. Mă înfior gândindu-mă câte discursuri au fost ținute în această țară fără să se fi controlat realitatea. Dacă se ştia că nu putem ține Basarabia, atunci de ce repetatele proclamări de voință puternică etc. etc. Nu ne cunoaştem, trăim pe creditul ce ne facem singuri. Mă îngrozesc cât suntem de exclusiv verbali.

Dacă voi mai avea vreo însărcinare în Strajă, tai de la început orice discurs. Lecții, da – discursuri, sub pedeapsă, nu. Ce goliciune şi ce iluzionism. Rătăcirea din urmă, mai rea decât cea dintâi. Ce fel de „lecție de patriotism" se mai poate face astăzi, după cedarea atât de uşoară, fără protestare, a atâtor frați? Mă înfior la gândul că aş putea înghiți, fără să le întrerup cu indignare; şirurile de vorbe goale cu care se îndoapă tineretul. Un act, un gest de protestare schimba totul, *nu politiceşte, dar moralmente*. Ne-am supus şi atâta tot. De ce? De înțelepciune? Vorbă să fie! De frică, nu doar pentru cei ce intrau în foc, dar pentru noi, cei ce nu riscam decât bombardamente. E mai comod, fireşte, pentru mine să scriu acum în pat, decât ar fi fost să fiu refugiată într-o pivniță, *dar o s-o plătim*. *La veulerie se paye*[32*] atât de indivizi cât şi de colectivități. Această mare nenorocire ce ne-a lovit m-a făcut să mă pipăi pe dinăuntru fără cruțare. Am o singură consolare – mă simt atât de legată de poporul întreg, încât habar nu am de caste şi clase. Dacă cuvântul „revoluționar" n-ar cuprinde în el atâta negativitate, aş scrie că sunt revoluționară. Dar detest violența chiar în reforme. Acestea nu pot fi bune decât când sunt gândite şi răzgândite. Dreptatea popoarelor? Cine o mai cere, necum cine o mai garantează? *Nu o mai cere nimeni*, asta e durerea. Până şi Franța a capitulat în fața forței neumane. Nu rezultatul politic al acceptării mă înspăimântă, cât efectul ei moral. Un înfrânt e întreg ca om şi nație, chiar când pierde teritoriu, dar unul care renunță fără să se apere e un mutilat. Poate altă generație să aibă puterea şi curățenia sufletească să revendice dreptul românesc. Tity era supărată pe mine că nu mă închin în fața jertfei lui Gheorghe Tătărăscu care a iscălit sentința de moarte a provinciilor noastre dragi. Poate să-mi spună cine ce vrea, îi ceream o protestare, o indignare față de agresor, dar nu o plecăciune față de „bunii vecini". Mobilizarea după, în loc de înaintea faptului e, după mine, cu simțul meu simplu, o incalculabilă greşeală. Dar

ce să judec eu acte politice! Judec pe cele mai vădite din păcatele noastre, ale poporului, adică ale claselor zise *de elită*. Totul e prilej de discuție, de acuzarea altora, de aramă dată pe față, de egoisme, de *uşurime*. Se tem de suferință măcar mintală. Caută jocuri, distracții, „ca să uite”. Dar de ce să uităm ceea ce trebuie să rămână ca un cui în rană, câtă vreme rana va fi deschisă? Ce să facem? Să suferim pentru a putea ajuta apoi aşa cum se cuvine să-ți ajuți frații pentru care eşti răspunzător. De ce să uiți? Dacă bunicii ar fi vrut să uite durerea că ruşii se înfipseseră la noi, azi n-am exista ca popor şi ca stat.

Pic de somn. Mă culc. Singurătatea de astă-seară m-a liniştit. La parastasul lui tante Anette aş fi bătut-o cu plăcere pe cucoana boşofilă, fiindcă ştiu câți bani a primit, adică mi-a spus Maica etc. *Evit lumea* din pricina discuțiilor zadarnice. Nu e suficient să convingi cu argumente, trebuie *conversiuni*. Ce ne rezervă viitorul? Mulți cred că nemții sunt singura noastră scăpare. *Se amăgesc încă*. Ei nu ne vor ajuta cu nimic. Dacă pot să profite, or s-o facă, dar ajutor nu vor da. Trebuie, de altfel, să ne disprețuiască tare.

Nu ne putem salva decât noi înşine riscând o faptă, poate pe cea a împăcării cu vecinii, amputându-ne singuri ce am luat din lăcomie? Dar pe ajutorul nimănui nu mai putem conta. Speram să învingă Anglia, dar de azi sper altceva: grabnica pace, ca să se apere Europa întreagă împotriva bolşevismului rusesc oricât e de mare necazul şi ura pe nemți; mintea calmă nu admite pedeapsa unui popor cu riscul întregii culturi. Prefer să-l iert ca să scap cultura. Bolşevismul francez, englez şi neamț vor fi altceva decât cel rusesc, dar al nostru? Doamne! Mai scapă-ne, mai dă-ne răgaz să ne vie mintea la cap şi sufletul să ne învie adevărat, nu numai în vorbe goale! Doamne, fă nevrednici şi putincioşi *de o faptă*.

1 iulie

După zile de durere exasperată, azi, zi de calm, adică de oboseală. Nu mai am putere de reacțiune, mă încredințez ca un orb şi olog în mâna lui Dumnezeu. Dacă El vrea să pătimim, ce să faci? Vorbeam cu Mimy Ioan: îl cred pe Dumnezeu aşa de deosebit de noi, încât ce se petrece cu noi nu-L poate interesa. După cum un număr de celule pernicioase sunt înghițite de

altele prin fagocitoză într-un organism, iar creierul e preocupat de cine ştie ce teorie filozofică, aşa pentru Dumnezeu, preocupat de univers în ansamblu, încăierarea furioasă a oamenilor nu prezintă nici un fel de interes. Mântuitorule, Tu ai o faţă întoarsă spre noi, cealaltă plonjând în Dumnezeu. Cu faţa dinspre noi eşti legat de noi, ne vezi, suferi prin noi, cu cealaltă eşti dincolo de noi. Am crezut într-o dreptate imanentă, un rost moral al istoriei. Azi cred că e o mecanică spirituală, cu acţiuni şi reacţiuni echivalente, cu o greutate interioară a faptelor, greutate care le aşază într-o anumită ordine care nu e poate cea morală! În aparenţă reuşeşte cel mai tare, în realitate, sub presiunea celui mai tare, mor lumile şi cel învingător rămâne cu ruine. E uşor să reclădeşti case, dar imposibil să refaci spiritualul. Mă rog pentru englezi, nu doar că mă amăgesc cu prietenia lor, dar dacă ei înving, rămân totuşi în picioare anumite valori greu agonisite de omenire. Ex: familia, blândeţea, umanitatea. Dacă înving nemţii, era să spun ca până ieri, că se pierde tot. Azi, când am comparat practic, nu teoretic, pe cei doi duşmani ai noştri, în faţa realităţii, neamţul îmi apare altfel. Sunt amintiri ce învie, deşi ştiu bine că cei de azi sunt tot atât de sălbatici ca ruşii. Cum să ne strecurăm între tigru şi leopard? Nu mă întristează morţile individuale cât moartea neamului. Neamurile nu dispar? Oare trecutul mai poate garanta viitorul? Neamurile nu mureau în lumea patriarhală, dar în cea motorizată? Ne întrec evenimentele, nu le mai putem stăpâni. E nevoie de un geniu care să oprească catastrofa. E în stare urâtul de asemenea gest?

Pic de somn. Profit cât mai am un pat. Stello: *un âme en peine*[33*]. Sunt fericită că ne înţelegem atât de bine în toate cele fundamentale. Gândim şi simţim la fel.

7 iulie

Evenimentele se precipită, am pierdut complet ritmul normal de viaţă şi mi se toceşte emotivitatea. De o lună încoace cad ţările, se schimbă orientările de viaţă ale popoarelor, se petrec evenimente epocale şi noi ducem aceeaşi viaţă, doar că plângem pentru lucruri mari. Mă minunez cât e omul de uşuratic sau poate cât realitatea e legată de *hic et nunc*. Lipsa de imaginaţie te fereşte de durere. Or, în fond, nimic nu contează atât pe cât credeam, ci

numai viața? Cred că după toate aceste catastrofe se vor prețui iar omul şi viața sufletească. Păcatul cel mare al neamului a fost materialismul, ieşirea din om, sub toate chipurile. Nu mă pot concentra pe nimic. Aştept. Ce? Impresia că stăm pe vulcan şi totuşi că un noroc ne scapă, că Dumnezeu nu ne ia încă în serios complet. N-am din partea nemților nici o nădejde. Vor veni să ne ajute exclusiv când vor fi în joc interesele lor. Mă întreb dacă spaima noastră atât de mare de ruşi nu e o mare prejudecată. Duşmanul de orice nație rămâne duşman. De ce oare să cred că orice rus e un nelegiuit? Oare gradul de primitivitate materială a țăranului nostru îl face barbar? E drept că rusul nu mai e creştin. Dar neamțul e? Cum e firea omului, aşa purtarea lui. Trăiesc aceste zile cu conştiința unui inevitabil ca moartea. Orice s-ar întâmpla, numai o moarte ai. Fireşte, poți să suferi înmiit văzând mizeria furiei bestiale în jurul tău, dar mie îmi lipseşte imaginea aceasta, nu mă văd în fața unui om care nu se lasă îmblânzit, afară numai dacă e nebun. Oare e un limbaj comun prin care poți dezarma prin priviri şi gesturi, fără intermediul cuvântului intelectual? Cred că da. Cu animalele cum te înțelegi? Oare te poți împăca şi cu un lup furios? Revoluția e mai grozavă, socot, decât invazia.

Ce frumos e afară! Ce apus bogat de vară generoasă! Şi noi ne chinuim. Pentru ce? Îmi e aproape dor de lumea de apoi, unde nu e întristare…

Mimy Spandonidi, îngrijorată de şase ori – mamă şi cinci copii. Alexandru Nasta quasi resemnat. Doctorul Marius Nasta la fel. La urma urmelor tot omul normal acceptă totul cu supunere şi conştiința că soarta nu se poate deturna. Soarta! E scris, fireşte. Dar nu înțeleg raportul între acest determinism şi responsabilitatea noastră. Altădată crea o antinomie pur intelectuală, acum perplexitatea e vitală. Recunosc că nu e altă atitudine mai omenească şi salvatoare decât dragostea în Dumnezeu. Dacă e Tată, nu ne lasă pradă răului. Spuneam într-o zi că trebuie să ne privească de sus ca pe un muşuroi de furnici, judecând după indiferența noastră. Dar Mizzi s-a rebifat şi am înțeles, deodată, că raportul nu e asemănător. El e *creator*, noi doar spectatori. Filiațiunea e mai mult ca participare şi paternitatea continuă dincolo de momentul creației. Doamne! Tu eşti *dragostea* şi de aceea nu Te cuprindem şi nu-Ți înțelegem voia. Fie-Ți milă de noi, iubeşte-ne, restul nu importă. Scăparea noastră, a oamenilor, nu poate veni decât din dragostea Ta. Sfântul e luminat complet de dragostea Ta – pe dinăuntru. Îmi dau seama că toate sentimentele de ură, de opoziție, de singularizare, adică naționalismul furios, partizaneria sunt mortale pentru omenire. De ce încă

refuz să recunosc că Hitler e formidabil în rău, e drept, dar că depăşeşte măsura omenească? Din partizanerie. Fireşte, nu pot recunoaşte în el o măreţie umană fiindcă a distrus, fiindcă în loc să fie mare prin dragoste, e mare prin ură. Nu, *nu pot consimţi să admir asemenea creaturi*. Nu-mi impun. Gandhi îmi impune.

Hitler e Anticrist. Satana poate fi mare în sens de neant? Dar mărimea intră în lumea pozitivă, face parte din „fiinţă” nu din „nefiinţă”.

Nu, Hitler nu e o conştiinţă care întrece conştiinţele, ci e negura inconştiinţei care cotropeşte lumina. *Ein Theil von einer Kraft*[34*].

El e prilej în mâna altuia. A dat ordinea superficială peste cap, a provocat un haos, din care nu el poate crea ceva nou. E biciul lui Dumnezeu, e nenorocitul blestemat în care toate puterile infernale pot lucra asupra Europei întregi. Ar trebui să ne rugăm pentru el, nenorocitul!

11 iulie

Abatere grozavă. *Rien ne m'est plus*[35*]. Nu cred că e căldura. Sunt loviturile şi publice, şi private. Numai egoism şi partizanerie până şi în neamuri. Excluderea din partea lui Stello din patrimoniul lui mi-a arătat cât de puţin contez pentru el, ca şi pentru ai lui. Numai Nicu. *Tant pis*. Am fost şi voi fi o gâscă. N-au ce respecta în mine; până şi dezinteresul material trebuie să-l şocheze ca nevital. *Je ne suis qu'un avorton*[36*], fără vlagă animală, fără instinct de conservare. *Tant pis*. Acum e regnul bestiei, al egoismului feroce, al comodităţii. Dacă sunt demodată, *tant pis!* Să mai şi vorbesc la radio! Permanenţe? Sunt, dar dincolo de noi. Am fi oameni măcar dacă le-am recunoaşte. Toate faptele politice de azi, renunţarea la luptă, slugărnicia, nu pot creşte conştiinţa şi nădejdea în permanenţe, de vreme ce-i cresc pe oameni spre oportunism.

Ştiu că lupt în zadar, suntem prea puţini, ceilalţi sunt mulţi şi drumul lor mai uşor. Am impresia că am renunţat la grădină pentru a mă ocupa exclusiv de 2-3 seminţe, să le ţin în aer prielnic ca să nu se usuce şi să moară şi nici măcar nădejdea că le voi putea scăpa nu mi-a rămas. Numai dacă vrea Dumnezeu, dacă îi trebuie în planul Lui. *Tant pis!* Sclavă. Imposibilitatea de a te libera. Nu sunt supărată, Doamne, pe Tine. Poate că eşti mai trist şi amărât decât mine, constatând că nu ne putem libera. *Quel*

gâchis[37*]! În locul Tău aş desfiinţa totul şi aş crea *da capo*. Fiinţe prezumţioase şi ridicole. Îmi amintesc dezgustul lui Colea. Acum îl înţeleg. Dincolo ce vor fi gândind? O iau şi ei *da capo*? De ce oi mai încerca eu să pricep ce nu se poate pricepe? Supunere, fără orgoliul suferinţei, hai încearcă, încredere în Dumnezeu, hai, încearcă. Credinţă fără elan. Aşa pesemne e nevoie.

13 iulie

O nevoie imperioasă de realitate, realitate autentică, dispreţ pentru iluzia mincinoasă. Stello îmi pare pueril în nevoia sa de a-şi face iluzii din orice. Cercetat în mine, această nevoie nu mi se pare morală, nu e virtute ci o nevoie îngrozitor de vitală! Astăzi, 38 de ani de la moartea tatei, prima mea mare durere, prima întâlnire cu inevitabilul. Ce groază atunci, ce suferinţă insuportabilă, cumplită. Şi când te gândeşti câte zile, câte săptămâni trec fără să mă mai gândesc la acest scump, scump, tânăr tată! Îmi zâmbeşti, drag prieten, căci a trecut mai mult timp de când eşti prietenul meu invizibil decât cât am fost fiica ta. Te simt uneori lângă mine – te chem; tu ocroteşti bucuriile şi succesele mele. Tu, mamă, îmi porţi grija ca pe vremuri. Ne veghezi şi te îngrijorezi. Stam singură pe balcon după ce lucrasem cu greu la birou, conferinţă la radio: *Permanenţe*. (Le simt – e greu de spus fără impudoare.) Stau singură cu simţământul umilit al părăsirii de toţi, mă lasă la o parte, nu suportă trezia conştiinţei, nevoia de a nu „uita”. Simţeam nevoia unei tovărăşii adevărate. Aţi venit voi, cei nevăzuţi. Vă simt, vă iubesc. Colea, Buby – tu eşti mare şi mă priveşti serios – parcă îmi ceri să te înţeleg. De ani nu mai surâzi: „Ei, tante!”. De ce? Şi tu, Nicuşor. Tu îmi surâzi dulce prin ochelari şi mă iei de braţ şi mă consolezi de năzbâtiile lui Stello. Aş vrea să fiu cu voi. Tu, Colea, eşti grav, te doare Basarabia, te indignezi, îţi aud glasul de indignare. Dar iar surâzi renunţător. Îmi e dor de voi toţi, îmi pare bine să stau cu voi de vorbă. Mă ispiteşte necredinţa să vă cer un semn că sunteţi aproape. Un semn, o dovadă. Dar dragostea mea pentru voi, atât de vie şi prezentă, nu e o dovadă că sunteţi aici?

24 iulie

În mine o încăpățânare. Cugetul recunoaşte că mai bine ar fi un protectorat nemțesc decât unul rusesc, dar din opoziție față de Hitler aş fi în stare să prefer Rusia *pour lui faire la nique*[38*]. Adevărat e în mine numai asentimentul total cu Anglia. Nu cred că e orgoliu, cred că Dumnezeu le-a dat lor măreția rezistenței morale fiindcă ei cred în Dumnezeu. Dârzenia lor e întemeiată pe conştiința unei misiuni. Francezii pierduseră sensul misionarismului fiindcă îl credeau numai uman. Englezii îl cred divin. Nemții au şi ei sensul misiunii, dar exclusiv rasiale, aproape subumană. Rezistența nu poate fi decât în cei care se bizuie pe Divin, pe un dincolo. *On* se întemeiază şi la antici pe *My on*, finitul pe infinit. Soarta noastră grea. E firesc. Nu numai poziția noastră o determină dar mai ales totala noastră vină spirituală. Ce strică poporul? Şi el s-a stricat după cei de sus. Oportunismul general. Sper în țărani, când vor fi conştienți de nedreptatea ce se face unui popor de a nu-l ridica spre înțelegerea misiunii lui. Pretutindeni burghezia din urmă a fost criminală. Mă înfurie inconştiența celor cu răspunderi. Ex.: măsurile împotriva cărnii cuşer. De asta ne arde acum! Se simte de departe meschina nevoie de vexare a evreilor. De ce? Se iau toate măsurile de eliminare a lor din viața publică şi economică, dar de ce vexare religioasă? Cât despre ordinul bisericii de a nu mai boteza evrei, e pur şi simplu odios şi păgân. Aceştia sunt legionarii lui Crist! Doamne, ce confuzie în aceşti nevrednici de numele de creştin. Cum îndrăznesc să dea ordine lui Cristos! Nu mai botezați! Aştept protestul bisericii. Dacă nu o face, e nedemnă, adică oamenii ei sunt nedemni. M-a fulgerat un gând de revoltă. Vina e a câtorva din cei mari, uzurpatori de locuri sfinte în cazul că nu ştiu să păzească realitatea bisericii. Statul n-are decât să-i excludă şi pe evreii botezați, asta îl priveşte. Dar nimeni n-are voie să oprească creştinarea păgânilor decât cu riscul de a deveni păgân. Influența nemțească e vizibilă. Anticrist nu poate vorbi altfel. Mă înfioară inconştiența şi criminala naivitate a celor ce nu mai au spiritul de discernământ din pricina urii care le-a întunecat judecata. Acum, mai bine ca oricând, înțeleg valoarea creştinismului, care prin „iubire” şi prin „credință” a salvat puterea clarei judecăți de năpădirea instinctelor. Căci prin iubire a înlocuit înțelegerea parțială şi posibil falsă printr-o atitudine infailibilă şi care trece peste obstacolele neînțelegerii, iar prin credință omul abdică de la absolutismul părerii şi voinței lui, e silit să se întreacă, să-şi jertfească

insuficiența lui în fața unui Adevăr şi a unei Realități pe care *le consimte* perfecte, întregi fără a le înțelege sau simți. *Crezând*, omul se tămăduieşte de insuficiența cugetării sale, o corectează prin actul de credință care e împlinire şi afirmare a unui Adevăr definitiv, intangibil, dar real. Tot mai mult înțeleg că numai adevărata creştinare ne poate tămădui de pieire. *Oameni liberi*, deci oameni, am întâlnit numai printre creştinii care *iubesc* pe Dumnezeu. Îl cred pe Halifax pentru că în el decizia nu e numai *încordare* cum era la Raynaud, ci e supunere la voința lui Dumnezeu, e o încordare ce nu se alimentează din ea, ci din puterea divină căreia îi slujeşte.

M-a impresionat aseară Jean Mouton[7] care spunea că nu faci război numai pentru ca să-l câştigi. Are dreptate. E un act de jertfă față de credințele tale, act prin care credința se întăreşte. Cine nu ştie să rişte tot pierde tot. *Hélas*! Trebuie să ieşim din comoditate!

30 iulie

Răcoare, agreabil. Vreme de Paris. Eu am simțit atât de violent nostalgia Parisului încât era aproape o senzație fizică de prezență. Aerul mi se părea impregnat de parfumul special al Parisului. Altfel o nelinişte teribilă în mine, cred că una din cauze este faptul că toate zilele din urmă am tot văzut lume şi n-am citit deloc. Îmi trebuie singurătate şi reculegere. La Câmpulung *trebuie* să obțin asta. Mă bate gândul să mă duc la Sighişoara în septembrie, câteva zile sper total repaus. Agitație internă. Nemulțumire. Opoziție intimă la toți şi la toate.

1 august

Aseară, mare spaimă, hemoragiile lui Stello, momente de stupoare, în fundul conştiinței, securitate – îi va trece – dar mintea panicoasă. Îmi e tare milă de el, nemişcarea, cea mai mare pedeapsă pentru el. Organismul reacționa de mult, nevoia de pat şi de rece. Chestia cu Marinescu nu m-ar fi indignat, de ce să mă tot mintă? Ce face cu banii nemărturisiți? Azi am

surâs. Minte ca un copil rău, nu-l pot dezvăța. Ce deosebit apare un act după circumstanțe!

Ieri, întrevedere Părintele Gala şi Elsa. El, tot mai luminat şi detaşat de lume, ea, foarte atentă la preciziunea şi forma gândului. *Souci de vérité et pourtant beaucoup de jeu. Jusqu'où va sa compréhension des choses saintes?*[39*]

La Conservator ieri m-a întristat perfidia şi sculeria. Mizza cel puțin e francă, dar m-am convins cât e de rea. Când țipa, respira răutatea şi mahalaua! Mi-a părut rău de ea. Avea dreptate şi totuşi, fiindcă era pătimaşă şi făcea o chestie personală, era mică, meschină. *Mein Gott!* Urâți sunt oamenii, chiar cei buni.

Azi e o zi splendidă, o văd prin fereastră. Surorile tot surori. Maricica, adevărată doctoriță; amestec de compătimire şi interes pentru „cazul interesant". Mariana devotamentul adevărat, fără greutate face gesturi grele, de mare calitate. Doctorul, unic. Ce om şi cu ce minte, inimă! Spuneam că nu mai am încredere în oameni. Nu e adevărat. Sunt oameni şi din ce în ce merită tot.

4 august

Stello mai bine. Veşnic opozant, imposibil să asculte. *Nu vrea să recunoască adevărul*, vrea cu tot dinadinsul să fie altă boală decât este. Peer Gynt. Nu vrea să accepte evidența. O întreagă educație de refăcut! Nu poate decât singur, asupra lui însuşi. Doar să aibă loc un miracol. Dar ce nu poți Tu, Doamne, dacă vrei? Reculegere astăzi, asupra virtuții omeneşti. Dar atunci morala contra religiei? Dacă tot ce e omenesc este, în ciuda eforturilor şi virtuților, insuficient, de ce creştinul are nevoie de morală? Dostoievski. *Faptele* totuşi, indispensabile. Decalogul e morală, poruncile creştine mai mult, ar fi *imposibile* fără ajutorul lui Crist. Vasăzică, orice am face noi e zadarnic, e silință zadarnică a bobului de grâu de a ieşi din pământ, dacă nu e umezeală şi apoi lumină. Umezeala e suferința noastră, lumina e harul. Tot mai mult simt aievea imposibilitatea de a ieşi din întuneric singură. Dau şi dau să aspir şi mi se curmă puterea nădejdii. Epocă de stagnare. Flacăra acoperită, poate stinsă. Ce vrei de la mine, Doamne? Să iubesc până şi viciul din vicios? Sunt prea rece şi cugetătoare, înțeleg,

judec, chiar dacă nu condamn, *explic*; e un fel de a ierta dar nu şi de a iubi. Simt bine că pot să-mi încarc în gând povara multora, dar cu inima nu duc povara păcatelor altora. Oare discernământul între bine şi rău să fie păcat, lipsă de dragoste? E desigur lipsă de „identificare”. Sunt tare ca gheața uneori, am milă multă în mine dar nu pentru viciu, adică nu pentru viciul lui Stello. Beția, neadevărul, violența, inconsecvența mi-au fost urâte mai presus de altele. Pe ele le întâlnesc în Stello, şi lipsa de dreptate. Ştiu că până nu voi „compătimi” nu voi putea să scap de chin. Nevoie mare de bucurie în mine, poate *avant-goût* de fericirea liberării. Simt deseori că sunt rătăcită de aiurea. Climatul Pontigny e cel ce-mi convenea, în plus credință şi convingerea că *toți cred*. *Reich der Geister*[40*]. Şi asta o fi orgoliu. Dar a fi om e oare numai prosternare şi desființare? Nu cred. Cred că Tu, Doamne ne vrei liberi, lucizi, nu sclavi. Copiii tăi, nu robi umiliți. Dragoste, nu frică. Te iubesc, Doamne Iisuse, Dumnezeule. Ştiu că nu mă laşi. Îmi e bine să ştiu că nu ne laşi în părăsire. Acum iar am constatat-o şi cu amânarea plecării şi mai ales cu amânarea banilor lui Stello. Altfel plecam şi era rău. Îți mulțumesc.

21 august

Gol în mine de multe zile. Nu mi-e bine decât foarte dimineața în zilele când am făcut curse devreme pe răcoare. Totul miroase a Paris atunci. Nu doresc nimic, doar gândesc că doresc. Atonie completă. Ştiu ce-mi lipseşte: o muncă serioasă, cu continuitate. Acum parcă nici nu mai pot cugeta. Când citesc o pagină am în *arrière-fond*-ul[41*] conştiinței aprehensiunea de a fi întreruptă. Trăiesc stupid. Aşa trebuie să fie viața celor care trăiesc numai din ce le vine din afară. Somnolez. E groaznic dacă ar fi să rămân aşa. Un fel de infern. Timpul trece şi eu îl pierd. Nu mai ştiu nimic din ce am ştiut, nu mai simt nimic, decât am senzație de revoltă, de apărare primitivă. Am murit omeneşte. Dacă n-aş spera că pot învia ar fi insuportabil. E grozav să nu mai ai nădejdi. Nici dorințí! Nici putere de protestare. Când uram pe nemți tot mai ieşea ceva din mine. Acum nu mai vreau nimic. Ştiu că totul e zadarnic, că ne îneacă „tipul nou” de primari îngâmfați şi naivi, copii răi. Sunt mulți. Viitorul e al lor. E grozav că nu mă mai interesează de câteva zile, nu mai am poftă să lupt cu spiritul acesta. Ştiu că ar fi zadarnic.

Fiecare cu timpul lui. Ei vor fi fericiți în felul lor. Adevărul omenesc este atât de relativ încât nu avem curajul să luptăm pentru cel al propriei generații după un asemenea eşec. Nu vreau să budez, constat că am fost slabi în fața barbariei crescânde. Credința noastră democratică n-a fost trăită destul de intens pentru a învinge creşterea barbară a primarului şi a sclavilor. Ei vor cu orice preț să se supună dar nu legii şi rațiunii. Noi n-am ştiut să apărăm creştinismul, libertatea sa, personalitatea pe care o cere; păgânismul şi mai ales primitivitatea barbarului au învins. Noi trăiam pentru o cristalizare a societății prin spirit, ei sunt fericiți să trăiască în ruşine, în apropiere fizică rasială; noi voiam domnia spiritului, ei se mulțumesc cu natura, cu binele firii; noi voiam partea cealaltă, sentimentul. Greşeala noastră a fost să credem că este posibil în afara Bisericii, adică în afara unirii spiritelor cu Dumnezeu. *Idealul* nu a fost de ajuns. Înfrângerea noastră este cea a Idealismului. Probabil că nu e suficient față de adevărul absolut, dar este cea mai înaltă invenție omenească. Dincolo, omenescul nu mai poate inventa nimic, mai departe, îi este hărăzit *harul*. Total eşec al puterii spiritului şi al culturii. Întoarcere la natură, la primitivism. Şti-vor ei să afle calea cea bună? Calea spre Dumnezeu? Mă îndoiesc. Căci ei nu sunt cum copiii, ei sunt cuceritori, sălbatici, dar fără naivitatea copilului. Ei sunt înțepeniți în orgoliu. Citind scrierile lor, pute orgoliul. Nici modestie, nici relativitate. Omenirea pare că nu învață nimic din dezastru. Ei o iau de la început de unde eram acum 500 de ani. Nu este o înnoire, este un mers înapoi. Minunea? Trebuie să o doreşti şi să o meriți. Cine ştie? Poate că trebuie să ne cufundăm complet în umilință şi neputință? Oare aceasta să fie condiția indispensabilă pentru a depăşi această mizerabilă condiție temporală? În minte simt acreli. Nu înțeleg. Revoltă de neînțeles, nu împotriva lui Dumnezeu, ci a propriei noastre neputințe de a atinge starea de totală umilință. Oare şi aceasta depinde de har? Cum să iubeşti un asemenea Dumnezeu? Nu îl cred aşa, şi asta este născocire omenească barbară, El este aici, doar eu sunt cea deficitară. El mă cheamă şi eu nu-l pot auzi şi rămân în moarte. Greutatea de neînvins; nu te poți sustrage gravitației. Meniți morții. Iisuse! Numai Tu ne poți târî dincolo de greutatea noastră interioară. Eşti aici? Te simt aici, dar am îndoieli, şi totuşi dincolo de îndoieli, ştiu că eşti aici. Mulțumesc.

31 august

Ne-au luat Ardealul! Blestem din toată ființa mea, din trup până în cugetul de care sunt în stare; blestem pe faimoşii arbitri! Pe unguri nu-i urăsc cum îi urăsc pe italienii mârşavi, feloni, scârboşi, şi pe nemții brutali şi pungaşi, doi hoți de codru ajunşi judecători! Doamne, cum poți să rabzi? Simt, ştiu, că răzbunarea Ta e pe aproape. Am plâns, am urlat, m-am jelit. Acum voi tăcea şi voi răbda pentru că *ştiu*, în mine e evident că va veni ziua pedepsei Tale, Doamne! Nu puteam concepe pe vremuri blestemul etern ce a lovit pe Iuda. Îl vreau şi pe el mântuit. Acum concep: blestem etern pe Hitler, pe Mussolini şi Stalin şi din toată ființa mea doresc prăbuşirea operei lor şi risipirea popoarelor lor care nu sunt demne să facă parte din lumea culturii. Tigrii şi hienele sunt ruşinea animalității. Nemții şi italienii sunt ruşinea omenirii civilizate. Cât despre nenorocitul de popor rus, ce să spun? Nu-l pot urî, mi-e milă de el. Ungurilor le doresc să cunoască şi ei cizma nemțească şi unghiile falşilor de macaronari, să înțeleagă într-o zi cât au pierdut pierzând o bună înțelegere românească. Iar pe români, care primesc cu laşitate şi cu prea uşoară resemnare această nenorocire, îi disprețuiesc. Doamne, nu ne lăsa!

3 septembrie

Azi iar un termen fatal – cinci zile după un Sf. Ion. Mizeriile din jurul meu m-au făcut să nu mai iubesc viața ca înainte. Mă supun soartei. Cum vrei Tu, Doamne! Sentimentul slăbiciunii omeneşti e tot mai puternic în mine, nu doar o idee, o evidență trăită. Dar totodată aceeaşi evidență că noi, oamenii, din vina noastră, din lene şi teamă de a pieri în efort, suntem deficitari. Simt după respirație cât pot şi cât nu pot. Respir, strănut, cu teama că-mi crapă o arteră. Când risc, îmi creşte cu dilatația plămânului şi curajul de viață şi acțiune. Au dreptate indienii cu metoda lor de respirație. De altfel asta e un stadiu primitiv de curaj, *riscul* moral e superior, riscul totalei dăruiri e suprem. Acum înțeleg rostul dragostei de Dumnezeu. E rupere de trecător, e liberare. Eu sunt încă în resemnarea la voința Ta. Uneori depăşesc, îmi e dor de lumea cealaltă, dar nu am ajuns încă să-mi fie dor exclusiv de Tine. Extrem de rar. Aştept tot din mila Ta, n-am nici un

merit. Calitatea a doua, şi totul e zis. E vastă această calitate, are margini în infinit. Cred că multe însuşiri umane superioare, chiar toate, supremele, intră în această calitate. Numai dragostea de Dumnezeu şi prin ea cea de oameni e calitate întâi. Născut? Meritat? Socot că meritat. „Cei săraci cu duhul” – cei curajoşi, încrezători pentru că iubitori! Înțelepciunea = prudență omenească, ne lipeşte de pământ, ne face egoişti şi posesivi; chiar în bunul spiritual e posesivitate. *Simplitatea* creştină – liberare de orişice – nu pentru a Te găsi pe Tine ci a ieşi din Tine. Înțeleg, nu le trăiesc decât foarte rar. *Tout à recommencer*[42*]. Aş fi în stare? Cer, Doamne, viața, din obicei. Nu mai am credință în utilitatea mea aici. *Je suis un fétu*[43*]. Fă ce vrei cu el. Dar nu e adevărată dragoste în mine, e resemnare. *Accept legea!* Unde e libertatea noastră? Nu înțeleg, fac credit, dar mai ales cred în Tine, Iisuse. Te iubesc fiindcă ne semeni.

Soarta Țării mă doare, mă revoltă. Azi mai puțin, parcă am plecat. Nu mai sunt aici. Mă apropie cumva gândul că e o dreptate ca să suferim şi noi şi francezii. Nu doar ca pedeapsă ci ca merit, e examenul pentru clasa superioară. Ura de alaltăieri şi ieri s-a stins; dacă trăiesc, voi continua să protestez pentru dreptate, contra violenței şi a arbitrariului, dar fără ură. Am istovit stocul. Principial, voi continua să refuz cultura nemțească actuală şi chiar anul acesta să nu li-l ofer copiilor pe Goethe ca să-l admire. Obiectivitatea e bună cu oamenii copți. Nu vreau să uite prea uşor că acolo e inamicul şi deci pericol. Dreptate, da. Dragoste pentru ei? Nu pot. Ştiu că asta trebuie, Doamne. Dacă vrei Tu, fă-mă să pot! Aş putea de pe acum să am milă de nemții nevinovați, dar nu vreau. Un fond mare de sălbăticie în mine. Dar măcar îl recunosc, nu fac din el model. Rezistență, demnitate, iată ce ne trebuie. Ura paralizează sau dă greş.

À la grâce de Dieu!

Dacă mor, rog insistent să se anunțe la Pontigny: Abbaye de Pontigny, Yonne – France.

6 septembrie

Abdicarea regelui Carol mă întristează profund. Legăturile între un rege şi un popor nu sunt vorbe goale decât pentru cei goi la suflet. Îmi pare groaznic de rău de el ca om. Nu l-am cunoscut de aproape, ceea ce m-a

legat a fost încrederea lui şi fidelitatea mea. Un suveran, în fond, nu poate fi perfect, ce i se impută e anturajul. De ce l-am suferit? Oare anturajul e vinovat de felonia nemților şi a italienilor? Dacă am pierdut Basarabia, Bucovina şi Ardealul nu e din pricina noastră ci din pricina nemților şi a italienilor. A greşit regele Carol al II-lea, dar oare noi toți nu suntem vinovați? Că am răbdat lichelele? Nu suntem vinovați de dezbinarea pe care a adus-o gardismul în sufletul român? Nu suntem vinovați că majoritatea marilor funcționari fură banul statului? Cum avem obrazul să-l învinovățim pe el de păcate care sunt ale noastre? Şi, apoi, de ce nu l-am lăsat să abdice când a vrut el, nu după ce instigatori, plătiți de nemți, au făcut scandalul de aseară? Îi voiau capul domnii gardişti? Pentru ce? Pentru ca Hitler să pună mâna mai uşor pe o țară cu un rege copil? Le fac cinstea să nu-i cred vânzători de țară, dar fanatismul întunecă mințile. Sunt încă destui naivi care cred în cinstea lui Hitler. Dacă acesta va îndrăzni însă ceea ce a îndrăznit în Cehoslovacia şi va îndrăzni să ne ocupe, atunci nemțofilii şi gardiştii „abdicați" unde vor fugi de urgia oamenilor de treabă?

Doamne, ocroteşte-ne țara şi pe tânărul nostru rege! Doamne, întăreşte-l, fă-l energic şi drept şi mângâie-l în durerea ce trebuie să aibă azi în sufletul lui. Când i s-a luat mama, când tata! Săracul copil! Fă-l, Doamne, drept, cu minte şi viteaz! Mi se duce gândul la scumpa noastră Regina Maria. De acolo unde eşti, ce spui? Ai suferit şi Tu, dar unde eşti, suferi, desigur, să vezi cum plăteşte copilul tău. Ocroteşte-l. Poate că încă îşi va putea servi țara în exil, în vremi când faimoasa Axă se va fi frânt şi când va fi nevoie de prieteni pe lângă Anglia. Sunt tristă adânc. Am văzut convoiul acelor manifestanți, numai capete încruntate şi mutre rele, nimica din elanul constructiv al tineretului. M-am înfiorat la gândul că aceştia ar putea conduce Țara. Popi printre ei cântând versuri pline de ură împotriva evreilor! Câtă inconştiență, primitivitate şi lipsă de cultură reală. Lumea înjura Straja. Dar acolo e totul pozitiv, chiar dacă e pe nivel primar!

Proclamația Generalului Antonescu e înțeleaptă, dar îmi dă de bănuit că are de luptat cu valul gardist dezlănțuit. De ce *români şi tinerii*? Oare s-a mai făcut vreodată apel la o generație în deosebire de alta, când vrei unitate sufletească? Asemenea apeluri le dau nas. Pentru ce nu au manifestat pentru Basarabia, să fi împiedicat dezastrul cu Ardealul? Pesemne că atunci nu le dădeau voie nemții. Oportunism! Asta e domnia lumii de când e condusă de arivişti fără tradiție, fără lege, fără credință.

Nu voi respira, Doamne, nu voi crede că Ți-e milă de noi, decât în ceasul în care vei face dreptate cu tigrii şi şacalii Europei. Nu le doresc moarte naturală, ci un semn ceresc să-i doboare ca lumea să înțeleagă că nu e lăsată de capul ei!

Doamne, aştept cu credință neclintită în Tine. Aibi-l pe Regele nostru Carol în grija Ta. Oricum ar fi fost, a fost al nostru şi ne-a vrut după gândul lui numai binele. Nu e el vinovatul de dezastrul mondial. Cum pot țipa copiii noştri: „Heil Hitler" fără să se cutremure că-şi cheamă pierzania Neamului? Doamne, aibi-ne în grija Ta!

Nu mă pot înfrăți cu cei care socot că regele merită pedeapsă. Pedeapsa o merităm toți cei din pătura conducătoare că n-am dat din noi oameni de caracter, care puteau face din el un rege extraordinar. Cât avea succes era bun, acum ne trebuie un țap ispăşitor! Să ne fie ruşine! Nu înțelegeți, nărozilor, că serviți pe nemți cu isprava voastră? Doamne, cât urăsc Axa!

7 septembrie

Evenimentele vin şi trec cu o repeziciune afolantă[44*]. Înotăm într-o mare de sentimente şi de impulsuri, nu mă mişc din credința mea rațională. Stăm pe vulcan. Nenorociții de fanatizați uită că Hitler ne-a pus gândul rău. Poate cred încă, deşi ar fi mai mult decât naivi, ar fi idioți să creadă în cuvântul neamțului. Aş vrea să greşesc, aş vrea să-mi pot face *mea culpa*. M-am îngrozit de mutrele lor rele şi opace. Azi când am văzut în Piața Palatului gardişti montând garda, în fața gheretelor goale de soldați, m-a trecut un fior, simțeam revoluția în acest gest anarhic şi simbolic. De când un cetățean poate lua locul oşteanului? Sunt gesturi poate bine intenționate dar sunt simptomele unei dezagregări a ordinii şi mulțimea nu înțelege, ci se înduioşează. Insultele la adresa regelui Carol sunt altă dovadă de anarhie sălbatică. A fost rege până ieri, e tatăl regelui actual, e cu putință să ne pierdem bunul-simț în aşa măsură? Numai o victorie engleză grabnică, o prăbuşire a Germaniei ne mai poate scoate din primejdia pieirii. Dacă nebunii îşi fac de cap ne trezim în mâna nemților. Antonescu a telefonat celor doi bandiți ca un vasal. Mă întreb cum pot suporta Brătienii şi Maniu şi Mihalache şi Iorga asemenea acte de supuşenie față de călăi?! Cât despre Stelian Popescu şi Șeicaru[8] le va suna ceasul sper, în curând. Dacă mai

avem vlagă în noi şi omenie românească, trebuie să excludem din trupul nostru spiritual asemenea vermină. N-aş fi crezut să ajung vreodată la atâta ură cum o simt pentru Axă, nici la atât dispreț cum îl simt pentru unii din conducătorii opiniei publice! Actul lui Antonescu de a recunoaşte public că a fost felon cu suveranul său, de nevoie şi pentru a salva Țara, e respectabil. Această mărturisire m-a împăcat cu gândul că nu mai e un rege „capul statului”, ci un simplu cetățean. Dar nădăjduiesc că în curând tot *regele* va fi capul statului.

Urmăresc cu duioşie şi durere pe Carol II în zborul lui de pribeag. Am ca o remuşcare în suflet că nu am putut să-i manifest mai mult credința mea şi dorința de a-l servi. Aş vrea să-i pot scrie o dată, simt nevoia de a-l mângâia. Poate o voi putea spune fiului lui într-o zi.

Chestia la „ortodoxie” mă amuză chiar. Câtă ambiție şi nevoie de *flafla*[45*] în unele femei.

Bietele Mme H. şi V. sunt amărâte rău, dar nu le înțeleg teama de a fi trase la răspundere. Tot ce s-a făcut a fost legal şi necesar. Noi celelalte suntem liniştite. Poate şi fiindcă nu cunoaştem ceea ce ele numesc „răzbunarea” Didinei Cantacuzino. Doamne, ce bine e să fii cu conştiința împăcată. Doamne, ajută-ne!

12 septembrie

Moartea bruscă a lui Tilică Ioanid mă costă adânc. L-am văzut, am asistat la slujbă, nu realizez încă. Prea era viu ca să-l pot închipui mort. Îl văd, îl aud glumind. De mult se rupsese intimitatea prieteniei noastre, nu mai aveam puncte de contact sufletesc ca altădată, dar făcea parte din familia mea sufletească. Şi azi sunt încredințată că era mai aproape de noi, prietenii de odinioară, decât de cei actuali. Avea mai multe laturi. Dedesubtul celor vizibile avea adâncimi pline de nostalgie nobilă, de melancolie idealistă, de dor nestins. Poate că acum îl acoperea cu un optimism aparent şi mai ales cu un fel de juisență cu care *crana*[46*]. Afară de bucuria copilului, nu cred că era fericit. Îmi pare foarte rău că n-am avut curajul să reiau firul prieteniei zilnice. Mediul îmi era străin. Îmi trebuia să fiu singură cu el pentru a vorbi serios. Totuşi, cu toate divergențele din ultimele întâlniri, am simțământul că nu ne despărțise timpul, că păstram împreună o realitate spirituală

prețioasă. Dumnezeu să te primească la El, Tilică dragă. Oricare ți-ar fi povara păcatelor tale (de uşurime mai mult decât de răutate pozitivă, o neîmplinire şi mai ales a ta însuți) ai în tine o calitate de elan şi de generozitate, care sunt de esență superioară. Sub „lichelismul" bucureştean purtat ca o floare obraznică la butonieră, tu doreai binele şi dreptatea şi, cred, mai ales *bunătatea*. *Tu étais „allégé"*[47*], de aceea te cred printre cei fericiți în sânul lui Dumnezeu. Mă rog cu drag pentru tine, fără spaimă, fără îndoială pentru soarta ta în Eternitate. Nu ne uita, ajută-mă în ceasul morții mele.

Pauleşti, 5 octombrie

De zece zile sunt în linişte. La Câmpina m-am repus în echilibru. Îmi trebuie calmul singurătății şi al oamenilor echilibrați, calm singuratic. Brita şi Myra, cu tinerețea lor triumfătoare şi buna creştere din sânge, făceau o atmosferă delicioasă. Tinerețe, frumusețe, prospețime. Myra are alura unei tinere zeițe. Îmi făcea bine s-o privesc. Cu cât trece vremea, constat că mă fericesc frumusețea şi grația.

Sentiment neplăcut la vederea dnei S. Cartianu, un fizic ingrat, lipsit de franchetă. *Mauvais coupage*[48*]. Totuşi, simțeam înăuntrul ei multe valori. Am impresia că a fost lovită tare în viață, de aceea e bățoasă şi categorică. Dar în fond, material foarte bun, de calitate. Cred că are talent şi umor. Prietenia cu Montherlant interesantă. *Un peu tendre*[49*].

Acum aflu că Petre Andrei s-a sinucis. Mă doare. Un om pe care-l prețuiam mult. Gânditor serios, suflet omenos. Un om de mare valoare culturală, intransigent în gândire, în căutare; nu cred că avea malversațiuni pe suflet, poate a sucombat dezgustului de a trăi vremi de negură; sau ceva sentimental? În nici un caz nu-l cred încurcat. Poate legături cu oameni de stânga, mai lesne cred asta decât necinstea. Îl regret din tot sufletul, acum vor tăbărî pe memoria lui cei care-l numeau ateu. Şi nu era ateu. O ştiu din gura lui. Râdea cu poftă de această învinuire după conferința lui şi se întreba cum îndrăznesc oamenii să facă asemenea aserțiuni. De câte ori l-am auzit vorbind în public ca şi în intimitatea unei conversațiuni mi-a făcut impresia unui om de cultură solidă şi perfect cinstit. Un om. De ce slăbiciunea sfârşitului? Are trei băieți pe care îi iubea cu tandrețǎ, era

mândru de ei. De ce s-a sinucis? Doamne! Greu e de trăit în vremuri tulburi ca acestea de acum! Doamne, Tu înțelegi şi ierți. Iartă-l!

10 octombrie

Doamne! Tu ştii, şi numai Tu, de ce m-ai despărțit de Stello, de Stello meu drag, iubit şi cârâit de mine de întotdeauna. Stello, drag, îți privesc fotografia – cu atât am rămas din ființa ta sensibilă. Dragul meu, iartă-mă pentru tot ce ți-am spus în supărare, pentru încăpățânarea unei false purități care crea orgoliu drăcesc şi pe care acum îl ispăşesc din setea de tine. Te aveam şi mi te beam, acum mor de setea ta şi ştiu că, până la moartea mea, până la întâlnirea de dincolo, trebuie să rabd de tine, să mi se usuce buzele de dorul buzelor tale moi, parfumate, calde, pline de sufletul tău de o minunată poezie, de copilărie!

De câte ori te-am hulit în jurnalul ăsta! De câte ori mai ales nici nu apari în pagini, dar acum ştiu de ce. În fond eşti în mine înfipt pentru vecie – nu, *suntem unul singur*. Azi am trăit că m-am cuminecat prin moarte în vecinicie. Ne-au fost unite trupurile, dacă ne-am certat şi chinuit a fost din pricina lor căci sufletul şi mintea nu ne-au fost distincte, au fost una. Pentru ca maturitatea dragostei noastre sfințite prin taina căsniciei să se facă, trebuia întrecută fuziunea trupurilor ca şi a instinctelor lui; trebuia să înflorim amândoi prin suferință. Eu. Tu. Dulce şi drept. Da, *drept*, oricât pare de paradoxal, căci azi, în rodul morții ce erai, superb de viu, transfigurat în toată esența ta, căci ea ieşise la iveală, frumusețea, noblețea, gândirea senină, zâmbetul *gouailleur*[50*] erai frumos şi mare. Şi se făcea o mare sărbătoare. Azi ți-am fost femeia pură şi vecinică. Supusă ție, ascultătoare, atentă la fizionomia ta, *ta servante*[51*]. Azi m-ai copt, Stello drag, m-ai tras cu tine mai sus în eternitate. Am trăit unitatea incoruptibilă a căsătoriei. Nu suntem despărțiți, suntem una. Eşti duhul superior care forța în mine fidelitatea, cu toate aparențele superficiale după care lumea judeca legătura noastră. Acum eşti tu, iar eu cresc prin tine, după cum, de când te cunosc şi te iubesc, căci cred că deodată a fost, am crescut prin tine. Spune-mi şi tu că nu eşti supărat pe mine de toate meschinele imputări ce-ți făceam. Spune-mi, spune-mi că eşti mulțumit de mine. Am fost unul pentru altul cremene. Noi împreună am fost scânteia. Acum surâzi şi-ți place

imaginea. Am să stau de-acum înainte cu tine de vorbă? Jurnalul ăsta, pe care ani de zile l-am ascuns, dar în ultima vreme cred că am vorbit în faţa ta deseori de el, cred că va fi o conversaţie cu tine, de vreme ce e conversaţie cu mine. Aş vrea să stau toată noaptea, să te aştept ca altădată, dacă mă cheamă Mariana, poate îi e urât biata. Te sărut acum, nu mai pot spune: dulce. Te sărut. Te las să mă pătrunzi în fiinţa toată. Cercul de fier din jurul capului, poate că aşa mă poţi cuprinde ca să te simt. Vino, Stello, soţul meu pe vecie!

13 octombrie

Iubitule, nu ţi-am mai scris, pentru că nu eram niciodată singură şi de altfel mereu mă gândesc la tine.

15 octombrie

Pui mic, acum ca şi în viaţă, mă acaparează toţi şi n-am timp să mă reculeg alături de tine decât noaptea. Acum le-am *éconduit*[52*] pe toate, până vine ora vizitelor de după-masă; stau cu tine. Aş fi nenorocită dacă aş crede că tu eşti înfricoşat pe acolo. Mă tem totuşi că eşti trist, că te plictiseşti. Te văd cu colţurile gurii lăsate. Dar aibi răbdare şi încredere în Dumnezeu şi misericordia lui, totul trece, vei intra în lumina cea mare, cu voia şi iubirea Lui. Aş vrea să mă simţi lângă tine, de mâna ta, nu eşti singur. Toate celelalte lucruri, deşi trăiesc în ele, iau realmente parte la ele, îmi apar atât de insignifiante! Până şi ocupaţia nemţească! Cât ne-am fi zbătut noi dacă eram acum împreună! Ei bine, am un vocabular, mai palid, e drept, ca al tău, ca să vorbesc de ei, prin care te fac prezent. Ce curios! Cum mă şocau cuvintele tari şi cum le simt umorul acum. Plecarea ta e o dublă încercare pentru amândoi! Pe tine te-a scos din juisenţa din care reuşiseşi să te scoţi câtva timp, dar iar erai pe panta de a-ţi pierde voinţa, de a te lăsa trăit de alţii. Acum eşti în locul tău pe lume, nu te bulculează din el toţi amărâţii de vicioşi. De acolo poţi avea perspectiva pe care n-am fost în stare să ţi-o dau. Deci? Nu te-am iubit destul, adică exclusiv pentru tine. Dragostea asta

lumească e făcută din egoism. Acum ne iubim complet, suntem una. Vreau să ajunez uneori pentru tine – ca o disciplină de care ai încă nevoie. Tu, dincolo, mă ajuți, ştiu, pentru a mă rupe din aparențe, a mă afunda în realitate.

De unde, Stelule dragă, atâta calm în mine? Nu e indiferență ci plenitudine. Nu eşti acolo sub flori, eşti aici în casă, în mine.

Mă uit la tine la fotografii. Te văd, te simt, eşti aici. Aş vrea un semn de la tine. Dar nu poți, eşti încă prea cald? Mă duc să mă culc. Somn dulce.

16 octombrie

Mă uit la chipul tău, parcă trăieşti. Mă duc în camera de culcare, pâlpâie candela, se ofilesc trandafirii pe măsuța de noapte. Te simt acolo. Eşti, dar unde? Cum? Am vorbit cu părintele până acum. Are dreptate: îndoiala se furişează când slăbeşte iubirea. Nu mă îndoiesc de tine, dar aş vrea să fii fericit. Mă întristez la gândul că ai putea fi trist. De mine n-aibi grijă, tu vezi că sunt tare şi rabd uşor, am un fel de antrenament din copilărie, făcut gratuit. Aş vrea să mă pot bucura cu tine de cele noi ce ți se relevă ție. Numai să nu te temi, să iubeşti, Dumnezeu e îndurător. Mântuitorul te-a luat sub ocrotirea lui, Sf. Fecioară te ține în brațe. Dormi liniştit. Eu fac tot ce pot pentru tine. Tot ce fac sufleteşte va fi dat ție. Când nu vei mai avea nevoie, mă avertizezi, şi dacă o fi să mor cu păcatele mele, mă vei ajuta tu, dincolo. Îmi e dor de tine, aş vrea să te mai răsfăț puțin. Te iubesc. Mă gândesc la tine tot timpul.

19 octombrie

Stello drag, mă surprind scriindu-ți o scrisoare. Mă întreb dacă o poți citi. Am fost la tine cu Flo; nu te pot găsi acolo deşi te-am dus cu ochii până te-ai scoborât în pământ. Nu te găsesc acolo, nu ştiu unde eşti, am impresia că te plimbi, nu m-ai uitat desigur, dar eşti de aiurea. Câteodată mă priveai ca pe o străină în viață. Aşa trebuie să fie între oameni care au fiecare entitatea lor. Dar când erai copil, mă iubeai. Îmi lipseşti, umpleai casa. Mă văitam că

te îmbraci umblând prin toată casa, duduia locul sub paşii tăi grăbiţi. Te văd tot în cămaşă, în izmene, înainte de a te îmbrăca. Îţi perii părul, îl piepteni, te plimbi prin casă şi vorbeşti. Alegi cravata, îţi aşezi batista, îţi iei pălăria, paltonul, te întorci puţin spre mine, îmi faci o bezea cu un deget şi o zbugheşti, punând cheile în buzunar. Ce tânăr eşti, ce aventură e în tine! Acum pe unde eşti? Îmi e dor de tine deşi sunt tot timpul cu tine. Îţi văd curbura ochilor, puţin roşii pe marginea pleoapelor. Te sărut dulce, dulce.

21 octombrie

Stelule drag, nu mă pot despărţi de tine, chiar când vorbesc cu alţii, te chem aici, lângă mine. Te iau de mână să mă aperi. N-am înţeles deseori în viaţă ce înţeleg acum – că mă acopereai. Tu erai mai slab ca voinţă, e drept, dar ce importanţă are asta? Tu erai mai puternic ca elan şi generozitate, cu acestea se apără omenia din om. Mă simt fără sprijin. Îmi surâzi drag din fotografii parcă mă vrei îmbărbătată, parcă îmi ceri, ca odinioară, să fiu exemplară, să fii mândru de mine. Încerc, de dragul tău. Vreau să spună toţi de tine că ai o nevastă a ta, nu ca alţii. Aş vrea să te alint ca altădată, ca întotdeauna, chiar când mă temeam că te agasez. Îmi e bine aşa, lângă tine. Te-am visat, ca adormit, dar în picioare, ai spus că-ţi mai trebuie 12 mese. Am înţeles, sunt 12 împărtăşanii. Dacă mă lasă Părintele, le voi săvârşi curând. Nu mă simt bine decât în rugăciune, când te simt aproape. Ţi-am pus creionul de aur pe inimă cu nădejdea că-mi vei scrie în vis. Ce curioasă mentalitate ne facem cu moartea celui iubit! Eşti lângă mine, în mine, nedespărţit. Poate aşa îmi duceai dorul când plecam în străinătate. Singură mi-am croit singurătatea asta. Deşi, aminteşte-ţi cât mă lăsai singură pe vremuri – de credeam că ţi-e urât de mine! Mărturiseşte acolo unde eşti, în lumina nepătată a adevărului, că nu eu am fost singură de vină. Mă lăsai, dar azi înţeleg, eram ţărmul sigur unde putea reveni barca hoinară oricând. Vâjâie aeroplanele pe sus, aproape de case. Nu mă mai interesează nimic! Inima s-a stins cu tine. Învi-o tu, dacă vrei. Aş fi dorit şi eu să plecăm împreună. Aş vrea să te regăsesc, să pornim mai sus împreună. Ori trebuie să-ţi faci stagiul de purificare şi pe urmă ne întâlnim? Dacă poţi, răspunde-mi. În vis sunt abordabilă uşor, pe cât mi se pare. Aş putea să reintru calm în viaţă, poate va trebui s-o fac. Dar gustul vieţii s-a schimbat. M-ai luat cu

tine dincolo. Aş vrea să fiu de folos alor mei şi tuturor, dar de trăit nu vreau să mai trăiesc pentru cele trecătoare. Mi se par toți copii mici. E aşa frumos afară! Casele din față par un transatlantic cu caturi, pe fondul ceresc. Plutesc, îmi e dor de tine. Nu mă părăsi, vino în vis. Îmi e dor şi nimic altceva. Pusy dulce.

Dragule, azi am o bucurie în suflet, nu ştiu de ce, poate din rugăciunea care îmi dă liniştea şi siguranța că ție îți prieşte, te ajută. Am impresia azi că eşti bucuros, că nu eşti trist. Te iubesc.

Cutremurul de azi-dimineață mi-a speriat trupul, cu mintea primeam. Te sărut. Sună. Acum am vorbit cu Ovid pentru banii de la tine. A spus că-mi telefonează, crede că azi îi pot lua. Vreau să pot plăti ce am făgăduit şi să am grijă de slujbe pentru sufletul tău. Vestea dată de Maricica de visul cu Colea vesel şi spunându-i că e tot lângă ele. M-a bucurat ca o asigurare că sunteți. Te rog, când vei putea fără efort şi suferință să vii la mine, să-mi dai şi mie un semn că eşti pe lângă mine, fă-o. Te iubesc; întotdeauna te-am iubit chiar când te necăjeam. Vream să fiu dreaptă, eram neroadă. Tu ai fost bun, generos, spontan – un copil, de aceea te cred acum în brațele Sfintei Fecioare. Mouton spunea că l-a frapat chipul tău de copil; *il etait un enfant*[53*], adică erai pur şi cum îi place Tatălui să ne vadă. Nu mă uita, dragule, iubeşte-mă, stai lângă mine dacă se poate, dă-mi, dacă e voie, un semn că eşti lângă mine. Am acum în suflet ca un zâmbet, o bucurie, o lumină. Doamne! Asta e opera Ta. Vă iubesc pe cei de acolo. Vă dăruiesc toate meritele ce aş putea achiziționa. Păziți-mă de toate cele neplăcute Domnului. Vreau să reintru în viață liniştit, înconjurată de voi, cu tine alături, fără preget. Nu mă lăsa, Stelule drag. Ieri aveam impresia unei groaznice părăsiri. Azi te simt voios lângă mine. M-aş ruga necontenit pentru tine ca să te ajut. Nu dormi! Îmi pare rău când mă gândesc că ai putea fi neconştient. Reazemă-te de mine. Toată viața vreau să te servesc. Să mă rog pentru bucuria ta acolo şi vei veni, la vreme, să mă treci dincolo. Da? Colea a spus să nu-i mai înjurăm pe nemți că ei ne apără. Aşa trebuie să fie. Apărați-ne gândurile, nu mă lăsați singură aici, nedumerită. Rugați-vă pentru noi. Pusi dulce.

27 octombrie

Nu ți-am mai scris fiindcă tot timpul stau cu tine de vorbă. Te caut prin aer când alții vorbesc. Nu mă simt bine decât cu tine, încep să văd oamenii prin tine, înțeleg câtă dreptate aveai. *Ne jugeons point. Aimons*[54*]. Îmi e foarte dor de tine, nu văd cum aş putea ani de zile să nu te văd şi să nu te aud. Cum vrea Dumnezeu! Mă supun. Prima oară în viață trăiesc ineluctabilul definitiv!

Alaltăieri la minister am constatat iar cât erai de prețuit, Stelule drag. Te iubesc, îți mulțumesc pentru tot, tot, tot. Iartă dacă prosteşte te necăjeam, credeam că e bine pentru tine, că te stimulez. Tot ce am suferit eu, acum simt tot ca un dar al firii tale impetuoase, copilăreşti, elementare şi rafinate totodată. Te iubesc peste, dincolo, de moarte. Te iubesc, a ta rămân, cer lui Dumnezeu ca în veşnicie să nu ne despartă. Ce bine ar fi să mă iei la tine în somn! Mă doare inima, hai, vino! Cum vrea Dumnezeu! Pusy dulce.

Maica mi se pare, săraca, *très bas*[55*].

28 octombrie

Scumpul meu, încep lucrul, plec la Conservator. Nu pot să nu te pup ca pe vremuri când te lăsam dormind ca un copil. Mă uit la fotografii în care surâzi, te regăsesc; cu ce puțin se mulțumeşte un biet om! Or, îmi eşti atât de viu încât te simt aici în casă, pretutindeni. Dă-mi un semn, o floare care să-mi cadă, un caiet, ceva. Te tot văd cu batista în mână ştergându-ți mustața. Cu ochii râzători şi tachin. Uite, te plimbi prin casă în *caleçon*[56*] mov, cu mâna pe creştet, netezind părul. Te iubesc. Aibi grijă de Nellu, e într-o pasă proastă. Păzeşte-l. Te iubesc, nu mă uita. Dragule, de unde pata asta? Tu, tu ai făcut-o. Nu plânge, puiule, nu plânge. Te iubesc, nu te uit, sunt a ta pe vecie. Hai, ia-mă cu tine. Nu-ți fie urât, sunt cu tine tot timpul, neîncetat. Te iubesc.

29 octombrie

Stelule drag, azi sunt liniştită. Te-am visat foarte vag şi încurcat, dar simt că ai fost lângă mine. Şi cuvintele Maichii mi-au făcut bine. Binecuvântarea ei

venea ca de la tine. Eu sufăr de tot ce te-am făcut să suferi, chiar dacă în intenție eram bună. Dar mai ales mă dor sentimentele duşmănoase pe care le aveam când simțeam că mă chinuieşti cu vrere. Ce răi suntem în fondul nostru! Ce bestii furioase. Fără tine n-aş fi cunoscut afundurile mele sălbatice. Fireşte, totul se scuză ca omenesc, dar păcatul rămâne păcat. Simt că sufăr lipsa ta cu atâta durere pentru ca să răscumpăr toată nevoia de linişte prin despărțirea egoistă pe care am simțit-o când plecam de lângă tine vara. E drept că erai capricios şi violent, dar cu dragostea te dezarmam şi nu întotdeauna te-am iubit cum trebuie, sau, din ambiție omenească, nu ți-o arătam, sau din pudoare şi din simțământul stupid că eu îți sunt indiferentă sau chiar urâtă. Mă montam ca o bleagă. Am suferit zadarnic şi te făceam sadic cu mine. Mă tem să nu cad în păcatul exagerării, al torturii de sine. Nu vreau decât adevărul. Vreau să-mi recunosc păcatele, fără a te schimba pe tine şi a te face un mieluşel. Recunosc că n-am avut adevărată răbdare cu tine decât după Oxford. Dar te-am iubit întotdeauna, mai ales când te simțeam atât de slab, de „în vânt”, de departe de realitate. Te-am iubit şi tu mă chinuiai cu gelozii întotdeauna; iar când mi-a cerut bietul suflet o compensație, tot ție ți-am spus tot. Atunci ai greşit cu mine, dar aşa era omeneşte. Tot ce a fost între noi mie mi-a fost de folos, m-a liberat de mine. Dar mă tem că metodele mele de creştere nu au fost bune pentru tine. Cu toate astea, tu ştii şi ai ştiut că în viața de aici, eşti singurul meu bărbat, că te-am ales pentru veşnicie, că sunt exclusiv a ta. Dumnezeu să ne unească încă o dată pentru veşnicie! Dragul meu drag, te simt înseninat acum lângă mine. *Merci pour tout. Je t'aime*[57*].

Vai, ce zi grea. Ieri după ce am citit scrisorile acelei fete de a cărei existență n-am avut habar, mi s-a lăsat o ceață în suflet, un fel de indiferență, de palpabilă singurătate, de dezolare liniştită care mă făcea să sper într-o detaşare de un trecut în care o bună parte din tine îmi rămăsese complet străină. Aveai viața ta aparte în medii complet străine de noi, de casa noastră. Trăiai acolo ceasuri de conversație de intimitate, de veselie, poate şi de enervare, pe care toate le ascundeai de mine. Am trăit ieri ceasuri de „moarte civilă”, fără supărare, cu aceeaşi tandrețe dureroasă pentru tine ca altădată. Numai, în plus, deznădejdea că nu am putut să-ți umplu viața. Nu ştiam ce se petrece în subconştientul meu. Visul de azi-noapte mi-a revelat tot fondul de desperată gelozie ce zace în mine, corolar al unei dragoste neistovite şi prea ținută în frâu. Scena pe care ți-am făcut-o în vis pentru femeia ce sta într-un colț, surâsul tău *moqueur*[58*] şi indiferent

mi-au arătat câte lucruri zac mocnind nelichidate în noi! Şi paharul de apă călâie pe care mi l-ai dat să-l beau şi din care am băut numai jumătate, iar cu restul am făcut un gest de libațiune! Lacrimile, să fie, pe care le înghit şi cele cărora le dau drumul?

Ieri te-am visat cu un fir de ață albă în mână, pe urmă l-ai rulat după nasturii jiletcii şi l-ai băgat, nevăzut, în cămaşă. Ce o fi simbolizând? Drum? Drumul tău spre alte sfere? Drumul meu scurt ce-l mai am de străbătut? Grea e viața. Maică dulce, aşa îmi spuneai tu! Maică dulce! Eram dulce pentru tine, dulce până în adâncul sufletului câteodată atât de amărât! Dar ce se compară amarul lângă cine ți-e drag, pe lângă amarul singurătății mele de acum. Ştiu că şi altele au avut de îndurat aceste suferințe. Nu mă mângâie, mă doare. Aş vrea să adorm pentru totdeauna. E laş, ştiu. Dar aşa simt acum. Dar să mă agăț de un rost nu se prinde, ştiu că e făcut, nu născut din mine. Viață desprinsă – stau în vânt. Doamne! Ce fel de metode sunt astea pentru a roade după om toată izina? Nu ştiu ce va rămâne din mine din starea asta de depresiune fără ieşire posibilă. *Une femme finie*[59*]. N-am alt dor decât să adorm pe vecie. Oboseală – *tout ne m 'est plus*[60*]. Ce rost e în toate acestea? Se poate ieşi de aici? Dar la ce bun? Aştept să mă doboare urgia cerească, să mă frângă pentru scopul ei. Azi nu am puterea unei supuneri active, am murit şi eu, rătăcesc, ca şi tine, poate prin nedumerire. Îmi plec capul pe umărul tău. Tu păşeşti sigur, eu închid ochii, du-mă tu.

6 noiembrie

Nu am mai scris fiindcă vorbesc cu tine mereu. Niciodată n-am fost mai împreună ca acum. Te iau cu mine oriunde şi oricând. Am impresia că de multe ori tu dispui de mine. Tu mă faci tristă sau liniştită. Până şi la clasă parcă eşti cu mine! Dar mi-e un dor năprasnic să te văd. Fotografiile sunt o mângâiere. Îmi surâzi cu înțeles. Cum să-ți mulțumesc că vii la mine în vis? Fericirea mea încă dovedeşte că nu e numai joc al amintirii şi imaginației mele. Prea sunt vise cu tâlc. Firul de ață alb e drumul săvârşit de tine sau cel pe care-l mai am eu de făcut? Azi-noapte erai învelit în cearceafuri ude sau erau straturi ce trebuiesc să cadă de pe tine? Dacă erai ud e că am plâns eu cu foc. *Merci* din inimă că mi-ai sărutat aşa de frumos mâna, în palmă, erai tu. *Merci* pentru bomboane. Te-am văzut la biroul tău de acum, era altfel ca

cel de aci. Triai telegrame, erai în costum de biciclist, cu părul ca după somn, tânăr, ne surâdeai Mariettei şi mie. Sunt fericită când te văd în vis. Trăiesc din asta. Scriu cu tocul tău, am impresia că e mâna ta pe el, ţin degetele ca tine. Plec cu Tity la ţară – mergi cu noi, nu e aşa? Te aştept în somn. Te rog frumos, vino, nu mă lăsa. Ai tăi sunt buni cu mine şi mă iubesc; şi eu pe ei. Ai mei te iubesc ca şi cum ai fi printre noi. Mă gândeam ieri cum nimeni nu poartă după tine doliu de mort; eşti viu printre noi. Tot timpul şi toţi se gândesc la tine ca prezent. Părintele Gala spunea azi că trebuie să mă ţin tare pentru a-ţi ajuta ţie, a te menţine viu. Oare noi, Rodica şi Dodica – tusea şi junghiul –, trebuie să ne susţinem în veşnicie până om fi amândoi una cu Izvorul? Tu mă inspiri, eu te susţin; când voi muri eu, tu vei fi tare, liber, fericit, mă vei susţine acolo. Eşti în pervazul uşii? Am impresia că mă priveşti cu drag şi-mi trimiţi bezele. Îmi eşti nespus de drag. Te iubesc. Vestea lui Roosevelt ales mă bucură teoretic; acum nu mai mă atinge nimic, numai soarta ta. Dar principial mă bucur, fireşte. Dacă mai mă trezesc vreodată pentru lumea asta, cred că tot pentru libertatea democraţiei voi opta, împreună cu tine. Pe nemţi nu mai am necazul de altădată, îmi e milă de toţi; şi de noi şi de ei şi de toţi. Rugaţi-vă de Dumnezeu să trimită o pace creştinească între cei de pe pământ. După sir Oliver Lodge, voi lucraţi şi dincolo. Tu ce faci? Te-am văzut la *birou* – oare ce aşezai? Telegrame sau buletine de vot? Spune-mi într-un fel ca proasta de mine „maimuţa ta savantă şi glorioasă” să înţeleagă! Te iubesc. Am poftă să glumim împreună. E aşa frumos afară! Oare nu vei fi fiind pe la curse? Hai, vino un pic şi pe aici. Elsa a postit o lună pentru tine, du-te şi îi mulţumeşte, linişteşte-o de necazurile ei, ajut-o să izbândească în cele ce-şi propune. Mari sunt minunile Tale, Doamne.

Procesul ce se petrece în Nicu şi Aurora e vizibil cauzat de harul lui Dumnezeu. Oare nu le ajuţi şi tu? Aşa cred eu; tu te-ai dus acolo ca să ne pregăteşti pe toţi pentru veşnicie. Râzi? Exagerez. Poate. Dar vezi tu, în fundul meu, cu tot spiritul critic, eu am crezut în mari puteri creatoare în tine. Dacă nu erau Nene R… (Nu te supăra, râzi.) Te iubesc. Mă culc, hai vino, dă-mi un semn că eşti prezent! Pusi dulce.

Ce frumos te-am visat luni dimineaţa la ţară! Te culcai pe pieptul meu, cu o siguranţă totală că e bine aşa şi-mi spuneai: „aşa cum când erai tu fată”. Aveai o expresie de securitate şi de siguranţă că e locul tău pe vecie pe inima mea!

Dar de ce purtai mitene[61*] negre? Şi zâmbeai mucalit. Pusi dulce, dragule.

11 noiembrie

Dragul meu, au trecut zile grele, mă gândesc la tine tot timpul, neîntrerupt, te asimilez în orice clipă, cu tot ce fac şi sunt. Am clipe foarte grele, îmi lipseşti dureros. La Polceşti, în prima criză, credeam că vii să mă iei şi totuşi te simţeam în rezervă. Era între noi *une cloison*[62*]. Ieri-noapte, cutremur îngrozitor. Sentiment unic – e teribil să simţi aşa inevitabilul şi „soarta”. Ieri am fost copleşită de tristeţe şi de sentimentul că tot ce facem e neputincios, dar mă simt, ca şi pe tine, în mâna lui Dumnezeu. Cum vrea El. M-am împărtăşit în condiţii speciale, sub cupola ameninţătoare, nu m-am putut reculege bine, dar Dumnezeu e în noi şi fără conştiinţa noastră clară. Prin comuniune sunt mai aproape de tine. Te rog, Stellule drag, vino iar în vis, dacă se poate fără durere pentru tine. Te sărut din inimă. Tare mi-e dor de tine!

15 noiembrie

Îţi scriu pe patul meu, de atâtea săptămâni nu m-am mai aşezat aici; acum am impresia, ca altădată, că tu citeşti în patul tău şi eu scriu. Îmi e dor de tine. Azi ai fost lângă mine la curs. Parcă mi-ai luat pe la spate capul, îţi simţeam mâinile, mă sărutai. Ţi-a plăcut ce am spus. Nu ştiu ce se întâmplă cu mine. Sunt detaşată de lume şi totuşi nu indiferentă. Parcă stau la balcon şi iau parte *au-dessus de la mêlée*[63*]. Scrisoarea Domniţei [Ileana] mi-a făcut bine. Simpatia unui astfel de om e un balsam. Am nevoie de dragoste, dar de una specială, una care respectă tot, chiar ce nu e raţional sau chiar ireal în mine. În tramvai judecam, cântăream. Te vedeam în forma în care te depărtai de mine, căutai aventura; am realizat că te-am iubit mai mult decât am fost iubită. Dar ce importă asta? Noi doi făceam totuşi unul. Nu simt nevoia să mă consolez – ba da, uneori, dar ştiu că ţie ţi-ar părea rău şi eu aş fi neatentă la tot ce m-ar distra de tine. La clasă gândesc la lucruri esenţiale la care tu iei parte şi, poate, mă inspiri, sunt şi aproape de tine. Ieri, la Mircea, te vedeam intrând pe uşă şi sărutându-ne mâna Réginei şi mie. E curios, am senzaţia netă a mâinilor tale cam umede şi cam reci. Te rog, te rog din inimă, vino în vis, dacă poţi fără suferinţă! Te iubesc.

19 noiembrie

Azi sunt şase săptămâni de când te duceai. Am impresia că nu e nimic adevărat din câte trăiesc, că e iluzie. Te aştept să vii. Acum eşti parcă într-un voiaj de câteva zile, nu te simt lângă mine. Sâmbătă noaptea am trecut prin deznădejde. Duminică, zi grea. Of, Doamne, ce greu e să nu te mai am. Te iubesc.

24 noiembrie, seara

Dragule, sunt singură de tot. Acum înţeleg ce dreptate aveai când îi judecai pe ai mei ca pe nişte perfecţi egoişti. Tu, unde eşti, înţelegi poate mai bine ca aci pe pământ *combien on est tout seul, tant que l'on vit*[64*]. Cine ştie dacă, aferată stupid cum eram uneori, nu ţi se părea că te las singur. Dar eu te iubeam, aşteptam cu bucurie momentul să mă întorc acasă ca să te găsesc. Parcă te văd în pat, cu jurnale multe în jurul tău. Te văd. Te simt parcă tot acolo, privindu-mă pe după ochelari. Uneori citeam până noaptea târziu împreună, atunci eram fericită, sau când mă luai pe repezeală să ieşim la un cinema, sau când ne înţelegeam pe de-a-ntregul pe chestii de politică sau de principii.

Pe unde eşti tu, îţi dai tu seama cât trăiesc prin tine, cu tine, în tine? Nu mi se dezlipeşte gândul de la tine. Uite, am impresia că te-ai aşezat acum lângă mine, că ţi-ai pus capul pe umărul meu şi că eşti trist că plâng. Îmi e dor de tine, dragule.

Trebuie să renunţi la tot în viaţa asta, dragul meu. Dacă eşti fericit acolo, cel puţin aş suferi mai uşor. Scrisoarea ta pentru Fag, găsită în hainele tale, am deschis-o. Fără dată, o întâlnire cu prieteni. Am fost exclusă din atâtea zile din viaţa ta! Ce soartă tristă şi dureroasă, sub aparenţa unei femei iubite şi admirate.

Aseară, dragul meu, m-a întrerupt Lula. Azi-noapte te-am visat. Tu plecai şi eu voiam să plec cu tine, de teamă să nu te îmbolnăveşti şi să te pierd iar. Semn că plec după tine? Ce bine ar fi! Deşi e soare azi şi cu el creşte în mine iubirea de viaţă, totuşi, fiind sigură că soarele de dincolo e mai splendid şi că vom putea zbura în spaţiu – vom face pe aeroplanele! – mă tentează gândul că se apropie sfârşitul. Maica, săraca, se stinge după tine.

Am impresia că nu poate fără tine. Dar tu eşti mai bine. Sunt mulțumită când te visez şi când aflu că altora le e dor de tine. Ieri seară Mişu mi-a făcut bine telefonând că de o jumătate de oră se gândeşte la noi doi. Aşa vreau, să nu ne despartă lumea. Te iubesc. *Jette les yeux sur mon livre*[65*]. Ajută-mă să corectez bine la a doua corectură. Te sărut cu drag, ca întotdeauna, ca în penultimul vis.

27 noiembrie

Stello al meu, azi iar îmi lipseşti dureros. Am nevoie de prezența ta. Ieri, ziua ta. Au venit părintele Gala, Marietta, Valérie, şi Régine, şi Lelia S. cu flori pentru tine. Mi-au telefonat băieții tăi de la Minister – am simțit tot timpul că lumea te iubeşte şi nu te uită. Îmi e dor de tine. Ieri la curs am răsuflat. Am spus pe față ce gândesc. Cred că ai fost mulțumit de mine. Vorbeam şi credeam că eşti în spatele meu şi-mi sufli curaj. Am avut şi satisfacția de a simți copiii toți, cei vechi şi dintre cei noi, alături de mine. Bălăşoiu a fost într-adevăr cavaler. Am plecat de acolo cu simțământul, pe care, ți-aduci aminte? îl aveam deseori când vorbeam seara, în intimitate: cinstea şi datoria împlinite cu dragoste sunt o putere şi morală şi socială.

Am găsit azi *Climatul dreptății* cu mucalita dedicație ce ne-ai făcut. Pe atunci, îl ştiam din citirea ta a manuscrisului. Acum îl citesc ca să mă întâlnesc cu tine. De ce nu intri acum pe uşă? Ce dor îmi e de tine. Vino, dă-mi un semn, te rog, te rog. Dacă citeşti şi mă vezi, ți-ar fi milă de mine. Hai vino, măcar în vis, dragul meu.

2 decembrie

Dragul meu. Tot mai mult am impresia că eşti aproape. Ultimele evenimente îmi dau un fel de certitudine că ne desparte doar un zid subțire, că tu eşti aici, că mă vezi. Simt că legătura noastră e indestructibilă. Cel puțin a mea spre tine. Întâmplarea din clasă a fost văzută de tine. Te simțeam la spatele meu, în picioare, ținându-mă de cap şi de umeri. Ai fost mulțumit.

Moartea domnului Iorga m-a exasperat. De la mişelia asta, nu mai cred în ordine şi linişte. Acum ştiu că e revoluţie. Unde ne va duce? L-am văzut trist, trist şi parcă umilit în colţul capelei. Ce soartă! Sau e voia ta? Omul acesta mare şi mândru, relegat într-un colț sărăcăcios, fără gardă de onoare, fără fastul acordat de lume atâtor morți! Fără tricolorul pe care, ca nici unul altul în această țară astăzi, merita să-l poarte pe inimă. Domnule Profesor! Acolo unde eşti acum, vezi desigur lucrurile sub specia eternității, surâzi de toată meschinăria ce ne munceşte şi te închini în fața luminii eterne pe care ai căutat-o cinstit. Nu voi uita lacrimile ce te înecau anul trecut la Conferința Ortodoxiei când citeai versuri religioase vechi. Ce pot face pentru dumneata, decât să mă rog din toată inima pentru odihna sufletului dumitale? Ieri, la mormânt m-am rugat ca pentru ai mei. Roagă-te smerit, profesore, pentru bietul nostru neam. Poate că te-a cruțat Cel Bun de durerea de azi. Cum ai fi suferit să vezi că intră la noi străinul duşman, în chip de prieten.

Voi, acolo, ştiți mai bine ce ne pândeşte, ocrotiți-ne. Şi de o fi să cad şi eu sub lovitura unor inconştienți, sufletul vostru liberat să-mi vie în ajutor.

Ieri m-am împărtăşit, Doamne, cu sfânt Trupul şi Sângele Tău. Am simțit o mare putere care mă cuprinde, îmi curgea foc prin vine. Doamne, fă să nu Te supăr, să nu te mâhnesc. Că de meritat ştiu, nu Te merit. Fă, Doamne, să Te pot servi cum vei vrea Tu. Mă doare sufletul, îmi e dor de Stello, sufăr de lipsa lui. Fie voia Ta. Dar din inimă Te rog, aşază-l la loc luminat şi dă-ne tuturor care trăim încă puterea de a fi pe placul Tău. Amin.

8 decembrie

Dragul meu, mă gândesc la tine mereu. Te asociez în toate. Ce se întâmplă acum la noi e grozav; impunitatea asasinilor mă copleşeşte. Trăim vremuri de josnicie. În tot haosul omenesc, o singură lumină: dreapta victorie a grecilor şi rezistența englezilor. Popoare care au o credință reală în Dumnezeu şi în soarta divină a omenirii. Tu, care vezi acuma toate, limpede, cu adevăratul lor sens, desigur că nu te mai tulburi. Dă-mi, Stelule drag, calmul şi curajul necesar să trăiesc. Îți scriu numele şi mă sfâşie gândul că nici o scrisoare cu „Stelule drag” nu te mai ajunge, şi totuşi, am siguranța că le citeşti pe acestea. Simt că te bucuri de prezența lui Tity şi

Puiu în casă. Sunt sigură, de altfel, că tu ai adus-o, cum ai şi împins-o să plece, pe Lula.

Je m'en veux[66*] de a fi fost uneori nerăbdătoare cu ea, săraca! E nenorocită, dar nu din neavere ci din temperament. Nu se poate decide spre independenţă, fiindcă o costă riscul unor nenorocite de bunuri. Dar nu e numai spaima de bani ci mai ales un sentiment de „dreptate" din care nu poate ieşi. Vorba Sfântului Paul despre superioritatea dragostei asupra dreptăţii e divin inspirată. Îţi privesc fotografia. Te sărut în gând, te simt aici lângă mine, dar aştept un semn, o scrisoare venită de la un mediu străin. Aştept. Am uneori impresia că nu mai mă laşi mult timp aici, că vii să mă iei. Mă tem uneori de necunoscut, dar mai ales de timpul imediat după moarte. Totuşi perspectiva de *te retrouver me donne un élan de jeunesse*[67*]. Aveai tu dreptate, nu pot fără tine. *Allons, qu'en dis-tu?*[68*] Te sărut. La revedere, pe curând, da? Te iubesc.

31 decembrie

Azi se sfârşeşte anul acesta, an păcătos, trist, funebru, catastrofal.

N-am mai stat cu tine de vorbă de o lună. A murit Maica, i-a fost dor de tine. Mi se pare că tot visez urât şi că trebuie să mă trezesc. Moartea Maichii m-a învăţat şi ea multe. Conversaţia cu Maica, joi dimineaţa, ca un fel de testament al ei. Cu gândul la voi, copiii ei, mândră că aţi fost cumsecade, că „n-aţi pretendat nimic de la ea". Şi ce tristeţe a fost în ea când a evocat cei zece ani de lipsuri – parcă se cutremura, apoi calmul cel mare, deşi era încă printre noi. Suferinţa ei trupească, prea dureroasă ca să vreau să mi-o amintesc. Îmi e scumpă amintirea ultimei nopţi când o vegheam cu Aurora. Ea dormea liniştită, noi ne vărsăm amarul şi ne înduioşam de amintiri scumpe. Era totul aşa calm, moartea şi viaţa stau strâns legate laolaltă. Azi am dus-o la locul ei de veci şi pe tante Irène. Multă lume şi tineri – ca şi la Maica. Amândouă au fost şi oameni întregi şi mame exemplare. Ele şi-au meritat odihna. Am fost la tine, nu eşti acolo. Te chem, te simt aici în casă. De ce nu pot să comunic cu tine? Mă tem că te tulbur chemându-te prea insistent. Te rog, Stello, caută un mijloc, dacă e îngăduit, să-mi spui că eşti şi că ţi-e bine.

Doresc din toată viaţa ce am în mine să-ţi fie bine.

Am pierdut lănțucul de la mână pe care tu scriseseşi pe greceşte ceva ce era, pe cât îmi amintesc, de atunci când mi l-ai dat: „Cu tine pe vecie”. De ce l-am pierdut azi? Oare vrei tu ca anul ce vine să mă dezlege de legătura cu tine? Sau pleci mai departe? Eu sunt cu tine, aici şi dincolo, cu voia Domnului. Te iubesc.

1*. Slujba lui Mai (germ.), sărbătoare catolică.

2*. El dansează în fața oglinzii (fr.).

3*. Se înşală pe sine însuşi (fr.).

4*. E un om mare (fr.).

5*. Prejudecăți (fr.).

6*. Dumnezeul meu (germ.).

7*. Sf. Augustin fremătător de viață (fr.). Comparația se referă la C. Noica, pe care Alice Voinescu îl cunoaşte cu ocazia acestei conferințe.

8*. Sălbatic (fr.).

9*. Fremătător şi diferit (fr.).

10*. Exact cât să aibă la ce se gândi (fr.).

11*. Caut (fr.).

12*. Aceasta dă o notă de vulgaritate (fr.).

13*. Să fiu îndrumată (engl.).

14*. Răscruce (fr.).

15*. Îi încredințez totul lui Dumnezeu (fr.).

16*. Caracter prost (fr.).

17*. De la fr. *rattraper*, aici cu sensul de a recupera.

18*. Ceea ce înseamnă acelaşi lucru (fr.).

19*. Unirea pentru adevăr (fr.).

20*. Conceput sub forma unei scrisori, textul care urmează a fost scris când Alice Voinescu a primit ştirea despre moartea lui Paul Desjardins.

Dragă, dragă bătrâne Maestre, nu voi mai revedea deci ochii dumneavoastră albaştri, privirea plină de entuziasm şi de încredere în viitor. Nu voi mai vedea deci niciodată silueta dumneavoastră înaltă şi chipul de intelectual pur, totdeauna cu o carte sub braț sau în fața ochilor, trecând pe sub carpeni sau, aşezat ca un călugăr, în fața ferestrei, în bibliotecă. N-o să-mi mai arătați niciodată vreun pasaj îndrăgit dintr-o carte rară, nu vom mai deplânge niciodată împreună soarta popoarelor asuprite şi nici nu-mi voi mai resimți propriul entuziasm înnobilându-se, fiind primit de al dumneavoastră, cu acel gest de generozitate totală față de cei pe care-i ştiți sinceri. Ştiu că unii nu vă iubeau, se temeau de ironiile dumneavoastră. Dar cu cei simpli, cu cei autentici, fără pretenții, erați totdeauna bun şi gata să-i ajutați. Mulțumesc pentru tot ceea ce ați însemnat

pentru mine. Mulțumesc. Fie ca Dumnezeu să vă primească printre fiii lui întru lumină. Rugați-vă pentru noi, Maestre dragă şi, fiindcă acum sunteți în pace, rugați-L pe Dumnezeu să ne-o dea şi nouă; fiți solul păcii între pământ şi Cer, dragă Maestre!

Ieri a fost ca şi cum totul m-ar fi pregătit să primesc cu demnitate această veste dureroasă. *Mizantropul* jucat de Comedia Franceză, cele trei ore în această atmosferă de nobilă şi adâncă omenie, m-au făcut să-mi regăsesc un echilibru şi un nivel spiritual de acea bună calitate pe care le găseşti la Pontigny. Ieşind de la spectacol şi de la acel dialog eliptic cu Clarion, emoționată până la lacrimi, m-am întors acasă cu un sentiment ciudat de bucurie şi suferință deopotrivă, sentimentul exilatului care şi-a revăzut patria pentru câteva ore. Nu că nu m-aş simți întru totul de aici, dar sufăr că nu suntem în stare să trăim la propria noastră înălțime, ci numai în compromisuri şi pasivitate fără ieşire (în fr., în orig.).

21*. A-ți dărui durerea (fr.).

22*. Dumnezeu l-a salvat, nu i-a permis să se renege (fr.).

23*. Fecioara îndurerată (fr.).

24*. Lipseşte legătura (fr.).

25*. Viața crede în viață (fr.).

26*. Împotriva evidenței din acest moment (fr.).

27*. Chiar şi inutilitatea nu este inutilă (fr.).

28*. Am ratat această întâlnire (fr.).

29*. Ritmul ei banal (fr.).

30*. Amestecată, claie peste grămadă (fr.).

31*. Nu există nici un mijloc pentru a o nega (fr.).

32*. Laşitatea se plăteşte (fr.).

33*. Un suflet chinuit (fr.).

34*. O parte a unei puteri care mereu vrea răul şi mereu face bine (germ.).

35*. Nimic nu-mi mai merge (fr.).

36*. Nu sunt decât un avorton (fr.).

37*. Ce eşec (fr.).

38*. Ca să-i dau cu tifla (fr.).

39*. Grijă pentru adevăr şi totuşi foarte mult joc. Până unde merge la ea înțelegerea lucrurilor sfinte (fr.).

40*. Domnie a spiritului (germ.).

41*. Adâncul secret (fr.).

42*. Totul este de reluat de la capăt (fr.).

43*. Sunt un nimic (fr.).

44*. De la fr. *affolant*, înnebunitoare.

45*. Lăudăroşenie (fr.).

46*. De la fr. *crâner*, a brava.
47*. Alinat (fr.).
48*. Croială proastă (fr.).
49*. Puțin tandră (fr.).
50*. Batjocoritor (fr.).
51*. Slujnica ta (fr.).
52*. Expediat (fr.).
53*. Era un copil (fr.).
54*. Să nu ne judecăm. Să iubim. (fr.)
55*. Foarte căzută (fr.).
56*. Indispensabili (fr.).
57*. Mulțumesc pentru tot. Te iubesc. (fr.)
58*. Batjocoritor (fr.).
59*. O femeie sfârşită (fr.).
60*. Nu mă mai interesează nimic (fr.).
61*. De la fr. *mitaines*, mănuşi care lasă degetele descoperite.
62*. Perete subțire (fr.).
63*. Pe deasupra mulțimii (fr.).
64*. Cât de singur eşti, cât trăieşti (fr.).
65*. Aruncă-ți ochii pe cartea mea (fr.). Alice Voinescu îşi făcea corectura la lucrarea *Aspecte din teatrul contemporan*, care va apărea la începutul anului 1941, la Editura Fundațiilor Regale.
66*. Îmi reproşez (fr.).
67*. De a te regăsi îmi dă un elan tineresc (fr.).
68*. Spune, ce zici tu de asta (fr.).

1941

23 ianuarie

N-am mai scris din lipsă de caiet.

Se petrec evenimente mari, noi suntem prea mici să le sesizăm importanța. Sufăr să văd români bătându-se cu români, vărsând sânge românesc, când dușmanul e în țară şi la granițí şi cei din jurul meu nu înțeleg. Egoismul îi face orbi la toate, la tot ce nu le convine. Sunt vinovați legionarii de ce se întâmplă acum, dar de ce asemenea reacții? Şi, oricare ar fi fost vina, a oricui, durerea e aceeaşi, şi viitorul e întunecat. Bubuie tunul şi şuieră gloanțele mitralierelor, e lugubru. Mă simt foarte singură. Stello dragă, tot mai mult îți simt lipsa, inteligența ta limpede şi, dedesubtul capriciilor de viață intimă conjugală, viziunea ta obiectivă în toate. Aveai dreptate că mă iluzionez, că trăiesc în nori. Optimismul meu, acum îl înțeleg: trăiam la adăpostul tău. Mi se părea că sunt de sine stătătoare. Eram şi sunt aşa, în gând ca şi în faptă. Dar puterea mea de rezistență, de nădejde, de „credit” ce făceam tuturor, ți-o datoram ție, de care mă rezemam. Nu mai am poftă de viață fiindcă nu mai cred în oameni. Sunt momente când egoismul se dă pe față. E legitim până la un punct, dar e dureros să constați cât de de puțin contezi, când nu le eşti pe plac. Nu te suferă trist, chinuit, tăcut, îngrijorat. Cred că Dumnezeu îmi trimite mici experiențe pentru a mă dojeni cât de puțin am ştiut să te prețuiesc. Că m-ai înşelat şi m-ai chinuit, acum nu mă mai miră, eram şi sunt o ființă exasperantă de prostie şi aspirație nesăbuită. Trăiam în nori, te agasam. Acum trăiesc „dincolo”, îi agasez pe cei din jurul meu. Am un profund dezgust de toată ființa mea, care nu e la locul ei nicăieri. Numai singură cu Dumnezeu sunt suportabilă. Îmi e silă de mine: nu am nici puterea egoismului sănătos, care trage cu pumnii pentru a se aşeza, nici sfințenia renunțării totale. Bună de scuipat! Iar țipă legionarii: „Horia Sima, Horia Sima!”[1] Ce vor? Nici ei nu ştiu bine, căci e imposibil să creadă că sunt în stare ei să conducă o țară, necopți cum sunt. În fond e izbucnirea unei nemulțumiri, e ceva care fierbe în toată

omenirea. Ce vrem? Am pierdut sensul vieții. E în joc creştinismul. Amărâții aceştia se cred martiri creştini, când sunt instrumentul diavolului. Ce putem face? Nu se doboară spiritul acesta cu şrapnele, ci numai cu rugăciune şi curaj de a trăi creştineşte. Mor pe capete. Se preferă ura.

Sunt tristă de moarte! Doamne, ce pot face guvernanții? Ei trag. Până la urmă, îi vor omorî pe cei care țipă acum; dar pe urmă? Mă tem că fanatismul se înteţeşte în luptă. Capii lor însă nu-i cred nevinovați. Sunt arivişti şi aventurieri. Păzeşte, Doamne, bruma de dreptate şi de umanitate la care a ajuns biata omenire! Nu o lăsa să se bată singură cu duhul răului, mincinos şi distrugător! Ajută, Doamne, civilizației creştine, omenoase, să fie mai tare ca barbaria frenetică. Fă Tu, Doamne, o minune. Ți-o cer.

5 februarie

Dragule, n-am mai scris de mult. Din lipsă de caiet şi din singurătate. Am luat acest caiet din mapa ta. Am impresia că eşti lângă mine. Speram aseară că vii să mă iei, era iar un termen fatal, 5 zile după Sf. Ion. Pesemne că mai am mult de şlefuit în mine. Îi spuneam ieri Părintelui Gala cât de mult dau înapoi. Nerăbdarea, indignarea la unele reacțiuni ale „aproapilor”, simțământul de a fi de aiurea, de a fi deplasată, imposibilă în mediul meu, de a-l irita, şoca, toate acestea mă fac să doresc tot mai mult singurătatea şi contactul cu cei tineri, care au sufletul curat, chiar când sunt încăpățânați. Nu au prejudecăți, şi învechite şi întărite de egoism, ca noi. Cu ei mă lupt cu plăcere – ei, ca şi mine, caută, nu cred că au găsit. Chiar când sunt rătăciți, o fac cu generozitate. Ştiu cât m-ar judeca anturajul dacă ar citi aceste rânduri, m-ar stigmatiza cu epitetul de „verde” sau „roşie”, dar ei nu înțeleg, fiindcă habar nu au ce sunt tinerii. Cu G. Tătărăscu m-am înțeles perfect. Dacă aş putea să-i cresc pe unii din ei în dragoste de adevăr şi în dezinteres, cred că ar face să mai trăiesc. Aşa cum se scurg zilele acum, e viață pierdută – afară de lecții.

Tête-à-tête-ul cu doamna Sabina Cantacuzino mi-a făcut bine. Bătrânețe înțeleaptă şi clădită pe o experiență vie şi lungă. Patriotism real, plătit, nu vorbărie. Gândeşte aşa de just, chiar când inima e în joc. Ieri ora cu Părintele m-a ajutat să respir. Şi aci adâncă înțelepciune – cât de superioară! Fiindcă s-a ridicat peste cele lumeşti. Parcă şi el şi-a făcut spovedania

trecutului. O tristețe adâncă în acest bătrân savant credincios. Artistul ridică uneori capul din rasa monahală. Când îi citeam din Eschil, îi străluceau ochii. Recunosc că „Frumusețea" rămâne goală fără conținutul ce îi vine de aiurea, din sfera esențelor, aş zice. Dacă n-ar fi *revelatoare*, nu ar fi artă genială. Eschil e încontinuu revelator. Dacă aş putea s-o transmit copiilor în clasă!

Ieri, examenul de selecție f. slab. Lipsă totală de intuiție artistică şi de cultură. Cei 2-3 mai buni se simțeau inteligenți şi mai culți. Nasta[2] nu cred că are talent, dar e subțire, cultivat, domn. A spus foarte frumos bucata suavă, intimă, flou.

Multă vulgaritate subiacentă la unele fete. Impresia de paragină, de nelucrat. Convorbirea cu Marietta Sadova. O cred sinceră. Trebuie să fie adânc dezamăgită. Trebuie să fie greu să crezi în ceva adânc şi să dea faliment. Tocmai când reuşeşte! Dar cum au putut crede oamenii care gândesc cinstit şi cred în Iisus, într-o asemenea mişcare întunecată, întemeiată pe răzbunare şi disciplină oarbă supusă capriciului primului aventurier? *Cartea Căpitanului*[3] o fi o serie de precepte, dar care n-au valoare decât prin subordonare la preceptele creştine. Or, fundamentul creştin e lezat de principiile lor. O mare confuzie datorită totalei inculturi. Nu ştiu ce e creştinismul, nu ştiu nici istorie românească. Nu ştiu nici arta de a guverna, nu ştiu măcar ce vor. Mişcarea, văzută de sus, e interesantă ca un elan către… altceva! Acum s-a văzut însă că elanul nu are răsuflarea lungă – s-a oprit în poftă de putere şi avere! Dureroasă constatare pentru un bun român. Până şi în revoluție am rămas superficiali. Mă apucă un fel de leşin intern de câte ori mă lovesc de uşurimea asta a noastră – e de sus până jos. Ce ne poate tămădui?

Stelule drag, îmi e dor de tine până la suferință. Te chem, clipă de clipă, lângă mine. Fii îngerul meu păzitor. Te văd surâzând ironic. Ai aerul de a spune: şi dacă îți inspir dorințele mele, ce vei face? Îți răspund: mă vei ajuta să le trăiesc cinstit, frumos.

15 februarie

Dragoste, n-am mai scris iar de mult. Mi s-a părut că eşti aievea lângă mine, uneori, alteori departe. Dar *eşti*. Nu cred în teosofie, dar articolele date de

dna Galaction mi-au făcut bine. Mi-au umplut imaginația cu imagini fericite. Gândul că ești și că ești mulțumit, căci viața ta a fost curată, mă liniștește. Dar sunt singură, tot mai singură. Și simt această singurătate ca o grozavă diminuare. Alte văduve au copii, eu sunt adevărat văduvă, ca cele din Biblie, care sunt echivalentul călugărițelor. De ce nu mă călugăresc? N-am nici un respect pentru călugărițele noastre, iar catolică nu doresc să mă fac. Voi trăi în lume ca o călugăriță, ți-am făgăduit-o. Nu doar că tu ai nevoie să mă știi ruptă de lume, dar pentru că așa mă apropiu mai mult de tine și de lumea ta. Privesc în jurul meu. Mă dezgustă ușurimea, mă întristează găunoșenia – vidul, vidul, vidul! Cei tineri din clasă ori sunt fanatici, ori nărozi. Rari cei ce râvnesc smerit spre un adevăr. Cei de vârsta mea – din fericire că unii, cei care se zbat pentru a trăi, iau în serios munca și meseria – sunt cei mai buni. Cu T[ity Pitișteanu] merge din ce în ce mai greu. Nu suportă nici o contrazicere, nici o părere care nu e a ei. Mă abțin de la orice judecată. Pesemne toți avem nebulozități în noi pe care singuri nu le putem recunoaște. Tot mai mult am sentimentul singurătății. Burghezia are calități. Eleganță mai puțină în aparență, dar morală mai solidă în fond, sau când e lezată morala, este, poate, cu simțământul că a greșit. Ceilalți acomodează principiul la capriciul lor. Îmi făgăduiesc să nu mai judec o lume întreagă, anumite probleme și manifestări. Îmi e dor de tine. Se face primăvară. Te văd fugind grăbit spre curse, te văd fercheș și primăvăratic, vioi, adulmecând aventura. Mă simt ca altădată lângă tine o mârmă, neputând să mă țin „vital" și „imaginativ" după tine. Mă simțeam pe atunci umilită și tristă, nu înțelegeam că mă părăsești pentru prima gâscă plină de viață, de porniri, de tinerețe. Acum mă simt singură și umilită de soartă, o neisprăvită care n-a știut să trăiască. Am neta senzație a inutilității mele de totdeauna. Voi fi topită în stofa comună pentru a începe *da capo*!? Sau voi vegeta prin sferele anostelii veșniciei? Dacă n-aș ști că Iisus a murit ca să mă învie și pe mine, ca să mă facă *om*, aș putea pierde mintea în fața abisului meu de inutilitate. E greșit cuvântul, sunt mai rău ca atât: sunt avortată. Nici om, nici neom. Sunt doar o năzuință avortată. Părintele Galaction mă ceartă și pretinde că așa trebuie să treci prin dezgustul de tine, ca să te luminezi. Așa o fi, dar mult e greu de suportat. Tu, maică dulce, vei fi trecut și tu, pe tăcute prin asemeni dezgusturi. Te simțeam uneori, după ce o făceai prea lată, că ți-e silă de tine. Atunci luai dușuri prelungite. Te iubesc numai pe tine.

2 martie

Dragule, azi îmi e un dor nebun de tine. Aş fi stat la cimitir[4] până seara, fără gând, fără aşteptare. Nu pot să mă gândesc cum e trupul tău acum, fără să leşin intim. Dar tu eşti cu mine, liber, în alt trup, luminat! Ieri ai bătut de două ori în biroul meu, aşa sunt convinsă. Eşti cu mine tot timpul sau, mai bine zis, sunt cu tine. Lumea mă oboseşte. Aş sta pustnică. Doar să-i văd pe ai mei, intim. Nu crezi că se mărită Maricica? Nu o găseşti pe toate cărările! Sunt înfiorată când văd cum lumea ia aşa de uşor actul căsătoriei şi se încurcă în prejudecăți şi în pretenții minore.

Trebuie să fac conferințe şi n-am poftă, n-am idei, sunt detaşată de toate. Mi-e dor de tine. Dă-mi un semn, te iubesc.

13 martie

E noapte. Îmi e dor de tine tot mai mult… Te aştept dintr-o călătorie. Revin la o stare normală doar cu perspectiva unei întâlniri iminente, în suflet. Îmi surâzi din fotografie uneori foarte trist, întrebător. Te visez, când vesel, când zgribulit. Când te-am visat pe stradă în palton şi parcă erai dublu, de ce m-am trezit cu palpitații grozave? Sunt sigură că te-am întâlnit *realmente* în astral. Degeaba aş vrea să te uit, să mă emancipez de tine. Sunt a ta pe vecie. Acum am putea să ne înțelegem, când tu ai văzut mai departe şi când ştii cât de mult sunt a ta.

Restul, nimic nu mai importă serios. Trăiesc ca din datorie: aştept pe „dincolo”. Nonna pe unde e? Dar Maica? Vă iubesc tare! Veniți în vis.

17 martie

Azi e conferința mea. *Creştinism şi destin.* Ar fi multe de spus. Nu am poftă, îmi lipseşti. Dacă tu eşti cu mine, va merge, dacă nu, sunt goală. Ieri, dejun la Djuvara. Obsedat de Kant şi, ca de când îl cunosc, de gândul originalității. În multe privințe, copilăros încă. O chinuie pe nevastă. Îmi aminteam ce spunea Stello – e egoist *à sa manière*[1*]. E singur şi nu se poate

resemna cu singurătatea. E un cap gânditor, dar nu ştiu dacă nu a mai rămas încă un strop de vanitate în el. M[işu] copilăros de versatil. Mă îngrijorez de lipsa de obiectivitate la noi. Stello dragă, tu erai altfel. Brutal, dar mai obiectiv. Tot tu rămâi cel mai deştept şi obiectiv de la noi.

19 aprilie

Sâmbăta Paştelui. N-am mai scris de mult. Mă lupt mai puțin cu viața, decât cu ce e dincolo. Simt că e o stare hibridă. Aş privi iar spre viață, dar nu mai are pentru mine seriosul ei de altădată. Toate ororile ce se întâmplă în Iugoslavia, în Grecia, totul mi se pare numai simbol, realul e aiurea. Mă surprind cu toată atenția spre noapte, spre visuri. Ziua cade pe al doilea plan. Altădată, ca azi-dimineață, cântă în mine ca o bucurie. Ştiu că e efectul împărtăşaniei. Tot mai mult simt ce putere şi linişte şi bucurie creşte din ea. Dar mai trăiesc în mine prejudecăți, cum e aceea că bucuria e legată de cele pământeşti. Un gust de ireal e în tot ce fac, ce simt, ce gândesc. Oare aşa e la toți sau „sunt de esență proastă” şi o descopăr acum? Nu cred. Trebuie să fie aşa la toți oamenii care nu se sfiesc să gândească până la capăt gândul lor. Gust de inutil, de provizoriu, de nereal în tot ce fac în afară de lecții. Oamenii de vârsta mea mi se par tot mai îndepărtați de mine. Cei tineri sunt tulburi – unii dinamici orbeşte, alții prea iute înfrânți.

Se apropie momentul slujbei. Aştept să sune clopotele ca să mă aşez cu tine la masă. Mi-ai spus că, invizibil, eşti lângă mine, când vreau. Nu vreau să te obosesc, nu vreau să faci eforturi, dar ştiu că tu singur vei veni lângă mine. Nu realizez că eşti în altă lume. Azi, tot timpul am impresia că vii. Cristos a înviat! pui mic.

25 aprilie

A trecut vacanța fără nici un folos sufletesc, afară de fericirea Împărtăşaniei. Dar am voie să cer mai mult? Sunt ridicol de pretențioasă. Alții nu gustă o viață întreagă această fericire. Sufăr la gândul că tu, Stello drag, n-ai avut curajul sau, mai bine zis, ai fost prea modest şi pudic pentru a îndrăzni să o

faci. Am impresia că am fost groaznic de egoistă în discreția cu care te-am tratat, nu am insistat destul. Dar tu eşti acum în lumina adevărului, acum ştii ce ai pierdut pe pământ, dar am siguranța că bunătatea divină a prețuit curățenia sufletului tău şi elanul lui sincer. Te-am visat că te purtam în brațe, gol. Să fi fost amintirea unei „Pietà" din Renaştere sau realmente aveai ceva să-mi spui? Te-aş purta în brațele sufletului tot timpul, până vei putea sta pe picioarele tale. Mă voi ruga şi mai intens ca până acum, simt că am obosit spiritual, parcă n-am răsuflare, mă rog din buze, din stricta datorie a unei făgăduieli. M-am banalizat iar, îmi trebuie reconfortul singurătății şi al tăcerii. Mă simt bine de când sunt singură în casă, cu tine nevăzut, dar prezent. Azi, cu Flo la lacuri. Zi glorioasă. Parcă nu ar fi atâta jale în lume. În fotografia soldatului sârb care şi-a frânt arma e scrisă toată înfrângerea a milioane de oameni care nu au altă vină decât că aparțin unui popor mic. E dezgust şi dispreț pe fața şi mâinile bietului sârb. Nu pentru „duşmani", dar pentru tot tragismul adevărat al vieții – tortura omului în fața neînțelesului. Cum se va ridica acest anonim din lipsa de sens al vieții, pe care o exprimă ființa lui întreagă? Măcar de l-ar munci întrebarea până la revoltă, măcar de s-ar hrăni cu ură împotriva duşmanului, dar dacă se îneacă într-o pasivă acceptare amară, din care va evada în uşurime, în egoism, în „tot aia e"!

Aseară vorbeam cu Alex [Nasta] de toate acestea. El primeşte totul cu fermitatea bărbatului, care priveşte obiectiv istoria. Recunoaşte că unei presiuni formidabile ieşite dintr-un popor în ascensiune nu-i poate nimeni rezista. E drept că nemții au conştiința unei „misiuni", pe când noi, cei mici, avem numai instinctul de apărare, iar „conştiința misiunii" e doar o lozincă zvârlită de câțiva puțini; pentru alții e o lozincă verbală periculoasă. Ca să ne apărăm de influența dăunătoare, trebuie să dezvoltăm în noi conştiința bunului nostru spiritual de valoare universală, însuşiri care să ne pună alături de cei mari. Mă doare şi mă sperie uşurimea cu care oameni de treabă ne subestimăm, oprindu-ne la „țigănia" de suprafață. E drept că azi am ajuns „țigănoşi" ca alții, în schimb avem omenia şi…

19 mai

Dragule, nu am mai scris de mult. Nu ştiu cum trece vremea. Gândul îmi e mereu la tine, deşi de o lună, de când te-am visat rugându-mă să nu te obosesc, m-am liniştit. S-a schimbat ceva în mine. Te-am văzut parcă aievea, ştiu că eşti şi că eşti lângă mine. Sentimentul unei securităţi definitive. Aştept de la tine idei, ajutor.

Afacerea cu Dinu Sighireanu[5], prilej de a încerca bunătatea oamenilor. Ionel Şoneriu[6] s-a dovedit plin de inimă şi resurse. Cum poate Zizella[7] să se comporte atât de crud cu el? Femeile amorezate devin hiene pentru oricine altul decât bărbatul iubit. Urâţi suntem noi, oamenii, Doamne! Te plâng cât trebuie să rabzi!

Parastasul dlui Iorga a fost ca o sărbătoare naţională, dar încă o dată m-am convins că trăim totul superficial. Ţinută mondenă, mai ales la Academie, de un ton de mediocritate şi maimuţăreală, faţă de o şedinţă solemnă între toate! Motru, ambiguu. Bănescu, plin de suflet şi dragoste, dar monoton. Cred că nimeni altul decât însuşi Iorga ar fi putut să vorbească despre el. Sau dr. Ioan Cantacuzino, sau Ionel Brătianu. Trebuia tonul amplu al suflului echivalent. Scaunul îndoliat împodobit cu tricolorul şi florile din faţă parcă singur umplea incinta. Prezenţa Regelui [Mihai], deşi atât de tânăr, da prestigiu ceasului. Nu ştiu de ce, exceptând pe Enescu, care făcea figură total deosebită, toţi ceilalţi păreau stinşi, mici, mărunţi – *un seul être vous manquait et la salle était dépeuplée*[2*].

Tânărul-copilul-Rege, cu tot tronul de începător, promite. M-a dezamăgit silabisirea discursului, dar m-a încântat curajul de a corecta lipsa de omenie şi respect al celor ce-l conduc, faţă de memoria tatălui său. *Toţi predecesorii mei* a revelat un caracter. N-a ridicat tonul, n-a schimbat nimic din tonul copilăresc, dar a marcat un simţământ de demnitate care m-a încântat. Mă face să pun nădejdi solide în el. Ce mare lucru să poţi ajuta un astfel de copil să se coacă[8]! Cum aş dori să-i fiu profesoară! Poate vrea Dumnezeu să-i pot fi de folos. Din toată inima o doresc. Turul de strângeri de mână era duios. Se supunea cuminte, deşi foarte timid. Singurul care l-a salutat pe „Suveran" şi nu pe tânăr a fost Enescu. Încă o dată mi s-a confirmat credinţa că numai cei mari de tot sunt în stare de a recunoaşte prestigiul altora. Ziua „Iorga" a fost o zi de amintiri frumoase, de amintiri de zile româneşti. Tot timpul îl văd, îi aud glasul, îi văd surâsul batjocoritor. Iată unul care nu poate pleca dintre noi. Frumos a vorbit Părintele Criveanu în Biserică. Curaj şi preţuire justă. Tot credinţa dă nobleţe şi înţelegere justă, chiar celor mai smeriţi decât un Iorga. Şi tonul blând, cald, occidental al

popii făcea dovada cât e de umanizată credinţa. Aş vrea să-l pot revedea pe Sfinţia Sa. Când mă gândesc că venea regulat la conferinţele mele! Cazul Hess! O emoţie adâncă în viaţa mea atât de interiorizată acum. Mă simt înviorată, dragule. Am impresia că începe o viaţă nouă. Nu-i mai cer lui Dumnezeu să-i pedepsească pe păcătoşi – ar trebui să ne înece pe toţi – dar îl rog să ne dea pace.

Te iubesc. *Făgăduiesc să revin zilnic seara.* Ţi-am făgăduit să revin zilnic. Îţi scriu chiar astă-seară fiindcă am avut o zi plină. Conversaţia cu Mimy – ca întotdeauna aduce o plinătate şi o cinste de trăire care îmi fac bine. Cu ea stai pe terenul solid al veridicului şi al aspiraţiei autentice, nu ieftin, nu iluzoriu. Vizita dnei Procopiu[9], citirea textului ei cu citări din scrisorile Reginei Maria emoţionantă – plângea – au fost clipe de amintiri care ne-o aduceau pe Regină între noi. Nu pot realiza că nu mai e. Ca şi pe tine, o simt pe aproape. Cursuri foarte amuzante, dar revelatoare pentru invidia sau poate mai bine zis pentru cruzimea acestei generaţii. Nu suportă nici măcar încercarea de a se ridica peste nivelul comun al unuia dintre ei. Nu sunt copţi pentru discuţie. *Le quart d'heure*[3*] cu Marius [Nasta] mi-a făcut bine. Calm, fericit prin copii şi cămin, o viaţă plină, bogat generoasă. Îi lucea bucuria în ochi vorbind de Ina. E încântătoare, împlinită în toată dimensiunea ei, creşte rotund. Sandu pare mai copil ca ea. Se rezema de ea ca un copil – el va evolua mai târziu – fac un cuplu încântător de tinereţe şi dragoste. Îmi place că îşi fac menajul singuri trei zile pe săptămână, că au şi gătit împreună. Aşa se face tovărăşia, muncind cu bucurie în lucruri smerite! Îţi aduci aminte, pui mic, când ai făcut tu primele jumări în casa noastră? Dacă aveam copii, desigur viaţa noastră era alta şi tu, poate, mai erai încă. Dar *eşti.* Nimeni nu-mi va lua această credinţă. Convingere. La Mimy P[aleologu], simpatie ca întotdeauna. Mişu, cam obosit, prea mare tensiune. E aşa blând acum cu mine, adevărat prieten.

20 mai

Dragule, azi avusei o zi plină. Dimineaţa, întrunire la Sabina Cantacuzino pentru ciclul de toamnă. Se fac proiecte pentru conferinţe istorice. De faţă: Ion Pillat, Chiriţescu, Taşcă şi Romanescu. Discutând subiectele „Importanţa oamenilor politici în formarea României moderne” sau

„Pământ şi duh românesc”. Se întreabă dacă cenzura va permite. Discuția alunecă la „Conducător”. Aflu diferite aprecieri prețioase de ştiut. Sabina Cantacuzino spune, citând textual, o apostrofă: „Să nu crezi că România Mare s-a făcut fără mine” – mă tem că citez greşit, atenuând pretenția! Ea a spus că Antonescu era adevăratul şef de Stat-major, Prezan doar cu numele. Antonescu, înfăptuitorul. Ion Pillat a adăogat că Prezan era ecoul fidel al dezideratelor franceze, încât Averescu şi ceilalți, care erau froasați de a primi ordine de la francezi, aveau discuții cu el. (Cum se schimbă lumea!) Toți, indignați de pretențiile de a fi făcut România Mare şi de a nega tot trecutul făcut de alții. La citatul de mai sus, Sabina Cantacuzino a adăogat: „Da! Cum nu?”. Niciodată n-ar fi putut să înlocuiască acțiunea politică a lui Ionel [C. Brătianu].

21 mai

Azi zi frumoasă de mai – puțin vânt.

Conversație cu Valérie, cu Maricica – amândouă au dreptate şi nu au. Maricica foarte obosită. Vrea să se mărite acum. Coincidență sau voia Ta, Doamne? Sper că Maricica va înțelege de data asta că un bărbat trebuie cucerit.

Ce zici de propunerea de la *România Nouă*[10]? Să primesc? Aştept să mă îndrumezi! Da? Pusi dulce.

23 mai

Zi simpatică, dar fără spor!

Cum să fac, puică, să mă închid, să pot lucra? Mâine o mulțime de angarale – nu ştiu cum să scap de ele, dar tot cred în miracolul rezistenței anglo-americane. Să fie numai iluzii? Cartea[11]? Am impresia că lumea o simte… distantă. O găsesc grea, nemțească etc. fiindcă îndrăzneață, vrând să aducă ceva nou. Altfel, toți admirativi. Ion Zamfirescu, singur, o iubeşte. Să vedem ce spun Pillat, Ciomac, Vianu. Îmi e rău, am răcit, am poftă de lucru şi nu mă lasă nimeni.

Ieri seară, am impresia că a fost fiasco. Nu au elan nici unul, nici altul. Maricica e prea obosită.

24 mai

Guturai năprasnic. Te-am visat atât de aproape, pui drag, încât azi sunt complet normală. Eşti cu mine. Am lucrat dimineaţa bine. După-masă, cucoane. Maricica extrem de arici, trebuie luată domol. Zvonurile despre carte îmi fac plăcere. Te las, pui mic. Am impresia că stai lângă mine. Nu mă părăsi. Ce dreptate aveai când spuneai că o să simt grozav lipsa ta.

Bătălia pe insula Creta oribilă. Veştile nu mai găsesc în noi un ecou viu, altfel n-am putea trăi în indiferenţă. Patruzeci de vapoare pline cu oameni au fost scufundate! Ce oroare! Câtă groază în mii de nenorociţi, înghiţiţi de valuri! Nici nu mă pot bucura că nemţii au mâncat bătaie! Nu mai pot lua partea decât celor nevinovaţi. Apelurile de la Londra, astă-seară, spre francezi contra lui Darlan – pline de fervoare, am regăsit Franţa. Dar şi cei de la Vichy trebuie să aibă motivele lor. Nu cred să fie trădare nici din partea lui Darlan. Mi-a intrat un cui în inimă auzind apelul care cerea sabotaj şi insubordine pe vapoare. Oare nu e asta începutul revoluţiei? Am înţeles ce se petrece la noi cu legionarii. E grozav ca un popor să fie împărţit în două tabere şi încă în asemenea circumstanţe! Fără să ştiu de ce, totuşi nu văd Franţa decât revoltată de ce se petrece cu ea. Pe Collet îl admir, dar dacă flota ar face la fel, ce consecinţe pentru toată ţara? Doamne, fă o minune! Pui mic şi drag, tu ştii ce va fi? Sau nu încă? Vino iar! Da?

25 mai

Nimic special, dragule, doar că lucrez şi aştept vestea păcii. Cele ce se întâmplă în Creta sunt înfiorătoare, tot mai multe semne că bătălia se înteţeşte şi că aventura e tot mai evidentă. Unde se va opri? Focul e aproape mondial. Radio Londra, deşi se simte că nu mai e obiectiv, e totuşi un ultim punct de libertate în lume. E îngrozitor, în fond, să constaţi că „propaganda” a sugrumat adevărul şi că se substituie informaţiei cinstite. E o deformare

catastrofală a conştiinței universale. După veacul ştiinței exacte, pozitive, această explozie de minciună dirijată! E semnul comunismului gelos de privilegiul ştiinței, pe care o înlocuieşte cu opinia sau chiar cu minciuna oportună. E pedeapsa după un secol de materialism şi de totală neglijare a adevărului moral, ca şi cum adevărul nu există decât în legile fizice. Moralismul fără ştiință – ca şi ştiința fără morală – iată unde duc: dezlănțuire de opinii sentimentale, născute nu din cugetare ci din ură şi întreținând ura, după ce prostesc mintea. E spectacol tragic această decădere a omenirii. Cine o poate salva? Cine va da mulțimii dragostea de adevăr? Desigur numai viața religioasă, superioară. Dragostea de Dumnezeu ca Dumnezeu al adevărului. Biserica are mult de lucru şi mare răspundere. Obscurantismul de care s-a făcut vinovată altădată acum se poate răscumpăra. În fond, obscurantismul creştin e totuşi lumină pentru cei mulți. Pusy!

26 mai

Pui mic, azi 28 ani, treceam doctoratul! Ce vremuri! Ce iluzii! Azi la curs am făcut poezie. Clasa era fericită. Am făcut puțin lux, o nevoie imperioasă de frumusețe, prin ea spre Bine, spre Adevăr, spre credință în Dumnezeul Adevărului. Fraza lui D. de Horwath în *Jeunesse sans Dieu*: „Il n'y a rien de plus terrible que Dieu"[4*] mă înfioară. Dacă trăim liniştiți e pentru că am uitat sensul acestei fraze biblice. Mi-am amintit cu fiori ceasul la 7 oct. pe la prânz, când ai fost cuprins de panică. Tu ai simțit clar atunci că se apropie ceasul cel greu. Era în țipătul tău ceva înspăimântat, mi-a trecut prin oase, şi Aurorei şi Doctorului. Dragule, tu eşti – ştiu – mi-a spus-o şi Sterică în vis. „Suntem", dar cum o fi trecerea? Te suplic[5*], vino, când poți, întăreşte-mi credința că „sunteți". Acum înțeleg mai bine ce nevoie avem de semne externe, noi, bieții oameni. Spiritul în mine îl simt atât de somnolent, de inactiv! Trăiesc jos, numai cu cugetul şi simțirea, nu cu duhul. Mă năpădeşte un simțământ de mare sărăcie, de neant în mine. Şi totuşi bucuria de azi a Rorei şi a Marei m-a bucurat – mi se părea că nu sunt inutilă. Repetam la curs ce spusesem odinioară la o conferință, dar retrăiam alegoria. Emoția era vie – mă amuzam să planez în poezie – îmi face bine, mă răcoreşte. Rana dispare atunci. În rugăciune adâncă cuprind mizeria

mea, a tuturor, neputința, tragicul condiției umane. În bucuria estetică e ceva divin în noi, seninătatea divină. Doamne, Tu eşti un artist, nu eşti un moralist! Dulce bun, te iubesc. Fotografia în care surâzi îmi e aproape, mă consolează, mă mângâie. Parcă eşti tu aci.

27 mai

Dragule, nimic special. O, ba da! Bismarckul de 35 000 de tone. Mă înfior cât de fiare am ajuns, uităm că s-au înecat şi o mie de oameni. Ne sălbăticim şi ne prostim, adică ne secătuim de viață adevărată. Devenim maşini care reacționăm la diferite etichete. Sentimente complet primitive țâşnind dintr-un fond de opoziție care seamănă cu ura. Doar că la sălbatici e o ură concretă, provocată imediat, asta acum la noi e abstractă, e mediată. Suntem poate inferiori sălbaticilor, care cu gesturile lor distructive se apără. Noi nu facem nici măcar atâta. Conversația cu Rori şi cu Bil m-a îngrijorat. Sunt iar înfierbântați, iar se prepară acolo o rezistență. Aş vrea să fiu vrednică să le pun capul pe umeri. Nu sunt prea fanatică? Scrisoarea lui Rosetti m-a întristat. După opt ani de muncă, scos ca un oricare vinovat. Până nu ne vom tămădui de aceste uşurimi, nu putem progresa. Mi-am amintit ziua de august sau septembrie anul trecut când mi s-a telefonat să scriu un Pascal. Stello era convalescent, eram mulțumită şi fericită, cu toată tragedia națională. Câte lucruri s-au schimbat de atunci, dragul meu! Nu izbutesc să realizez. Insensibilă sau uşuratică?

28 mai

Nimic nou, decât discursul lui Roosevelt, puternic, hotărât. Veştile din Creta sunt foarte proaste, dar pierd din însemnătate față de acțiunea viitoare americană. Poate înainte de a intra în această luptă, va renunța Germania! Oare se mai poate? Oamenii nu pot opri nebunia, numai Dumnezeu o poate! Voi, duhuri pure, ştiți, noi bâjbâim în neştiință. Nu pot face nici un plan de vară, ca altădată. Totul provizoriu în mine. Parcă nimic nu e serios, totul e numai „repetiție generală” – piesa cea adevărată e dincolo de decor.

Te las, eşti lângă mine, nu îndrăznesc să te chem. Poate totuşi vii.

29 mai

Azi îmi venea să plesnesc de dorul tău! La Boja era atât de frumos. Ştiu că îți plăcea la țară. Poate dacă din tinerețe ne stabileam la țară era bine, totuşi cred că te-ai fi plictisit cu timpul. De altfel pentru o gospodărie ca la Boja trebuie specializare şi bani şi timp. Atmosfera era atât de plăcută. Frații Nasta sunt oameni competenți şi realişti, cu de aceştia se fac progresele într-o țară ca a noastră. Maricica era drăguță, mai liniştită, constructivă.

30 mai

Sunt frântă de oboseală, pui dulce. Te sărut, te iubesc. Mâine mai mult.

31 mai

Zi obositoare. Examenele de declamație. Cum îmbătrânesc! Altădată, ce pasiune puneam să corectez greşelile copiilor, acum sunt tot mai obiectivă, aproape indiferentă! Câteva elemente bune, mai ales fete. M-a emoționat Niculina Fințescu, un copil extraordinar de dotat. Va ajunge o mare artistă. Ce alură! Ce accente bogate, ce inspirație. A fost impecabilă şi Otilia Ghiulea, e cu fervoare, şi Odette Botez şi Lascu Margareta, deşi un fel de stârpitură.

Nimic nou, vestea adusă de Lelia S. nu mă emoționează: ori nu mai am imaginație ori am instinctul că nu se va întâmpla nimic. Eu cred că ruşii nu se vor opune nemților! Cum va vrea Dumnezeu!

1 iunie

Trec zilele, dragule! Spre ce mergem? Veşti care confirmă pe cele de ieri. Tity vine cu o alta. Poate ne dă şi Moldova! Simt că fierb la acest gând, ea o primea calmă. Tu ştii ce gândeam noi doi în privința posesorilor. Mă stăpânesc, nu mai vreau să judec, poate că şi eu par altora egoistă. Toți suntem egoişti. Azi, la slujbă mi s-a topit inima. Mulțumesc lui Dumnezeu. Am înțeles că dragostea pentru tine era o încercare pentru dragostea către El. Am remuşcări că nu te-am iubit destul de mult, numai acum, când e prea târziu, ştiu cum trebuie să te iubesc: fără morală, fără judecată, să te iubesc pur şi simplu. Azi am văzut clar vina mea față de Dumnezeu, *față de tine. Egocentrismul de care mă acuzai era foarte adevărat.* Eu mă revoltam că tu, egoist desăvârşit, mă acuzai pe mine. Tu aveai totuşi dreptate. Nu eram o sfântă, ştiu, dar tocmai de aceea sufăr acum, cum suferim toți dincolo pentru că n-am fost sfinți, când ni se cere să fim sfinți!

Vorbesc cu tine, ca altădată. Uneori am impresia că mai bine, acum nu mai e nici o neînțelegere între noi. Acum poți să-mi vezi sufletul cum e, cât te iubesc şi cât sunt a ta. După Dumnezeu, a ta.

Pe ai mei nu i-am văzut de două zile. Mâine mă duc pe la surori, şi la Mircea, dacă pot, iar seara la Mimy, cum i-am făgăduit. Dacă pot, sunt calmă. Sunt lângă tine. Te iubesc.

Conversația religioasă cu dra [Isa] Sion îmi face bine.

A propos, englezii au evacuat Creta. Radio Londra spunea că au avut piedici foarte mari şi grele, bătălia cea mai teribilă a războiului. Asculți astea cu sentimentul că e fapt divers! Suntem ca animalele, poate mai rău, instinctul lor e solid, solidar! E o grozăvie. Voi acolo trebuie să suferiți să ne vedeți atât de insensibili, atât de inumani.

2 iunie

Pui mic. M-am întors de la M[işu] P[aleologu], ca întotdeauna acolo mă cuprinde un calm şi o bucurie – o viață caldă de familie, cum era la părinții mei, oameni care se iubesc, copii buni, iubitori, părinți care trăiesc pentru copiii lor. Ca şi la Naşti[12], e ceva adânc constructiv. M[işu] are hazul lui, neistovit de nici un necaz. Adoră copiii, înainte de toate, e tată.

Pe mine, tu m-ai crescut cu severitatea fără milă, ca să mă limpezesc. Deseori erai instrumentul lui Dumnezeu ca să mă creşti prin dezgustul de

mine, prin suferința nedreptății, prin stăpânirea revoltei legitime. N-am înțeles întotdeauna la timp. Am suferit amândoi. L-am mâhnit pe Dumnezeu cu furiile mele, cu deznădejdile mele, cu dorința furioasă de evadare dintr-un jug, care mă rănea până la rădăcina ființei mele. Azi, că sunt liberă, că sunt singură, simt cât te iubesc, cât te iubeam, cât te voi iubi întotdeauna. Ajută-mă la o totală desprindere de cele trecătoare. În mine, simt bine, trăieşte păgânul grec, îndrăgostit de frumusețe. Mai sunt necesare amputări în mine, pentru a aparține cu adevărat lui Cristos. O scriu surâzând, cu sentimentul copilului răsfățat de Dumnezeu, care speră să fie scutit de El de o sarcină grea. Am tot timpul sentimentul că sunt chemată pentru sarcini uşoare, că sunt teribil de uşoară eu însămi. Totuşi, inspir atâta simpatie, atâta încredere. Mă întreb dacă nu e semnul că sunt de bună calitate!

Pui mic, veşti de război, nu le simt serios, trec peste mine ca pagini de roman. *Lipsă de instinct?* Pesemne.

Azi, parcă am uitat că sunt o mutilată. Copiii care au venit să repete la mine scena din *Romeo şi Julieta* m-au dus cu 18 ani în urmă; *cred că aş fi fost o bună actriță, simt cum izvorăşte tonul exact*, cu uşurință, din mine.

Maricica. Să-şi vândă casa? Te iubesc, dulce mic.

3 iunie

Mor de oboseală. Am lucrat neîncetat de la 3 la 5 şi apoi de la 8 jumătate până acum la 2 noaptea. Nimic important. Teze de corectat şi un mic apel către studenți în programul lor de producție. Totul merge foarte încet. Dra Sion spune: „închină lui Dumnezeu oboseala ta”. Aşa şi fac. Am fost azi pe la tine. Gândul că eşti acolo şi cum eşti mă îngrozeşte, nu vreau să-mi imaginez ce a ajuns trupul tău atât de frumos, de curat, pe care îl iubeai şi de care erai mândru. Ajută-ne.

5 iunie

Pui dulce, azi-dimineață la şcoală am constatat că mă înfurii la anumite subiecte. Copiii aceştia legionari nu vor să înțeleagă că ura lor pe evrei e

păgână. Rory[13] suferă de opoziția mea. Am făgăduit să încerc să înțeleg. Cazul Moța[14] pe care ei îl preaslăvesc ca pe un misionar creştin, eu, e drept, nu-l înțeleg. Nu am citit ce a scris şi mai ales nu l-am cunoscut. Dar, judecând după misticismul păgân al celorlalți, nu prea cred că a plecat din spirit de jertfă creştinească ci din impuls *contra* mişcării comuniste. Totul în ei e *contra* ceva, nu sunt decât revoluționari, dar nu creştini. Ei nu aduc spiritul de dragoste în lume. Ce se va întâmpla între nemți şi ruşi? De ce tace Londra? Nu se poate să nu ştie. Se prepară ceva neaşteptat? Oare englezii aşteaptă tăcuți desfăşurarea tratativelor Germaniei cu ruşii? De ce tac? Noi de ce suntem pe picior de război sau mai bine zis de ocupație? Oare intrăm după nemți în Basarabia? Ne-am obişnuit cu veşti senzaționale. Am ajuns insensibili la veşti normale. Blazare. E îngrozitor cât am ajuns de neumani prin saturație, mai ales prin lipsa totală de imaginație şi simpatie. Nu mai vibrez cu nimeni. Sunt istovită de simpatie, adică nu o mai simt.

Vineri, 6 iunie

E cald, nu mă simt bine deloc. Azi-noapte am avut „stenahorie”, cred că a fost o criză de anghină mascată. Nu mă mai interesează definitiv nimic. Aştept pacea, dacă o mai apuc. Totul e van, afară de sensul absolut al vieții. Rosturile omeneşti sunt zadarnice. Bun e numai ce te liberează. Poate şi detaşarea asta e bună, mă ajută să plec. Sentiment teribil de neant. Mâine se împlineşte anul de când am avut cu tine o mare discuție, dacă nu mă înşel, ştiu că după Te-Deumul la Mitropolie am fost la filmul francez şi tu mă budai. Mă anunțaseşi în scris că nu mai mănânci acasă. Câte zadarnice chinuri! Câte discuții dureroase, câte vexațiuni reciproce! Pentru ce? În numele dreptății, al ordinii, a ce se cuvine? *Ce se cuvine? Să ne iubim şi să ne îngăduim.* Pui mic, nu te pot crede aiurea, eşti lângă mine. Te simt aproape sensibil! Astă-seară, cu Ionel şi Marietta, intimitate bună. Jean Paul, în pijamaua ta şi, ca tine, dezbrăcat.

7 iunie

Azi a fost examen la Studio. Sentiment teribil la intrare. V.I. Popa şi Maria Mohor[15], foarte drăguţi, toţi amabili. În fond, puţin le pasă, sau mai bine zis fug de durerea altuia. Mă simt – acoperită de voal – în altă lume. Întâlnirea cu Adamiky m-a înduioşat. Bietul băiat simţea nevoia să-şi ia ziua bună de la mine. Micul de el! Ce s-o alege de viaţa lui?

Apoi la Aurora, cu Mircea şi Régine. Apartamentul se face frumos dar nu se compară cu casa pe care au părăsit-o[16]. Tot timpul sentimentul provizoratului.

8 iunie

Azi, după calendar, opt luni de când te-ai dus. Nu realizez. Visez. La biserică, neatentă, atentă la durerea mea. Sufăr după cum ai tu nevoie. Ţi-am dăruit-o.

Vizita la bătrânele Sion[17]. Reminiscenţe de altădată. Veche casă boierească, tablouri frumoase, covoare, enorm de multă atmosferă. Conversaţie bună. Dra Sion[18] are ceva în ea nedesluşit pentru mine. Au zăpăcit-o catolicii, care vor să o atragă. Doamne, iartă-mă, de ce vrea să-i fiu eu martoră? O înţeleg pe ea. Dar Mgr. Ghica? Cum se poate să o asist eu la un lucru pe care îl dezaprob? Am impresia că dacă vine spre mine, o face din adâncă simpatie, dar că alţii o întrebuinţează ca să mă aducă spre ei. Doamne! De ce nu-i lasă pe oameni în pace, să creadă după legea lor! Pui mic, te văd surâzând şi adăogând ceva de ton *crû*[6*]!

Dejun cu Aurora, Micu şi Nellu. Mi-a fost plăcut să le pot oferi un dejun *soigné*[7*]. Ei de atâtea ori au fost aşa de drăguţi cu mine! Îmi pare tare rău de Mircea. Mă tem pentru el.

Azi examen – unii elevi buni. Simpatic cuplul Maria şi V.I. Popa. Ceva solid. Complet. Dna Bulandra e realmente o cocoană mare. Maria Filotti, ce mic-burgheză alături de ea. Cum se mănâncă de vii între ele! Dacă m-aş fi putut amuza, aş fi făcut-o azi! Fetele mele, îmi e dor de ele. Valérie mi-a telefonat cu insistenţă – sora tot soră. Menajul Hurmuzescu atât de simpatic. De câte ori îi văd, îmi zic că bine ne-ar fi stat şi nouă să îmbătrânim împreună! De ce nu s-a putut? Să nu cârtim! Te iubesc, îmi e dor, dor.

9 iunie

Azi, zi plină de bucurie dar şi de grijă pentru Mircea. Mă tem că starea lui e gravă. Te rog, pui mic, veghează-l. Tare aş fi tristă dacă şi el ar pleca! În Dumnezeu îmi e nădejdea. Am suferit azi unele clipe de acum opt luni. Biata Régine! Doamne, nu-l lăsa să plece nepregătit. Tu, Stelule, erai spiritualmente mult mai în avans.

Acasă, pe neanunțate, a venit Irinel [Malaxa] cu dr. Pallade, logodnicul ei.

Foarte potrivită pereche! Irinel, calmă, decisă, mulțumită. El, un cap foarte deschis, om serios şi tânăr cât trebuie. Dă-le, Doamne, noroc şi bună înțelegere. A suferit fetița asta, acum poate vine recompensa. Stelule dragă, dă-i gânduri bune şi ajut-o să-şi ridice casa pe stânca lui Dumnezeu. Îți aduci aminte prima noastră seară de căsnicie? Te-a înduioşat că ceream lui Dumnezeu ce ceream? Şi azi îți mulțumesc pentru acea primă noapte, trăită atât de frumos, atât de uman! Te iubesc, sunt cu tine tot timpul.

Pui mic, trebuie să fac dedicația pentru dna Hurmuzescu, mâine de la 9 dimineața încep corvezile. Poate cine ştie ce vacanță voi avea! Mai rău ca plecarea ta nu poate fi. Dacă o fi să mor, ne întâlnim. Ce pot eu pentru tine? Fă-mă să înțeleg. Mă voi ruga cu mai multă fervoare pentru tine. De ce te-am visat azi-noapte dormind pe un pat neînfățat?

12 iunie

Dragule, am trăit un ceas de mare mulțumire. A venit Irinel mireasă cu soțul[19], atât de frumoşi şi tineri. Mă bucură să simt viitorul, tinerețea vânjoasă – care prepară o lume nouă, poate mai bună. Irinel era superbă, iradia o personalitate vie în ea. El, extrem de simpatic, mai emoționat. Ce frumos i-a sărutat mâna! Un început e întotdeauna emoționant, mai ales când sunt oameni atât de tineri. El pare un om de mare calitate. Sunt sigură că o va prețui şi o va forma. Marietta şi Madeleine erau şi ele emoționate. E duios un început de căsnicie, mai ales eroic cum e ăsta.

După plecarea lor a sosit Sanda şi Negroponte[20], cuplu foarte drăguț şi ei, plini de antren, plini de viață. S-au complăcut, au stat mult, am avut impresia că a irumpt tinerețea la noi, da, la noi, căci erai şi tu, sunt sigură.

Aseară întrevederea Maricica-Popicu. Am impresia că sunt foarte *à l'aise.* Dă Doamne! Acum ascult radio Londra.

13 iunie

Zi anostă. Zi fără gust. Am corectat extemporale, am pus note. Vizite, una după alta. Biata dna Mavrodineanu a primit vestea operației cu mulțumire. Bună e tinerețea, biruie şi spaima şi dezolarea unei mutilări!

Nelly Sterian foarte amărâtă. E fină, trăieşte pe dinăuntru, se simte singură. Cine nu e singur? Astă-seară priveam pe geam oraşul luminat. Sentiment de singurătate, ca de mulți ani încoace. Nimic schimbat în această singurătate. Şi totuşi, ce bine era când te aşteptam sau când te bănuiam cine ştie pe unde. Îmi e dor de tine şi de ceva definitiv. Îngrijorarea de război – nu simt absolut nimic în mine. Nici o teamă, nici o grijă! Sunt oare stinsă, sau instinctul solid simte că nu va fi nimic? Inima slăbită. Poate mor curând. Cum va vrea Dumnezeu. Aş vrea să mă întâlnesc cu tine.

13 iunie

A sosit Zizelle. Ce bucurie! Dacă s-a întors tămăduită ar fi bine. Poate începe viața pe baze noi cu Ionel.

Vizita lui Miron [Suru], copil simpatic, de treabă om. Cu Lelia S. am fost la tine. Era calm, trandafirii în floare. *My glorious*! Cum răsuna glasul tău prin casă. Ce vremuri. Mă duc la cimitir ca la un loc tot mai străin. Sentiment de „fără sens".

Zvonurile de război îmi par neadevărate, mă lasă rece, sunt departe de orice! Nimeni nu mai mă preocupă ca altădată. Îi iubesc, dar parcă de după o perdea. Despărțită de ei, de lume, de tot. Mă simt în „vânt". Când îmi spuneai tu de astea nu-mi venea să te cred, îmi ziceam că sunt toane. Poate că e instinctul ce se dezvoltă în preajma morții. Sunt ca un *no man's land*[8*], între două tărâmuri. De ce m-ai părăsit? De ce nu mai vii în vis?

Vestea condamnării lui Haig[21], soțul Mariettei Sadova, mă costă. Îmi pare foarte rău de el, îl cred nevinovat. Pe Toma Dimitriu îl plâng, dar se pare că

era foarte obraznic, tăia şi spânzura. Nu voi uita cât voi fi imaginea ce m-a întâmpinat în ajun de înmormântarea celor patrusprezece, în colțul Căii Victoria cu Câmpina. Marietta Sadova şi doi vlăjgani în verde purtând o cruce mare (sau o coroană) de frunze – privirea le era țintă, nu vedeau oamenii din drum, umblau în pas soldățesc, drepți, ca la paradă. Nimic evlavios pe fețele lor, numai o tensiune sălbatică şi năvălioasă! M-au înfricoşat! Bine că s-a terminat cu acest vis urât! Dar s-a terminat? Numai izbânda duhului poate duce la liberarea de toate coşmarurile! Tu ştii, poate, ce va fi. Mi-e dor, nu mă părăsi, te rog.

15 iunie

Zi de examen. A mers foarte bine. M-a bucurat plăcerea lui Sârbu, care lua parte cu interes la examen şi care a făgăduit să-mi dea roluri la anul numai cu Oedip. Ar fi un mare progres. Jora, extrem de gentil, îl continuă pe Nonna. Mă simt prietenă cu el.

Dejun la Aurora, foarte simpatic. Nicu foarte absent. Parcă din ce în ce mai închis. După examen, la Mircea, din fericire, bine! În treacăt, la Marietta. Brusc m-a apucat un parapon, o dezolare! Am simțit singurătatea absolută, căreia m-ai hărăzit, Doamne! Catinca [Iorga] mi-a răscolit inima, au năvălit amintiri groaznice, singurătatea văduviei. Tu ştii că nu mă tem de singurătate, că îmi place liniştea şi reculegerea, dar e grozav să nu mai fii întreg! Tu, puiule, cum simți detaşarea? Oare eu nu mai sunt o necesitate pentru tine, cum eşti tu pentru mine? Aş vrea să nu suferi. Te doresc, dar nu te ştiu. Tu mă ştii pe mine? Poate îți pare rău de mine şi vii. Da? Mâine, dacă pot, îți duc toți crinii. Îți aminteşti când am primit buchetul de crini, imens, pe care l-am împărțit cu doamnele de la Minister? Ce buni camarazi eram, Stelule! Cum înțelegeam că ai nevoie de gesturi de galanterie şi că niciodată nu aveai destui bani! Astă-seară, la Didi Dobrescu. Atmosferă de lâncezeală. Eu, bolnavă, Russescu preocupat, musafirii fără interes. Doar copiii şi vara basarabeancă drăguți – veştile stagnează, ne fierb nemții şi ruşii în oală seacă. Neurastenizant. Te las, dragule. Mâine, examen cu „Țiganii”.

Pussy cu dor, te rog, vino!

16 iunie

Zi de examen a „ciurucurilor”. Deziluzie grozavă. Ce incultură! Ce ignoranță în propria lor meserie! Imagine tristă a mentalității generale! Bluff, chiulangeală, pretenții. Caragiale în plin! Ce cu totul altfel e lumea dascălilor. Mă uitam la Jora şi la Sârbu, amândoi culți şi iubitori de gând şi simțire artistică, eram singurii cu flăcări în noi!

M-a dezolat această zi din punctul de vedere al viitorului neamului nostru.

Chestia Rusiei ne fierbe în oală seacă. Nu cred în război! Dar cu nemții nu încape logica. Trăim zile de aşteptare. Parcă viața e altceva decât aşteptarea catastrofei finale? Acesta e chipul adevărat al vieții, altfel e amăgire. Dacă n-ar avea alt sens, ce grozăvie!

17 iunie

Azi un an, Franța încheia armistițiul! Radio Londra comenta discursul lui Pétain ca defetist. Adevărul e că nu prea era încurajator. Prea se referă tot la păcatele trecutului – bătrân şi catolic!

Lupta din Siria e o nenorocire. Mă mir că nu trec toți de o parte. Cum pot conta pe nemți ca prieteni? Cine mai descurcă ițele? Panica de la noi e semnul vădit că oamenii nu sunt credincioşi. Ca şi cum moartea ar fi evitabilă. Probabil că sub bombe voi fi foarte fricoasă. Sper să mă stăpânesc, de vreme ce cred că nu se sfârşeşte cu viața. Tu ce faci acum? Eşti departe? De ce nu mai vii în vis?

Mircea mai bine. Régine fericită! Cum o înțeleg! Se apropie zilele fatale din viața mea. Zi de zi îmi amintesc cum a venit boala ta, cum a fost totul. Cum aş vrea să mai înghit nervii, țipetele tale, să te ştiu aci, lângă mine. Poate sunt egoistă. Tu eşti fericit şi eu ca un câine pe lângă tine. Te iubesc, Stello drag, de 36 ani!

18 iunie

Dragule, plouă cu frenezie, e întuneric, e apocaliptic. Veneam de la Mircea pe o ploaie cețoasă, ce mă pătrundea. Oamenii rari, grăbiți, în mici grupuri, treceau ca umbre, farurile maşinilor străbăteau cu puțină lumină întunericul trist, greoi. Mă gândeam că aşa o fi pe lumea cealaltă pentru cei care nu au evoluat în viață. Aşa o fi şi pentru viermi şi alte târâtoare pe pământ!

Conversația cu Elisabeth Ghica, la Natalie [Slavici], pe jumătate întăritoare, pe jumătate, fără voie, tendențioasă? Nu ştiu. Ea e desigur perfect sinceră şi convinsă că trebuie „să zvârli plasa”!

Viața se anunță anostă, măcar de n-ar fi prea interesantă în curând!

Bunescu s-a stins şi el. Mereu am vrut să mă duc la el zilele acestea. Neglijență. Poate aş fi putut să-l ajut. Să-l ajute Dumnezeu, în fond era un om foarte bine! Încă unul pentru care trebuie să mă rog. Tu, dragă Stello, parcă ai fi în voiaj şi ne vom revedea curând. Ştirile sunt foarte nesigure. De ce toate aceste mistere? De ce să nu spună poporului tot adevărul? Manieră fascistă. De unde şi panica. Dacă eşti la curent, eşti mai liniştit.

Dragul meu, te-am simțit atât de aproape astă-seară! Te dezbrăcai, îți aranjai lucrurile pe toaletă, te simțeam prin apartament, puțin obosit şi plictisit, dar bun şi dulce şi tandru. Eşti aici şi eu mereu lângă tine. Nu mai vreau nimic pe lume decât să te servesc pe tine şi pe Dumnezeu. Ajută-mă!

20 iunie

Dragule, să fie adevărate zvonurile că am intrat în război? De ce nu ne spune guvernul nimic? Oare de ce acest sistem nemțesc de tenebre? Lumea se agită şi inventă fiindcă nu ştie exact!

Pic, mor de oboseală. Azi, zi grea. L-am dus pe Bunescu la ultimul locaş. Mi s-a părut că eşti acolo. Încă unul! Am zărit doi prieteni, Pancu şi pe cel înalt. Zi agitată, menaj până peste cap. Cheltuieli mari, nu mai țin socoteala. Sentiment acut de provizorat.

M-am trezit că mi-e dor de Florica. Tot de tine mi-amintea. Acum se schimbă ceva în casa ta. Ileana, noua servitoare, nu te-a cunoscut. Parastas pentru Maica.

21 iunie

În curând, parastas şi pentru tine, dragule. Pic de oboseală şi doar nu e cald şi nici nu am mult de lucru! Trăiesc într-un fel de vis urât. Dejun la Aurora. Apartament foarte simpatic, mai intim ca dincolo. Examenele de restanță la Şcoala Socială – nu gândesc. Oare noi la vârsta lor gândeam mai just asupra realului? Cred că da. Desigur că da. În repezeală, trecere pe la Mircea, care arată bine. Jean Paul a trecut pe aici să-şi ia ziua bună, pleacă la Câmpulung la practică. Tot mai drăguț, mai cuminte, mai înțelept. Doamne! Aibi-l în grija Ta, fă-l un om întreg! Voi fi fericită să-l văd inginer şi om la casa lui cu o nevastă subțire şi cumsecade. Pe Maricica n-am mai văzut-o. Mâine, dacă am vreme, fac turneu în familie. Veştile politice aceleaşi, aşteptare. Ce stupid să ne lase fără nici o ştire. Londra spune că tensiunea e mare, Cartierul general al Feldmareşalului e la Snagov şi flota, pe mare, în porturi. Dincolo, concentrări masive şi radioul rus spune că trebuie să se pregătească de lupte. În Polonia, incendieri fără cauze ştiute. America face imense pregătiri, industrie de război colosală. Încotro merge lumea? O femeie americană conduce un bombardier! Lupta e totală! Herr Hitler, nu mai eşti stăpân pe ce ai dezlănțuit! Ce grozavă devine răzbunarea pe Germania, chiar dacă nu va fi bătută în război! Germania nu admiră (cea tânără) decât forța şi aventura. Ce va face în vremuri aşezate? Mă gândeam azi la *Norii* lui Aristofan. Va mânca tatăl bătaie de la copii şi la sfârşit vor pune toți foc la şandramaua teoretică. Viața nu admite ordine mecanică, nici nivelare, nici dominare totală. Sper pentru poporul german să se deştepte din somnul rațiunii. Vai de tine, Herr Hitler! Puică drag, te las, te iubesc. De ce tot visez că îmi pierd paltoanele?

22 iunie

Azi, pui drag, zi mare. Am intrat în Basarabia! Un sentiment de uşurare. Mărturisesc că nu-mi mai închipui Basarabia locuită de oameni civilizați ci numai ca un loc părăsit şi jefuit! E prilej, mai ales, ca poporul românesc să se deştepte prin fapte, nu prin cuvinte mari. Şi azi, din păcate, proclamația e tot bombastică şi cuvintele curg sforăitoare, ba chiar fără înțeles, căci ce o fi „sângele veacurilor” etc. Suntem nişte maimuțe uşuratice. Dacă n-ar fi

țăranul, care spune doar ce gândește realmente, n-ar mai fi în ce să nădăjduiești în poporul nostru! O mică minoritate din elita intelectuală și țăranii, muncitori ai pământului, restul e contaminat de idei și gesturi false. Slujba la biserică foarte frumoasă. N-am văzut îngenuncherile pe stradă. În schimb manifestația în fața palatului *foarte slabă.* Puțini și anemici. Când am auzit la radio amplificările, am surâs și am recunoscut sistemul italian. Doamne! Ce lipsă de seriozitate în conducători! Poporul e sincer, desigur mulțumit că i se face o elementară dreptate, dar, poate, mulți simțeam dureros că făceam cauză comună cu agresorii, mincinoși și vinovați. Nu mă pot dezbăra de *un sentiment adânc de jenă față de istorie.* Oricât s-ar justifica în cazul nostru oportunismul, zadarnic! Acest război e imoral. Doar că noi luăm ce e al nostru. Ajută-ne, Doamne! Măcar să spălăm rușinea de a fi frați cu bandiții, printr-o purtare ostășească fără greș, să ne regăsim virtutea, indiferent de ce va spune lumea, să ne putem respecta noi înșine!

După-amiază, două ore bune cu copiii. Am putut vorbi și emoționa de poezie, de idei, semn bun. Mi-s tare dragi. Voi trece vacanța cu ei, lucrând pentru ei.

Ce va fi la noapte? Sunt insensibilă. Îmi e somn. I-am visat pe tata și pe Maica azi-noapte. Au venit să mă prevină. Vii și tu? Vă iubesc, vă doresc. Afară tună și plouă. Poate scăpăm de „vizită”. Fetele sunt curajoase. Maricica nervoasă. Tilică Burileanu, azi pe stradă, era de o distincție rară. Alură aristocratică. Oare va mai putea dăinui și după război? Te las, dragule, când vii?

23 iunie

Dragul meu, mi-e dor dureros de tine în seara asta. Îmi amintesc bunele seri la cinema când tu râdeai ca un copil. La M[ișu] astăzi după-masă, îl ascultam spunând lucruri amuzante, râdeam din toată inima și deodată alama micii mese a sunat ca lovită de o ușoară bătaie. Mă gândeam, ai fost tu acolo?

Știrile, nesigure. Englezii devin răi susținându-i pe ruși. Nu-și dau seama că civilizația nu poate fi apărată de brute? Se fac și ei ca nemții!? Urâtă e omenirea! Mă rog lui Dumnezeu să ne apere pe toți, și de ruși și de nemți. Dacă acest război e o imensă aventură, mâncăm noi papara? Nu prea ne văd

ieşind bine din toate acestea, doresc să facă nemții un stat temporar în Ucraina, pe urmă să-i bată englezii cât vor. Dar dacă englezii vor să facă pact cu ruşii pe spinarea noastră, atunci *aranjează-i şi pe ei, Doamne*! Cine ştie care sunt planurile lui Dumnezeu! Fie voia Ta! La noapte să fie bombardament?

24 iunie

Pui drag, azi prima fugă spre un adăpost. Am făcut-o ca să mă conformez ordinului, dar cu un sânge-rece total. Cred că nu e pericol veritabil. Şi ceilalți sunt foarte calmi. Inconştienți sau lipsă de instinct? Te obişnuieşti cu toate! Chiar cu singurătatea, ireparabilul. Caut să pătrund misterul care ne desparte – nu mă pot considera o văduvă, sunt tot timpul cu tine. Uneori te aştept realmente, nu doar cu gândul. Eşti prezent sub toate chipurile. E o stare de grație. Recunosc. Altfel ar fi prea dureros. Am izbutit să te descriu Ilenei, ca să pot vorbi de tine şi spune „la Domnul" şi să înțeleagă că e vorba de biroul tău. Tu *rămâi stăpânul din casă.* Vreau să fie aşa pentru oricare servitoare. Râzi? Vrei să spui că acum te răsfăț, pe când înainte, nu? Tu ştii că nu e aşa, că trăiam în funcție de tine.

Azi la Mircea, *rendez-vous* general. Zizella foarte nostimă, păcat că nu se lasă de tip. Cum s-or fi aranjând amândoi? E cinism, dar vina nu e numai a ei. Ionel se burzuluieşte şi celălalt se cramponează. Bietul Ionel! Sper că e o combinație doar temporară.

Oare vor veni iar la noapte aeroplanele? Azi la cimitir întrevedeam moartea, mă vedeam zburând într-o lume splendidă. E adevărat? Ori e o amăgire? Nu pot crede. Mântuitorul nu a mințit şi visele mele au fost semne doveditoare. Îmi e foarte dor de tine.

25 iunie

Dragule, veşti bune? De pe front. Unii spun una, alții spun alta. E sigur – o spun chiar englezii – că nemții au înaintat până la 150 km de Letonia şi Polonia. Dar luptele sunt grele. Nu cred că ruşii vor ceda aşa uşor. Iar dacă

se prelungeşte războiul, şi nemţii îşi pierd încrederea în ei – sau dacă se ivesc mişcări la ei – noi ce facem? Pe de o parte, trebuia să intrăm, pe de alta, poate era mai bine să stăm ca Finlanda în expectativă. Mă tem că *America*, dând ajutor ruşilor, să nu-i întărească şi s-o plătim noi. Azi, nu ştiu de ce, m-a năpădit o îndoială în rezistenţa nemţilor faţă de puhoiul moscovit, care de abia s-a pus în mişcare. Desigur că nemţii sunt superiori în toate, dar ei se bat de doi ani şi acum pe atâtea fronturi şi dacă lumea întreagă e împotriva lor nu vor putea rezista la infinit! Doresc înfrângerea fascismului şi nazismului, dar mai ales a bolşevismului. Cum le vei aranja Tu, Doamne?

Nimic peste zi. Ba da: vizita Isei [Sion] şi a lui Ion. Are ceva în ea care mă pune în gardă. E cam exaltată şi nevoia ei de tandreţe ca şi nevoia ei de justificare a conversiunii o împing spre mine. Eu sunt mai rece, nu pot suporta asemenea cotropiri. Ea, fără să ştie, vrea să mă convingă de catolicism, şi nu reuşeşte decât să mă întărească în ortodoxie. Nu fac nici o diferenţă, dar insistenţa e suspectă – ei fac propagandă – şi în acest fel îşi coboară credinţa. Insistenţa să mă duc sâmbătă la slujbă pentru Mad. Bossi. E încă superstiţioasă. Margareta Ghica face vizibil prozelitism, toată această atmosferă de „pescuitori” e neliniştitoare, e aproape o lipsă de dragoste creştină. Mâine trec pe la Părintele. Simt nevoia să mă apere. Ori am iar ideea persecuţiei, ca la Oxford? Citit *St. Saturnin*[22], carte straşnică. Mi s-a făcut dor de Pontigny, de Franţa.

Întâlnirea cu Ion Marin Sadoveanu[23] interesantă din punct de vedere psihologic. Obsesia puterii lui sexuale, când, desigur, Marieta Anca a plecat din pricina… secetei, cum ai spune tu, Stello. Sunt curioasă dacă e adevărat ce spune despre prietenia cu Lily! Eu mă tem că se iluzionează. Câte trăsneli sunt pe lume! Desigur şi eu par altora caricaturală, maniacă. Doamne Iisuse, mare răbdare ai cu noi!

26 iunie

Azi, pui mic, au căzut primele bombe. Dimineaţa pe la 5. M-am deşteptat fără motiv, imediat am auzit bombele. Alarma a venit pe urmă. Se pare că au distrus mult şi au omorât oameni. Radioul tace, vorbeşte foarte vag de înaintări. Londra spune că nemţii pornesc pe patru linii şi că au înaintat 160

km. Laudele aduse aviației sovietice mă cam pun pe gânduri. Mă tem că ne-am amăgit cu toții socotind că acest război e uşor. Londra furioasă, dar păstrează un soi de decență morală. America? Vom vedea. Reacții diverse, în fond destul calm. Pic de somn.

27 iunie

Azi-noapte, de trei ori alarmă! Picam de somn, dar nu am coborât. Visam, nu trăiam teama. A doua şi a treia oară nici n-am auzit semnalul, atât de adânc dormeam, obosită frântă. N-a fost nimic, pesemne aiurea. Ce sălbatic devii! Doreşti să fie alții, numai Bucureştiul să scape! Viața, cu toate aceste emoții, e anostă. N-am nici un rost. Îmi fac de lucru, fără convingere. Spre seară, la Mircea – o oră de familie, apoi recad în singurătatea dezolantă pe care nu o simt ca lipsă de companie ci ca „soartă”. Când ai fost soție şi a plecat soțul, eşti până la moarte singur. Te-am văzut în vis azi după-amiază. Sunt aşa mulțumită că măcar aşa te pot întâlni. Te iubesc!

28 iunie

Zi bogată azi. La 8 dimineața, cu Isa Sion, la Margareta Ghica. Ce curioasă experiență! Tot timpul *impresia că vor să mă prindă într-un laț.* Doamne, iartă-mă! Aşa vrei Tu? Nu cred. Simțeam nevoia să mă întăresc în credința mea. Îți mulțumesc că mă pot împărtăşi mâine. Ştiu că nu merit fiindcă nu fac eforturi. Mă las dusă de Tine. Desigur, nu valorez mult, dar pentru că Te iubesc mult şi tu mă aperi, ce pot să-mi doresc mai mult? Cred că Isa era profund emoționată la împărtăşanie, poate se ruga şi pentru mine. Eu am rămas calmă neclintită, Doamne, eram în fața Ta şi nu-mi pot permite tulburări prin sugestie.

Vizita la Institutul Francez, o bucurie ca întotdeauna. De altfel, ceasul cu Demeter Ghica o plăcere – om fin, cu duh, imaginea mondenă a fratelui, dar mai aproape de omul din mine. Creaturi ale tale, Doamne, care nu avem ambiții decât să nu ne părăseşti Tu. După-amiază cu Natalie şi Mara ne-am spovedit. Ceas bun. Rugăciunea Nataliei e plină de fervoare. E o mare

putere activă în ea. Părintele nu e sever, dar din iubire de Dumnezeu şi de oameni, nu din indiferență, cum insinua azi-dimineață Margareta Ghica. Am simțit prima oară că modestia bisericii noastre nu e greşită. Da. Ne rugăm pentru unirea credinței aşa cum o vrea Dumnezeu, dar nu în profitul „uneia sau altei biserici”. Noi nu deosebim. Pot fi tare periculoşi popii catolici pentru sufletele mai puțin tari. Înțeleg că unele din spusele sale ar fi putut zdruncina pe cine nu citeşte. *Intenția* de a zdruncina îmi displace în atitudinea lor. Fac propagandă. Insistența Isei era cusută cu ață albă.

După-amiază la Mircea sunau alarma. Am tăcut, nu-mi venea să vorbesc când riscam să fim turtiți de o bombă, dar n-am avut nici o emoție. Ce fericită că ai venit iar în vis. Te iubesc.

29 iunie

Pui mic, scriu la lumină foarte slabă. Iar au găsit comisarii că nu sunt destul de camuflată. Mă tem că o pat. Dar au văzut şi ei câte precauțiuni am luat.

Azi-dimineață m-am împărtăşit. Sirenele anunțau o moarte posibilă. Doream să nu vină înainte. Nu sunt deloc cu fervoare acum, seacă. Eu vreau să fiu cum trebuie, dar dacă nu sunt de calitate? Eu cred că spiritul e în noi, ascuns. Ca să se manifeste trebuie să biruie firea noastră. Nu cred că aceasta e acum prea tare în mine. Duhul e adormit. Altădată zburam. Acum mă târăsc. Sunt prea adunată în jurul meu şi al tău. Mâine e ziua ta. Aş vrea să-ți fac o bucurie.

30 iunie

Sunt zile când ireparabilul cade peste mine ca o pacoste înfricoşătoare. Gândul că ai putea fi numai cel de sub pământ e insuportabil. Religia e o adevărată armă împotriva disperării şi a nebuniei, chiar dacă fondul ei n-ar fi adevărat. Eu am avut prea multe *dovezi* ale supraviețuirii pentru a mă putea îndoi rezonabil. Cred în Tine, Doamne Iisuse! Cred şi sper şi te iubesc.

1 iulie

Dragule, ne-a prins alerta la Mircea. De data asta mi se pare că a fost foarte aproape şi intens. A durat cam 1/2 oră bombardamentul şi încăierarea trebuie să fi fost grozavă. Îmi era grijă pentru Valérie care plecase cam târziu, o fi prins-o acasă. Fiecare reacţionează în felul lui. Régine şi Tantine emoţionate, dar stăpâne. Nicu şi eu tăcuţi – eu simţeam nevoia să mă rog, să mă reculeg, Aurora şi Mircea volubili. La un moment dat, pe întuneric, credeam că erai lângă mine. Grija Aurorei pentru Nellu am înţeles-o. Poate ar fi mai bine să plece copilul la ţară. Eu mă simt mai sigură aici cu toţi ai mei. Viaţa e acum ori o mare anosteală, ori o mare *aşteptare.*

Maricica era azi atât de nostimă şi drăguţă. Voi încerca să citesc *Pages de Journal* de Gide, sau o reculegere. Dar nu mai vreau să mă rog pe cuvintele altora. Sunt călduţă şi uscată şi totuşi îl chem pe Dumnezeu în ajutor şi caut adăpost la Iisus şi Maria. De ce mă crede Isa Sion înger? Nu sunt deloc. Tu, dragul meu, ştii cât de mediocră sunt.

2 iulie

Iar o zi trecută fără a face nimic bun. Azi-dimineaţă am stat bine de vorbă cu Valérie – după-amiază la Natalie şi Tanţi, lectură şi mai ales proiecţii de artă minunate – *Le livre de Marie* – splendori din toate timpurile şi şcolile. M-a orbit modernitatea lui Greco, a lui Girard de… din secolul al XV-lea, efecte de lumină extraordinare şi un alt francez din sec. al XV-lea. Sf. Fecioară adăpostind sub mantaua ei multă omenire care îi ajunge numai până la genunchi. E de o graţie şi o măreţie fără seamăn. Fra Angelico şi Botticelli, Rafael şi Michelangelo. De ce nu şi Leonardo? Champaigne – o minune de eleganţă şi nobleţe în *Annonciation.* Îngerul, un fel de Rege Soare tânăr. Apoi imagini de sculptură gotică. Eva cu şarpele – psihologie subtilă şi cuprinzătoare: ba vrea, ba nu se lasă – şi mai ales atenţia înfricoşată să nu fie surprinsă, gestul de mângâiere pe spatele dihaniei cu trup de şopârlă şi cap de vulpe. Dovadă a imaginaţiei artistului. Şarpele nu e conceput naturalist, ci simbolic, ansamblu de animalitate tipic. *Arta rămâne treapta cea mai înaltă a culturii omeneşti, în sensul că nu e tendinţă ci realizare a revelaţiei.* Mi-a făcut bine acest ceas. Seara am mâncat la

Aurora. M-am întors pe lună la 9 şi jumătate. Nellu, drăguţ, avea ceva de întrebat. La Marietta era şi Fr. cu Ros (bătrânul). Ce roman cu epilog duios. Ea are aerul să-l dădăcească. *Il a l'air bien gentil et aimable*[9*]. Marietta schița un gest de mângâiere, te simți tandru cu acest bătrân şi amabil domn. Pare foarte bun. Ce o fi zicând nevasta? Nu se rabdă o asemenea situație decât sau din indiferență, sau din colosală dragoste. Eu nu aş fi putut răbda aşa ceva. Doar acum, când ştiu ce înseamnă lipsa ta, aş fi în stare să primesc orice situație, dacă te-aş putea regăsi. Iar m-ai lăsat, poate ai misiuni de împlinit.

3 iulie

Azi, altă zi fără rost. Am citit A*utour de Jeanne d'Arc* de Barrès[23] slabă. M-au încântat vorbele ei. *Les femmes prieront, les hommes batailleront, Dieu vaincra*[10*]. Iar alarmă fără efect… Trec zilele – se pierd zilele – nu fac nimic. Nu progresez pe dinăuntru. Ies prea mult şi totuşi trebuie să mă mişc. Radio Londra minte sfruntat. Acum că vorbeşte de prăpăstii ce ne privesc, pot controla. Nimic adevărat în ceea ce priveşte bombardamentul Bucureştiului. E dezolant să afli că nu mai poți avea încredere în nici un izvor de veşti. Aproape înțeleg sistemul de a nu mai asculta decât ce spune țara ta. Decât să alegi printre multe minciuni şi să crezi că eşti bine informat, mai bine să renunți la această alegere şi să faci, voit, actul de umilință, de supunere. Întorcându-mă pe lună acasă în definitiva mea singurătate, îmi aminteam ce singură mă simțeam în ultimii ani, fiindcă nu ştiam pe unde petreceai tu serile şi cu cine! Singură! Ce proastă eram! Pe atunci te aşteptam. Acum mă mişc în singurătate ca şi cum aş face parte dintr-o lume, alta decât a celor din jurul meu. Priveam la Valérie cât se amuza dintr-un fleac şi cum ne făcea pe toți să râdem – eu sunt o mârmă, veşnic cu o melancolie în mine, ceva bolnav. Nu mai am resorturi, măcar acum în vacanță. Mă întreb uneori dacă nu cultiv această melancolie din mine, neglijându-mi toaleta, lăsându-mi părul necoafat, uitând că pot deveni dezagreabilă. Mă dor rău picioarele! Te las, pui drag, cred că şi pe tine te plictisesc! Azi sunt ca într-un deşert.

4 iulie

Stelule drag, azi am fost mult împreună, în conversația cu Madeleine. Erai prezent. Multe lucruri dureroase mi s-au ivit în minte – un fel de pică, un fel de furie pe toate „fetele” cu care petreceai zile şi nopți, şi despre care nu ştiu decât că-ți făceau o atmosferă pe care nu o găseai acasă, nu fiindcă nu aş fi vrut sau putut să ți-o fac, dar fiindcă acasă era numai un loc de odihnă pentru tine. Îmi dau seama, ascultând poveştile altor bărbați şi ale altor neveste, că vă trebuie mereu noutate şi mai ales tinerețe şi cât de puțin ştiu nevestele despre viața voastră. Stau complet obiectiv în fața vieții mele conjugale. Aseară, boceam că nu te-am înțeles şi prețuit destul. Aşa o fi. Dar de la început m-ai „părăsit” pentru a căuta atmosfera altor femei tinere. Ți-aduci aminte când stam singură acasă la Brăila şi tu rigolai[11*] şi fleurtai la Olga cu toate fetele de acolo? Ba mai înghițeam morale de la Olga, montată de tine? Nu fac nici o învinuire. Constat. Zadarnic vor doi oameni să fie unul altuia exclusiv! Am vrut să fiu aşa, ca să-ți umplu viața; dacă din primele luni nu ai fi zburat spre altele (sufleteşte, nu doar trupeşte) aş crede că vina a fost a preocupărilor mele de femeie cu meserie lucrativă, dar amintirile primelor luni de căsnicie îmi dovedesc că niciodată nu te-am putut satisface complet, nici chiar intelectualiceşte. Oare te temeai de mine, cum uneori pretindeai? Nu pot crede, fiindcă ştiam cât poți tu. Nu, puică, erai pur şi simplu bărbat, care ca atâția alții, tocmai cei mai interesanți, aveai nevoie de *une vie cachée*[12*], de femeia care să te admire şi să te stimuleze. Conversația cu Madeleine mi-a deschis un orizont limpede asupra trecutului. Nu sunt supărată, nu sunt mai tristă ca până acum, dar cu toate că mă simt cununată cu tine şi dincolo, ştiu acum că nu trebuie să-mi reproşez că din pricina mea căutai tot aiurea bucuria şi interesul de viață. *Tu nu mă iubeai*, eu te iubeam. Tu ai avut o mare tandrețe şi un fel de necaz sentimental pe mine, eu te iubesc, pur şi simplu. Epocile de indiferență erau oboseală, cele de indignare erau încă dragoste. La ce bun asemenea socoteli zadarnice? Soarta e soartă. Am primit-o, o primesc şi de aci înainte. *Dar voi lupta împotriva tendinței de a mă sustrage vieții.* Nu vreau să mai „reglementez” eu gândurile, sentimentele, dorințele mele, vreau să le dau *puțin* drumul, să văd încotro o iau singure, fără frâu. Căci mă tem că mi-am identificat toată viața interioară cu nevoia de a fi tot timpul alături de tine. Într-o zi, parcă te simțeam lângă mine şi parcă îmi spuneai că vrei să mă

vezi mai emancipată, şi acum simt că-ți sunt mai aproape prin gândurile acestea liberale. Nu mai mă vrei sclavă, mă vrei duh liber, mai aproape de tine. Aseară mă tânguiam cu un fel de nevoie sadică de a suferi. Pui drag, mâine e parastasul de 9 luni. Ce drum ai făcut tu? Te simt liber, grav, preocupat cu o misiune. Aş fi atât de mângâiată dacă ai mai veni să stăm de vorbă într-un vis limpede. Astă-seară sunt clară, sunt senină. Poate găseşti legătura posibilă. Te aştept şi te iubesc adânc.

5 iulie

Zi grea. Dar parcă nu era pentru tine. Imposibil să realizez că eşti dus. Simt tristețea ca o sarcină ce trebuie purtată. O constrângere. Prea iubeam bucuria, frumusețea, trebuie să port tristețea, urâțenia suferinței. Răbdare! Simt că fug mulți de mine din pricina asta. Ce m-ar costa să pun roşu, să mă frizez, să râd? În fond doliul e în inimă. Dar vezi tu, am impresia că te-ai întrista dacă aş fi în stare să mă bucur fără tine. Şi nevoia de a fi urâtă şi negătită e un efort pentru a mă rupe din „aplecarea” mea de a plăcea. Sunt o „cochetă”, cum spuneai tu, dar trebuie să mă dezbar de gândul de a plăcea. În fond, când ți-am făgăduit să fiu a ta şi după moarte, trebuie să trăiesc ca o călugăriță. Nu trebuie s-o ştie alții, ajunge s-o ştii tu… *C'est contre ma nature*[13*]. Poate că trebuie să nu exagerez. Doamne, ce trebuie să fac? Nu vreau să mă falsific, ci să progresez. Nu am trăit oare mereu la marginea naturii mele? Bine, s-o înfrâng, dar să nu ies tristă şi frântă. Să pierd şi aici şi dincolo! *Je ne vis pas assez mes états*[14*]. Gândesc prea mult şi sufoc viața în mine. Dă-mi un sfat, dragule.

M-a durut mizeria arțăgoasă la Contină. În schimb, gestul Maricichii de a rupe două flori de la mine pentru a ți le pune ca pe o brasardă a fost simpatic. Ce se petrece în sufletul rusoaicei? Are grație ca şi Colea.

Mă ciupe de inimă uneori că nu sunt iubită după inima mea. Semn de inferioritate. Nu mă izbăvesc decât liberându-mă. Sunt o fricoasă. Cred că nu iubesc destul. Numai adevărata iubire e cu adevărat liberă. Vii la noapte? De ce te-ai arătat bolnav? Ce simbol e acesta? Oare suferi şi te simți singur? Vino şi mă deslușeşte.

6 iulie

Dragule, vestea dată de Muza [Ciomac] m-a întristat. Am avut o conversaţie cu el [Mănucă] în ajun de Crăciun. Muza spera o conversiune. Nu m-am mai dus, am evitat, îmi era teribil de dureros tot mediul. Recunosc că nu e caritabil. Mă întreb dacă nu suntem toţi groaznic de vinovaţi din cauza acestei indiferenţe. Egoism groaznic. Şi iarăşi, *nu sunt sfântă*, nu pot să iau însărcinări puse de alţii în sarcina mea. Dacă viaţa creştinului şi lupta cu toate nenorocirile altora e apostolat, recunosc că nu sunt creştină bună. Alta mi-e chemarea, decât cea de călugăriţă. De ce binecuvântează Dumnezeu lucrul ce fac în mod firesc? Mă las prea mult năpădită de *Retschwestern*[15*]. Azi Isa iar vrea să mă ducă la slujba catolică. I-am spus de la obraz că insinuările acestea catolice îmi sunt pur şi simplu antipatice. Doamne, Iisuse, cum să te pot confunda pe Tine cu fanaticii ăştia prozeliţi? Înţeleg cum în Apus s-a putut naşte reacţia contra cabotinilor. Îţi mulţumesc, Doamne, că m-ai născut ortodoxă. Pui drag, vino şi mai învaţă-mă adevărul.

Dejun simpatic la Marietta. Seara Tity şi Mimy Ion. M-a amuzat cum discutau aprig, ca astă primăvară cu mine. Mimy pare obosită de dogmatismul lui Tity. Singurătatea are avantaje. Cu tine lângă mine mă simt bine.

7 iulie

Dragule, te-am visat azi-noapte, mă sărutai cu foc după ce mă tachinai. M-ai întrebat dacă vin când mă chemi, ţi-am promis că vin. Mă pregăteam să fiu mireasă, dar mă îmbrăcam naţional şi parcă îmi scoteai marama de pe cap. Dacă e să mor şi să ne întâlnim… Ajută-mă să nu-mi fie frică!

Au declarat japonezii război Rusiei. Ce va mai fi? Eu trag nădejdea că Anglia va face pace. Ar fi momentul. Ea nu e învinsă şi neamţul atât aşteaptă.

Bună conversaţie cu Ady[25]. Ce om subţire şi înţelept! Nu mi-a fost bine – criza de inimă venită în somn. Din ce? Marietta, mult e drăguţă, simt că mă iubeşte. Lily, conversaţie bună – se împacă cu I.M.? Ar fi bine. Preferabil o viaţă grea, dar cu scop, decât una uşoară şi anostă. Biata L. Nissim! Nimic

de făcut pentru fată[26]. E dezolant. Puică, simt că mă nevrozez. N-am nici un interes imediat. Trebuie să mă pun pe lucru. Nu ştiu de ce nu simt că e război, nici chiar când erau bombardamente. E altfel ca în 1916. Sau alta sunt eu? Vii la noapte în vis? Mă simt alt om când mă întâlnesc cu tine, măcar aşa. Mi-e dor.

8 iulie

Puiul mamii – azi sunt 9 luni. Ce groaznice ceasuri trăiam atunci! *Man ist zufrieden dass man sowas hinter sich hat*[16*]. Sunt tristă, sunt bolnavă în suflet, dar durerea acută de atunci, bine că a trecut! Ce grea e o despărțire, dragule! Te-am visat şi azi-noapte. Erai tânăr, elegant şi calm. Ce înseamnă cămăşile nespălate? Oare mai ai mult până te purifici? O să mă rog. Aş vrea să-ți pot fi de real folos. Să-ți ofer durerea şi eforturile mele. Ce se poate face pentru Aurora, Nicu şi Nellu? Ce planuri are Dumnezeu cu bietul neam evreiesc? Ică [Antonescu] o avea sentimente mai bune? Fify vorbea de moarte cu linişte. Cum aş vrea să fiu şi eu credincioasă ca ea. Sunt, dar nu destul. Cred, de altfel, că dacă nu ar fi grația lui Dumnezeu, nimeni nu ar fi salvat, căci nu e om care să scape de păcat! Simt greutatea materiei cum mă apasă. Îmi îngenunchează elanul sufletului! Ce să fac? Parcă respirație insuficientă. Înțeleg că primele exerciții Yoga sunt respiratorii!

9 iulie

Acum, seara, iar alarmă, foarte scurtă şi fără urmări. Veşti bune de pe front. Bune, fireşte, pentru că nu avem imaginație să ne închipuim cum mor băieții şi ce dezastru lasă sălbaticii de ruşi în urma lor. Chişinăul n-a căzut încă, luptă muscalii. Sentimentul că *trebuie* să fie învinşi şi un sentiment de mândrie redresată. Intuiție că se sfârşeşte repede, dar se pretinde că e un război lung.

Citanie bună. Întâlnire cu Tanți şi Natalie – simpatic. Un ceas la Régine şi Mircea. Acasă găsesc scandalul cu Stopul[27]. Imbecilul e atât de plin de

funcția lui, încât e capabil să tragă în oricine. Mişu şi-a anunțat vizita mâine.

Îmi e teribil de somn. O bucurie în mine, sentiment precis că *eşti* şi că eşti cu mine. Sunt nevasta ta, fără reticențe, fără scene, cum am fi putut fi împreună dacă tu nu erai adesea nedrept şi bănuitor. Acum ştii că te iubesc.

10 iulie

Pui mic, şi astă-seară alarmă, seacă. Cum să mulțumim lui Dumnezeu că nu e mai mult? Azi, cu vizite toată dimineața. Vizita lui Puff cu Mişu[28]. Mare bucurie. Conversație bună. Părea îmbătrânit, obosit, fără elan. Ce o fi având? Nicu, foarte pe gânduri. Săracii evrei! Doamne, ce plan ai cu ei? Petre M. foarte amabil. Şi el obosit, îmbătrânit. Mă tem că inima e foarte obosită. Veşti din Cernăuți, bune dar şi triste. Deportarea românilor. Oare ca zălog? Oare îi vor da înapoi contra prizonierilor? Au ei respectul omului? În fond, ce ştim noi despre bolşevism decât ororile care sunt ale primitivității ruseşti, nicidecum inerente unei ideologii. E drept că numai creştinismul poate umaniza bestia omenească, iar fără religie, imposibil de matat[17*]. Se preface o lume şi noi continuăm să trăim după tradiție. Azi fabricare de dulceață de caise, ritualul tradițional. Cartea lui Meyers, adusă de Puff. Aştept din ea iar o confirmare că *eşti*, dragul meu. Vii la noapte, te iubesc.

12 iulie

Dragul meu, ieri am fost la țară. Te-am luat cu mine. Piton te-a amuzat. Sunt sigură! Un copil lipicios! Cât sunt oamenii mari de cruzi, cum se joacă cu nervii bieților copii. Şi ei cum simt cine ține la ei! Te mai miri de maniile unor oameni, de spaime, de antipatii. Toate sunt urmele unor emoții zadarnice şi negative.

Câmpul minunat, dar ploaia dezolantă. Era aşa de frumoasă luna aseară, dar ca şi Régine, aveam o strângere de inimă. Eu am fost *născută tristă.* Am şi de ce! Talentul meu de bucurie, de fericire a avut mult de luptat cu fondul de melancolie. Acum ştiu că nu mai pot ieşi din ea! Afară, un început de

vijelie, ori mă înşel? Cerul e încărcat de nori groşi. Serile acestea singuratice mă întristează mult. Primesc aceasta ca o încercare. Dacă ți-e de folos, cu bucurie. Visele mi te arată tot în simboluri, care spun că te purifici.

Mâine nu vin la mormânt, ca să mă duc la spital. M-am liniştit mult de când îți scriu zilnic, prezența ta e tot mai evidentă în mine. Ştiu că alții m-ar ține drept nebună, dar vezi, şi Tity îmi spune că te consider viu, prezent. Şi asta nu metaforic, ci la propriu.

Minciuni, zvonuri, critici, nu ne dăm seama cu tot războiul şi mizeria mondială pe ce lume trăim. Mâine mă duc la spital să fiu şi eu puțin de folos, dar şi ca să intru în realitate. Aş vrea să fac şi eu ceva pentru țara mea. Simt o anemie puternică; a secat izvorul entuziasmului de când tu nu mai eşti lângă mine sau fiindcă războiul acesta îmi arată ce vane sunt eforturile individuale? Mă gândesc la viața şi opera lui Paul Desjardins. Ce faliment al tuturor ideilor frumoase şi generoase! Şi totuşi sunt convinsă că scadența omenirii civilizate tot va plăti odată polița ei. Cine ştie dacă mai apuc zile senine şi umanitate pură, ca la Pontigny, dar odată şi odată vor reveni omenia, respectul individului, dragostea între oameni. Pontigny a greşit fiindcă conta exclusiv pe rațiune, mai bine zis pe intelect. Creştinizarea oamenilor, iată ce ne-ar putea scăpa. Dar vezi că lumea se teme de creştinism, considerându-l *religia durerii.* Conversația de azi cu Mimy Ion m-a întristat. La ce bun să fii convertit şi să nu recunoşti decât tristețea creştinului? Pui drag, tu ştii mai mult acum, învață-mă şi pe mine, ajută-mă să fiu de folos. Aş vrea să elaborez un plan „Scrisori către tineret" prin radio. Aş vrea să fie pline de bucurie, de omenie, de dragoste.

13 iulie

Iar o zi, dragul meu. Am fost la tine, dar nu te găsesc acolo. Acasă îmi eşti aproape.

Veştile de la Herța sunt teribile. E posibil ca trupele noastre să fie mai prădalnice decât bolşevicii? Oare nu inventă cei de acolo, care țin cu bolşevicii? Faptul că bolşevicii au făcut closet în altarul catedralei arată ce sălbatici sunt şi ce haini în intenții. Dumnezeu rabdă mult, dar când pedepseşte nu se încurcă.

Ce e cu Isa? Ceva neliniştitor. În insistenţa ei de a mă duce la slujba catolică. Vrea şi pace să mă fac catolică. Eu nu vreau deloc, îmi face această biserică antipatică. N-ar trebui să mă supun unei dorinţe care nu e *dezinteresată*, e propagandă. Doamne! Multe sunt lighioanele tale!

Îmi e foarte, foarte somn. Dacă tu vrei să nu mă duc mâine la biserica catolică, te rog, spune-mi în vis.

13 iulie

Zi plină, adică ocupată, începută bine, la biserică, la cea catolică. Am fost distrată şi opoziţionistă, la noi m-am recules bine. Apoi la spital cu Zizelle. Nu pot să dau decât sufleteşte, pare-se că le face bine. Toţi, extrem de tineri şi răni uşoare. Cucoanele active, e bine lucrul ăsta. Alarma am petrecut-o la Aurora. Nicu grav şi îngrijorat. Noi, puţin serioşi. Zizella vorbea tot timpul. Pic de somn. Voi lua altă oră de vorbă cu tine, Stelule drag.

15 iulie

Nu-ţi pot scrie bine decât seara, ultimul gând vreau să fie pentru tine. Am găsit acum un plic cu fotografii de la nunta Sofichii. Eşti admirabil, vorbeşti, îţi aud şi vocea. Ori sunt eu cam nebună, ori tu eşti lângă mine tot timpul. Aşa te simt şi sunt liniştită. Nu-mi mai lipseşti decât fizic, dar eşti prezent. Câteodată mă cuprinde neîncrederea. Un scepticism acut – oare nu e totul imaginaţie şi dorul meu? Totuşi nu pot crede că visele mele premonitorii au fost iluzorii şi dacă îmi poate vorbi mama, îmi poţi vorbi şi tu. Ştiu că mintea mea mărginită nu poate dezlega taina cea mare. Dar *eşti*, sunteţi, asta mi-ajunge.

Biata Yvonne[29], azi! Aş vrea să ştiu dacă tu, dragule, ai putea să-mi dai vreo indicaţie despre Aldea[30] ca s-o pregătesc pe Yvonna sau să-i întreţin nădejdea. Ce prezumţios pare din partea mea, dar atâta aş vrea să-i pot ajuta. Azi la spital, bucuria de a putea fi un pic de folos. Mă mai duc când pot şi e nevoie. Maricica, foarte luminoasă şi lucrează serios. Alarmele mă lasă rece, poate din inconştienţă. M-am bucurat astăzi de situaţia lui Nellu,

nu mai riscă nimic. Cazul Petraş groaznic de dureros. Ce e el vinovat că mama sa era evreică!? Ce tragedii!

16 iulie

Pui mic şi drag, azi veşti proaste. Se pare că ruşii opun o mare rezistență. Tot mai mult mi se pare că iluzia unei defecțiuni a lor a fost mare. Mâine mă duc la spital. E singurul lucru pe care pot să-l fac. La mine vine lume tot timpul, dar nimeni şi nimic nu-mi prinde interesul complet. La spital intru în realitate, altfel plutesc între două lumi, tot cu gândul la tine. Scrisoarea lui Juliette Thompson mă unge pe inimă – au delicateți occidentalii ăştia! Pesemne ne consideră complet lihniți de ne oferă merinde! Mă surprind într-o „furculiță sufletească” teribilă. Pe de o parte doresc victoria nemțească, pe de alta, când aud vorbind pe un Focillon[31] pentru libertate, îmi amintesc sentimentele mele de acum o lună şi rațiunea-mi spune că tot englezii reprezintă crezul în libertatea şi demnitatea omului. Şi iarăşi îmi zic: cum ar putea acestea fi salvgardate dacă înving ruşii? *Retrăim turnul lui Babel, nu prin încurcătura limbilor ci a sentimentelor.* În fond cei mari nu mai ştiu ce vor, dar noi, cei mici şi Franța, ştim: vrem dezrobirea din spaima căpcăunilor. Vrem independență. Doar Pan Europa ne-ar salva şi apoi Pan Omenirea, dar când? Peste zece mii de ani? Pui mic, te aud spunând: „dă-o în… hai să ne culcăm!” Ai dreptate, dar eu mai citesc cartea lui Meyers *La personnalité humaine.* Mă întăreşte în credința că tu eşti şi că ştii că te iubesc teribil.

17 iulie

Dragule, tot mai mult simt nevoia de a mă duce la spital. Azi, cu Aurora, Fify şi Viorica am făcut treabă bună. Alt nimic nou, ba da. Chişinăul e al nostru! Dar cu ce preț! Poate că trebuie să simțim şi în generația tânără că libertatea şi independența unui neam se plătesc! Ascult radio Londra – ce învălmăşeală de idei, de sentimente, de porniri. Franța împărțită, francezii în două tabere, ce să mai crezi? Babel! Nu văd altă ieşire decât o împăcare

creştinească. Te aştept parcă „să vii de la bridge”, obosit şi cu părere de rău că ai pierdut vremea. Te văd cum îți pui pantalonii în *tringle*[18*], cum te dezbraci, cum îți pui cămaşa de noapte, cum îți scoți ghetele şi ciorapii cu jartierele şi le pui pe raftul de jos al măsuței. Apoi citeşti cu banda neagră pe frunte. Întinzi mâna, o ții pe a mea, eu uneori adormeam cu obrazul pe brațul tău. Ce bine ne înțelegeam în fond, şi cum ne ciocneam pe prostii. Aş vrea să ne mai naştem tot împreună, să-ți fiu iar nevastă, să te iubesc mai adevărat, nu cu morală ci cu dragoste creştinească. Să te iubesc pur şi simplu cum, în fond, te-am iubit! Dar şi tu nu vei mai fi nedrept, tiran şi rău cu mine. Tu ştii că am suferit groaznic şi totuşi te iubesc fără reticențe. Îmi trebuie să te ştiu mulțumit.

18 iulie

Sunt frântă de oboseală. Căldura. Azi la spital emoție dureroasă când am văzut-o pe sora de astă-vară care îți plăcea, mi-a amintit acut luna august. Ce fericită eram cu toată boala ta, cu toate greutățile!

Acasă, cu Mariana, pe balcon, au sosit copiii (Puff, Costel Vişinescu, R. Patrulius). Au stat pe întuneric vorbind de religie – contra, dar e un semn că le e sete de ea. Nu mi-au făcut confidențe, tineretul de azi are alte idei ca ale noastre. E bine şi e drept să fie aşa. Noi, timpuri etice, normative, ei – psihologi. Te las, pui mic şi dulce, mor de somn – uzură! Babuşkin! Râzi?

19 iulie

Am fost fericită că ai venit în vis atât de senin, blând şi mă țineai strâns lângă tine, pe când amândoi urcam o scară cu covor. Tu erai aşa cum te-am visat toată viața – mă conduceai. Unde? Eram fericită la brațul tău şi sigură!

Azi parastas tante Linica şi doamna Dana Bossy – apoi un ceai la casa din Bozianu. După-amiază la spital. Uneori umilă, dar necesară. Plouă iar. Te pup din suflet. Ce zici de chestia cu blana? Urâtă e sărăcia. Stinge orice scrupul. Tu ştiai, dar eu refuzam să cred. Îmi pare rău că nu pot ajuta. E o prăpastie fără fund.

20 iulie, Sfântul Ilie

Azi am fost distrată, absentă pretutindeni, numai ceasul la Crucea Roşie, cu lucrul umil (facere de pansamente) m-a absorbit. Curioasă senzaţia de ireal! Nici nu aştept, nici nu sper, nici nu mă tem, plutesc între diverse registre de realităţi. Cred că m-am ridicat prea sus şi n-am trăit nimic autentic. Marietta şi Ionel iar trec prin crize financiare, cum să-i ajuţi? De câte ori am făcut-o, nu au rambursat şi acum mă simt obligată faţă de Mariana care i-a ajutat. Ei nu renunţă la nimic din ale lor! Zadarnic m-aş împrumuta. Aş trage la infinit dracul de coadă şi ei ar continua cu cheltuielile. Imposibil s-o faci pe Marietta să priceapă că face risipă. Şi eu fac, dar pentru mine personal îmi refuz şi strictul necesar! Trebuie să nu fii slab. Eu mă las mereu păcălită de toţi. *Nu mai vreau.* Voi rezista, cu toată neplăcerea pe care o simt. La urma urmei nu e drept să-mi refuz totul ca să mă împrumut pentru ei. Aşa te-am „slăbit" şi pe tine, dragule, aşa te-am obişnuit să contezi tot pe mine. De data asta rezist. N-o fi foarte creştinesc, dar, la urma urmelor, nu sunt sfântă şi nu e permis să încurajezi egoismul altora. Am hotărât să mă apăr. Tu aveai mare dreptate.

Anosteală, suferinţă, epocă foarte grea. Când fac socoteala vieţii, iese o leşineală, o inutilitate şi o zădărnicie! Şi se mai plâng cei cu copii! Nu trebuie să trăieşti exclusiv pentru datorie, dar ce mizerie viaţa mea. Niciodată nu mi-am satisfăcut un impuls. Totdeauna ezitantă.

Am ajuns să nu mai doresc nimic. Până şi la slujbă eram absentă. Se prepară o „criză", o simt, voi lua trinitrină. Vii? Sunt goală ca o cutie veche.

21 iulie

Ce zi tristă am avut azi. În fond, lucrurile materiale nu merită să te întristezi pentru ele! Dar aşa suntem! Întâi, cele ce am aflat că s-au întâmplat la ţară, la Mimy [Spandinidi]. Femeia asta n-are parte de bani şi pace! Faptul că munceşte ca o roabă şi tot la ea vine apa mare şi îi strică recolta e exasperant! Când am aflat şi de biblioteca lui Ionel [Sachelarie], m-a apucat paraponul de tot. Va să zică nu e îngăduit unui biet om să-şi păstreze nici instrumentul de muncă! Atâta dambla avea şi el săracul: cărţile! Era o casă de om subţire când intrai la ei, cu toată lipsa de mobilă, cărţile sunt prieteni

şi-ţi dau şi atmosfera de lux necesară ca să rabzi în mediocritate! Nici asta să nu le rămână. Poate că aşa se răscumpără viaţa copilului! Ajută-i, Doamne, să se bucure de copil! Nici nu mai îmi vine să gândesc cât de rece gândeam şi scriam aseară, nu credeam că e aşa de talonat[19*]. Când am aflat azi-dimineaţă m-a apucat remuşcarea. La ce bun? Acum să-i facem un nucleu pentru o nouă bibliotecă. Viaţa e foarte aspră cu unii. Nu zic că e de vină Dumnezeu şi că te persecută, dar cred că e o soartă, aleasă de noi sau impusă nouă, cine ştie? Totul e că până la urmă tot acolo ajungi. E dat unora să pătimească. Pesemne să nu aibă niciodată cât le trebuie. Am o singură nădejde: loteria. Tu poţi să ne ajuţi să câştigăm? Pui mic, mi se duc gândurile în neant, nu ştiu ce am, nu mă mai susţine nimic! Gluma lui Moşu cu *insigna cu zvastica* e prietenoasă, e drăguţ că se gândeşte la mine. Adevărat că anul trecut mi-a venit aproape rău când mi-a spus că voi purta insigna asta – şi iată că azi, îngemănată cu steagul nostru, am purtat-o! O silă adâncă mă cuprinde, nimic nu e stabil în noi, nici măcar convingerile! E de ce să disperi! Altădată aşteptam radio Londra ca o îmbărbătare, acum, de când spune urări pentru victoria Rusiei, nu pot să mai ascult. Dacă englezii nu luau făţiş partea Rusiei, nu-şi renegau propriul lor ideal! Acum, din interes, se fac apologeţii cruzimii, ai bestialităţii! Dar, la adică, ştim noi oare ce e în Rusia cu adevărat? Putem noi să ne bizuim pe propaganda noastră şi a ţărilor care îi combat? Oare nu ni s-au spus poveşti criminale, şi teroarea parcă nu e pretutindeni? Nimic de ce să te agăţi! Doamne, nu fi supărat pe mine că sunt goală ca o nucă stearpă!

Pui mic, s-a stins toată flacăra din mine! Nu mai cred într-un viitor, nu mai aştept decât pacea – dar numai în gând şi în cuvinte – inima e obosită. Asta e bătrâneţea, Stelule dragă! Îmi vine să spun că pe tine te-a iubit Dumnezeu. Sunt atât de stinsă, încât nu mai am nici elanul să mă opun oribilei îndoieli. Mă duc de râpă. Ăsta e sfârşitul unei vieţi de credinţă şi de entuziasm! Te oboseşte lupta şi suferinţa şi nu e o logică şi o morală în lume, e doar în capul nostru, al unora. Cei care o pot impune lumii sunt mari creatori, iar noi, plevuşca, suntem în stare doar s-o trăim personal – fără să putem schimba nimic în jurul nostru – noi am trecut alături de viaţă şi alături de ideal. Tot alături, tot mediocritate, tot lătură! Pui mic, dacă tu mă vezi, ştii cât sunt de tristă, de fără rost, de fără gust de viaţă! Îţi dăruiesc ţie această sărăcie, dacă mai ai nevoie să compensezi cu ea ceva în Univers! În fond, nimic nu rămâne afară de ceea ce poţi să dăruieşti. Ajută-mă să pot fi generoasă!

22 iulie

Iar zi apăsătoare. Marietta intratabilă, se complace în amărăciune, nu vrea să accepte nici o compensație. M-am luptat azi cu ea la telefon, imposibil s-o scot din ale ei. Are dreptate. Ionel nu ştie să lupte. Urmăreşte doar soluțiile facile. Noi nu am reuşit în viață. Ratați! Asta e! Şi pe mine mă apucă o furie pe noi şi o scârbă. Că nu doar Dumnezeu sau vreo putere străină e responsabil. Natura noastră indolentă, modestă şi neexigentă! Ori ne rezumăm la reuşite intime şi atunci sărăcia ne încântă, ori avem franc curajul de a ne zbate pentru bunuri externe. Nu am atins nici unele, nici altele fiindcă suntem nişte mediocrități comode. Tu, cel puțin, erai un juiseur şi când te supăra că nu erai milionar, te făceai boem ca să scuipi pe milioane, iar când aveai bani, te comportai ca milionarii, trăind larg, dăruind, simțindu-te bogat. Colea la fel. Noi, ceilalți, cei cuminți, am trăit ca nişte cârtițe meschine – *gagne petit*[20*]. Văd în jurul meu femei sărace, dar ele, având pretenții, trăiesc elegant. Eu nu ajung să-mi fac cel mai mic capriciu. Vina e a mea. Până la mâncare, mă gândesc să fie mulțumită servitoarea. Cui nu cere vieții nimic, de ce să-i dea? Biata Marietta cerea măcar eleganța asta a intelectualității – o bibliotecă! Nici atât nu ți se acordă. Mimy S., ea are altă natură, e fericită cu copiii ei, a crescut oameni! Marietta şi-a făcut din maternitate un scop. E aşa cum e.

Temă de reflexiune. Orice prilej poate fi cauză de tragedie internă. Eu o înțeleg că e disperată de atâta rataj al lui Ionel. Viața ei e tragică în fond. Vina e şi a ei că a sperat prea mult şi nu s-a mulțumit cu bucuria de a-şi creşte copilul. Şi pe el nu-l mai are decât superficial, şi el e ca tată-său, un singuratic şi un egoist, şi ea e egoistă, e felul ei de a rezista la dificultăți. Vina ei e mare, încăpățânarea într-o ambiție snoabă şi copilărească. N-a făcut practic nici un efort, nici o intenție de adaptare, n-a renunțat la nici o pretenție care i-a otrăvit viața, când ar fi putut face economii din care tot ea ar fi profitat! Dar scriu prostii! Oare mie mi-a ajutat la ceva modestia traiului? Nici măcar n-am o căsuță a mea. Am fost nişte idioate, fără reale pretenții, ne-a tratat viața în consecință. Pe Valérie o salvează egoismul intratabil din ea. Marietta şi cu mine nu suntem măcar dintr-o bucată ca Valérie, noi suntem cârpe, dar nu sfinte! E posibil să fie totul scris? Nu cred. Suntem toți responsabili. Privită de aproape, viața este o corvoadă, adesea insuportabilă. De ce reuşesc o Adria şi o Zizelle? Pentru că nu cunosc scrupule, trăiesc exclusiv după bunul lor plac. Cu consecvența cu care o fac

ele şi altele ca ele, sunt chiar de admirat. Critica celor care le condamnă nu le atinge, ele sunt deasupra. „Profitorii" în stil mare au meritul lor. Noi ne-am drapat în cinste, în scrupule, în moralitate, dar n-avem bucuria virtuţii, suferim, suntem umilite, ne simţim umile şi de pus la coş. Trase pe sfoară la moştenirea lumii. Prea delicate să protestăm, să ne apărăm, prea mândre, suntem sacrificate. Sunt distrată, pui mic. Te las. Vino în vis să mă sfătuieşti şi să mă luminezi. Consolează-i şi pe ei. Spune-le că sunt şi zile cu soare. Dă-le tu o nădejde, te rog.

23 iulie

Dragule, azi-dimineaţă am fost foarte mâhnită. Din cauza Mariettei. „Detest pe toată lumea", repeta înăcrită. Am simţit că spera să dau eu nenorocita aia de sută de mii de la Corpul didactic pe care o ţin pentru un caz de boală, de neplata de chirie etc. Cum e posibil, maică, să pretindă oameni zdraveni şi care nu-şi refuză nimic, ca o biată femeie singură să-şi rupă ultima siguranţă a traiului – pe un an – pentru a-i scuti pe ei, nu de un mare necaz ci în fond de o umilinţă. Aveai dreptate, puiule drag, ţi-am cerut iertare azi pentru toate scenele ce-ţi făceam când tu mă preveneai. Aveai dreptate. Ai mei sunt profund egoişti. Şi Maricica e egoistă, dar nu aşa. Cu toate aparenţele ei de răceală şi indiferenţă, ea nu e „aşa" de egoistă. Mariettei i se pare că i se „cuvine" ca eu să mă privez de orice pentru ca ai ei să nu renunţe la ceea ce consideră ea privilegii de rang. De ce oare eu pot umbla îmbrăcată ca o sărăntoacă? Pentru că s-au obişnuit să mă vadă tot modestă şi sărăcăcioasă. Vina nu e a lor, *e a mea.* La noi eşti tratat după pretenţiile pe care le ai. Ei bine, *am luat hotărârea să-mi schimb total felul de a fi.* Voi vinde toate lucrurile care nu-mi trebuiesc şi-mi voi face lenjerie, ciorapi, tot ce-mi trebuie. Mă jenam ieri la gândul că aş putea cheltui 5 000 de lei pentru canapea, azi văd cât sunt de idioată, *timorée*[21*], din gentileţă. Ca şi cum aş lua de la alţii! Voi mânca tot ce pot. Când nu voi avea nici o resursă, cel puţin nu se va mai spune că e „dezgustată", că trăiesc meschin. Ei nu înţeleg că prefer să trăiesc meschin dar *independent* decât să trebuiască să contez pe alţii. Eu nu socot că alţii au datoria să-şi ia ultima rezervă ca să mă scape pe mine de buclucuri pe care nesăbuirea mea le-a provocat. M-am lipsit de multe, dar n-am acuzat pe nimeni de soarta mea. Dacă Marietta

vrea să acuze pe cineva, atunci să se învinovăţească pe ea şi pe Ionel. Nu vreau să judec pe nimeni, dar voi şti să mă apăr. Valérie are dreptate. În fond n-am cunoscut nimic din viaţa mea, decât visul meu! Se pare că trăiesc din abstracţiile mele, asta îmi spuneau tinerii azi. Dacă toţi spun că „eşti beat”, du-te şi te culcă. *Mă voi schimba.* Voi munci mult, dar mă voi bucura de munca mea. De câte ori nu mă rugai tu să fiu mai egoistă cu timpul meu, să nu mă mai cheltuiesc prosteşte! Aşa voi face. Îţi jur. Am pierdut timp mult din *amabilitate*, acum desigur o ştii, dar nu e mai puţin timp pierdut acest timp. De aci înainte, uşi închise, hai să lucrăm şi să ne bucurăm de fructele muncii noastre. Nu, nu mă voi mai lipsi de ce voi mai putea avea! Pussy din inimă, nu mă lăsa să mă îndârjesc.

Ce spectacol splendid, apărarea antiaeriană. Proiectoarele se încrucişau ca spade uriaşe şi între ele se înălţau nestemate, iar proiectoarele se aprindeau o clipă şi se stingeau, dând cerului o însufleţire – ca o clipire. Era superb. Frica dispare în faţa frumuseţii. Înţeleg fericirea contemplării frumuseţii divine. Aşa trebuie să fie la voi! Da?

24 iulie

Pui drag, am citit iar ştiinţele oculte. Nu cred tot. Sunt probabil multe fantezii, dar îmi face bine. Dacă e puţin adevăr în ele, sunt sigură că ţie ţi-e bine. Mi-e dor de tine, deşi ştiu că eşti aci.

Conversaţia cu bolnavii. Tot mai mult mă ataşez de oamenii ăştia simpli, dar foarte inteligenţi şi buni. Oboseală mare în cap. Zi plină. Te las, altfel îmi vine rău.

25 iulie

Nimic nou şi totuşi evenimentele de afară seamănă, dar pe dinăuntru marasmul creşte! Azi-dimineaţă Frau Sigherius. O admir în consecvenţa ei. Îmi pare atât de rău că sentimentul meu se schimbă, aş vrea să-i detest pe nemţi şi nu pot, de când sunt tovarăşii noştri îmi pare rău când aud, chiar pe alţii, vorbindu-i de rău. Pe Hitler, fireşte şi regimul lui îl… era să scriu:

urăsc, dar minţeam, eram verbală, căci nu mai urăsc pe nimeni. Nici chiar pe ruşi. Îmi pare rău când văd cum se face propaganda urii în loc să împace omenirea, arătându-i pe toţi în ce au comun omenesc. Numai bieţii soldaţi au bun-simţ şi măsură. Azi m-a apucat un dor de fericire, de bucurie. Visez lozul cel mare. Mi-ar face plăcere să am bani mulţi ca să dau, să nu mai văd oameni amărâţi în jurul meu. Aş vrea s-o pot descreţi pe Marietta. Aurora şi Viorica nu mai vin la spital dintr-un sentiment pe care nu-l pricep. Susceptibilitatea are rost în alte vremi. Ca să te abţii de la ceva fiindcă ai impresia vagă că nu eşti indispensabil! E altceva pe dedesubt. Freud ar explica-o ca un orgoliu *froasat*[22*], egocentrism. Din Fify credinţa face un om normal. Cum nu ştiu oamenii ce înseamnă credinţa pentru fiecare din noi. Tu, dragule, ştii acum! Conversaţia cu Mişu la telefon – *une note de tendresse*[23*] în prietenia lui atât de limpede, propunerea de a mă împrumuta la nevoie, spus atât de simplu… Viaţa curge normal. N-ai impresia că am fi în război, de n-ar fi ţinuta oamenilor cam neglijentă: lipsa de pălării, picioarele goale la femei, care dă oraşului un aspect de provincie. Căldură mare, greutate apăsătoare, viaţa îmi apare ca un vis – urât, anost, încurcat. Dorinţa de bucurie în mine nu poate veni decât din duh, care-şi mişcă aripile. Elanul renaşte în unele clipe, deşteptat de un gând, de nădejdea de a putea fi de folos. Asta nu vine din ce e muritor în noi, simt precis că are altă rădăcină în mine.

26 iulie

Pui drag, azi-noapte te-am visat mult, parcă toată ziua m-am simţit bine. Conversaţia cu Ricu Simian[32] şi domnişoara Malaxa[33] care e foarte simpatică. Ce rea e lumea! Lelia cu ce patimă vorbea şi o făcea proastă! E pătimaşă şi dogmatică, îmi face rău. Ori eu prea sunt înţelegătoare? Este în dauna principiilor? Dar cum să doresc o victorie care ar fi împotriva ţării noastre? Îmi pare totuşi rău, sufăr că suntem aliaţi cu germanii agresori! Să se fi pocăit Hitler şi să se fi tămăduit de minciuni? Nu cred. Dar Hitler nu e poporul german. Ce vreau? Vreau să se împace omenirea!

Traian mi-a umplut sufletul de bucurie. Iubesc oamenii generoşi. Întotdeauna l-am cotat ca ateu. Îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru experienţa asta. Alţii te decepţionează! Nu toţi oamenii sunt culanţi cum

erai tu, dragule, sau eu. Ionel realmente nu putea face ce l-am rugat. Fiecare e acum prudent. Noi ne țineam de cuvânt. De aceea aveam credit. Te rog, puică, ai grijă de noi!

27 iulie

Dragule, şi bune şi rele azi. Rele, chestia cu camuflajul. Nu ştiu care minte. „Stopii” mei sau portarul. Pe scurt, în capod, la comisariat, să-mi declin toate titlurile! Se muiară, după ce m-au măsurat bine. Rezultat: trebuie să scot becul de la bucătărie. Din tenebre în tenebre! O să ajungem „nictalopi”. Bine. Gestul Maricichii de o eleganță rară. E dezordine în termeni burghezi, ea nu plăteşte unde trebuie, o lasă pe Valérie să se zbată, dar creştineşte e splendid. Dragostea şi nu rațiunea este motorul. Marietta a rămas atât de interlocată[24*] că n-a putut spune o vorbă.

După-amiază la Valența[34], foarte frumoase apartamente, casă florentină pe dinafară. Mediu plăcut. Impresia că era „vedere” pentru Maricica. Prefer pe Popicu, deşi acesta e bătrân. Viața îşi urmează cursul. Nu ştiu de ce mă năpădeşte bănuiala că nemții nu vor duce la bun sfârşit expediția în Rusia. Că trebuie să renunțe la cucerirea întregii Rusii, căci îi apucă iarna. America intră şi ea în luptă şi noi suntem târâți în aventură. Poate e o impresie trecătoare, sper.

28 iulie

Puiule drag, se apropie o aniversare tristă. În câteva zile, e anul de când ai căzut bolnav! Doamne, ce emoții, dar ce uşor pe lângă ce a fost pe urmă. Tu poți să înțelegi că eu nu pot realiza că sunt despărțită de tine. Nu pot. Îmi aduceam aminte la biserică la slujbă când mă simțeam iar mireasa ta pentru veşnicie.

Vizita lui Mimy şi a lui Mişu. Foarte drăguți. Nu m-au găsit acasă. Spitalul mă prinde tot mai mult. Aş vrea să fiu de folos.

29 iulie

Sosirea lui Jean Paul, mare bucurie. Dragule, şi tu îl iubeşti. Ajută-l să-şi facă o carieră şi să fie un om cumsecade. E atât de cuminte, înțelept şi matur. Îl iubesc mult şi am încredere în el. Marietta, transfigurată de când are perspectiva unor mobile şi a unei securități. Ce uşor sunt oamenii de mulțumit, Doamne! Numai să fii în viață, totul se aranjează. Lipsa ta e nu numai dureroasă, dar şi socialmente mă simt deficitară, mă simt umilită. Sentiment fals poate, dar existent! Nimic nou pe front, dar zvonuri oripilante despre ororile împotriva evreilor. Dovezi de o cruzime înspăimântătoare şi care mă înfioară pentru viitorul omenirii. Cu asemenea instincte dezlănțuite şi cu propaganda – campania sistematică împotriva cinstei în gândire, ce se poate pregăti decât o generație perversă şi barbară. Înțeleg ce înseamnă „sfârşitul lumii", e sfârşitul omului ca atare, ca ființă vie în drum spre o conştiință tot mai luminată. Sfârşitul înseamnă deraierea de pe şina normală care nu atinge idealul, dar care e în direcția lui. Acum nu e întoarcere la barbarie, ci chiar deviere patologică. Din fericire, țăranii sunt sănătoşi în suflet. Atâta ură gratuită nu încape în inima lor. Creşterea sistematică spre ură, ca în Germania, se va răzbuna pe promotorii ei. E groaznică imaginea unei lumi crude, sadice, brutale, fără milă, nici respect de om şi de viață în genere. Acum înțeleg ce e Anticrist şi ce urmăreşte prin cei care, din orgoliu, sau alt păcat, se pun la dispoziția lui Hitler. Instrumente mânuite de puteri rele care au dezlănțuit războiul de exterminare pe pământ. Care va fi finalul? Nu ştiu ce să mai sper. Doresc salvarea țării româneşti, dar cu gesturi odioase de ură nu se va salva, ci va deveni şi ea instrument speculat de nemți. Suntem la o cotitură decisivă a istoriei lumii. Dacă cei buni şi drepți vor rezista puhoiului de ură, de nebunie şi de vrajbă, atunci se mai poate salva câte ceva dincolo de acest cataclism. Dar dacă vor fi prea puțini şi slabi, atunci partida e câştigată de bestialitate. Vai de cei ce vor mai trăi de acum încolo. Ori se va trezi omenirea şi se va răzvrăti împotriva oricărui nebun care sacrifică vieți – atâtea vieți tinere – pentru bunul său plac sau unor principii contestabile, ceea ce este acelaşi lucru.

Osul Marianei[35] a ieşit din fistulă ca o măsea deşosată din gingie. E o soartă care o urmăreşte pe biata fată, semn că degeaba ne opunem soartei. Nu vrea trupul corectura artificială, şi pace. *Temă de reflexiune.*

30 iulie

Puiule drag, azi zi plină, cam obositoare. Când e aşa, n-am vreme de melancolie decât printre picături. La spital, conversaţia cu soldaţii foarte interesantă. M-a îngrozit antisemitismul lor, dar toţi fac din „jidan" cuvântul care concentrează tot ce e în ei negativ. Trecea prin mintea lor ca un cuvânt de ordine! Unii, târgoveţi, mai puţin simpatici, mai peremptorii, cu idei preconcepute şi cu ifose. Dar ţăranii adevăraţi rămân sănătoşi la minte, la suflet, sunt buni, omenoşi. Dar azi mi-am dat seama ce otravă e propaganda chiar pentru ei. Numai preoţi adevărat buni ar putea contrabalansa propaganda. Vizita Marianei B[ogdan] foarte simpatică. Vedeam propria mea tinereţe. Cum se schimbă sentimentele din egocentrice în altruiste. Nu mai contează decât ei, viitorul. O înţeleg acum pe Maica, draga de ea, care se gândea numai la alţii. Azi, noi cei „maturi" ne ştersesem în faţa celor tineri sau, mai bine zis, ne concentrasem în jurul lor. M[ariana] B[ogdan] e structurată sănătos. Mişu o privea cu emoţie, Puff cam fâstâcit, ea foarte sigură pe ea. M-a înduioşat Mişu când mi-a telefonat că, dacă Puff se însoară cu Mariana, nu-i mai pasă că e bolnav de inimă! Mare lucru e familia, solidaritatea, simbioza între membrii ei, care garantează civilizaţia omenească. Din aceste raporturi se nasc sentimentele umane! Simbioza între noi, dragule, continuă şi după moarte, în viaţa cea adevărată.

Soldaţii, la spital, mi-au spus „Măicuţa". Oare nu e o prevestire?

31 iulie

Dragule, scriu la lumina lunii, pe dibuite, nu pot aprinde lumina. Acum se împlineşte anul de când ai căzut bolnav. Îmi amintesc toate detaliile. Îmi lipseşti. Mă doare. Mă simt singură. Vii să mă iei? Ţie nu-ţi e urât fără mine? Azi am nevoie de tine. Te aştept.

1 august

Puiu mamii drag, citesc Andersen de zor. Am acceptat să vorbesc de el. E un privilegiu ca în timpuri ca ale noastre să ai dreptul să trăieşti şi să împărtăşeşti poezia. Aş vrea să iasă ceva frumos. Mă ajuți? Îmi vine rău de somn şi azi şi de căldură.

2 august

Am citit azi până la saturație poveşti, dar viața lui Andersen e foarte frumoasă. Naiv, direct, umoristic şi poetic. Să vedem ce pot scoate. Aş vrea să fie frumos.

După-amiază, Aurora agitată zadarnic pentru Buby H. Are o adevărată voluptate în a mări veştile proaste, în a povesti orori, imaginate în bună parte. E ceva morbid această nevoie de a colporta lucruri groaznice. La control iese că totul e mult mai simplu, mai normal!

E grozav ce se întâmplă acestui neam nenorocit, dar războiul e contra lor. Ce fac? Cum reacționează? Îndrăznesc să ia poziție? Nu. Suferă şi se apără în umbră, se strecoară. Trebuie să rişte direct, altfel nu ies la lumină. Nu se poate să nu reacționeze acest neam, prin elita lor, nu doar individual! Sunt prea vechi, prea hârşiți în nenorociri? Nu ştiu. Îmi e foarte milă de ei, dar vreau să-i pot şi admira. Shylock mi se pare eternul tip. Nu poate lupta pentru cauză, îl reține egoismul. Blestemul lor să fie: „să cadă sângele pe noi şi pe copiii noştri!”? Legi tainice. Nu înțeleg. Cauze prezente. Pui mic, sunt istovită de căldură şi de marasm. Trăiesc absolut în vânt, între două realități. Nimic real pentru sentimentul meu, visez, vegetez, totul provizoriu. Azi-noapte în vis erai elegant, sever, la colțul străzii. Aşteptai! Pe mine? Sunt gata oricând, nu din curaj, ci din lipsă de sens în viață. Probabil că aşa se desprinde omul. Îl pregăteşte Domnul spre trecerea dincolo. Vii? Te iubesc. A ta.

3 august

Pui drag, azi am continuat să trăiesc în basme. Am fost la tine azi-dimineață, dar nu erai acolo, erai dus prin lumină, prin albastrul cerului. Te

simțeam jucăuş deasupra mea. Am rupt o petală dintr-un trandafir înflorit deasupra ta. O am în cartea de rugăciune.

Am ceva de la tine de acum. Tu înțelegi că trăiesc în tine şi în perpetuă colaborare, că tot mai mult nu mi se pare moartea ca despărțire! E o experiență intimă supremă această intimitate cu nevăzutul. Nu e amăgire. Jur! E recompensa unui curaj de fidelitate, chiar fără prezența văzută a iubitului. Bănuiesc că mă susții tu, altfel n-aş putea să te păstrez atât de viu, să te văd, să te aud, să te simt în amintire vie, cum o fac. Eşti în mine tot timpul, eşti aici, nu sunt *singură.* Am lucrat asupra lui Andersen, cerându-ți colaborarea. Cred că mi-ai dat-o căci ideile curgeau. Ar putea să fie exclusiv ale mele, dar doresc să le fi văzut tu, ca altădată. Ce lume curioasă e în mine! Sunt un poet ratat! Nu mă simt fericită decât în clipele de frumusețe, de armonie, în care se împacă simțurile cu duhul, realul cu sensul. Nu ştiu propriu-zis ce e, dar simt că mă pătrunde universalul, că plutesc în el şi sunt din el şi iubesc fără limite. Dar am şi momente de suferință, de indignare, de retractare, mă agasează unii oameni strâmți la suflet, meschini şi caricaturali! Îi simt ca bariere, ca noduri într-un cristal, dar ştiu că aci îmi e şcoala, trebuie să-i iubesc şi pe aceştia. Voi ajunge vreodată? Azi la biserică am fost neatentă, urmând ideea că voi muri curând. Mă obseda ideea să-mi pregătesc lucrurile de moarte – rochia albă, pantofii de mătase. Mai bine s-o fac ca să nu mai dau altora bătaie de cap. M-am trezit cu toată abdicarea voinței mele în fața lui Dumnezeu, că era orgoliu în această abdicare şi amărăciunea celui slab, nu dragoste activă. Rog pe Dumnezeu să nu mă stingă în asemenea momente! Roagă-te pentru mine, Stello dragă, să mor în fervoare. Mă privesc, trupul puternic, sau cel puțin zdravăn, stă întins, îl mişc, sunt stăpână pe el. Şi într-o clipă ar putea fi inert, iar eu neființă? Conştiința vie nu concepe moartea. *Aceasta e o prejudecată, nu e moarte.* Simt că sunt nemuritoare printr-o parte din mine, cea care scriu. Omniprezența lui Dumnezeu face, cred, cimentul între noi, dragul meu. Îmi eşti atât de aproape că nu pot spune că mi-e dor de tine. Magia artei – ea m-a curățat iar de egocentrism, de limitare, m-a făcut iar să simt prezența misterului.

4 august

Am isprăvit conferința despre Andersen, adică a trebuit s-o închei, dar îmi pare rău că am făcut-o prea repede şi că n-am decât 15 minute. Îmi vine acum în gând să fac o conferință la Dalles la iarnă! Acum am citit *Povestea Mamei* – e poate cea mai frumoasă, cea mai duioasă, dacă e vreuna „cea mai"…

Aştept. Ce? Tot. Nu te pot crede plecat definitiv. Nu trăiesc definitivul, nu pot, aş minți. Te simt viu în jurul meu. Trăiesc ca într-un basm. Acum îmi dau seama, căci am citit atâtea. Poate de aceea şi ştiu ce real e basmul lui Andersen. Totul e simbol pentru o realitate ce ne depăşeşte. Pe ea o presimt, de la ea îmi vine încrederea. Nu poate fi totul iluzie, am mai mare încredere în cuget şi în suflet decât în simțuri. Autosugestie? Nu. Spiritul critic e în vigoare. Pur şi simplu experiența internă, altă cale decât cea a pipăitului. Mă culc, mâine trebuie să mă deştept devreme.

Vizita Florichii şi Maricichii – slabă, palidă, bolnavă. Cum scoatem fetița asta din marasm spre bucurie?

La radio am vorbit bine. Îmi amintesc ultima dată când m-ai auzit şi ai plâns. Azi, erai lângă mine?

6 august

Îți scriu la lună, îmi e dor de tine, iar m-ai părăsit. De ce nu mai vii? Sunt singură, teribil de mutilată fără tine. E o lumină crepusculară. Aşa o fi lumina primordială? Ce mister!

Câte s-au schimbat, câte s-au scuturat! Am dat atâtea lucruri la spate, din cele ce păreau vitale! Ce rost are viața? Dacă n-o trăieşti, e rău, treci peste o etapă, sărind. Dacă o trăieşti omeneşte, te încleiezi. Pricep. Trebuie să trec prin poarta cea strâmtă – viața, dar fără nici o sclavie a ei, şi durerea mea e sclavie. O întrețin, crezând că-mi face bine. Câte prostii am făcut, crezând că te ajut şi tu-mi spuneai că te-am copleşit, că-ți sunt duşmană! Acum ştii că te iubeam şi că ne-au otrăvit *prejudecățile, chiar religioase.* Te iubesc. Nu mă uita!

7 august

Parcă trăiesc în vis – uneori foarte urât. Tot timpul impresia provizoratului, a lucrurilor fără sens, a inutilității mele. Văd cât lucrează altele la spital! Eu tot alături. Oare e adevărat că sunt folositoare? Eu nu mai înțeleg. Am impresia unui copil răsfățat căruia i se ia în socoteală totul – pe de altă parte simt că aş fi putut da mult. Acum, cu oroarea de barbarie nu pot lupta, mă las dusă de gândul că *nu pot reacționa contra barbariei decât cu blândețe*, să mă şi închidă! Nu pot spune că fac bine! Ică trebuie să fie un sadic sau un om fără imaginație, altfel n-ar ordona masacrele evreilor şi jefuirea caselor lor. Dacă ar realiza cât de cât ce teribilă pervertire a sufletului nostru provoacă, nu ar fi prea mândru. Pui drag, oare sunt eu atât de naivă încât să nu înțeleg anumite necesități? Ei bine, *nu.* Nu pot fi necesități sălbăticiile exterminatoare, perversitățile! Lipsa totală de gândire pe de o parte, lipsa de creştinism pe de alta – asta ne duce la pieire morală. N-am nădejde în viitorul unui neam sălbăticit! Vai de noi, că suntem în stare să omorâm copii nevinovați! Doamne, miluieşte-ne! Ne zicem creştini şi preoții ațâță la omor! Am un profund dezgust. Azi, după cele spuse de M.C. şi de I.S., aş pleca în America. Am oroare şi dispreț de oamenii sadici. Pfui! Doamne, vei avea Tu milă de bestii care ne otrăvesc poporul? Grea e viața, copii!

8 august

Sunt bolnavă, răcită foc şi amărâtă de toate mizeriile petrecute în Moldova. Totuşi, vestea dată de Părintele Galaction aflată de la Mihalache e bună. Țăranii transnistreni sunt deplin români şi se arată evlavioşi şi tradiționalişti. Vor familie, un petic de pământ şi mai ales Biserică! Mulți din cei tineri s-au botezat.

Azi-dimineață, vizita Marianei Bogdan – delicioasă fată. Va fi foarte bine să-l ia pe Puff! Mişu fericit că s-ar putea! Marietta, săraca, a venit de două ori, ştiindu-mă bolnavă. Maricica şi Mariandel la fel. Nimic nou azi, parcă erai în casă. Cartea lui Meyers poate a influențat. Visul de azi-noapte îmbulzit!

11 august

Două zile n-am scris. Am uitat, nu mi-a fost bine, îmbâcseală. Nu e bine să tot stau în casă. Ieri am fost pe la tine. La plecare, am consolat o biată mamă care se jelea îngrozitor. Am avut impresia că jălania avea ceva ritual, a încetat când am asigurat-o că îi face foarte rău copilei. Din ce sunt făcute sentimentele noastre! Din câteva elemente pe care le-am accepta rău în mod separat. Azi, conversație lungă cu părintele, spovedanie reciprocă. Acum înțeleg de ce a îmbătrânit atât de devreme. Un mare pasionat. Acum a învins. E însă un fel de mare melancolie în el. Dumnezeu își face loc în om pe toate căile.

Visul de azi-noapte curios. Tot îmi caut paltonul? Oare ies din trup şi mă regăsesc greu? Cămaşa albă, lungă, fină, ca de înger din pozele catolice. Oare mă plimbam în haina eterică, printre trandafiri roşii dar şi printre care funebre cereşti? Apa cea imobilă care îmi tăia drumul ce o fi fost? Nu puteam găsi cale liberă. Oare nu erau stavile, ca să nu pătrund mai departe în lumea aceea? Tot mai mult am neta trăire a realității manifestate simbolic. Aşa trebuie să apară sufletului liberat – aspecte cam confuze şi care se întretaie. Citesc Margus. Studiu foarte interesant asupra personalității umane. Azi, capitolul „Sommeil". Sunt în aceeaşi lume cu tine, dragule. Azi, ziua lui Irinel, mi-a transmis fotografia mare ca mireasă. O țin pe birou ca s-o vezi şi tu când vrei. Doresc din inimă să fie fericită. Pui drag, să plec la țară, la Câmpulung? Ce zici să fac?

12 august

Astă-seară sunt mulțumită. Simt că am fost un pic de folos tuturor copiilor care au fost la mine, Costel [Vişinescu][36] e foarte serios. Rădulescu [Mihai], excepțional de adânc şi solid. Puff e echilibrat, iar Mariana [Bogdan] o fată clasa întâi. Era o atmosferă plină de duh. Îmi pare rău că Radu [Patrulius] a venit neinvitat şi că a vrut să-mi arate ce ştie, dar sper că s-a simțit bine şi că-l vom dezarma. Tot timpul m-am gândit la tine, la grupul nostru de odinioară. Dar eu nu eram frumoasă ca Mariana. Costel are mult din Ghighi [Djuvara], Rădulescu seamănă cu Victoraş, pe tine te regăsesc în Puff şi în Radu, dar tu erai tu, plin de surprize, viu, în flăcări. Uneori obraznic ca Radu, dar ca şi el, în fond, timid. Am uitat că ar putea fi toți copiii mei, m-am pus la rând cu ei, cu necazurile şi aspirațiile lor.

13 august

Puiule drag, o zi ca o alta, fără gust, fără un miez special. Spovedania, ea însăşi fără emoții, mă ştie Părintele. Dar sentimentul că te-ai descărcat de păcate e bun. Dar ştii bine că un sfert de oră după, te-ai mâzgălit la loc. Dacă nu aş crede într-o grație divină, ar fi de ce să fii disperat! Natura omenească ar trebui să reziste, dar iată că nu rezistă la păcatul fundamental care e devierea de la scopul vieții. Tot timpul trăieşti atent la lucruri fără valoare propriu-zisă. Şi totuşi, oare morala nu se bizuie pe această atenție? Sunt foarte înclinată să iubesc şi să respect lumea vizibilă, de vreme ce sunt în ea. Nu îi sunt deloc robită, dar îmi pare că iubirea realului nu poate, nu trebuie să fie un *păcat*! În stadiul nostru de evoluție asta ni se cere. Am deseori un simțământ de inferioritate tocmai din pricină *că nu sunt complet atentă la lumea asta* şi fiindcă tot plutesc între două lumi. La spital, vizibile caracterele bune şi cele rele. Deci, te naşti aşa. Cain şi Abel! Educația schimbă în oarecare măsură, dar nu total. Teoria revenirii să fie adevărată? Karma? Părintele prescrie supunerea la dogmele Bisericii, care a socotit că asemenea excursii metaforice sunt primejdioase. Ieri şi azi îmi e dor de Gide. M-am rugat pentru conversiunea lui prin Sf. Fecioară. Conversația cu soldații – unii *otrăviți.* Critica regimurilor trecute îi face profund nedrepți şi mai ales maimuțe îndoctrinate de o propagandă ieftină şi periculoasă.

Aflai că Turcia joacă o carte importantă. Nu mai am putere de reacție, aştept. Oboseală, anosteală, secătuire, răbdare. De ți-ar fi bine ție!

13 august

Puiule, o zi mai puțin în viață! La Şcoala Socială aveam entuziasm. Mă stimulase tineretul. Acum iar pleoştită. Frau dr. Sigherius foarte interesantă, dar e ceva misterios în ea, origine amestecată? Ori a frânt-o umilința situației ei precare. Prea e bine, ca să se lase frântă! E o femeie superbă din toate punctele de vedere! Îmi pare rău s-o văd muncind trupeşte! Ce privilegiată sunt! De unde continua mea pleoşteală? Imposibilitatea de a mă decide unde să plec, toate sunt simptome de oboseală, de epuizare. Aş vrea să plec singură, undeva foarte frumos, mai bine cu Marietta. Dar ştiu că pretutindeni voi întâlni obstacole pentru dorințele mele. Marea, interzisă,

muntele interzis, nu-mi rămâne decât câmpia, pe care nu o iubesc prea mult, şi dealul, la care e greu să ajungi acum. Să risc muntele? Teribil mă tentează! Nevoie de biciuire a nervilor. Somn, oboseală, depresiune! Fără orizont. Invidiez vitalitatea Valériei. Sunt o biată pasăre cu ața de picior. Vina e a mea. Ar trebui să mă scutur de trecut, să mă liberez de legăturile materiale, ce ne fac robi, ar trebui să trăiesc spiritual cu tine şi să rup toate amintirile ce evoc. Ar trebui să purific raportul meu cu tine! Ar trebui! Dar pot? Sunt putredă de preconcepte. Sunt falsă din cap până în călcâie fiindcă visez în loc să trăiesc şi dau şi impresia de mare conştiință. În fond sunt o apă lălâie, scârboasă! Îmi e silă de mine. De-abia aştept să dorm. Îmi e groaznic de somn. Te rog, călăuzeşte-mă.

15 august

Dragule, azi a fost o zi mare şi sfântă. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru buna împărtăşanie. Am simţit o linişte şi chiar o bucurie mare toată ziua – vreau s-o merit, să o păstrez. În vis azi-noapte ispita unei tandreți echivoce. Vis curios şi cu tâlc. De ce mă ducea în fața cimitirului? Ştiu că am de învățat încă multe. Ajută-mă, nu mă lăsa pradă imaginației şi nici nevoii de tandrețǎ. Taine înfricoşătoare se petrec în lume. Războiul trebuie să aibă şi el un rost. Eu tot cer lui Dumnezeu pacea, poate că nu trebuie încă. Dar eu tot o cer fiindcă e dreptul nostru. Azi mă simt foarte liberă, afară de a da drumul pornirilor, ştiu că orice constrângere liber acceptată ajută la scăparea sufletului din colivie. Când mă gândesc bine, trebuie să fie minunea să ieşi din închisoarea trupului spre libertate, spre fericirea veşnică. Tristețea de aci să fie oare dorul de aiurea, sau altceva? E greu să consimți la moarte. Asta o simt tot timpul. Te las. Vreau să citesc pe Jouvet[37] *Réflexions sur le théâtre* – e duh şi poezie adevărată în el. E o formă de spiritualitate mie accesibilă. Ce facem cu mormântul tău? Aş vrea să-ți fac ceva modest, dar frumos. Mă gândeam azi: oare până şi dincolo trebuie să fie unii mai săraci şi modeşti? Râzi? Te iubesc tare.

16 august

Dulce mic. Azi zi bună la spital. Sunt atât de blajini şi recunoscători şi omenoşi copiii de țărani. Sunt atât de răbdători şi, tot ce faci, simți că primesc cu inima curată. Sunt reconfortanți. Dacă erai aici, sunt sigură că ai fi venit şi tu la spital. Teodor, cel fără mână, Tănase, *le rouspéteur*[25*], Ionică fără braț – toți sunt atât de curați la suflet – şi ațâți, ațâți! Duduc e copilul tuturor, iar cel cu fața de egiptean antic, veşnic cu surâsul pe buze! Doamne, fă Tu aşa să devenim un popor mare prin misiunea noastră de umanizare, de creştinare a vecinilor noştri păgâni! Mă gândesc ce bine le-ar face *Mărgăritarele lumii*. Am să cumpăr mâine la biserică ce voi găsi. Nu sunt atentă. Îmi fuge gândul tot la bieții oameni, ce se poate face pentru ei după?! După, Stelule drag, să nu-i lase iar pradă demagogilor. Grozav m-aş duce din sat în sat să le dau credința mea în bine şi în Dumnezeu. Sunt atât de evlavioşi şi încrezători.

Acum trebuie să vină Jean Paul să doarmă aici, la noi. Mă bucur de copilul ăsta. Ajută-l, puică, să ajungă om întreg. Azi-dimineață conversație bună cu Mimy Spandonidi. E o femeie rară! Inepuizabilă fiindcă e duh pur şi viu! O asemenea ființă e o binefacere în societatea în care trăieşte.

S-a întors Ileana de la teatru. E fericită! Şi „Stopul”, încântat. Cât te-ar fi amuzat pe tine perechea asta!

17 august

Zi foarte obositoare azi! Dimineața, la tine. Căldură infernală. Dejun la Marietta. Copilul foarte cuminte, înțelept. *Familia*, mare fericire, cu toate necazurile băneşti. Nouă ne-a lipsit copilul ca să fim cum trebuie. Lipsa copiilor duce la dezechilibrul familial – iar, ca la mine, la tragică singurătate! După-amiază – spital – faci ce poți. Sunt atât de drăguți şi sănătoşi țăranii. Lăsați singuri, nesupravegheați, îşi dau drumul. Erau ca nişte copii în dormitor fără pedagog. Seara la Mircea, întors cu Aurora şi Nicu. Aflat vestea că Primidi a majorat arenda. Acum chiria e complet plătită sau aproape. Pui mic, când ceri lui Dumnezeu din inimă să-ți dea ceva să nu fie nevoie să închiriez o cameră, iată că m-a ascultat! E fantastic! Tu ce spui? Să mai închiriez? Poate pentru un surplus, dacă aş vrea să voiajez şi eu! Foarte drăguți Nicu şi Mircea care vor să-mi plătească fiscul.

Mulți sunt gentili. Sunt aranjată acum pentru o viață foarte comodă. N-am nevoie să mă dau peste cap.

18 august

Pui mic, mi se rupe inima după tine, mor de dor. Am făcut valiza ca să plec mâine la Tity. Mi se pare că mă rup de tine, numai acasă ești cu mine. Amintiri, departe, în tinerețe. Ce chin a fost viața mea afectivă! Ca un blestem! Să iubesc cu durere. Dar nu vreau să cârtesc. Aşa am vrut-o, aşa am cerut-o pentru sufletul lui Sterică. I-am oferit fericirea inimii. Dacă a fost primită, sunt fericită. Dar oroarea e această îndoială. *Cred* dar *nu ştiu* – şi asta e sfâşietor. Când te visez, se întăreşte credința că eşti şi că eşti mulțumit. Când mă laşi, ca acum, sau nu tu, dragule, mă laşi, ci eu nu sunt în stare sau nu sunt vrednică să intru în relație cu tine, atunci se face un gol ca o rană în mine! Grea e viața, dragă! Parcă te aud spunând aşa, te aud dar îmi scapă puțin timbrul tău. Binecuvântat să fie Daguerre[38]. Te am viu în fața mea în fotografii. Foto cea mare e iar acasă. Vreau să fii tot tu stăpân aici, chiar când lipsesc eu, să ştie Ileana că are o datorie față de tine – florile. Azi m-a durut despărțirea de răniți, în special de bietul Tudorică, cel fără mână. Are o privire atât de încărcată de recunoştință şi dragoste!

19 august

Sunt la țară, la Tity. Azi zi grea, cu vechile sentimente de despărțire. Îmi e teribil de greu fără tine în ultimul timp. Şi tu tot nu vii în vis, sau eu nu sunt în stare să intru în contact cu tine.

Despre război nu mai am nici o părere, doar o dorință: să scăpăm de primejdia rusă. Nu mai pot să judec, neavând date exacte. Totul e îndoctrinare masivă. Socot că vor învinge cei care vor „ține” mai mult. Am intrat în barbarie. Trebuie să ne resemnăm. Doar un miracol va pune capăt măcelului sau oboseala.

20 august

Pui drag, e târziu, e întuneric, scriu mâine-dimineață. Zi plină de discuții, nu am făcut nimic bun, doar că m-am gândit activ la tine. Vizita lui Mircea şi Régine, o bucurie, sunt de ai tăi. Ce mult ți-ar fi plăcut că-şi fac casă la Sighireanu[39]! Mă tem că dacă erai cu mine, nu aş fi apreciat bucuria ta, acum că nu mai eşti cu mine, te înțeleg în toate!

21 august

Trece zi după zi, fără nici un program intim. Odihnă, oarecum. Orizontul deschis, câmpul, natura, oricât de săracă, îşi face efectul liniştitor. Atmosferă prietenească şi simpatică. Vestea cu paraşutiştii lansați azi-noapte n-are efectul pe care l-ar fi avut altădată. Gogorița comunistă a cam pierdut din spaimă – aş vrea să vorbesc cu aceşti copii trimişi ca să facă rău, dar uşor dezarmați. Nu cred că vor mai putea dura mult ura şi spaima care au fost vârâte în oameni pentru a-i învrăjbi. Va veni şi ziua când toate mijloacele criminale şi artificiale ale propagandei se vor „desumfla” şi atunci vai de cei care ațâțau pe unii împotriva altora. Doamne! Trimite un împăciuitor! Pui mic, îmi eşti tot timpul prezent, adică în lumea mea. Sunt nevasta ta vie, trăiesc sub ochii tăi mereu. Vânt, mă tem că va ploua. Mie îmi convine, căci purifică aerul, dar pentru câmp e prost.

22 august

Dimineața, o plimbare delicioasă pe malul Mostiştei. Peisaj voalat de nori, calm, melancolie. Am văzut stârci zburând – stampă japoneză. Am poposit pe căpițe de mei şi pe margine de colnic, era o ploaie, ceva misterios în aer; oamenii departe, câinii zbenguindu-se în jurul nostru erau viața vie, inocentă, ei şi pâlcurile de păsări sălbatice. La distanță, cei doi copii ne urmăreau cu un sentiment care trebuie să semene cu cel cu care noi urmăream vreun om mare, interesant şi misterios pentru noi! Cu Mimy [Ion] am vorbit lucruri esențiale – e atât de inteligentă şi atât de adâncă şi

atât de cinstită față de realitate! Au trecut prin conştiința mea etape solemne ale vieții mele, am revăzut clipe din ziua noastră cea din urmă, am plâns, dar erai cu noi pe drumul din miriști. Vorbeam de tine cel ce ești. Visul de azi-noapte, simbolic: eram amândoi într-un peisaj de deşert – nisip blond fără vegetație – numai tu şi eu şi un mare crucifix care se mişca singur în fața noastră. Apoi mi-ai cerut să mă urc pe o moviliță abruptă făcută dintr-un fel de zăpadă moale, albă. Am degringolat, apoi iar m-am urcat şi, ajunsă pe vârf, am avut o priveliște superbă, munți verzi, sate la mică depărtare. Tu parcă observai ce fac şi ce zic. Oare am de făcut un mic efort pentru a ieşi din ariditatea în care sunt? Dacă tu eşti în acest deşert limitat, lasă-mă să stau cu tine, să-l trecem împreună, să-l învingem împreună. Din vârful moviliței am văzut departe, în splendoare. Urcuşul nu poate fi decât spiritual. Ce să fac? Să mă rog. Voi încerca să o fac cu fervoare, am ajuns foarte mecanică, e drept că nu fac nici un efort în nimic! Citanie frumoasă despre Beauvais[40], care a fost distrus. Ce sensibilitate şi ce strălucire în descrierea oraşului şi a Bisericii! Te las, maică dulce. Te aştept sigur.

24 august

Am fost fericită de întâlnirea cu tine azi-noapte. Erai voiajor. Purtai ochelari negri, mari. Îți sărutam mâinile, aveai cu tine şi pe tata, pe Sterică. Astă-seară plimbare frumoasă. Apusul deasupra pădurii a fost „glorios”. Tonuri şi nuanțe insesizabile pentru paletă. Cum iubeai tu apusul pe Bărăgan! Ți l-am cules astă-seară ca să ți-l dau. Doresc să te bucuri şi de culori. Oare le vezi? Aş fi fericită *să ştiu* că şi tu eşti mulțumit. Priveam splendoarea apusului şi ştiam că *niciodată* în viață nu-l voi mai putea privi fericită în plin, că pentru toată viața voi fi singură, o inimă sfâşiată! Niciodată! Acum ştiu ce este sentimentul nimicniciei, al umilinței, al lipsei de rost ştiut. Cum să mă mai pot aduna în Eul meu? Nu mai am înaintea mea decât detaşarea de mine! Lecția de citire şi scris cu copiii a fost o bucurie. Vasile e inteligent şi-i străluceau ochii de bucurie că-i reuşesc. M-am minunat de propria mea ingeniozitate şi încă o dată îmi zic: cu simpatie faci multe. Copiii au cerut singuri să revină. Mă ajuți? Vii? Îmi face bine când vii!

25 august

N-am fost la biserică, dar am stat cu Mimy Ion la marginea păduricii, am citit din epistole, am discutat. O dimineață bună. După-amiază, vizite. Boicescu foarte plăcut şi interesant. Povesteşte din cariera sa diplomatică – amintiri prețioase, ar trebui să le scrie. Duc o viață fără efort, fără avans, pierd timp. Ce fac? Greşesc. *Vacanța n-ar trebui să fie şi pentru suflet.* Tot mai mult simt ca un ghimpe lipsa ta. Menajul e un lucru sfânt. N-am avut puterea să te conving de asta. Vina e deci şi a mea. O simt dureros. Astă-seară, pe întuneric, când stam toți în pridvor, când simțeam, fără să le văd, perechile de soți după cele ce vorbeau – interese convergente, gânduri complementare, mă gândeam ce fericită aş fi acum să fiu cu tine la țară, amândoi. Mi-ar fi de ajuns. Acum ştiu că n-aş mai dori altceva. Exact ca înainte de a ne căsători. Te iubesc ca atunci. Exclusiv. Îmi trebuieşti. Mă tulbură grija de surori, nepoți, cumnați şi rude. Mă tem. M-aş duce o zi la Bucureşti. De ce am plecat astă-toamnă? Mă chinuie gândul că dacă nu lipseam, tu nu ieşeai atât de des. Mă mângâie gândul că ieşeai cât eram la Bucureşti, fiindcă tu nu credeai ce spuneam eu, ci numai ce spuneau prietenii. Totuşi sufăr ca un câine că am plecat, poate mai trăiai. M-am jertfit pentru o viață – prost, fiindcă nu de-a-ntregul. Sunt infectă, incompletă, nici carne, nici peşte. Egoistă şi devotată, nu iubesc absolut! Călduță. Ce să fac? Aş minți că aş fi mai bună. Să încerc să fac drumul înapoi, spre un egoism franc? Poate aş fi mai veridică, deci mai bună. Sufletul meu nu-şi va găsi loc decât între cer şi pământ, ființă hibridă, infectă. Stelule, acum înțeleg de ce uneori mă detestai, îmi spuneai că nu te ajut. Erai sălbatic, simțeai în mine neisprăvitul. Te iritam. Ce să fac? Zadarnic aş înfrânge tot în mine: gândul, simțirea-act, calitatea e proastă, e de mâna a doua. Mă dispreţuiesc profund deşi uneori simt elan şi calitate bună, inspirație înaltă. Pesemne sunt o biată ființă mediocră care servesc unui inspirator de calitate ca *porte parole*[26*]. Tu ştii mai mult ca mine. Te iubesc cu disperare. Te aştept. A ta.

Tot 25 august

Visul de azi-noapte mi-a făcut bine. Eram aşa de aproape de tine, eram lângă tine, dar ce erau florile pe capul tău? Ca o diademă. Îmi spui prin asta că îți e bine? Vizita la dna Brăiloiu[41] foarte plăcută. Ți-e drag de o femeie atât de bătrână, atât de cultă, atât de plăcută, atât de limpezită. Nu-ți vine să te desparți de ea. Îmi pare rău de Andricu[42]. Acolo e ceva care s-a încurcat. Nu e iubit şi se răzbună. *Sunt oameni care trebuie iubiți ca să fie buni.* Pui mic şi drag, de câte ori nu erai furie împotriva celor care nu aveau încredere în tine. Ți-aduci aminte? Mi-e tot timpul dor de tine. Ce frumos era câmpul!

26 august

Dulce mic, am fost azi în pădurea lui Cosacu. M-am crezut la munte, e o frumusețe! Casa nelocuită! Azi am râs cu poftă de rixele politice între Tity şi Mimy. Toți suntem pătimaşi, ne luăm după dorințele noastre. Patriotismul e bun, dar cine ştie ce vor aduce anii viitori? Poate va trebui *să ne obişnuim cu un sentiment mai larg*! Eu nu m-aş supăra, cu condiția să nu fim supuşi unui străin obraznic şi dispreţuitor. Cer libertatea poporului meu şi posibilitatea de a se dezvolta – şi o cer pentru toate popoarele cu o conştiință națională, la fel. Sufăr la gândul că ne tratează ca minori. Dacă eşti mic de statură nu eşti mai puțin om ca unul înalt. Popoarele mici au acelaşi drept de a trăi liber ca şi cele mari! Astă-seară m-a frolat[27*] urâtul. Am rezistat. Ajută-mă să combat sentimentul ăsta de mutilare!

26 august

Dragule, încă o zi trecută zadarnic. Mă cam exasperă când nu pot citi şi scrie liniştit. Oamenii sociabili. Eu nu mai sunt sociabilă. Trecerea lui Régine, Mircea şi Ionel [Şoneriu] mi-a făcut bucurie, tot ce ține de tine mă bucură. Plimbare, seara, pe lună, pe câmpie, foarte frumos. Intim, nimic special, fără orizont. Poate că mă şi opresc din orice nădejde. Trăiesc într-o asceză intimă riguroasă. O fi bună? Visul de azi-noapte a fost un răspuns? Mi te-a arătat cu micile meschinării de care sufeream sau subconştientul

meu le-a evocat, sau tu, ca să mă consolezi de lipsa ta? Oricum, eu te simt numai generos, iubitor, bun.

27 august

Stelule drag, cine ar citi acest caiet ar putea spune că m-am țicnit, dacă n-ar înțelege că e un mijloc de a te evoca realmente. Oricât m-ar năpădi îndoiala că supraviețuirea ar putea fi un mit, în clipa asta, în care mă adresez ție, tu *eşti* pentru mine. Sunt sigură *că eşti*, o constat prin faptul că nu trăieşti pentru mine din trecut, nu mi te amintesc, ci eşti actual, cu un caracter nou purificat. Eşti cel de altădată, fără păcatele care izvorau din trup, eşti tu ființa duhului tău, cea care era de calitate. Poate s-ar putea spune că acum te văd cum te doream să fii şi, cum nu eşti prezent ca să-mi contrazici imaginea ideală, mă mulțumesc cu o ficțiune pe care o fabric în toate amănuntele. Se poate! Dar rezultatul e vădit; mă simt continuu cu tine, sub ochii tăi, uneori nu-ți plac, alteori mă iubeşti, mă aprobi, uneori mă tachinezi. Oare eu să furnizez toate elementele acestui dialog tăcut? E posibil, poate că am talent de dramaturg. Dar eu am avut probe, vise premonitorii, eu trebuie să recunosc că sunt puteri străine de voința mea care se manifestă prin mine şi în jurul meu. Eu trebuie să cred în supraviețuire prin visele curioase ce am avut şi mai am. Dacă nu m-aş teme să te obosesc, te-aş ruga să faci aşa încât să putem proba împreună necredincioşilor adevărul! Poate când vom fi dincolo amândoi! Azi sunt chiar de bună umoare. Vii în vis?

29 august

Dragul meu, vestea că Radu Sighireanu[43] s-a însurat cu o cocotă cu tarif m-a indignat! Nu pot să categorisesc o asemenea faptă, trebuie să aflu detalii, altfel ar fi de închis în balamuc. Este un act de răutate dementă, dacă circumstanțele sunt aşa cum mi-au fost raportate. Degradarea morală a mediului nostru monden e fără nume! Iată la ce anomalii poate duce. Pentru ca să te răzbuni pe o c… de lume, te căsătoreşti cu una de trotuar!? Săraca

mamă-sa şi biata Régine! Mă tem că Mircea ar face o criză dacă ar afla. Doresc să nu afle, iar Radu să divorţeze aşa cum s-a însurat. O fi o farsă? Să dea Dumnezeu. Plimbarea de azi splendidă. Mimy cunoaşte toate locurile. Mostiştea moarată şi chiar catifelată. Lintița de nuanțe infinite verzi, bronzate, gri-roze cuprinsă între şerpuirile dâmburilor ca o piatră prețioasă montată în email verde. Papura, plină de mister, primea stoluri de lişițe, de rațe, de stârci în desişul ei, care parcă le înghițea. Sfatul berzelor era minunat şi cei doi stârci imobili pândind peştele aveau ceva misterios, aproape neliniştitor. Fremăta aerul de viață, văzută şi nevăzută. Peisajul de o mare blândețe – moale, curbe largi, curgătoare, ceva împlinit în apusul de soare şi ceva divin de misterios sub pătrarul de lună. Nici un zgomot, decât cel sintetic al câmpiei animate. Stoluri de musculițe chinuitoare la marginea apei, simbol de viață inutilă, lux! Am început să învăț păsările după zbor. Lişițele sunt nişte cruci negre cu ciocul alb, care freamătă în aer ca fluturii. Stârcii înscriu o formă japoneză în aer, barza pluteşte cu siguranța unei corăbii. Rațele au ceva repezit, viu, țâşnit. Vreau să mă duc să le văd în zorii zilei. Nu am ştiut până acum farmecul bălții! Vremea trece, nu fac nimic serios, vorbim prea mult. Şi eu despre tine. Nu vreau să fii „cel plecat”.

30 august

Stelule bun, deşi pic de somn, nu vreau să întrerup acest bun obicei ce am luat de a vorbi cu tine înainte de a mă culca. Azi plimbare frumoasă, odihnă în căpiță de mei, păsări încântătoare de apă. Apus, lună şi conversație bună şi inteligentă, variată, fiindcă realistă. Luni plec pentru o zi la Bucureşti, cu voia Domnului. Calm în mine, te simt aproape. Pe înserate eşti cu noi la plimbare. Nu mai vreau să meditez, vreau să accept viața, moartea, tot! Ce pot face altfel? Zadarnică revoltă. Poate că din atitudinea calmă a acceptării atente va ieşi un răspuns plin de sens. Agitația, chinul sunt sterpe. Aştept. În fond nu aştept nimic din câte cunosc, nici pacea mult dorită. Aştept neştiutul şi pe tine.

31 august

Dragul mamii. Tot mai acută amintirea dureroasă. Zilele acestea erau pline de primele tale ieşiri din pat. Mâine, anul când ai jucat bridge. Te văd, îmi e dor de tine, un sentiment aproape de vinovăție că n-am fost extrem de severă cu tine. Dar se putea? Simt că mă dor fizic aceste amintiri. Azi sunt bolnavă, aş fi putut zace! O bucurie, dar şi asta dureroasă: bietul copil zdrențăros, fericit că învață să citească. Schimbat la față când îi vorbeşti, blând, gata să muncească fiindcă se va putea îmbrăca. E dureros să vezi câtă energie şi câtă putere sufletească se pierd la noi din pricina totalei indiferențe a celor care ar trebui să-şi crească propriul popor. Mama cam țicnită, bună de nimic. Copilul în zdrențe complet neştiutor de Dumnezeu, nici crucea nu ştie s-o facă. Bătaia? L-a făcut egoist şi sălbatic. O vorbă bună, o privire prietenoasă, era alt copil! Aş vrea să-l pot învăța să scrie şi să citească, dar vremea e prea scurtă. Doar s-o milui de el dascălul! Nu e din satul ăsta. Cum să-l urmăreşti? Dă-mi tu o idee. Plec la Bucureşti pentru o zi, două, la surori. Ce sentiment dureros de dezrădăcinare, de fără rost pe lume! Poate asta vrea Dumnezeu de la mine.

1 septembrie

Dragule, sunt în Bucureşti până mâine. Venind, am văzut doliu la Biserică, e bietul A. Rioşeanu. Plecați unul după altul! Am un sentiment de amar şi de singurătate. Cum nu ştie omul să prețuiască fericirea! Marietta suferă de lipsă de bani, alții de altele, nu ştiu că suprema fericire e să fii la un loc cu ai tăi. Te las, te aştept în vis. E ce mi-a rămas mai bun în viața mea. Poate mă duc şi eu. Iar 5 zile după Sf. Ion! Cum o vrea Dumnezeu.

Polceşti, 2 septembrie

Dragule, ce am mai râs azi! Bucuroasă că i-am văzut pe ai mei la Bucureşti. Îi iubesc pe toți ai noştri, dar fără tine rămân un element izolat! E teribil să nu mai aştepți nimic pentru tine. Dar la ce bun să te zbați? Nu suntem noi stăpâni pe soarta noastră.

4 septembrie

Dragul meu, aseară am avut o mică şi proastă criză de inimă. N-am putut veni la întâlnirea noastră. Credeam că s-ar putea să merg la tine definitiv. De când ai plecat, moartea nu mai mă înspăimântă. Din contră. Ne vom reîntâlni. Bietele femei acrite care îşi blestemă viața. Prin tine, a mea a fost îmbogățită, cu toată suferința. Dragostea adevărată şi absolută rămâne cel mai mare dar. Continuu să te iubesc.

5 septembrie

Azi ore de reflexiune. Încerc să fiu obiectivă, să văd realitatea, dar nu se potriveşte cu dorințele. Recunosc că sunt liberă, liniştită, că tu mă chinuiai cu gelozia nedreaptă şi cu o tiranie insuportabilă, cu o nedreptate țipătoare la cer, dar îmi e dor de tine, nu mă simt bine decât în clipele când te evoc lângă mine, când uit că lipseşti definitiv! Citind Rilke, am realizat iar ce searbădă şi săracă şi necreatoare e credința mea acum. Ce să fac? Aştept. Rabd. Poate că faptul că îmi refuz orice bucurie, cu o rigoare monastică, mă usucă. Oare ție ți-e de folos? Şi în doliul meu sunt timorată! Când voi fi cu adevărat liberă, adică voi iubi pe Dumnezeu? Au fost luni, după Oxford, când am trăit această fericire. Acum aspirația mea se reduce la problema nemuririi sufletului, uit pe Dumnezeu, concentrându-mă asupra vieții viitoare în care te-aş putea întâlni. Un sentiment egoist.

Azi am încercat o lecție de rațiune şi de egoism lucid. Dar ce rămâne atunci?!! Tot nimic, de vreme ce nu mai nădăjduiesc nimic! Cu gândul vreau pacea universală, cu inima sunt indiferentă, sunt goală ca un pai fără spic, i s-a tăiat spicul. Fără siguranța unui sens personal, fără siguranța supraviețuirii, viața e un chin. Nu mă miră că sunt atâția care se îneacă în vicii!! Te aştept, aştept un semn care să-mi dea liniştea siguranței. Sf. Toma necredinciosul e teribil! Totuşi te cred prezent. E un joc insuportabil.

6 septembrie

Azi s-a împlinit un an de la schimbarea regimului. Ce tulburare pe noi. Plecarea Regelui [Carol II], după atâtea nenorociri naționale! Ştiam că lovitura e nemțească şi că vor urma cele ce au urmat. Azi, după un an, care e schimbarea? Sânge mult, vărsat în lupte interne şi într-un război care putea să ne fie cruțat într-o Europă condusă de dreptate! Trebuia să vărsăm sânge şi pentru Basarabia şi Bucovina, cum o făcusem pentru Ardeal? Sau Ardealul, furat acum, ne va reveni fără sânge, că doar l-am plătit scump în 1916-1918? Discursurile, laudele, condamnarea în bloc a trecutului. Nimic schimbat în această țară. Furtuni poate mai puține. În schimb, un război dezastruos prin sângele vărsat şi prin sărăcirea țării. Cum poți pretinde că ai „îndreptat" ceea ce actualii „prieteni" ți-au luat, ca să aibă ei răgaz? N-am încredere în oamenii care doar se laudă şi care au naivitatea să proclame că au schimbat o țară într-un an! Bunăvoință imensă, da. Dar pricepere? Nu cred. Se pare că sunt ciocniri grave cu G-ral. Ciupercă. Oare e mai bun? Doamne, ne păzeşte de ruşi, din păcate rezistă îngrozitor. Iarna se apropie. Care va fi rezultatul acestei campanii? Mă tem să nu fie un eşec, care ar putea declanşa revolta la nemți şi aceasta ar avea consecințe greu de calculat!

Doresc pacea, să se înțeleagă popoarele, să plătească conducătorii, nu bietele popoare!

Zi splendidă, trist de frumoasă. Lună plină ca ziua. Tot mai singură, tot mai aprig dor de tine. Nu mă lăsa. Vino în vis!

7 septembrie

Dragule, acum am auzit trei lovituri de bombe, lansate desigur de aeroplanul care trecea. Lună plină, noaptea luminoasă ca ziua, pesemne că ruşii ne fac vizite. Se vedeau loviturile tunurilor antiaeriene ca stele ce se luminau şi se stingeau imediat. Iar se aude avionul. E parcă deasupra capului nostru. Ce senzație curioasă! Am simțit aproape gelozie pentru cei ce sunt împreună – ce mult îmi lipseşti, Stelule, chiar ca apărător. Să fiu cu tine acum ar fi o emoție bogată, pe când aşa, e un sentiment de orfan, dezmoştenit, de outsider. Când aud pe Tity plângându-se de Ursu[44], îmi vine să o zgudui! Astă-seară plimbare frumoasă pe deal, sub lună. Dacă nu ar fi fost eternele înfruntări între Tity şi Mimy Ion, ar fi fost splendid. Câmpul

întins, vast, cerul înstelat, ca un cort, luna roşiatică, urcându-se curioasă de la orizont, trei umbre lungi însoțindu-ne, departe, lătrat de câini, case necamuflate, căpițe cu atitudini bizare, turme de vite, de-abia ghicite pe coastă. În mine prezența ta.

8 septembrie

Pui mic, azi-noapte bombardament în apropiere. Sentiment curios de nesecuritate. Mâine-dimineață trebuie să ne sculăm devreme. Trebuie să mă culc. Mimy Ion vorbeşte…

10 septembrie

Ieri am fost acasă, dragule. Clipe de nesuportat, uneori, de singurătate dureroasă. Te pedepseşte Dumnezeu, omule, prin propriile tale dorințe! Veşnic am dorit liniştea, acum o am spre dezolare! Mă simt mutilată, umilită, rănită. Trebuie să invent ceva care să mă sustragă complet de la orice preocupare de mine. Casa, pe care o iubeam atât, mi se pare săracă, goală, anostă, viața mea fără sens şi inutilă. Desigur, privită de aproape, orice viață mediocră e fără sens. Ce camuflează golul în ochii oamenilor normali? Poate micile țeluri imediate, dorințe, ambiții, amoruri, munca. Eu m-am secătuit complet – ascetism total, poate am greşit. Trebuie să-ți menajezi unele slăbiciuni, unele predilecții. Afară de citire şi dorința de a munci n-am nimic la care să țin special, pentru pofta mea. Trebuie să cultiv o dorință.

Veştile de pe front destul de proaste. Sau cel puțin nu sunt bune, ceea ce la apropierea iernii echivalează cu prost. Nu vreau să mă gândesc mai de aproape, fiindcă mă înfurie pofta de a lupta a atâtor români tineri. Războiul e o crimă fără remisiune şi cine l-a declanşat e Anticrist. Priveam ieri pe Dan Nasta, azi plecat la Tiraspol. Acest băiat e făcut să gândească frumos şi să creeze, e omul din elită. Ce se va alege din el? Îmi pare rău că n-am putut sta mai mult de vorbă. Mariana [Bogdan] plesnea de bucurie. E cu adevărat

sănătoasă şi reconfortantă. Mişu are dreptate să dorească o noră atât de zdravănă, dreaptă şi cuminte. E mişcător.

Azi, drumul la Polceşti, o nebunie. Înotam în noroaie, iar la urmă, în preajma casei, pana!

Examenul de azi, afară de Popescu, foarte slab. Dar cum să ceri copiilor acestora interese estetice, când mâine, poate, li se cere viața!

Ce inactuale apar o mulțime de valori!

Pui drag, sunt în pat. Mor de frig, ger ca toamna târziu.

11 septembrie

Afară cer senin. De n-ar veni „urâții”. Veşti foarte proaste la radio Londra. Să nu înceapă *le revers de la médaille*[28*]! De s-ar termina cu Odesa! Băieții noştri mor degeaba. Odesa nu e a noastră. Veşti proaste despre turci. Bulgaria avertizată serios de ruşi. Ce iarnă ne aşteaptă! Azi, discuții furtunoase cu Tity, geloasă şi nedreaptă cu Ursu. Păcat, are totul ca să fie mulțumită. Din fericire îi trece repede. Copil răsfățat. Plimbare superbă la apus de soare. Trec zilele, nu fac *nimic.* Citesc, dorm, uit că sunt singură. *Aştept de la tine un semn.* Ce fac ai mei, toți? Trebuie să mă întorc acasă. Să mă aşez în viața normală, ca altădată. Trebuie, dacă nu vreau să mă irosesc. Numai tu mă poți ajuta, venind des în vis.

12 septembrie

Cartea lui Escholier despre viața lui V. Hugo m-a încălzit. Mare e puterea dragostei. Înțeleg pe Juliette Drouet[45]. Simt că moartea nu desparte definitiv. Azi te simt dus aiurea. Preocupat de altceva. Mă bucură că un geniu ca Victor Hugo crede în prezența după moarte a ființei iubite. Nu e jumătatea unei lighioane! Dacă aş fi sigură că tu eşti şi că eşti mulțumit, viața mi-ar fi plăcută. Dar nu vreau să suport gândul că tu ai dispărut! Nu pot. Stellule drag, dacă poți, dă-mi un semn, un vis simbolic.

Ne-am întâlnit pe drum, la Fundulea, cu un avion german pe un camion. O mulțime de lungani blonzi, *Blutjung*[29*], îl duceau. Unde? Am avut

impresia unui eşec. De o săptămână am tot timpul această impresie. Nu ştiu ce să doresc pentru Europa. Pentru noi ştiu: înfrângerea ruşilor. Dar pe urmă?

13 septembrie

Dragule, azi nimic la orizont, decât discuții interminabile, pătimaşe, fără logică şi fără consecințe. Cum pierdem timpul atât de prețios! Plimbare frumoasă pe malul Mostiştei – un peisaj necunoscut, cu apă limpede, papură, dealuri cu câțiva pomi. Calmul serii. Conversație cu țăranii. Dacă ai fi aici, acum aş accepta să trăim la țară, cum doreai pentru bătrânețe. Câte se pot face la țară! Dar noi suntem prea egoişti, cei de la oraş. Eternul cerc vicios. Cum mi-ar plăcea să avem un locşor la țară, ca să cresc copii şi oameni. *Troppo tardi.* Fiecare cu ce-i e hărăzit. Mă bucur să înceapă şcoala. Măcar acolo să pot face ceva.

Veşti mai bune de pe front. Doamne! Fă pace! De ce bolim? De egoism indiferent, sus, de incultură totală, jos. Vina e sus! Ce e de făcut? Renaşterea pentru o echipă solidă, de intelectuali şi de caracter. Şi perseverență. Trebuie timp pentru aşa ceva. Ajunsă acasă vreau să-mi fac un program de activități serioase. Nu vreau să mai mă năpădească vizite fără rost. Îmi voi organiza viața. Tu râzi, îmi spui că aşa m-ai auzit vorbind toată viața. Ai dreptate. Dar timpul acesta aspru poate mă va ajuta să-mi împlinesc făgăduința de a nu mai pierde timp. Vrei să mă ajuți?

14 septembrie

Dragul mamii, mâine-dimineața se isprăveşte cu vacanța mea, reintegrez penații. Mă bucur că voi fi iar „la noi”, dar şi mă întristează groaznic singurătatea, lipsa ta adică. *Trebuie.* Ştiu că eşti, lecturile ultime mă încredințează încă mai mult (Flammarion şi Zorah), dar oricât aş şti că eşti aiurea, îmi lipseşti. Se apropie anul de când ai plecat, tot te aştept, aştept un semn. Poate vii să mă iei. Cum vrea Dumnezeu. Îmi trebuie frumusețe şi viața vie, bunătate şi bucurie.

15 septembrie

Puiule, sunt acasă. Plouă ca în toamnă târzie. Te simt acasă cu mine, de aceea îmi e bine. Azi am simțit iar bucuria „căminului”, ca pe vremea când veneai tu drăguț, bun, dulce, cu plăcerea de a fi acasă. Un val de linişte mă luminează. De unde, dacă nu de la tine? Aş vrea să mi-o confirmi în vis. Au sosit Marietta, Ati. şi Mimy.

Vestea că pleacă Sandu Danielopol şi Puff pe front mi-a făcut şi mai aproape războiul. Doamne! Fă să înceteze. Puică, păzeşte-i pe toți copiii ăştia. Ina! Mă tem pentru ei. Trebuie să văd ce face Marioara Dumitrescu – altă amărâtă. Grea e viața, pui mic. Voi, care v-ați eliberat, cum vedeți chinuiala noastră?

Recital muzical „Sandu Tzigara Samurcaş”[46]. Sunt nedumerită. E fiul sau tatăl? Cred că e fiul. Sunt bucăți foarte frumoase. Altele, citite prima oară, încă nelimpezite. Voi reveni. Mă bate gândul să public poeziile tale după război. Viața îşi pierde rosturile mici, dar îl găseşte pe cel mare? Oare pentru mulți nu se iveşte marea întrebare fără răspuns, nu pentru a-i face mai buni, ci pentru a-i zăpăci? Deodată m-a năpădit o amintire, o dimineață la St. Gervais[47], plimbându-mă prin parcul băilor, apoi un magazin, un restaurant, o apă repede, ferigă, stânci, munte, 1929! De ce această amintire, brusc, fără pregătire? Tot mai mult simțirea unei lumi de apoi. Te simt. De aceea bucurie latentă. Pascal are dreptate: fără siguranța supraviețuirii totul se prăbuşeşte în noi. Mi-e dor de Maricica. Aş vrea să o văd măritată bine. Sunt bucuroasă că e prețuită. O iubesc.

16 septembrie

Dragule drag, veştile de pe front sunt tot mai grozave. Războiul tot mai nesuferit. Dacă n-ar fi un fel de imposibilitate de reprezentare a oroarei, nu am putea răbda. Câți nevinovați mor şi cât egoism e în noi. E o grozăvie. Nu ne gândim decât la pielea noastră. Îți aminteşti scena din tinerețe, în 1916, ce răbdare, fiindcă eram tineri, aveam viața înainte! Trăiesc ca să trăiesc. O licărire, dacă aş putea fi de folos cuiva. Invidiez pe cucoanele care lucrează pentru răniți. Sunt mulțumită că măcar pot face feşe pentru pansamente. Voi face moralmente tot ce voi putea! Se anunță veşti bune.

Vom vedea mâine. Te înveți cu Moartea. Am ajuns să nu mă tem de ea, dar mă doare atâta suferință a celor nevinovați! Ce va fi pe urmă? Pui drag, iar m-ai uitat. Te aştept, te iubesc.

Dragoste, azi am avut o zi utilă: m-am camuflat, am dezinfectat, am făcut dulceață, am făcut pansamente, am dejunat la Pali[48], am avut vizite şi pe Mariana la masă! *C'est une manière de supporter la vie*[30*]. La Pali, atmosferă delicioasă de familie. Mişu cam slab, Puff plin de viață, revoltat, tânăr, Mimy calmă şi mulțumită, Andrei[49] rezonabil. Casă delicioasă, plină de tandrețe şi echilibru. Îmi face bine când sunt cu ei. Tity mi-a trimis o carte despre Gide cu poze impresionante ale Maestrului. Mi s-a făcut dor de el şi de Pontigny. Dar cum va fi Pontigny-ul fără dl Paul Desjardins?

Nimic nou pe front. Aşteptare. Revolta contra lui I. Antonescu din pricina sacrificiilor de la Odesa. Tu ştii poate mai bine.

18 septembrie

Pui drag, mâine se împlinesc 26 ani de când ne-am căsătorit. Ce schimbare! Îmi amintesc ca acum noaptea petrecută în salonul de la Monteanu, plângând. Valérie, care dormea lângă mine, m-a întrebat de ce plâng, i-am răspuns că ştiu ce viață grea voi avea. Ştiam, şi tot mă măritam căci te iubeam, îți eram hărăzită ție. Acum sunt liberă, liniştită şi aş da totul pentru a reîncepe viața alături de tine. Acum aş fi mai cuminte, nu te-aş cicăli de nici unele, m-aş bucura de calitățile tale, trecând peste defecte, fiindcă acum, în perspectiva morții de abia, înțeleg ce prețuieşte o adevărată tovărăşie. Nici azi nu ştiu cât m-ai iubit, sunt sigură că eu te-am iubit adânc, dincolo chiar de voia mea. Uneori am încercat să scap de lațul tău, mă socoteam indiferentă, dar, peste dragostea ce învingeam, creştea alta, mai trainică, mai puternică, mai definitivă. Iată de ce şi acum mă consider tot nevasta ta, ca şi cum ai fi viu, poate chiar mai scrupuloasă – până în umbrele gândului exclud tot ce te-ar putea mâhni. Îți privesc fotografia de băiat tânăr. Eşti frumos, dar te prefer cum eşti acum, adică aşa cum erai la sfârşitul vieții. Cum eşti acum? *Dans ton corps glorieux*[31*]. *„My glorious*[32*]!" Îți aminteşti cum mă tachinai? Acum eşti tu cel glorios şi eu săraca întunecată şi umilită de tristețe. Căci simt tristețea ca o umilință a omului *decăzut din soarta lui cea adevărată: bucuria.* Mă feresc ca de boală de cei

care, pe motiv că Iisus a suferit, caută suferința, o cultivă. Şi cum bucuria e tot atât de greu de trăit ca şi un gând curat, un gând nobil, socot că nu e o uşurință nevoia mea de bucurie! Nu ne-o fi dată, fiindcă i-am pierdut urma, căci nu e de confundat cu veselia ieftină, dar cine o poate atinge e desigur mai aproape de Dumnezeu decât cei care plâng. Zice Iisus: „ferice de cei ce plâng", dar mă întreb dacă e vorba de plânsul tristeții sau de „greutatea solidă a vieții", „cei ce plâng", adică îndurerații, sau cei care simt efectiv povara vieții, trăind real, nu în vis şi uşurință. Oare durerea în sine poate fi un scop? *Nu cred.* Categoric, nu accept aşa ceva. Ea nu poate fi decât un mijloc de purificare, de creştere, de perfecționare. Dar oare bucuria nu e ca țelul, deci o etapă mult superioară? Numai cel împăcat cu viața, numai cel „bun" poate simți adevărat bucurie, care se mulțumeşte cu sine, bucuria care trebuie să fie o certitudine. Tristețea izvorăşte din neîmplinire: fie a nevoilor trupeşti, fie a aspirațiilor, pe toată linia tristețea e deficit. Bucuria e împlinire. Cred în bucurie, până şi în durere. Când te-am pierdut, Stelule drag, şi sufeream definitiv era ca o plenitudine, o împlinire, care putea fi de alt registru, privită ca un soi de bucurie, adică de împlinire a dragostei. Dar numai certitudinea nemuririi îmi poate da acest sentiment. Uneori o am, altă dată mă încearcă teribil îndoiala. Numai tu mă poți dumiri. De ce n-am avut copii? O familie! Azi la Alex şi Marioara Nasta simțeam iar toată bogăția familiei. Toți din jurul meu o au. Numai eu am rămas cuc. Oare nu sunt o călugăriță ratată? Oare n-am ştiut să-mi aleg menirea? Uneori îmi trece prin minte şi prin suflet ispita de a mă libera de tot, de a mă face misionară. Pe urmă recad în lenea şi oboseala regulii sociale, a ceea ce am apucat. Să intru în călugărie? Să mă tâmpesc într-un mediu degradat, cum l-am văzut la mănăstirile noastre? Să încerc o reformă? Nu am energia necesară. Tot ce pot face e personal, nu am suflet de stareță. De altfel iubesc prea mult trecătorul, e sânge şi de păgân în mine. Nu numai că nu-mi e ruşine de el, dar îl şi iubesc! Trebuie să fiu de o esență încă foarte pământească! *Summerland*? Soare, frumusețe, nu sunt mistică.

Astă-seară te aştept, pui mic. Mi-o datorezi, e zi mare mâine.

19 septembrie

Acum 26 de ani ne apropiam de Câmpulung. Îmi amintesc ce lună superbă bătea în geam, stam culcați fiecare pe o canapea şi tăceam. Nu ştiu ce gândeai tu, eu, una, ştiu că mă dăruiam ție cu totul, că aşteptam viața cea nouă cu evlavie. Ți-aduci aminte? Zilele grele s-au arătat încă de la început. Erai uneori brusc (la Anna Sachelarie) şi eu sufeream, dar te iubeam şi nădejdea îmi umplea sufletul. Cât doream copii! Dacă îi aveam, totul ar fi fost schimbat. Dar de ce să corijăm trecutul? Aşa a trebuit să fie – ca eu să rămân singură cuc. Eşti pedepsit de propriile dorinți. Cât îmi doream uneori să fiu singură! Dar îmi era drag să fiu singură „noi doi". Să citim împreună în liniştea nopții. Întindeam mâinile, eram alături, împreună.

Azi, la tine, nu erai acolo, poate fiindcă nu eram singură cu tine. Nici pe Colea nu-l găseam. Se pare că vă oboseşte gândul nostru, care vă cheamă. Dar nu te oboseşte dragostea vie? Sunt absolut singură. Ileana e dusă la cinema, cu „Stopul". Sunt zgomote în baie sau aiurea, m-am cam speriat, dar dacă tu veghezi, de ce să mă tem?

Veştile de pe front la fel, în fond nu ştim nimic. Mai bine aşa. Mimy Spandonidi a fost la mine. Ce fericită e cu atâția copii! Greutățile? Mai uşor de suportat pentru că sunt pentru copiii tăi. Sunt o familie unită. Tu ce spui să fac? Să iau pe Germaine la mine? Dacă da, apoi trimite-o tu, dacă nu, fă-mi un semn în vis, de ce crezi tu că e bine. Dacă s-ar mărita Maricica, ar veni Valérie, asta ar fi cel mai bine. Azi un an, erau toți aici la noi. Ce schimbare! Parcă simbolic, azi sunt complet singură, chiar fără servitoare! *Grandeur et décadence*[33*]. Îmi spuneai tu cât voi rămâne de singură, în fond. Toți de o rară şi caldă prietenie, dar fiecare e al familiei lui, oricât m-ar iubi rămân un element izolat, „unicitate". La ce bun? Ce va fi vrând Dumnezeu cu mine? Oare sunt eu coaptă pentru acest stadiu? Nu cred. Numai spiritul e copt pentru asta. Cine ca mine trăieşte şi cu inima e încă necopt pentru această altitudine. Pui drag, fă-mi pomană şi vino în vis.

20 septembrie

Dragule, azi, nouă luni de când a plecat Maica. Trece timpul, trece viața, trec toate. Iar nu te găseam azi la locul de acolo! Tu eşti cu noi, cei vii. La masă voie-bună. Parcă nu ați fi fost niciodată! În fond, aşa trebuie, altfel ar fi viața imposibilă. *Warum*[34*]? La ce toate astea? Citesc anunțurile din

jurnale cu sutele de ofițeri tineri jertfiți. Câți oameni îndurerați, câte femei cu inima sfâşiată! *Warum*? Nu sunt decât două răspunsuri. *Ignorabimus*, deci nu mai întrebăm, trăim plenar viața, sau te întorci de la viață, mori în orice clipă, negând viața, desființând-o. De ce acest întuneric în jurul nostru, dacă tot nu-l poți străpunge? Doamne! De ce acest chin? Dacă suntem infami, de ce ne rabzi? Dacă suntem idioți, de ce ne pedepseşti? Ori evoluția e aşa, momentul vieții umane e absolut necesar? Mai bine vaca de Schwitzera, vorba ta, Stelule. Noi suntem între două registre. Mai bine să nu mă mai gândesc – e de ce să te revolți şi să şi înnebuneşti. Dezgust de mine. Sunt fără tine o rudă săracă a vieții. *Warum*? Cum vrea Dumnezeu. Dă-i înainte! Mamă dulce, cad într-un pesimism arid, scutură-mă. Dacă nu te văd, mă afund în marasm. Azi am văzut iar o „familie” plină de dragoste, de armonie. Eu am luptat cu greutăți de-a surda, pentru nimic. Viața aridă, seacă, blestemată şi închisă, fără folos! Trebuie să fi fost ceva putred în mine de vreme ce a trebuit să opresc izvorul de a mai curge. Valérie şi Marietta au copii. Tu, de ce nu? Doar i-am dorit cu durere! *Nu te-am meritat.* Ăsta e răspunsul. Or, asta înseamnă că în mine viața trebuie curmată ca într-un izvor greşit. Deseori am simțit că sunt o eroare pe care a gândit-o soarta, o eroare care n-are viață şi nici urmă de viață. Sunt o umbră. Nu fac doi bani! Îmi e silă de mine, muiere fără rost! Iartă, Doamne, dacă sunt atât de furie şi nerecunoscătoare pentru rostul neştiut ce mi-ai hărăzit, rost pe care îl ignor! Pic de somn. Te las. Vii, pui mic? Mi-e teamă de cutremurul prezis. Nu ştiu ce vreau. Ori să mor, de vreme ce nu mai am un rost în viață, ori să trăiesc, inventând un rost!

21 septembrie

Pui mic, *merci* că te-am visat, te-am văzut. Zi plină. La Biserică m-a apucat un mare parapon de tine, simțeam că plesnesc. Mi-a făcut plăcere invitația la Régine. Apoi vizita la sanatoriu, la Mariana. Acasă, Nicu, Aurora. I-am simțit foarte aproape de mine. Dar ce are Valérie de e atât de ostilă față de oameni care nu i-au făcut nimic? Azi o judeca pe Mariana cu un soi de necaz, cu lipsă totală de indulgență. Şi privirea i se făcuse alta! E drept că M. m-a pus şi pe mine pe gânduri, e prea preocupată de ea, cu o notă de exasperare, ca acum doi ani. Nu e nenormal, dar e suspectă de narcisism. La

Mariana Bogdan şi Lala se estompează prin cochetăria lor nativă. La M. apare în relief din pricina caracterului ei loial, masculin. Trebuie temperată cu blândețe şi deturnată de la această autoîmbrățişare. Ce repede pot devia oamenii! E rezultatul luptei dintre un complex de inferioritate, un temperament foarte puternic şi o rațiune extrem de lucidă. Dar de ce să judec după aparențe! Natura ei întreagă o s-o ajute să se echilibreze iar. E ca într-un fel de beție de a fi descoperit un om nou în L. şi o mulțime de atitudini nebănuite în ea însăşi. Vii la noapte? Te aştept.

23 septembrie

Zi fără nimic special. Trăiesc. Unele clipe mă simt la Paris, miros de Paris. Îmi e dor de tine, vii? Te rog.

24 septembrie

Azi am avut emoții. Întâi că era să mă calce o maşină, apoi cu bieții soldați, m-au înduioşat. Sunt atât de cuminți, de supuşi soartei, de sensibili la blândețe. Cu ce afecțiune îmi săruta mâna bietul moldovean care n-are voie să fumeze. Când şi unde se va isprăvi această aventură sângeroasă a omenirii?

Azi, Irinel. Ce liniştită, ce calmă, dar şi ce resemnată! Se simte că a trecut o durere peste ea. Îmi pare tare bine că iar vine la lecții. Sunt cu adevărat mulțumită că o pot ajuta să-şi deschidă ochii asupra unei lumi superioare şi s-o guste. Aş fi încântată să se mute în bloc, să o am mai des lângă mine. E un suflet şi un cap de calitate, fata asta. Trebuie să aibă posibilitatea să se dezvolte în toate posibilitățile ei! Ieri seară conversație bună cu Mariana. Încântarea ei de a fi înțeleasă. Mare lucru e contactul spiritelor! Eu, una, simt o emoție, o excitare când pot face un bine cuiva. Simt renăscând bucuria în mine. Poate la iarnă, dacă s-o putea, adun mai mulți în jurul meu. Dragule, vii să mă iei? Gata oricând.

26 septembrie

Fac socoteala pentru parastas! E de neconceput cum se învață omul cu toate amarurile! Nu mai credeam să fiu în stare să fac toate aceste pregătiri. Azi seara la Aurora. Din ce în ce mai mult simt nevoia de veşti senzaționale. Tot soiul de *Mordsgeschichten*[35*]. Jean Paul pare sastisit de această atmosferă. Pui, te aştept.

27 septembrie

Sunt istovită! Ca la scuturat. Îmi amintesc din anii trecuți. Anul trecut azi a fost ultima masă cu tine, tu plecai la bridge, eu la Câmpina. Cine era nebuna care a telefonat atunci spunând că are *rendez-vous* cu tine şi mă sfida? Am plecat friptă la suflet, nu ți-am mai telefonat. Dar m-a tras ața la Bucureşti şi am sosit la timp. Totuşi mă doare că am plecat. Poate că dacă eu eram acasă, tu nu-ți făceai de cap. Deşi… Oare nu te duceai la curse şi ieşeai cu băieții, chiar când eram eu acasă? Puteam eu să te opresc? Dragul mamii drag, dacă eram eu o altfel de femeie, mai „femeie", poate că duceai o altă viață. Şi iarăşi îmi amintesc primele luni la Brăila; nu te puteam ține acasă, deşi eram exclusiv nevasta ta, fără nici un alt gând, fără altă ocupație! Îmi e dor, dor de tine. Tot restul vieții e colorat de această nevoie de tine. Mă prind vorbind prea mult de visele mele cu tine în fața oamenilor care nu cred în altă viață, care se uită cam îngrijorați la mine, pentru asta. Azi, Lucreția Ciuntu. Dar şi ea se duce la Paul să stea de vorbă cu el! Dragoste, aceste conversații ale noastre, seara, îmi întrețin vie, proaspătă, prezența ta. Te iubesc, îmi vine să glumesc cu tine, ca pe vremuri, uite aici în patul tău pot să regăsesc intimitatea noastră bună, din zile bune. Poate că vii să mă iei? Am aranjat dulapurile, actele care nu sunt în safe, trebuie să scriu testamentul cumsecade şi sunt gata. Manuscrisele mai sunt de aranjat. Voi face şi asta, zilele acestea. Dar să nu-mi faci farsa de a mă lăsa singură în infinit! Îți voi cădea pe cap, trebuie să mă conduci tu pe acolo! Până atunci, te aştept să vii!

28 septembrie

Pui drag, azi-dimineață distrată la slujbă. La tine, un trandafir, care parcă îmi surâdea! Dar tu nu eşti acolo. Dejun la Aurora. Îmi pare rău de ea, totul e negativ. Cultivă un păcat născut: *opoziție față de orice*, e maladiv. Apoi la Mircea, cu toții. Discutăm de trecut, Valérie, în vorbe impecabilă, cum spui tu, vâjâită! Am condus-o o bucată sub lumina lunii. Mă gândeam că aşa trebuie să fie prima lumină după moarte, conform superstițiilor. Am constatat că nu mai ştiu ce este „urâtul”. Astă-seară, Mariana, ambalată de „fotograf”. E alt om. Are siguranță în ea, o bucurie pe care nu o biruie nici măcar simțirea situației fără nădejde! Mare lucru e dragostea. Pui mic, azi în tramvai tânăra pereche mi-a amintit tinerețea noastră, tachineriile când eram binedispuşi. Îmi făcea bine să mă uit la ei. Ți-aduci aminte la Brăila şi la Bucureşti când treceai în fața caselor la mahala şi mă pupai, spunându-le: „e nevasta mea!” şi cum râdeam! Şi acum simt că te amuzi uneori pe socoteala mea! Ce-ți pasă? Ştii că te iubesc şi că am rupt orice punte spre viața lumească, pentru a fi exclusiv a ta. Ceilalți? Îi iubesc adânc, dar nu mă pot identifica decât cu tine. Continuu să fiu îndrăgostită de tine. E uneori dureros, dar e aşa de bine să iubeşti şi dincolo de moarte!

29 septembrie

Pui mic, ce vis curios a avut Cornel! Îmi spuse Ileana că te-a văzut etc. Şi erai tu, leit. Va să zică, nu se schimbă omul! Nu ştii ce bine m-a dispus chestia asta, parcă ai fi aici. Sunt sigură că eşti pe aici! Trebuie să telefonez Valerichii despre asta. Sunt sigură că o va bucura ca şi pe mine.

30 septembrie

Dulcele meu, azi parcă te aştept. Uneori uit tot ce s-a întâmplat. Sunt senină şi chiar mulțumită şi te cred în oraş. Oare?

Pregătesc cursurile. Examenul de azi dezolant! Incultura actorilor tineri îți zbârleşte părul! Ai mei din clasă tot învață. La ce bun toate astea? Azi m-

am cam întristat când îl vedeam pe Jora că se îndoieşte de eficacitatea unui curs mai înalt! Ei bine, voi face ca Brăiloiu[50], îi voi pune să învețe pe dinafară generalități. Pe cei mai buni îi voi pregăti şi esteticeşte.

Maricica a sosit foarte calmă, toarte agreabilă. „Grand-mondul"[36*] i-a fost de folos. Mă bucur de lecțiile cu Irinel. Dacă şi ea se lasă moale, ce să mai spun de copiii nenorociți de la Conservator? Yvonne [Burileanu] se întreba azi cum se poate ține clasa de literatură. *À premier abord*[37*], aşa e.

Dar tot aşa, te poți întreba: cum se mai poate trăi, când mor atâția? Dacă tot se trăieşte, viața trebuie înălțată cu cât mai multă cultură!

Greşesc uneori când mă las pleoştită şi luată de curent. Tu mă iubeai puternică, constructivă. Viața e viață. Pe ea trebuie s-o servim. Moartea e trecere la altă viață, un mijloc, nu un scop. Cu cât ceasul se apropie, cu atât îmi creşte curajul. Ceartă-mă când mă vezi târâtă de laşitatea celor care încrucişează brațele în fața morții. *Nu cred în ea.* M-a trăsnit ea, dar fiindcă o privim ca pe o duşmană, când e doar o *învățătoare.*

2 octombrie

Încă o zi fără să fac nimic! Am intervenit la Şcoala Socială s-o înscrie pe Mioara Nissim, am rugat pe Ady [Pantazi] pentru deschiderea Şcolii Centrale. Să fie asta de ajuns pentru o zi de om matur?

Citesc. N-am poftă de nimic. Realizez cât timp pierd. Dau să prepar cursuri, nu mă prinde. Să încerc să scriu iar o carte? Asta, da, m-ar tenta. Când vor începe cursurile, am să mă țin de copii, să-i țin din scurt. Ştiu că aş putea să mă ratrapez într-un mediu occidental de gânditori. Din toate părțile zvonuri de putregai, dezolant. Ceea ce e dezesperant pentru toți e lipsa de credință, atunci se zvârlă în huzur. Când suferеam ca un câine, când eram literalmente „jupuită", mă răzămam de durere; acum port o cicatrice proaspătă, rana e dedesubt, când voi scoate şi voalul, cum mi-o cer toți, am să fiu o epavă. Cu voalul sunt încă în funcția ta, parcă am o îndatorire față de tine, am un rost. Când voi circula iar în uniforma vieții de toate zilele, fără nici un rost pe lume, fără nici o „obligație naturală" imediată, decât aceea de a vedea de mine, ce fantomă! Să am grijă de alții! Tot exterior rămâne. Grija naturală s-a terminat. Rămâne cea socială – ştiu. Dar oricât aş servi social, acest serviciu nu mă epuizează, adică nu mă cuprinde întreagă,

rămâne exterior. Grija Mariettei pentru masa şi casa familiei e de o mie de ori mai adevărată decât orice aş întreprinde eu acum. Tot ce voi face eu va fi o ocupaţie, nu mai e viaţă vie, împinsă de o necesitate, vie, reală. Cum mă credeam eu „chemată" pentru cauze care sunt iluzorii! *Comme on est punie par ses propres désirs*[38*]! Cum socoteam eu că acelea sunt rosturile vieţii superioare! Prostii! Unul e rostul: să fii folositor cuiva, câtor mai mulţi, dar nu folositor cum ar fi oricare străin, ci realmente răspunzător de fericirea lui. Orice aş face pe lume, nimeni nu are nevoie imediată de mine. Ştiu. S-a făcut între mine şi toţi o lacună, singurătatea este excluderea din viaţa reală, vie, palpitantă, în care celule stau atât de strâns interdependente, încât rupte unele de altele, ar dispărea. *Singurătatea e inutilitatea.* Shaw spune că tăria lui Dumnezeu e în singurătate. Dar El e Dumnezeu, şi El nu e singur, e unic. De El depinde Universul. Dar de un biet om rupt din contextul legăturilor fireşti nu mai depinde nimic.

Asta e pedeapsa egoismului omenesc. N-am fost mai egoistă ca alţii, dar în mine devine manifestă pedeapsa concentrării în sine. Nu sunt vinovată, nu eu n-am vrut copii, nu eu n-am făcut tot ce am putut pentru a face un interior plăcut, care să te reţină şi să te păstreze în sănătate şi deci în viaţă lungă. Nu mă cred mai vinovată decât alţii, dar conştiinţa mea e clară şi recunosc ceea ce alţii întrevăd. Sunt redusă de acum înainte la mine însămi, oricât m-aş ocupa de alţii. În situaţia mea, care ar părea de invidiat unor femei hărţuite de treburi casnice, nu mai e nădejde, fiindcă nu mai e legătură reală cu lumea. *Tous les ponts sont rompus*[39*]. Iată-mă cu dragul meu Eu într-un etern *tête-à-tête*! Ce pot eu face ce nu ar putea fi făcut mai bine de alţii? *A nu mai fi indispensabil înseamnă a fi inutil!* Iată singurul aforism pe care l-am gândit vreodată. De acum înainte nu mai sunt decât un biet titirez care se învârteşte asupra sa însuşi şi dacă e cuminte trece printre picioarele oamenilor fără să fie băgat în seamă – altfel va fi expediat din mijlocul lor cu picioarele! Marietta îmi da ca exemplu pe Mme Goga[51]. Poate are dreptate. Aceea, prin situaţia ei, cel puţin, pune în mişcare maşinării, iţe, tot serveşte la ceva – sau îşi închipuieşte. Eu văd clar, din păcate! Oare vrea Dumnezeu ceva cu oamenii pe care îi pune aşa, faţă în faţă cu ei înşişi, cu neantul lor esenţial? Trebuie oare să treci prin acest deşert ca să fii demn să mori, adică să treci dincolo? Oare nu e o groaznică mistificare? De ce Dumnezeu ne-ar fi dator eternitatea? Ce, o viaţă de om cadou nu e de ajuns? Suntem creaturi ca şi iarba. Iarba creşte din nou, dar tot în alte fire. Un fir veştejit nu mai învie. Rădăcina e omul. Dar rădăcina

piere şi ea. De ce numai noi oamenii să avem insolența să credem că suntem veşnici? Dumnezeu nu ne e dator nimic. Parcă noi mai dăm socoteală vreunei făpturi a noastre de ce am făcut-o? Purtăm consecințele, dar Dumnezeu nu o fi nenorocit privindu-ne? Şi dacă nu e înviere, atunci nu trebuie trăită intens viața asta? Nu trebuie s-o sorbi clipă de clipă? Asceza, da, e un mijloc de umanizare, de înnobilare a vieții, dar asceza în sensul ei pozitiv, cu toată bucuria renunțării din care se naşte fericirea unei victorii, unei puteri noi. Dar când nu e decât renunțare, goliciune, desființare, conştiință a unui faliment total al bietei mele entități, căci nici măcar revolta vieții nu s-ar mai găsi în mine, la ce bun toate? Şi nici măcar n-am curajul revoltei fățişe. Sunt o scârbă. Nimic de capul meu. Dacă eşti, Puică, vino de mă ceartă sau mă mângâie. Nu pot scrie ca în celelalte seri. Te aştept. Nu vreau să mă amăgesc. Nu ştiu dacă eşti. *Să cred*? Dar, iacă, azi *gândesc.* Simt că înfrunt pe cineva. Pe marele Necunoscut, căruia poate nu-i pasă de toate astea. Simt că această gândire pură e un act de răzvrătire, nu e un act de iubire. Azi sunt încăpățânată – luciditatea asta e un fel de ostilitate, pe care o cred împotriva mea, dar o simt acum, e împotriva lui Dumnezeu. Spuneam că nu ne datoreşte nimic. Nu e adevărat. Erau vorbe de om supărat pe Dumnezeu. Îmi datoreşte tot de vreme ce m-a făcut. Da, îi cer să-mi dea siguranța că este şi că tu eşti. Dacă nu vrea să mi-o dea când i-o cer, aşa cum i-o cer eu acum, atunci e rău şi nu poate fi un Dumnezeu creştin. Şi iar îmi zic: şi ce-i pasă de furia mea?! Dar la ce m-aş chinui ca un nebun? Ce o fi o fi! Au trecut miliarde de vieți ca a mea, o să trec şi eu! De ce s-or fi inventat pe lume toate chinurile astea? Un Dumnezeu crud? Nu cred. E o boală în noi. Trebuie să fie o deviere esențială. Păcatul originar. Asta e: îndoiala. Normal nu trebuie să te îndoieşti, aşa e animalul şi *copilul.* Dar, fără îndoială, civilizația dispare. Nu cred că îndoiala e un păcat, ea e consecința păcatului. Dar păcatul? Indiferența şi egoismul. Îmi e silă de mine. Adică nu silă – altfel – sunt parcă departe de toate, chiar de mine. Deşert, deşertăciune, gol. Dacă eşti, ai grijă de mine, se ridică la suprafață apele adânci ale melancoliei bolnave ancestrale. A ta.

5 octombrie

Puiule, azi am simțit nevoia să-ți fac *Etwas zu Liebe*[40*]. Nu e mult, dar măcar e drăguț, frumos lucrată. E cam mică, poate – dar vom putea-o schimba când se va face bordura de piatră. Îmi e dor de tine, zilele de toamnă sunt de o nostalgie pe care o simt că poate deveni bolnăvicioasă. Nimic nu mă mai poate mulțumi fiindcă îmi lipsești. Vreau să te văd măcar în vis, cum veneai la început. Ce să mă fac cu „Stopii”? Se ciorovăiesc parcă sunt ca noi! Le făcui o „morală” bună la amândoi. Proști sunt oamenii, cât nu știu că e o despărțire!

5 octombrie

Stelule drag, o duminică dimineața la Biserică. Acolo regăsesc nădejdea. Reculegerea multora te susține. Prezența lui Iisus e mai evidentă. Pe urmă singurătatea, dar nu cea mare, a sfântului, nici măcar cea a talentului, care sunt „unicitate”. Ci sentimentul inutilității, al lipsei de rost în viața de aci, cel puțin. Ar trebui să trec peste toate celelalte treburi și să mă duc la spitale. Am fost la Pali. Știam că sunt „familia” întreagă acasă. Îmi trebuia „familia” în ce are mai specific, mai cald, mai real. Sosirea L.Z. a dat o notă de mai mare intimitate familiei, iar când a venit și soțul ei, fără nimic echivoc, completa familia civilizată, elanul civilizat. Ce importanță că doi oameni nu se înțeleg și se despart, raporturile umane continuă. Copilul face din ei doi prieteni. Era demn de văzut tabloul. Și eu prezidam masa, ca o singuratică. Îmi amintesc câte lacrimi m-a costat nevoia de atmosferă caldă, familială! Nicăieri ca la Pali nu e această atmosferă de intimitate – doar la Naști! Era și la Aurora la un moment dat, când trăia Nicușor. La Marietta, din păcate, se simte tot timpul tensiunea între Ionel și J. Paul, nu sunt prieteni. La Valérie și Maricica la fel. Noi doi aveam o familie năzdrăvană, dar eram noi doi. Erai copilul meu și eu eram fetița ta de la Marburg[52]! Azi am plâns cu patimă de dorul tău. Parcă te-am simțit aproape de tot la biserică, îți simțeam buzele pe gura mea. Acum, parcă întinzi mâna ca altădată.

Discursul lui Killinger foarte grav. Pe de o parte, elogios sincer pentru eroi, pentru țăran și soldat, pe de alta, plin de ranchiune sociale, o stârnire fățișă a țăranului pentru drepturile sale. Trebuie să mărturisesc că are dreptate când spune că țăranul a fost neglijat, dar imprudent s-o spună un

străin. Mâine voi discuta chestiunea cu Madge şi Jean Mouton. Impresia mea că Germania caută amiciția Franței, confirmată de aplauzele frenetice la pasajul în care ieri Hitler pomeneşte de francezii porniți împotriva bolşevismului. Nimic nu mă face să renunț la ideea că, dacă Franța ar colabora cu Germania, pacea s-ar instala în Europa. Dar cum să speri acum o asemenea colaborare? Ar trebui un tact nemaipomenit din partea neamțului. Tact şi generozitate. Şi la urma urmelor, să se termine cu oroarea! Se falsifică sufletul civilizației pe zi ce trece, căci „Bolşevicii", care ne apar ca duşmanii omenirii, nu sunt decât *oameni* şi ei! Pentru calmarea scrupulelor sufleteşti e uşor să camuflezi Omul în Bolşevic, dar unde vom ajunge cu sentimentele omeneşti când botezăm ca nobile, ba *chiar sfinte*, gesturile de nemaipomenită exterminare? E o minciună formidabilă la temelia acestui război, care e efectul unor nevoi materiale şi care vor să se justifice spiritual! Consecințele: imoralitate totală. Din nenorocire, nici englezii nu sunt mai buni! Şi ei tot pentru interes luptă, dar cel puțin ei sunt în apărare. Şi noi ne apărăm, dar alții? Ce repede uităm care e agresorul când ne convine! Dar mă tem că evenimentele vor face ca păstorul lui Maître Patelin. Consecințele nu vor aduce decât ce am semănat. Aflu că şi alții, cu răspunderi mari, sunt dezgustați de multe. Un singur lucru rămâne în picioare, incontestabil şi fără risc de interpretare a Istoriei: e eroismul armatelor, eroismul celor mulți. Parcă nu-ți vine a crede că e acelaşi om, soldatul rănit şi încăpățânatul, îndărătnicul sătean din timp de pace.

7 octombrie

Dragul mamii, azi e aniversarea ultimei tale nopți în casa noastră. Nu vreau să mă gândesc, să mă chinuiesc. Nu vreau să-mi amintesc. Vreau să te cred viu, aci lângă mine, vesel, mulțumit. Visul de atunci – se împlineşte anul! Cădeai ca o coloană frumoasă! Subliminalul meu visa, ori mă vesteau conştiințele dispăruților? Mama, Sterică, Colea, Nicuşor, Buby? Poate Vintilă[53]! Mâine preparative pentru miercuri. Am vrut să le fac acasă, aşa încât să fie casa preocupată de tine.

Curios! Nu, nu vreau tristețe pentru tine, vreau să se gândească toți la tine cu bucurie.

8 octombrie

Dragoste, azi a fost o zi mare pentru tine. Parastas de un an. Vreme frumoasă, dar frig. Parcă şi aerul s-a înăsprit anul acesta. Slujba înălțătoare, dar eu eram şi sunt de lemn. Trăiesc într-un fel de imitație de viață, fără rost. Când sufeream ca de o rană deschisă, nu zic că era mai bine, dar eram mai om. A secat şi izvorul din mine. Nu mai simt, nu mai sunt atentă la cei din jurul meu. Vorbesc, dar sunt aiurea. Acum câtva timp eram tot aşa, departe, dar eram la tine, te căutam pe acolo. Acum parcă sunt nicăieri. Nu ştiu unde eşti tu, de aceea această depeizare în mine. Ori sunt ecoul stărilor tale? Ori eşti şi tu detaşat într-o ariditate adâncă? Trebuie să trăiesc această stare ca pe o încercare? Prietenii tăi au fost la biserică. Cocoane multe. Aşa ai avut tu totdeauna parte… de muieri! Pui mic şi dulce. Am fost ca de lemn la tine. Nu te găseam printre florile cele multe. Ce cumsecade a fost grădinarul că a înflorit frumos mormântul. Am ezitat să scriu cuvântul. De ce? Mă speriu de cuvinte. Dragule, poate că azi sunt o iască fiindcă, în loc să fiu o Marie, a trebuit să fiu o Martă. A muncit Aurora, dar ea nu admite nici la altul să decidă altfel decât vrea ea. Decât să discut, am lăsat-o. Desigur că eu moşmondeam mai mult şi nici nu făceam totul bine, deşi altădată când primeam, erai mulțumit. Lumea drăguță că a venit. Nicu foarte abătut. De s-ar aranja chestia cu premilităria lui Nellu! Zizelle şi Ionel drăguți, au venit puțin şi ei. *Tête-à-tête* cu Mariana. Aş vrea să ascult cu tot sufletul, dar sunt absentă. Coana Cecilia m-a dojenit că nu sunt destul de mândră. Are dreptate, desigur, în teorie. Ar fi frumos să fii mândru în durere, dar eu nu sunt de această trampă, sunt o slabă, o sentimentală, şi provoc un sentiment de protecție.

9 octombrie

Stelule dulce, ştiu, azi, prin intuiție internă că eşti. Unde? Nu vreau să raționez ca să nu pierd puterea credinței. Cine poate spune *este* şi cine *nu este*? Zice Goethe şi are dreptate. Nădejdea mea îmi spune că eşti. La tine, azi, linişte, flori, lumină frumoasă de înserare. Te credeam părtaş la simțirea mea, te credeam cu mine. M-am întors liniştită. Trecui la Aurora, apoi cu ea la Mircea, pe care l-am găsit destul de bine, numai mersul e foarte greu, se

clatină pe picioare… Régine, săraca, tremură în sufletul ei! Ştirile de pe front ar fi strălucite, dacă n-ar implica măcel, morți, răniți, durere incalculabilă pe ambele fronturi. Nu mă pot bucura fiindcă eu ştiu ce înseamnă să-ți pierzi bărbatul şi mă gândesc la milioane de văduve, logodnice, mame, copii, părinți, frați, prieteni, la toate legăturile între oameni, din care se naşte omenia. Radio Londra amenință astă-seară, semn că ştirile noastre sunt adevărate şi în aşa grad că englezii nu le mai pot dezminți. Iată pentru ce trec la amenințări. Ce să doresc, pui mic? Întâi, libertatea noastră, pe urmă celelalte. Când zic libertate, zic independență, căci libertatea nu mai poate renaşte decât într-o Europă salvată de toate nuanțele totalitariste şi de toți aventurierii. Or, când se va putea asta? Când se va putea atinge un nou şi real grad de cultură? Libertatea aşa-zisă, de care ne bucuram altădată, s-a dovedit că nu am ştiut s-o merităm, că am fost toți copii mici în fața acestui tezaur, pe care l-am irosit. Poate că acum când ştim ce îi e lipsă, vom şti s-o cultivăm fără s-o schimonosim.

Azi, în tramvai, când mă întorceam de la tine, la stația Parcul Carol m-am izbit de două fizionomii pur mahala românească. Mi-am zis: iată mitocanul, cum nu cred să existe speța aiurea. E a noastră, din păcate. Întâi, o domnişorică. Nimic frapant la ea, foarte corectă şi drăguță, are *un air pincé de reine offensée*[41*], un surâs de dispreț înțepat pe buze, ca şi cum omenirea întreagă îi greşise, ei, care „ştii dumneata, cine sunt eu?" N-am întâlnit aiurea această fizionomie decât la noi, la mitocanul (din toate clasele sociale). Mi s-a strâns inima, ca şi ieri, când am aflat anacronica poză a Marthei Bibescu. În fond gestul ei şi mâna necunoscutei mele purced din acelaşi sentiment de egocentrism exasperat şi fundat pe vulgaritate, care zadarnic dă să acopere simțământul unei inferiorități! Al doilea tip: un bărbat mare, bălos, ordinar, lătăreț, brutal, dar mai simpatic, totuşi. Mă întrebam ce deosebeşte pe acest burghez român de cel de aceeaşi spață francez sau neamț? La defecte egale cu al nostru, se adaogă convingerea că el este „cineva". Oare nu e vinovată lipsa de stabilitate a micii noastre burghezii, lipsa de continuitate în ocupații, lipsa acelui cadru social care dă omului un loc în lume, înainte ca el să şi-l câştige!? La noi, *mitocanul* mi se pare a fi tocmai micul burghez care n-are conştiință despre locul lui în ierarhie şi, în râvna legitimă de progres, crede că dorința lui e realitate. Nici nu vorbesc despre sărirea de etape, căci nu e cazul, saltul e numai lipsă de încadrare. Mitocanul, nu crezi că nu e nici parvenitul, nici declasatul, nici Mr. Jourdain, nici Rastignac. Mitocănia nu se găseşte decât la noi, în sensul

ei adevărat: o copilăroasă ținută de copil mic în haine lungi, o uitare a ierarhiei de valori, un egocentrism ce dovedeşte lipsa de educație a sufletului, primitivitate şi spoială. Mai ales spoiala unei false libertăți, a unui fals individualism. Ce putem cere noi? Decât să ne mai ia viața în serios. Iată țăranii. Pe ei îi iubesc şi îi respect. Te sărut, dragoste. Azi te aştept.

10 octombrie

Dragoste, azi zi muvmentată[42*], lume prea multă. Dimineața şi seara lectura piesei lui A. Rigler. Are multe părți bune, campează[43*] personajul, dar nu e destul de literar şi nu destul de concentrat dramatic. Inşirare de tablouri, unele foarte reuşite. Influență cinematografică. Adria îl prezintă ca pe un bun prieten. Nu cred să fie altceva, *pas la tête à ça*[44*]. Nu te văd pe tine pierzând nopți cu el de vorbă. Are ceva ce nu pot descifra. Nu-l cred inteligent, dar nici prost. Ratat, ori umilit de viață? Cora Voinescu a fost în treacăt pe aici. Discuții în jurul menajului Cellei. Parcă ar fi soră cu Valérie – iubirea groaznic de egoistă pentru fetele lor. Le vor după calapodul propriu, nu după măsura lor adevărată. Gelozie față de toți ce le pot înstrăina puiul! (Iubirea de mamă nu e întotdeauna ideală!) Animalitatea intră în mare măsură. Alături, tot atât instinct de conservare proprie. Inima omului nu e frumoasă, vorba lui Cocteau! Toți suntem urâți, mici, sub posibilitățile noastre. Mă bucur că mâine vine Irinel. Mă bucur ca de o posibilitate de a da vieții un sens. Gândul că o pot ajuta să-şi accepte cu bucurie soarta îmi dă o aşteptare, un fel de proiectare în viitor, mă leagă de viață. Jean Paul tot mai drăguț, mai matur. Mă înțeleg bine cu el. Acasă e răsfățat, e iubit, dar le lipseşte tandrețea. Se cântăreşte tot ce face unul pentru altul. Şi noi făceam la fel şi ne chinuiam, deşi ne iubeam cu disperare. Căci şi tu mă iubeai – mai puțin, sau mai bine zis mai intermitent. Azi, la lectură aveam în mine calmul din acele zile când te ştiam la tine, în pat, citind şi apărând în uşă, cu bandoul pe cap, întrebând fără jenă: „da, n-ați mai isprăvit?". Te privesc. Eşti viu în toate fotografiile. Aştept mărirea uneia. Scrisoare bună din Franța. Mi-e dor.

Merci că ai venit azi-noapte, dar nu ştiu cum. Îmi aduceai mâncare. Acum ştiu de ce azi sunt mai vie. Vino iar. Ajută-mă să mă obişnuiesc cu viața.

Biata Aurora îmi spunea că nu mai poate iubi de când Nicuşor a părăsit-o aşa. Voi ştiţi acum, desigur, mai bine, de ce?

11 octombrie

Corespondenţă cu străinătatea. Nimic special, iar zi pierdută. Radio Londra veninos. Nu ştii ce să mai alegi. Acum, după baie, în pat, citesc, singura oră întrebuinţată bine. Altfel, o destrămare fără rost. Cum să fac să stăvilesc întreruperile de lucru? Te aştept şi la noapte. Ai fost, dar nu-mi aduc aminte cum. Rugat pe Mariana pentru mărirea fotografiei tale.

12 octombrie

Dragul meu drag, astă-seară mai mult ca oricând îmi lipseşti. Tu erai cel care înţelegea multe. Am fost la Djuvari. Mă cutremur de ce cutremur poate fi între soţi. Noi ne detestam şi ne adoram, aici e un fel de ostilitate latentă. Ghighi parcă e obsedat de nevoia de a place tuturor femeilor, ea e agasată de asta. Oare voi bărbaţii nu puteţi abdica la trup? E drept că rămâneţi tineri vreme mai lungă, poate şi sufleteşte nevoia de a iubi şi dărui e mai durabilă ca la noi. Dar degeaba, tot tu eşti cel mai inteligent, cel mai viu, cel mai cald dintre toţi colegii tăi. Egoismul tău era mai simpatic, mai copilăros, mai animalic, al lor e în suflet. Uite, vorbesc cu tine mai real decât cu toţi, simt că tu mă înţelegi, mai ales acum, mai bine ca toţi. M-am întors acasă pe beznă, singură – şi totuşi nu mă simt singură, sunt cu tine. În tăcerea nopţii aici în camera noastră, te găsesc. „Sus” nu te găsesc sub flori, deloc. Aci aştept să intri pe uşă. Închid ochii şi sper că, deschizându-i, te găsesc surâzător şi drag, ca pe vremuri bune. Restul e uitat, fiindcă nu era din tine, din cel ce ai rămas în veşnicie. Uneori mă surprind cu o bucurie în mine, cu un elan mare. Parcă îmi e ruşine. E atâta nenorocire în lume! Şi totuşi trebuie construit cu credinţă şi curaj ceva. Mai bun? Ştiu eu? Ceva viu! Mai conştient, mai uman şi prin aceasta chiar mai aproape de Dumnezeu. Am poftă să scriu. Am un fel de libertate mare în mine. Uite, astă-seară mă găseşti ca altădată binedispusă, aş glumi şi aş râde cu tine. Vii? Sunt aşa

fiindcă te-am visat. De ce dai plapumele la o parte? Toate! Îți e cald? Bine? A ta.

14 octombrie

Ieri-seară n-am scris nimic special. Eram foarte obosită, n-aveam nici caiet. Azi trebuie să stau cu tine de vorbă în chestia Nicu-Nellu[54]. Ce mi-a spus Nicu astă-seară m-a îngrijorat teribil. Mica sumă de care dispune cât o să țină? Surorile sunt într-o situație precară. Situația lor e poate disperată. Să fie oare cu putință să se facă ghetouri? Am înnebunit cu toții!? Deportările sunt de o cruzime ca şi executările! De ce suntem fiare sistematizate? Omorârea copiilor mici e demență sanghinară. Oare ne dăm noi seama la ce ne vor duce aceste cruzimi? Nu se pregăteşte oare, cu voie, o revoluție sângeroasă? Voi, cei eliberați, nu puteți opri asemenea nelegiuiri? Nu se poate să insuflați demenților care născocesc asemenea orori sentimente mai omenoase? Oare bruta alemanică din a cărei caboşă[45*] izvorăsc asemenea gânduri, nu e o dreptate divină s-o pună la loc? Cum priviți voi de acolo la toate aceste bestialități? E de ce să fii nenorocit de a trăi într-o asemenea epocă! Doamne, fă Tu o dreptate strălucitoare. Arată-Te. Altfel, se scufundă totul în negură demonică. Ady [Pantazi] îmi spunea că se fac gheşefturi ruşinoase. Astă-seară, Nicu îmi povestea fapta netrebnică a patru agenți de la Asigurări, care au cerut de la obraz 20 000 lei, fiecare. E o ruşine! Merită clasa asta infectă a societății noastre să piară. Suntem scârboşi. Dacă nici în ceasul acesta de suferință şi jertfă supremă nu suntem în stare să devenim oameni, atunci merităm să pierim. Doar țăranii sunt oameni de treabă. Ei, am auzit, refuză să mai împuşte evrei nevinovați, de aceea s-a inventat deportarea. Sistemul de persecuție nediscriminată e o mişelie, care nu trebuie să fie tolerată de creştini. Dar nici unii n-avem curajul să ridicăm glasul. Ce e de făcut, dragule?

15 octombrie

Am trecut pe la tine, de departe, trecând cu Jora înspre Mimy Spandonidi. O zi superbă de toamnă, parcă nu ar muri mii şi mii de oameni, parcă nu ar fi durere nemăsurată pe pământ. Eu, de o linişte îngrozitoare, parcă tu n-ai fi dus! S-a schimbat ceva complet, un sentiment sui-generis. Îmi lipseşti şi eşti tot timpul cu mine. Uneori mă întreb dacă sunt indiferentă sau dacă prezența ta mă consolează. Parcă visez. Tot mai mult visez. Nimic nu mai contează definitiv. Azi-dimineață, sfeştanie la şcoală, festivitatea bine marcată. Mi-a plăcut. Atmosferă. Jora curajos şi leal. Foarte bine. Copiii însuflețiți. Poate acolo să uit de neantul meu, să sper în ceva.

Marietta zicea: „aşteaptă pacea”. Aşa ziceam când trăiai tu. Acum, când văd ce orori sunt pe lume, mă tem şi de ce va fi la pace. Suntem nişte brute, toți. Nimic nu-mi face bucurie, afară de intuiția vieții viitoare. Uneori o am, alteori nu cred. Te aştept, *voilà tout*[46*].

16 octombrie

Dragoste, azi am înghețat. Am fost la spital, am vorbit cu soldații, dar aveam impresia că *je suis de trop*[47*]. Numai bietul Vrăbiuță, fără un picior, părea încântat că ne ocupăm de el. Ceilalți simt nevoia să vorbească mult. În fond, dacă n-ar fi decât să-i asculți şi le face bine. Le-am făgăduit să mai vin sâmbătă. Aş vrea să le duc vestea căderii Odesei. În mine nu mai găseşte nici un ecou de bucurie. „Luptele de stradă” mi le evoc prea bine, ajutându-mă cu cele ce văd şi aud în spitale. Orice veste nu mă mai poate bucura – una singură: încetarea ostilităților. Când va veni? La biserica italiană, un soldat neamț în confesional. Curioasă impresie: nevinovăția individuală târâtă la crimă de colectiv. Unde e adevărul? Unde e dreptatea? Azi auzeam pe unul din soldați, mai târgoveț, mai flecar, mai gen legionar, vorbind de izgonirea ruşilor din Rusia. Am încercat să-i explic că nu e vorba de cotropit o țară, ci de desființat un regim. Dar după ce le-a intrat în cap imperialismul, cum să le mai scoți din minte asemenea idei? Ca şi celălalt, care am impresia că e cam mitoman, vorbea de serviete de ruble şi cozonaci şi despre vin în tranşeele ruseşti ca şi de apă de colonie şi pudră, pentru a conchide că acolo erau „jidani”. Cum să le mai limpezeşti capul şi sufletul când sunt otrăviți sistematic? Doi erau să se ia la ceartă fiindcă mitomanul nu voia să creadă ce-i spunea vecinul de pat. Alții sunt liniştiți,

cuminți şi sobri. Tot spitalul mi s-a părut mai defectat. Mâine încep cursul. Altădată te bucurai cu mine! Vii iar?

17 octombrie

A căzut Odesa. Azi manifestații. M-am deşteptat în steaguri! Credeam că mă voi bucura mai exploziv! De ce această lipsă de entuziasm?

Anul trecut, în plină durere sfâşietoare, ştiam să mai vibrez. Azi sunt leşinată. De ce, dragule? Am văzut prea mulți nenorociți la spital? Mă doare până la dezgust ce se face cu evreii? E atât de inuman, încât nu mai pot spera într-un viitor mai bun de la o generație care face cruzimile organizate sistematic. Că putem răbda asemenea monstruozități şi să ne facem executorii unui plan monstruos al altora mă abate până la deznădejde. Mă doare inima. Mă simt *prost.* Poate că vii tu să mă iei. Dacă m-am stins, n-am de ce să mai trăiesc.

Vizita lui Cosacu mi-a făcut bine. El are calmul sănătos al poporului nostru. Eu n-am nici acest calm şi nici curajul să mă răzvrătesc şi să țip. Le-am spus azi în clasă să se scuture de barbarie, dar n-ajunge, trebuie putere, trebuie o voce tare, trebuie un dinamism ca al barbarilor. Nu cred să convingă cineva vreodată că asemenea procedeu ar putea servi vreunui popor. Nu suport răutatea şi prostia. Tu ai plecat la vreme! Eu, rămânând, trebuie să asist la prăbuşirea tuturor credințelor mele. Ce va vrea Dumnezeu cu mine! Oare nu e orgoliu nebun să cred că Dumnezeu vrea de la mine ceva? Contez eu pentru el? Contează neamurile? Tu ştii acum: noi răbdăm şi nu ştim de ce! Groaznică e soarta omului conştient. Tragedia omului abia acum o trăiesc, de anul trecut. Un fel de neputință totală mă cuprinde. Nici o nădejde de mai bine pentru mult timp de aici înainte. Poate cei tineri vor descoperi ceva bun în această viață. Să le ajute Dumnezeu. Eu sunt frântă.

Nu mai am nici putere de deznădejde în mine. Rabd. Dar *nu accept* monstruozitatea! Vii? Te las ca să ascult radio Londra. Şi ăştia mint!

Zi bună azi la Marius Nasta. Familie în sensul adevărat al cuvântului. Vestea că Irinel nu se mai mută în bloc mă decepționează, prea mă bucuram de apropierea acestui tânăr menaj, care îmi e drag. Veştile din Odesa zguduitoare. Ai noştri sunt liniştiți, dar ruşii se omoară între ei. De-ar face odată pace!

Puiule drag, te iubesc. Vii la noapte? Te aştept.

19 octombrie

Stelule dragă, azi o zi grea! Nimic nu-mi merge. Am fost la tine, sus – sunt goală în faţa crucii tale. Nu vreau să cred, nu pot, nu ştiu ce mi se întâmplă. N-am renunţat totuşi, deşi vreau să ascult simfonicul la radio. De ce? Oare îmi închipuiam că tu te superi? Aşi! Din suflet strâmt, conformist şi din nevoia de a renunţa. A ajuns bolnăvicios. Trebuie să fac o cură împotriva rutinei din mine. Superstiţia gestului repetat. Până şi în raportul meu cu Dumnezu am omorât orice spontaneitate. Totul devine ritual gol. Nu mai vreau aşa fiindcă mă desfiinţez spiritual. M-am analizat bine azi şi mă înspăimânt de sărăcia cumplită în care trăiesc lăuntric, nici o nădejde, o detaşare slăbănoagă. Altfel anul trecut când sufeream. Atunci trăiam dincolo. Acum nu mai ajung acolo şi nici aici nu mai găsesc nimic pe plac, afară de natură. Acum sunt *bătrână.* Când mi-a venit Mariana cu entuziasmul ei după concert, simţeam că nu o pot suporta la început, mă scuturam de ea ca de un duşman, era toată puterea ei de viaţă care mă copleşea şi mă umilea şi-mi arăta inexistenţa mea. Pe urmă a fost bine. Dar la început simţeam că mă zvârl pe geam. Ce să fac, dragule, ca să revin la viaţă? Trebuie să iubesc, şi eu nu mai iubesc. Am grija alor mei, a rămas sentimentul de frică pentru ei, altceva decât milă s-a stins în mine tot, poate nici nu era mult. Aveai tu dreptate că sunt egocentrică şi pentru ochii lumii! Am fost „virtuoasă” din ambiţie, ca să fiu impecabilă, acum plătesc această minciună morală prin desfiinţarea mea morală. Simt că nici cursul nu va fi frumos anul acesta, fiindcă nu mai iubesc şi nu mai cred în valoarea a nimic. Fireşte, Shakespeare e frumos, dar toată viaţa omenească e o umbră, simt că nimic nu mă mai poate deştepta. E deşertul în mine! O grozăvie! Altădată ştiam că sufăr, dar dincolo de suferinţă e ceva. Acum gândul îmi e sterp de orice credinţă şi emoţie. Ce să mă fac? E suprema ispită, la care dacă nu mă susţine o putere din afară de mine, simt că sucomb. Ştiu că sinuciderea e păcat şi că poate m-ar muta într-un deşert definitiv – aşa trebuie să fie infernul – sau stilul ăsta de deznădejde. Dar tot nu pricep de ce un biet suflet de om, care a tins spre bine precum l-a tăiat capul, pentru ce să se trezească în faţa acestui neant? Nu doar că nu cred într-o

supraviețuire! Uite, în ea am avut prea multe semne. Dar în sensul acestor chinuri nu cred. Nu le simt pozitive, le simt efectul unor orientări greşite. Eram croită pentru viață plină, dar n-am făcut decât să renunț la toate impulsurile mele, socotind că aşa te umanizezi. Desigur că da, cu condiția să fii de calitate atât de rafinată. Eu, pesemne, sunt încă de calitate foarte terestră şi am vrut să fiu angelică. *Et qui veut faire l'ange, fait la bête!*[48*] Mare nărodă am fost. Nu doar că pun preț pe cele renunțate, dar, iacă, mor de inaniție. Sunt ca o iască, scrum. Cum să mă leg iar de viață? Dacă mor acum, sunt bună de rebut. Ce să mă fac? Uite, mă las în mâna Domnului şi a Sfintei Fecioare. Doar se vor milui şi de mine. Tu, dacă poți, nu mă lăsa. Tu spuneai că nu te-am ajutat şi *mă dezolai*, acum înțeleg că aveai dreptate. Cu vitalitatea din tine, trebuia să fi suferit de sărăcia mea interioară, făcută din rațiune fără instincte, fără pasiune. Mă credeam plină de suflet, dar iată că nici sufletul nu era puternic într-un trup fără pasiunea vieții. Doar vorbe, vorbe, vorbe, de mine! Dacă m-ar mai interesa ceva, ar trebui să scuip asupră-mi. Să întorc spatele şi să merg înainte. Dar nimic, nimic, nimic în fața mea şi nimic în urmă! Neantul vorbitor, iată definiția mea. Izvorul a secat. Nu sunt nici măcar sigură că aş crede în ce cred şi spun, sunt o abominabilă eroare, care se cunoaşte pe sine. Ce să fac pentru ca să pot continua să trăiesc? Vreau să fac un plonjon în viață, fără să mă mai țin de prescripțiile morale. Vreau să beau, să mănânc, să urăsc, să doresc, mi s-a urât de îngerul sterp ce am fost fiindcă e de carton. Am oroare de mine, de viața mea. Dacă mor, să nu mă plângeți.

Vino să mă cerți ca altădată! Pussy drag, a ta.

24 octombrie

Dragule, pic de oboseală, am făcut curse imense azi. Biata Ileana a scăpat uşor. Zi plină. Dejun Marietta, curs, Ileana bolnavă, Radio, Mimy Sfetea, drum lung până la Mimy [Paleologu], ca minerii prin întuneric, cu lămpile, prânz amuzant, înapoierea iar pe jos! Bietul Mişu, sacrificându-se pentru acompaniament. Frapantă opoziția tot mai flagrantă a lui Alex [Paleologu] față de tatăl său, mai atenuat şi de alt motiv decât la Jean Paul, dar la fel de agresivă. De ce? El îl adoră pe tată-său. E valul vremii, pesemne. Pic de somn. Vii în vis?

25 octombrie

N-am făcut nimic toată ziua. Afară plouă. Dimineața treabă în casă, apoi lume. N-am citit nimic. Pierd vremea! Fiecare cu mine 10 minute şi eu toată ziua! Cum să fac să înceteze asta? Râzi? E de râs. Soarta. Vreau să citesc. Pic de somn. Încerc, dar desigur zadarnic.

26 octombrie

Stelule drag, tu ştii că Zizellucu nostru a fost foarte grav bolnavă? Îmi e o frică latentă (de câteva zile), de la masa la Mircea, să nu se întâmple ceva. Te rog pe tine, dacă se poate, ajut-o să treacă hopul ăsta să se poată îngriji şi trupeşte şi sufleteşte cum trebuie. Tu ştii cât îmi e de dragă. Orice face e făcut cu sete de viață, care scuză egoismul. De aceea toți o şi iubim atât. Vizita lui Ady [Pantazi]. Mă înțeleg cu ea perfect – adevărat e că sângele apă nu se face. E o dragoste deosebită între noi. Am impresia că o roade faptul că noi am fost întotdeauna frustrate materialmente. Ce importanță au banii? Altele au mai mult! Dacă erai tu aici, restul nu contează. Vorbit la telefon cu Mircea Eliade. E aşa de bun şi de blând cu mine de când te-am pierdut. Aurora şi Nicu foarte drăguți. Iată oameni generoşi ca şi Mircea şi Régine. Au cu ce? Fireşte, dar e şi maniera. Îi simți că au mâna larg deschisă, nu sunt meschini. Obiceiul de a fi bogați? Deloc. Alții, mult mai bogați, sunt meschini. Ei, oameni socotiți, dar ordonați, generoşi. Te aud spunând: vezi, neamul meu! Mă bucur cu tine şi îi iubesc. Aş vrea să le fie totul bine. Aş vrea să fac o plăcere lui Nellu. Te las, pui mic şi drag, ca să citesc cartea lui Ion Zamfirescu[55]. Mă interesează. Până acum, nu pare nimic original, e încă viziune istorică, dar e o sinteză foarte inteligentă. Am impresia că ideea de ansamblu e originală. Să vedem. Eu am nădejde în băiatul ăsta. Are suflet şi e foarte deştept şi apreciază finețea, nuanța, spiritul. Mariana[56], desigur, l-a ajutat enorm în evoluția lui. Totuşi, mi se pare că are un soi de tristețe în el, un fel de abatere. Oboseală, sau „dezamăgire"? Simte oare patronajul? Tu spuneai că le agasa la mine şi totuşi nu era nimic în intenția mea decât nevoia de a te vedea foarte apreciat, de a te vedea pe tine deasupra tuturor şi a mea! Oare voi bărbații nu suferiți de mania de a vă teme de femeile conştiente ca de nişte tirani?

Acum tu ştii cât nu doream decât să fii tu superior şi stăpân! Săr la altceva. De unde Alexianu are şase milioane pentru casă? Cine credea că el va deveni stăpânul casei Anei? Noi am fost proşti, pui mic! Dar mai bine aşa. Tu, sunt sigură, trăieşti în lumină şi seninătate, fiindcă sufletul ți-a fost curat ca neaua. Iar eu, respectată şi pentru tine şi pentru mine. Sunt mândră de tine, aş vrea să port toată viața semnul că sunt văduva ta. Te iubesc.

27 octombrie

De 24 ore plouă fără răgaz. Eu, bolnavă în pat. Parcă mă strâng în jurul meu mai bine şi scap de lumea de afară. Azi-dimineață Cella Siegfried a plâns cu parapon. E de ce, mica de ea! De-am putea fi mai puțin răi în lumea asta! Dar să începem cu noi înşine. Am iar un val de amărăciune în mine, deşi n-am dreptate. Azi, atâtea dovezi de prietenie şi dragoste. Marietta mi-a trimis mâncare, Mişu doctoria, Mimy a telefonat. Rory a lucrat pentru mine. Valérie a întrebat. Pe ea am paraponul fiindcă nu se gândeşte decât când are nevoie de o intervenție, de orişice! E tipul egoistului care nu cunoaşte decât pe cei care îi sunt de folos. De ce mă mai tulbur? Aşa este ea de când o ştiu. De când eram copii ne tiranizam. Dar eu mă înfuriu fiindcă n-am generozitatea să trec peste egoismul ei, care uită că sunt şi eu om cu nevoi. Mă consideră bună la toate! Cu ce uşurință uită că-mi luase ultimii 17 000 lei ce posedam, făgăduind că-i dă din moştenirea Anei. Acum, când moştenirea vine, îmi face tot soiul de socoteli, uitând de datoria față de mine. Avea un ton ofensat, parcă eu o spoliam şi nu admite ca eu să am demnitatea de a nu primi sacrificii de la cumnați, pentru ca să pot, în schimb, împărți tot ce e al meu. Adică de ce să mă pun eu în inferioritate, pentru ca alții să-şi facă toate chefurile cu ce e al meu şi pe care ei socotesc că nu am dreptul să-l folosesc pentru mine? Ei bine, nu. Voi fi şi eu egoistă o dată, pe de-a-ntregul. Îmi plătesc impozitele, depun restul la Aurora pentru o piatră la căpătâiul tău, şi-mi cumpăr cămăşi, ciorapi şi tot ce-mi trebuie. Prea îmi ține socoteală de ce am pe lună! Sunt bufnoasă, e drept. Tu îmi spuneai toate astea şi eu mă supăram. Acum recunosc şi mă tortrurează gândul că lumea e urâtă, începând cu mine.

Tu ştii că banii pentru mine n-au nici o valoare, dar mă doare nedreptatea egoistă. Adică mie de ce să nu mi se cuvină nimic? Ea cumpără pe ascuns

de toate, nici măcar nu-mi semnalează izvoarele. Sufăr că trebuie s-o judec. Sufăr, ca şi cum fac un păcat. Şi totuşi, dreptatea e dreptate. Oare dragostea trebuie să fie năroadă? Să se lase batjocorită? Aşa or fi sfinţii! Nu sunt din stofa asta. Sunt ceea ce sunt. Ordinea şi justiţia nu le pot nega.

În fond, n-aş fi bucuroasă decât după ce voi fi făcut prostia de a da tot ce am, pentru ca apoi să trag pe dracul de coadă. Ce proastă! Sărută-mă. Te iubesc. De ce azi în vis purtai un palton frumos, dar cam femeiesc şi demodat?

28 octombrie

Azi iar lume, puică! Anosteală. Valérie în treacăt, binedispusă, dar „urând” pe toată lumea oficială! Tot mai mult ştiu că oamenii nu se schimbă! Maricica, furie şi negativă, Marietta agasată de tonul celorlalţi, Flo echilibrată, Lelia pătimaşă în obiectivitate. Mme Mavrodineanu, cine o înţelege? Dar e atât de frumoasă şi bună că e destul s-o priveşti. Atis, cu haz şi detaşată. Eu? Nu mai cred în cele trecătoare. Mariana singură plină de viaţă şi de sens, e îndrăgostită. Mi te-a adus în fotografia mare. Eşti tu, dar trebuie să mă obişnuiesc. E ceva străin. Te port în mine sub altă formă.

29 octombrie

Dragoste, pui mic, Stelule drag, îmi vine să te alint la nesfârşit şi parcă te aud râzând. Aseară am avut impresia că m-ai atins. Am avut un fior de spaimă. De ce? Îmi eşti atât de viu şi de aproape! Fotografia cea mare are ceva straniu de viu. Parcă eşti realmente în casă. Violetele de la Petre îţi stau aşa de bine. Pui mic şi dulce, nu înţeleg, nu pot, nu vreau, nu ştiu cum să spun, nu pot accepta că nu mai eşti cu mine pe un loc. Mă analizez, constat că sunt unele persoane ca Maica şi Paul Desjardins pe care tot aşa le readuc cu o facilitate mare. Aşa şi Colea şi Tilică – nu au plecat definitiv. Dar şi peisagii (Pontigny) îmi sunt în faţă când închid ochii! Oare totul să fie numai memorie?! Crudă enigmă a vieţii. Atunci de ce nevoia nemuririi? Oare ca o invitare a trăirii în etern, încă din viaţă? Oare rostul acestui dor să

fie altul decât o nostalgie după etern? Să fie un mijloc de adaptare nou, specific animalului-om? Dar toate facultățile superioare spirituale, ex. telepatia, să fie numai efectul unor cauze fizice? Nimic ce ne-ar întrece? Totul numai dor al nostru, dar nimic dincolo de el? Atunci, milioane de vieți pierdute, în iluzia nădejdii unei alte lumi. Şi a mea. Iluzie sau ce e, ea face substanța vieții mele actuale. Lumina cețoasă şi luna de astăzi mi-au deschis pofta de lumea ta. Oare aşa o fi lumina voastră? Dimineața am văzut-o pe Zizella. O lovitură în inimă! Facies descompus. Îmi e foarte teamă să nu se complice boala. Gândul că şi ea ar putea pleca mă roade. Prea e tânără şi prea iubeşte viața. După curs, Régine, spre seară, din întâmplare, întâlnire cu Rory – m-a dus alături de şcoală în subsolul în care se pregăteşte sala tinerilor filozofi. Conversație foarte simpatică cu Noica[57], Tatu şi alți doi. Mi-a dat curaj pentru viitor. Se potrivea cu noua dispoziție de educare în şcoală, cel puțin coincidență în sufletul meu. Acasă: Ileana bolnavă. Tity spune: „chichițe”. Cam are dreptate, e foarte răsfățată. Dar eu tot am grijă până n-o ieşi din boală complet. Tu ştii ce gândesc despre unele intervenții. Am constatat încă o dată ce uşor se amestecă oamenii în ce „nu le fierbe oala”, dar şi cu ce puțin simț de răspundere. Mă întreb cât vor participa profesorii la educația studenților – luându-şi răspunderea? Prima îmi pun această întrebare. Cum e să-ți iei răspunderea micilor c…ve? Dacă aş putea să am în grup doar fete cumsecade! În fond, toate trebuiesc crescute! Băieții sunt mai greu de controlat. Vom vedea.

29 octombrie

Dragule, am fost astă-seară la Mircea, era ziua lui. A fost foarte agreabil. Tu erai lipsă, nu te simțeam acolo. Mâncare bună. Voie bună pe cât e posibil. Opresiunea din pricina persecuției evreilor. Nicu [Satinover] e un om extraordinar, are o demnitate *hors concours*[49*]. Nu lasă să se vadă nimic. Maricica foarte drăguță. Intimitate plăcută. Mircea foarte simpatic. Dar am impresia că deja e puțin pus de o parte. Se vorbeşte fără a i se adresa direct, nu mai e ascultat ca înainte! Am suferit azi din această cauză. E drăguț cu mine. Îmi oferă 30 000 lei pentru fisc. Nicu la fel. M-am gândit să fac altfel, Mircea e de acord. Şi tu, ce îmi spui?

Discuția cu Valérie, inutilă! Nu ne putem schimba, nici ea, nici eu. Sufăr să văd cât este de egoistă şi lipsită de dragoste. Nici un cuvânt drăguț pentru Marietta, ai spune că nu îi e soră. Invidia de a şti că Marietta nu se istoveşte ca ea. Valérie nu ne iubeşte. Ciudată fire. Nu iubeşte pe nimeni. Îşi iubeşte fata în felul ei. Ea blestemă totul şi pe toată lumea. Mă înfurii degeaba, nu schimbi pe nimeni, abia pe tine. O iau aşa cum e, îți promit, iubitule, să nu mai judec pe nimeni, mai ales să nu mai încerc niciodată să-mi conving contemporanii despre ce ei refuză să înțeleagă. Tinerilor, este datoria noastră să le spunem ce credem noi că este datoria noastră şi a lor. Dar pe bătrâni? Fiecare crede în felul lui. Iubitule, sunt distrată tot timpul. Gândirea mea e împrăştiată. Unde eşti? Visez tot timpul. Azi m-am surprins cu o cochetărie. Mi-am aranjat obrazul, părul, cu grijă ca în timpul când voiam să plac. Efectul a fost sensibil. Adria a găsit că arăt *très grande dame*[50*]. Arătam aşa, într-adevăr. Viața mă prinde iar uneori, prin combativitate. Surâzi, îți bați puțin joc, căci ştii ce puțin contează asta. Dar vezi, pui mic, pesemne că nu am trăit destul, prea am visat şi mai ales de la Oxford am luat o atitudine religioasă mai grea decât o suportă natura mea nemistică. Fără să vreau m-am falsificat şi de aceea sufăr uneori cumplit. Ce e adevărat dă bucurie, numai ce e fals te poate deprima. Chiar durerea, cea vie, insuportabilă, uneori se făcea bucurie de viață în mine. Acum trebuie să trăiesc cu multă atenție pentru ca „văduv" să nu devină „un idol", aşa cum spune St. François de Sales. Să nu devină o „meserie", o carieră, o uniformă. Nu vreau să fiu *une veuve abusive*[51*]. Ce greu e să fii complet veridic, fără nici o poză fața de tine însuți! E foarte greu să fii om, e cel mai greu lucru. Ce ne cere oare altceva religia creştină? Ce or fi făcând Buchmann şi ceilalți de acolo? Visez iar tot timpul, nu sunt atentă. Vorbesc cu tine, mai repede decât pot scrie. Azi în fotografia mare ți-am văzut iar ochii de copil bătut şi trist! Sunt ochii pe care i-am sărutat cu dragoste necondiționată, cărora le iertam tot restul. Dacă pot să-ți fiu de vreun ajutor, cere-mi-l. Viața curată, dreaptă, bună, omenoasă, te poate mulțumi? Încerc să ies din deşert, poate pe o cale foarte joasă: mâncare bună şi puțină grijă de persoana mea.

30 octombrie

Dragule, citind cartea lui Ion Zamfirescu despre „Spiritualități românești" – tu erai la curent cu cultura românească pe latura ei literară ca şi istoria. Eu sunt atât de puțin pregătită! O lipsă mare, datorită liceului făcut acasă, sărăcuț. Sunt cunoştințe pe care nu le mai recuperezi mai târziu decât cu răceala minții. Nu le-am trăit la timp în adolescență, nu am vibrat atunci pentru ele (sau numai pentru câțiva poeți de frunte). Acum, le „ştiu" prin inteligență, dar nu au rădăcinile foarte adânci pe care ar trebui să le aibă. Resimt deseori un occidentalism în mine care stăpâneşte românismul meu. Desigur atmosfera celor 15 ani de acasă! Mama crescută în străinătate, tradiționalistă înfocată, dar teoretic. Mult mai român era Sterică, deşi jumătate grec! Călugărițele, Frau Flora, Merchenbücher, liedurile lui Schubert, pe care le cântam când încă nu ştiam doina! Atmosfera unei familii occidentale, cu nostalgia Occidentului! Şi totuşi, mă simt româncă prin dragostea pentru pământul şi omul românesc. Şi desigur prin instinctivul ataşament pentru ortodoxia pe care am apărat-o în mine împotriva tuturor asalturilor venite de orişiunde. Şi mama, la fel! Tata era profund ortodox – fără s-o ştie. Această fidelitate, susținută apoi şi de cunoaşterea critică, mă salvează în propriii mei ochi. Sunt româncă adevărată, prin chiar subconştientul meu. Mă simt solidară cu ultimul milog român. Dar sunt ignorantă în ceea ce priveşte istoria culturii româneşti. Mă voi documenta. Citesc cu pasiune istoria culturii româneşti, unde o găsesc făcută bine, obiectiv, occidental. Aş vrea să pot să scriu ceva pur românesc. Trebuie să mă inspiri tu. Chestia, azi, între Marietta şi Ady, mi-a fost penibilă. La ce tensiuni poate duce sentimentul de a fi frustrată, la M., sentimentul unei jene morale, la Ady. Eu una cred că Ady suferă de a şti că noi ne socotim nedreptățite de Anna. Poate mă înşel. În toate cazurile mă mir, adânc, că a putut discuta o asemenea bagatelă, când putea, de la ea, să rezolve litigiul. Nu ştiu încă ce motive au oprit-o să aibă spontaneitatea unei eleganțe elementare, dată fiind suma modică pentru o milionară. Sentimentul că nu se cuvine Mariettei, sau altceva? Inima omului e complexă. Zgârcenie? Nu cred. Tu ştii. Poate îmi spui. Te aştept sigur.

31 octombrie

Dragule, iar „kraval” cu Marietta din cauza fetelor C. E o temperamentală ca tine. Trebuie lăsată să-şi verse focul. Încă o dată zic: banul, invenţie a Diavolului pentru a dezbina oamenii, sau să-i încânte greşit. Eu însămi, deşi îi dau imediat, mă simţeam „bine” cu ei. Îţi aduci aminte ce fericit erai când luai un onorariu mai mare? Împărţeai banii *stante pede*[52*], dar erai mulţumit! Iar mă prind că nu există între noi un hotar absolut! Vorbesc cu tine ca şi cum ai fi cu noi. Mircea iar a avut un mic acroc, dar era bine. Vorbeam cu Aurora de tine, de Maica, de Vintilă ca şi cum eraţi cu noi. Telefon lung cu Tity. Ştii tu ce spuneai. Ameţelile devin prea dese. Ficat. Stomac? Tensiunea? A vedea! De ce nu vii în vis? Dor teribil.

1 noiembrie

Dragule, azi zi frumoasă de toamnă. Astă-seară Maricica. Ce casantă e cu Mariana. Om ciudat. Nimic de schimbat, doar s-o laşi să-şi dea drumul ideilor, atunci uită opoziţia în care se învăluie. Recunosc că nu e uşor de trăit cu ea, Valérie trebuie să fie uneori exasperată. Eu o las în apele ei. Mariana foarte cuminte, a plecat devreme. O nervozitate desigur, dar pe care şi-o cultivă. Elevele Şcolii Sociale cam fără alură. N-am nădejde în îndreptarea noastră decât prin ţărani, restul contaminat de vechea superficialitate şi confundă înţelegerea cu temperamentul. Nimic nu ne poate salva decât o credinţă vie. Eu o ţin prin voinţă. Uneori mă năpădeşte îndoiala. *Văd mitul sub dogmă.* Nu mă emancipez, căci nu ştiu cât pot singură. Şi iar îmi spun: ortodoxia noastră este opera unei vechi experienţe de credincioşi, iar credinţa noastră în nemurire e veche cât oamenii. Trebuie să fie ceva esenţial uman. Cristos nu a minţit. El a înviat. Vreau să trăiesc intens ce mi se oferă: muncă, natură, afecţiunea alor mei şi a prietenilor, un gând, o carte, vreo călătorie. „Restul lasă-l în voia lui Dumnezeu”, cum spunea Montaigne. Nu trebuie să ne chinuim „metafizic”. Să fim de treabă, aici, de „dincolo” va avea grijă Dumnezeu. Saltul peste „aci” mi se pare prezumţios, orgolios. Tu ai ştiut ce faci, când te bucurai de viaţă. Eu nu mai am destulă dragoste. De aceea credinţa mea scade. Trebuie să privesc lumea, dincolo de tristeţea mea.

2 noiembrie

Pui mic, ce curios te-am visat. Te purtam în brațe, dar erai jupuit şi alb ca laptele. Să înțeleg că *tu a fait peau neuve*[53*]? Eu cum te port în brațe? Rugându-mă pentru tine?

Azi la Conservator, profesorii m-au decepționat. În loc să se bucure că au dreptul să-i crească pe elevi, n-au văzut decât partea grea şi mai ales au atribuit ministrului tot soiul de intenții. O lăbărțătură care m-a deziluzionat. Nu suntem nici măcar acum serioşi. Eu mă bucur să stau cu ei de vorbă şi să mă ocup de ei.

La tine, sus, florile trecute şi cam fără rânduială. Gen biroul tău! Pesemne că e o coerență în toate! Pui mic, *merci* că ai venit. Te aştept iar.

4 noiembrie

Dragoste, de ieri sunt iar furie pe nemți. Din toate părțile vin veştile că se poartă prost cu soldații noştri. Pe de o parte, oficial anunță victorii româneşti, iar pe de alta, îşi bat joc de noi. Adică, profită de noi, ne storc de toate, ne consideră popor de sclavi şi au pretenții să murim pentru interesul lor. Al nostru? Ce le pasă! Costel Vişinescu mi-a confirmat tot ce simțisem în ultima vreme: obrăznicia, hoția, cinismul acestor cotropitori. Veştile politice sunt alarmante. Dar eu tot trag nădejdea că nu suntem în aşa hal lipsiți de instinct de conservare, încât să ne lăsăm jucați de ei! Dacă verzii se lasă iar instrumentați de ei şi vor face iar vreo trăznaie, şi ajungem la război civil, adică tot ce contează ei pentru a face din noi protectorat. Îmi e ruşine să gândesc atât de mârşav de ei, dar intuiția mea nu cred că mă înşală! Iată la ce circumspecție ne-a adus politica de şnapani a „prietenilor" noştri! Sunt atât de scârbită când văd că cei ce ne conduc admit la cotropitori să se îmbuibe cu de toate, iar poporul român să moară de foame, încât nu mai doresc nimic alt decât să scăpăm de toți nemernicii. Chestia cu conservele Cochii B. şi a pantofilor Maricichii e dezolantă – pentru nemți şi nemțoaice se găseşte orişice, pentru noi însă nu! Doamne, când vei plesni pe neobrăzați? Trebuie să vină şi ceasul în care nemernicii vor da socoteală! Puică, voi, dacă sunteți, cum răbdați atâta nemernicie, nedreptate şi brutalitate, fără să interveniți? Poate că Dumnezeu vrea aşa, are El un plan

cu efecte întârziate! Până acum, e drept, toți au plătit. Va veni şi ziua judecății pentru dictatori şi cei care au dezlănțuit nenorocirea.

Astă-seară la Mircea, care era bine. Discuții cu Valérie, de data asta eram la fel de înfuriate pe nemți. Tot îmi propun să nu mai discut, dar zadarnic. Am să fac *voeux*[54*] de tăcere. Te văd surâzând sceptic şi ai dreptate. Sunt incorigibilă. Am să încerc să mă învălui în mutism. Azi cu Tity am ştiut să nu intru în ceartă. Când a început să-mi „ordone" că trebuie să mă duc la cinema, am simțit că țip dar m-am stăpânit eroic, am deturnat vorba altfel am fi țipat ca la țară. E în fiecare om o tiranie, o nevoie de cotropire măcar a voinței lui! Trebuie rezistat cu eroism împotriva valului de barbarie care ne cuprinde pe toți. Trebuie vorbit despre asta şi altora, în special celor tineri.

Iar mă culc, iar dorm, iar o zi fără nici un folos! Înțeleg tot mai bine ce înseamnă condamnarea la neființă a celor care şi-au pierdut viața fără nici un folos! Sentimente umilitoare. Ce mă aşteaptă? Mă rog lui Dumnezeu să-mi acorde o moarte uşoară, fără spaimă, dar dacă şi moartea o fi tot un chin searbăd? Cu dragoste şi dor nespus.

6 noiembrie

Stelule drag, ieri am fost prea obosită ca să scriu. Mă omoară ghetele! E vârsta? Probabil. Cu sentimentul pe care-l aveam la Paris, azi am fost în târg şi am cumpărat galoşi, ciorapi etc. Ca şi cum banii ar avea altă valoare când puşi la o parte îi destinezi „cheltuielii". Un sentiment foarte agreabil: nu suma importă, ci libertatea de a dispune de ea. În asemenea dimineți pricepi siguranța pe care o au oamenii bogați, deşi nimic moral nu îi îndreptățeşte la o atitudine de superioritate.

Timiditatea funciară a omului lipsit! Are dreptate Marietta când se consideră nedreptățită tocmai din această lipsă de libertate şi prin asta a lipsei de aplomb social.

E vânt mare afară. Ar fi de o mare tristețe acest ceas dacă nu aş simți că eşti cu mine. Uite, intri pe uşă cu pălăria puțin pe ceafă, paltonul deschis, cu mutra obosită. Priveşti spre mine mucalit şi râzi. Umbli cu lucrurile de pe toaletă, depui ceasul, îți faci cărarea, acum te dezbraci, pui haina pe scaun, iar surâzi şi îmi spui „Moțule, tu eşti o fată deşteaptă, tu vezi şi ce nu văd alții!". Tragi de haz o mică înjurătură, scoți cravata şi fularul, vesta, te văd

cum scoţi butonul de la spate! Acum potriveşti perina la fereastră ca să nu tragă. Eşti în cămaşă, te rogi, treci dincolo să iei ceva.

Puiul meu drag şi dulce! De ce te aşezi pe canapeaua de piele cu mâinile la frunte? Hai, lasă regretele, viața ta a fost folositoare altora, ție însă nu. Eu jur în fața lui Dumnezeu că fără tine rămâneam o găgăuță. Te-am chinuit uneori judecându-te sever, credeam că fac bine că te scutur! Mai bine mă făceam cârpă şi te iubeam. Nu te-am ajutat cum îți trebuia ție sau aşa trebuia! Ştiu eu? Suntem rezultatul educației, al mediului, al tradiției. O femeie de treabă e aşa. Am fost aşa, uneori aşa cum ştii, *à contre coeur*[55*]! Cum aş şti acum să fiu nevasta ta. Dragoste! Dacă ne mai naştem o dată tot pe tine doresc să te întâlnesc, tot cu tine să fac casă, amândoi mai înțelegători.

Mi se revarsă sufletul de dor! Mă gândesc la săraca Angela Cristescu, a murit unicul ei copil, Rafail. E cu voi? Poți tu să-i mângâi pe bieții părinți?

Copiii (Costel, Teddy, Mariana, Zlatcu) mi-au făcut bine, dar băieții sunt prea trişti, i-a maturizat războiul. Sunt convertiri variate! Mă bucur să-i revăd, vin luni la clasă, aş vrea să le fac o lecție frumoasă, să-i ajute să trăiască. Mă ajuți tu?

7 noiembrie

Azi, pui mic, am făcut o lecție frumoasă, dar foarte puțini au putut să înțeleagă, îmi dau seama. Sunt subiecte pentru cei evoluați. Luni îmi făgăduiesc să le fac o lecție care lui Costel şi lui Teddy să le fie un ajutor în starea lor sufletească. Telefonul Roriei mi-a făcut o bucurie. E o mare mângâiere să ştii că faci bine duhului altora. Tu iubeai asta în mine, de aceea iubesc şi eu latura asta în mine: fervoarea pentru frumusețe şi toate valorile adevărate. Marietta, care a coborât două etaje ca să mă sărute, mi-a fost prilej de bucurie. Şi la Mircea, cu Régine, Nicu şi Aurora, am trecut un ceas de înțelegere bună şi caldă. Bună şi în cumpărarea de mezeluri, care erau în cantități suficiente! Zi bună şi prin sentimentul că eşti cu noi. Mâine mare paradă, voi încerca să prind ceva. Ziua mi-aminteşte întoarcerea din 1918. Era tot în noiembrie, după câte mi-amintesc.

M-ai aşezat în vitrină într-un magazin lângă Riegler, între Teatru şi Capşa. Parcă era ieri. O văd pe Regina triumfală! Amintiri, vis. Oare

experiența voastră e asemănătoare cu imaginile prezente, dar fără substrat material? Îmi închipui viața ta ca un vis. Şi totuşi tu ai, sper, putere pe lumea asta. Tu poate ne influențezi, fără ca noi să ştim. Cum să fac să fiu iar receptivă, ca anul trecut, la tot ce vine de la tine? Ori tu nu mai vii atât de des, ori eu nu mai am sensibilitatea acută pentru „dincolo”?! Mă prinde viața iar în mreaja ei. Anul trecut eram cu tine. Dar poate aşa se cuvine.

Mâine, pentru sărbătorirea lui Jora, voi face aici o excepție, mă voi duce la concertul dat de elevi şi profesori. E ceva foarte intim şi al şcolii. Dimineața poate mă duc să privesc parada de la Credit închid ochii şi te văd defilând în uniforma Frontului[58] la 9 mai 1939. Te văd, sculat pe la ora 6, febril, fără astâmpăr, tânăr şi frumos şi fercheş. Ai plecat de pe la şapte şi jumătate – opt la minister, v-ați încălzit puțin într-o bodegă (cu colegii tăi), te-am văzut păşind serios şi decis în plutonul de avocați. De sus te urmăream cu mândrie, cu dragoste. Se deşteptase în mine femeia mândră de bărbatul ei militar! Erai un fel de combatant în rândurile elitei româneşti! Când mă gândesc că mâine se va aclama un altul decât cel de atunci! A fost vinovat.

Recunosc, dar nu el singur, ci şi împrejurările. Antonescu nu s-ar fi dat cu Axa dacă nu era mânat de sentimente de ură sau cel puțin de opoziție față de Carol al II-lea. Şi acesta n-ar avea azi *tort*[56*] dacă conjuncturile Europei ar fi fost cele dorite de toată lumea.

Discursul lui Goebbels foarte semnificativ. Se adresează unei țări care se agită întrebând: „Până când?”. Simptom că la ei acasă e nerăbdare şi oboseală. Până când? Până unde? Nu mai ştie nici Hitler. A sosit momentul critic pentru aventurieri. Îl simt cum creşte. Pentru biruirea bolşevismului, merită, totuşi, un gând de iertare. Azi, în preajma sărbătorii de mâine, mă simt generoasă. Dar toate popoarele robite şi absolut nevinovate îl vor ierta vreodată? Cine e complet nevinovat de groaznica aventură prin care trece Europa? Toți suntem vinovați. Numai Dumnezeu are dreptul să blesteme şi să ierte. Oare mâine vor pluti deasupra celor vii toți cei care au căzut şi s-au jertfit? Îmi place să cred că ei vor fi în fruntea alaiului. Între voi şi noi drumul e neted, voi doar sunteți înainte! Aşa trăiesc şi îmi fac viața posibilă şi mie, ori plăcută, când soarele e frumos pe cer. Mâine voi sta de vorbă cu tine despre cele văzute împreună! Dragii mei toți! Mi-e dor de voi teribil – Maica, Colea, Buby, Nicuşor şi Vintilă, Tilică şi Liviu cei plecați de curând. Mama şi Sterică sunt mai departe, dar îi iubesc, îi ştiu că ne păzesc.

8 noiembrie

Dragule, azi m-am gândit la tine cu dor, cu melancolie, cu puţină ciudă! Eram sus la Credit, te vedeam că defilai odinioară în front, apoi am vorbit mult cu Tanţi Fonescu care pare că te-a cunoscut foarte bine, am priceput că a fost o pasadă a ta. Mai mult? Nu ştiu. M-a apucat melancolia la gândul că eu stăteam acasă şi te aşteptam şi azi fac la fel. Dar nu eşti tu de vină! E natura mea care se fereşte de viaţă, care se fereşte de realitate.

Azi o zi atât de plină! Dimineaţa: parada. După-amiază sărbătorirea lui Mişu Jora[59].

Parada, impresionantă. Toţi cei ce treceau prin faţă noastră erau eroi fiindcă scăpaseră din ghearele morţii! Toţi copii, tineri, subţirei. Viaţa lor e preţioasă de două ori. Mă obseda bietul Rafail. El unde e? Şi atâţia alţii. Îmi e dor de răniţii din Sala 4.

Zi mare. Totuşi o opresiune în toţi. E bucuria unui amputat. Sunt convinsă că luăm şi Ardealul. Dar faptele de arme din Rusia au un caracter mai general, mai universal valabil. Conversaţia cu Rab plăcută, mai ales revelatorie. Am simţit seriosul din ţara lor, convergenţa tuturor puterilor. Tensiunea conştientă a celor de acasă. Aci, la noi, nu e aşa. Prea mulţi se amuză când alţii mor şi suferă! Într-o intonaţie am prins toată deosebirea. Când îl ascultam pe el am avut ca o fulgerare, o înţelegere superioară a acestui război. Dar mă tem de efectele unei propagande ale cărei victime sunt chiar nemţii de bună-credinţă. Pot eu să cred că Hitler a declanşat acest război monstruos de dragul unei ordine noi în Europa? Ca să se nască un om demn şi cu personalitate? Curios drum şi-a ales, drumul totalei distrugeri omeneşti. În vorbe o fi frumos, dar în fapte! Simt că trebuie să mă lupt tot mai aprig cu opinia şi cu mine pentru a nu mă lăsa antrenată în admiraţia curentelor false. Pe oameni i-a dinamizat punându-i la muncă în vederea cuceririi. Pesemne că le trebuie şi o înfrângere ca să devină întregi. Şi noi am meritat cele din anul trecut din pricina uşurinţei noastre. Şi Franţa la fel. Numai aşa renasc conştiinţele naţionale. Neamţul vorbea de o armonie europeană, comparând-o cu coeziunea între judeţe, dar, dedesubt, socotea ca ordinea asta să fie nemţească. N-au murit atâţia pentru ca să renunţe ei la hegemonie! Dar noi nu o vom înghiţi cu voie. I-am spus domnului Rab că depinde victoria lor de felul cum vor şti să se comporte cu cei învinşi. El era încredinţat de prietenia franco-germană. Eu mă îndoiesc foarte tare. Aş dori-o din toată inima, dar nu o cred posibilă acum cu

poporul francez. Cei mari? Da. Poporul trebuie să aibă însă resentimente groaznice. La noi plutonul lor a fost aclamat, vorba lui Mişu: asta nu credeam să văd! M-am abținut să strig „Hurra!”, dar în mine era aceeaşi omenească simpatie, deşi nu atât de duioasă ca pentru ai noştri! O reticență m-a oprit însă să aclam. Pe ei, individual, din toată inima, dar armata cotropitoare a nazismului? *Nu.* M-am analizat dacă nu e o încăpățânare orgolioasă în această atitudine, poate e şi asta. Dar e şi rațiunea limpede care nu se lasă ademenită nici chiar de jertfe, necum de succese, pentru a-şi face judecățile de valoare. De la om la om, nici o barieră. De la adevărul moral la sofismul moral, un abis! Pentru aceasta nu vreau să-l trec – şi lupta în mine e mare, din pricina simpatiei pentru un popor pe care nu-l pot decât prețui, cu toate că îl înjur din inimă, când îl ştiu nazist.

Domnul Prost era otrăvit săracul! Îl înțeleg. Vede cu ochii cum un popor prieten e antrenat înspre duşmanul Franței. Trebuie să se fi simțit foarte singur, de aceea am stat cu el mai mult până a venit Alex să ne ducă în sala cea mare. Alt sentiment opresant: totul se schimbă cu vântul! Câte parade ca acum am văzut! Din fericire poporul român e acelaşi, deşi stăpânii şi prietenii se schimbă prea uşor şi nu numai la noi! E o frământare, o goană, o frenezie spre ce? Dumnezeu singur o ştie.

După-amiază mică sărbătorire a lui Jora. Vorbitorii m-au decepționat. Rosetti, academician, dar ostaş, a vorbit simplu, cald. Mănucă mi-a părut prolix şi fâstâcit. Cred că l-a intimidat maestrul Enescu. Acesta radiază omenie superioară. Jora foarte emoționat. Muzica lui minunată, directă, viguroasă, cu elan şi umor. Întâlnirea a două sensibilități omeneşti de primă calitate: muzica lui Jora pe versurile lui Pillat. Evantia Costinescu a cântat delicios. Mi-au plăcut şi cântecele lui Paul Constantinescu şi versurile lui Radu Gyr. O bucurie mare creştea în mine la contactul cu arta românească. Nu m-am dus la Jora acasă fiindcă îmi părea că tu nu ai merge cu mine, că te-ar durea. Nu-mi face rău, ba chiar îmi pare bine că mă țin la o parte de ceea ce Tity numeşte: *la vie*[57*]. Adică sindrofii, petreceri, nu-mi mai plac, că doar niciodată n-am fost mondenă. Concerte, conferințe, teatru, o masă intimă, asta da. Nu mai suport lumea mondenă. O să vină şi asta. Dacă nu, cu atât mai bine. Te las, pui mic, e târziu.

9 noiembrie

Pui drag, trebuie să fie f.f. târziu. Azi iar luptă în mine. Oare încăpățânare sau instinct moral solid, care nu mă lasă să mă închin nemților? Altfel nimic nou! La Mircea după-amiază cu toții acolo. *Merci* pentru vis.

10 noiembrie

Puiule drag, astăzi am suferit aproape fizic de lipsa ta. Eram la dejun la Marietta. Şi cu Dan Roşianu. El şi Jean Paul erau „copii" – chipul familiei şi „familia" se accentuase. Mă simțeam fără rost.

Toată dragostea mea de soră, de mătuşă o simțeam esențialmente zadarnică, adică dispărând eu din cerc, nimic nu lipsea. Rămânea întreg. Şi deodată vocea diseusei al cărei nume îl uit cânta la radio *Attends, attends*[58*]. Am retrăit momentele frumoase ale unei vacanțe de Crăciun la Câmpulung la „fabrică". Vedeam peisajul înzăpezit prin fereastră, am retrăit într-o clipă tot complexul de tristețe, de melancolie, când mă simțeam delăsată. Azi, prin dispariția ta, m-a copleşit un dor sfâşietor, un sentiment de paria. Mă întreb de ce acest complex de inferioritate din pricina singurătății? Doar pretindeam că singurătatea e semnul maturității umane! E adevărat pentru făpturile estetice, dar pentru ceilalți singurătatea asta, inutilitatea sentimentală este o pedeapsă grea. O trăiesc ca atare. Trebuie să ispăşesc ceva. Un egocentrism care nu se cade unei femei? Chiar o înțelegere intelectuală care nu se cade unei femei, nu pentru că ea ar fi o ființă inferioară, dar dimpotrivă, fiindcă natura ei creatoare o împinge dincolo de ea, în totală înțelegere, care e iubirea. Nu am fost „femeie", am fost un hibrid. Asta e. Asta ispăşesc suferind de singurătate. Tu, dacă rămâneai singur, cu toată durerea pe care, sunt sigură, că ai fi resimțit-o sfâşietor, tu, bărbat, te acomodai cu singurătatea. Vezi, îmi amintesc că-ți lipseam când plecam de vacanțe, nu-ți plăcea fără mine mai mult de 3-4 săptămâni. Am fost o proastă. N-am ştiut să trăiesc la timp toată bogăția vieții noastre. Te-am iubit cu patimă, pe urmă, cu durere, cu singurătate voită, acum însă de-abia ştiu ce este această singurătate. Oare ce vrea Dumnezeu de la mine? Să sufăr mocnit? Să mă smeresc? Dă-mi *dragoste*, dacă eşti cu adevărat! Vezi cât sunt de iremediabil tristă, adu-mi tu în vis mângâiere. Uite, dacă nu aş putea sta de vorbă cu tine aşa, cred că m-aş împietri. La clasă, eram la început străină şi de mine. Pe urmă, am vrut să explic lui Costel ce e

frumusețea izbăvitoare de toate chinurile şi spaimele, am făcut o lecție bună. Copiii au mulțumit. Au venit apoi la mine. Aş vrea să scriu „la noi”. Azi, aşa cum te cred acum, ai fi fost mulțumit să stai de vorbă cu ei. Faptul că au venit cei doi Patrulius m-a bucurat. Înseamnă că s-au simțit bine. Puff e foarte viguros şi combativ, e bărbat. Îmi aminteşte în grup de tine când erai „spaniol”. Costel e gen Ghighi. Am să-i chem mai des dacă le face bine. Maricica se simțea foarte bine. Am văzut-o mulțumită.

În fond, noi am rămas un menaj foarte tânăr. Ne iubim ca la început, chiar dacă fiziceşte nu mai este nimic. Dar dorința noastră a fost totdeauna *dor* şi a persistat ca atare, chiar la aniversarea a 25 de ani de la căsătorie şi la mine, uite, persistă şi acum, după plecarea ta dincolo. Tu ai simțit chiar în zilele acelea cu ce dragoste nelimitată te serveam. Dacă şi tu simți această legătură, atunci, cu tot tributul meu de suferință, sunt fericită. Dacă n-aş avea tot timpul nevoia imperioasă de dovada valabilă şi pentru rațiune a existenței tale! Aici e buba ființei mele: incapacitatea dragostei de a-şi găsi răspunsul în ea însăşi. Mai am de învățat, de suferit, până a fi demnă de „dincolo”! Ajută-mă tu, Stelule drag.

12 noiembrie

Azi-dimineață mi-a citit Henter, zis şi Fatty, nişte elucubrații cosmologice. L-am ascultat cu resemnare, fiindcă e interesant cum inteligența omenească se învârte în jurul aceloraşi probleme şi le rezolvă cam la fel. A ajuns singur la concepția eternei reîntoarceri şi alte detalii. Nu e prost, păcat că e incult. Nu cred să aibă răbdare să se înhame la cercetare şi la învățătură. Speculațiile lui stau în vânt şi pe intuiție fără control. Mai ştii ce poate da mai târziu? Dar fără cultură ştiințifică va continua să „simtă” şi să stea pe loc. Iată imaginea vie a nivelului nostru cultural: inteligență, curiozitate nativă, fuga de lucru serios.

La curs copiii foarte atenți asupra Frumosului pur. Deschiderea Institutului francez. Acum, atmosfera mai puțin intimă ca altădată, mai impersonală, dar semn că simpatia pentru Franța e tot vie. Delobel viu, cam teatral, cam vehement. Idei generale clare, nimic care să te adâncească, departe de Dupront. Jean Mouton – demnitate franceză şi ținută calmă, nu mai era însă ce era acum doi ani. E afluență mare, e un curs public. Mi-a

fost simpatic Bernard, unul din cei vechi. M-am gândit „cântecul meu răsună pentru masele necunoscute”.

Săraca Bitzi Popovici. Altă lovită de soartă – şi câţi pe care nu-i ştim. Père Merloz, permanenţa! Neschimbat în umoarea lui, fiindcă inima lui nu-şi schimbă stăpânul! Maricica m-a întristat. E iar ca un arici, veşnic nemulţumită, negativă până şi în înfăţişarea ei exterioară. E timpul să se mai odihnească şi să-şi facă un rost al ei. Îmi e dor de cultură, de învăţătură adâncă. Cum să fac să mă concentrez iar? Astă-seară la Mircea. Mă întristează, e tăcut şi „absent”. Zizella pleacă la operaţie vineri, la Viena. Slabă, dar veselă. Tinereţe! Bietul Mircea! Degeaba spune Valérie că inteligenţa se degradează. Buba e fizică, spiritul e lucid şi suferă. Un energetic şi independent ca el, azi un infirm, un dependent! Dragule, tu ai fost până la urmă liber!

13 noiembrie

Puiule, sunt azi 31 ani (stil nou) de când s-a prăpădit mama! Era zăpadă puţină şi atunci! Pe vremea aceea tu trăiai, gândul tot spre tine se duce. Acum? Viscoleşte groaznic afară, e vremea de intimitate a căminului, eu sunt singură. Azi te credeam lângă mine pe prag la coana Sabina. Te vedeam, te mişcai şi-mi râdeai, scoţând o ţigaretă. Eşti în mine. Dar eşti în afară de mine? Ar fi grozav să nu mai fii! Conversaţie lungă cu coana Sabina. E de o vioiciune fără pereche, şi de o tinereţe de alură! E furie pe Antonescu, a decepţionat-o. Rezistă cum puţini mai rezistă. Ca întotdeauna îmi dă curaj şi nădejde. Vestea demisionării lui Rosetti de la Instrucţie mă indispune. E drept că nu e omul şcoalei, dar e cărturar şi soldat. Vrea disciplină şi bine face. N-a admis reforme în program pe care altul va veni să le facă, zăpăcind pe toată lumea. El vrea disciplina, a elevului şi a dascălului, şi are dreptate. Cam drastic, e drept, dar altfel la noi nu se face nimic.

Se pare că vine Papacostea. Nu mă bucură, prea e vanitos şi fără caracter şi încărcat cu o soţie fără scrupule! Îmi e simpatic, e deştept, ştie multe, are mare talent oratoric, dar îi lipseşte un anumit serios în viaţă. Îmi pare rău, fiindcă în fond îl preţuiesc ca intelectual. De n-ar fi atât de vanitos! Astă-seară am fost la Zizella. Îmi e dragă şi Ionel la fel.

La rugăciune m-am gândit, dragule, că bieții mei prieteni din Franța trebuie s-o ducă rău de tot. Sunt oameni bătrâni. Cum vor fi suportând privațiunile? Oare îi voi mai vedea? M-apucă o jale mare. Am atâta nevoie de un mediu ca al lor. Cred că Mariettei i-a făcut plăcere că mă gândesc la ea şi în lucruri mici. Aş face-o şi pentru Valérie, dar prea e tăioasă. În fond acum nu mai ține decât la Régine, restul nu mai contăm. Mâine emoții pentru Mircea, deşi e o mică intervenție fără importanță. Iar sentimentul curios că flotez între real şi ireal.

Dragule, ce vis curios! Din oasele tale ce fuseseră curățate şi… pisate ieşeau spre mine un crin de toamnă şi un înger! Ce vrei tu să-mi spui cu acest simbol? Amândouă sunt semne de puritate, sunt sigură acum că eşti complet curat, că micile tale păcate – care erau sociale, dar nu sufleteşti – acum le-ai uitat. Aş fi atât de fericită să ştiu că tu eşti bine acum, că eşti mulțumit. Privesc la poza cea mare, eşti tu. Dar mă înțeleg mai bine cu cea cu blană şi gambetă.

Viscoleşte fără încetare. Drum greu până la clasă. După clasă m-a luat Rory la cercul Nae Ionescu unde era singur Noica într-o chilie monahală. Decepționat, deprimat că cei pe care conta l-au lăsat în drum. Nu mă mir, cei mai mulți nu sunt serioşi, iar cei care sunt, se lasă duşi de curentul tembelâcului. Îmi pare rău de el, nu-l cred în stare să se întindă în față, şi alții mai îndrăzneți îl vor ține la o parte. Ar trebui poate să schimbe numele asociației! Am să mă concentrez asupra chestiunii. Aş vrea să nu ratez o încercare pur intelectuală. Poate că nevoia lui de cultură reală nu e şi a celorlalți, nu doar că aceia ar fi lipsiți de seriozitate, dar poate fiindcă ei simt mai bine vremea, poate că pentru ei „completarea” e aiurea. E de văzut. Pui drag, cum trage groaznic de la perete. În curând mă voi lega la cap ca tine.

15 noiembrie

Dragule, vizita la Angela Cristescu a fost un prilej de a vorbi de tine, de lumea ta. Tot mai mult mă atrage, dacă nu aş crede în ea, nonsensul vieții actuale ar fi de nesuportat. Ascultam discursul lui Ică Antonescu către studenți! Păcat de el că s-a stricat la cap. Are talent, dar sună totul a gol, şi chiar când, poate, e sincer, e atât de lipsit de simplitate, atât de ridicol,

retoric, încât ne dezgustă. Dacă şi acum sunt vremuri de retorisme! Se gargarisesc cu „veşnicia” parcă aceasta ar fi a lor! Îmi vine să-i scriu să fie mai modest căci „viitorul” este al lui Dumnezeu. Oare nu o simt, sau ne cred idioți, pe noi, ceilalți? Şi de ce oare ura împotriva trecutului pe care nu o pot stăpâni? Pentru ce trage în Armand Călinescu? Ei nu au făcut mult mai rău față de tineret? Căci şi acela a făcut ca ei. Dar nu îi e ruşine lui Ică să-şi înceapă discursul cu „dragii mei dragi”, cochetând cu legionarii, mai de frică, mai de ambiție, mai de ştiu eu ce sentiment? E dezgustător ce se întâmplă în țara asta! Dacă Antonescu permite ce permite e că nu este omul „de cremene şi fulger”. Ce gargariseală, Doamne! „Sângele luminos al spiritualității române!” „Regele este lacrima de bucurie din geana suferinței noastre” etc.!!! Şi ăsta e profesor de drept! Doamne, mai fie-ți milă şi de noi. Acum se interzice „muzica neariană”. Sunt nebuni de ură şi prostie. Dar atunci să desființeze Psaltirea şi Evanghelia şi imnurile bisericeşti din secolul al VI-lea scrise de un călugăr „nearian”, care a fost un sfânt ortodox. Nu mai vorbesc de Mendelssohn, de Stravinski şi câți pe care nu îi ştiu. Ce să mai spun de justificarea pumnului şi a cotropirii sub cuvântul „Dreptul popoarelor puternice”. Mânca-v-ar moliile, barbari nerozi, răi şi cruzi! Omorâtori de spirit, care vă credeți constructori de neamuri şi nu sunteți decât nişte năroade instrumente, cozi de topor ale cotropitorilor. Ei vor avea să plătească în fața lui Dumnezeu, dar măcar au curajul răspunderii, însă nemernicii de imitatori care plătesc în cuvinte şi împing neamurile spre moarte în timp ce ei stau la adăpost, nemernicii care, slugarnic, nu numai că acceptă, dar sanctifică sălbăticia celor cărora s-au supus? Am, puică, un atât de adânc dispreț în suflet, încât nu mai am nici puterea, ca altădată, să protestez. Ar fi atât de zadarnic! Au pus brutele înnebunite mâna pe puterea lumii. Ce poate omul de treabă să facă? Rezistență intimă. Restul îl achită Dumnezeu. Lui m-am încredințat. Plata Lui vine mai târziu sau mai devreme. Şi Regele Carol a plătit o încăpățânare nenorocită, au plătit şi legionarii iubirea lor de sânge şi de bani, vor plăti şi ăştia ambiția lor oarbă şi plină de ură. Totul la timpul său. Mă întrebi, poate, de ce cer această răsplată, de ce nu mă rog creştineşte pentru ei. Mă rog să se dezmeticească, dar dacă nu vor, le doresc o lecție eclatantă pentru cei care dărâmă totul numai din invidie, numai ca să creadă proştii că lumea începe cu ei. Se vor reformatori? Pentru asta ar trebui să fie splendid de curați, şi ei nu sunt! Domnul Ică e vinovat față de atâtea femei! Nu eşti „sculptorul” unui suflet nou, când tu însuți eşti o lichea. Mai uşor se iartă în asemenea ocazii crima

decât lichelismul. Profund dispreț! Aştept să se ivească omul curat care să ne conducă. Poate se va dezvolta astfel tânărul suveran[60]. Voi, cei de acolo, protejați-l, inspirați-l şi ajutați-l.

16 noiembrie

Dragule, azi zi prea plină! Dimineața la biserică şi la tine, zadarnic vreau să rup obiceiul, e mai tare ca voința mea. Nu-mi prieşte să nu vin la tine după slujbă. După-amiază la Marioara Nasta – cerc de familie. Titel se însoară. Tamara o fată superbă! Mă simt bine la ei. Apoi la Mircea până acum târziu. Nicu mi-a telefonat pentru un articol. Să încerc. Invitație la vernisaj Mircea Şeptilici[61]. Am surâs la gândul scenei pe care mi-ai fi făcut-o. Ce bine era pe atunci! Nu mă duc, vezi bine.

17 noiembrie

Pui mic, azi e iar zi plină. Curs bun, surpriză plăcută cu studentul de la Drept care gândeşte şi vrea „mai multă sobrietate” şi cultură serioasă în loc de palavragisme. După cele ce a spus, pare că sunt mulți care gândesc normal, adică se întorc pe drumul vechilor adevăruri. A trecut oare valul mistic şi fanatic? E o generație care se scutură de exagerări?

La francezi azi popa absoluționist a fost foarte bine, a făcut o foarte frumoasă şi foarte substanțială frescă a epocii pregătitoare lui St. François de Sales. Atmosferă omenească normală, respir cultura. Apoi la Mimy. Mişu pe gânduri: înfricoşat de cele ce s-ar putea întâmpla? Când îi are lângă el pe copii se transfigurează. Puff o splendoare de băiat, Andrei plin de umor, copii reuşiți, şi aici „familie”, îți aşază sufletul. Îmi pare atât de rău când văd că la Marietta sunt veşnic scene, ori între ea şi copil, ori între Ionel şi copil! Ea se oboseşte de-a surda cu tot soiul de obligațiuni, pe care şi le asumă cu o rigiditate tiranică. Tot ce trece peste un program fixat în cele mai mici detalii o exasperează. Îmi pare rău de ea, dar oare ce se poate face? I-ar trebui bani mulți, atunci s-ar simți bine. Îi doresc din inimă să-i aibă şi să se bucure de toate. Copilul e serios şi am încredere în el, numai

să-l păzească Dumnezeu de toate relele! Am impresia că azi Marietta suferea de altceva decât de menaj!

Eu azi ca pe vremuri bune, când eram împreună. Atât de prezent îmi eşti că mă duc la cei pe care pe vremuri erai gelos! Tu vezi acum ce nevinovată era bucuria mea. Cum trec toate! Rămâne numai ce e adevărat. Te păstrez în centrul vieții chiar cu riscul de a-mi impune toate restricțiile pe care mi le impuneam de teamă de a te ofensa şi indispune. Dar acum ştiu că eşti şi tu liber de orice prejudecăți, acum trăim în adevăr, fiindcă în spirit.

18 noiembrie

Astă-seară discuție foarte interesantă. Noica a recunoscut crima contra lui Iorga şi a spus multe lucruri „tulburătoare" pe care le consider periculoase, nu pentru un regim politic şi social, pentru mentalitatea noastră. Acest cult al vieții dezlănțuite, al subiectivismului total, ar putea fi bun la un moment dat dacă l-ai putea imediat înlocui când vrei. Dar cred că unde se înşală el e că aceste dezlănțuiri se pot transforma din mijloc în scop peste capul şi hotărârea lor. Dar se pot ține în frâu asemenea porniri cu teorii? Nu cred. Aici au greşit toți adversarii lor, legionarii trebuiau întrebuințați, crescuți, încadrați. Se înşală când cred în puterea jertfei cei puțini, pe când ceilalți mulți sunt profitori în toate chipurile. Eu mă țin tare cu convingerea că sunt comandamente şi permanențe, peste care nu se poate trece fără a compromite umanul. Dragoste, astă-seară erai printre noi. Joc de copii mici! Ce o fi pentru voi *mântuirea* şi ce pricepem noi din ea!? Noapte bună, pui drag.

19 noiembrie

Azi o zi ca toate celelalte făcută din muncă. Dimineața la ATF[62]. După-amiază lecție. Problema romanului. Cum au fost divergențe de păreri, am venit acasă şi deşi picam de somn am spicuit prin *Don Quijote*. E drept că pare că lumina ce cade pe el din afară îl face să apară ca un biet neadaptabil, un năuc, un imaginativ, scos din real. Cu toate astea, credința lui într-o lume

mai bună nu e iluzie de nebun, e puterea invincibilă a credinței în ideal. Băieții nu înțeleg că nu l-ar putea iubi pe Don Q. dacă ar fi doar un biet clovn, un număr August, ci pentru că e o iluzie fecundă în eroarea lui pragmatică. Pe clovn îl iubeşti – naivitatea lui, care e o deficiență față de realitate, e o putere primordială, mai adâncă decât înțelepciunea obişnuită. D.Q. e un copil al vremurilor noi, e cavalerul rătăcitor, dar aventura pe care el o caută e tocmai aventura cercetării, care te desparte de făgaşul cunoscut şi de securitate. Scopul nu e precis, dar orientarea spre ideal este spre lumea lui Dumnezeu. Aş vrea să pot trece această înțelegere şi copiilor. Maricica, Dan, Costel, toți au fost azi la oră când se comenta Heidegger, semn bun, caută. Pic de somn. Azi nu am avut timp nici de toaleta mea. Dar te ştiu lângă mine.

20 noiembrie

Dragul meu, citii acum Heidegger: *Sein und Zeit* – simt că mi se învârteşte în cap ca o obsesie *Sein* scris în 10 000 de accepții! Poate că m-am prostit eu, dar asemenea pisălogeală mi se pare „apă în piuă” şi cum ai spune tu: onanism intelectual! Repet: poate sunt eu impermeabilă la asemenea probleme metafizice, dar mai lesne cred că neamțul ăsta vrea să adâncească ceea ce nu are a treia dimensiune! Categoria *Sein* el vrea cu tot dinadinsul să o facă ontologică. Săracul Kant! De ce s-a mai căznit el să arate că asemenea speculații sunt întoarcere stearpă într-un cerc! Aveam tot timpul impresia că văd un câine care se învârteşte să-şi prindă coada. Degeaba le-a demonstrat Kant că metafizica nu e posibilă ca ştiință, ei dau înainte. Bergson? El urmăreşte devenirea. Heidegger, din câte văzui, urmăreşte sensul lui *Sein*. Îl preocupă ce e anterior ființelor existente. *Das Sein am Seienden*. Oare să fie cercetarea platonică? Dar Platon vorbeşte parcă de toate ideile ca de *On*, adică *Sein* e tocmai atributul ideii, adică însuşi caracterul gândirii pure. Nu înseamnă asta că *Ontos – On* e de natură ideală, nu reală chiar dacă nu e obiect de cercetare ştiințifică, filozofică? H. face din categorie realitate existențială. Voi încerca mâine să citesc. E greu fiindcă e chinuit şi mai ales fiindcă bate apa în piuă, nu poate ieşi nimic din neant, doar când escamotează ceva. Conversația cu Gogo despre Kant. Copil foarte simpatic şi cinstit, inteligent. Fost apoi la Régine şi Mircea.

Râs cu Valérie care e plină de viață şi de haz. Acasă încercai să-l citesc pe neamț – mă agasează aproape fizic. Ar fi de încercat traducerea în franțuzeşte. Nenorocirea e că, dacă nu procedează logic, nici măcar psihologic, dinamic, ca Bergson – nu – el avansează în neantul cunoaşterii şi totuşi rămâne static! Ontologie de cea mai compromisă speță, poate mă înşel eu, neavând antrenament pentru aşa ceva. Dacă şi asta e bun pentru spiritul românesc, apoi Dumnezeu să-i mai înțeleagă! E tipic neamț, nebulos şi *Im Nicht – Sein sich bewegend* şi Bergson, dar acela rămâne pe plan psihologic! Asta vrea *Das Sein, vor dem Seienden*. Simt o apăsare intimă care mă poate duce la o criză de inimă. E momentul să adorm.

22 noiembrie

Dragoste, zi după zi, nu fac nimic cu sens când nu am lecții. Prea mult trebuie să ies. Voi încerca o săptămână de recluziune! Vizita la Tanți şi Natalie foarte simpatică. Tanți[63] foarte, foarte obosită, excedată. Natalie mai liniştită – e credincioasă. Elisabeth Ghica la fel, dar toate suntem triste. Nu mai aştept nimic decât de la Dumnezeu! Cum ar putea oamenii stăpâni pornirile ce s-au dezlănțuit? Numai de la Dumnezeu se poate aştepta un contracurent care să pună capăt sălbăticiei, cruzimii şi debandadei morale. Dacă n-aş avea încredere că Dumnezeu are un plan, ar fi de ce să disperi. Planul lui e sigur. Uneori vizibil, dar bestialitatea omenească e a *noastră.* Îmi zic: mult trebuie să sufere Dumnezeu acum! Tanți vorbea de efortul îngrozitor al mareşalului şi al lui Ică, o cred. Dar ce să facă cu un popor de nedisciplinați şi cu o burghezie de pungaşi? E revoltător câte pungăşii se petrec. Femei din lumea bună, bărbați cu situații, până la micii funcționari, toți se cred îndreptățiți să fure, să dosească, să profite! Nu chiar toți, *dar mulți*! Cresc casele, blănurile, bijuteriile – cum n-am putut noi să facem nimic? Pentru că aşa am fost crescuți. Să fim corecți. Nu regret. Dacă am o mulțumire, asta e, pot să fiu mândră până la moarte de tine. Eu mai pot face vreo prostie, dar memoria ta va rămâne intactă cât timp vei mai fi pomenit.

Dulce drag, la Valérie dejun, numai femei. Am achitat purcelul! Am mâncat urechea ca să semăn cu tine – şi repet anecdote cam deocheate tot pentru că tu te-ai fi amuzat. Astă-seară Marietta, cu Mariana şi cu Rodica foarte plăcut. Mariana e amorezată foc – dacă aş mai putea invidia, asta aş

invidia. Şi Maricica se înlemneşte cu vrere şi se montează negativ. Eu nu mă mai amestec. Atât s-a ascuns până şi de ea, încât nu se mai poate autentifica. Orice gând bun pentru ea îl consideră o tiranie. Nevoia de a azvârli răspunderea actelor ei asupra altora. Tot mai mult înțeleg că oamenii nu pot face nimic unii pentru alții, decât exterior. Dar nu-i poți ajuta să se coacă. Mi-am pierdut atâta vreme, trebuie să renunț la tot, să mă concentrez pentru lucru. Voi încerca să mă rup din programul obişnuit, trebuie ca spiritul să învingă, tu o ştii acum.

23 noiembrie

Puiule, e foarte târziu. Am stat mult cu Cella, cu Siegfried. Visul lui cu tine venea de la tine? S-ar părea. La dejun, râs cu poftă la Régine, Într-adevăr, am îmbătrânit rău. Prilej de reflectare asupra soartei mele de a fi rămas singură fără copii. Nu am meritat altfel. Nevoia mea egoistă de singurătate iat-o împlinită! Pentru a merita familia nu trebuie niciodată să gândeşti că ai putea fi fericit singur. Eu am gândit această monstruozitate pentru o femeie. N-am decât ce merit. Alții nu văd, de aceea nici nu înțeleg soarta. Mie mi-a dat Dumnezeu luciditatea, pe care am preamărit-o toată viața. Dacă ar şti oamenii cât îi ascultă Dumnezeu! Dar e teribil să fii în fond făuritorul soartei tale, deşi eul tău e un rezultat al unui şir imens de strămoşi. Chiar în conştiința ta, soarta ți-o atragi, eşti responsabil şi cu tine toți strămoşii. Poate ar fi bine s-o gândim mai des pentru solidaritatea generațiilor, a neamurilor, a omenirii. Cum n-am avut copii, tu erai sensul meu – acum sunt un om fără rost, măcar că aş avea unul social. Stau în nemişcare intimă. Nu mai fac nici un progres. Mă rog mecanic. Totul devine rutină, obicei – oribil! N-am nici o spontaneitate, mă tem că mor încă din viață.

24 noiembrie

Puică, ce polei! Am crezut că nu mai ajung la Institut. Şi am ajuns. Imaginea vieții grele, riscante, împiedicate cu voința să nu cazi. Mă simt bine la Institut. Seara la Flo cu Mat. Iară apare Alex la orizontul Maricicăi.

Mă tem de complicaţii, iar o prinde în mrejele unei metafizici muiereşti. Mat spune: ne trebuie numai lucruri constructive. Mâine-dimineață e înmormântarea Catincăi Iorga. Ce frumos am visat cei doi arbori căzuți împreună. Ea a meritat să-l urmeze pe domnul Iorga. El are nevoie de Catinca lui. A trecut aproape zi cu zi un an. Şi Maica a plecat după tine. Mă întreb dacă eu te iubesc atât cât cred, dacă era aşa, muream şi eu. Iaca simt un sentiment de inferioritate pentru această putere a mea de a continua viața normal, fără tine. Este mărturia unei dragoste limitate. Şi cu toate astea, cât te iubesc, dragule!

25 noiembrie

Stelule dulce şi drag, azi-dimineață la tine, m-am comportat ca un copil mic şi prost, aşa trebuie să fie atâția nenorociți care nu cred decât în ce văd. Era o revoltă absolut stupidă şi neputincioasă care mi-a revelat cât de adâncă e inconştiența animalică din noi şi am înțeles ce groaznică de răzvrătirea, desigur nu pentru Dumnezeu care trebuie să sufere văzându-ne nu numai proşti, dar şi încăpățânați şi duşmănoşi față de El, dar pentru omul însuşi. Din asemenea momente se face o deznădejde şi înțeleg ce teribilă trebuie să fie, ce cale sigură spre nebunie. Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scutit de ea. Am cunoscut-o numai în clipe repezi, dar nu s-a instalat în mine. Azi am scăpat chemând imaginea ta. Tu m-ai ajutat să revin. Necredincioşii ar spune că rațiunea sau chiar instinctul de conservare m-au smuls din durerea brută. Eu cred că tu m-ai ajutat să ies din disperare, din refuzul revoltat de a primi realitatea morții. Îți aduci aminte cum plângeai când ai citit *Léonie la bienheureuse*! Se pare că atunci prima dată ai avut viziunea atitudinii creştineşti adevărate şi ce adânc te-a pătruns. Eu am trăit această realitate groaznic de superficial. Numai în gând şi fantezie şi mă întreb câteodată dacă, în afara suferinței fizice a lipsei tale, e ceva dramatic în mine, dramatic nu în sens spectaculos, ci în sens de viață intimă vie, de *act* spiritual. Nu ştiu, pui drag, ce să doresc: să mor sau să trăiesc. În fond, niciodată nu am trăit cu „convingerea animalului sănătos”. Sunt o formă hibridă. Dacă reîntoarcerea sufletelor e adevărată, atunci eu trebuie să răscumpăr o existență de viață furibundă, frenetică! Sau voi avea de corectat această râncezeală şi anosteală. Oare am fost călugăr, cum am

visat? M-am dezobişnuit de gustul vieții încarnate? N-am isprăvit asceza în două-trei vieți şi voi mai avea de început *da capo*? Am găsit beatitudine în frumusețe şi în dragostea cu duhul. Căci şi pe tine cu tot ataşamentul meu total, cu toate suferințele destul de senzuale, pe tine tot în duh te-am iubit, chiar în plină dorință tinerească. Acum văd că sunt legată de tine prin legături misterioase. Nimeni nu mi-a dat sentimentul împlinirii ca tine. Tu m-ai înviat, eu doar te-am echilibrat. Tu ai creat, eu am format. E posibil să nu ne mai întâlnim noi, să nu ne mai recunoaştem? Afirm cu ființa întreagă, deşi mintea cârteşte. Îmi zboară gândul spre tine, pe drumul care urcă (la cimitir) e doar un *loc*, tu nu eşti acolo, e doar un simbol şi totuşi azi simțeam că eşti şi acolo, de aceea dezolarea.

Veneam de la doamna Iorga. Şi acolo ce tristețe. Biata fata cea mică era ca o martiră pe care o duceai la jertfire. Bieții copii! Aşa am rămas şi noi, Marietta şi cu mine, fără tată, fără mamă, dar eu te aveam pe tine, te iubeam şi mă ştiam iubită. Cum să-ți mulțumesc că am putut simți această fericire. Au fost momente de îndoială în dragostea ta, dar am rezistat tuturor clipelor de ispită. Am luptat cu gândul, dar pornirea nu s-a clintit realmente de lângă tine.

Dragoste! Şi azi am simțit umilința de a supraviețui, nedreptatea de a vedea eu soarele când tu zaci sub zăpadă! E posibil ca toată subtila țesătură de conştiință să dispară? Nu pot crede şi nici nu vreau.

Pui drag, continuu trebuie să-ți spun şi ce simt față de doamna Iorga. A fost femeia unui om mare! Bogată trupeşte, fecundă, ca şi el bună şi văzând, desigur, ca şi el, limpede şi departe, *devotată* cum se cade unei adevărate femei, trăind din dragoste, din dăruire, cum e geniul feminin. Înțeleg de ce Iorga i-a fost atât de credincios. A fost femeia lui aşa cum îi trebuia. De aceea l-a şi urmat atât de iute. Nevasta lui nu putea să-şi facă altă viață. Pesemne că şi dincolo stau pe acelaşi plan. Mie mi se spunea că tu trebuie să te purifici ca să fim iară împreună, să ne întâlnim. Văzuți pe dinafară desigur eu eram o sfântă pe lângă tine, dar, pe dinăuntru, tu erai mai bogat, mai spontan, mai autentic decât mine. Cred că te-a luat Dumnezeu fiindcă tu te-ai smerit mai mult, ai fost curat ca un copil, pe când eu nu izbutesc să fiu ca un copil. Sunt prea alambicată şi mai ales rațională. Nu locuiesc decât la „etajul superior”. Risc să nu trăiesc decât cuvintele şi încă din cele inventate de mult timp. Adesea nu sunt decât propria mea copie, mă privesc acționând. Sunt un spectacol şi, ce e mai rău, pentru alții. Căci mă simt întotdeauna „în fața unei alteia” – oare joc? Foarte adesea. Dar nu din

vanitate – „celălalt”, nu ştiu cum să o spun, este un simplu spectator care sunt chiar eu şi în fața căruia aş vrea să fiu perfectă. Tu mă vezi acuma. Deci nu trăiesc decât ca să fiu văzută de tine. Ca să-ți fac plăcere. Apreciezi acest spectacol? O mare nevoie a mea de a fi sinceră şi de a nu-i păcăli pe oameni. Ce trebuie să mai înveți oare, dragul meu? Vino diseară să-mi vorbeşti, am nevoie de prietenia ta, vei continua să-mi umpli viața. Rog pe bunul Dumnezeu să-mi permită să trec uşor, fără frică în moarte. E un privilegiu, dar îl cer ca un copil răsfățat lipsit de eroism. Prin cuvinte aş dori să-mi trăiesc conştient moartea, dar cu cât se apropie nu am curajul s-o privesc în față. Mă încredințez Ție, Doamne! Tu îmi cunoşti măsura mediocră, deci la fel va fi şi moartea mea. Nu doresc inconştiența, dar aş dori să fiu scutită de *frică.* Mi-e frică de frică! Ştiu că tu mă vei ajuta, dragul meu. Când mă apucă câteodată ideea rece şi crudă că există cu adevărat un sfârşit, devin orgolioasă, totul se crispează în mine şi atunci doresc ca acest joc crud să se isprăvească mai repede. Dar nu parvin să concep un mecanism impersonal, întotdeauna la capătul unei lumi lipsite de sens trebuie să fie o persoană care atunci însă îmi apare puțin binevoitoare. Dar aceste idei se prezintă rar în mintea mea. Le gonesc. Pe tine te chem, îi chem pe Iisus şi pe Maria.

26 noiembrie

Dragoste, alt Sf. Stelian fără tine! Acum doi ani pe vremea asta era aci lume multă şi tu erai mulțumit în casa ta. Sticla de şampanie de la Mircea e intactă, singurul lucru ce a mai rămas în casă de atunci. Îmi aduc aminte unele detalii, văd lume multă în strada Mussolini şi totul s-a dus! E grozavă această constatare. Unde ne înfundăm? Măcar dacă natura noastră nu ar cere viața veşnică! Dar tocmai asta mă face să cred că mai e ceva dincolo. Natura, adică mai bine zis constituția noastră firească, nu se înşală. Descartes.

Azi, la tine, sentiment de incertitudine între două lumi. Semn că tu veghezi.

Invitația Marucăi Cantacuzino[64] a venit în ceasul când mă simțeam singură, când aveam nevoie de un semn. Întâlnirea cu Mme Sidorovici la care m-am gândit zilele acestea – avem în comun un doliu şi o legătură de

amintiri din Strajă, nevoia de a nu fi singură – am simțit că a fost bine că ne-am întâlnit, poate tu şi cu bietul Sidorovici erați lângă noi. La cimitir atâtea parastase, la noapte e anul de când s-au întâmplat ororile Legiunii, mâine-seară crima săvârşită cu domnul Iorga. Ne-am întâlnit atâția acolo! Şi fetele Iorga, o solidaritate în durere. Florile şi cuvintele Janei Popescu Necşeşti[65] mi-au făcut nespus de bine. Semne de dragoste vie, tot aşa vizita Vatzichii, deşi n-am primit-o. Cu Lala un ceas bun, liniştit. Nu puteam să fac o conversație cu mulți. La curs a fost bine. Am simțit că am deşteptat ceva în ei. Mă bucură afluența celor străini de clasă – semn că au nevoie de un curs mai cald, mai omenesc. Poate mai ales de un dascăl mai apropiat de ei. M-am gândit la ce ai fi spus tu, la discuția cu micii dreptagii franțuziți – grozav. Cine îmi e foc de simpatic e Mihai Rădulescu, vârful bandei actuale! Băiat citit care gândeşte. Micul Patrulius s-a aciuat şi el – copii care au nevoie să creadă în cei mai bătrâni. Acum, dacă te-ai întoarce, ce frumos am putea să facem un cerc de tineri în jurul nostru. E o bucurie de a simți că ai putea călăuzi tineretul spre o viață de o adevărată cultură. Grijă pentru Ionel [Sachelarie]. Nu-mi place să-l ştiu bolnav, e plăpând şi foarte îmbătrânit. Vreau să mă gândesc doar la bine, dar mă năpădeşte grija.

27 noiembrie

Azi-dimineață telefon de la Radio. La 1 decembrie conferință. Am acceptat nu numai pentru mia de lei, dar mai ales pentru a nu refuza pe Mugur care e foarte amabil. Acum îmi pare bine pentru că e prilej de spus multe. Contez pe inspirația ta. A sosit canapeaua, e frumoasă, face casă bătrânească. Sper să o pot îmbrăca după cum se cuvine. După-amiază la Pety, mâncare, vorbă, lucru. Prefer să fiu cu ea singură şi cu Viorica – altă atmosferă. Nu-mi plac „sindrofiile”. Anny e un om cald şi bun. La Mircea atmosfera încărcată, Valérie pusă pe opoziție, nervoasă permanent şi vorbind alandala, chestia cu „vitregia” noastră, din glumă, degenerase într-un fel de ostilitate de care ea nu-şi dă bine seama. Se uită cu ochi atât de fioroşi la mine îndată ce casc gura, încât mă întreb uneori dacă nu mă detestă. Mi-a spus-o o dată, că dacă nu am fi surori nu m-ar putea suferi! Mă întreb ce o agasează la mine? Probabil calmul. Ea nici pe mama nu o iubea prea mult. Nu se potriveau – avea ieşiri teribile împotriva ei. Dar ce stau eu să judec. Ființe cu porniri

puternice, cum e ea, nu pot fi judecate după criteriul obişnuit, în ea e o ereditate teribilă, în Marietta şi în mine nu, e mai domoală. E mai capabilă de rezistență, de efort, de viață – noi mai puțin. Mircea mă întristează, tot mai lent ritmul gândirii şi vorbirii, deşi sunt juste. Enervarea din pricina inhibițiunii. Se comportă ca un copil mic ori de câte ori e întrerupt. Procesul de degradare e extrem de grefat temperamentului, devine o deformare penibilă. Pe Dinu [Sighireanu] îl priveşte cu afecțiune, care-i dureroasă dat fiind sentimentul foarte egoist al lui Dinu. Azi era încântător, dar tot atât de încântător e Nellu [Satinover] şi are în plus inimă şi caracter. Dar Mircea nu-l iubeşte! Curios cum nu iubeşte pe nimeni din neamul lui. Cu tine nu se înțelegea, pe Aurora nu o iubeşte; mai mult ne iubeşte pe Nicu şi pe mine. Naturi curioase, perfect independente de legea sângelui. Şi Valérie e cam aşa. Sau egoisme masive care se îndreaptă exclusiv către ce le e plăcut? Natura umană e foarte misterioasă. Nimeni nu-şi poate închipui ce se întâmplă cu cel de lângă el! Tu ai ştiut vreodată cât m-ai făcut să sufăr? Şi eu oare am realizat suferința ta? În fond numai dragostea leagă pe oameni, restul îi separă. Te iubesc, dragul meu. Îți aud glasul când scriu aceste vorbe. Uneori mă jigneau, alteori nu le credeam, te socoteam un verbal, ştiam că le spui şi altora. Şi totuşi mă întreb dacă nu interpretai greşit sentimentul meu care era al pudoarei. Sunt clipe când numai tăcerea e admisibilă; probabil că noi femeile suntem aşa, iar tu, ca bărbat, îți cheltuiai energia debordantă şi în cuvinte în momentele acelea! Ce greu de realizat un acord perfect între oameni care se iubesc!

29 noiembrie

Dragul mamei, aseară, pesemne prea obosită, poate obsedată de Enescu, am uitat să-ți scriu. Te-am visat azi-dimineață şi stai departe, iar eu te tot sărutam! Ieri zi mare, am ascultat pe Enescu acasă la el şi am vorbit cu el. Nu ştiu ce să prețuiesc mai mult, ce mi-a făcut o mai mare bucurie! Dacă n-ar fi fost caraghiosul de Henry Ghica[66], plin de el şi de formulele lui, tip demodat, anacronic prin acest egocentrism supărător şi mai ales prin antisemitismul care e şi mai dureros pentru un boier! Mă plictisesc unii oameni până la antipatie – tipuri de aceştia de pretențioşi. Maruca poartă încă o frumusețe bogată, are suflet în ea şi o simți foarte inteligentă şi

înțelegătoare. Trebuie să o văd singură cu Marie Odobescu[67]. Maestrul m-a impresionat – e o umanitate atât de autentică; la vioară, în Adagio de Bach, îşi dăruia sufletul lui, m-a uimit mai mult ca la concert varietatea accentelor de care e în stare! Se joacă, face din pian tot ce vrea, e prodigios, parcă îi cresc sunetele din degete. Când stă la pian, are ceva profund copilăros, fluieră, fredonează, umflă buzele, ceva hazliu, plin de umor, îl simți că este complet liber. Când cântă la vioară, oficiază. E plin de har, ochii luminoşi m-au izbit. Au ceva de aiurea în ei, o privire bună, dar şi atât de adâncă. Ținuta capului, plecat spre pământ, mi-a spus că a „lucrat" pe pământ", în real. De-abia aştept să fiu ceva mai singură cu omul din el. Mă privea cu atât de caldă compasiune. Ştia oare de ce sufăr? Azi vom fi mai singuri. Mă bucur mult. Ieri te-am chemat tot timpul, dragul meu.

29 noiembrie

Stelule drag, revin astă-seară. Am fost iar la Enescu. Brahms m-a răscolit. L-a cântat cu o pasiune tulburătoare şi totuşi luminată. Am plâns adânc. M-a liberat. Program frumos. Veracini: *Sonata*, Brahms: *Sonata în mi minor*. Beethoven: *Romanța*, Tartini – *Variațiuni*. La pian, o bucată de el, apoi *Bourrée*, *Sarabanda* şi *Toccata* mi se pare. Sarabanda: o minune a nobleții de simțire. Am stat lângă el, e emoționant, trăieşte cu o rară intensitate şi înălțare. Are dreptate: *oficiază*, cum spusese textual Marucăi. E bun, respiră omenia. Bietul ofițer fără picior! I-a spus maestrului că nu a „simțit nimic" la această muzică. Oare tot ce a văzut şi a trăit el l-a paralizat sufleteşte? Nu îi trebuie să învețe iar să trăiască valorile culturii *da capo*? Oare s-a înecat în sânge şi în moarte? Îmi amintesc indiferența mea în fața tablourilor care altădată mă transportau, când eram la Londra, după Oxford. Viziunea lumii religioase, conversiunea, mă paralizase pentru frumusețe! Ajunsesem să nu mai prețuiesc decât esențialul! Bietul băiat, la el trebuie să fie o atonie datorită suferinței, dar şi întâlnirii față în față cu oroarea. Moartea individuală nu sugrumă gustul vieții, dar moartea hidoasă provocată în masă de perversitatea omului, aceea trebuie să fie îngrozitoare, te tămăduieşti foarte greu de ea.

Noi ascultăm muzică, alții mor în chinuri. Oare e bine? Dar muzica este o rugăciune, e act de dragoste umană. Pui drag, te las. Nu vreau să fac nici

filozofie, nici literatură. În mine simt lipsa de fervoare uneori, sunt recunoscătoare muzicii că azi m-a făcut să plâng.

30 noiembrie

Şedinţa azi la Enescu a fost superbă! Mozart, Beethoven, Schumann şi la pian Wagner. Pe Schumann l-a cântat extraordinar, sunete din altă lume! Eram ca la biserică doar că nu se revela Divinul. La pian *Amurgul Zeilor*. Momente de sunete din aer, nu din clape. Magician cu suflet de sfânt. Ne-am împrietenit. Mi-a prezentat pe nepotul lui, pictorul Tomaziu[68] un tânăr brun, cu ochii negri, strălucitori. Enescu îmi spunea că l-a botezat el. Era o tandreţă şi o mândrie în insistenţa de a mi-o spune. Vibra în aer nădejdea – casa plină de tineret. Tomaziu de o parte, Afane[69] de alta. Îl desenau pe maestru doi pictori cu perspective în viitor. Cine ştie dacă printre ceilalţi tineri nu se afla şi un mare muzicant. Silvestri[70]! Smaranda[71] a fost foarte bine. N-aş fi crezut că e mult mai bine ca ceilalţi acompaniatori. A avut momente superbe.

Argetoianu[72], un buda simpatic foc, voce de violoncel, boier solid de altădată. Maruca suferindă, parcă mai duioasă. Plină de graţie şi gândindu-se la toate.

1 decembrie

Dragule, sunt obosită din oficiu. Iar n-am poftă de nimic. Expoziţia de război m-a obosit? Poate. Totul, lipsa de sens imediat. Ce e de făcut? Mă apasă tristeţea. Poate că e mai bine să intru într-o recluziune totală. Ieşind totuşi din aceea a doliului. Muzica îmi face bine.

Întoarsă de la Institut veneam agale fără grijă acasă. Acolo am găsit linişte şi *libertate*. Evident, e o condiţie de trai plăcută. Sigur dacă ai fi fost în viaţă şi plecat în provincie nu aş fi simţit tristeţea, dar acum fiindcă tu eşti dus simt ca o diminuare care mă degradează. Curioasă e inima omenească. Inima mea e seacă fără fervoare.

2 decembrie

Dulce drag, şi azi am fost la Maruca şi am ascultat muzică frumoasă. Am stat în dormitor. Maruca în pat, Maestrul cânta alături. Am ascultat cu încântare şi cu „o infinitate” ce spunea el din uşă când venea să ceară voie să cânte o bucată sau alta. Când ea a spus „astăzi e pentru mine”, el a răspuns cu vocea de violoncel, „dar totdeauna e aşa”. Cu ce căldură şi bunătate! Azi avea ochii mari, deschişi, luminoşi. Mi-a strâns mâna bine, cu căldură, amical. Ştie că-mi face bine. Ce sentiment bun trebuie să aibă acela care ştie că mângâie un suflet. Maruca – o revelație de simțire şi gândire înaltă, directă, bogată, autentică. Pe de altă parte, un egocentrism care o diminuează. Ea e făcută pe o măsură mare. Asta trebuie să îl fi şi atras pe Enescu. Pe lângă ea am impresia că sunt uscată. Ea are o vitalitate – până la setea de infinit. Scrie splendid fiindcă scrie cu sufletul. Expresii formidabile fiindcă directe, fără a fi cernute prin rațiune. Stil inspirat, dar fără exaltare uşoară şi ieftină, mare putere evocatoare de adâncuri. În ea, ceva de dincolo de ea. Menaj adevărat excepțional. Înțeleg că el nu a mai putut iubi altă femeie. Poate să fie capricioasă, chiar egoistă, uneori greu de suportat, are totuşi în ea o plinătate de viață, un izvor viu, nesecat, un dor mare, aprins, care o face încă frumoasă, de stil, mare, şi când te desparți de ea nu o uiți, te urmăreşte. Iată, mi-e dor de ea. Pe el îl simți în altă sferă, dincolo, e ca soarele şi stelele – el îți dă, tu nu-i poți da nimic. Ochi ce văd departe, dincolo de tine. Pui drag, te-am chemat cu toată dulceața ce e în mine. Maestrul suspina prin Bach, Fauré, Corelli. Eu îți trimiteam din mine fata de la Marburg. Îmi surâdeai. Fantezie, nădejde, sau reala ta prezență? Maruca m-a întrebat cum pot crede în învierea omului. Nu pot să spun de ce şi cum pot. Pur şi simplu când vrea Dumnezeu să mă susțină, cred, când nu, cad în marasm. De cinci zile nu fac nimic decât ascult muzică. Se întâmplă acum ceva în mine. Zilnic sunt tot mai eliberată de rămăşițele unui doliu extern, deşi sincer. Nu doresc să ies din singurătatea mea, aproape că mă duc din datorie şi politețe, acolo aş vrea să mă vâr sub pian, la întuneric, dar când plec, parcă am lepădat o piele, mă simt renăscută şi *nu e numai muzica*, dar şi prezența unor oameni *capables de Dieu*[59*] sub aspectul frumuseții. Cred că Enescu crede în Dumnezeu direct, comunică cu El. Ea s-a oprit în frumusețe? Nu ştiu încă. Trebuie să-i vorbesc. Am sentimentul că sunt săracă şi searbădă.

Peisajul alb sub lună tot mai plină, Biserica Albă[73] îşi merită numele în mijlocul zăpezii şi în lumina lunii, mai albă ca zăpada din jur, un Bucureşti polar, astral, când eu vin singură spre casă, liberă, descătuşată, un spirit pur. Dar şi durerea singurătății se face altceva: *sentimentul uscăciunii.* Prin tine aflu însă raportul meu cu Dumnezeu.

3 decembrie

Zi plină. Dimineața Consiliu în care am încercat o faptă bună – să aducem pe elevul bănuit de gardian pe calea cel puțin a încrederii în profesorii Academiei. Se pare că la nenorociții de rătăciți prinşi la Băneasa s-au găsit manifeste în care sta scris că duşmanii lor sunt părinții şi profesorii. Lecție simpatică, apoi muzică.

Enescu avea azi o mască tragică, uneori severă. Azi trebuie să fi fost obosit de atâta lume, adică, mai bine zis, cred că avea nevoie de singurătate. Pe Maruca nu o văd efasându-se[60*] pentru a-i respecta singurătatea, nu că nu vrea, dar ființa ei întreagă e dominatoare, nu în sens că dă ordine, dar în sens că se impune, fără voia ei. E o natură teribil de bogată, de stăpân autocrat. El e singurul pe mărimea ei, fiindcă e de un infinit devotament. Cel puțin aşa mi se pare. Privirea lui caldă, duioasă, surâsul recunoscător ce îi adresează când ea e mulțumită sunt gesturi de dragoste fără margini, necântărită, liberată de severitatea reciprocității. Ori le văd eu pe toate altfel, fiindcă am învățat de la Moarte? Perspectivă nouă. Biletul ce mi-a scris Maruca m-a bucurat fiindcă e adevărat – femeia asta e veridică. „Alice, il me semble qu'un rayon nouveau de lumière est entré avec vous dans ma vie."[61*] Oare a influențat-o Marie [Odobescu] şi reputația de bunătate ce mi s-a făcut? Sau realmente degajez un calm şi o lumină binefăcătoare? Întotdeauna mi s-a spus. Tu ştii mai bine acum dacă sunt de calitate bună sau mediocră. Am epoci de secătuire. Aşa sunt acum, dar am totuşi o bunăvoință, plecată înspre oameni. Nu fug de ei în nevoia mea de singurătate, dar mă feresc de *fatras*[62*]. Îmi ajunge numai Esențialul din ei. Vocea Maestrului o am în ureche. E de o muzicalitate încântătoare, ca şi privirea. Uneori ochii sunt metalici, incandescenți. Cu Marie descindem amândouă pe registrul mediocru al vieții noastre. A amuzat-o comparația: „noi două putem fi puse în ecuația rezolvabilă". Maruca are imprevizibil în

formularea ei. Ea, descătuşată, noi în căpăstru. Tot mai mult înțeleg cât am fost de timorată sau pură, nu ştiu, în tot cazul fără gustul fructului oprit. Nu m-a bucurat decât ceea ce se putea arăta la lumina soarelui. N-am gustul nepermisului ca atare. *En somme*[63*], sunt un carton bine decupat, care nu vibrează până a sparge ceva. Totul prea cuminte în mine. La tinerețe era puritate, modestie, cuviință. La bătrânețe mă tem să nu devină habotnicie, rutină şi anchiloză. Sunt eu un om Liber? Nu s-ar zice. Libertatea să fie numai în înfrângerea ordinii? Aş crede ultimul lucru dacă aş fi fost capabilă şi de dezordine, odată! Pui mic, te las. Simt că tu nu te mai interesezi de mine, că eşti aiurea! Altfel cum se face că nu mai vii în vis? Ori eu m-am distras, mi-am îngroşat coarda ce vibra la prezența misterioasă? Pui drag, eşti? Azi am întrezărit pe stradă posibilitatea neființei după moarte, fără revoltă! Sunt oare obosită? Îmi vine să scriu adio. De ce? Te iubesc, a ta.

6 decembrie

Sf. Nicolae! Ce amintire din trecut, că şi tu, şi Colea, şi Nicuşor, şi Maica erați cu noi! Azi-dimineață Biserică şi cimitir. Dejun cu Nicu şi Aurora, seara la Mircea cu Valérie. Parcă nu mai sunt aceeaşi ca altădată. Totul se reduce, se simplifică, devine pentru mine mai neesențial. Când m-au adus acasă era o ceață luminoasă în jurul blocurilor şi luna stranie sus pe cer, peisaj din altă lume. Sunt obsedată de lumea voastră. Pierd ultimele zile terestre, tinzând spre malul celălalt. Aşa am pierdut toată viața „tinzând" spre ce? E atâta durere şi răutate pe lume, că mă întreb ce rost are acest furnicar de oameni, animale crude şi cu aspirații!? E plauzibilă teoria că sunt şi existențe superioare. Dar de unde să ştim? Noi, ființele hibride, din două medii, nu suntem buni pentru nici unul! Englezii astă-noapte ne-au declarat război. Dacă nu ne retragem la Nistru. *Et après*[64*]? Ar fi bine să-i putem asculta? Eu aş dori-o, dar e bine pentru noi? Nu mai vreau să mă tot gândesc la ce nu pot să rezolv. Fie voia Domnului! Pusy cu foc.

7 decembrie

Dragoste, azi concert splendid la Enescu. Lume cam prea multă, dar în colțul meu am stat nestânjenită. M-a răscolit Schumann, am urlat şi în fața maestrului. I-am spus că operează o vindecare şi mi-a răspuns: Dar asta este misiunea muzicii! Ochii de vultur cu care a privit soarele. *Parsifal* a fost o „mândrețe", sau mai bine zis o mutare în altă lume, mai bună, mai pură. A fost superb – şi n-a mai adăugat nimic – aşa se cuvenea. El sta cuvios în fața pianului. Cu ochii închişi, cu un profil de împărat roman. Niciodată n-am avut revelația mai netă a nobleței lui care îl ridică peste toți ceilalți. În fond, el condescinde spre noi. Şi Maruca era astăzi superbă, regală. De ce răspândesc unii oameni zvonuri vulgare? Minciuni sau deformări – nu îi ating. Tot mai mult muzica mă întăreşte, mă însănătoşează. Efect treptat acumulat. Tutu Georgescu[74] e splendidă şi plină de viață şi o cred plină de suflet. Este primăvara, tinerețea. Frumusețea ei era la locul potrivit în valurile muzicii triumfale. Florica P. era nouă. Un pic stânjenită. Te-am simțit lângă mine azi la muzică şi la biserică. Mă doare capul, am amețeli. Oare tensiunea? Te rog, păzeşte-mă de vreo apoplexie.

Chestia cu ultimatumul Angliei nu mă înspăimântă. Sunt sigură că nu ne vor bombarda. Singurul dezagrament e iar întunericul. Te iubesc, dă-mi o noapte bună, cea trecută a fost gen coşmar.

8 decembrie

Pui dulce, acum paisprezece luni, ce catastrofă, la ora asta eram o femeie făr țel, fără orizont, o epavă. Mă culcasem pe brațul tău şi aşteptam să mor şi eu. Tu dormeai liniştit, cu un zâmbet ironic pe buze. Numai paisprezece luni au trecut şi azi am vorbit la radio, ieri am fost la muzică, râd, aştept evenimente, trăiesc! E oribil cât de puțin depindem unii de alții! Desigur, Dumnezeu, în mila lui cea mare, a inventat pentru noi această legătură cu viața; eu nu cred în *uitare* căci eu nu te uit deloc, mai puțin chiar decât când erai aici. Căci, când erai dus la treabă, sau noaptea în lumea pe care eu nu o cunoşteam, îmi depănam gândurile separat de tine. Acum însă, te iau pretutindeni în mine. Nu e gând să nu-l împărtăşesc cu tine, i-am uitat pe toți ceilalți pentru a mă identifica cu tine. Dacă eşti, trebuie să simți asta. Azi-noapte te-am visat că-mi telefonezi, ți-am auzit vocea ca de departe, tu-mi vorbeai de bilete de teatru şi că stai la un bridge. M-am gândit eu aseară

la ceva analog, sau ai venit tu de departe spre mine? Teribil îmi e dor de tine, pesemne a fost scris să mor de dorul tău, iar tu când erai prezent să mă chinuieşti. Pesemne că noi aveam să ispăşim altă viață, în care tu îmi vei fi fost copil pe care l-am neglijat. Aş vrea să ne întâlnim, dacă ne mai încarnăm iar ca soți, eu tot femeie, şi să te iubesc nu cu slăbiciune, dar cu dăruire totală, fără a păstra nimic din „personalitatea mea inalienabilă”! Acum aş şti să te iubesc cum tu, desigur, o doreai, când te plângeai de mine că sunt egocentristă. Trebuie să te fi iubit altele aşa, dar acelea nu te interesau pe tine. Desigur exagerez şi deseori mă chinuiesc: de la început m-ai părăsit pentru altele, fiindcă firea ta era instabilă. Totuşi, eu aveam atâta dragoste în mine încât dacă ai fi fost blând ai fi făcut din mine ce voiai! Dar de ce să mă mai chinuiesc, măcar de aş şti că ție îți face bine! Trăiesc între vis şi viață, cu tine. Uneori mă deştept din vis noaptea. Visuri incoerente, obscure şi îmi zic: oare viața de dincolo nu e un fel de vis? Un fel de viață ireală, fără acțiune asupra realului? Iar cu cât spiritul e mai adaptat, cu atât realul apare mai net? Voi însă socot că puteți constata şi ajuta spiritul, dar nu puteți modifica realul. Ori puteți? Azi am avut dorința sau impresia că tu mă păzeai pe drumul spre Radio. Pui dulce, te las. Ce va fi oare cu războiul intrat în faza nouă de azi, de când Japonia a atacat cu atâta vehemență? Oare nu e tot lucrătură nemțească? Dumnezeu să dea dreptate celor agresivi? Tu ştii şi aştepți sau aştepți şi tu finalul? Vino iar, dragul meu.

9 decembrie

Dragule, azi zi plină de lume. Dar seara liniştită. Dimineața mi-am dat osteneala să-l conving pe Costel de existența lui Dumnezeu. Felul lui de a crede în Dumnezeu este ascuns de un vid pe care trebuie să-l lămuresc.

Întunericul pe străzi e fioros, avem un singur avantaj: liniştea acasă. Azi am fost fericită că te-am visat. Te sărutam, te țineam de mâini şi vorbeam amândoi. Ce? Nu ştiu. Dar sunt fericită că ai venit. Parcă alta e lumea după ce te visez. Te ştiu undeva. Să fie numai iluzie? Dar sentimentul meu că eşti prezent nu e şi el o realitate?

11 decembrie

Ce zi obositoare azi! De dimineață voiam să lucrez, a venit Mariana Bogdan, conversație. Apoi dejun la Conservator. De la 3,30 la 6,00, Părintele şi Georgeta, pe urmă Marius Nasta. Bulgăroaicele foarte bine. Occident în plin. Şi bărbatul e la fel, multă ținută, oameni foarte interesanți. De unde am scos-o noi că sunt mai simpli ca românii? Seara au râs cu copiii şi cu A.M. Nou? Nimic. Dar Buby mi-a dat nădejde pentru America. Ei construiesc *un vapor pe zi*! Până la urmă tot ei vor învinge. Dar bulgarul spunea că ştie de la ministrul lor american: dacă învinge Anglia, ne dă în sfera de influență rusească. După el, singura noastră scăpare ar fi numai victoria germană. Nu mai pot dori nimic decât să facă Dumnezeu dreptate. Până la urmă toată viața nu mă mai angajează intim. Iar încep să mă îngrop sufleteşte. Anul trecut, durerea mă spiritualiza. Acum mă îmbâcsesc. Îmi trebuie singurătate pentru reflecțiune. N-am să mă duc la franțuji duminică, prea multă lume. Mă voi duce înainte să văd expoziția cu Renoir. Va fi destulă lume acolo. Mă voi duce însă numai la cursuri. Nu vreau însă recepții. E o manifestare pentru Franța. Acum sunt ca o iască. Nu ştiu ce vreau. Nu mai vibrez. Am păcătuit desigur vorbindu-i pe nemți şi pe japonezi de rău. Trebuie să-l las pe Dumnezeu să-i judece. Îmi lipseşte muzica lui Enescu. Azi am făcut un mare sacrificiu neducându-mă acolo.

12 decembrie

Dragoste, azi m-a podidit rău dorul de tine. Mă simt fără căpătâi şi fără rost. Mă apucă jalea, nu am poftă de nimic, nu mai am rădăcini. Azi doream să mor. Seara Aurora, Nicu, Nellu. Aş vrea să le pot da o bucurie. Te iubesc groaznic. Vino!

13 decembrie

Puiul mamei, azi muzică superbă. Eram puțini. Japonezul foarte mediocru. Dar Maestrul mai în formă ca de obicei. Neobosit. Descifrarea simfoniei

japoneze *Ca în cer* – o orchestră întreagă la pian. Era parcă un om nou, *fremătător.* Izvor viu, noi toți gândaci, el om, ieşit din mâna lui Dumnezeu. Noi vorbim cu el, îndrăznim, ca şi cum ar fi ca noi, dar în asemenea momente îți dai seama că el e un Titan, că poartă în el o lume. Tot aşa simțeam în preajma Domnului Iorga. E măreț. Azi ochii îi scăpărau. Mâine numai Marie şi cu mine? Ce fericire ar fi! Azi-noapte erai atât de drăguț! Glumeț. Ai plecat cu pachetul de mărgele. I-am visat şi pe Colea şi pe mama azi-noapte. Şi… perdele roz brodate. Ce or fi toate astea? Cert e că tu nu ai vrut să-mi laşi mărgelele, lacrimile. Dragule, e timpul să mă struneşti, nu prea mai fac nimic serios. Seara cu Maricica e foarte bună. E drăguță şi atât de feminină când îşi dă drumul. Cum s-o măritām, puică? Trebuie să-şi facă un rost. Mâine iar e zi plină. Dar tot vreau să trec pe la tine.

14 decembrie

Azi iar muzică splendidă. Veracini, Brahms, Schumann, şi ca final *Tristan şi Isolda*. Mi s-a ridicat părul în cap de emoție. A fost atât de plin, de definitiv, accentul dragostei absolute. Conversație neaşteptată cu Bizy Diamandy. Seamănă cu Linca de acum douăzeci şi cinci de ani! Nu mă mir că-ți plăcea. Dejun la Mimy [Spandonidi]. Aşa drăguț din partea lor că s-au gândit să mă cheme la curcan. Familia! Ce frumos, ce cald, ce bine! Sunt pedepsită că n-am avut copii. Cum am păcătuit? Tu ştii acum rostul evenimentelor. Eu doar presimt un rost, dar nu mai mult. Dragoste, conversația cu Puff impresionantă. Cred că vrea să stea de vorbă cu mine singur, de chestii religioase. Te rog pe tine, ajută-mă, şi pentru bătrânele mătuşi ale Isei. Cum am putea ajuta pe Sanda Iosif sărăcuța, care s-a sinucis şi cere verilor ei să-i aprindă lumânări spunând că suferă teribil? Mă voi ruga pentru ea din toată inima, dar tu, dragoste, dacă e voie, du-te s-o consolezi. Vreau să mai citesc puțin. Vii să mai citim împreună ca odinioară? Ce bună era tăcerea noastră în doi. Când te întrerupeai să-mi comunici ceva din cartea ta, uneori mă supăram, alteori ne bucuram împreună. Ce vremuri bune! Ce e posesiunea trupească, pe lângă ce era contopirea noastră în aceeaşi dragoste a lui Dumnezeu! Cât mai durează despărțirea?

15 decembrie

Dragoste, acum 27 de ani azi, vorbeam la Boteanu, terminam seria de conferințe, primisem enorm de multe flori albe. Visez? Viața îmi apare ireală. Azi m-am dus la Aurora seara, toți acolo. Mă simt bine la ei. La Marietta însă, veşnic discuții, disensiuni, țipete. Noi nu ştim să ne purtăm cu bărbații, toate trei am fost pisăloage, devotate, bune, dar pisăloage cu bărbații noştri. Marietta mai mult din noi toate, vede mai strâmt, încăpățânată foc. Zambaccian simpatic, tablourile de Renoir proiectate – superbe. Mâine mă duc să văd aceste tablouri la lumină. Fac cunoştință cu doamna Manu. Femeie foarte bine – de ce spunea Zeta că e oribilă, sau cam aşa? Îmi pare bine că Irinel e fericită. Pui mic şi drag, eu trăiesc intens ziua. Acum nu. Cum vrea Dumnezeu. Sper în El pentru ca viața să fie suportabilă. Prea am luat-o greu şi prea nu am vrut să am şi eu bucurii mai uşurele: distracții mondene, cinema, teatre, cărți etc. Am redus viața la strictul ei: acasă şi la şcoală – restul, din datorie familială şi prietenească, căci din propriul impuls nu m-aş duce nicăieri.

16 decembrie

Scumpule, azi e Sf. Zoe. Ce amintiri! Pe vremuri mare tămbălău la tanti Zoe, tanti Vatzica – ce ospețe! Azi am stat bolnavă şi singură acasă! Plecarea „Stopilor" nu mă miră, oameni primitivi, nu cunosc obligații față de neamul lor. M-au lăsat singură. Iau lucrurile aşa cum sunt, fără tragedie. Trec peste micile mizerii ale vieții. În fond se poate trăi şi fără femeie de serviciu. Cum se trăieşte în străinătate. Mâncând în oraş sau comandând să mi se aducă de la restaurant. Voi vedea, aş realiza şi o mare economie. Marietta şi Aurora drăguțe foc. Valérie prea ocupată. Te aştept.

22 decembrie

N-am mai scris fiindcă mă culcam bolnavă şi frântă. Dar tu ştii, dragule, că eşti cu mine fără încetare! Ieri m-am împărtăşit, simt că mi-a făcut nespus

de bine. Ce coincidență (sau a fost un semn) că prima doamnă ce se împărtăşea se chema Stela şi că înainte de a-i auzi numele, eu l-am gândit! Te tot rugam să-mi dai un semn. L-am luat ca atare, fusesem profund nemulțumită de mine, prea nu mă gândesc la Iisus decât din datorie, şi prea fac tot ce fac pe jumătate şi parcă între vis şi viață. Mă dezgust prin inconştiență, mai bine zis prin neparticiparea mea reală la vreun registru de viață. Totul e ca şi cum aş trăi *între două lumi.* De aceea m-a atras atât de mult Montaigne. Azi te-am visat atât de tandru! Dar şi în vis ştiam că tu eşti vis şi mă temeam să nu-ți pierd chipul. M-am visat la Paris, la doamna Desjardins. Trebuie să le scriu. Îmi e foarte dor de ei toți. Ieri pom de Crăciun la Academie – foarte frumos. Atmosferă caldă, o familie. Mare merit are Jora. Revista noastră drăguță, amuzantă pentru cei care ştiau ce se petrece în clase. Mi-ar fi părut rău dacă nu ar fi avut măcar puțin succes. În fond o copilărie, dar cu voie bună. Au cheltuit pentru vasul meu chinezesc! Dansau. Mă gândeam ce lipsă de solidaritate pe lume! Unii mor sau suferă, ceilalți vor să se bucure. Aşa a fost şi în războiul trecut, pesemne aşa trebuie să fie, pentru compensație. Totuşi, ca şi Marica, am impresia că această exuberanță e un paliativ, că nimeni nu e bucuros în sufletul lui!

Vestea de azi, preluarea comandei de la Brauchitsch şi asumarea ei de către Hitler, m-a izbit în piept! Semn prost. Oare nu se răscoală soldații? Şi apelul lui către soldați îmi sună foarte smerit, ca o rugăciune. Oare i s-a apropiat ceasul ispăşirii? Doamne, dacă Tu vrei, îl pocăieşti şi îl duci spre Pace. Facă-se voia Ta!

Azi la Enescu: Bach, Mozart, Beethoven, Wagner. Îmi vine a scrie: *Divin.* Toți suntem imitații, el Om cum a ieşit din mâna lui Dumnezeu! Şi cât e de amabil şi de bun! Cum să-ți mulțumesc, pui mic, că mi-ai pregătit această fericire, de a asculta muzică de această calitate şi a asculta pe Enescu de aproape. Am simțit ca o umilință că n-am trăit în preajma lui Ioan Cantacuzino. Văd că îmi vine compensația cea mai mare acum! Aseară conversație bună cu Rory. E atât de sinceră şi de clară. Mimy a noastră e mai puțin limpezită, sau aşa cred eu. Dulce, drag de tine cu melancolie şi o tandrețe dureroasă.

23 decembrie

Dragule, azi zi de Ajun. Altădată veneau copiii, ai A.C.T.-ului. Azi au venit trei prieteni şi Mariana cu flori pentru tine. Cumpărături teribil de scumpe – nici măcar nu poți face plăcere cu ce cumperi! Totul anost, trist, fără rost. Poate doar sentimentul Marianei, un lucru frumos, adevărat, bogat. Principiile? Tot relative sunt şi bățoase! La anul? Poate sunt cu tine. Te rog atât: să mor eu prima dintre toți ai noştri. Îmi e frig. Sunt fără vlagă. Tu ştii ce gândesc. Mâine vin pe la voi.

25 decembrie, ora 2,30 noaptea

După slujba de la miezul nopții, am ascultat radio Londra – cântece religioase. E tragic să trăieşti oroarea războiului într-un moment în care se aud vocile de la mii de kilometri distanță vorbindu-ne de Dumnezeu. Ar trebui să fie o singură mare familie, şi nici măcar în familia cea strictă oamenii nu se iubesc cum trebuie! Azi la tine – trist. Nu-mi găsesc nicăieri locul. Nu vreau să-l mânii pe Domnul – poate că nu sunt destul de vitează şi nu dau drumul şi celeilalte voci din mine care e a bucuriei. Simt că nu mă potrivesc cu mulți, nu mai combat ca altădată, las pe fiecare în apele lui. Oare indiferență? Mariana şi Costel mi-au încălzit sufletul – ei s-au gândit şi la sufletul meu. Costel m-a mişcat trimițându-mi un brăduț şi vizitându-mă. E o afecțiune sinceră. Mariana, care mă însoțeşte la tine mereu, semn de devotament pe care îl dă numai afecțiunea. Toți sunt drăguți şi buni, dar tu ştii ce mă doare. Ai mei mă iubesc, dar afară de Marietta, pot să trăiască perfect şi fără mine! Pui drag, pesemne că m-am născut pentru ceea ce sunt, o izolată, nu din voia mea. Poate am curiozitățile mele, care-i fac pe ai mei să mă pună la o parte. Adevărul e că ei nu simt că şi eu aş avea nevoie de gândurile altora!

25 decembrie

Sunt tot mai străină de lume! Fetele spun că vreau să mă canonizez. Habar n-au ce e sfințenia, o confundă cu obiectivitatea. Sufăr să văd câtă pasiune falsă se pune în toate fleacurile, câtă nedreptate şi falsă demnitate – orgoliul

şi neomenia în mulți, în special la ai mei (iar l-au atacat pe Iancu Poienaru! Un biet suflet care a suferit). Uneori mă simt mult mai bine la ai tăi, sunt mai ordonați şi mai conştienți de datoria lor, mai generoşi. Fetele sunt uneori atât de exasperant de subiective şi egoiste! Valérie e insuportabil de violentă în opiniile ei, Marietta o risipitoare fără fund, mă întreb care o fi hachița mea, căci trebuie să o am şi eu pe a mea! Suntem prea personale. Dezagreabile pentru traiul social. Aş vrea să fiu mai egoistă, ca *să le impun.* Mă sperie uneori cât nu se privează de nimic şi cât mă lipsesc eu de toate, pentru ca să aibă tot ele îndrăzneala de a spune că eu sunt cea mai favorizată. Ele trăiesc ca cei mai bogați, eu atât de modest! Dar de la mine aşteaptă toate ajutor! Uneori mă dezgustă, îmi merit soarta! Cine n-are pretenții e desconsiderat! Acum nu ştie nimeni că eu nu voi avea cu ce să trăiesc până la viitoarea leafă! Că voi trebui să mă împrumut la doamna Popa. Iată, îți promit că mă voi schimba. Mă vezi indignată pe modestia mea idioată care îmi mai e şi reproşată pe deasupra, asta e soarta. Parcă te văd, tu râzi, ai dreptate. Mi-ai spus de atâtea ori şi tot nătoadă am rămas.

26 decembrie

Azi la Biserică, reculegere. Dejun simpatic la Marietta, mâncare perfectă; după-amiază, cu Georgeta, la Maricica. Când mă gândesc ce privilegiu! Am intrat prin camera Maestrului. I-am văzut papucii sub scaun şi halatul în cui – m-am gândit la Cella şi îmi ziceam încă o dată că cele dorite nu sosesc la adevărata destinație. Eu am fost foarte încântată de a intra în „sanctuar”, dar ce ar fi făcut Cella dintr-o astfel de întâmplare. Ascunsă în dormitor am ascultat mult mai bine. Mozart, Wagner *Moartea Isoldei*. Aş vrea să pot vorbi cu Maestrul mai intim. Am impresia că nu-l interesez, în fond de ce l-aş interesa. E foarte amabil, Maruca în schimb mă răsfață, spunând că las un gol când nu vin. Tutu [Georgescu], foarte drăguță, a sosit încărcată cu flori şi glaseuri şi e foarte tandră. Aş vrea să pot fi şi eu drăguță pentru ea. Pic de somn, mă oboseşte frigul. Mă încurc în socoteli până la capătul lui ianuarie. *Tant pis.* Nu mai vreau să trăiesc meschin. Cine ştie cât mai trăiesc? Eu mă rod ca să nu îmi întrec leafa, când voi muri puținul ce va rămâne va fi înghițit în trei zile. De ce să mă strâng eu de gât renunțând tot

timpul la cele mai necesare? Voi trăi şi eu bine restul… Pui mic, n-am dreptate?

28 decembrie

Iubitule, aseară n-am scris fiindcă muream de oboseală. Fac prea multe într-o zi! Mă oboseşte şi frigul. Azi am vizitat atelierul Tomaziu. Lucruri foarte frumoase, pline de vlagă. Dejun Nasta, foarte simpatic, apoi Sanatoriul. La Cella, săraca! Întors pe ninsoare – sentimentul izolării într-un oraş mare, străin. Tot mai mult sentimentul provizoratului, al nesiguranţei totale, un fel de curiozitate a morţii, adică a celuilalt tărâm. Oare sunt coaptă pentru el, sau voi recădea în neantul inconştienţei? Nu cred! Am avut momente dese de intuiţie superioară, puţin tot voi fi câştigat pentru dincolo. Nu sunt smerită când scriu asta, dar nu mai pot crede într-o credinţă timorată. Dumnezeu nu te vrea fals modest. Destul ştiu câtă mediocritate şi neputinţă este în mine, nu e nevoie să invent mai mult. Am uneori impresia, chiar foarte des, că m-am înhămat intelectual şi moral la mai mult decât sunt puterile mele, că trăiesc în efort continuu. Eu nu mă mai văd deşteaptă, mă întreb, oare cărţile pe care le-am scris nu sunt inspirate de vreo putere mentală neîncarnată „şi de calitate minoră”? Nu mai am în mine nici un gând, nici un imbold, nici o poftă de a scrie. Parcă s-a stins totul în mine. Te aştept, te iubesc.

29 decembrie

Pui mic, am obosit ieşind. Muzică la Enescu aproape zilnic, după vacanţă o mai reduc. Observ că nici nu mai citesc şi că mă las antrenată de una şi de alta, tot cu aceiaşi (familie). Simt cum se poate destrăma obiceiul de a ieşi. În fond, nimic nu mai contează, decât unele clipe de frumuseţe şi afecţiune ale celor din jurul meu. Invitaţie la Lulu [Nasta]. M-au mişcat teribil, toţi prietenii ăştia sunt f.f. drăguţi. Dar eu nu mai ştiu ce vreau. Azi la Nucu, fetiţa delicioasă, Manolică parcă s-a ramolit, oare aşa voi părea şi eu… Mirel cam pe gânduri şi fără entuziasm. Parcă îl roade ceva. Nu ştiu ce e

acolo. Plictiseală, grijă? Enescu azi absent, distant, singur. Eu cu mania de a tălmăci străfundurile. În realitate puțini trăiesc cu adevărat. Îmi adusei aminte de o seară la „împăratul” şi Coana Stela – voi jucați toți, eu citeam în birou, tu, şic foc, veneai să vezi ce fac şi îți părea rău că stau singură. Ce bine era pe atunci, aveai zile când erai atât de tandru şi bun! Aveai altele oribile, dar era atât de bine, fiindcă eram amândoi! De ce n-ai fost rezonabil? De ce, puiul mamei, făceai, în ascuns de mine, cele ce te-au răpus? Nu ştiu cum ți-o fi ție, dar mie îmi e totul searbăd, gol. Îmi e atât de dor de tine! Ce bine ar fi să se poată reîncepe o viață cu ştiința trecutului, aş şti cum să te iau! Mai sever şi totodată mai pătimaş. Prea am fost mârmă şi fără flacără în trup, te iubesc adânc.

1*. În felul său (fr.).

2*. Îți lipseşte o singură ființă şi sala pare goală (fr.).

3*. Sfertul de oră (fr.).

4*. „Nu e nimic mai teribil decât Dumnezeu” (fr.), citat din lucrarea lui D. de Horwath, *Tinerețe fără Dumnezeu.*

5*. De la fr. *supplier*, a ruga, a implora.

6*. O înjurătură (fr.).

7*. Îngrijit, făcut cu grijă (fr.).

8*. Pământ al nimănui (engl.).

9*. El e foarte gentil şi amabil (fr.).

10*. Femeile se vor ruga, bărbații se vor lupta, Dumnezeu va învinge (fr.).

11*. De la fr. *rigoller*, a glumi.

12*. O viață ascunsă (fr.).

13*. E împotriva firii mele (fr.).

14*. Nu-mi trăiesc îndeajuns propriile mele stări (fr.).

15*. Surorile salvării (germ.).

16*. Eşti bucuros că ai lăsat în urmă aşa ceva (germ.).

17*. De la fr. *mater*, a îmblânzi.

18*. Suport special pentru pantaloni (fr.).

19*. De la fr. *talonner*, a hărțui; aici cu sensul de încolțit, înghesuit.

20*. Câştig mic (fr.).

21*. Timorată (fr.).

22*. De la fr. *froisser*, a jigni, a ofensa.

23*. O notă de tandrețe (fr.).

24*. De la fr. *interloquer*, a surprinde, a zăpăci.

25*. Nemulțumitul, ursuzul (fr.).
26*. Purtător de cuvânt (fr.).
27*. De la fr. *froler*, a atinge uşor.
28*. Reversul medaliei (fr.).
29*. Sânge tânăr (germ.).
30*. E o modalitate de a suporta viața (fr.).
31*. În trupul tău mândru (fr.).
32*. Glorioasa mea (engl.), epitet prin care Stelian Voinescu îşi exprima admirația pentru Alice Voinescu, adresat prima dată încă înainte de căsătorie, când aceasta îşi luase doctoratul.
33*. Măreție şi decădere (fr.).
34*. De ce? (germ.).
35*. Poveşti de groază (germ.).
36*. Lumea largă (fr.), aluzie la o călătorie în străinătate făcută de Ana Maria Musicescu.
37*. La prima vedere, pentru început (fr.).
38*. Cum poți fi pedepsit de propriile tale dorințe (fr.).
39*. Sunt rupte toate punțile (fr.).
40*. Ceva de dragul tău (germ.). E vorba de îngrijirea mormântului lui Stelian Voinescu de la cimitirul Bellu.
41*. Un aer înțepat de regină ofensată (fr.).
42*. De la fr. *mouvementée*, agitată.
43*. De a fr. *camper*, aici cu sensul de a părăsi.
44*. Nu-mi stă mintea la asta (fr.).
45*. De la fr. *caboche*, aici cu sensul de căpățână.
46*. Asta-i tot (fr.).
47*. Sunt în plus (fr.).
48*. Cine se vrea înger face pe prostul (fr.).
49*. De excepție (fr.).
50*. O mare doamnă (fr.).
51*. O văduvă abuzivă (fr.).
52*. Pe loc, imediat (lat.).
53*. Te-ai născut din nou, te-ai înnoit (fr.).
54*. Legământ, jurământ (fr.).
55*. Împotriva voinței sale (fr.).
56*. Greşeală, vină (fr.).
57*. Viața (fr.).
58*. Aşteaptă, aşteaptă (fr.).
59*. Aici, cu sensul de destoinici în fața lui Dumnezeu (fr.).

60*. De la fr. *effacer*, aici cu sensul de a sta în umbră, de a trece neobservat.

61*. Alice, mi se pare că, prin dumneata, în viața mea a pătruns o rază de lumină (fr.).

62*. Aici, cu sensul de adunătură, lume amestecată (fr.).

63*. Într-un cuvânt (fr.).

64*. Şi după aceea (fr.).

1942

1 ianuarie, 5 dimineața

Ce urare e valabilă pentru tine? Aş vrea să fim împreună, total, fără disensiuni, pentru veşnicie.

Azi la Enescu am suferit. Sonata I de Brahms şi mai ales a III-a m-a tulburat iar; te vreau prezent şi nu te pot imagina în starea ta actuală. Sfârşitul acestui an în muzică, flori, atmosferă de cultură paşnică şi înaltă. Oare să fie sfârşitul civilizației europene în anul acesta? E ceva în aer care îmi sugerează această idee. La Mircea foarte simpatic, la Doctoraş fără antren la început, ceva greu în aer. Mimy foarte preocupată intim. Mişu a venit să-mi facă complimente pentru coafură – intenția foarte drăguță, eram extrem de „babă" şi voia să-mi dea impresia că sunt bine! Un gest ca ăsta valorează mult mai mult ca o admirație momentană. Copiii drăguți în cearta lor ideologică. Maricica frumoasă, dar plictisită. Mi-e dor de reculegere, peste cinci-şase ore la Biserică. Te aştept. Nu mă lăsa.

1 ianuarie

Dragoste, totul anost, îmi e dor de tine. Frig îngrozitor, lună plină, lumină ca din altă lume. De ce nu vii deloc? Impresia că m-ai părăsit. Insuportabil! Viață fără gândire, fără reflexiune, zi anostă. Încerc mâine să mă baricadez. S-o putea? O doresc. Viața mi se pare lipsită de sens aici. Oare nu mai e nimic pe urmă, mare păcăleală ar fi! Te aştept.

2 ianuarie

Azi două bucurii. Scrisori. Mare emoție când mă apropii de Irinel. Are ceva puternic în ea care mă stârneşte. E plină de viață, de posibilități. Îi urez să şi le împlinească alături de soțul ei, care pare foarte bine. Morgate m-a îndrăgit, mai puțin copil şi foarte sever cu noi – ecoul mediului diplomatic, dar foarte simpatic. Maricica dusă pe gânduri, Marietta în draci, Puff otrăvit. De ce? Îl plictiseşte plecarea la Sibiu? Are vreo decepție? Eu însă simt plictiseala în aer, o nelinişte, ce o să mai vină? În mine e ceva care se isprăveşte: nădejdea. Nu mai aştept nimic pentru mine, personal, aşa spuneam şi acum doi ani. Cobeam ca o proastă. Cine ştie dacă nu va veni timpul să gândesc cu jind la zilele de acum fără rost! Cum o vrea Dumnezeu! Tu te vei îndura de mine să mă salvez la timp. Parcă te aud cum îmi spuneai, după ce făceai vreo prostie, că voi plânge când vei muri tu! Eu nu puteam crede aşa ceva. Mă vedeam pe mine plecând prima. Tot tu ai avut norocul să scapi mai întâi şi să nu ai de suferit. Muzica mi-a alinat aleanul după tine. Pe de altă parte însă, cu cât durerea se estompează, cu atât sunt mai goală. Uneori când realizez în gând câte îmi făceai, cât mă chinuiai, mă apucă paraponul parcă ai fi aici, parcă eşti iar prezent. Te aştept să-ți spun fel de fel, clipă de clipă tot ce ne desparte. Mă rezonezi: „de ce nu te bucuri de linişte, de libertate, ia partea pozitivă a evenimentelor!" Zadarnic! Gândul că tu ai putea fi trist de independența mea de tine îmi taie orice inițiativă. Mă înham la jugul tău, acum ca şi până trăiai tu. Cred că e o infirmitate sufletească, o lipsă de conştiință justă a dreptului şi a datoriei. Mă domini nevăzut cum mă dominai când trăiai. Soartă. Te aştept cu foc. Te rog, nu mă lăsa fără vis.

3 ianuarie

Iar zi supraîncărcată! Cum să fac să scap în unele zile de vizite? Ce să fac? Roda a spart vasul de la Maica. Parcă s-a rupt încă o legătură cu trecutul! Ascult fetişcanele acestea făcându-şi mărturisirile, înțeleg că a trecut o epocă şi a început alta. Descumpănită, „lumea" mondenă mă agasează, nu mai pot suferi papotajul. Trebuie să mă apuc iar de lucru, altfel nu rezist. Vis curios, tu mă provocai, eu criză de inimă, jos se vedea o apă ce fumega. Ce o mai fi? Trec printr-o epocă grea – e oare finalul? Voi încerca să mă agăț de viață, cu tot soiul de mijloace, altfel *omor* timpul şi e un păcat. Nu

mai pot trăi decât prin reflexiune, simt că pot, nu trebuie pierdut prilejul de a reflecta. Mă prepar pentru „mentalul" de dincolo, vin să te întâlnesc. Ajută-mă, dacă trebuie să trec. Nu mai doresc nimic! Nici aici, nici dincolo. Totul e în suspensie. Ca înainte de furtună? Aştept, dar fără nici un gust. E veridic? Sau mă forţez eu să fie aşa? Nu ştiu să desluşesc între impulsuri şi voinţă. Mijeşte un dor de Pontigny în mine, de Occidentul de odinioară. Ajută-mă să reînviu, să voiesc reînvierea.

4 ianuarie

Dragule, e târziu, dar nu pot să nu scriu ce bună seară am petrecut la „muzică". Deşi decisă să nu mă mai mişc de acasă şi să mă închid, n-am putut rezista telefonului Maruchii, m-am dus, era prea tentant: numai patru persoane. Teama că n-aş vrea să mă întâlnesc cu Ghita Shapira[1], cum fac alţii! Ce rea poate fi lumea, mai bine zis ce capete şi inimi strâmte. Pentru noi, puţinele care am fost, o recompensă! Mozart (*Sonata a XV-a*), Beethoven (a III-a), Schumann (I-a) şi Andantele dintr-un quatuor de Beethoven, care a fost perfecţiunea muzicală la pian. Florica[2] plângea, Smaranda [Atanasoff] plângea, eu simţeam că se topeşte în mine toată negura omenească. Trebuie să-ţi spun cât m-a înduioşat Maestrul când s-a apropiat de Maruca şi de mine care stam lângă ea, spunând, cu lacrimi în ochi: „amândouă, mătuşa şi nepoata, plâng!". A pus-o în legătură cu boala Valenţei şi m-a întrebat pe mine cum îi merge. Îl simt atât de bun şi adânc uman! M-a mai impresionat înalta înţelepciune cu care priveşte cataclismul mondial. Nu acuză oamenii, explică cosmic, ca o mare furtună care s-a adunat din cauze multe, acumulate, îndepărtate. Felul obiectiv, calm, fără tristeţe, fără melancolie, *olimpic* şi totuşi cald, uman, cu care priveşte *necesitatea*, îmi aminteşte de Goethe al *Afinităţilor elective*, al lui Wilhelm Meister şi al *Anilor de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. Îmi aminteşte mult de Goethe, în special în privirea extraordinară, care vine din adâncuri. Are ceva de email în ochi, ceva extrem de strălucitor şi straniu, în sensul că vine din regiuni străine de comunul muritor. Când râde sau când glumeşte, are ceva de copil în ochi, dar când cântă sau când spune lucruri adânci, ca azi, atunci are privire de vultur, privire cu soare în ea, cu săgeţi de lumină. Asta e, cred că am găsit analogia, nu e metal în ochii lui, nici email, e soare

săgetător. Culoarea spiritului pur. Doamne! Ce bun eşti Tu! Îmi trebuia să mă scald din nou în uman superior, îmi era dor de Pontigny şi mi-ai trimis Muzica şi pe Enescu. Pui mic şi drag, te vedeam intrând şi ieşind pe uşa din dormitor, cu blana şi pălăria, cu mâna pe batistă, grăbit şi viu mi-ai făcut bezele. Iar când după-masă râdeam toți ca nebunii de dansul Florichii, tu râdeai cu lacrimi şi tuşeai de râs. Uite, îți simt mâna umedă şi rece, luând-o pe a mea s-o săruți! Dragoste, cum e cu putință să păstrezi senzații atât de vii?

Maruca şi-a meritat soarta de muză. Cu atâta grație, fără fasoane ne-a invitat la o masă simplă. E o viață şi o prospețime în ea! Mă gândesc într-o mică pauză într-o zi să-i aduc o cutie de bomboane pe care să scriu câteva cuvinte. M-a împrospătat şi muzica şi râsul. Florica are dreptate: o execuție perfectă e aceea la care răspunzi „aşa aş fi cântat eu!”. Pesemne că perfecțiunea te sileşte să ieşi din tine până la extrema limită a posibilităților tale, adică până la perfecțiunea ta! Aşa a fost azi. Astă-seară am aripi!

5 ianuarie

Puiule drag, visul de azi-noapte înseamnă că poate peste o săptămână vin la tine. Mama îmi făcea bagajul şi eu ştiam că plec după o săptămână. Mi-aduc aminte că am visat-o pe mama cu opt zile înainte ca tu să mori. Cum va vrea Dumnezeu! Tu nu bănuiai, cu trei zile înainte, că vei pleca! Poate toată muzica din această ultimă lună a fost mijlocul de a mă limpezi, căci dacă scrutez trecutul, Dumnezeu mi-a dat la fiecare moment de mare nevoie, când mă pândea ariditatea, ceea ce m-a ajutat să mă salvez din ea. Primul voiaj la Paris, Pontigny, Oxford. Moartea ta a fost încercarea supremă pentru credința mea – am trăit tragedia, sfâşierea în două. Acum, când rana se cicatrizează, când simțeam golul, lipsa de sens pământesc, singurătatea nefecundă în mine, iată – muzica zilnică – şi de ce calitate! Muzica pură ca azi (Mozart şi Schubert: *Neterminata*), care mă leagănă, parcă m-ar cerne, scoțând din mine orice zgură, alegând din mine numai lumina. Oare nu e aceasta ultima etapă în care poate tu mă pregăteşti pentru lumea cea luminată? Simt că tot aş mai rămâne pe aici, nu doar cu gândul că aş fi mai de folos ca alții, dar din obiceiul de a tărăgăna plecarea. Tu plecai brusc, inopinat, aşa ai plecat şi dincolo. Eu rămân printre cei din

urmă, dintr-un fel de inerție şi de timiditate, gândul că ar trebui să plec luni îmi e dezagreabil fiindcă ar trebui să-mi fac dulapurile, să pun lucrurile la loc şi îmi pare rău pentru Marietta, care ar fi dezamparată[1*]. Valérie, Maricica, Jean Paul, Ionel şi toți ai noştri ar suferi, dar ei au toți ocupații. Marietta nu are şi apoi ea simte în mine sora care ia parte la toate grijile ei. Cred că şi Aurora, Nicu şi Nellu mi-ar simți lipsa – şi Clasa! Dar toți trebuie să plecăm odată. Te rog mult, pui mic, fă să mor uşor. Nu-mi trebuie eroism. Mă simt un copil răsfățat, sper să mor într-o clipă de grație. Aş vrea să ştie toți cât îi iubesc. Oare de acolo voi putea să-i ajut, să-i păzesc? Îmi amintesc visul profetic de acum 20 de ani şi mai bine, excursia mea în astral. Nu e nimic de ce să-ți fie frică. Numai trecerea! Poate se face în somn, ca atunci. Aştept supusă.

6 ianuarie

Pui drag, e foarte târziu, nu ştiu ce oră, am citit Fontaine[3]. Cu o asemenea carte uiți multe. Am regăsit o *Permanență*[4]. Nu ştiu ce e cu mine. Impresia că voi muri. Accept calm. Nu mă lăsa, ajută-mă! Azi, foarte simpatic la El. şi Tilică [Burileanu]. Îi iubesc. Discuția cu Valérie despre Maricica, îmi pare rău, ştiu că o doare, dar trebuie să intervină, dacă se poate! Săraca! O fi obosit şi ea cu această continuă luptă. Îmi pare foarte rău de ea. Ce e de făcut? Maricica nu vrea să se mărite. Nici să trăiască pentru mulțumirea ei. Îşi bate joc de viață. Eu nu mai am nădejde că s-ar putea schimba! Are în ea elemente incalculabile. Ea aşteaptă totul, fără să mişte un deget.

7 ianuarie

Dragoste, am fost la Aurora astă-seară – ziua lui Nellu. Eram puțini. Îmi amintesc ce era acum trei ani! Totul trece şi se schimbă! Dimineața la Ionel şi Marietta, f. drăguț. Păcat că am provocat discuția cu Maricica. E neplăcută fiindcă vrea. Mă exasperează să constat că sunt reveniri de caracter care mă fac să cred că supraviețuirea poate fi şi ereditatea! Altfel, de ce aceste asemănări cu părinții? Dacă totul depinde de suflet, iar sufletul

este individual, cum se explică aceste reveniri de însuşiri? Va trebui să discut asta cu Părintele. Cât despre reincarnare, aceasta nu se mai explică deloc. Deşi ereditatea fizică, fiziologică şi psihologică, aerul de familie ca şi bolile mintale ereditare nu se justifică decât prin trup, cum se explică unitatea spirituală? Trebuie să discut chestiunea cu competenți, poate cu Madge şi Jean [Mouton]. Vizita lui Irinel, mare bucurie. Simțeam că şi ei îi făcea o mare bucurie. Ce bine că îl iubeşte pe bărbatul ei! E mult calmată, echilibrată, frumoasă. Îmi pare bine că o văd aşa! Îmi pare rău de Maricica, nu e chip să se schimbe, parcă vrea să-şi facă singură rău. E un copil nenorocit. Dacă ar găsi un bărbat, cum a fost Colea pentru Valérie, ar putea răzbi în viață, dar aşa cum a luat-o acum, nu o văd decât din ce în ce mai dezordonată, mai dezechilibrată în buget, mai exasperată şi ieşind din rândul lumii ei! Fată bătrână maniacă şi dezagreabilă. Şi toate astea din cauza unei glande! Oare strunită de mică, forțată la ordine şi disciplină, nu s-ar fi atenuat tendințele ei anarhice? Dacă ne-am muta împreună, în aceeaşi casă? Sau cu Marietta? Fata asta trebuie să-şi schimbe viața din interior. Pui mic, eu fac socoteli de viitor, când poate luni voi pleca definitiv! Cum va vrea Dumnezeu.

8 ianuarie

Stelule drag, vestea că a plecat şi Lili Stef. m-a întristat. M-am gândit la tine ca la un voiajor, mi-am amintit scene din trecut. Totul mi se pare un vis îndepărtat, dar curios. Îi aud vocea, râsul. Săraca. Nu ştiu cum va fi fost în ultimii ani. Doresc să i se fi muiat inima şi să fi acceptat durerea ca pe o încercare de la Dumnezeu. Era dură, dar leală. Dejun simpatic la M. Pa[leologu] cu Mimy Sfetea. Atmosferă de familie. Puff pleca astă-seară. Îmi va fi dor de el, îmi e atât de aproape copilul ăsta. Muzică la Enescu splendidă. Lume enormă, dar adăpost în „călugărie”. La masă, Maestrul tot mai prietenos, tot mai vesel, mai uman. Maruca foarte fină în sufletul ei – e regală. Maestrul răspunde la bârfe: „Păstorel şi o regină”. Splendid. Ea nu trebuie să spună bârfa. Am impresia că are o pică fizică pe el, de mai multe ori a spus: „bărbații n-au nevoie de femei care se oferă”, şi privea amuzată spre Maestru. Dar nu vreau să ştiu nimic despre „bârfe”. E atât de frumoasă această poveste de dragoste, care ține de treizeci şi cinci de ani şi în care

bărbatul a fost adevăratul creator. Dacă altul a deşteptat în ea femeia, Maestrul a deşteptat-o din moartea conştiinţei la viaţă. Seară bună, calmă, frumos umană. Puţin sumbră tensiunea, Florica [Musicescu] – Smaranda [Atanasoff]. Curioasă rivalitate feminină, nu artistică. Nu caut mai departe. Lucrurile astea nu definesc oamenii. Dragoste, te las, e târziu.

9 ianuarie

Stelule drag, creşte în mine oboseala până la exasperare! Ce să mă fac? Cum să mă apăr de atâta simpatie? Mă acablează[2*], mă istoveşte fiindcă cere de la mine şi manifestări externe şi atenţie spirituală. Simt că leşin de oboseală intimă. Mâine, orice ar fi, trebuie să iau hotărârea să nu primesc pe nimeni. Chiar de se vor supăra. Nu trebuie să mă las tiranizată, cum mă las. Tu râzi. Ai dreptate. Ideea că mor luni. În fond n-am ce regreta. Cum să te prezinţi în faţa morţii sfidând orice morală? Sfârşitul tragic al Richii şi al lui Goliescu. Oare sărăcia să-i fi determinat la sinucidere? Nu cred decât în cruzimea hazardului care i-a surprins pe cei doi în toată mizeria lor intimă. Sorţi tragice!

Nimic care să-mi dea bucurie, nădejde. Maricica mă dezolează cu singularitatea ei şi mai ales prin duritate, cultivă tot mai mult însuşiri nefeminine. Parcă e un blestem care o împinge împotriva ei înseşi. Trebuie să treacă câteva zile ca să-mi revin după scena de miercuri. Nu i-o iau în nume de rău, îmi pare rău pentru ea, dar nu pot învinge simţământul că e o fire atât de stranie şi necristalizată, încât oricât aş iubi-o îmi rămâne tot străină. Ciudate imposibilităţi de a compune unele caractere. Valérie şi Colea se excludeau. Cu cât priveşti realitatea mai adânc, cu atât te înfiori de misterul ei multiplu. Este din ce să înnebuneşti. Pascal are dreptate. Nu am vlagă ca să rezist. Poate aşa e cu Maricica. De ce să mă agăţ? De Dumnezeu. Dar parcă El vrea să mă lase în acest gol, fără reazem. Te sărut, dar zadarnic, şi tu m-ai părăsit.

10 ianuarie

Dragule, azi am stat culcată, în pat. Am citit, m-am odihnit. Seara la Didi cu Paulette şi N. Demetriad. Companie agreabilă, nimeni nu ţipă, nu se vorbeşte tare. Viscol teribil, dar m-a înviorat şi te-am visat: erai vesel, mă sărutai cu drag, patul tău era elegant şi somptuos. Îţi merge bine, parcă voiai să-mi spui că te odihneşti. Muzica m-a liniştit pentru „dincolo" sau m-a ataşat de viaţă. Cu mine ce s-a hotărât? Cum vrea Dumnezeu! Dar tu nu mă lăsa. Ce e cu Mircea, parcă iar nu e bine? Ce e cu ţara? Se pare că azi la Sinaia a fost Consiliu mare, dar noi nu ştim încă nimic. Maricica mă îngrijorează, poate sunt şi eu vinovată, nu ştiu cum s-o iau! Mâine la Enescu încerc s-o îmblânzesc. Flo [Rarincescu], un om cu care mă înţeleg, sub răceala externă, multă cultură. Om ordonat, clăditor, întreg, cu asemenea femei se garantează civilizaţia şi cultura. Îmi pare rău că am înduioşat-o atât, am făcut-o şi pentru a-i da o consolare, în caz că profeţia se împlineşte. Ideea mă obsedează – şi parcă în adânc, o linişte prea mare – instinctul zice: încă nu. Dar tu, puică, nu erai liniştit şi vesel sâmbătă, iar marţi ai plecat? Când te apropii de acest mister, chiar numai cu gândul ipotetic, e grozav căci realizezi imediata posibilitate. Acceptarea e singurul mijloc de a nu înnebuni de frică. Ajută-mă, dulcele meu, să trec uşor. Nu ştiu ce va rămâne din mine, poate doar un dor, ajută-mă să fie curat şi bun. Nu cred că se termină totul aici. Simt în mine ceva viu, care nu poate pieri. Poate să adoarmă o bucată de vreme şi de somnul ăsta mă îngrijorez, parcă mi-ar scăpa atunci tot ce acum e al meu, tot ce iubesc. Oare acolo să-ţi pierzi memoria? Nu cred. Tu vii spre mine, mă păzeşti, mă ştii, mă ocroteşti, o simt. Şi pe mama. De ea îmi e cam frică acum. Ce proastă sunt! Pe tine te iubesc teribil. Îmi e dor de plesnesc uneori. Când te întâlnesc în vis, sunt fericită.

11 ianuarie

Pui mic şi drag, oare să se împlinească visul? Trebuie să plec? Aş prefera totuşi să trăiesc. Ştiu că am tot cerut amânări lui Dumnezeu şi mă tem că nu am întrebuinţat timpul spre mărirea Lui. În visul lui Tity i-ai spus că ţi-e bine. E o mângâiere. Ştiu că eşti lângă mine şi mă ocroteşti. Mă las ca un copil mic în braţele tale, du-mă tu spre drumul cel adevărat. Stau într-o cumpănă, am impresia că mi se permite să aleg – eu aleg Viaţa – încă am

credința că mai e de lucru aci. Dacă nu mor, voi face un plan cu Părintele Gala, pentru ca să lucrăm intens cu copiii. Dacă Dumnezeu a hotărât altfel, ajută-mă să mă supun total voinței Lui. Scrisoarea lui Flo e ca un semn că Dumnezeu îmi permite bucuria roadelor unei munci sufleteşti.

12 ianuarie

Stelule drag, a trecut ziua fatală, iar noaptea. Nu ştiu ce să cred – mama nu prea venea fără rost în vis. A vrut să spună altceva? A vrut să spună că îmi mut domiciliul spiritual? Nu ştiu. Ştiu însă că sunt coincidențe curioase, mi-au telefonat oameni care mă văd rar. Elisabeth Ghica mi-a spus că s-a gândit la mine toată ziua, m-am întâlnit cu Petrovici la doamna [Sabina] Cantacuzino şi, de unde eram cam bufnoasă că nu se purtase gentil la Radio, a fost extrem de politicos şi amabil, aşa încât ne-am despărțit prieteni. La Radio m-au invitat în seria despre Teatru etc…. Sunt greşeli care sunt reparate.

Muzica, astăzi, unică! Quatuorul Beethoven, supremă fericire pământească. Mă întreb dacă şi asta nu înseamnă o despărțire!! Cum va vrea Dumnezeu! Îl iubesc şi mă bizui pe El. Doresc să mai trăiesc fiindcă îmi fac uneori iluzii că sunt de folos. Elisabeth [Ghica] mi-o confirmă cu cererea ei de a vedea un bolnav. Dar dacă Dumnezeu are nevoie de munca noastră aiurea? Tu ce însărcinare ai? După vise, eşti pe o treaptă înaltă, eşti în puritate, în seninătate. Tu şi aici, cu toate greşelile tale, pluteai în dreptate, în idei şi în poezie. Ce proastă sunt să le cer lui Iisus şi Sf. Fecioare să mă mai țină aici, poate că acolo aş fi de un milion de ori mai bine! Când auzeam muzica, îmi închipuiam că mama e acolo şi că râde de mine cât sunt de proastă! Dragii mei, formula lui Mihai Antonescu care spune „dragii mei dragi” şi-a pierdut căldura din cauza retorismului lui. Deci renunț la ea şi, vă rog, nu mă lăsați! Ajutați-mă să-mi accept soarta, oricare ar fi, cu smerenie şi bucurie. Poate în câteva zile sunt cu tine, iar dacă nu, atunci linişteşte tu tulburarea inimii mele! Acum sunt convinsă că a muri e a trăi mai intens.

13 ianuarie

Dragule, încă o zi fără nici un folos sufletesc. Lume – vorbărie. Azi-dimineață vizită Elisabeth Ghica – o femeie încântătoare, dar de o locvacitate care mă copleşeşte. Simțeam că nu mai pot reacționa – că mă năpădeşte o putere străină. Dar ce noblețe, ce curățenie, ce simplicitate! Pic de oboseală. Am vorbit mult de tine azi la Valérie, Pascu. Biata Rica [Goliescu]! Totul trece şi toți!

14 ianuarie

Dragoste, azi-dimineață, Universitatea Liberă. Constat că tot perspectiva de a lucra intelectual mă mişcă mai mult. După-amiază curs simpatic, sintetic, apoi quartete Beethoven. Păcat că minunea devine cam mondenă. E drept că nici eu nu sunt la locul meu, un loc uzurpat, şi că la fel poți spune despre ceilalți. Voi asista mai rar fiindcă nu merit eu să iau locul altora mai cu cădere. Dacă aş putea vorbi cu Maruca! Seara conversație bună cu Maricica. Dacă ar putea cineva să o țină acasă la masa de lucru. Pui mic, simt iar nevoia unei zile de singurătate, dar nu cred că o să o am!

15 ianuarie

Pui mic, am „vorbăruit" cu Mimy până în noaptea adâncă. Vii şi tu pe urmă? Vino la amândouă.

16 ianuarie

Dragul mamii! De ce am impresia că eşti departe? Oare tu te mişti în sfere îndepărtate, ori în mine se face treptat desprinderea pe întregul complex de obiceiuri din trecut? Oricum ar fi, tristețea singurătății este aceeaşi. Mă întreb uneori ce ai fi făcut tu? Desigur continuai viața afară din casă, dar în

interior făceai ca mine, doar că tu mi-ai fi scris în versuri. Nu te mai pot evoca uşor râzând, în spaţiu trebuie să te desenez cu voinţă, spontan nu-mi mai apari în minte decât foarte grav şi distant, ca un străin condescendent. Acum râzi şi te aud spunând că sunt o proastă. Ce bine sună asta, ce intim – mi-e dor de tine deşi m-am obişnuit cu singurătatea, pe care totuşi o trăiesc ca pe un provizorat. Încă o dată îţi spun că mă simt umilită de a fi văduvă – anul trecut voalul şi tot ceremonialul care mă legau social de tine îmi dădeau o integritate pe care acum nu o mai am, sunt doar un fragment.

Treptat trebuie să îmi fac unitatea singulară, dar simt că aceasta trebuie să includă legătura cu tine. Suportam să fiu *văduva ta*, dar o „văduvă" are ceva umilitor. Trebuie să-mi cristalizez conţinutul pozitiv al văduviei, ţinuta intimă spornică în locul golului ce trăiesc acum. Ştiu: spitale, săraci, asistenţă, dar soarta nu pare a mă împinge într-acolo ci înspre „şcolari". Simt că ce pot da cu mai multă bucurie e bucuria culturii intelectuale. În fond trebuie să optăm, în faţa haosului care creşte: *cred în raţiune* şi tot prin ea cred în *supraraţional.* Cred în cultura intelectuală, fiindcă aceea e obiectivă şi mă împinge spre recunoaşterea limitelor ei, deci îmi dă drum liber nădejdii în lumea misterului. Graţie cugetării limpezi, recunosc diferitele compartimente ale posibilităţii de cunoaştere. Nu pot renunţa la nădejdea existenţei tale. Dar nu mai am sentimentul prezenţei tale imediate, ca anul trecut. Cu toate astea senzaţia vocii, atingerii mâinii tale le am vii, inalterate. Şi pe Maica o am tot aşa, dar mai puţin intens şi mai puţin frecvent. M-am mai ataşat de viaţă, cred că datorită muzicii, dar poate şi din pricina fricii de moarte. Nu ştiu de ce am conştiinţa umilă că voi mă cam… să nu zic: dispreţuiţi, dar să zic: mă trataţi ca pe un copil necopt, fiindcă am refuzat să aleg moartea în locul vieţii; fireşte, Dumnezeu făcea tot ce voia El, dar conştiinţa mea s-a mărturisit nematură când pentru ea, în faţa ei, a optat pentru „aci" în loc să primească cu elan pe „dincolo". Trăiesc asta ca o inferioritate. Trebuie să mă consideraţi cu un fel de părere de rău, cum facem noi aici pentru cei dragi care în locul unei muzici nobile preferă jazz. De câte ori nu sufeream să te văd pe tine preferând un roman poliţist unei cărţi serioase. Nu înţelegeam că la tine era oboseala lumii acesteia, că aşteptai, fără să ştii, aventura cea mare! Iar eu, mică, meschină, ordonată, integrată social şi „om moral", mă agăţ cu biete gheare de animal de această viaţă mică, meschină, ordonată, social morală şi insipidă. Fără aventura marii muzici şi a marilor cugetători de care mă agăţ ca un fulg pe o haină, ce ar fi de capul meu! Oare această umilinţă e reală sau e furie împotriva

mea că îmi pierd timpul? În fond nemulțumirea asta cu mine, cu calitatea mea atât de mediocră (oricât aş fi chior printre orbi), e desigur elementul cel mai nobil din mine. Măsor calitatea noastră şi după felul cum ne întâmpină evenimentele. Nu mi-am pregătit situații tragice, lupta cu tine era dramă burgheză şi melodramă adeseori, din prostia mea. Eul Tău era mult mai luminos ca al Meu, doar învelişul tău psihologic, moştenit era tulbure. Am înțeles aceasta uneori, când şi eul meu străpungea prin scoarța învelişului meu moral – de duzină! Momentele noastre de fericire au fost cele de întâlnire în spirit – sufletele erau diferite, dar *duhul* era viu strălucitor în tine. Atunci mă fericeam, atunci ne iubeam adevărat, ne întâlneam în duh! Acum ne iubim, Stello, dar am nevoie să mi-o confirmi, printr-un semn, o vorbă, în vis!

Ştiu că acum eşti mulțumit de tine că acum sunt Nevasta ta, de care nu mai eşti „mândru" ca altădată, dar de care te bucuri că o regăseşti. Tu nu vrei o văduvă slabă, miorlăită, o femeiuşcă ce se îngroapă de vie în tristețe, jumate slăbiciune, jumate convenție. Tu mă vrei ca pe tine, liberă, cu puterea de nădejde, cu puterea de acțiune, aşa cum mă iubeai după ce am vorbit la Radio: *Permanențe.* Atunci cum mă iubeai, când mă luai de braț seara şi mă duceai în pasul tău elastic şi avântat spre un cinema comedios şi râdeam amândoi cu lacrimi. Nu-ți plăceam mârmă, nici „Frau Professor", mă voiai dincolo de aceste forme catalogate. Mă voiai „Cal de rasă". Iată astă-seară mă regăseşti în duh, în claritatea şi curajul duhului. Simt că te iubesc puternic, că eşti prezent, că nu ți-e ruşine de mine. Dar, te rog, fereşte-te de orgoliu! Te sărut năprasnic!

Dragule, astăzi zi plină. Elisabeth Ghica m-a dus la Spitalul Marilor Mutilați. Ce lecție de bărbăție şi demnitate am găsit acolo! M-au impresionat rău de tot cei doi: unul fără picioare, cel fără de mâini. Am vorbit mult cu ei, aş fi vrut să redeştept sentimentul misiunii lor spirituale la sate. Le spuneam că dacă Dumnezeu le-a luat mâinile sau picioarele e ca să le crească aripi şi să lucreze duhovniceşte. Ce bine s-ar putea face dacă s-ar deştepta în țărani sentimentul solidarității cu orăşenii şi în orăşean sentimentul misiunii de educator. Apoi muzică: Bach şi Beethoven. Maruca atonă, Maestrul guturăit. Apartamentul foarte friguros. Ce frumos ar fi să se mute aici, în blocul Malaxa! Poate vrea Dumnezeu.

18 ianuarie

Dragule, azi concert minunat! Maestrul a cântat sonata lui, cu Filionescu la pian, bucată românească şi ca sonorități şi ca simțire şi pasiune. Furtuna patimii mascate! Bucată splendidă. Masca Maestrului superbă! Îl vedeam din față – patetic, senzual, spiritual şi tragic, uneori cu posibilități de cruzime – nu! de putere dezlănțuită. Tu pricepi acum misterele astea, ale gândului creator. Mie îmi făcea un bine care îmi pătrunde ființa întreagă. Mă tămăduieşte de slăbiciunea în care eram gata să mă înec. În slăbiciune, convențiune şi rutină a rutinei şi a simțirii. Azi suferință adâncă în Biserică. Sufăr de nenorocirea milioanelor de înghețați şi înfometați şi a soldaților de pe fronturi. Nu cred că se mai poate trăi un gust de păcat, de răspundere pentru tot ce se întâmplă, nu se mai poate trăi nevinovat cum mă simțeam pe vremuri! Aseară la Spital, o nevoie mare de a-i servi. Cum? Nu e oare prea comod a spune: unde te-a aşezat Dumnezeu. Nu e prea comod a sluji numai ca dascăl? Un ajutor fizic n-ar fi acum mai de folos? Nu mai ştiu unde e adevărul. Totuşi Enescu e un binefăcător cu arcuşul lui!

Puică, ce înseamnă visul şi Jean Paul? M-ai zdruncinat. Te rog pe tine, fă cum ştii, alungă orice pericol de la el. Tu ştii ce am făgăduit lui Dumnezeu. Ce dor îmi e de tine. Cât îmi lipseşti! Cât de frumos ne-am înțelege. Întotdeauna ne-am înțeles pe planuri adânci sau înalte. Numai tu ştii ce e în sufletul meu. Vino! Îți mai spun şi ceva frumos. Italianul, violonistul Ciompi, tinerel şi frumos, a venit să sărute mâna Maestrului. Ce gest frumos. Oare, dragule, tu vii la audiții? Ce fericită aş fi să ştiu că vii! Nu sunt nebună, dar sunt poate naivă. Cum aş putea trăi dacă nu aş crede că mai sunteți?

19 ianuarie

Azi zi de lucru, mă simt bine. Vreme imposibilă ca în 1916! Mă gândesc cu disperare la bieții combatanți! Ce se poate face pentru ei? Să trimitem multe lucruri calde? Le ajunge? Dar să dăm măcar săracilor de aici. Voi încerca să dau ceva pentru lemne sau gaz la Şcoala Socială. Ideea de a da în numele lui Titel şi al Tamarei lemne la Şcoala Socială? Voi examina mâine. Acum mă aşez pe lucru. Conferințe şi cursuri. Pui mic, ai venit azi-noapte în vis

dar eu nu am păstrat sensul lui. Te rog, nu mă părăsi. Voi nu puteți pune capăt acestui război oribil? Am impresia că aud zgomote de dincolo. Ce liniştită eram când auzeam uşa şi tu îmi răspundeai la întrebarea: Tu eşti, Stelule? – Nu, Kojac! Când mă gândesc că toate astea *au fost* şi *nu mai sunt*, iar plutesc în simțirea că totul e ireal, că viața e visare. Pesemne şi moartea la fel. Un vis din care nu se deşteaptă decât spiritul pur. Asceza e desigur un mijloc de educat trupul şi sufletul în stadiul nostru uman. Aiurea cum o fi? Cum vezi tu ninsoarea şi cum cunoşti tu frigul? Lumina veşnică ce vă străluceşte seamănă cu a noastră sau e altceva, e înțelegere? Iar îmi e dor de cărți de ştiințe oculte, dar n-am încredere în ele. Trebuie să mă mulțumesc cu indicațiile religiei. Tu nu ai voie să spui? În fond visul meu de acum 20 şi atât de ani mi-a arătat multe! Mi-e dor de voi toți, dar vă simt mai departe ca anul trecut. Nu suport ideea că sunteți sub zăpadă. Nu vreau. Pusi cu foc.

20 ianuarie

Aflai iar azi că e Sf. Ion (stil vechi), a trebuit să mă lupt cu zăpada, să alerg la Radio, să vorbesc cu Mugur, cu Voiculescu, Ciorănescu şi Batta pentru că doamna Eustachiade s-a zvârlit şi ea în conversație. Desigur e un exercițiu spiritual căruia îi sunt supusă! Nu este hazard. Conversația contra femeilor mi-a dat de gândit, de aceea, cum vorbeam de femei „cațe", îmi aminteam de câte ori spuneai tu de mine ca să-ți justifici infidelitățile. Dar natural că vorbele tale erau mai omenoase şi mai de „domn"! Dar în fond toți ca şi tine sufeream de jugul datoriei. Grea meserie, cea de soț şi soție. E drept că la noi nu e luată în serios. M-am lungit iar în zăpadă. Sentiment curios. Fulgii în lumina lămpilor strălucitoare, dar m-a frapat mai ales pe imaculatul covor strălucitor cu stele umbra jucăuşă a fulgilor ce cad. Simțământ de viață de apoi. Te simțeam în acea realitate mai puțin sensibilă, mai mult inteligibilă. E frig. Iarnă cumplită! Vai de soldații de pe front. Dumitru azi foarte pleoştit. Parcă înfricoşat şi trist, fără remediu. Iar mi s-a făcut dor mare de tine.

22 ianuarie

A fost nunta lui Titel şi a Marianei Bogdan. N-am fost în familie la naşi, doar spre seară. Îmi pare că părinții sunt dezamăgiți puțin de mica Tamara. Îmi pare rău, căci în fond l-a salvat pe Titel. Măcar de-ar putea rămâne singuri. Îți aduci aminte de anii noştri în strada Romulus? Câte lacrimi. Câtă umilință. Este inerent situației. Trebuie ca cei doi să lucreze pentru a-şi face o carieră. De cealaltă parte se pare că Mariana a plâns cu lacrimi multe. De la început mi s-a părut că se căsătoreşte fără un adevărat entuziasm. Decepție? Ambiție? Snobism? Nu înțeleg.

Dragul meu, noaptea asta erai atât de drăguț cu mine! Visuri sau realitate? Întâlnirea sufletelor sau imaginație? Toată viața un vis, o simt tot mai mult. Unde mergem? De ce toată frământarea? Astăzi din nou am fost slabă şi plângăreață. Aş vrea să-mi suport soarta, singurătatea cu mai multă demnitate! Nu sunt capabilă şi nici demnă – aş dori să ştiu să-ți fiu pe plac. Mi-ai spus odată că-ți inspiram milă şi am fost adânc mâhnită, dar am înțeles acum, aşa cum am înțeles şi altădată, că e ceva slab în mine, care deşteaptă în alții nevoia de a mă proteja. E ceva necopt în mine. Nu ştiu să mă impun, adică să-mi iau *locul meu* pe lume – parcă l-aş ceda altora ca şi cum nu ar fi al meu. Defect de caracter? Mai mult încă, de spiritualitate, semn de nematuritate. Te aştept, pui mic, să discutăm.

23 ianuarie

Am recitit multe pagini. Mă miră ce puțin am scris despre Valérie şi Marietta, despre Jean Paul şi Maricica, Ionel şi toți ai mei! Parcă nu m-aş fi întâlnit cu ei! De ce? Poate fiindcă mă adresez ție exclusiv. Ăsta nu e jurnal, e corespondență. Tu pe ai mei şi ai tăi îi ştii. Dacă posibilitatea de a muri duminică (marți a fost iar Sf. Ion stil vechi) mă face să revizuiesc iar toate valorile şi să-mi dau seama cât le iubesc pe fete şi să simt că dragostea de ai mei mă ține legată de „aici” când ştiu că Marietta ar suferi cumplit de plecarea mea şi că mă iubeşte din toată inima – şi copiii la fel. Şi eu îi iubesc şi le sunt adânc recunoscătoare pentru toată dragostea lor. Şi tu ai suferi de nenorocirea mea ca de ultima posibilitate de a te „mărturisi” cuiva. Cu toată aparenta noastră răceală, noi, cele trei surori, atât de deosebite, atât

de pasionale, totuşi făceam un tot, suntem din aceeaşi rădăcină. Îmi e dor de o întâlnire „à trois”, prea ne fură mediile noastre şi ne privează de bucuria întâlnirii. Măcar că la întâlnirile de familie se mai nasc scandaluri. Dar eu tot mă simt bine când sunt cu ele. Trebuie să organizez eu o zi pe săptămână, un ceas măcar, un „trio” frățesc care ar fi mai mult un sextet, cu copiii.

23 ianuarie

Stello drag, astă-seară la şedința muzicală am simțit că mi se urcă muzica (*Sonata* lui Franck) la cap, ca un vin tare. Ciompi – vioara, Maestrul Enescu – pianul, pe dinafară, cu ochii închişi. Ciompi plesneşte de tinerețe şi de un splendid temperament, are o vioară minunată, un sunet cald şi cristalin. Vibra tinerețea întreagă în arcuşul lui, dar cu toată informitatea ei lăuntrică, cu toată experiența intimă, de stil, de lumină interioară! Era splendid, dar încă fără față cizelată (sufletească). La piano Maetrul – un leu ce se deşteaptă, stăpân pe toate nuanțele lui interioare, infinite – niciodată n-am simțit incomensurabila adâncime a geniului său ca azi, la piano. Tremura pasiunea în sunetele scoase de el, dar nu era un torent năvalnic, era o furtună stăpânită. M-a emoționat până la lacrimi şi am simțit amețeală. Ciompi are, cred, un mare viitor de violonist, dar mă întreb dacă şi de muzicant. El se uita pe note uneori, Maestrul, la piano, cânta fără note, cu ochii închişi. Le are *în el. Quatuorul al XIII-lea* m-a fericit. Andantele – *Cavatina* e ruptă din cer. Pe la voi trebuie să fie aşa. Ce sunete de voce omenească plângând! La repetiție n-am putut asculta bine din pricina corespondenței cu Maruca, dar când au reluat-o la sfârşit, în fotoliul meu din dormitor, am putut asculta cu sfințenie. Au fost 40 de minute de „răpire” totuşi, după *Cavatina*, finalul e mai pământesc. Şedință înălțătoare, toți eram dinamizați şi cu aripi. Cele ce spuneau Ciomac, doamna Don, Frossy[5], ca muzicanți avizați – în toate cazurile mai pricepuți în ale muzicii ca mine, m-au frapat şi pe mine, uneori, sunete alături. Dar eu nu pot crede că Maestrul nu le ştie, şi mai ales nu e admisibil să i se spună. Că doar urechea lui e mai bună ca a oricui. Eu mă întreb dacă nu e la el o căutare de sunete intermediare, cu altă culoare sau, mai bine zis, altă nuanță cunoscută de noi. Seara noastră europeană, „sunete murdare” spuneau ei, cum ar spune

pictorii despre culori murdare. Dar ce ştim noi ce exprimă Maestrul prin aceste sunete? Ei judecă exclusiv muzical (adică după canoanele armoniei cunoscute), de ce să nu se poată introduce, ca şi disonanțele, sunete tulburi? Poate că el are ceva de spus prin aceste pete încercate. Căci muzica e şi ea o limbă care are ceva de spus – nu idei, dar simțiri, stări sufleteşti integrale! O melodie de o simțire clară. Dar nu sunt şi simțiri tulburi? Oare în poezie nu încearcă azi poeții tot soiul de orchestrații emoționale? E prodigios ca om muzical! El e, cred, un gânditor care vorbeşte prin simțire. Nu-l pot compara cu altul. Ce dureroase destăinuirile Maruchii! Trebuie să fie tragică situația. Tu trebuie să ştii cât am suferit eu odată cu F.! Dar ea, care a crezut în absolutul sentimentului lui, trebuie să înțeleagă totuşi că şi geniul are nevoie de vacanță – şi inima fidelă, *dragostea* genială are nevoie de repaus! Iar inima nu se repauzează înghețând, ca gândul care se destinde în vis, inima se destinde în satisfacții mai ieftine poate. Nu poți trăi numai în absolut. Trebuie destindere. Pesemne că ceea ce ea consideră degradare e vreun ataşament fizic pentru o femeie mai simplă, ba chiar o bucurie proaspătă în fața tinereții, o respirație animalică. Bărbații, aşa sunteți. Cum v-ați drege după chinurile creării? Femeile, cum se refac după chinurile facerii? În bucurii aproape animalice: alăptarea, apropierea copilului. Animalul îşi cere drepturile. Am înțeles, pui mic şi drag, multe lucruri în viața noastră, îmi pare rău că de abia de câțiva ani mă comport în consecință. Mare chin e şi dragostea adâncă între doi oameni de calitate. E de o exigență dureroasă. Pentru el mă tem să nu vină dezgustul, scârba şi atunci să se stingă flacăra ce arde astăzi mai vie ca altădată! E inevitabil să dispară într-o zi emailul de pe chipul pe care el îl străluceşte – doar să nu fie vorba de o tânără femeie de adevărată calitate! Îmi pare rău până la tristețe când mă gândesc că un cuplu de calitatea lor trebuie să treacă prin asemenea încercări. Trebuie să am o conversație cu ea, trebuie să o conving că trebuie să se înalțe până la el, care a suferit de la ea trădarea spirituală şi totuşi i-a rămas credincios. El păcătuieşte în trup, ea în suflet. Recunosc, dragule, că tu aveai dreptate când îmi făceai scene pentru orice gând care se îndepărta de tine. M-ai crescut spre adevăr, deşi tu mă mințeai cu încântare! Dar mă voiai dreaptă, netă, ca o lamă de oțel. Acum, de unde eşti (poate eşti aproape) tu vezi cum nu îngădui nici un gând tulbure, dar azi, când mă prinsese muzica şi trupeşte, când mi se tulburase simțirea până la a pierde limitele dintre spirit şi sânge, am înțeles cât sunt încă de vie pământeşte! Dacă mor duminică, o să mai am de purificat mult din mine. Dragoste! Am

obosit scriind, te las. Ce aventură măreață Firea! În sâmburele luminos al muzicii, ca un soare, am ghicit nebuloasa primordială care îl hrăneşte. Şi noi ce suntem? Mici scântei ce ieşim şi intrăm iar în nebuloasă. Cu conştiința noastră? Dar ce va fi fost conştiința asta față de realitatea cea mare? Ne luptăm aici pentru ea, ca pentru un bun prețios – dincolo poate nu e bună de nimic. „Dragostea” trebuie să fie aspectul etern al ființei! Mă tem că dacă mor, voi rătăci prin viziuni sensibile şi intelectuale fragmentare – ca un coşmar fără sens. Numai dragostea trăieşte *unitatea.* Îmi e dor de Goethe. Vino, dragule, în vis.

24 ianuarie

Pui mic şi drag, *merci* că ai venit în vis. Plecai, te aştepta parcă un lacheu. Eu trebuia să vin mâine. Oare plec? Azi zi plină. Deschiderea bibliotecii, masă colegială la Conservator. Mişu Jora e un organizator *hors concours* şi un adevărat domn! Ceilalți nu pot fi comparați. Alte vremuri, alte nevoi. Înainte nu erau aceleaşi probleme urgente ca acum. Adevărul e că acum şcoala prosperă. Copiii sunt foarte drăguți. Acasă, Rory şi Dan amândoi pleoştiți, lipsă de voință. Este oare răul generației? Îi minează o plictiseală profundă. Oare obținerea fără mare efort a micilor dorințe nu îi blazează? Ieri în clasă am constatat apatia lor în fața propriilor lor probleme vitale. Mă gândesc la biata Mariana şi mă întreb dacă nu e şi acolo un caz de apatie. Nu a avut curajul să strice logodna! Nellu doarme la noi. Copil drăguț şi echilibrat. Altul îşi lua câmpii în condițiile lui. Îl iubesc mult şi aş vrea să-i fiu de folos. Îmi pare ca şi cum tu ai fi în casă aici din cauza lui, sunt sigură că vii la noapte să ne vizitezi. Dacă e să mor mâine, doresc să fie subit. Pur şi simplu sunt laşă! Poate că încă nu e scadența. De ce mă voi mai fi cramponând de viață? Poate pentru a mai scutura pe cei mici, pentru a le mai da energie şi încredere în viață. Mă bucur că dejunez mâine cu Valérie. Mi s-a împlinit dorința unui trio fratern. Îmi e dor şi de copii – păcat că Ionel pleacă. Dacă mor, vor citi în acest caiet: „Vă iubesc pe toți din toată inima. Dacă v-am supărat, dacă uneori am reacționat violent, v-am nesocotit, m-am îmbufnat o clipă, nu am făcut-o din inimă, îmi trecea după un sfert de oră. De unde voi fi vă voi… vizita! În toate cazurile voi avea grijă să vă fiu de ajutor. Când o să vorbiți de mine, vă rog să fiți veseli, să

mă evocați râzând. Te iubesc, Alix.”. Dragoste, stau între pământ şi dincolo, nu scriu! Mai ştiu eu ce tristeți m-or fi aşteptând? Tu, nu mă lăsa, şi voi toți. Vă aştept în ajutor.

25 ianuarie

Stelule puică, azi am lucrat bine, ceasuri bune de citanie pentru „humanism”! Ce puțin am citit în viața mea! Aş vrea să am vreme mai multă pentru a umple atâtea lacune. Nu mai am timp acum decât să mă pregătesc pentru moarte. Dimineața Biserică – de ce mă doare tonul totuşi prea încetinit al corului? Ce e în mine care mă grăbeşte? La dejun la Valérie familia strictă, „consanguin”, păstram un ton perfect obiectiv, pentru ca discuția să nu se înfierbânte. Dar deosebirea de idei n-a despărțit niciodată oamenii care se iubesc! Maricica gata de atac contra noastră, dar am evitat întețirea discuției. Foarte simpatic Jean Paul, insondabil însă, tinerii ăştia îşi fac în jurul lor parapete, o discreție perfectă. Poate că e mai bine aşa decât eram noi, cu toate pânzele sus. Altă generație, mai puțin sociabilă, deşi mai socială. Ar fi de văzut în ce constau nuanțele. Poate că primejdia de a fi aserviți socialului îi face foarte geloşi, e singura calitate care le aparține: subiectivul pe care şi-l apără chiar față de simpatie şi dragoste care ar putea fi cotropitoare. Noi aveam câmp larg pentru afirmarea liberă a individualității, ei nu. Noi ne încătuşam în conveniențe exterioare, ei îşi salvează bruma de libertate scuturându-se de aceste conveniențe uşoare, fiindcă trebuie să suporte jugul uniformizării. O manifestare a acestui jug uniform e *plictiseala*, pleoşteala lăuntrică, blazarea. Poate generalizez prea repede, cu toate astea observ aceste semne şi în casă. Cum pot fi ajutați pentru ca să se întărească fără să devină dezagreabili?

26 ianuarie

Stelule drag, azi la Ady [Pantazi] foarte simpatic. Tața L. un om civilizat, aşa şi Gaby. Mişu a îmbătrânit, ceva cam de babă, dar tot nostim, enigmatic. Maricica foarte vioaie. Are dreptate Valérie! O impresionează bărbații. Ady

tare față de bărbatul ei, impresia că T.L. are un sentiment pentru ea. Cred că e reciproc. Când mă gândesc ce gâşte sunt femeile, care o judecă fără să o cunoască. Ady e un om superior şi are inimă. Mad, mai egoistă, dar foarte simpatică. Nunta Marianei – ecouri deosebite. La muzică, Siegfried. Îmi părea rău de el că făcea mină tristă, prea nu cunoştea pe nimeni şi nu a fost chip să mă ocup de el, trebuia să plec, nu vreau să deranjez, sper că a ieşit bine. Tot mai mult recunosc că aceste şedințe m-au *renăscut.* Mare recunoştință şi dragoste. Vestea că şi şcolile se închid de Paşte înseamnă că războiul va fi în primăvară teribil. Nu mai pot concepe atâta oroare, scrisesem *eroare* şi poate nu greşeam. Nu mai doresc decât o pace grabnică, altfel totul va fi zadarnic, se instalează comunismul. Civilizația va pieri, iar noi, latinii, dispărem sau pe aproape! Dacă vor mai muri şi se vor mai mutila mulți, ce mai rămâne din noi? Americanii? Când vor fi gata? Mă tem că factorul timp este extrem de important în acest război mecanizat. La un moment dat poți să pierzi partida pentru că adversarul a luat-o prea mult înainte. Aş vrea să fie învinşi ruşii, fireşte să fim noi învingători, dar trebuie să plătească şi nemții şi viermii galbeni, dacă e o dreptate pe lume. Mă tem însă că Dumnezeu are alte planuri, altă dreptate decât a noastră. Dar e grozav să fie nepedepsiți monştrii. Trebuie o pedeapsă exemplară, Doamne! Mă tem că dreptatea Ta e altfel decât a noastră, dar ce faci tu trebuie să aibă un sens. Pui dulce, pic de somn, am lucrat mult azi şi am vorbit mult. Am mâncat precum un „scrof”. Vii la noapte? Mă prind într-o aşteptare intensă care mă face să uit de realitate. Aş fi fericită să te ştiu mulțumit.

27 ianuarie

Dragul meu, în seara asta, cu Marius şi Lulu am avut impresia serilor de altădată. Erai cu noi. În fond au dreptate în detalii despre ce vorbeam. În mulți e un arivism dureros. Îmi pare rău fiindcă au şi părți bune şi solide şi merite imense. La franțuji proiecții frumoase, unele desene încântătoare.

Ce curios vis! Te confund cu tata şi în stare de veghe uneori. Mama ce voia? Mă ducea spre voi. Îmi pare că mi se împlinesc zilele – avalanşe de Sf. Ion. Oare hazard, obsesia mea sau e un avertisment şi un sens? Uneori simt o răzvrătire împotriva formelor religioase. Azi o aversiune împotriva catolicismului, citind un studiu asupra lui Giordano Bruno. E îngrozitor!

Simțeam pe Sf. Ioana d'Arc după ce ei au ars-o. Mai au îndrăzneală să vorbească de rău pe popii noştri!? Chif, chif! Dumnezeu, Mântuitorul sunt altceva decât vor ei. De unde această furie în mine? Dacă trebuie să mor, vreau să fiu liberă de formule impuse, vreau un elan liber de dragoste spre Dumnezeu. Prea sunt aservită încă în toate, suflet minor de supus, nu sunt stăpân liber! Nu ştii cum mă cabram uneori. Mă iubeai aşa, dar tot sclavă eram şi cu tine. De aceea nu ți-am insuflat un respect adevărat. Era un fel de teamă amestecată cu milă. Teamă de judecata mea, milă de neputința mea de a mă libera. Acum aş putea fi complet liberă, măcar în gând şi în simțire şi *nu sunt*, mă țin în căpăstru conformist şi de obiceiuri. Până şi în rugăciune! Vreau să mă schimb, dar nu mă îndur. Trebuie să fiu ajutată – prejudecăți, teamă de ce se va spune. Minoră! Suflet mundan, nu celest. Ce pot face? O emancipare e la mine anarhie. Pesemne că trebuie să-mi sufăr soarta calității mele. Dar de ce să nu fac un salt, mai ales dacă e să mor? Nu în negație, salvarea nu poate veni decât într-un gest pozitiv, generos. M-a stricat vorbăria în care m-am înfrumusețat şi înnobilat. Mă agasează unele insistențe spirituale. Tu, dacă eşti, ştii totul. Te rog, ajută-mă să mor demn, omeneşte, nu ca un sclav. Dacă mai trăiesc, ajută-mă, te rog, să fiu *un om liber.* Anul trecut durerea mă liberase. Ce repede se decade când ai o măsură mică, meschină. Dă-mi curajul să trăiesc autentic. Am astăzi dorința vie să trăiesc, să-mi dezvolt gândirea, sensibilitatea, fără nici o ambiție, doar pentru mine, pentru a trăi realmente viața mea. Prea am visat, prea am ascultat de legile lumii. Doresc, vreau să fiu liberă! Se trezeşte în mine umanul, femeia adoarme. Am fost femeie prin şi pentru tine. Acuma vreau să fiu *umană.* Aş vrea să mai trăiesc. Pussy cu foc.

28 ianuarie

Azi muzică splendidă (*Quatuor 9*, *14* şi *4*). Maestrul, în formă, în elan, în bucurie de creație. Lume prea multă. Dar face atmosferă. Nemții foarte încântați, dar mai bine când au plecat, făceau străini. Cella Delavrancea foc de antisemită. Amuzantă întâmplarea cu Siegfried. Hazardul aranjează bine lucrurile! Maruca era foarte amuzată, de altfel i-a plăcut, are o figură luminoasă.Mă bucur să vină şi Cella Siegfried. *Quatuorul 9*, cu largoul acela minunat pe care îl cânta la pian Maestrul (când am plâns toți) e un

motiv sinuos, fluvial şi astral. Splendid! *Quatuorul 14*, fantastic de plin, ritm vertiginos, îmi plac apelurile vocilor din patru colțuri ale lumii – ca vânturile ce le îngână, se împreună şi apoi pornesc prin univers. Mariana şi Alex Cantacuzino mi-au făcut mare plăcere acolo. Ei da, mare binefacere îşi fac Maestrul şi Maruca pentru toți cei de acolo! E o baie de fericire. M-a năpădit o jale mare după tine, puiule, o nevoie groaznică de prezența ta acolo. Nu înțelegi că nu realizez dispariția ta totală? Îți sunt încă atâtea lucruri datoare, atâta dragoste ascunsă în adâncul meu!

29 ianuarie

Pui drag, în seara asta doarme Maricica aici. E veselă şi binedispusă. În fond ar fi bine să mă mut cu Valérie şi cu ea! A se vedea! Zi de lucru, idei care se schițează. Frig, dar merge. Ce ne mai aşteaptă?

30 ianuarie

Dragule, am uneori angoase şi atunci simt nevoia de bucurie, care să mă facă să uit amarul nesfârşit al condiției umane. Azi ascult muzică. Georgeta şi cu mine filozofam, fiecare pentru noi, şi în pauză izbucneam în exclamații de deznădejde. Nu suntem destul de smerite! E teribil să fii conştient de neputința din tine! Nu rămâne decât să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Dar dacă şi asta o fac din oboseală, din neputință? Mai bine „Vaca de Switzera”, aveai tu dreptate. Întotdeauna aveai dreptate! Dacă tu fugeai de linişte, dacă te amăgeai, te iluzionai cu vin şi te adormeai cu bere, acum înțeleg de ce! Tu înțeleseseşi de mult vanitatea vieții omeneşti, lipsa de sens de aici. În cealaltă nu puteai să crezi, cu pregătirea ta raționalistă. Credeai, dar fără nici un amănunt, credeai ca un copil, te temeai să controlezi ca să nu fii dezamăgit. *Léonie la bienheureuse* a fost poate prima reală întâlnire cu problema religioasă – şi moartea lui Nicuşor. De ce te simțeai vinovat? Îmi spuneai că el a plătit pentru tine. Eu te consolam, explicându-ți că nu ai făcut tu păcate care să merite astfel de pedeapsă. Şi azi repet acelaşi lucru. Tu erai mai curat la suflet ca mulți alții, îmi vine a

crede chiar mai curat ca mine. Lovitura Mariellei Seulescu e grozavă[6]. În jurul ei ne dezolăm toate trei. Nenorocirea universală e exasperantă. Dacă se nasc oameni pentru a muri zadarnic şi a suferi zadarnic, e de ce să înnebuneşti! Înțeleg că Maruca suferă cu furie, am simțit-o absentă, a recunoscut şi mi-a spus: „Noi, cei din Tețcani, noi nu iertăm trădarea absolutului”. Înțeleg că suferă pentru el. Trebuie să fie şi ambiție femeiască – o cunosc! – dar desigur că suferă de pierderea unei iluzii că *absolutul* există pentru oameni. Cum aş putea să o ajut să învingă amarul, dezgustul? Îmi fac o socoteală: dacă a muri este egal cu a nu mai fi, de ce să ne fie frică? Oare frica nu vine din instinctul de răspundere? Doar un sfânt poate trece cu bucurie, dar iarăşi nu-mi închipuiesc pe Dumnezeu un pedagog sever, cu cântarul în mână. Parcă noi am cerut să ne naştem? Doctrina iubirii îmi convine, oricare alta ar fi monstruoasă. Mă surprind orgolioasă față de Dumnezeu, orgolioasă chiar în acceptare – singularizată, personală, nu una cu El în dragoste! Păcatul orgoliului, păcat fundamental. Adamic. Simt în preajmă moartea – posibilă, pe cât sunt de „adormită”, cer părintelui să mă grijesc iar.

31 ianuarie

Bună seara, dragule, e pentru mâine sau pentru altă dată? Nu ştiu de unde-mi vine un spirit de emancipare, este pentru că am meditat asupra soartei umane? Nu mai pot să mă rog cu ardoare. Rugăciunea devine mecanică, o expediez ca un ritual. Să mă rog totuşi mai departe, dar voi încerca s-o fac liberă. Muza Ciomac m-a nenorocit cu cărticica aceea. Să mă rog a devenit un gest exterior, am abuzat, din credință (interesată) că sunt rugăciuni speciale, cu virtute de răscumpărare. Desigur, vor fi aşa, *dacă te rogi*, iar nu dacă le reciți mecanic. Trebuie să ies din rutină. Dacă mai trăiesc, vreau să profit de zile şi ani pentru un lucru serios: un trai autentic. Dacă trebuie să plec, mă tem că voi rămâne o umbră şi dincolo. Prezența Maricichii mă înviorează, mă necăjeşte neglijența ei, dar altfel mă bucură în totul. Am s-o las fără observații, măcar vacanța să-i fie o schimbare. Mă bucur de dejunul de mâine în familie şi mi-e dor de muzică. Dacă mor, vreau să ştiu cât de bine mi-au făcut, că la ei m-am legat iar de viață, de frumos. Pe toți vă iubesc, aş vrea s-o simțiți, să vă fiu de folos sufletesc.

1 februarie

Dragoste, oare am scăpat şi de data asta? Aş vrea să mai trăiesc pentru ca să mai lucrez, am poftă de lucru. Azi dejun simpatic la Marietta, deşi veşnic dinamită în aer când suntem noi trei. Ceai simpatic la Aurora şi apoi muzică (*Kreutzer Sonate*) – foarte frumos dar încă în stadiul de repetiție, am impresia că Maestrul e absent, în fond trebuie să-l obosească atâta lume! Mi-e dor de o seară bună, mai intimă. Irinel delicioasă. Fetița lui Andricu m-a cam înspăimântat, îi merge gura ca o morişcă în care s-ar fi turnat numai cârpe murdare! Ce poate preocupa un căpşor de fetiță! Câte can-can-uri spuse în fața unui biet copil! Îi curgeau din gură răutățile ca nişte lucruri străine, ieşeau cum intraseră. Îmi pare rău de ea. Am impresia că trăieşte într-o atmosferă foarte neprielnică. Mâine o să-mi pară rău că pleacă Maricica! Ce mare lucru e să ai un copil! Şi surorile mele se vaită de ai lor! Nu sunt comozi, dar ce bine e să-i ai, mai ales că sunt de treabă, serioşi şi oameni de caracter. Nellu îmi pare preocupat şi enervat. Nu o fi iar amorezat? E de vârsta lui. Dar mă tem să nu o ia prea la inimă.

4 februarie

Dragoste, n-am mai scris, mă dor ochii, n-am lampă la pat, sunt obosită. Azi o lipsă totală de gust de lucru. Un sentiment de „la ce bun”, la gândul că pot muri din clipă în clipă. Clasa a fost neatentă, recunosc că trebuie texte în traducere românească, dar nici eu nu eram cu vervă, vorbeam pe dinafară şi nu eram nimic. Boala lui Mircea, veştile de război, aprehensiunea morții, totul relativează atât bucuria pentru frumusețe cât şi credința în viitor. Nu-mi simt inima prea faimos, tu îmi arătai în vis că vii să mă iei. Oare? Dragule, fă aşa să nu mor de frică. Învață-mă să trăiesc sau să mor, acest interimat e insuportabil. Apariția ta parcă e iminentă şi parcă mi-e frică să apari. Doamne, curios animal e şi bietul om! Te iubesc, pui drag, te aştept în vis.

7 februarie

Dragule, lucrez pe capete. Acum pic de somn, mai ales că n-am lumină. Vreau să-ți spun impresiile despre menajul Babey – B.A.D. Te recunosc în el. Gesturi dezordonate, dar generoase, cu libertate. Maricica schimbată, cam amorezată, alt om. De când a fost aici, vine des, mai umană. Ori teama că ne pierde? Cred mai ales schimbarea sufletească. Întâlnirea de azi mi se pare puțin aranjată. Îi face bine această agitație a inimii. Dragule, tu surâzi. Te iubesc.

8 februarie

Azi la Radio, apoi muzică, *Poemul* de Chausson şi apoi *Tristan* la pian m-au răscolit, te vedeam în fața mea, elegant şi politicos, îți aud glasul, te văd şi acum. M-a podidit iar o durere copleşitoare. Bine că m-a oprit la masă Maruca. A fost extrem de simpatic. Maestrul foarte prietenos. Avea poftă de vorbă. Maruca spunea că îi face semne disperate că nu vrea să vorbească, l-am tachinat. După-masă a continuat să vorbească şi chiar cu mult chef şi, râzând, explica pentru a răscumpăra neplăcerile cu ochii. La uşă iar vorbea. Cred că simte în mine omul perfect obiectiv şi mai ales curat şi orientat pozitiv. Discuția asupra chestiei Lisette Greceanu. Mi-a spus că n-a crezut până n-a aflat că eu am citit scrisorile. Cu voce scăzută mi-a spus că e adânc scârbit de acest putregai al unei lumi ce trebuie să dispară şi că „atunci preferi să locuieşti într-un mic hotel şi să iei tramvaiul” (se referea la hotelul de pe Calea Griviței unde trăgea când venea prin Bucureşti). A spus-o cu atâta fermitate că mi-a revelat că, sub docilitatea aparentă şi supunerea totală în lucruri secundare, în cele esențiale el e stăpânul, fără vorbe, prin atitudini. Am impresia că a simțit în mine omul din lumea cea curată, cea care munceşte şi are demnitate. Maruca a avut şi ea un curaj foarte nobil, spunând doamnei Procopiu că din moment ce primeşti veroşi în casă, poți primi şi pe Lisette Greceanu – în toate cazurile că „nu trebuie să dai în cei slabi”. Zi plină. Dejun delicios la Maruca. Câtă grație e în ea! Câte disponibilități! Numai la tine n-am ajuns! E o laşitate mare în mine, mă tem de suferința fizică. Îmi pare bine că Mircea e mai bine. Zizelle slabă foc şi tot cu ponturi la adresa lui Ionel! De ce s-or chinui oamenii? Asta e viața, dragule!

11 februarie

Ieri ziua mea. Seara prea obosită pentru a mai scrie. Cadouri; parfum, Linca, „Lhose”, Nellu. Sunt foarte mişcată. Maricica foarte nostimă, cu vervă, din pricina fleurtului. Mi-a adus un puf şi o garoafă, delicios legate şi prezentate. Se pricepe. M-am şi gândit că e ceva artistic şi occidental în ea. Ion foarte amabil, a bătut la maşină conferința. I-am lăsat la gustare. Tu surâzi şi spui: mare codoaşă eşti. Poate am vrut să-i fac Maricichii plăcere. Nu e în stare de o vorbă echivocă. Are nevoie de stimulent. El, puțin pe gânduri. Sunt tulburări fertile pentru suflet. Nu mă tem, sunt oameni cumsecade. Dacă o previn prea mult pe Maricica, îi bag în cap şi o dezolez. Aşa, e animată, fără sentimente precise, nici urâte! Fireşte, sper să nu mai fiu eu ocazia să se vadă. Nu trebuie ca un lucru frumos să devină urât. Sunt sigură că ei îi deschide orizontul şi că se va decide să privească şi alți bărbați, şi să aleagă unul.

Azi, şcoală, Radio. Lucru în pat, nu-mi reuşeşte încă nici o închegare a materialului *umanist.* N-am poftă. Tot ce ştiu e mai vechi, interesul pentru subiect e şi el vechi. Simt că sunt absentă. Uneori şi la Shakespeare. E oare un material de gândire ce nu mă mai reține sau lucrez pe resturi? Îmi trebuie ceva nou, trebuie un interes pe care nu l-am avut, ca să mă deştept de tot. *Nevoie de creație.* Pretențioasă? Azi zvon de primăvară, un dor dureros de tine, te simt aiurea, departe de mine. Te rog dulce, mai vino. Conversație cu Mimy. Oare nu mai are o simpatie reală pentru M.I.N.? Sunt accente şi insistențe suspecte. Natural, mă fac că nu simt şi insist asupra neputinței unei asemenea aventuri a inimii. Sunt cazuri când adevărul e necesar, aici ar deschide ochii şi poate i-ar ataşa de obiectul nepermis. Îi arătam *grotescul* situației, astfel prin jenă s-ar despărți mai repede de o idee periculoasă.

12 februarie

Dragoste, iar pic de somn, lucrez cu disperare, dar fără poftă la „umanism” – nu pot face un plan limpede, mă încurc în detalii. Mă disperă planul de o claritate splendidă al lui Mişu Jora, care desigur era secătuit de adevărul viu, dar pentru o conferință aşa e bun. El l-a luat de la vreun neamț, eu trebuie să mă chinuiesc singură. Îmi lipsesc cărțile! Nu e cazul să lucrez atât

de mult pentru o simplă conferință, fără ecoul public. Sunt tot în friguri. O prostie! Îmi vine să renunț – dacă nu vedeam azi în Maricica decepția pe care o vedeam în tine, când aveam asemenea idei şi depresiuni. Trebuie s-o fac şi basta! Cum o vrea Dumnezeu. Prea multe idei. Trebuie simplificat. Să îmbini istoria cu filozofia, asta e! Ajută-mă, pui mic.

13 februarie

Dragule, numai piedici ca eu să lucrez la conferință! Pesemne că trebuie să risc o impreciziune a expresiei. Material mult, lipseşte ordinea. Incursiunea „Puilor” astă-seară, când voi termina? Mă supără intervenția Patriarhului în afaceri lumeşti. Ordonarea postului riguros într-o epocă de foamete e un act de abilitate politică, dar nu denotă dragoste creştină. Acum să interzică amărâtului să guste carne, dacă îi cade ceva în mână? De ce? Ca să mănânce nemții şi să-şi bată joc de noi? Apoi postul într-o vreme în care nu e pâine, în care cartofii, ceapa şi varza costă o avere şi nu se găsesc, în care nimeni nu se mai hrăneşte adevărat? Act de supunere a Bisericii la hazardul şi aventura politică. Mă indispune profund. S-a gândit bătrânul câți se vor îndepărta de la masa Domnului pentru că nu au rezistat, înfometați fiind, unei bucățele de cârnat? Ori dacă s-or mai vinde cârnați numai pentru nemți şi nepioşi, ce se va petrece în capul bietului credincios flămând? Papa în asemenea cazuri ridică postul.

E groaznică dominarea asta a politicii asupra spiritualului, îl diminuează, îl sărăceşte. Şi domnul „Conducător” nu-şi dă seama că e mai mare pericolul sufletesc ca toate? În loc să elibereze Biserica, o subordonează cui? Nevoilor politicii şi combinațiilor economice. Este prea dezolant. E aproape mai dezolant pentru că bătrânul e cinstit, îl păcălesc! În locul lui, spuneam categoric: „Mâncați ce mai aveți când atât de rar aveți acest privilegiu”. Ceream celor nelipsiți să facă acte de generozitate în folosul celor săraci. Dar voi vedea mâine în jurnal. Nu aş vrea să acuz pe nedrept. Pui mic, ce sens are această viață tristă şi zbuciumată? Mai bine să nu te mai gândeşti, începi să pricepi oamenii Renaşterii, se întorc cu pasiune spre pământ. Este pentru a uita eternitatea înspăimântătoare.

14 februarie

Dragoste, azi-noapte în vis ai fost adorabil. Îmi puneai un palton pe umeri – îmi era frig – mă înveleai atât de drăguț parcă trăiam un final de vacanță împreună, trebuia să plec cu tine. Tu erai vesel dar preocupat de alte cucoane. Azi lucru intens. Au ieşit idei foarte bune, plan clar, să vedem cum voi face să nu mă încurc în detaliu şi cum voi găsi cuvintele potrivite. Încerc mâine s-o scriu ca pentru a fi citită. Oare nu mi-ai suflat tu la ureche ce am scris? Sunt câteva găselnițe. De unde vin ideile adânci? Din ce parte a eului? Desigur din spiritul pur, care prinde sensul adânc al fenomenelor. Mă ajuți să o duc la bun sfârşit. O ştiu şi, în cinstea ta, vreau să fii mândru de mine. În planul trecător independența e demnitatea, în planul spiritual e sărăcia, e necompletarea. Aşa simt eu acum văduvia mea pământească. Dacă nu aş trăi pentru tine, sensul vieții mele ar fi inexistent. Dacă iese prost conferința, m-ar durea că nevasta ta s-a prostit… Vreau să simtă publicul ca o experiență binefăcătoare: *libertatea spiritului* născută din solidaritate şi smerenie omenească.

Vizita lui Miron, Madeleine şi Mariana s-a terminat frumos, cu versurile pline de vlagă sensibilă ale Madeleinei şi cu evocarea ta. Dar începutul un agasament mare datorită aerului factice al fetei. Cum s-o tămăduim? Este o afectare. Foarte puțin îi lipseşte să se îndrepte. Miron, în schimb, autentic, autenticitate sănătoasă. Mariana, în primejdie de deviere, se caută. Maricica tot mai dulce, mai caldă, mai încrezătoare. Aş vrea s-o ştiu fericită. Mâine încep lucrul de la capăt. Dar hopul cel mare l-am trecut. Uf!

17 februarie

Stelule scump, vin de la Lily [Jora] unde erau cucoane – am spart zahăr pe spatele „văduvelor abuzive”. Madam Pascu, săraca, amărâtă dar normală, ca şi mine. Nora e revoltată – ca întotdeauna. La Radio ieşirea lui Ion [Zamfirescu] pentru Mariana [Rarincescu] m-a îngrijorat. Aceasta, foarte cuminte, acceptă, Tanti [Georgescu] însă, vădit agasată, nu vrea. Am dres-o, insistând să fie pusă la „tineret”. Cred că va fi foarte bine. Va fi ajutată. De ce Tanți strâmba din nas? De ce să nu fie şi una tânără?

Aş vrea să fie bine la Radio joi! Fie voia Domnului. Tu mă ajuți, ştiu. Azi ziua lui Jean Paul – doresc din suflet să ajungă bine copilul ăsta, să fie un ajutor şi pentru părinți. Cella Lahovari[7] azi foarte simpatică, e deşteaptă şi fără chichițe. Pusy cu foc. Iar mă apuc de lucru ca să dictez la maşină.

19 februarie

Dragule, am citit cu nespusă plăcere din Montesquieu. Simțeam nevoia să mai citesc, nu doar să completez conferința. Citesc prea puțin din cauza zilelor întrerupte de telefoane, vizite, lecții. Ce puțin organizată viață am pentru lucru serios. Trebuie să mă mai apăr puțin. Lumea vrea să vorbească, nu se întreabă dacă vrei şi tu! Azi, întâlnit iar pe Bucuța[8], e un om interesant când vorbeşte despre ce iubeşte. Dar uneori nu ştii ce vrea. E cam neplăcut şi totuşi e unul din oamenii foarte de treabă. Pe lângă valoarea lui de scriitor şi de cultură. Ion Zamfirescu azi pe gânduri. Simte nevoia de prietenie cu mine, îi trebuie o atmosferă mai vie decât cea pe care o are? Azi era trist. Aşa şi Mişu la telefon. Cred că-l îngrijorează şi Puff. Ce o fi făcut Maricica? Refuzul ei e datorat în parte şi temerii de un angajament *à fond.* Te las dragule, îmi e foarte somn.

20 februarie

Astăzi tinerii mi-au făcut o mare plăcere. Îmi prinde bine să simt afecțiunea lor încrezătoare. Puff vehement, curios, încântător. Costel face o neurastenie, mă îngrijorează. Pausy şi Mihai aveau aerul că ştiu mai mult. Cred că Mariana e cauza. Aseară Zizi şi Ionel. Viața la ei e un infern. Copilul în această atmosferă se pierde. Trebuie internată bătrâna; săraca femeie este incapabilă să se schimbe! Doamne! Câți oameni se nenorocesc cu dragoste egoistă! Mama a fost toată viața o cauză de suferință şi dezechilibru pentru fata ei şi o nebuneşte şi pe cea mică. Săracul Ionel! Ce dragoste şi ce răzbunare, ca să suporți asemenea atmosferă! Dragul meu, viața este tare stupidă pentru unii! Să zici că sunt dintre cei care trec drept fericiți! Sunt calmă astăzi. Mă întăreşte o certitudine: tu eşti pe undeva.

Desigur, o simt şi tu eşti mulţumit. Voi veni la tine curând? Sunt gata, dar de luni, mai legată de pământ. Sentiment că aş putea ajuta pe tineri.

22 februarie

Dragule, azi zi arhiplină, dar nu sunt obosită! La tine, azi-dimineaţă, linişte. Cuvertura albă nu mă înspăimântă, dar nici pe tine nu te cred acolo. Prea eşti viu, cu mine pretutindeni! La Rory f.f. simpatic, oameni deştepţi. „Petre" foarte deştept, cult, subţire. Aş fi încântată să iasă ceva pentru Rory. Ar fi un cuplu foarte bine. La Valérie mă deprimă, ca întotdeauna, raportul ei cu fata. E drept, Maricica nu e tandră şi nici amabilă cu ea, dar nici ea nu are încredere în copilul ei! Amândouă sunt de vină. E trist. Nu ştiu să iubească – şi eu de altfel dacă îmi mai este acordată viaţă poate voi şti. Conversaţie interesantă la Rory, oameni cultivaţi şi serioşi. Noica e fanatic, dar mă întreb cât este datorat naturii lui şi cât o datorează Germaniei. Bătrânul Strihareţ[9] tip foarte interesant ca înfăţişare – ar putea fi un bătrân american. Trebuie să fie formidabil de inteligent. Tânărul, foarte amabil, îmi explic sentimentele lui L. Mama, o Valérie inteligentă, veselă, energică, dar fără să o ştie, o tirană. Dragul meu, mă duc să mă culc, e timpul. Politica tot mai mult se îndepărtează de mine, zadarnic încerc să pricep, trebuie să te apleci asupra ta când e vorba de lucrurile serioase, iar cele superficiale să le suporţi, ca „ordine" şi ca directive. Dar fără să suferi interior. Noapte bună, dragul meu.

23 februarie

Stelule drag, azi zi obositoare, decepţii. Discuţia cu Maricica m-a epuizat, după conversaţia de aseară cu Valérie. Sufeream de a vedea ce slabă e legătura sufletească între părinţi şi copii, azi am constatat cu durere că Valérie avea dreptate. Reacţia a fost în Maricica atât de violentă la gândul că ar trebui să contribuie şi ea cu ceva în casă, încât m-am înspăimântat de sentimentul de „nerăspundere" de care dă dovadă. Cum e posibil să nu simtă jena de a lăsa pe mama sa să se istovească pentru ca ea să aibă bani

pentru cărți de lux şi gesturi somptuoase? Iar sentimentul Mariettei pentru Valérie m-a nenorocit – ca şi cum noi, care muncim, suntem hărăzite să muncim tot pentru altul! Ionel înțelegea dreptul Valériei de a-şi permite şi ea o plăcere, oricare ar fi! Sentimentul Zizellei, al lui Tanți – toate mi se par ieşite din normal. Impresiile s-au acumulat şi m-au pleoştit. Peste tot nu găseşti decât interes. Mă doare să văd asta la ai mei. *Aveai dreptate.* Bine face Valérie că s-a retranşat în egoismul ei, că e cuminte, că nu-i pasă. Eu nu am ajuns încă acolo. Ochii răi cu care s-a uitat la conferință, conferința lui Vianu! În loc să vină spre mine, gentil, ca şi cum țipetele ei şi „n-am să te iert" ar fi fost un act de violență, a budat şi se uita la mine gata să mă plesnească. Eu nu mai mişc în nici o parte, dacă vor să vină la mine, vor veni, dacă nu, eu nu mai vreau să fac nici un efort. Lumea îşi bate joc de oamenii prea buni. Nu voi mai trăi decât pentru acei care sunt cu adevărat drăguți cu mine. Ce tristețe. Încă o lovitură la o brumă de orgoliu: credeam să cunosc mai bine ființele omeneşti decât tine şi toată lumea. Nu o să devin mizantroapă, dar mi se taie orice elan. De altfel epuizarea din seara asta e pur morală. Cum să nu fie Mircea „săracu'" detaşat, când vede ce puțin au nepoții habar de el şi de Régine! Dar el îi are pe Régine şi Nicu şi Aurora. Eu, azi, am avut senzația că sunt singură pe lume şi desigur şi Ionel a simțit la fel. Marietta e actriță. Jean Paul plecase, el a reacționat normal când i-am spus că la anul trebuie să contribuie în casă. Ce mă exasperează e nedreptatea celor care socot că au dreptul să ceară de la alții fără a da în schimb nimic! O fată de 30 de ani să trăiască pe socotelile mamă-si când are cu ce să se întrețină! Nu mai vreau să judec. Sunt dezamăgită şi n-am de ce să mă agăț aici între oameni. Simt un dezgust de condiția umană, un dezgust de viața pierdută, şi nici o reală nădejde în viața viitoare. O cer ca o dreptate. Dar dacă nu dreptatea guvernează lumea, ci altceva? Dacă egoismul de aici se afirmă în neoegoismul supranatural care salvează din neființă pe cei care *vor* să supraviețuiască, pe când cei care, neataşați de ei înşişi, se pierd în neant? Mă culc ca să scap de gânduri.

24 februarie

Stello meu drag, zi de abatere continuă de ieri. Scena bietei Ileana mi-a adus în minte scene de gelozie, m-am îndârjit apărând-o. A fost până seara

în mine un amar, o revoltă ce se combina cu cea de ieri, ce să-ți spun? Dacă eşti, tu ai simțit-o şi poate că te amuzi de lanțul pe care încă îl port. Totuşi am avut pe stradă azi, ieşind de la Buby, un sentiment de *libertate şi* de uşurare. Teama că tu ai putea suferi de această stare a mea m-a readus la muzică, m-am spălat de orice „rezistență" şi opoziție din mine. Trio de Schumann, dar mai ales cel de Brahms m-a răscolit. Iar m-a cuprins o jale – în maşină cu Irinel, care a avut un gest de elan cald spre mine. Mă bucur că e senină, calmă, îmblânzită, femeie. Seara cu Mimy Spandonidi. Era ziua mea, nu ştie nimeni. Seara petrecută cu ea a fost un dar frumos. Doamne, ce bine mă simt lângă ea. Oare melancolia mea nu e şi din frica de moarte? Duminică 1 martie e iar un soroc! Eu doresc să mai lucrez aici. Am primit şi liliac alb, pe neştiute, de la Cella, iar Maestrul mi-a făcut ca salut semnul pe care-l făceai tu, uneori. Îmi sărutai mâna şi-mi trimiteai semnul. Aşa a făcut Maestrul. În fond lucruri încântătoare. Vii şi tu? Ce înseamnă supa ce mâncam?

25 februarie

Stello drag, altă zi pierdută pentru veşnicie, căci nu am progresat întru nimic. La clasă, doar decepția de a vedea foarte puțini deşi le ofeream pe Shakespeare. Nu pot inventa nimic nou în liniile principale, sunt fixate în capul meu. Detaliez şi asta e tot. Îmi trebuie materie nouă. Într-un an am să le fac pe contemporani. Dar se cer formule noi, la cei mai mulți materia e aceeaşi. Azi la expoziție cu Mimy. În fond te bucură căutarea frământată a lui Ion Vlasiu şi realul talent al lui Vânătoru. Florile acestuia, acuarelele sunt minunate. Florile proaspete, vii, dar fondul prea opac după mine. Colegii lui Tomaziu m-au cam speriat, iar tablourile colorate ale acestuia nu-mi plac. În schimb lalelele şi perdeaua foarte frumoase. La „muzică" foarte plăcut, am stat în dormitor cu ochii închişi. Muzica mă scălda ca o apă tămăduitoare. Lumea de alături nu exista decât dincolo de un zid care mă apăra. Intrarea uşoară a lui Bâzu[10], namilă superbă şi de o noblețe izbitoare, mi-a plăcut. Era ca trecerea unui centaur prin singurătăți, era lumea lui, nu mă supăra. Compoziția lui Siegfried foarte frumoasă, e portretul unei veşnice Maruca. E mult farmec şi multă atmosferă specifică ei. E o adevărată reuşită şi e impresionant că e făcut din memorie. Maruca

vizibil mulțumită, o legitimă flatare: e plăcut, mai ales în criza ei actuală, să afli că ai ocupat mintea cuiva, a unui artist. Azi, de altfel, era foarte animată, iar Maestrul parcă tot mai sigur pe el. Azi era ca un vânt de primăvară acolo. Primăvară în aer, o dulceață în culorile aerului, care te topeşte. Mă năpădeşte teribil dorul de tine. Azi de vorbă cu pictorița Vera Nițescu Veselovschi. M-a tulburat iar, simt lipsa ta, plecarea ta, ca o pedeapsă umilitoare. Când îmi fac socoteli cu mine, recunosc că am fost o neisprăvită, o ființă „de lux" cum spuneai tu, fără întrebuințare practică. Tot ce fac n-are utilitate imediată. Îmi e dor de o viață corectată de toate insuficiențele mele, îmi e uneori un dor ascuțit de clipele bune, adevărat calde, frățeşti între noi, dar recunosc că nu am avut feminitatea totală care te-ar fi mulțumit integral. Doar o femeie ca Mimy sau Mad ți-ar fi fost de folos. Tu mi-ai ajuns, dar prea ai fost nedrept pentru a mă păstra în echilibrul ce-l cere natura mea. Cui îi reuşeşte? Aşa cum a fost şi cum continuă să fie, legătura noastră e frumos umană. Te binecuvântez de unde eşti, îți mulțumesc şi te iubesc. Iubeşte-mă şi tu puțin, nu mă neglija iar. Azi spre seară, m-auzeai cum te chemam cu glas tare?

27 februarie

Dragule, azi cu Mircea conversație normală. Eu îl cred întreg, doar în reacțiile trupeşti vătămat. Valérie e de un pesimism care frizează cruzimea. Decretează că e isprăvit, cu o siguranță nefondată. Nu-şi poate stăpâni sentimentele. Eu tot sper ceva de la Viena. La lecție atenție pentru *Antoniu şi Cleopatra* – e şi magnifică. Discuție cu Rory pe tema Nae Ionescu. Imposibil să faci pe aceşti tineri să înțeleagă că sunt limite la indulgență. Ca om, mi-a fost simpatic, ca dascăl a fost o primejdie. Poate sunt eu filistină. În fond ce ştim noi unii despre alții? I-a învățat să trăiască „tragic". Oare se învață de la altul? Nu devine maimuțăreală? A trăi „tragic" e *a trăi conştient*, nici mai mult nici mai puțin. Nu l-a aşteptat omenirea pe Nietzsche pentru asta. Parcă Montaigne nu trăieşte lucid? Ce deosebeşte „tragicul" de această perfectă luciditate? Numai obiectivitatea şi smerenia ei, care nu vorbesc de tragic, dar îl trăiesc. Dacă aceşti oameni rămân senini, e că au pudoarea de a nu etala planurile subiective ci numai condiția umană. În fond, iar opoziția între clasic şi romantic. Cei de azi, cu

sensibilitatea lor, desigur nu mai ascuțită, dar mai etalată şi egoistă, nu suferă mai mult decât noi, dar, fiind mai egoişti, nu iau în seamă nici o cuviință şi aşa se face că ei „care suferă”, în fond îi fac să sufere pe cei din jurul lor. Egoişti şi necrescuți, incapabili să suporte limitele impuse de orânduiala lumească, iar fiindcă ei rup această rânduială, consecințele îi fac să sufere. M-am ocupat destul de toți „neînțeleşii”, îi las să se înțeleagă singuri. La urma urmei este ridicol să te supui la veşnica lor nemulțumire! Răsfățați şi barbari. Mă apucă uneori un parapon de această omenire neisprăvită. Şi noi treceam prin crize groaznice, dar nu ne dădăcea nimeni. Om fi fost „ne-metafizici”, dar ne-am văzut de treabă şi n-am spart în capul nimănui propriile noastre păcate. Alde Maricica şi Dan Nasta şi alții ca ei sunt specimene răsfățate, li se pare că totul li se cuvine, că ceilalți nu au altă menire decât să-i „înțeleagă”. *Tant pis!* Cine se ia în brațe rămâne… singur! Pe Rory sper că o scoate Petre din ideile de altădată, ea vede obiectiv. La muzică fericire, curge miere şi lumină din quartete, linişte, nu se vorbeşte, se ascultă. Bâzu impresionant de frumos. Maricica puțin agitată. De ce? Maestrul scăldat în muzică – cu o lumină mare lăuntrică. Eu pleoştită grozav – oboseală. Din regim? Din aşteptarea morții? Din conştiința neantului acestei vieți? Din îndoiala ce port în mine, sub afirmarea credinței? Din lipsă de scop în viață? Din lipsa ta dureros resimțită? Din primăvară? Din decepții în fața oamenilor? Din oboseală? Din nu mai ştiu ce? Din toate. Şi față de toate astea mucoşii vorbesc despre tragic, despre suferința lor? „Răul secolului” reîncepe. Îmi e somn, nu am scop în viață. Văd prea adânc! Dacă Dumnezeu a hotărât aşa, apoi e crud. Dacă asta este urmarea păcatului, atunci mare să fi fost păcatul. Ce plictiseală! Asta să fie urmarea despărțirii de izvor, cum să-l renegăm? Prin rugăciune. Dar nu pot s-o fac cu fervoare. Durere, ispita revoltei. Hai, inima mea, supune-te. Numai supunerea este act liber. Dragă, te iubesc, te aştept.

28 februarie

Dragă, astăzi am constatat din nou că oamenii inferiori, neformați nu înțeleg să fie bine tratați, fără a-şi pierde măsura şi distanța care ne desparte. Ileana începe să-şi dea aere şi să-mi răspundă, am avertizat-o că poate să plece dacă mai face lucrul ăsta încă o dată. E o femeie sălbatică, cum o contrazici,

cum îşi dă drumul: țipă, te înfruntă, nu mai vreau să suport nervii nimănui, sunt gata să mă despart la prima neînțelegere. Vizită agreabilă la Aurora. Nicu încântător. Dimineața, Viorica mişcătoare: cu bomboane de la Capşa. Maricica s-a reîntors fără nici o explicație. Am primit-o calm. De ce o fi pornind la noul drum cu intenții greşite, de a-i lua pe toți „de sus”? Nu am ripostat, ca să nu se încăpățâneze. „Fiecare pasăre pe limba ei piere!” Şi eu pier prin nevoia de a tot sfătui şi îndrepta oamenii! Dacă mai trăiesc, mă schimb. Azi în tramvai scena cu cei doi ilegitimi mi-a amintit sâmbetele pe care le petreceam singură acasă şi nu ştiam pe unde eşti tu. Am realizat azi, brusc, cum ieşeai cu tot soiul de tipese, pe când eu mă chinuiam cu gândurile acasă. M-a apucat o jale! Simt cât am fost de prostită, din vina mea, în viață – cât de nătoadă am fost, cât n-am avut nimic decât prietenia unor femei de calitate şi a câtorva bărbați cărora le-a fost milă de mine, dar ca femeie n-am avut absolut nimic! De unde eşti acum, nu se poate să nu recunoşti că m-ai tratat ca pe cea mai neglijabilă cantitate. Mi-am adus aminte chestia cu bomboanele de ciocolată, când aşteptai la Rosetti pe Puica sau pe alta – şi cucoana cu care veneai în trăsură pe când eu veneam cu Valérie nu ştiu de unde, într-o seară. Şi câte altele! Mă uitam la urâții din tramvai şi mă gândeam câte femei de acestea nu mi-au furat bucuria vieții mele! Iartă-mă, dacă te mâhnesc, nu te acuz, mă acuz întâi pe mine, fiindcă am fost lipsită de simțul realității şi de instinctul de conservare. Dacă mai doresc să trăiesc câțiva ani, deşi bătrână şi fără nici o plăcere, e din sentimentul de dreptate, ca cel puțin să trăiesc şi pentru mine. Poate nu ştiu ce cer, poate ar fi mai bine să mor mâine, dar aş minți dacă aş spune că o doresc. Mi s-ar părea că am trecut în lume ca o umbră, fără realitate. Când îi aud vorbind de tragicul vieții pe mucoşii de copii! Tragic e când s-a sfârşit şi privind înapoi constați că n-ai fost bun de nimic, nici măcar de un egoism normal! Astă-seară sunt mâhnită. Iartă-mă. Te iubesc totuşi. Nu pot simula, trebuie să fiu veridică. Poate vii în vis să mă împaci. Te pomeneşti că mâine, pe vremea asta, voi fi dincolo! Cum va vrea Dumnezeu. E în mine o revoltă şi pe felul cum am trăit, prea „moral”, prea puțin real, vital! *Să nu fiu nimănui exemplu!* Îmi iau adio de la toți, dacă o fi să mor. Vă iubesc şi mă simt îngrozitor de singură, de nedreptățită şi inutilă. Să nu mă plângeți. Probabil, dacă mai trăiesc, aşa voi rămâne. Dacă aş renaşte, aş vrea să fiu bărbat, liber, activ, îndrăzneț în tot ce aş gândi şi aş lucra. Liber de prejudecăți şi puternic, fără nici o ataşă care să mă aservească, în slujba lui Dumnezeu! Popă sau artist. Visez, cum am visat o viață întreagă. Deraiere

inițială, aici nu voi mai putea corecta. Dacă se poate, ajută-mă să trăiesc normal. Pusy cu dragoste.

1 martie

Stello drag, ce zi arhiplină! Biserică, „ortodoxe”, dejun la Burileni, acasă Părintele şi Georgeta, seara muzică şi masă, e 12,30 noaptea! M-a durut astă-seară bietul Maestru. Bomboanele i le-am dat ei şi el mi-a făcut semn să nu spun că sunt şi pentru el. Ce s-a întâmplat? Dulceața de la Fify am pus-o la el pe birou – i-o fi făcut scandal? Apoi avea poftă de vorbă, ea nu-l lăsa. Realmente îl oboseşte sau îl agasează să fie tratat ca un copil? Azi la masă parcă era să izbucnească, a spus ceva repede de care nu-mi amintesc, dar ea atunci a tăcut. Am impresia că el se apără în tăcere. Refuzul portocalelor dimineața ca un gest suplimentar de solicitudine – o mulțime de detalii mici fac uneori o atmosferă de tensiune. Ce păcat! Cum e posibil ca atâta dragoste să ajungă la atâta oboseală reciprocă? Oare le-a lipsit Dumnezeu? Ea are orgoliul luciferic în ea, cum îl au mulți din cei mai buni. Aşa-zisele naturi de stăpâni! Simt că doresc să le fiu de un real ajutor. Aş vrea să vină la mine, să îi pot vorbi pe față, fără martori, să-i spun că e resentiment în ceea ce face, e o răzbunare rafinată. Dacă l-aş vedea pe el, singur, i-aş spune că trebuie să fie mai voluntar, cel puțin în ceea ce-l priveşte pe el. Am impresia că tuturor le e cam teamă de ea, că o cam tratează în „detracată” – el primul. Cred că dacă s-ar proceda altfel, dacă şi el ar fi mai liber cu ea, ar fi mai bine. În sfârşit! Fiecare îşi duce crucea!

2 martie

Pui drag, azi sunt furie pe neglijența lui Ionel. Mă revoltă. Nu are. Înțeleg. Dar măcar întreții nădejdea şi te constitui responsabil, dar el face pe uitatul. Marietta nu-şi mai bate capul, nu admite să renunțe la nici un obicei, scurt pe doi, trebuie alții să se zbată. Dacă toată viața nu m-aş fi zbătut, aş mai admite. Dar eu asta am făcut fără încetare şi acum la bătrânețe trag pe dracul de coadă, când muncesc şi ar trebui să-mi ajungă, dacă aş fi egoistă!!

Constatarea de a fi considerat ca putând să aduci, pe când alții nu pot, asta mă turbează. Dar e destinul meu, e slăbiciunea mea. Degeaba iau hotărâri, sunt o bleagă.

3 martie

Azi-dimineață, dragule, vizita lui Puff mi-a făcut o nespusă bucurie. Copilul ăsta are încredere în mine şi mă iubeşte, şi eu pe el mult. Un adevărat ataşament între noi. Iluzie că mai pot fi de folos. E atât de matur, de fin, mă tem că e anacronic. Azi muzică foarte frumoasă! Trio Beethoven, numărul 5, *Geister*, trio şi un trio splendid de Brahms. M-a amuzat Lupu care a crezut că eu am maşină! Va să zică mă contează oamenii drept „capabilă de maşină" şi eu nu am din ce rezista până la sfârşitul lunii! Îmi vine să râd cu poftă. Maruca foarte tristă. A impresionat-o simpatia mea. Aş vrea să pot vorbi cu ea pe față. Să-i spun cât suferă din pricina ei proprie. Azi doresc din inimă să le fiu de folos. Dragoste, cum mă montam pe mine împotriva ta, aşa se întâmplă şi aici. Apoi, am impresia că aşa-zisele ei prietene nu o iubesc, o condamnă în loc s-o ajute să-şi găsească echilibrul. Dar crezi că le pot ajuta eu? Te rog, ajută-mă şi tu ca să vorbesc cu ea, cu inima deschisă. Te aştept la noapte, îmi e foarte dor de tine. Ce bine că sunt oameni care au atâția bani pentru flori şi îmi aduc şi pentru tine. Sunt mulțumită că în felul acesta ai întotdeauna flori. La cimitir mă duc sâmbătă cu voia lui Dumnezeu.

4 martie

Pui drag, azi zi foarte agitată, plăcută. Dejun la Mimy Paleologu. Tandrețea lui Puff îmi face bine. Chestia cu incunabule mi-a revelat un viciu al culturii mele, multe aproximații din cauza lipsei de memorie. Nu rețin direct ci numai prin raționare. Sunt lucruri de cultură generală care nu trebuiesc ignorate. Ei bine, eu ignor foarte multe! M-a întristat, trag concluzii asupra superficialității a tot ce ştiu. Judec bine, aprofundez, dar ştiu puține lucruri. Să-mi refac o zestre de cunoştințe? M-ar tenta, dar când? Mă omoară

pierderea de timp – ca pe noi toți, în țara noastră. Te sărut dulce, îmi lipsești, parcă ești departe, departe. Am impresia unei case părăginite, cad structurile, nu mai am cum să le pun la loc. Întoarcerea de la curs cu copiii, întâlnirea cu Jora, discuții pe stradă ca altădată. A rămas o urmă de teamă în mine, de altădată. Când voi fi absolut liberă?

5 martie

Vin de la Maruca. Prima dată am avut o conversație continuă cu ea. E extrem de obositor fiindcă refuză orice cuvânt care e „clișeu”, orice stare care nu e a ei, adică mai bine zis se mişcă numai în esență şi absolut. Cred că bietul Maestru şi-a luat vacanță, după 35 de ani, dintr-o atmosferă de „esență” care poate distruge cu timpul pe cineva care e de o asemenea dimensiune interioară. Femeia asta e regească. Dar nevoia ei de absolut e din familia asceților intransigenți, din familia lui Ignatio de Loyola. A trecut prin toate focurile care au topit din ea superfluul. Lumea zice că e sublimă, dar atunci toți absolutiştii sunt nebuni! E născută cu daruri excepționale, contactul cu Nae Ionescu a supus-o unei discipline spirituale de anvergură! Desigur, de talia ei îi sunt întâmplările. Are strune de aramă în ea şi de aur incoruptibil. E primejdios de primitivă fiindcă vede până în străfunduri ce-ți sunt necunoscute ție însuți. Natură puternică, în continuă vibrație, în continuă exaltare. Mândră până la orgoliu, nu admite deficiențe. Nu parvin să-i spun că aici e încercarea ce îi e impusă de propria soartă: să cunoască şi să-şi asume *umilința*, fără de care nu se poate elibera. Nu parvin fiindcă întrerupe, prin cuvânt sau cu gestul, cu expresia dezolată a feței, orice explicație. Este tipul „neînțelesei”, pe care Nae Ionescu a intensificat-o până la aspirații metafizice. I-a întins coardele până aproape a le sparge. Trebuie să fi fost adevărat fatal omul ăsta pentru firi de calitate. Tot mai mult înțeleg influența nefastă asupra tineretului, scos din făgaşul realității pământeşti şi trezit pentru destine suprapământeşti. Deosebirea între asceza credinței creştine şi chinul intim al lui şi al celor pe care i-a crescut cu gustul pentru acest chin e că credinciosul se odihneşte în dragoste de suferința sa tragică, iar aceşti orgolioşi nu parvin să iasă din vârtejul în care se întrețin: mor pe propria lor roată. E o mişcare oprită, deturnată de la scopul ei etern. Maruca nu poate fi salvată decât prin rugăciune. Nu văd

momentan cum s-ar găsi altfel leacul intim cu ea, deoarece se învârte în jurul propriei ei puteri creatoare, nu poate ieşi din punctul ei de vedere, deşi o cred capabilă să iasă din ea, să se uite pe sine. Îmi spunea de Maestru că a sucombat acelei femei din vanitate de bătrân. Se poate. Bărbații sunt în stare şi de asemenea micimi, poate tocmai cu cât sunt mai mari. Ea nu poate încă trece peste dezgustul din ea. De câte ori am crezut că mor, pui drag, de dezgust şi decepție şi am trecut peste. Doresc să învingă aceste aversiuni pentru materie şi pământesc. Am să mă rog pentru ei, ajută-i şi tu, mamă dragă! Tu eşti cum? Nu ştiu. Nu mai caut să ştiu fiindcă trecerea granițelor este primejdioasă pentru spirit. Acum ştiu că această săritură e păcat. Nae Ionescu a păcătuit scoțând biete suflete din făgaşul dezvoltării lor şi zvârlindu-le atât de departe încât drumul lor nu mai e decât un chin, o anticipare a propriilor posibilități. A făcut o seamă de rătăciți de pe drumul adevărat, cel care duce spre Dumnezeu. Iubirea, smerenia sunt drumul cunoaşterii integrale, nu rotația în jurul tău însuți.

„Metafizico”! Parcă nu te-ar denunța Kant! Îți faci noi şi noi victime, printre cei care, orgolioşi, nu admit limitele minții omeneşti. Dragoste, ajută-mă să trăiesc just.

7 martie

Dragule, Mariana a plecat. Sunt frântă de oboseală. Zi prea plină. Dejun la Flo. După-amiază la Xenia [Costaforu], seara cu Mariana. Sunt atonă. Nu mai pot să reacționez.

8 martie

Dragule, azi am stat în casă şi în pat, răcită cobză. Un dor de tine, amestecat cu sentimentul umilinței de a fi lăsată complet singură, ca şi cum n-aş fi fost capabilă de o familie! Ăsta e adevărul: incapabilă de a fi mamă, soție, centru. Om fără căpătâi, răzleț. Câtă vreme trăiai tu, aveam măcar exterior un rost. Țineam unitatea casei. Tu nu te simțeai „acasă” decât în pat sau la biroul tău. Îmi spuneai că nu ştiu să fiu gospodină. Eu mă înfuriam, fiindcă

doar făceam eforturi. Dar e ceva superficial în mine, ceva neatent în toate, nu sunt bună de nimic prin mine, mă întreb de unde „succesul”. Poate că atunci când vorbesc sunt locuită de o ființă străină. Deseori am impresia că vorbeşte altcineva, nu eu, nu cel bleg şi stupid din mine. Pui drag, tot mai mult nu-mi înțeleg rostul pe lume. Mă simt inutilă şi singură. Definitiv singură şi definitiv inutilă. N-am putere destulă pentru o hotărâre drastică să mă retrag într-o celulă, să mă las să mor. Bună ca să animez spiritele – oare atât să fie rostul unei femei pe lume? Azi simt umilința singurătății mele. Ca o pedeapsă dumnezeiască pentru nevoia mea de singurătate de altădată. Dar se poate să pedepsească astfel Dumnezeu pe nărozii de oameni? La ce-i serveşte Lui în planul său etern? Tu m-ai părăsit de câtva timp, iar nu mai vii în vis. Dacă mă vezi cum sunt şi crezi că e bine să mor, dă-mi curaj *să vreau* să mor. Am, siguranța că am libertatea să optez şi optând să mi se acorde. La 1 martie doream să trăiesc. Acum nu ştiu de ce mai trăiesc, intim e un deşert în mine.

Nici un gust real pentru ceva, nimic, nimic, trăiesc ca iasca. Mi-am irosit viața dintr-un idealism învățat pe dinafară. De când mă ştiu nu am trăit real, am tot *aspirat.* Acum cât nu mai am spre ce aspira în viață, nu mai am motive a trăi. Dă-mi tu puterea să vreau să mor ca să desființez o ratată ca mine. Când voi muri, nu vor şti toți de ce vechitură demodată şi inutilă au scăpat. Am un necaz pe mine că mi-aş face de cap! Totul s-a limpezit prea târziu în mine. Sunt în contratimp. Nu pot trăi decât neavând timp să mă gândesc la mine şi la stupida mea de viață. Am să fumez, să beau cafele, tot ce mă poate distruge. Mi s-a urât cu prudența şi cumpătarea deasupra. Iată de mâine încep să mă intoxichez cu tot soiul de stupefiante permise. Cred că atâta puritate duce la exasperare, la orice lipsă de legătură cu viața. Vreau să mă pedepsesc că prea am fost anostă, sobră şi pură. Pfui! Imbecilo! Modestie, sobrietate, asceză au rost pentru cauze mari, dar nu într-o lume caraghios de mică şi meschină. Dacă eram mai vie, ți-aş fi fost de folos – aşa, albă, anostă, incoloră, nătoadă, fără miez, fără vlagă – principiu logic împielițat! N-am gust pentru nimic, nici pentru veşnicie, în halul în care sunt. Nu pot dori o perpetuare a unei ființe ce detest. Dacă ar fi şi dincolo să fiu tot atât de searbădă, de simili-kantiană – ce oroare. Pe ăştia îi scuipă Dumnezeu, n-am capacitate „de durată”, toate astea sunt monedă falsă fără valoare în realitatea eternă. Mai bine francamente infectă, criminală, murdară, decât această platitudine conformistă. Şi n-am măcar curajul să mă smulg din această ciulama albă – ori prin eroismul creştin, ori prin

eroismul bestiei – nu sunt nici înger, nici bestie, nici om, pfui! Mă scuip de sus până jos, am oroare de mine, merit disprețul, fă cu mine ce știi.

9 martie

Dragoste, aseară pasă foarte proastă. Din asemenea stări intri în crize periculoase. Cel mai bun lucru e să nu gândești la nimic, să te forțezi, să te forțezi să trăiești clipa. Animalul singur te poate scăpa din nebunie. Calm prin singurătate, citire. Spre seară Flo, Tity și Jeanette cu doctorul. Dimineața Jean Paul și Marietta. Dacă aș fi avut bani îi dădeam pentru taxe. Din păcate n-am nici de piață. Când se va schimba și situația mea? Mi-ar fi trebuit 25 de mii de lei pe lună ca să trăiesc mai fără grijă. Nu știu cum fac alții. Eu trăiesc la limita posibilului și nu-mi ajunge! Simt că nu pot gândi, creierul e anemiat de regim și de guturai. Îmi e un dor nespus, azi te simțeam prin casă.

10 martie

Dragule, am isprăvit cartea lui Alain despre Platon. Trebuie s-o recitesc, am citit-o în galop, în aceste trei zile de boală. Idei fundamentale foarte interesante. Stilul cam *poseur*[3*], nu-l poți înțelege ușor, dar viu. Ideea principală: eternul în realul clipei, timpul trecut sau viitor inexistent decât în *prezent.* Și eu am scris despre *actualul* dramatic. Acest moment îl preconizează și el și îl regăsește în Platon. Foarte bun mi se pare capitolul în care arată că nici o opinie nu e falsă complet, fiindcă în ea există încă lucruri nerecunoscute. Apoi definiția ideii prin dinamismul perfecționării – ceea ce se întrece pe sine. Logicul, gândirea, centrul platonic, chiar în amor, sentiment care fără spirit nu e amor. Apoi ideea căderii spiritului în concret. Foarte bine îmi face regăsirea propriilor mele idei: Dumnezeu este imanent, trebuie să recunoaștem vina noastră în natura noastră funciară. Nu fac decât asta de câtiva ani. Cine cunoaște avansează. Cine se tot crede victimă recade iar și iar. Teoria reincarnării, să o fi luat Platon pe șleau, cred că da. Chiar dacă momentul actual, prezentul, zice Alain, ar fi singura realitate în

care se ghemuiesc trecut şi viitor, de ce să cred că gândirea e legată de corp şi deci de trecerea lui? Gândirea actuală mă plonjează în etern, în idee, moarte, fiecare cădem în patimă, furie etc. Fiece gând pur e resurecție. Acum întrebarea: oare această resurecție nu se face şi pe alt plan decât cel pământesc? Oare continuarea acestui proces de luminare să nu fie posibil, ba chiar necesar? Oare dacă aici, exclusiv, cariera purificării gândului nu e şi ea o carieră superioară a gândului pur? Poți să identifici spiritul activ cu condițiile inferioare în care lucrează? Ideea nevăzută, dar activă în orişice gândire inferioară, nu e nimic în afară de ea? Alain zice: nu e nimic, nu e un dincolo. Înțeleg: e însăşi puterea de a gândi, spiritul e însăşi funcția de a gândi. Dar unde se exercită această funcție e şi conştiința eternității, inventată de spirit, deci nu pot să nu gândesc această eternitate. Nu pot să mă gândesc „ne-fiind". Dar dacă această nădejde a existenței nesfârşite are valoare pur subiectivă? *Nu se poate*, tot ce e obiectiv e garantat de spirit. Oare nemurirea sufletului să fie efectul altei funcțiuni? A fricii, de exemplu? Nădejdea, imaginația – altceva decât tot spirit? Câinelui îi e frică, dar nu are nădejde, nici imaginație. Oare memoria să fie pictorița viitorului? Oare *actualul* platonic, *realul gândirii*, pot să-l cuprind în limitele prezentului şi ale timpului? Privit din afară, la altul, da. Dar privit în mine, direct, prin categoria sa proprie, nu. A trăi în eternitate e deci a trăi calitatea aceasta. Dar se pune iar întrebarea, între bestie, plantă şi omul acesta nu e altă deosebire decât această conştiință de sine? Sau această conştiință de sine să nu aibă altă soartă decât orice funcție biologică? Ori asemenea gânduri să fie durabile prin efectul lor *în sens*, în lume? La Platon efectul n-ar conta! Ori durează câtva timp ca vibrații pe care alții le mai pot întâlni, obiective, detaşate de persoana care le-a emis? (Vezi Meyers, *Personalitatea umană*.) Oare idealul suprem de viață e a te reduce la gând pur şi la eternul acesta iluzoriu? Fixarea valorii gândirii, cert splendidă în Platon, dar gândirea ca emanație, ca dovadă a spiritului nemuritor. Aşa l-am înțeles pe Platon. Binele, idee superioară, de ce? *Face din el o cauză*, nu doar o ipoteză. Trebuie să citesc pe Timen.

Conferința doar în dialectică, siguranța nu e în pipăit, doar în gând. Gândul mie mi-a revelat ordinea eternă, înțelegerea mea în ordinea eternă – care nu e timp – timpul e o măsură doar pentru universul aparențelor, pentru categorie, pentru *experiența sensibilă. Intuiția* – în afară de timp.

Pui dulce, tu, dacă eşti, le ştii acum toate acestea. Poți să mă ajuți în limitele posibilului şi poate ale „permisibilului" nostru? Te aştept. Te iubesc

adânc ca şi cum am continua ce a fost, *dar mai bine.*

11 martie

Dragule, azi conferinţa lui Ion Zamfirescu – decepţie pe toată linia. Poate mult mai bine! Decepţie că a înşirat constatări cunoscute de toată lumea, fără să încerce măcar o sistematizare, o tălmăcire, dar asta n-are nici o importanţă! Un om ca el poate face şi o conferinţă mediocră o dată, fără să îi strice, din contră: *quae nocent, docent*[4*]. Dar sincera admiraţie a Tanţei, a Maricichii, a tineretului m-a pus pe gânduri. Ori m-am prostit eu, ori ce să cred? Cei trei alături de mine: Vianu, Munteanu şi Cioculescu gândeau ca mine, dar, mai ipocriţi, nu i-au atras atenţia, ci i-au făcut poate chiar complimente. Eu am socotit că prietenia mea trebuie să fie sinceră. Când l-oi vedea între patru ochi îi spun tot ce trebuie, e la o întorsătură când trebuie să dea maximum din el. Eu îl cred capabil de ceva bun, de calitate. Azi suna a banal, a ne-creat. Tonul liric nu poate înlocui fervoarea intimă a gândirii. Lui personal îi voi spune toate acestea. Nu a păcătuit printr-o greşeală, ci prin nivel de gândire prea plat, adică ne-reflectat, primit. Poate sunt prea severă, dar eu cred în el şi deci îi cer mai mult. E uşor de criticat, dar eu ce făceam din acest subiect? Hai să vedem. Arătam: 1) Nedumerirea din pricina unor curente (nu enumeram ce se petrece în toate domeniile de activitate). 2) Aservirea individului la colectiv şi materie. 3) Omul modern? Criză de juisenţă, criză de demnitate (femeile, clasele), dar mai ales de gândire.

Revalorificare a valorilor, *nevoia de a crede şi neputinţa de a crede.* De încercat într-o zi.

La muzică. Maruca bolnavă pentru lume, acces interzis. M-a chemat, am găsit-o în fotoliu, foarte frumoasă, gătită. Revelaţie: venea de la Antonescu, voia să-i cunoască. De ce? Ea spune: pentru a cunoaşte un om care face istoria, mai ales pentru a cunoaşte un om nou. Are nevoie de stimulentul noutăţii. Am simţit-o mai de mult. Caută oameni interesanţi, *are nevoie* de acest stimul. În mine tot asta căuta – am decepţionat-o – sunt prea simplă şi mai ales prea conformistă. Înţeleg. Dar azi am descoperit ceva ce bănuiam! Are nevoie de o mare aventură, în spirit, desigur! Şi totuşi, ca o femeie. Două lucruri m-au frapat: „Mă plictisesc” şi continua privire în oglindă,

expresia unei cochetării satisfăcute. Este femeia în căutarea noului. Tot azi am înțeles că nu ajunge *să-i ții piept*, dar chiar să fii brutal în adevăruri. Nae Ionescu trebuie să-i fi servit de toate. Setea după Esență e naturală în ea, dar şi educată. E excepțională în privința asta. Prin aceea că nu suportă altă hrană. Noi, ceilalți, chiar atunci când tânjim după esență răbdăm şi banalul. Ea nu acceptă. Natură de tiran, îi trebuie rezistență. Ce greu se pot pătrunde oamenii! La ea am impresia că e o fază de recrudescență, de vitalitate. Tot ce pretinde că se întâmplă Maestrului o fi adevărat, dar suferința ei nu e pentru el, ci pentru ea. Poate exagerez acum, dar aşa cred: o aventură platonică sau altfel chiar ar exalta-o iar. E prea femeie pentru a accepta renunțarea. Şi încă frumoasă. Azi era impresionantă, îngrijorătoare. Cu cât o cunosc mai bine, cu atât mă găsesc mai anostă şi mai năroadă şi mai banală. Mă întreb în ce am putut să impun lumii care m-a cunoscut? Printr-un oarecare talent de a exprima ce gândesc. Dar îmi lipseşte originalitatea reacției, ba chiar a simțirii, dacă cumva am o oarecare originalitate în gândire. Maruca impresionează prin reacția spontană. Ființe puternice, fără scrupule meschine. Regina Maria – modelul acestei categorii de femei. Virtutea la ele e alta ca la noi, e *răspunderea faptelor lor.* Ceva masculin, cert, în ele. Cred că evoluția viitorului e în sensul lor. Şi totuşi: *anarhie* şi *determinism fiziologic* în ele. Ori să fie aceasta o iluzie a celor mistificate ce suntem? Tot mai mult în mine simțirea unei adânci ratări! Ce se mai poate salva? Măcar sinceritatea totală față de mine însămi: *spiritul.* Căci viața e iremediabil pierdută, chiar dacă aş vrea să mă comport altfel, nu mă crede nimeni. M-au clasat printre sfinte: aş putea fi criminală, zadarnic! Iar eu trebuie să urmez panta unei soarte ce mi-am impus. Ce importă: să nu mă iluzionez. Puiule drag, am fost bolnavă ca tine ca şi acum un an şi jumătate. Mă plictiseşte perspectiva unui ictus! Cum vrea Dumnezeu. Azi la Biserică, am luat decizia bărbătească să nu mai fiu plângăreață, ci zdravănă. Nu se poate ca totul să se sfârşească aici, atunci de ce atâta disperare?

27 martie

Stellule drag, azi cred că m-am făcut ridicolă la Lily [Jora] vorbind de tine cum vorbeam, nu pricep toate femeile dragostea credincioasă şi după moarte. Concertul la Conservator a fost înălțător! Cuartetele 5, 12 şi 9. Al

12-lea îmi e intim. L-am auzit de foarte multe ori. Andantele superb. Dar tot al 9-lea mi se pare mai frumos ca toate. Andantele cu motivul greu, ca un destin inexorabil, cu punctatul violoncelului care parcă marchează o măsură dincolo de voința şi puterea noastră, cu legănatul duios al jalei, apoi țipetele care se îmbină parcă de dincolo de pământ, şi totul suprem spiritualizat! Apoi finalul vertiginos ca un bolid care se înalță tot mai sus, îngânarea temei cântate pe toate instrumentele alternativ şi concomitent. Se ridică parcă pe o scară aeriană. Nu ştiu de ce am văzut scara Vămilor văzduhului de la Sucevița! Trebuie să scriu aici, ca să rămână scris şi să se găsească, cele ce a spus ieri Maestrul, la repetiția de acasă. I-am auzit glasul de violoncel, puțin solemn: „Domnilor, o să mai repetăm andantele din al 9-lea ca să cântăm aşa încât şi noi şi publicul să simțim că ni s-a curățat sufletul şi s-a desfăcut de orice materie!”. E motivul lui parcă preferat acea temă prin care vorbeşte destinul, calm dar inexorabil. Şi Tity l-a simțit la fel! Violoncelul îşi picura glasul lui grav ca o punctuație a destinului. Nu ştiu să spun în cuvinte, poate mai târziu, acum sunt prea emoționată, mă şi doare că s-a isprăvit cu această muzică pură. Când voi mai auzi aşa ceva? Any Cămărăşescu are dreptate: aceste quatuoruri sunt ca pictura primitivilor italieni, care au găsit esențialul. Ce urmează e doar amplificare. Eu nu pot spune decât că m-am hrănit cu esență de frumusețe. Sunt găsite punctele cardinale toate. Totul e îmbrățişat muzical. Cum să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru aceste 4 luni (exact) de înseninare prin muzică? Azi cânta cu ochii închişi, grav până la severitate, azi oficia! Sper că pentru majoritatea copiilor clasei mele aceste concerte sunt revelația frumuseții spre care trebuie să tindă. Ce atmosferă face titanul acesta în jurul lui! Conservatorul era electrizat. Ieri, la repetiție, mi-am dat seama iar cât îi cristalizează pe toți, cât îi învie! Ce e în fond geniul? O putere creatoare. Talentul schițează doar umbre, simulacre, iluzia, geniul creează realitatea. Maestrul părea mulțumit de entuziasmul şcolii, dar îl simți departe sus. Ce surâs sceptic a avut când am întrebat de Maruca. Şi părea destul de liniştit, dar când i-am spus să nu o mai lase să împletească, a părut speriat la ideea că acest gest care o linişteşte ar trebui să-i fie luat. Ce dramă se petrece în sufletul ăsta binecuvântat! Mai bine nu o ştiam. Mă doare, mai ales fiindcă am certitudinea că aşa a fost întotdeauna. El a suferit, ea a dominat. Acum el îşi ia în fine oarecare libertate, cu disperare. Şi această dragoste a fost o iluzie, ea nu l-a iubit, o spune, de altfel. El a fost ebluisat[5*] – şi e de ce. Este o femeie magnifică, regală, dar le-a lipsit ceva: ei, smerenia de femeie, lui,

mândria de bărbat. El e stăpânul născut, a vrut s-o uite pentru a o lăsa pe ea să-i fie egală; ea a devenit tiran. Nu l-a iubit şi nu-l iubeşte! Ce păcat! Dar poate că *asta* trebuia să i se întâmple lui, pentru ca să se purifice, prin durere şi îndurare – ei, pentru ca să înfrângă orgoliul care o stăpâneşte. Căci, orice s-ar zice, Maruca e o femeie excepțională! Cu alta, era poate fericit, dar se relaxa. Ea îl ține tot timpul „în atenție”, în spirit. Aş vrea să le pot fi de folos, pe neştiute. Aş vrea să fiu un înger, să-i consolez şi, apreciindu-i, să-i respect şi să-i iubesc.

Pui mic, n-am murit încă. Ce experiență curioasă a fost visul de ieri şi ce a urmat! Te visam că mă necăjeşti, că erai cu dame, că mă tachinai. Deşteptându-mă, m-am întrebat ce va fi însemnând visul căci era cu tâlc. Telefonul lui Athanasiu mi-a explicat: a plăti 29 000 lei pe neaşteptate nu e plăcut, dar dacă acesta e prețul unei certitudini că exişti, primesc greutatea cu un fel de bucurie. Încă o dată constat că *n-am voie* să trăiesc liniştită din punct de vedere financiar. Dacă e lege, înghit *şi tac.* Azi şi ieri, un fel de tristețe şi abatere în mine datorită sentimentului că pe noi apasă un fel de fatalitate exterioară, nu datorită numai temperamentului, suntem blestemați ca efortul zilnic să nu ne aducă niciodată o libertate ci mereu chin. Destin.

Voi profita de tot ce-mi oferă viața. Nu mă voi mai munci cu gânduri triste. *Totul are un rost*, o simt, adică o intuiesc. Sunt sigură că acum eşti mulțumit de mine. Dacă trăiesc, vreau să fiu de folos. Prea m-am lăsat pe tânjeală şi pe ton minor. Nu mai vreau. Cu voia lui Dumnezeu şi ajutorul vostru, al celor dragi, voi încerca să dau cât pot din mine, cu folos. Te rog mult, vino în vis la noapte, simt că o conversație cu tine îmi dă putere. Săracul Demetrius[11]! Dă-i o mână de ajutor! Mă voi ruga pentru el. Îmi pare rău că n-am fost la spital să-i mulțumesc pentru volumul care mi-a plăcut. Săracul Scarlat! Voi, care ştiți multe, desigur ne priviți cu compătimire. Ajută-mă să nu mă tem de moarte! Un voiaj frumos! Ieri Lenuța Ioanid m-a frapat prin schimbarea ei, a îmbătrânit, s-a stins. Eu? Un fel de babă! Maricica şi Marietta au fost foarte drăguțe şi Valérie, săraca, a lăsat totul, Tity la fel, toate prietenele. Îți face bine să fii iubit.

1 aprilie

Dragule, azi-noapte am dormit la Valérie fiindcă era iar poarta închisă. Mă întreb dacă nu greşesc nereclamând. Prea multă bunătate trece drept prostie! Aseară masă foarte simpatică la Maestru. El foarte binedispus şi foarte sigur pe poziția lui. Ea mult mai amabilă cu el. Vreau să fixez aici câteva glume şi observații de ale lui, poate că vor servi mai târziu vreunui biograf. Când am sosit, pe la 7,30, „Domnița" deşi ne chemase la 7,00 îşi făcea baia sau siesta după baie. Maestrul lucra, tăcut, cufundat în compoziția lui, la pian, nu l-am deranjat. A făcut gestul de a se scula, l-am oprit tot cu un gest. Părea recunoscător fiindcă a venit pe urmă, când a terminat, să-mi sărute mâna. Pe canapea, Marie Odobescu înfăşurată în pledul cel negru căptuşit cu galben, într-un fotoliu, Smaranda [Afhanasoff] în alt pled, roşu, în fotoliul de lângă pian. Tomaziu, plin de fervoare, de inspirație şi de încăpățânarea atât de simpatică a tinereții, care crede în ceea ce crede! Are o noblețe şi o simplicitate şi o modestie de om mare, îi doresc să fie mare spre bucuria celor ce vor veni. Andricu, strălucind de fericire, se simte bine numai în preajma Maestrului din acest mediu. E de o tandrețe cu Marie care-ți face plăcere. Îi sărută aşa de frumos mâinile! Doream să-l vadă cei care-l acuză de mojicie. O fi şi aşa. Dar acum s-a umanizat. Aş vrea să stau de vorbă cu el pe față, să-i spun ce gândesc alții şi cât e şi el vinovat, deşi am convingerea că mediul nostru monden e îngrozitor de crud şi neomenos, că trebuie să-i fi repugnat acestui doritor de atmosferă artistică şi umană de calitate! O fi nesuferit dar ce s-a făcut pentru a provoca ce are bun în el? Îl cred foarte copilăros şi chiar naiv de bun, dar fiind foarte inteligent nu se lasă păcălit de orice aparență! În tot cazul am o mare bucurie să-l văd cum s-a schimbat. Acum Mady ar putea să-l fixeze în această direcție. Dar ea e departe de a fi bună. Când poate, dă cu colții în Maruca, pe înfundate. Din admirație pentru Maestru, mulți cred că trebuie diminuată Maruca, nu-şi dau seama cât sunt ambii în funcție unul de altul. Dacă acum e tensiune şi li se pare că doresc o despărțire, o mică pauză în gâlceava lor şi iar se vor regăsi. Prietenele îmi spun că e tirană, capricioasă, fără milă. Tirană e cert prin chiar natura ei cotropitoare pentru că e foarte puternică şi stăpână. Capricioasă, fiindcă e profund feminină. Dar nemiloasă nu o cred. Ieri am constatat că una gândeşte, când e intransigentă, şi alta simte, când ofta „săraca Mimy!". O obseda faptul că Mițoi Sturza se simte jignită. Ea procedează ca un tiran, admite ca şi alții să procedeze la fel, ceea ce o stârneşte e supunerea. Sunt convinsă că tu, dragule, de multe ori erai tentat

să mă chinuieşti, fiindcă mă vedeai revoltată ca o roabă. Când eram „stăpână”, îţi plăcea.

Dar vreau să scriu de Maestru. Am aflat că la Atheneu a trebuit el şi Filarmonica să plece din sală pentru a lăsa locul „modelelor italieneşti”. Istorisea asta cu atâta umor, râdea totul pe faţa lui când, la pian, terminând lucrul a exclamat: „Aleluia. După frescă şi asta!”. Foarte amuzat a constatat că manechinele italieneşti ne învaţă să ne dezbrăcăm iar. Cu atât mai bine cu cât cartelele de îmbrăcăminte sunt apte să ne lase dezbrăcaţi. Avea multă vervă şi la masă (amândoi la o masă mică) când a povestit chestia cu Liszt: avea o prietenie cu o doamnă de care se despărţise, doamna a făcut pe moarta, atunci Liszt a început să cânte slujba morţilor, ceea ce a trezit-o imediat pe moartă! Nostim cum o spunea, cu un umor care m-a făcut să înţeleg tot mai bine că este perfect stăpân pe el, chiar dacă faimoasa „Claudia” crede că-l ţine bine. Prea mult se ocupă lumea de acest incident, îi dă proporţii. Sunt sigură că bietul om e excedat de toată această indiscreţie. Cât trebuie să suspine după libertatea lui din străinătate şi mai mult… spaţiu vital. Dragule, dă-i câte o mână de ajutor când vezi că e prea încolţit şi încorsetat. Un calambur amuzant: „am făcut *filutelie*”[6*], amintindu-şi că a furat de la un camarad (avea 10 ani) două timbre din Guatemala, fiindcă deşi acela avea şase, n-a vrut să-i dea nici unul. L-a căutat pe camarad mai târziu ca să-i spună, dar nu mai ştia ce a devenit. Îmi venea să-i răspund că dacă acela ar fi ştiut că i-a făcut atunci atâta plăcere, ar fi mândru astăzi. Dar sunt timidă şi împiedicată acolo, în faţa lui. Totuşi sunt sigură că ne-am înţelege de minune. Ieri m-au izbit iar ochii galbeni ca de email de aur şi de vultur.

Azi am lucrat puţin, m-am gândit mai bine. Vizita lui Miţoi Sturza – sper că i-am pus unsoare pe rană şi că Maruca va simţi cât e de nenorocită. Purtarea Doamnei Bulandra[12] e de o brutalitate îngrozitoare. Dar, desigur, oamenii victime sunt şi ei vinovaţi. Azi, dacă aş fi tânără, aş şti să trăiesc. Încerc şi acum, dar nu mai am poftă de nimic, definitiv. Ieri simţeam fiziceşte chiar oboseala intimă. La cursul Rilke până şi terminologia filozofică mi se părea nouă, mi se părea că sunt din altă lume. Dinu Noica îmi spunea pe stradă, ca pentru a-mi da o încurajare, că şi Nae Ionescu, maestrul lor în care cred cu putere, gândea ca şi mine despre *Sein und Zeit*[7*]. Adevărul cred că e aşa: noi am crescut în dimensiunea spaţiului şi în categoriile Existenţei şi ale Idealului, ei asistă la preponderarea *timpului* şi nu-i interesează lucrul, substantivul, ci verbul, mişcarea, „orientaţi spre cer

şi nicăieri”! Mâine vin copiii, mă bucură. Îmi sunt dragi. Aş vrea să stăm frumos de vorbă, ca de Paşte. Chestia cu Vişan şi Buby s-a soluționat bine, până la sălbăticia comisarului casei. Mişu spunea că trebuie tratat turceşte, dar cum vrei s-o facă un biet evreu? Am râs ca o trăsnită la telefon de zăpăceala lui Nicu. Aş vrea să reuşească să-l mute pe neomenosul de legionar de acolo. Trebuie ca prepuşii statului să fie oameni, nu bestii rele şi sângeroase. Marietta tuşea, are încă guturai mare, imposibil s-o fac să recunoască şi nici măcar să se acopere puțin. Ce e de făcut? De răbdat şi de rugat pe Dumnezeu să aibă El grijă acolo unde noi nu putem face nimic.

Pui drag, te-am ținut la curent cu toate, vii la noapte? Pe mama am visat-o cam tristă.

2 aprilie

Stelule mult drag, azi-dimineață copiii mi-au adus primăvara în casă. Scrupulele lor, ca şi încăpățânarea de a se menține în raționalism nu-mi displac. Sunt pietre tari care nu se lasă uşor prelucrate. Îşi fac drumul lor. Nu am nimic alt de dat decât exemplul unei credințe fertile, plină de bucurii. Vina e a mea dacă nu îi pot convinge. Renunț de teamă să nu fie egoismul meu care mă îndeamnă. De acum înainte tac şi nu le mai vorbesc decât când o vor cere. Conversația cu Maricica frizează tragicul. E într-un hal de neputință sufletească! Oboseala o orbeşte asupra răspunderii ei, apoi moştenirea de la Colea tot mai vădită – răspunderea, vina, e tot a altora! Colea dragă, acum eşti în lumină, acum ştii multe, cum am putea-o ajuta? A şi început să dea înapoi şi în chestia cu Italia. Oare va învăța să priceapă că nereuşita ei vine din propria-i pasivitate?

De la 7 la 9 muzică. Sonate: Debussy (cu domnul Filip) şi două primăvăratice de Beethoven (cu Cella Delavrancea) la sfârşit, la pian: *Parsifal*. Maestrul foarte tânăr şi vorbăreț. Spunea; „M-am dedulcit la lene”, cu viu accent de copil cam sever disciplinat. Ca să-i mulțumesc, la sfârşit i-am spus: să vă binecuvânteze Dumnezeu, eram foarte emoționată, el a primit-o cu emoție şi din strânsul mâinii foarte prieteneşte am înțeles că-mi mulțumea. Maruca era splendidă în umbra canapelei, şi ea f. f. emoționată şi tandră. Lume multă, toți mişcați; am plecat cu toții preparați pentru rugăciunea la Biserică. Mulțumesc lui Dumnezeu că am prins finalul atât de

frumos al slujbei celor douăsprezece Evanghelii. Rugăciunea de la sfârşit către Mântuitor şi cruce mi-a tămăduit parcă definitiv spaima de acum câteva zile. Aş vrea să fiu numai dragoste – pentru toți cei ce mă întâlnesc, dragoste şi împăciuire. Dan [Nasta] a lansat azi că viitoarea mea etapă va fi Berchtesgaden. Am râs cu toții, dar băiatul n-a ştiut ce bine spunea: mi se cere să trec peste toate barierele despărțitoare. Am unele limite *voite*, măcar pe acelea trebuie să le dobor.

M-am întors acasă pe lună plină. N-am găsit-o pe Aurora acasă. Era un voal de nori care umplea văzduhul de o ceață de lumină! Aş fi umblat mult pe străzi, singură, printre umbrele trecătorilor. Toți erau în grup: familii, prieteni – însoțiți, eram singură. Şi la muzică mă simțeam umilită în singurătatea mea, ca o pedepsită pentru vina egoismului care tot cerea liniştea singurătății! Ştii ce idee curioasă mă bântuie de câtăva vreme? Că-mi vei trimite un copil adevărat de al tău. Margot Vițu pe unde o fi? Oare tu glumeai sau erai serios când spuneai că aveai un copil? O doreai, dar nici tu nu credeai. Ei bine, azi mi-a trecut prin minte că acest tânăr există. Ar trebui să aibă 30 de ani cel puțin şi că-l voi întâlni. Idei de om bolnav sau intuiție? Te văd râzând zeflemitor. Aştept să-mi răspunzi. Tu mi-ai făcut rost de muzică, tot tu vei avea grijă de ce-mi mai trebuie.

Vinerea mare

Dragul meu, azi nu te-am găsit la tine, la Biserică da. Astă-seară am fost fără lumânare, nu se mai găseau. Mor? Azi sunt împăcată cu tot. Dumnezeu e aşa de bun! Nevoia de a-mi spune tot adevărul a fost un semn de la tine că pot fi de folos. O intermediară care duce spre Biserică. Ce moment duios şi solemn spovedania acestui copil, ai fi crezut? Nici prin minte nu-mi trecea. Ce tulburări sub masca senină. Dar ce om de calitate acest copil M.[13] Ajută-mă să-l ajut. Sanda R. a fost ieri foarte tulburată şi azi a reacționat drept, cum trebuie. Rory şi ea vor veni mâine la spovedanie! Doamne, cum să-ţi mulțumesc? Ce se petrece cu Costel, enigmatic. Biata doamnă Pascu! Astă-seară mi-a spus cât e de nenorocită. „Săraca fetiță”, ajută-mă să o susțin.

Noapte de Paşti. Dragul meu, Stelule drag, acum doi ani te aşteptam cu masa pusă ca acum. Azi te aştept, tot atât de sigur, deşi ştiu că nu vei veni decât nevăzut. Eşti cu mine sau la Biserică? Când nu sunt singură, am iluzia

că mai trăiesc – singură, mă dezumflu. Şi totuşi, de trei zile am simțit că încă pot fi de folos. Îmi amintesc de visul de astă-vară, când îmi spuneai să mă urc pe coloana de nisip şi când de acolo mi s-a deschis perspectiva pe o lume splendidă! Copiii îmi dovedesc atâta încredere şi dragoste – până şi biata Ileana, o simplă țărăncuță, îşi exprimă ataşamentul cum poate. Îmi pare rău de ea, prea o tratează prost nărodul de bărbatul său. Aştept să înceapă slujba la radio şi cea de la Biserică. O pot urmări de la fereastră. Ți-aduci aminte cât te-am aşteptat odată în Mussolini, până la 4, şi ai venit „aranjat" de aiurea? Citeam pe Platon. Astă-seară simt aceeaşi melancolie a părăsirii, dar atunci ştiam că, oricum, tot acasă, la mine, te vei întoarce! Îmi e dor de tine altfel ca până acum. Parcă visez. Azi lume multă – flori foarte multe, telefoane afectuoase, mă trezesc cu gândul aiurea, dragule. Nu mă pot concentra. Vorbesc cu tine în gând mai bine. Costel şi Maricica au stat târziu cu mine, au prelungit simțământul că fac parte şi eu de undeva! De ce a trebuit să pleci? Nu mă lăsa singură!

5 aprilie (Ziua I de Paşti)

Pui mic, am trecut iar o zi în „absență" totală. La tine, acolo, sunt dezorientată, nu concep cum se poate să fie reale cele întâmplate. La Biserică nu am fost atentă, la dejun mă forțam să par binedispusă la Aurora. Am trăit tot „pe din afară". Vreau să lucrez. Numai lucrând serios în clasă, la birou sau cu copiii, discutând, mă simt trăind real.

7 aprilie

Dragoste, astăzi am auzit *Simfonia a III-a* a lui Enescu, cântată de el la pian, din gură, cu ființa întreagă. E măreață, e plină, e nobilă, e inspirată. Explozia de la început e plină de patimă pământească; Maruca a scris aceste bilețele Duduii şi mie. Sunt o destăinuire şi o explicație. Poate vor servi mai târziu pentru înțelegerea acestei căsnicii superbe. Raportul se înseninează. Maestrul se emancipează şi ei îi place. Astă-seară a fost extrem de plăcut. Maestrul la pian, flancat de Florica Musicescu şi de Andricu, doi ferventi

arhangheli care întorceau aripile imense ale partiturii manuscrise, sunetele umpleau camera cea plină de flori, de atenția noastră reculeasă (doamna Procopiu, Maricica, Marie, Niculae şi Generalul), de o lume mai reală şi cu zvon de nemurire. Maestrul, masiv, puternic, tânăr cum nu l-am mai văzut de mult. Voia viața, sunau trâmbițele războiului, sunau clopotele izbăvirii de dincolo, iar el parcă creştea, se dilata, trecea peste el însuşi, peste vremea de azi, împărățea într-o lume sonoră, eternă. După, a vorbit ca niciodată despre el. Marchez aici. Spunea că de la vârsta de 18 ani l-a urmărit această a III-a simfonie. *Prima a fost scrisă cu gândul la a III-a*. A II-a, ca o preparare a ei. N-a editat-o, tot mai are de lucru la ea. Uitându-se la mine: „se compune mai greu muzica decât se scrie o carte" – din pricină că nu ai la îndemână toate elementele componente, nu poți calcula efectele polifonice decât la execuție. Saint-Saëns a spus că numai *execuția bună*… uite că nu mai ştiu exact, am să-l întreb pe Andricu. De ce oare uit atât de repede, deşi ascult atent? Cred că atenția e absorbită de prezența Maestrului. Marie Odobescu şi cu mine, cred, simțeam emoția nu numai a muzicii dar realizam şi valoarea splendidelor ceasuri petrecute în preajma marelui om, în atmosfera acestei case unice. Noi două ne emoționăm în fața clipei frumoase, pe care o simțim că intră în istorie. Era comunicativ, azi, Maestrul. M-a frapat încă o dată delicatețea şi loialitatea lui față de ceilalți muzicanți. Ideea Florichii, ca el să-şi conducă *Simfonia I* după ce a condus-o Georgescu[14], o refuză, ca un gest nedelicat față de acesta, a cărui execuție nu a corespuns, poate, în totul, vederii lui ca autor. A mărturisit că a examinat programele concertelor de doi ani încoace, desigur pentru a nu juca ceea ce au jucat cei mai mici decât el, ca şi cum ar vrea să le redreseze greşelile. E de o delicatețe rară! Eu, la propoziția Florichii, m-am opus cam tare – spontan. El a arătat spre mine. „Vedeți?", cu tonul: vezi că şi alții gândesc la fel? Interesant ce a spus de Silvestri[15]. Vorbea cu doamna Procopiu care îl lăuda şi Maestrul îl apreciază. Maruca a intervenit: „Nu trebuie să se piardă în improvizații". Maestrul a precizat, când doamna Procopiu s-a rebifat: „nu e vorba chiar de improvizații dar de punere mai la punct". A insistat ce muncă titanică cere o punere la punct. Profesorul lui nu-l lăsa să publice prea repede, trebuia să lase timp, să mai revină asupra unei lucrări. Maruca îi propune, după ce va auzi iar executată simfonia asta, să mai curețe ce îi va părea inutil. Azi vorbea ca un stăpân, mi-a făcut foarte bine. Maruca se simte alta, în această atmosferă. Era frumoasă azi, în capotul cel mov cu două lalele roşii pe umăr. Maestrul a spus de Mițoi că îi place, fiindcă e foarte distinsă şi cu

aliură, cred că mai gândea şi: „îmi place că rezistă”. Eu sper că se vor împăca. Maruca spune că o cam plictiseşte, dar o iubeşte, se simte. M-a adus acasă Andricu. El o preferă pe Maruca Maestrului în ce priveşte caracterul. Spunea: El este inferior. Oare e ipocrit Maestrul? Doamne fereşte! E un singuratic şi are o comportare inaccesibilă tuturor, şi ea e la fel, dar vede viața sub unghiul pământescului, pe când el o priveşte şi din perspectiva cealaltă. Cred că e credincios în sensul adânc al cuvântului. Când ciocnea azi ouăle, spunea: „Cristos a înviat!”. Am auzit că au fost cu toții la Înviere, ceea ce m-a bucurat foarte mult, e drumul pe care se vor putea întâlni, fără patimă şi putând să-şi desfăşoare adevărata măsură a dragostei lor, de o calitate excepțională, orice ar zice toți bârfitorii. Maruca e cu feminitatea ei pe măsura lui. Când nu e capricioasă, când e odihnită ca azi, e încântătoare şi e firesc să-l fi însuflețit. Ea îşi zice: „o mică maşină care a pus-o în mişcare”, nu crede în „Inspiratoare” şi socoate „clişeu” o asemenea concepție. Cu toate astea, e o „Deşteptătoare” deşi nu e însăşi cauza unei opere mari, nu e mai puțin un prilej determinant. Andricu e tot mai simpatic şi interesant. Felul cum îl judeca pe Nonna Otescu revelă un criteriu înalt. Îi găsea vină față de Georgette[16] nu numai fiindcă a înşelat-o, dar fiindcă a împiedicat-o să-şi dezvolte talentul. Aşa să fie? Sper că nu, dar m-a interesat judecata lui. Este aprivoasabil[8*], dar numai prin mijloace foarte umane, autentice, îl agasează anchiloza în prejudecăți şi intransigența. Atmosfera de la țară cred că-l turbează. Bigotismul şi exclusivismul îl exaspera. Aci, în mediul Marucăi, se simte bine. Fericit că a obținut continuarea şedințelor de muzică. Îi face plăcere să i se recunoască acest merit. Eu o fac, fiindcă simt că-i face bine, oare, cu toată insolența lui față de mulți, nu e un timid, ca tine? Pui mic şi dulce, azi pe când Ileana îmi povestea crima din Calea Văcăreşti, m-a apucat furia pe bărbați, pe nedreptatea lor sălbatică, încât amintirile, care s-au sudat într-o singură durere, m-au năpădit. Ei bine, m-a străfulgerat gândul: oare nu e mai bine acum când eşti liniştită, nechinuită? Da, şi totuşi ce bune erau vremurile acelea când ne ciondăneam, dar ne înțelegeam adânc şi ne iubeam cu nesfârşită tandrețe! Dragule, când vii iar? M-ai cam părăsit. Aş fi foarte amărâtă dacă aş presupune că vina e a mea, că eu nu te mai chem cu destulă convingere! Te iubesc. Aş scrie: „Te ador” dacă n-ar fi o impietate. Acum când eşti dincolo, de ce să nu te ador? Oare nu faci parte din Divin? Dă-mi un semn, *te rog*.

10 aprilie

Dragule, zilele astea am fost neliniştită, amărâtă, nemulțumită cu tot. Nu-mi găsesc locul. Numai la muzică m-am liniştit. Au „citit” două quartete de Mozart, splendide, unul de Brahms (Andante minunat) şi un încântător Haydn. Altceva decât Beethoven, dar, vorba Marucăi: pământesc. Mozart din lumea purei frumuseți. Perspectiva fiecărei vineri cu muzică de aceasta mă încântă. De altfel, şi muzicanții păreau fericiți. Maestrul surâdea mulțumit, se simțea în elementul lui. Au descifrat minunat, se simte conlucrarea. Maestrul a propus să se dea quartetul VII la Conservator. Eu am simțit de mult că el o doreşte, nu ştiu ce răspund ceilalți. Publicul azi, cel din camera mică, insuportabil. Tot timpul au vorbit..

Maricica vrea să se opereze luni de apendicită. Valérie – furie, geloasă pe Sonia şi Lily. E atât de ostilă față de toată lumea, încât mă întreb ce singurătate trebuie să fie în ea. Nu poate omul să pomenească de cineva fără să întâmpine o rezistență, un cuvânt insultător, un gest de negație. Cred că nu e om pe lume să-i fie pe voie. Poate doar Régine, şi încă! Aproape mă tem să vorbesc cu ea. Mă tulbură cu atâta opoziție. Are un grad de elementar în ea care mă întristează deseori; dacă n-aş şti că, în fond, totul e verbal, de suprafață, cum spuneai tu, m-ar înfricoşa. Cred că sunt clipe când ar putea omorî pe oricine, nu iubeşte! Mă înfior când mă uit în jurul nostru, suntem un neam egoist. Eu mai puțin, cred că țin de mama şi de tata, surorile însă seamănă cu „neamurile”. Nu e vorba că, de când am „vederea intimă” deschisă, mă înfior de sălbăticiunea de la noi.

Chestia cu conferințele mă agasează adânc. La vârsta mea să reîncepi, ca la 20 de ani, să tremuri ca să plasezi bilete, să mă milogesc pentru reduceri de taxe mă agasează. Dacă nu şi mai mult! Pentru nişte nenorociți de 2 000 lei, nu face. Vreau să renunț. Poate le țin la toamnă. Acum nici nu mai e timp să alerg, să scriu, să fac lecții – Maricica – nu, renunț! Mă voi aranja şi fără ele. Dă-i tu un sfat. Păzeşte şi fata. A ta, Alix.

11 aprilie

Puică drag, altă zi agitată: dimineața cu Tity la expoziția Pallady, după-amiază Tity, apoi curse cu Mariana, vizite la Aurora, seara Maricica. Pentru

mine, nici o clipă. Furie că nu sunt lăsată să lucrez, ieri mi s-a *forțat* uşa. Am renunțat la conferințe. N-am poftă de lucru grăbit şi pe apucate. M-au agasat şi toate piedicile. Am constatat iar cât nu suport piedici fără sens. Restricțiile astea pentru oameni de treabă şi mai ales nevoia, pentru a răzbate, de căciuleli, mă ofensează direct, mă fac ghem în mine. Tu nu m-ai fi lăsat să capitulez atât de iute, dar s-au combinat toate plictiselile: lipsa de linişte, boala Maricichii şi reaua-voință a oamenilor. Mi-e silă! De câteva zile sunt atât de dezgustată de oamenii de la noi încât nu mai am nici o nădejde. Îmi amintesc că am ajuns o dată la Paris în halul ăsta de silă şi că m-am refăcut acolo privind la curajul lor. Dar pe atunci aveam un rost pe lume! Rost oi fi având şi acum, dar nu mai am nici o bucurie personală, egoistă. Nu mai e un om care să aştepte esențialul de la mine. Tot mai aproape sunt de tine, nu cu gândul, dar cu nevoia de a te şti prezent. Azi-noapte te-am văzut fugitiv, dar clar. Trebuia să dorm cu tine. Azi accept fără reticențe perspectiva de a muri, chiar până mâine. Sunt goală ca o cutie, n-am poftă şi n-am rezistență. Mă agasează unii oameni, mulți până la greață. Azi, la Pallady, îmi venea să plâng de ciudă. M-am dus ca să privesc în linişte şi un caraghios… nu s-a lăsat până nu şi-a plasat tot bagajul politic, estetic etc. Bine că era Tity de mai puteam să privesc tablourile. M-a agasat atmosfera de mondenitate. Parcă era loc de reuniune, parcă nu era loc de privire atentă, reculeasă! Aşa e în toate, la noi. Ce bine că nu mai țin conferințele! Pallady trebuie să fie dezgustat să vadă cum priveşte lumea munca lui! Dar ieri la Enescu! Salon de conversație! Îmi venea să le bat, în special pe doamna Kant. Care e şi muzicantă! Nesimțire, snobism şi sălbăticie simiescă, trebuie, vreau să revăd expoziția în linişte, atent. Mariana disperată de plecarea lui L. O înțeleg perfect, rămâne iar fără țel, goală în suflet. În starea ei m-am oglindit, am recunoscut în altul nonsensul vieții pe care îl simt pentru mine. Totul îmi pare monstruos şi anost. Nici nu mai înțeleg cum pot fi oameni fericiți sau măcar împăcați cu soarta lor. Ce pot face ca să opresc această stare de a mă destrăma? Am dat de fundul lucrurilor!

Ce gol, ce deznădejde, m-a podidit paraponul, plâng cu foc. E groaznică starea asta, pe margine de prăpastie, de deznădejde. Tot mai normal îmi apare gestul lui Nicuşor, mititelul! Nu te suprimi din pricina unei mari dureri, aceea e un fel nobil de a fi, dar când dai de fundul lucrurilor, de neant! Cum pot vorbi aşa, de vreme ce sunt creştină! Nu ştiu, am impresia

că nu sunt sincer creştină şi nici sinceră fără îndoială! Îmi e scârbă de mine şi de tot. Sărută-mă, dulcele meu drag.

12 aprilie

Noaptea târziu, azi iar am un parapon mare, mi-e un dor mare de tine! Mă simt singură, fără rost pe lume. Bătrână, fără vlagă, o ratată. Ce să fac pentru a avea puterea să trăiesc? Nici emoții nu mai am. Mâine se operează Maricica – şi nu sunt îngrijorată, dar mă obsedează imaginea ta. Îmi e dor cu durere. Trebuie să fac ceva să-mi schimb felul de trai, pierd zi după zi fără folos pentru nimeni şi în dauna progresului meu intim. Parcă e un blestem pe mine, simt că mă usuc. Ce vină am? De ce acest rataj? Doar am iubit din toată inima, am fost destul de generoasă, de ce să mă secătuiesc aşa? Încercare divină sau consecință naturală a unei vieți prea rigide, închise în reguli abstracte? Tare mă tem că e aşa. Mai bine o viață veritabilă cum ai dus tu, ai murit frumos. Eu n-am trăit, cum am să mor? Probabil că tot anost, din „datorie" şi „conform normei". Respinsă de Dumnezeu, o ratată, nedemnă şi de viață şi de moarte care duce la viață veşnică! Nimic, bună de nimic, o trestie uscată, fără rod! Femeie sterilă! Blestem care marchează o viață. Ce păcate strămoşeşti ispăşesc? Ale Scafeşoaiei bătrâne? Dar de ce eu, de ce eu care am fost un copil şi o fată bună până în adâncuri? M-a pervertit, m-a tâmpit, m-a secătuit amăgeala de inteligență care m-a cârmit spre sfere de care nu sunt capabilă! M-a rupt din viață şi nu sunt capabilă de „dincolo"! Ființă hibridă pe care Dumnezeu şi lumea o aruncă la fel ca pe o iarbă uscată. Mă pedepseşte Dumnezeu fiindcă nu sunt în stare să renunț la viață. Sufăr pentru că nu ştiu să mor, retrăgându-mă într-o călugărie, să renunț la tot! Nu mă pot hotărî, fiindcă nu cred de ajuns, nu ştiu de unde-mi vin aceste gânduri ispititoare care mă dezgustă şi de viață şi de moarte. Trăiesc în deznădejde. Mă tem că e preludiul demenței. Tata-mare revine în mine. Ajută-mă, dragule!

13 aprilie

Dragoste mică, bine că a trecut operația Maricicăi cu bine! În fond nu eram emoționată pentru prezent, ci pentru trecut, îmi aminteam operația ta, Maricica a fost atât de calmă şi cuminte încât nu te îngrijora. Era în schimb superbă în cămaşa ei roz! Minunată fată! De am vedea-o iar acasă! Mă tem să nu abuzeze de permisia de a se mişca şi a mânca. Acasă, am găsit vestea de la Margareta Vulcănescu[17] că s-a admis reducerea la fisc. Mâine încerc să reiau sala dacă se poate, e că aşa trebuie să fie şi că m-am grăbit pierzând răbdarea. Când erai tu aici nu mă lăsai să mă „dezumflu”. Pesemne e ceva organic în mine şi trebuie combătut. M-am remontat iar, deşi poftă de efort n-am deloc. Mi s-a urât cu „datoriile”, doresc libertatea de a citi pentru mine şi de a lucra pentru mine. Cum să fac să mă izolez 3/4 din zi? Râzi, nu mai speri aşa ceva de la mine?

14 aprilie

Dragul meu, ce decepție cu servitoarea! Încă o dată constat cât de inexistente sunt legăturile care țin aceşti primitivi aproape de stăpânii lor. Poate că doar frica e singurul sentiment care îi educă. Încercarea prin blândețe, bunătate şi mai ales civilizare este osteneală gratuită. E dureros să realizezi cât sunt de ingrați. Ea s-a obişnuit să-şi facă de cap şi mai ales nu suportă nici o observație. Doresc parcă să o schimb pentru a-mi schimba metoda. În orice caz s-a isprăvit cu gentilețea pe care o interpretează ca slăbiciune. Va deveni sensibilă distanța dintre noi. Atunci va înțelege ce a pierdut. Dacă ai fi fost aici, bărbatul ei ar fi primit o lecție care l-ar fi făcut să înțeleagă. Niciodată nu voi mai vrea să încerc să-i fac să înțeleagă, când ei nu pot. Voi ordona, voi pretinde ce trebuie să facă şi le voi da ce merită, dar niciodată nu voi mai încerca „pedagogia”! Din fericire azi am vorbit cu doctorul Câmpeanu. Ființă superioară autentic şi naivă, prea superior, creator. Ochi extraordinari, buni, distanți şi totuşi omenoşi. Dar o lucire deosebită în ei, altfel dar în genul lui Enescu. Este privirea unei ființe puternice, care vine de departe. M-am împăcat cu lumea autentic, simplu, curat. Mă doare burta. Ficat, apendice, colită? Trebuie să mă duc la doctor. Dacă mergeam azi, evitam scena cu servitoarea. *Tant pis!* Durere continuă. Ce e?

15 aprilie

Azi lecție plăcută – copiii drăguți foc. Invitație la Regină pentru vineri. Doctorul Cociaş n-a găsit nimic special la ficat, poate la fiere, în schimb tensiune: 18/11. Prea mare pentru regimul meu şi felul meu de viață. Vizită la Maricica. Cam palidă. Abuzează de forța ei. Dar imposibil să o convingi, încăpățânată la culme. Te temi să nu-i faci mai rău insistând. Valérie binedispusă. Nellu drăguț, amabil, copil subțire. Îl iubesc mult, ca pe ai mei, ba mă înțeleg uneori mai bine cu el decât cu încăpățânații mei. Zi aspră de april, dar cu soare şi stele, parcă s-ar îndura Dumnezeu să dea şi vreme bună. Conferințele mă cam sperie, oare nu am răsuflu pentru un asemenea subiect? Mă ajuți?

18 aprilie

Puiule drag, azi pic de oboseală. Dimineață concert, repetiție generală. Întreruperile mă obosesc – şi mai ales simțământul că Maestrul se cheltuieşte fără măsură. E posibil să nu se prepare fiecare muzicant, în parte? Dureros acest lasă-mă să te las şi indiferență, aproximație! Văzut de la spate, silueta, gârbovită la început, se destinde ca un arc şi porneşte apoi dincolo de el în gesturi de o elegantă subtilitate care parcă se răspândesc în lume ca armonie. Din mâinile lui, când frământate de o furtună ce năvăleşte din trupul puternic în vârful degetelor, când fremătând ca o adiere, când animate, parcă e o rugăciune – din mâinile lui, din el întreg pornesc efluvii de viață creatoare! Când s-a coborât în pauză lângă Maruca, privirea, cu ochii lui de pasăre care s-a uitat la soare şi, trecând dincolo de noi, îşi urmărea viziunea. Spunea că a scris această a III-a simfonie pentru orchestrele din Occident, dar şi acolo, când nu sunt destule repetiții, întâmpină mare greutate din cauza ritmurilor (excesiv) prea grele. E tentat să mai lase unele greutăți la o parte, să mai taie din ele. Spunea asta şi acasă, după citirea la pian. Maruca frumoasă şi plină de admirație. Finalul e sublim. Altă revelație a neglijenței noastre: nu au pus orga în stare de funcțiune. A trebuit Maestrul să aştepte, să dea el indicații, să țipe pentru a fi auzit! Impresie penibilă, de dezordine funciară a unei țări!

În schimb, la şcoală, doamna doctor Popa, cu surorile de ocrotire: am găsit o ordine mai mult ca exemplară! Mi se părea că visez, că nu e posibil! Impresionantă clădire, amenajare, punere la punct. Dar mai interesant că toate fetele erau pline de vlagă, voie bună, energie, entuziasm. Regina [Elena] foarte „Regină”. Azi n-am putut vorbi cu ea. M-a agasat că prea au pus-o pe „înalta Doamnă” [Maria Antonescu] pe acelaşi nivel cu Regina, doar că nu au pus-o decât după Regină. E cam exagerat. Nu e permis ca funcțiile bărbatului să învestească şi pe nevastă cu un rang la fel, lipsă de discernământ. Ar trebui să-şi înfrâneze exagerările. Ieri la Palat, la Şosea. La ceai cu Mihai şi doamna Jora, Brăiloiu, Lahovari, Jana Filipescu, Nely Catargiu. Vreme splendidă, deşi aspră, e primăvară. Prin geamurile imense ale Palatului pătrundea primăvara grădinii simple de Mănăstire! Interiorul splendid, mult gust şi atmosferă. O casă a unui suflet nobil, dar nu cald, nu intim, sau poate se simte că lipseşte stăpânul? Regina plină de căldură, e umană, feminină, adevărat măreață. Ai impresia că simte nevoia de căldură şi de dragoste, de mărturisirea că e nevoie de ea. Vor plăti cei care-i îndepărtează pe domnitorii legitimi. Parcă e un blestem pe neamul nostru de a nu scăpa de ambiții dărâmătoare. Aşa să fie pretutindeni? Ei poate cred că procedează bine. Sunt frântă de oboseală, dragoste.

20 aprilie

Pui mic, trec zilele prea repede pentru ce am de făcut. Nu am spor, nici rezistență. Mă consolează copiii şi afecțiunea lor. Mă mir ce mai găsesc ei la mine. Ieri concertul foarte frumos prin substanța lui şi dirijare, muzicanții nu tocmai maturi pentru Simfonia lui Enescu. Sala era fermecată, elan, entuziasm. La ieşire, în hall, primirea făcută Maestrului de corul Carmen. A cântat „Mulți ani trăiască”. Ciomac, foarte emoționat, a cerut să se repete duminică simfonia. Nu ştiu ce a răspuns Maestrul. Părea foarte mulțumit, dar obosit. Maruca teribil de emoționată, fetița lui Bâzu Cantacuzino, delicioasă ca o maimuțică, dar cred că şi foarte emoționată. Pyx[18] a fost splendid, mai mult decât splendid! Lumea transportată. Simfonia e o codoperă, partea a III-a e de o înălțare cu adevărat creştină! A II-a e războiul, în toată oroarea lui dezlănțuită, strunită de artă. Nici o cacofonie, totul, până şi haosul, armonizat. E o operă de mare alură, cred că rămâne

printre producțiile de frunte ale muzicii moderne. Am avut fiori. Am fost adânc tristă. Ieşeam prima oară, după 18 luni, în lume multă. Singurătatea mai copleşitoare, mai umilitoare! Conferința de luni compromisă prin recepția la Institutul Francez. De la început m-a tentat ceva să renunț. Mă opreşte în loc şi din lucru, e ceva țeapăn, fără orizont în mine.

Nu ştiu ce m-a antrenat la început. Cum o vrea Dumnezeu. Contez pe ajutorul său.

22 aprilie

Stelule drag, n-am mai scris de câteva zile fiindcă n-aveam caiet, altfel ştii că împart cu tine toate clipele. Azi când roşeam ouă, te vedeam în pijama, cu banduliera neagră pe frunte, venind la bucătărie şi dând instrucțiuni pentru ouăle „ovreeşti". Conversația cu Dumitru a fost să te evoc tot timpul. La Biserică m-a apucat dorul de tine, de părinți, de Maica, Colea, Buby, Nicuşor, Vintilă – anii trecuți se perindau în fața sufletului ca şi cum am fi ieri. Nu izbutesc să separ ce a fost de ceea ce este, tot mai inexplicabilă o atare legătură a celor nevăzute şi cele văzute. „Tot ce e trecător e numai alegorie." Vacanța trece, nu fac nimic, dar poate e bună această lipsă de program – destindere. Tot mai mult plutesc afară din timp. „Missa Solemnis" la radio şi pe plăci. M-am înapoiat de la Buby pe lună cu Mişu şi Mimy. Tu erai poate cu noi. Dacă n-ar mai fi nimic, ar fi caraghios să îndur viața. Nu se poate. *Trebuie* să fie un sens în acest zbucium. Il simt tot mai evident, aştept pacea. O fi iluzie? Povestea cu fetița țigăncii care a cumpărat flori din banii primiți m-a mângâiat la suflet, omul trăieşte nu numai prin mâncare dar şi din frumusețe, necum din spirit. Luni dimineața a fost atât de frumos la Radu Vodă[19]. Împărtăşirea cu grupul nostru, moment solemn, apoi grădina cu pomi înfloriți, dimineața glorioasă de primăvară, comuniunea noastră prietenoasă, bucuria Părintelui şi a celor trei preoți de la seminar, copiii frumoşi, curați ai părintelui Gâldău, strada liniştită, cu casa aşezată ca pe vremuri, totul spunea că viața e bună, e o bucurie. Totuşi în inima mea un mare gol lăsat de tine. Iubesc pe Mântuitor, îi mulțumesc că-mi dă voie să-L iubesc uneori din toată inima, dar golul lăsat de tine, chiar atunci când nu mai doare propriu-zis doar a gol. Tu mă înțelegi – îmi aminteam astă-seară o altă seară de Joia Paştilor, când am refuzat să merg la Biserică

fiindcă mă necăjeai tu, când stam la Maica, în Romulus. Mă văd schimbând aşternutul sau aşa ceva şi refuzând cu încăpăţânare, cu Maica, săraca, parcă ea ar fi fost vinovată! Ce bun era necazul de atunci.

23 aprilie

Alt Sf. Gheorghe! Acum doi ani ce făceai? Oare nu fuseseşi la curse? Azi am avut momente de dor insuportabil. Te-am visat atât de drăguţ şi de bun. Îţi părea rău că ai luat un onorar prea mare! Şi eu ştiam că suntem despărţiţi, că nu ne putem întâlni. Voiam să mă apropii de tine, dar tu puneai parcă o barieră între noi! Ai venit fiindcă sunt bolnavă? Îţi e grijă de mine? Desigur nu de boală, dar de amărăciunea mea. Mă simt singură fiindcă nu mă pot pune la unison cu grijile altora, nici cu bucuriile lor, ca altădată! Vorbeam azi cu Mariana despre amorul ei. Parcă vorbeam despre ceva mecanic, exterior. Nu mai vibrează nimic în mine. Mă sting. Alaltăseară când erau copiii (Maricica, Rory, Costel şi Sanda) simţeam ca o ruşine că am îmbătrânit, adică am secat. Ei vibrau, erau pătimaşi. Eu aş fi vrut să mor. E drept că noaptea a izbucnit amigdalita, că eram bolnavă, dar chiar când sunt sănătoasă, nimic nu mă mai preocupă definitiv, nimic decât gândul dacă tu eşti sau nu. Toată problema metafizică şi religioasă se reduce la tine. Nu mă mai preocupă propria mea soartă, dacă tu nu mai eşti, nu mai vreau să fiu nici eu. Un „dincolo” fără tine ar fi o nouă pedeapsă. Uite unde am ajuns! Eşti limita aspiraţiilor mele. Aşa a fost totdeauna chiar când credeam altfel. Mă uit înapoi – toată viaţa mea ar fi fost un non sens fără ideea că aveai tu nevoie de mine. Căci sunt absolut inutilă. Nu-mi spune că „tineretul” etc. Fleacuri! Găseau ei pe altul. Uneori simt că au nevoie de mine, dar cu atât mai dureros constat deficienţele mele. Aş vrea să scriu iar ceva – vreau, dar inima nu-mi dă ghes. Ce-mi vei trimite tu acum ca să mă scuture? Şi în viaţă mă mişcai tot tu, tu m-ai făcut să simt deznădejdea şi cu ea să mă adâncesc, tu m-ai realizat, m-ai scos din visul meu sterp, tu m-ai făcut să iubesc realitatea. Acum iar trăiesc ca în vis! Am recăzut în irealitate. Ce să fac? Nu mai ştiu nici să mă rog cu fervoare, nici să iubesc, nici să mă indignez. Iar devin o umbră fără vlagă. Mă îngenunchează greutatea propriei mele nefiinţe! Poate şi asta e vorbărie. Nu mai anim, pentru că nu mai sunt eu animată.

24 aprilie

Pui mic şi dulce, am stat şi aseară acasă fără convingere, dintr-un fel de inerție şi o nevoie de adunare în mine. Am luptat cu dorința şi datoria de a merge la clasă, şi cu cumințenia de a nu mă expune extenuării fizice, unei ploi pătrunzătoare în oase. Am fost gata să plec la muzică, şi iar m-am întors din drum, optând pentru lucrul la birou, în linişte şi reculegere. Ploaia mă dispunea la lucru. Ce animal ciudat sunt! Aveai dreptate. Ezit, nu ştiu ce vreau să fac, în fond nu vreau nimic. Aşa îmi explic toate insuficiențele mele sociale, dar nu tot aici zace şi secretul puterii de atracție ce o exercit asupra multora? Ceea ce se numeşte blândețe, bunătate etc. nu o fi oare aspectul inteligibil al unei stări misterioase a spiritului unora dintre noi, detaşați de aici? Poate că această liberare interioară e un fel de lumină atrăgătoare pentru cei zbuciumați de dorinți imperative. Mi-a spus Isa Sion despre Cella Lahovari [Delavrancea] cât a suferit la moartea lui Nae Ionescu. L-a iubit cu puterea fatalității, irezistibil. *Materia* din ea se cere cheltuită, chinuită, formată, orice s-ar zice, îmi e simpatică şi cu toate patimile ei nedrepte, neumane, cum e antisemitismul furibund, păcatele o înscriu într-o realitate eternă fiindcă sunt trăite cu o franchețã pe care nu o are realul, pe când atâtea alte femei cad în păcate din imitație, din vulgara poftă sau poate chiar din ambiție şi răzbunare. Ele sunt păcătoase, ea nu. Morala mea se schimbă pe zi ce trece, cârmeşte spre valori ce sar peste socialul de azi. Pui dulce, mă doare capul, semn că iar am exagerat trăgând de coarda lăuntrică.

2 mai

Puică dragă, de o săptămână sunt ciungă! Am căzut în vestibul şi mi-am rupt mâna. De atunci: dureri, chin, nervi, insomnii, oameni drăguți foc, flori. Mult mai mult decât merit. De ce această durere? Încercare nouă? Mama m-a prevenit. Azi de ce a venit iar în somn? Ce vis curios! Ce anunță iar? Am luat obiceiul să-mi fie groază. Iar mă doare brațul, greu ca un bolovan. Pui mic, azi-noapte erai gelos. Vizita lui Ghighi Djuvara şi a doamnei. Nu a spus decât foarte puțin de Germania, dar am înțeles: e o frământare mare de a ajusta adevărul la principiile naziste, balamuc.

7 mai

Zile proaste de durere, de nervi, de dezolare, de revoltă, de ceartă cu Dumnezeu. Prietenie, afecțiune de la toți, flori ca la o harpistă, prilej de constatare a simpatiei ce mi se oferă. Vizitele dese ale lui Mişu liniştesc şi mă fac să surâd. Acum parcă te văd şi pe tine surâzând. Sunt sigură că vrei să mă consolezi. Mimy e atât de caldă şi afectuoasă, Aurora, toți ai tăi, copiii toți. Maruca a trimis iar flori şi e extrem de afectuoasă. Îmi e dor de tine foarte tare. E adevărat că ai fost la şedința de spiritism de la Brăila? Dacă poți vorbi, spune ceva şi pentru mine. Am impresia că eşti iar departe.

10 mai

Dragoste, tu eşti liber acum şi eu trebuie să-ți apar ca un copil mic de tot. Ce crezi că iese din Conferință? Aş vrea să fie bună. Ajută-mă să suport mai curajos încercarea cu mâna. Am avut zile de mare laşitate. Ratez toate ocaziile de mortificare. Numai durerea după tine am suportat-o cum se cade fiindcă speram să-ți fie de folos.

12 mai

Stelule dragă, „glorioasa”[9*] s-a dus azi la Dalles, fără chef, detaşată, umilită că-i lipseai tu. Se pare că a fost „frumos”. Ideile erau adânci, tema pasionantă, lumea atentă, iar eu fără ambiție, fără trac. Păcat că lumea-i puțină, din vina mea, a neglijenței mele. Maricica spunea: „prima dată, ca în copilărie, simțeam că spui o poveste frumoasă”.

Visul Valériei m-a bucurat, cred că erați tu şi Colea.

21 mai

Dragoste, tot ciungă sunt, ieri au scos ghipsul, m-a durut cumplit. Mă doare şi acum, dar altfel, mai normal decât când atârna bolovanul de inimă! Conferinţele au trecut, bine că am scăpat, trebuiau spuse, dar, odată spuse, nu mai am curajul să le scriu. Lene sau altceva? Oare neîncredere în mine? Iar sunt absentă. A venit vara, mă scoate din mine. Nimic nou, nici tristeţe, nici suferinţă mai mare, un dor de poftă de viaţă. Dar convingerea că nu mă mai pot iluziona complet. Doamne, ce e viaţa?

22 mai

Azi zi grea, plină. Am inima grea. Atâta mizerie pe lume, atât de mult de lucrat şi eu nu fac nimic. Nu ajut cu fapte vizibile. Totul vine din spirit şi din inimă, nimic material. M-am ruşinat azi când am văzut iar cât lucrează, material, sensibil altele. Doamna Malaxa lucrează. Foarte simpatică, zdravănă şi deşteaptă. La îndrumare, fetiţele încântate. Doamne! Câtă mizerie şi câtă bestialitate pe lume, dar şi câţi oameni de treabă şi buni care tămăduiesc cât pot. Am ascultat muzică la radio, pe Maestrul la pian, la violoncel Lupu – o sonată. Pentru mine prea modernă. Amuzantă e conversaţia la telefon, nu îi recunoscusem vocea şi-l amuza. Un om! E atât de cald şi bun. Încep să mă obişnuiesc cu singurătatea fără leac, nu te mai aştept să vii tot timpul. Te simt distrat, departe, şi în mine un gol tot mai mare. Oare pentru a se coace e nevoie de atâta destindere de tine însuţi? Dau să mă înfig în viaţă într-un fel sau altul, nu izbutesc. Nu mă iluzionează decât nădejdea că copiii au nevoie de mine şi eu de prezenţa lor. Numai dăscălia mă satisface. Gândul că pleacă băieţii pe front, că s-ar putea să nu se mai întoarcă mă umple de jale! Sunt atât de tineri, de curaţi, şi totuşi atât de detaşaţi de viaţă, atât de adânc sensibili la nonsensul vieţii. Noi aveam dorinţe, doruri ne legau de viaţă în imediat şi doruri proiectate în viitor, ei trăiesc actualul dar nu le e îngăduit să facă planuri de viitor. Viaţă redusă ca dimensiune, de aceea o anumită inconştienţă la Dan [Nasta], la Costel [Vişinescu], melancolie, la Puff [Al. Paleologu], nonşalanţă. Mihai [Rădulescu] are grija lui – oare copiii ăştia vor mai putea, chiar dacă războiul încetează, să reînceapă viaţa cu elan spre viitor? Oare nu li s-a tăiat pentru totdeauna încrederea în dorul de viaţă? Ce se poate face pentru a tămădui nebuniile omeneşti, cum e războiul? Ori această baie de sânge are

un rost supranatural? Aş vrea să înțeleg, să trăiesc, ca anul trecut, dorul de viața de apoi. Acum am decăzut din elan, sunt căldicică, din aceia pe care Dumnezeu îi scuipă. Trebuie să mă mai duc pe la spitale. Dragul meu, în fond mă plictisesc fără tine! Întotdeauna am suferit de o melancolie adâncă.

27 mai

Dragule, nu am mai scris din cauză că seara sunt extenuată. Durerea mă degradează. Azi au sosit Mircea şi Régine, bucurie mare, nădejde. În schimb vestea morții pe câmpul de luptă a lui Racoviță, ginerele Muzei Ciomac, m-a uimit şi nedumerirea nevestei, care nu realizează. Probabil că aşa e la toți cei care nu văd pe cel dispărut departe în luptă. Mă agit între tot soiul de evenimente, de simțiri. Totul mă doare. Nu-mi plac nici notele cursului. N-am avut vreme să sintetizez, boala m-a frustrat de bucuria de a „compune” cursul. Voi încerca să remediez. Visul cu Marius dă de bănuit că sunt puteri invizibile ce stabilesc comunicări fără ajutorul materiei. Ajută pe cei vinovați să ceară iertare!

30 mai

Iar sunt istovită. Mă doboară căldura şi insomniile, provocate de durerile în braț şi în inimă. Simt că merg prost, se încheie şi şcoala, iar n-am nici un rost, rătăcesc ca o inimă bolnavă. Azi serbare la Şcoala Centrală. „Veturiile”[20] în ființă. Am dreptate?

30 mai

Astă-seară ascultând *La damnation de Faust* de Berlioz, condusă de Maestrul Enescu, cum stam singură, pe întuneric, m-a apucat un dor năprasnic de tine şi o jale pe care o stârnea noaptea plină de lună. Mariana îşi exprimase, cu facticele tineretului, melancolia unei totale goliri

sufleteşti. Era încordată asupra ei însăşi – dansul în fața oglinzii – măsurăm în atitudinea ei atitudinea mea de odinioară în care tu vedeai cabotinaj şi în care era doar inexperiența vieții reale pe care o dă numai ciocnirea cu ea. Eu am aflat ce e realitatea numai după ce te-am pierdut, acum sunt veridică pentru că mă lasă rece toate icoanele morale, nu mă interesează decât realitatea noastră, a celor muritori, şi realitatea voastră, a celor care ați trecut pragul morții. Realitatea noastră e dans în fața oglinzii. *Credința* e singura țintă reală care întrece realitatea vitală. Tensiunea morală e, vai, în majoritatea cazurilor falsificare. Progres? Dar e inexistent fără „realizare" şi realizarea e totală, parțialul nu e realizare. Aşa îmi apare acum facticele „progresului moral", parcă ai tăia treptat coada cățelului! Văzut din afară, un om e ori *bun*, ori *rău.* „Mai" este măsurătoare, şi viața reală nu se măsoară. Tu ştiai astea, le simțeai. Eu numai le gândeam şi dam greş. Tu *erai*, de aceea cred că acum eşti liber şi luminat, pe când eu mă bălăcesc aici în compromisul cel mai ruşinos. Nu mai gust viața şi n-am curajul să consimt la renunțarea ei. Azi-dimineață conversație lungă cu Puff. Încă o dată m-am convins ce matur şi de bună calitate e copilul ăsta. M-a bucurat enorm. Dar tremur la gândul că ar putea şi el pleca în infernul de la Răsărit. Îl iubesc ca pe un copil al meu adevărat, are o noblețe, o boierie reală, până şi în vehemența lui. Un tânăr care a fost crescut în sensul adevărat al cuvântului. S-a vegheat asupra lui. Onoare părinților lui. După-amiază am fost la coana Sabina „să-i văd bujorii". E întotdeauna interesantă şi de o vioiciune care ne poate ruina pe noi cele mai tinere. Nadia Duca[21] e interesantă şi deşteaptă, s-a recules în singurătate, o femeie pentru care înțeleg că a putut Duca să facă ce a făcut. Îți aminteşti ce mi-ai mărturisit tu din tinerețe? Aşa a fost sau era în imaginația ta? La urma urmelor de ce nu? Coana Sabina ne-a istorisit chestia cu neamțul care a întrebat-o: „Ce vrei?" furios. Răspunsul ei e magnific. „Acum ştiu cine «sunteți»: un mitocan german" şi aducea zvon din celălalt război! Ne-a istorisit cum la 1919 Eliza Brătianu[22] i-a spus, pe când erau fericite de întregirea neamului românesc: „Acum ar trebui să murim, fiindcă nu vom mai trăi clipe mai frumoase!". Avea, femeia deşteaptă şi trăită printre cei mai responsabili, conştiința relativității tuturor valorilor pe care atâția bărbați le-au decretat „veşnice", cu o uşurime superficială, fie că erau sinceri, morali sau mincinoşi. Azi în fond o zi bună – oameni de calitate, cu bujori pe pajiştea verde, cu muzică frumoasă la radio şi cu lună! Aş completa zi bună căci am putut plânge după tine cu parapon şi asta e viață. Pui mic, te iubesc.

5 iunie

Dragule, trec zilele încărcate cu treburi şcolăreşti, examene, cursuri. E cald, ca de obicei nu prea sunt echipată de vară, nu pot cheltui pe cârpe, totul mi se pare zadarnic. Azi bucurie: muzică. Maestrul afabil la plecare; a cântat splendid, sonate de Mozart, Grieg, Brahms (*Reislied Sonate*). Îmi apărea distant, dar când descinde din muzică e atât de omenos! Maruca regală, frumoasă ca o femeie tânără, apropierea lor mă ajută să-mi caut justa dimensiune, ei te obligă să te cauți „sus". Cuplu superb! Lasă să bârfească proastele! Tity părea mulțumită de această atmosferă care desigur e unică, măcar că mulți or fi meschini. La examen câteva elemente foarte bune. Popescu compune rolul dar suplează[10*] lipsa de temperament. Alexandrescu – compoziție şi la el, amândoi buni. Ieri bucuroasă că Jora a rămas mulțumit. Azi, prima seară de vacanță. După calendar, duminică iar o zi fatală, poate trec şi peste ea. Dacă nu, ajută-mă să ştiu să mor. Conversația cu Ady plină de presimțiri proaste pentru situația mondială – nu mai crede în victoria nemților ca altădată, foarte îngrijorată. Mâine la dejun la Marioara.

6 iunie

Dragule, nu pot adormi, aud zgomot în casă, un fel de spaimă. Astăzi zi foarte plină. Dejun la Marioara cu familia ei. Costel, sora lui, adorabili. Şi cumnatul. Toți foarte drăguți şi afectuoşi. După-masă la Mimy [Spandonidi], cu Pal[eologii]. Marius foarte abătut, Lulu slabă. Copiii sunt uneori foarte ingrați!

11 iunie

Examen, vârtej, căldură sufocantă, iată viața mea, pui mic. Îmi pare rău că am întrerupt această corespondență cu tine, din pricina brațului, acum mi se pare că ne-am îndepărtat unul de altul. Nu mai cred în absolutul rost al celor ce se întâmplă, accentul cade pe „dincolo". Dar nu mai cred nici toate cele

spuse de Biserică, trebuie să mai fie şi alte taine. Dar ştiu *că iubirea* de Dumnezeu şi de oameni e singura cale de viaţă şi fericire. Şi eu iubesc tot mai de departe, mai detaşat. Anemia fiinţei întregi, oboseală, neatenţie la viaţă. Mă chinuiesc şi socotelile care veşnic se încurcă din cauza bolilor, accidentelor, neprevăzutului, veşnic rămân în deficit! Poate îmi atrag ghinioanele. Alţii se descurcă cu mai puţin, eu cheltuiesc mult prea mult pentru menaj şi doctorii şi pentru false obligaţii. Parcă te văd pe tine obosit şi plictisit. Aşa sunt şi eu acum când n-am pentru cine să mă zbat. Viaţa mea e proastă. Mai vino să mă scuturi!

14 iunie

A plouat, s-a răcorit pământul! Nu am fost azi pe la tine, prea era cald după Biserică. Voi alege altă zi, dar tu nu eşti acolo. Certitudine nu poţi avea decât despre trupul tău. Pe stradă, în umbra serii, te simţeam lângă mine. Chestia cu Minola[23], de necrezut!

18 iunie

Azi zi obositoare dar plăcută la îndrumare. Fetiţele nu mai par deloc să poarte povara unui trecut urât. Dacă aş putea „realiza” monstruozitatea celor care le-au făcut rău acestor copilaşi de 6-7 ani, nu aş fi putut uita că am în faţă copii amărâţi. La Cinel-Cinel le confundam cu fetiţe de şcoală. Chiar şi viciul e relativ! Trebuie să scriu articolul despre Petrovici. Dacă aş mai avea o zi în plus! În fond scrie interesant şi frumos, câştigă la lectură. În scris dispare vulgaritatea vanităţii. Aş vrea ca articolul să fie just, să-i facă plăcere, fără să-l flateze.

23 iunie

În mine un fel de lene şi de lasă-mă să te las. Înțeleg şi nevoia ta de a uita. Golul! Acum la telefon Mimy despre biata Cella Fotino că plânge tot timpul. Cum o înțeleg! Vai de capul nostru, al celor rămase fără tovarăş. Nu-mi intră în cap ca energia cosmică să nu ajungă să producă decât forme hibride. E drept că de noi depinde ca viața aici să fie un paradis sau un infern şi totuşi nu e acceptabil ca nişte copii nevinovați să sufere pentru părinți sau ca popoare nevinovate să sufere pentru alții, dacă n-ar fi un rost, un ansamblu, al cărui înțeles ne depăşeşte. Uneori mă întreb dacă acest ansamblu nu-şi are rostul în sine şi atunci vai de cel ce are rang de victimă, nimic nu-l poate izbăvi. Iar avertizată că mâine e un Sf. Ion. Ileana mi-a spus-o. E un păcat! Căci puteam să ignor lucrul. De ce atâta spaimă de moarte? În fond aici nu las nimic care să mă solicite prea tare „dincolo”. De ce să mă sperie? Tot mai mult am sentimentul că sunt o natură bună, dar care sombrează în inacțiune spirituală, dintr-un fel de extenuare. Am strunit prea mult animalul, acum e desființat şi, cu el, fervoarea, căci spiritul pe cine să se exercite dacă nu pe trup, şi când acesta e amorf, spiritul e fără lucru. Scrisoare de la Morgate. Îmi amintesc de acum doi ani – cum nu vream să plec ca să nu… te scap printre degete. Dacă a fost să fie, tot mi-ai scăpat! În fond ar trebui să ne bucurăm de tot ce este agreabil sau măcar nedureros. Pentru rest ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Te simt aici aproape.

24 iunie

Pui mic şi drag, azi-noapte am fost fericită de întâlnirea noastră! Erai îmbrăcat în uniformă gri cu fireturi, parcă am înțeles că şi acolo ai un rang important. Erau şi alții, mulți în aceeaşi uniformă, ca o armată, şi alții ieşeau dintr-un templu în haine de levit[24] – era o solemnitate religioasă parcă. Era o altă lume, eu stam nedumerită printre voi. Apoi m-ai sărutat cu foc şi glumeț mi-ai spus că n-ai făcut decât să răspunzi scrisorilor mele, dându-mi să înțeleg că tu nu vii până nu te chem. Dar era şi o dojană în gluma ta, sau ca un avertisment sau ca o simbolizare a stării tale. Pe scurt, am priceput că tu mă conduci. Aveam tot timpul sentimentul unei fetițe mici în admirație şi adorație în fața ta. Apoi am plecat cu Maica într-o trăsură, cu un vizitiu cu fireturi ca un lacheu. Luasem cu mine un pachet mare de cărți şi hârtii. Maica era foarte elegantă. Apoi am ajuns într-un spațiu îngrădit, cu grădini

şi case. M-am trezit că n-am plătit trăsura şi am fugit în cămaşă să o plătesc, ştiam că voi avea mult de dat. Dar tipul plecase. Oare e semn că dacă mor, nu am plătit timpul trecut şi că va trebui să mă ratrapez[11*], că nu mai am vreme? Am visat şi pe Buny, pe Alex şi Moş George, lume multă, încurcături. La sfârşit am plecat pe un drum între Valérie şi Marietta, care îmi spunea să dau ciorapii mei gri Valériei pentru la anul, iar eu refuzam, spunând că îi port tot eu. Vis complicat în care comentam visuri cu tine. Ştiam în vis că te-am visat, parcă trebuia să-ți aud glasul. De ieri am impresia că nu e un „dincolo” deosebit de aici, că suntem amestecați, că eşti în spațiul meu, dar liber de limitele structurii lui. Nu ştiu cum, căci nu pot imagina ne-spațiul, în fond conştiința mea, a noastră, omenească depinde de dimensiunile trupului? Amputările nu amputează spiritul. Duc relația la limită, trupul e numai instrument de manifestare. Mersi de învățătură, căci de la voi îmi vine. Uneori sunt obsedată de amintirea profesorilor mei, a lui Buby şi a lui Nicuşor. Vestea că Natalie ar trece la catolicism m-a întristat, nu doar că aş fi separatistă, dar fiindcă văd cât de exterior trăiesc credința în Dumnezeu chiar cei mai credincioşi. Eu rămân la nivelul în care m-am născut, cum spune Sf. Pavel: „Să rămâi sclav sau stăpân, cum te-a făcut Dumnezeu”, mutări de acestea nu sunt progrese spirituale. Trec la Biserică.

26 iunie

Pui mic, zile de vacanță, liniştite dar tot mai goale. Biata Linica! În ce hal de slabă. Fata se plimbă, mama ei în schimb o cocoloşeşte. Întrecerea cu torțe! Tity şi Puiu [Pitişteanu] mă presează să mă duc la țară. Nu mă tentează încă, singură nu pot întreține pe Tity, mai trebuie şi Mimy Ioan, sunt prea obosită. Nu ştiu cum aş face să fie bine? Tu ce zici? Cum aş pleca cu tine la mare! Acolo eram fericiți amândoi. Ce se întâmplă cu englezii? Nemții au intrat şi în Egipt. Ajung la Suez, ajung până în Indii. Ce se întâmplă, parcă e o paralizie în englezi? Oare se poate spune că totul e numai voie omenească? Să fie posibil ca nemții să nu plătească şi ei ura şi criminalitatea pe care le-au instalat în lume? Mă îngrozesc la gândul că dreptatea e numai o categorie a minții noastre şi că dreptatea lui Dumnezeu e alta. De ce să mă îngrozesc? Vorba lui Ionel, tot ce se întâmplă are un rost bun.

27 iunie

Pui mic şi dulce, azi-noapte ai fost dulce şi bun şi delicios. Am retrăit clipe vii cu tine. Zi simpatică, începând cu Fify, apoi Cristina Galiți, apoi dejun la Pali. Siesta pe canapeaua lor, vizită cu Lulu şi Mimy la Cella, apoi la Mircea – tot neamul, iar seara la Wilson cu Aurora, Nicu, Valérie. Dar inima mea este mereu aiurea, afară când sunt cu copiii.

Vestea că Marius e bolnav m-a întristat teribil. Poate că e bine aşa, se poate, în fine, repauza două luni! Tandrețea lor îmi redeşteaptă pe a noastră. Simțeam nevoia de a vorbi „de noi" ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat. Mă uitam azi la două femei care-şi iubesc bărbații cu foc, şi care, cred, amândouă i-au înşelat, dar i-au făcut fericiți. Eu nu te-am mulțumit complet, cu toate că nu te-am înşelat şi acum sunt singură, fără nici o poftă de viață. Ajută-mă să-mi suport deşertul. Este însă şi încăpățânare în mine. Costel are dreptate. Trebuie să ies din asceza asta.

28 iunie

Zi bună, plăcută, la Boja, sentiment de securitate şi de bogăție şi de „familie" creatoare de progres economic. Impresionant cum lucrează împreună, cum cresc împreună, cum produc împreună, familie adevărată.

Şi musafirii: efort de soliditate. Numai eu, un pierde-vară, fără rost. Valérie şi ea e constructivă. Eu plec umilită din asemenea zile. Nu am lăsat nimic după mine. Am muncit în vânt, fără rezultate. Îmi e silă de întreaga mea existență, care s-a scurs fără rost, fără urme, fără folos. Mă cufund în conştiința inutilității mele totale. Aveai dreptate: am fost o ființă de lux, fără real folos pe lume. Dacă nu aş crede în Dumnezeu, aş dispera. Probabil că am fost ca pleava care dispare în vânt – parcă ea e vinovată? Şi ea a făcut parte din grâu. Puteam să fiu altfel. Sunt responsabilă, am optat pentru „idei" în loc de a trăi real. Şi încă dacă ar fi fost ideile mele. Dar nu erau decât şabloane impuse. De ce am optat pentru ele în loc să risc realul? Din orgoliu conformist, din nevoia de a fi „cuminte" adică comodă şi inatacabilă. Laşitate şi orgoliu meschin, asta am fost, lipsită de viață, lipsită de temperament, lipsită de inteligență, lipsită de dragoste şi de fervoare, o cârpă-neant! Şi acum, trebuie să o ştiu, să o simt! Înțeleg că poți să

înnebuneşti de scârbă de tine. Să mă rog? La ce bun? Nu Dumnezeu m-a scuipat ci eu însămi. Oare lucrează în mine nebunia bunicului? Nu m-aş mira. Să mă rog. Dar pot?

29-30 iunie

E noapte târziu. Pui drag şi dulce, se face aproape ziuă, e ziua ta. Am stat cu Rory şi Costel până acum. Am oprit-o pe Rory să doarmă la mine fiindcă prea plouă cu găleata. Seară bună, am citit Goethe. Cu copiii îmi trece gustul de intimitate. Sunt obosită până la indiferență. Copiii mă împacă cu mine.

1 iulie

Dragule! E noapte târziu, vestea că a căzut Sevastopolul a electrizat oraşul. Telefoane, radio, ediții speciale. Şi eu am simțit o bucurie şi o mândrie că românii noştri au dus sarcina lor până la capăt. Dar mai ales simțământul că e începutul sfârşitului! Faceți voi, cei liberi, ce veți şti, suplicați ordinea supremă, să se termine măcelul! Inspirați pe toți conducătorii să se împace omeneşte! Dacă vor cădea Alexandria şi Suezul, ce mai vor englezii? Continuarea războiului îi macină pe toți albii! Nu pot suporta ideea unei păci nemțeşti – căci ar însemna aservirea noastră a tuturor – dar ideea că măcelul continuă la infinit e mai grozavă. Nu ştiu ce să doresc, afară de salvarea noastră şi a tuturor vecinilor Rusiei. Despre Rusia nu ştiu să judec complet liber, nevoia ca cei vinovați să fie pedepsiți mă tem că nu se adevereşte în Istorie decât în intervale de timp prea mari. Se pierde caracterul uman al „Dreptății" când se face peste veacuri! Toți plătim acum ce am fost până acum, dar nu ştim, nu simțim răspunderea toată şi prin asta nu înțelegem rostul întâmplărilor şi ne considerăm, fiecare popor la rândul său, victima care se răzbună. Numai în pace poate fi o soluție reală a tuturor problemelor, şi economice şi morale. Numai printr-un gest prin care să sperăm într-o reală schimbare a lumii, reală şi constructivă. Dar cum să cred în vreo pace nemțească dacă neamul acesta îi asasinează fără milă pe evrei

ca neam, nu ca indivizi separați, vinovați? Nu pot crede în echitatea şi umanitatea unui astfel de neam, oricât ar fi de învingător şi harnic şi priceput. *Nu cred* în virtutea cruzimii! Istoria va judeca. De aceea cer lui Dumnezeu pace, dar, de se poate, cu un avertisment față de cei răi! Cine e rău? Cel care a început, care a mințit, care a omorât şi a furat! Rusia şi-a luat pedeapsa – într-un an, când va fi rândul marelui criminal? Tu surâzi, poate fiindcă ştii şi îți apar ca un copil care simte că cele cinci minute până la clopoțelul care anunță pe Moş Crăciun sunt un veac! Nu mă încăpățânez, tu ştii, dar n-am astâmpăr în compromisul care spune: aliații noştri! Dacă ne-am făcut frate cu dracul până a trece puntea, totuşi să nu ne amăgim crezându-l sfânt. Din păcate, am fost siliți să ne întovărăşim cu Belzebut. A nu proceda ca el nu înseamnă trădare. Militarul nu e un asasin cum ar vrea Belzebut. Câtă vreme cere luptă dreaptă, fie, dar când ne cere să ne vindem sufletul pentru putere, atunci, basta! Nu văd cum se va termina cârdăşia – te rog, faceți voi, cei slobozi, să nu fie spre blestemul copiilor noştri!

Sunt foarte răcită, am frisoane, temperatură. Să văd ce va fi mâine. Nu am dispoziția demnă pentru o sărbătoare!

2 iulie

Puiule drag, de ce în vis mă pui în fața unui simbol pe care nu îl înțeleg? De ce picioarele tale îmi apar ori îmbrăcate curios, ori goale, ca azi-noapte? Oare vrei să-mi spui că mai ai de purificat părți din tine, cele mai joase? Altfel, eşti bine îmbrăcat, eşti „gradat”, eşti elegant şi deodată, de vreo zece zile, îmi apari cu petice la genunchi sau fără pantaloni. Nu înțeleg, vrei să-ți dau pijamaua galbenă? O țineam amintire. Astă-seară conversație cu Maricica pe o temă delicată. E trist că o fată ca ea a rămas nemăritată. Cazul e exasperant, prea e mândră ca să caute, şi bărbații nu mai vor femei mândre! Pui dulce, te las.

5 iulie

Dragule, sunt tare curioasă, detaşare, şi totodată nevoie de viață. Angoasă, râcâială în piept, nerăbdare. Nu ştiu ce vreau. Cartea lui Magre m-a interesat ieri. Acum am citit fără atenție, ca şi cealaltă carte a lui cumpărată de tine care nu te impresionează. Ajută, dar nu te schimbă.

O oboseală grea în mine, primejdie pentru inimă, simt. Mă culc pentru a preveni criza de anghină. Chestia cu pantalonii în vis mă intrigă. Pusi lung.

6 iulie

Dragoste, acum pleacă copiii de la mine. Dan Nasta interesant, dar dezamăgiți acum de germani! Ultimul discurs al lui Killinger! Pentru Dan Nasta aş fi încântată dacă ar părăsi politica de partid pentru a se preocupa numai de gândirea pură, de realitate. Mica conferință „înger şi demon", dar mă tem că-i lipseşte un registru. Trebuie „o seriozitate" înfăşurată în zâmbet.

9 iulie

Dragul meu, azi la Radio am cochetat, cum ai spune tu! Dar cum puteam să spun lucruri atât de grave cu un ton „doctoral"? Am simțit nevoia să glumesc. Întâlnirea cu Zizi în compania tipului ei m-a găsit complet schimbată față de anul trecut. Nu admit pe Ion să se încăpățâneze aşa. Când o femeie te tratează cum face Zizi şi-ți spune pe față ce face, bărbatul nu mai e bărbat dacă continuă să suporte asemenea bălăceală. În fond, multe prejudecăți au fost pe lume în ce priveşte raporturile sexuale! Poate că, liberându-se oamenii de ele şi de obsesia amorului, care în fond este o interioritate şi un impediment pentru progresul spiritual. Când se va iubi liber, se va iubi frumos şi poate mai credincios. Am impresia că generația mea şi-a pierdut prea multă vreme luptând cu ispitele. Oare femeile care au riscat experiența nu sunt mai vii la vârsta noastră decât noi, cele virtuoase? Dar oare de ce să mai discutăm ce a fost şi nu mai este. Tu, care eşti liber acum, ce curios cum unele colțuri de stradă, anumite lumini deschid cărările sufletului şi dau drumul unor simțăminte pe care le crezi istovite! În fața

bisericii Popa Tache am retrăit un sentiment de totală înțelegere a unor abateri ale tale, ca şi când totul ar fi fost prezent. Aşa se face că-mi eşti tot timpul aproape aşa cum eşti acum, prin libertatea ta spirituală mi-ai fost şi atunci superior mie. Oricum, tu vedeai mai departe, te simțeai liber! Cântă romanțe la radio, un acompaniament care îmi destramă toate rezistențele şi constricțiile principiilor, îmi vine să țip de dor şi aproape de bucurie care e numai *dilatare* a inimii, fără conținut special. Îmi vine să întind brațele spre viață! Tu surâzi malițios, dar dorul meu, puterea vie din mine zboară tot spre tine. Când mă vei invita de-a binelea pentru călătoria în stele?

15 iulie

Stelul meu iubit, e cald până la punctul de topire a formelor mentale! Nu vreau să-mi amintesc alte veri când stam după tine „ca să nu-mi scapi printre degete”, şi tot ai scăpat!

Cu copiii îmi dau drumul, ei înțeleg sentimentul meu. Azi au venit toți – unii dimineața, alții seara. Îi iubesc profund. Costel are sângele tău şi grozav l-ai fi iubit. Puff e înduioşător de afectuos. Rory era azi plină de viață şi de farmec. Ce frumoasă e poezia ta. O să-mi iau curajul să-ți recitesc versurile, să iau unele cu mine dacă plec la Tețcani. Aventura! Tu mi-ai revelat-o şi acum o trăiesc tot prin tine. Tețcani, un Pontigny românesc – de culoare artistică, nu intelectuală. Aş vrea să pot împlini ceva acolo. Azi m-am prins „fabulând” pentru viitor, participam la soarta copiilor mei dragi, combinam viitorul lor. Mare lucru să mai poți proiecta dorințe în viitor.

Pui drag, te las ca să citesc pe Montherlant. Spune lucruri crude, poate uneori adevărate, adevărate pentru el, dar e o brutalitate esențială în omul acesta care mă face să doresc să-i scriu că: „ați merita să fiți neamț”. E atât de „neuman” în sensul umanismului creştin, că parcă s-a născut prusac, spaniol, poate nu-l cunosc, nu se dezminte antipatia mea dintotdeauna. Nu e veridic, e cinic şi sufletul lui e sec. Confundă sinceritatea cu nevoia de a jigni. Nu-i contest dreptul de a spune ce crede, dar cred că acest adevăr, aşa cum îl spune, îl face de disprețuit. Ori iubeşti neamul tău, ori ai ajuns la un stadiu superior uman. El însă nu poate ieşi din dragoste mai ales pentru sine şi-mi sună cinismul lui ca o „ciudă” izvorâtă dintr-o rană a inimii. E sterp.

Impotent până la capătul operei lui. O fi mare scriitor, nu mă pricep, dar are un suflet strâmb. Urlă împotriva politicienilor ipocriți şi cabotini, dar el joacă comedia cea mai lugubră: un moralist care nu are decât egoism în el. Vrea sânge, vrea eroisme sanguinare, vrea război. Mă întreb ce război a făcut acest „erou” al nostru? Dintr-un popor cu simțul măsurii şi care în toată istoria lui a avut cinstea de a nu râvni decât la ce i se cuvenea, ce am ajuns noi sub legionari? Nişte aventurieri fără talent ținându-ne scai de germani, cabotinii unei scene care nu e a noastră. A curs atât sânge puternic pentru o viață cinstită, se întorc atâția mutilați şi un popor întreg a fost falsificat în adâncul ființei lui şi al destinului lui. Când vom trage consecințele dureroase ale acestei aventuri periculoase, mai ales pentru duhul românesc? Atunci, vai! Nelegiuirea de a antrena un popor paşnic în aventura fioroasă a cotropitorilor nu poate să nu poarte roade otrăvite – cotropitorii se vor întoarce cu gust de aventură cotropitoare şi dacă cei de acasă vor pierde şi ei bunul-simț românesc, apoi atunci vom fi sclavii şi spiritual ai barbarilor nemți. Aş vrea să mă înşel, dar ştiu bine că am dreptate din păcate. Mă indignează să văd cum un franțuz de talia lui Montherlant poate glorifica pe Hitler – cum o face. El a văzut realitatea, dar numai până la lungul nasului. Ce se va întâmpla? Ipocrit, infam, anticrist care a însămânțat lumea cu iluzii mincinoase şi crude!

18 iulie

Dragoste, n-am scris câteva zile. Trăiesc ca şi sub pământ, nimic interesant de fixat. Ieri o plimbare cu Viorica în Cişmigiu. Conversație bună, am ajuns amândouă la adevărata libertate a spiritului. Constat că las să treacă peste mine totul, chiar calomnia raportată de Buby astă-seară, fără să mă mai tulbure. Totuşi am avut o tresărire dezagreabilă. Cum e posibil ca oamenii să nu mai respecte măcar femeile care s-au purtat ca mine! De ce să murdărească cu imaginația lor şi ce e curat? Probabil cu atâta zgură în suflet, nu mai ştiu să distingă ce e curat – treaba lor! Dar, ce curios, am avut o clipă de ranchiună pe tine fiindcă tipul e din clanul doamnei P. care a căutat probabil să justifice flirtul tău cu ea, învinuindu-mă pe mine. Vezi, după atâția ani de zile şi măcar că ne aflăm în două lumi deosebite, simt cât ai fost de nedrept cu mine. Deşi mă venerai, mă dădeai pradă gurilor rele!

Nu ştiu de ce, cred că visul de azi-noapte, capul tău, detaşat de trup şi vorbitor, îmi spunea că te-ai dezrobit complet de cele trupeşti, că treci în mental (apoi te grăbeai să pleci aiurea, îmi spuneai că te atrage acolo un fel de curiozitate). Probabil că vrei să mă creşti şi pe mine spre adevărul obiectiv. Mă preparai pentru mica aventură de astă-seară. Valérie a reacționat cu instinctul ei solid, mai sigur ca al meu. Am simțit momentan atmosfera de vulgaritate în care pluteşte biata fată. Eu o consider o victimă, mama sa nu are putere s-o scoată din ea. Mariajul cu G. ar salva-o, poate. Câteva ceasuri bune cu Cristina Brătescu, una din rarele femei foarte subțiri de la noi. O iubesc, o admir, şi-mi pare rău de ea că e deplasată în mediul de aici.

Amintirea Reginei Maria plana peste noi. Azi parastasul Ei. Lume atât de puțină! Lume ingrată. Dar ea e dincolo de aceste sentimente, sunt sigură că înțelege şi ea şi iartă tot. Mă trezesc cu simțământul curios de ireal. Viața îmi apare mai puțin reală ca cele visate! Seara îmi zic cu ființa întreagă, nu numai cu mintea, că m-am apropiat de moarte şi atunci mă văd afundându-mă într-o viață ca cea din vis, fără dimensiuni şi fără logică. Nu e sănătos cum trăiesc acum. Ori voi încerca să mă înfig iar în viață şi anume prin chemarea pe care recunosc că o am: deşteptarea celor tineri. Voi scrie, voi vorbi, voi munci iar intens. *Trebuie.* Maricica a plecat mahmură, îmi pare rău de ea. O să-mi lipsească, deşi e închisă şi nu se livrează deloc. Îmi e dor de ea. Marietta are în ea o îngrijorare şi o nelinişte care mă sperie la o intuitivă ca ea. Simt că o durere ca cea prin care am trecut anesteziază conştiința pentru alte griji şi că e un hop de care parcă eşti mulțumit că îl ai în spate! E crud ce spun, dar e o constatare. E singurul avantaj al suferinței: te hârşeşte. Pe ea o înțeleg că e îngrijorată pentru orice oboseală a lui Ionel. Doamne, ai milă de ei! Grea e viața pentru toți, dar mai ales pentru cei pe care îi iubesc. Fă aşa încât să mă iei prima şi fără suferință.

23 iulie

Ieri a fost o zi bogată. Plimbarea cu Maruca şi Maestrul la Boja. M-a izbit mai mult ca altădată grația şi naturalețea regală a Maruchii, care o vor păstra veşnic tânără. Singurătatea Maestrului pe care şi-o păzeşte cu un fel de dârzenie față de orice încercare de apropiere. Ai impresia că-şi face cu

privirea un zid, un *noli me tangere* moral îl pune la o distanță de neatins față de ceilalți, şi cu toate astea e bun cu duioşia lui. Ieri, în trăsură, aveam impresia că-şi făcea din tăcere o pavăză contra gândurilor străine care i-ar fi stricat armonia. Închidea ochii, surâdea şi vorbea în el, sunt sigură că în clipa aceea cânta, totul în el se transformă în cântec. Când mă priveşte am o impresie stranie, aproape un soi de frică, dar nu e frică, este aşa-zisa teroare sacră. E ceva în omul acesta altfel ca la toți. Şi cu toată amabilitatea, are o ținută distantă când dă mâna, zic distantă, fiindcă ne-am vulgarizat, pentru că în fond e profund respectuoasă. La Boja totul grațios, natural şi frumos. Ceasul în salon a fost ca o oază de perfectă civilizație, în mijlocul unor zile în care barbaria năpădeşte totul! A fost o vizită de interes care s-a preschimbat într-un ceas plăcut de raporturi frumos omeneşti. Amintirea trecutului, a lui tante Irène, a vechilor relații, a dat şi farmecul unei continuități şi unei tradiții de cultură. Titel şi Tamara, pe care îi priveam cu simpatie, erau martorii care garantau transmiterea acestei atmosfere în viitor. Plecarea în cabrioletă, Maruca, cu buchetul de roze proaspete ca tinerețea şi care îi redeştepta pe față o strălucire de fericire tânără. Maestrul, la dreapta, de data asta bine, comod instalat între perne, luna pe cer şi Titel ca un fost poştalion romantic pe capră – plecarea lor a fost un tablou de la 1830! Îmi închipui această cabrioletă galbenă, cu buchetul enorm de roze şi cu acest cuplu care nu a îmbătrânit fiindcă amândoi sunt creatori (şi ea, în felul ei) rulând domol, cu alură omenească, nu mecanică, prin aleea de plopi, sub cerul limpede şi sub surâsul lunii, printre câmpii de mirişti şi porumburi avântate. Maruca îi spunea lui Titel că e ca finalul *Simfoniei a VI-a* de Beethoven. Mie îmi evoca pe Goethe în voiajul la Frankfurt şi îmi place să văd în Maruca pe Marianne von Willemer. Seară prietenoasă, în cadru frumos, elegant şi totuşi simplu, Marioara e o femeie excepțional de dotată feminin, mă uimeşte hărnicia, uşurimea cu care soluționează grațios probleme de gospodărie mare, fără să se istovească. A făcut-o întotdeauna, chiar când nu aveau bani mulți.

Alexandru e un om subțire şi priceput în tot ce face, iubitor de perfecțiune. Copiii erau la locul lor, tineri, frumoşi, amabili. În schimb la biata Alis D. o atmosteră de barbarie – şi din vina ei! Cazul lor mă face să-mi revizuiesc valorile şi principiile. Cât zbucium pentru ce? În fond de ce sălbăticia posesivă a bărbatului să aibă dreptul să silească o femeie la martiriu? De ce – amândoi bărbații – să aibă dreptul în numele unei morale

umane să-i ceară ei să fie sau crudă sau mincinoasă? De ce nu înțeleg şi nu sunt mai simpli? Dragule, alaltăieri, după ce mi-a spus Alis ce scenă furioasă i-a făcut soțul, între două acalmii îngereşti, după ce mi-a relatat azi indiscrețiile lui impudice față de Sonia T., m-a apucat o nevoie de libertate, de demnitate omenească, în care simt că m-am rupt dintr-un raport fals, cu tine, cel de acum, cel liber, cel care desigur surâzi la trecutul nostru zbuciumat de fleacuri! M-am liberat de sclavia de falsă pietate în care mă legam cu vrere de tine cel invizibil, cel transfigurat. Acum nu-ți trebuie sclava, supusa, smerita, acum nevasta ta nu poate fi decât o ființă pe care singurătatea nu o copleşeşte ci îi e atmosfera prielnică. Azi da, sunt nevasta ta, aşa cum eram altădată când ne liberam amândoi de părerile superficiale ale anturajului şi solidar sufeream sau ne bucuram de sensurile adânci ale evenimentelor. Dragoste! Te iubesc cu un fel de bucurie şi de mândrie care a învins suferința. Câtă vreme va dura această ridicare în mine? Vreau să lucrez, să fixez prin acțiuni atitudinea mea. M-au ajutat şi cele două alocuțiuni la învățătoare. Vorbind altora, mă descopeream pe mine. Dar numai vorbind impersonal, adică suprapersonal, nu în conversație intimă. Oare deformarea profesională sau maturizarea sufletească? Ajută-mă să ies din smiorcăiala ieftină şi tulbure, un fel de surogat de durere. Când aceasta era vie, puternică, era nobilă, în ultimul timp era o *atitudine* intimă. Nu mai vreau. Vreau să fiu absolut veridică. Trebuie să-mi salvez sufletul de sub harababura convențiilor şi obiceiurilor. Vizita Părintelui şi a lui Ady, oameni autentici, de vârste morale diferite dar de calitatea întâi. Îmi pare bine că s-au cunoscut. Îmi pare bine că am cunoscut pe M. Pantazi. Mai bine ca alții. Marietta drăguță, tânără, îmi pare rău că veşnic suferă din pricina lipsei de bani. Aş vrea să le pot plăti datoriile.

29 iulie

Peste două zile se împlinesc doi ani de când te-ai îmbolnăvit, dragul meu. Mă pierd printre date ca într-un năvod de realități, singurele realități ce ne-au mai rămas. Drumul la Sinaia – toată ziua de acolo, foarte plăcută, sentiment bun. Luxul era atmosfera mea, frumusețea cadrului şi libertatea generoasă a gesturilor. Nu-mi place ce e meschin, strâmtorat, veşnica socoteală ca să ajungi la sfârşit de lună! Sunt vexată că mi-am trăit o viață

săracă, adică prea măsurată, prea cu „leafă fixă”. Oricât ar fi de generos îți dă un aer de mic-burghez, timid, înfricoşat față de neprevăzut, strâmtorat, umilit. Am oroare de acest gen de viață şi totuşi, mai mult sau mai puțin, asta îmi e hărăzit. Interiorul de la „Luminiş”[25]. E ceea ce visez. Cel de la M. Petrescu la Ploieşti e mai rece, dar de altfel mi-ar conveni de minune. E curios cât mă obsedează acest interior de trei zile. Nu simt invidie, pentru că mă bucur pentru M. că trăieşte într-un asemenea cadru, dar simt o tristețe că n-am putut şi eu să-mi plătesc cel mai modest lux. Când eram amândoi, suportam totul mai uşor, acum mă simt lovită, umilită de soartă. Se ridică o revoltă în mine, răbufneşte uneori ca un vânt şi pe urmă se lasă – ca obosit. Ionel spunea astă-seară că el crede într-un plan neînțeles de noi, care face ca lucrurile să fie orânduite într-un fel anumit pentru fiecare. Şi eu cred că aşa o fi, dar ca acei copii proşti care fug de şcoală, nu-mi place că am fost promovată într-o clasă prea grea. Preferam să trăiesc în confort mare şi în lux – de ce aş fi fost mai rea prin asta? De ce să mă obosesc într-o mediocritate care nu are darul să mă purifice, nici să mă înalțe? Dimpotrivă! Mă coboară în griji mititele şi în scopuri prea joase. Dacă e o „metodă pedagogică” mărturisesc că nu o accept cu bucurie, nici cu conştiința că-mi este de folos. Dimpotrivă! Sunt vinovată că nu consimt la ea? Creştineşte, desigur. Dar totul se revoltă în mine împotriva metodei care striveşte elanul. Ar fi de ce să te superi pe Dumnezeu dacă n-aş crede că el nu e vinovat de aceasta şi că propriul meu caracter mi-a trasat această stare de mediocritate. Sunt o fricoasă! Nu ai decât ceea ce meriți. Pe tine *te-am voit. Te-am luat.* Nu mi-ai fost dăruit. Tot restul l-am visat. Dar nu l-am *vrut* cu putere. Acum? Nu mai am nici o poftă de nimic decât de a „schimba” trecutul – vezi ce caraghioasă sunt. Este în mine începând de luni o nemulțumire, o îmbufnare față de soartă, îmi acresc şi bruma de zile ce le mai am. La Buşteni am dat tot de cupluri mulțumite, numai eu singură cuc, părăsită definitiv. Cum să nu fii tristă şi dezgustată de soarta ta? Şi mă trezesc intimidată de soartă, cum sunt şi mă tem să mi se ia şi ce am. Asta este o mentalitate de rob umilit şi bătut. Mi-e dor de tine. Ce simți tu acum? Mi se încurcă gândurile, mă culc. Te iubesc – poate greşesc că mă agăț de ireal şi că pierd puțina realitate ce mi-a mai rămas. Nu am curajul de a trăi exclusiv clipa. Croită greşit, am greşit, am greşit şi mă tem că şi murind voi greşi. Blestem al unui neam sau consecința unei greşeli personale? Orgoliul m-a pierdut. Şi mă simt în stare să dau totul peste cap şi să mă afirm, în fine, autentic. *Nici nu mai ştiu ce simt cu adevărat.* Am pierdut şirul şi cu asta am

pierdut tot – şi pe mine. Ce să fac să ies din drumul ăsta pe care tot mai mult mă rătăcesc?

Tețcani[26], 30 august

Dragoste, de aseară sunt aici, în această casă boierească moldoveană, în care totul respiră civilizație veche, omenie românească şi parcă s-au unit cultura Occidentului cu dulceața românească. Când am pornit de la Bacău pe dealurile împădurite, înspre seară, m-a apucat o jale care semăna cu singurătatea dezrădăcinatului. Mă simțeam părăsită în lumea celor care toți aici erau „acasă". Mă apucase dorul dureros de copilărie, de Oltenia, de ai mei toți de atunci, şi tot dorul se concentra în dorul de tine. Lipsa ta rezumă lipsa tuturor. Mă simțeam purtată tot mai departe de „ai mei" şi de lumea mea, care nu era Bucureştiul.

Cu toată prietenia actuală şi caldă al lui Conu Mişu Jora şi a Coanei Lily, cu tot hazul Nadiei Chèbab[27], mă afundam în tristețe care semăna mult cu un soi de teamă, de angoasă. Peisajul era magnific uneori, toscan, ca de sus de la Fiesòle, larg, viu, bogat, la orizont şirul puternic dar blând al munților. Holde de grâu, porumb robust, păduri triumfătoare, ca prin poveşti, Tazlăul grațios şi hoinar, vii, cirezi mari, sonde ca de joacă şi de încercare, la marginea unei păduri aşezate comod, ca pentru veacuri, pe coaste frumos arcuite! Deodată, Biserica pe care o construieşte G. Cantacuzino[28] – mare, cetățuie, stil Ştefan cel Mare, albă, cu turla ca o culă, apoi Spitalul – sentiment de securitate, de reintrare în lumea socială, după ce mă simțisem pierdută în natură, deşi pe toate dealurile stau înfipte bisericuțe izolate, ca nişte străjeri păzind văile, deşi luceau printre pomii seculari sătulețe pe câte un deal sau altul. Dar intrarea în Tețcani e parcă mai însemnată de civilizație. Când am trecut şi pe lângă localul „Telefoanelor", deodată s-au scurtat depărtările şi am auzit parcă glasul „fetelor", veştile de bine de acasă, şi m-am liniştit, încât la cotitura din parc, de unde apare casa, nu m-am putut bucura de privelişte. O casă cuprinsă, albă, ca o floare în pădurea seculară, cu scară largă, primitoare, ce descinde agale spre pajiştea imensă din față. Ar putea fi o casă franceză sau englezească, dar cu toate acestea e pur moldovenească, are un aer specific de boier moldovean. Un fel de grațios *laisser-aller*[12*] în alura arhitectonică şi un fel de risipă românească ce

îi stă bine. Frumos mobilată şi plină de parfumul trecutului, plină de tradiție, de cultură şi de blândețe. Largă, se întinde şi la dreapta şi la stânga şi în sus, în tot soiul de tentacule – se vede că a crescut cu nevoile unei familii care se înmulțeşte, a crescut dar a rămas unită.

5 august

Nu am mai avut timp, dragule, să scriu, viața, fără a fi agitată, e totuşi foarte plină. De lucru la bibliotecă. Plimbare la asfințit, şi mesele foarte târziu. Prezența Prințului Mihai Sturza. Auzisem despre el vorbindu-se în termenii tăi, îmi pare mult mai bun ca reputația lui. Plecarea fetiței azi, precipitată, am constatat încă o dată că oamenii cei mai generoşi sunt aplecați să judece sever gesturile şi intențiile altora. Maestrul mai puțin absent, mai vorbeşte, mai râde. Cu privință la „egalitatea" între oameni…

6 august

Întreruptă ieri. Scriam că Maestrul spunea cu privire la egalitatea între oameni că comunismul face cu această egalitate o crimă. Se revoltă că cel care nu are copii trebuie să preia grija celui care are poftă să facă zece copii. Era în felul de a se exprima o repugnantă, nu pentru sărăcie, dar pentru nivelare şi lipsa de libertate, atât de marcată, încât m-a frapat. Parcă azi nici nu am prea vorbit, parcă budează. Azi, la dejun, foarte vesel şi vorbitor. Lily Jora pretinde că vrea să plece de aici pentru motive sentimentale. Am sentimentul că Maestrul crede că nu-l pricepe nimeni, îl plictisim toți. Azi mi-a mărturisit cu glas scăzut cât îl revoltă la noi în țară ținuta oamenilor şi ce bine se simte în Franța printre oameni superiori, care umblă simpli de tot, modeşti şi preocupați numai de lucrul lor. Spunea că în Anglia s-a plictisit grozav şi că trei luni de viață acolo îți arată ce bine se trăieşte aiurea. Îi place America fiindcă e mai vie, mai liberă. E politicos, vede tot, aude tot, surâde în el şi… e singur! Mihai Sturza îmi e foarte simpatic. Aseară conversație intimă, mărturisindu-şi o stare proastă de nervi. Îl înțeleg excedat. Lily Jora judecă prost. Aseară m-am mirat de voia lui de a se

destăinui, probabil că părul meu alb era de vină. Acum, calm şi frumos, sunt singură. Vine noaptea. Te iubesc.

9 august

Pui mic, tot timpul îmi eşti prezent. Viața aici ar fi încântătoare, dacă aş putea lucra şi dacă nu ar străbate prin înțepăturile Maruchii tensiunea dintre ea şi Maestru. Ce păcat! Au tot pentru a fi fericiți, liniştiți, şi victorioşi! De ce se vor fi chinuind oamenii care se iubesc! Ieri Maestrul a fost şi sociabil şi elocvent cu Părintele, Judecătorul şi Doctorul. Simțeam cum face eforturi să ia parte la conversație. Îl cred un mare singuratic. Azi la dejun mi-a cerut scuze pentru tăcerea lui şi mi-a explicat-o ca un lung obicei de a fi singur şi preocupat de ce se întâmplă în el. Totuşi, uneori simte nevoia de a comunica. Îmi pare rău că nu inspir încrederea necesară, ca să mă provoace să-i vorbesc de lucruri esențiale. Dar e un om obişnuit să se descurce singur. Cu ce l-ar putea cineva ajuta? Geniul nu seamănă cu noi ăştialalți. E natural. Ei trăiesc totul interiorizat. Îmi amintesc de Gide. Dar el e foarte apropiat, iubeşte oamenii cu fervoare. Maestrul, am impresia, e un pesimist, nu are atâta încredere în oameni. Gide, cu structură creştină la temelie – omul îi este prețios, mai presus de toate. Maestrul, blând şi respectuos, dar nu are nevoie de oameni. Cel puțin aşa mi se pare. E delicat, generos, cald şi bun. Dar nu are nevoie de noi. Ce curios! Nu i-o iau în nume de rău. O regret însă pentru el, desigur fiindcă nu înțeleg ce poate fi plenitudinea acestei singurătăți. Altă calitate! Nu se poate sări peste gradele de calitate. Totuşi îi doresc o caldă prietenie – cum a cunoscut Goethe cu Schiller. Ce pot face pentru aceşti oameni pe care îi iubesc? Simt că nu pot face altceva decât să mă rog pentru ei. Cu Mişucă şi Lily [Jora] mă înțeleg foarte bine! Sunt oameni de soi şi atât de boieri şi umani. De ce nu vii în vis?

15 august, Sf. Maria

Pui drag, azi am râs cu prilejul scrisorilor adresate lui Conu Mişucă. Maestrul râdea cu poftă la stilul rabelaisian de „Dame Lilly”. Fiecare am

făcut cum am putut mai bine. De câteva zile Maestrul s-a destins, vorbeşte, râde, se simte bine. Maruca înfloreşte în mijlocul grijilor de administraţie. Linişte minunată. Îmi pare foarte rău că trebuie să plecăm. Azi, drumul spre Biserică încântător. Un farmec unic pe pajiştile acestea înflorite din belşug, împrejmuite de păduri bogate şi străjuite de departe de munţi. Un loc în care te poţi încrusta şi limita. Dar primejdie de însingurare. Înţeleg de ce boierii moldoveni îşi mâncau averile în sindrofii. Îţi privesc fotografia şi nu înţeleg că te-ai dus departe – *nu se poate* – trăiesc ca într-un provizorat.

Maestrul face calambururi cu duiumul. Azi în loc de Doge, cum îl numea Dobrovici, s-a numit pe el „Dogue”[13*]. De altfel mă minunează cât e de cult, a citit enorm, e la curent cu tot. Un adevărat occidental. Ieri seară şi-a dat drumul la masă. Vorbeau în *aparté*[14*] despre Paris. Îl iubeşte dintre toate locurile din lume. Cred că şi el are momente plăcute în această „decadă”. Îl văd foarte bine cu Gide şi Schlumberger aici! Trebuie să spun povestea cu Stravinski. Cele şase prime audiţii cu *Le sacre du printemps* au fost fluierate groaznic, după doi ani s-au reluat cu succes nebun, frenezie. Stravinski a crezut că iar e tărăboi şi s-a ascuns, a venit pe scenă aproape leşinat. Maestrul explică aceste schimbări ale publicului printr-un proces de lentă incubaţie a unei idei noi şi prin anticiparea, ghicirea artistului, a unei evoluţii a sentimentului public. Îmi pare bine că a confirmat ce am spus demult cu privire la artişti. A sunat de ceai. Pusy cu foc.

21 august

Dragoste, n-am mai scris de la Teţcani. Plecare melancolică – o bucurie, totuşi, de a merge acasă, unde aveam iluzia că te regăsesc. Dar tu m-ai părăsit complet. De ce nu mai vii deloc în vis? Trăiesc parcă desprinsă, ca o plantă de apă, cu rădăcini flotante. Oare la 24 august iar zi fatală? De data asta, 19 august a fost un Ion absolut necunoscut. Mă supără colita.

Cum vrea Dumnezeu. Nu aş avea nimic de regretat decât însăşi viaţa, ai mei se vor consola. La fel şi prietenii, se dispare uşor în aceste timpuri. Ce înseamnă debarcarea englezilor la Dieppe? Sper că încercarea a fost serioasă, deşi a eşuat, căci ar fi îngrozitor ca şi englezii să se joace cu vieţile omeneşti! Să înscenezi o asemenea expediţie ar fi monstruos. Mă tem că pentru câtva timp vor rămâne nemţii stăpânii Europei, până va fi exasperată

lumea şi va scutura toate jugurile celor hrăpăreți. Tot ce se întâmplă nu are un scop precis decât în capul lui Dumnezeu, țelurile pretextate de nemți sunt justificările unei aventuri care i-a împins în necunoscut. Îmi vine să râd, ca să nu plâng, când citesc discursurile lor şi cele de la noi cu conducătorii care se amăgesc întâi pe ei, dar pe urmă? Pe nimeni! Se caută justificare pentru un impuls uriaş, ce nu are nume – fiindcă nu e precizat, nu e substantivat, e numai verbal şi încă fără timp şi mod. Un uragan care trece! Cel care va rezista în suflete, numai acela va învinge. Pui drag, te las. Tu trebuie să surâzi.

25 august

Pui mic, ne-am întors azi de la Luminiş. Cele două zile şi nopți petrecute pe drum şi la Sinaia m-au rupt iar din viața obişnuită. Lux, maşină, toate pe de-a gata. Dau o impresie de uşurime, îți cresc aripile. Vor fi având şi grijile rostul lor, dar lipsa lor îți dă un ton major şi înalt al vieții! La Luminiş o atmosferă unică, nu doar frumusețea şi eleganța casei şi a piesajului, dar atmosferă de rânduială perfectă şi mai ales „vibrațiile" acestei case te transportă pe un plan nobil uman. Am picat în timpul audiției. Lume destulă, reculeasă. Am impresia că mai ales asupra Maestrului şi asupra evenimentului mai mult ca asupra operei. S-ar spune superficialitate, snobism. Cred că era ceva mult mai bun, era sentimentul de venerație pentru un creator şi pentru o operă mare, măcar că nu o pricep în totul. Maestrul la pian, cântând, vorbind, jucând, mimând un întreg simfonic şi dramatic, da impresia unei mari puteri puse în mişcare care ar putea deplasa într-un elan tot ce e în jurul lui. Întinerise, era mulțumit. Dacă nu se ridicau câteva cucoane, nu s-ar fi oprit până la sfârşit. Era în adevăratul său element, crea şi dăruia altuia. în felul în care a rezumat subiectul se mărturisea nevoia lui de a împărți altora sensurile adânci ale vieții pe care el le simte şi le exprimă muzical. Ieri după ceai, când credea că plecăm, îmi spunea în vestibul de ce nu-şi mai îngăduia nici prietenii, nici interese intelectuale (filozofice), căci nu mai are dreptul decât la muzica pe care trebuie s-o scoată din adâncul lui. Comparând muzica cu celelalte arte şi producții culturale spunea că acestea lucrează şi cu date obiective pe când muzica: „trebuie să creezi din nimic" – să scoți totul din tine. Spunea: pe un

loc mic *lucrezi în adâncime*, cât mai adânc. Insista ieri şi asupra lucrului cerebral al muzicii. Cred că-l preocupă această vecinătate intelectuală a muzicii cu matematica şi filozofia. Căci şi la masă, când Maruca a făcut deosebirea între intelectuali şi artişti el, foarte fin, surâzător, a întrebat de ce această deosebire. Nu ştiu dacă l-am convins când am încercat să-i explic că arta creatoare e mai mult decât un simplu act cerebral – fiindcă e o sinteză a întregii ființe. A fost în aceste zile izbitor de amabil, de omenos. Am impresia că Marietta i-a plăcut cu felul ei natural şi simplu. Aseară la masă a spus de mai multe ori cu multă căldură în glas, privind şi ascultând de la mine cât e de devotată mamă şi soție. „Ce drăguț, ce drăguț.” Poate că aprecia felul nostru de oameni nefalsificați şi neinteresați. Seara, am telefonat, Maruca a răspuns cald şi afectuos şi sincer simpatic. Sunt oameni cu care te simți mai adevărat, care parcă te obligă să fii tu, esențialmente, care nu-ți cer să te falsifici. E drept că eşti silit să fii atent tot timpul şi la oameni şi la tine şi la viață. Mereu în stare de trezire – şi asta e minunat – nu poți nici să adormi, nici să fii banal; te scoate din carapacea inconştientă şi animalică, trăieşti ca duh – de aceea poate părea uneori obositor. Companie drăguță, Nadia Ennée, Smărăndița [Atanasoff], Mănucă [Ciomac] nostimi, vii, M. romantic şi deştept – atmosferă din Helena-act. Corul! Mi-ar plăcea să stau zece zile acolo, să lucrez. Culoarea celor două saloane e a maturității frumoase; maronul cald, strălucitor al nucului şi capuccinul catifelei, saturat, bogat şi totuşi viu, vibrant şi nu ştiu de ce: *independent.* Sub lumina de aur alb a soarelui de dimineață, era un aer de libertate; sub lumina de aur roş de apus, e un chihlimbar ars sau o blondă pictată de Rembrandt; dimineața, o blondă pictată de Rubens. Marie-Ioana[29], copil delicios, inteligentă şi hazoasă, şi în fundul inimii un copil nostalgic. Maruca, ieri-dimineața pe terasă, arăta ca dintr-o poveste persană. Cucoanele nu o apreciază cum trebuie – ori îi fac curbete[15*], ori o bârfesc, ori amândouă, mai ales. Maruca e o mare putere care domină peste micile voințe capricioase. Îi e dor de oameni ca ea. Aş dori să fie fericită. Dragoste, ți-ar fi plăcut la Luminiş, fireşte cu alte ore de masă. Cum ai fi făcut curte Marucăi! Cu cât trece vremea ştiu ce îți trebuie. Nu mai pot învăța din aceste experiențe. Am impresia că eşti atât de departe, că nici nu-ți mai aminteşti de mine, dar poate că gândurile şi dragostea mea le simți în tine ca valuri de bucurie.

16 septembrie

Dragule, la ţară la Tity nu am mai scris, am început prima zi bolnavă, pe urmă nu eram în dispoziţia de reculegere. Nu ştii cât mă gândeam la tine. Astă-seară aveam impresia că ţi-aud paşii. Dacă ai asculta radioul, cum ascult eu, ai înjura. Manevrele lui „Ică” sunt dezgustătoare şi cusute cu odgon alb! Cum e posibil ca un om să fie într-atât de lipsit de spirit critic, să fie atât de inconştient de opinia publică? Cum crede acest ambiţios că el ar putea duce soarta ţării singur? Ce lipsă de răspundere la oamenii ăştia! Se spunea că e inteligent – nu pot crede, e prea lipsit de bun-simţ şi de simţul realităţii, e prea palavragiu şi bombastic, desuet, e tipul omului lipsit de focul sacru şi de semnul conducătorilor de rasă. Dacă, Doamne fereşte, Mareşalul ar dispărea şi am rămâne pe mâinile acestei secături morale, vai de noi! După ultimele ştiri din lume am pierdut nădejdea într-un final fericit pentru aliaţii noştri, nu şi pentru noi! Căci soarta noastră nu depinde de victoria lor, ci de schimbările ce se vor ivi în orice caz după acest război. Ţie îţi pot spune ce simt, fără teamă de a fi condamnată ca nebună sau „stângace”[16*]! Doresc mai multă dreptate şi mai multă bunătate socială, chiar dacă asta ne va costa sacrificii pe noi, cei privilegiaţi, asta doresc. Şi mai doresc ca *cei vinovaţi să fie pedepsiţi.* Recunosc că nu e creştinesc din partea mea, că nu sunt în stare să iert, dar nu pot admite (tu surâzi ironic la acest cuvânt) ca nişte crime masive săvârşite în numele „Idealului” să rămână nesancţionate. De altfel socot că Dumnezeu lasă păcatul să-şi poarte el însuşi sămânţa pedepsei. Popoare ambiţioase, setoase de putere, copleşitoare. De ce ar fi mai puţin păcătoase decât indivizii incarnaţi cu aceleaşi păcate? O fi răutate din parte-mi, dar mărturisesc că *doresc* pedeapsa nemţilor, chiar a poporului (nu cu bombardamente care nimeresc pe bieţii nevinovaţi de război), dar pedeapsa prin umilirea unei înfrângeri, care să-i înveţe minte că nu au voie să calce pe toţi în picioare! Şi noi vom plăti cruzimile cu evreii, din păcate. Oare nu suntem toţi vinovaţi că îi suportăm din laşitate? De ce în Franţa Biserica protestează, pe când Biserica noastră, ca o sclavă a regimului, tace? Toate astea se plătesc! Totul, vai, se plăteşte, nenorociţii de Muza şi Manole Ciomac ce plătesc, săracii? Li s-a prăpădit şi băiatul, Muza, credincioasă, trebuie să fi făcut şi acest sacrificiu lui Dumnezeu – biata mamă – îndurerată, dar el, săracul? Azi m-am rugat lui Dumnezeu să nu-mi ceară să fiu o sfântă!

17 septembrie

Puiule dragă, aseară m-a întrerupt Ileana, apoi m-am culcat. Azi treabă la Minister. Mă simt bine acolo, ca în atmosfera ta. Ieri a fost ca un semn din partea ta, când au recurs la avizul tău din 1938, aveam impresia că eşti şi tu acolo. Azi toți foarte amabili. Sper să se facă ceva pentru Nellu şi aş vrea ca fiul Aurorei şi al lui Nicu să intre cu entuziasm la Facultate şi nu *à contre coeur.* Am trecut la şcoală, apoi la masă la Mircea, unde am făcut pe chimiță ca să-l fac să mai râdă. După masă acasă, lucru, Rory. Marietta. Nimic special. Calm, poftă de lucru, poftă de activitate cu tineretul. Cum spuneam Rorii: nu mai am curajul să convertesc la credințele mele pe cineva, dar cred că trebuie ajutați să ajungă a avea o opinie obiectivă şi a învăța să gândească. E epoca propice pentru o „întoarcere la sine", pentru creare de personalități. Pare paradoxal să susții aşa ceva într-o vreme când se nivelează totul. Şi totuşi, e momentul să salvezi indivizii, ajutându-i să devină personalități. Nu ți-am spus cât de drăguță a fost Maruca marți seara, la Marietta, are un suflet plin de tinerețe, totul îi face plăcere, vede mereu o aventură, noutate. Cât s-ar fi înțeles cu tine! Ionel o tratează cu respect, dar şi cu o poantă de curte şi o amuză.

Rory plină de energie şi simte nevoia de a lucra, de a construi. Numai Maricica noastră nu ştiu ce are. E slabă şi atonă. Cum o putem deştepta din plictiseala în care se afundă? Pui mic şi dulce, am nevoie să-ți citesc fiindcă astăzi n-am putut lucra. Nu te las. Te rog, să citim împreună. Te iubesc, Alix.

18 septembrie

Stelule dragă, azi am plâns cu amar văzându-l pe bietul doctor Nissim printre flori, galben ca pământul şi cu un vag surâs dezabuzat pe gura închisă pentru totdeauna. L-au dat gata necazurile! Săracul idealist. Avea suflet de copil şi de apostol. N-a putut suferi mizeria răutății omeneşti. Îmi dau seama cât de ataşată sunt de ei şi ce scump îmi era acest prieten atât de naiv în ale vieții şi atât de mare doctor. Îl vor plânge multe femei, pe care le-a îngrijit cu atâta pricepere şi atâta omenie. Ce rău îmi pare că n-am trecut zilele acestea pe la ei, să fi ştiut, bietul, că are prieteni sinceri. El le

ştia pe toate limpede. Mă gândeam la tine, te rugam să-l ajuți să se adapteze acolo. Nu pot crede că un suflet de calitate să se facă doar scrum! Îmi trebuie credința în existența mai departe. Ce greu mă voi obişnui cu dispariția lui „Nis”! La el recurgeam la toate micile mizerii, aveam totală încredere în cuvintele lui. M-a năpădit iar o tristețe copleşitoare. A fost atât de bun omul ăsta.

19 septembrie

Stelule iubit, îmi amintesc de ceasul ăsta acum douăzeci şi şapte de ani, când ne apropiam de Câmpulung. Era lună ca şi acum şi noi, culcați pe câte o banchetă a compartimentului, ne gândeam, în tăcere, nu ştiu la ce te gândeai tu, eu priveam cu nădejde dar şi cu sfială în viitor. Şi te iubeam cu toată dăruirea. N-a fost cum putea să fie, a fost o căsnicie plină de furtuni de suprafață, totuşi, în fundul sufletului nostru n-am încetat de a ne iubi. Am avut zile, ceasuri de fericire încântătoare şi înălțătoare, am trăit ceasuri de exasperare şi de resemnare deznădăjduită, şi totuşi îmi spun azi: am fost o femeie fericită. Ştiu că şi tu ai gândit şi simțit la fel. Azi, la tine, nu te găseam acolo decât ca să mă iei de braț ca să plec. Ce zi tristă! Înmormântarea lui Bob Ciomac[30]! O zi ca aceea în care ai plecat tu! O tristețe grea în adunare. Numai Muza era ca un fulg sufleteşte. S-ar fi spus că jertfa pe care i-o aducea lui Dumnezeu o eliberase de toate legăturile trupeşti! Era ca un fel de bucurie nepământească. Credința ei e cea mai puternică pe care am văzut-o, dar pentru necredincioşi ca noi e stranie. Recunosc că e o sfântă, dar mă rog lui Dumnezeu să mă lase om. E ceva care mă înspăimântă în atâta exaltare pentru cele nevăzute. Tu, care ştii mai bine ce trebuie şi nu trebuie, spune-mi tu, dacă păcătuiesc că mă ştiu, orice o fi, legată de viața de aici, cu tot ce îi e inerent, şi durere şi bucurie. Dragule, mă simt încă atât de lumească, poate de aceea nu pot consimți la unele atitudini monahale şi nici la gustul de suferință pe care îl găsesc la aleşii catolici. De exemplu, cartea despre Sf. Tereza mă sufocă. Dragoste, sper că ne înțelegem şi că aşa cum eşti tu acum, mă înțelegi şi nu mă condamni. Am o mare nădejde să ne întâlnim iar. Desigur nu prea ştiu ce e dragostea de Dumnezeu, mă opresc la dragostea de oameni peste care nu ştiu să trec! Şi mă rog să nu mă vrea Dumnezeu sfântă! Am o adevărată,

cum să spun, revoltă? Aversiune? Nu, altceva! Opoziția la această cerință eventuală. Desigur sunt ca acei copii care se înfioară la perspectiva învățăturii superioare. Mănucă îmi face impresia că e dezamparat, poate îl vor catolicii şi pe el. Dacă aşa îi va fi bine, dacă va găsi pe Dumnezeu numai pe calea asta, fie şi aşa. Ce ar vrea să ştie Dumnezeu şi Mântuitorul dacă oamenii îl adoră într-o limbă sau în alta? Dragul meu, ce spui de proiectul Miliței[31]? Aş vrea să-ți placă, poate îmi faci un semn. Mâine incinerarea lui Nissim. Moartea e un mister care mă tulbură adânc oriunde o întâlnesc, de când eram copil. Tare aş vrea să pot ajunge la convingerea supraviețuirii!

20 septembrie

Pui drag, altă dimineață dureroasă. Incinerarea lui Niss. Din fericire slujba de duminică mă întărise. Azi am iar un gust de neant al puterii omeneşti. Ce putem noi contra morții şi a răutății omeneşti? Recrudescența antisemitismului e un simptom de tot mai adâncă barbarie, anticreştinătate. Acum încep ororile şi cu țiganii. Unde vom ajunge? Când ne vom opri? Tot mai mult simt că suntem miopi! Ne-am îmbarcat în cea mai neagră aventură, rupând toate punțile cu civilizația. Păcat de bravura şi vitejia soldaților noştri, ce se cheltuiesc pentru o cauză pierdută. Bolşevismul e tare în Rusia şi Rusia e prea mare ca să poată fi desființată. Aici e tragedia soartei noastre: veşnica vecinătate cu un popor complet deosebit de noi, sub toate regimurile. Trebuie să rămânem prieteni, sau cel puțin să nu jignim, trebuie să ne reluăm dreptul nostru. Acum suntem legați pentru un veac de nemți. O presimțire sau o dorință? Presimțirea îmi spune că ei vor fi învinşi, dar noi ieşim cu fața pătată din nebunie! În fond totul e nimic în comparație cu soarta Universului întreg. Azi am avut iar prilej de meditare.

21 septembrie

Stelule drag, astă-seară veniră copiii şi m-am înviorat. Simțeam nevoia să simt viață şi tinerețe în jurul meu. Ultimele zile m-au otrăvit. Sunt supărată

pe mine că nu pot vedea în Muza adâncimea credinței şi că mă supără în ea o seninătate, care îmi pare inumană. Şi ceilalți simt la fel, dar mie nu-mi este îngăduit să nu discern efectul credinței în ea. Şi totuşi, dacă nu vreau să fiu ipocrită, trebuie să mărturisesc că starea ei îmi e suspectă. Costel a spus bine: nu trăieşte prin ea această întâmplare dureroasă, ci exterior, prin influența Bisericii catolice. Aşa am simțit şi eu, totuşi cred că noi suntem deficitari, cel puțin doresc să fie aşa. Altfel aş pierde venerația şi nu aş mai avea decât milă pentru ea. Nu mai vreau să o analizez. E şi aşa destul de încercată. Trebuie iubire în jurul ei, nu spirit critic.

Astăzi examene de restanțe – cariera de dascăl o iubesc. Dejun la Marietta – sufăr de lipsa de coeziune dintre ei trei. Fiecare se apără şi luptă pentru el. Cu toate astea se iubesc. Mircea e bolnav. Nu ştiu de ce mă tem. Trec mâine pe acolo. Dragoste, m-ai părăsit definitiv! Unde eşti? Ori eu nu te mai ajung? Te iubesc şi mi-e dor de tine.

22 septembrie

Dragule, pic de somn, de ce mă părăseşti? Azi am fost tentată să-ți fac o scenă, ca pe vremuri, o nevoie de a mă „răzbuna” pe indiferența ta. Atât îmi eşti de prezent şi încă mă stăpâneşti.

24 septembrie

Dragoste, ieri am avut o conversație bună la Şcoala Socială cu doamna Manoilă[32] şi Xenia Costaforu[33]. Îți face bine să simți că şi alții gândesc şi simt ca tine. Azi la Ortodoxie dejun foarte simpatic cu Silvia St. şi doamna [Sabina] Cantacuzino. E deşteaptă şi are umor. Orice s-ar spune despre ea, un lucru e sigur: e deşteaptă şi inimoasă. Poate că se crede mai mult decât poate, totuşi a făcut foarte mult, a avut vederea largă şi ambițioasă, a înfăptuit enorm cu mişcarea ei ortodoxă. Dacă ar fi avut o pregătire intelectuală serioasă, desigur făcea mai puțin fiindcă ar fi îndrăznit mai puțin. Uşurința de a vorbi nu mai acoperă azi goliciunea, dar nu valoarea intelectuală, ci practica culturală e valoarea muncii ei. E incontestabil o

femeie care a înfăptuit lucruri importante. Fireşte nu voiajurile prin Transnistria sunt importante, dar înfiinţarea de şcoli ortodoxe româneşti. Sunt curioasă să ştiu dacă va face ce îi sugeram azi pentru îmbrăcarea bieţilor evrei de acolo! Seara conversaţie bună cu Marietta şi Maricica. Constat că ni se schimbă treptat, uşor, pe nesimţite credinţele în ce priveşte drepturile femeilor. Cazul Alisei [Dimăncescu] mi-a fost prilej de reflectare. Şi al Domniţei. E curios că nu mai simt aversiunea de altădată pentru femeile care îşi iau libertăţi în relaţiile cu bărbaţii. Simt că am greşit când m-am comprimat, că am rămas foarte naivă şi deci nematură ca femeie. Nu regret plăcerile ce aş fi putut recolta, dar resimt un fel de jenă că am fost laşă. Totuşi ce importanţă mai are asta! Sunt cum sunt, voi răspunde pentru ce sunt, nu pentru ce nu sunt. Departe de mine repulsiile lui Tity, păzeşte-mă de ele, Doamne. Sunt atâtea alte lucruri pe lume mai interesante. Dacă mi-am ratat tinereţea nu vreau să-mi ratez şi maturitatea! Ce frumos putem vorbi de toate astea acum. Ştii cât sunt de cuminte şi cât am fost. Desigur că surâzi, ca de cuminţenia smerită a unei fetiţe care nu cutează să se mişte din colţul din care e aşezată. Aşa am fost! Femeie neinteresantă! Ca om, e altceva, aici mi-am luat îndrăzneli, dar ca femeie nu am valorat două parale. Probabil că nu m-am născut să împlinesc feminitatea mea, ci *umanul* din mine.

Zvonuri de pace? Ori dorinţa noastră care le bănuieşte sub orice zgomot? Poate că sunt apolitică, mai mult ca sigur, dar planurile de cucerire ale doamnei Cantacuzino mi se par naive, nedrepte, imorale, cred, şi antirealiste. Dar dacă principiul călăuzitor de acum înainte va fi dreptul pumnului? Nu cred că va dura sub forma nemţească, cinică. Tot cei tari vor domina, dar nu cei imorali. Trebuie o obiectivitate de nezdruncinat ca să suporţi priveliştea istoriei actuale, fără să te laşi ademenit de reuşitele aparente. Tot ce citesc şi aud despre conducătorii noştri mă face să disper de cuminţenia românească. N-am încredere în ei fiindcă sunt şi ambiţioşi, fără frâu şi superficiali. Nu vor să cunoască realitatea, se lasă amăgiţi de linguşitori. Se repetă păcatele lui Carol al II-lea, fără ca cei actuali să aibă puterea lui ce creştea din valoarea personală, dar şi din prestigiul tronului. Intuiţii! Am o mare curiozitate în mine de ce se va alege până la sfârşit. Nădejdea în dreptatea neamului nu mă părăseşte. Chiar Mareşalul merita să fie iertat de politica făcută, fiindcă el e convins că a făcut bine, dar celălalt, Doamne, ai milă de noi şi de toţi oamenii! Fă pace, Doamne. Totuşi o pace

de compromis e mai rea ca războiul, se spune. Eu nu o cred. Nazismele sunt trecătoare ca şi comunismul. Prin pace se poate spera o echilibrare?

26 septembrie

Dragule, aseară nu am scris pentru că nu aveam tocul la îndemână. Acum stau cu termoforul pe burtă şi mă codesc să cobor din pat. Aseară la „lună” am ieşit cu Rori şi Dan Nasta. Îi simţeam mai obosiţi de viaţă ca mine, ce le lipseşte? Azi la concertul de orgă am rămas rece. De ce? Am impresia că orga nu are decât o singură expresie, o singură fizionomie, cum să spun? E fără nuanţe, de la început până la sfârşit e solemnă şi impersonală. E frumos, dar omul nu-şi poate spune la orgă fiinţa lui multiplă. Copiii toţi parcă absenţi! Ori asta e impresia mea? Oare nu port eu în mine o frică pe care o proiectez peste toţi ceilalţi? Azi vestea morţii lui Justin Lupu m-a durut, deşi pentru el e mai bine aşa. Când mă gândesc cu ce amar în suflet s-a văzut murind, cu ce lipsă de nădejde! Dacă eram aici nu o lăsam pe Coana Cecilia să-l incinereze fără o rugăciune. Săracul Justin, parcă-l văd. Ce curios că azi la prânz m-am gândit insistent la ei! Telepatie? Ce obiectivă, ce detaşată, ce bărbat e Coana Cecilia, faţă de mine, care mă topeam plângând după tine. E drept că viaţa lui era insuportabilă. Ce păcat că oameni de asemenea calitate ca Justin şi Niss pleacă înfrânţi din viaţă, tocmai din pricina calităţii lor bune. Azi mă tem pentru Nicu, dar pe el îl susţine răspunderea. Îmi spunea azi că se simte *vinovat*, l-am contrazis, arătându-i că vina o poartă doar demonicul Hitler. E atât de dureros, cum un asemenea om hăituit şi chinuit de mizerii meschine, suferă. Altă tragedie: Gica şi Orghidan plângându-şi băiatul cel mare! „Moarte, unde îţi e ghimpele?” Iată că este totuşi dureros şi nesuferit când se înfige în inimă. Cum o fi putând Muza să rabde senină? Ori noi nu avem habar de ce se petrece cu ea? Dragoste, te las. M-am surprins azi dorind ca ardelenii să se mişte, să se opună colonizării lor. Ce se pregăteşte pentru noi? Orori sau bucurie? Ultima parcă nu mai e de noi! De ce azi sunt atât de revoltată şi pesimistă, când la Biserică am putut să mă rog?

30 septembrie

Dragule, îmi fac socotelile cu venitul de la Maica şi mă gândesc ce mulțumit ai fi fost să nu mai ai nici o grijă, să ai bani destui! Acum însă pe mine nu mă mai tentează nimic, o să fac provizii pentru casă şi, scoțând chiria, aş vrea să pot să-ți aranjez mormântul cu un mic monument. Pui drag, adorm, sunt între vis şi veghe. Mi-e dor de tine. Aş vrea să vii în vis ca să fiu mulțumită toată ziua. Mariana ar spune poate că sunt dominată de o fantomă, dar tu nu eşti trecutul pentru mine, eşti tot timpul prezent. À propos! I-am auzit pe Hitler şi Goebbels cam dezumflați, mai ales al doilea. Ei trebuie să aibă o poziție în țară, se simțea după ton şi după dezmințiri. Discurs comunist, tonitruând împotriva „plutocrației". Aplauze foarte anemice. Impresia că sunt la capătul răsuflării. Veşti despre Turcia, nu cred că fac un pas decât dacă sunt siliți. Atunci vom deveni teatru de luptă! Nu cred.

2 octombrie

Dragule, aseară leşinam de oboseală, toată ziua examen, seara repetiție la baletul lui Jora. Mi-a plăcut enorm. Muzică vie, românească, savantă, plină de melodii. Baletul plin de pitoresc, te ține treaz, mi-a plăcut mult. E cu tâlc foarte fin[34]. *Demoazela* ar putea fi România care se dă cu cine poate! Examenele obositoare. Îmi pare rău că Mariana Şerban n-a intrat, este excepțională din punct de vedere intelectual şi am găsit-o bine pentru dramă. Vom vedea. Sunt amețită de oboseală.

3 octombrie

Dragoste, revederea azi cu Laura Dragomirescu[35]. Ce ființă emotivă şi parcă din altă lume, minunată în fața lumii, un suflet pur de copil. Şi ce frumoasă! Mă uitam la ea şi mă gândeam cât ți-ar plăcea ție. Am impresia că avem reciproc să ne ajutăm cu ceva. Ea spunea că acest ceas e pentru ea o revelație, mie mi-a fost revelația unei naturi de o rară bogăție şi noblețe. E

ca o mimoză, cred că orice o atinge. Mă bucur să o revăd, e o credincioasă adâncă şi smerită şi e inspirată. Mi-a adus manuscrisul lui Faust II, voi citi astă-seară. Chestia cu Maria, sora Ilenei m-a tulburat. M-a înfuriat. E atâta şiretenie şi minciună într-o creatură de la ţară! Ce a stricat sufletul ei plin de tertipuri şi de răutate? Nu ştiu ce să fac! Să o silesc să mărturisească furtul banilor „Stopilor" sau s-o las în plata Domnului? Mi-a făcut o mulţime de sânge rău. Mă indignează când întâlnesc perversitatea în oameni tineri. Constat ce răspândită e minciuna în poporul nostru. Şi servitoarea mea minte, adică potriveşte adevărul în felul ei, vede acelaşi lucru în treizeci de chipuri, după cum îi vine. Nu are netitatea unei Ştefania sau a unei Florica şi acestea o au pentru că sunt credincioase. „Stopul" este mult mai drept şi loial, cu toată prostia sa exemplară. Asta mă face să cred că într-adevăr omul în stare naturală e mult mai puţin întortocheat decât femeia. Mă uit în jurul meu, femeile sunt mai grozave decât oamenii din punctul de vedere al moralei curente, dar *calitatea* lor morală e mai mică. Vizita bună la Fify cu Viorica. Dragule, noaptea asta auzeam paşi, parchetul scârţâia, m-am speriat, nu erai tu, de tine nu mi-e aşa frică, spaimă. Dragă, te iubesc. Când vii în vise?

4 octombrie

Dragul meu, mă întorc din vizita mea, la Paşti, cu Maruca. Cum unii oameni care par să fie fericiţi şi să aibă de toate totuşi în realitate sunt lipsiţi de orice. Mi-a părut rău de ea cum se zbate pentru a ieşi la un liman, simte că din toate părţile sunt furaţi. Maestrul e înstrăinat, cel puţin aşa simte ea. Copiii[36]? Îşi face iluzie despre ei, în fond e singură. Aş vrea să-i putem fi de folos. Azi sunt tristă foc, se apropie ziua cea grea, parcă retrăiesc totul. Am nevoie să te ştiu că eşti. Ce aveai astă-noapte contra mea? M-am trezit amărâtă. Te rog, vino. Ce bună e slujba de duminică! Azi am plâns de m-am liniştit. Doamne, dă-mi credinţă! Ce greu e să trăieşti cum trebuie. Eu lâncezesc şi mulţi ca mine. Oare de ce suntem puşi pe pământ? Numai pentru contemplarea celor eterne sau numai pentru gustarea clipei? Cred că marea problemă a exprimat-o Faust: integrarea clipei în eternitate. Asta este marea sarcină a vieţii pământeşti. Pentru asta trebuie *trăită* clipa, nu sărită. Nu pot crede că meriţi planul de „dincolo" dacă nu-l valorifici pe „aci". Cei

ce muncesc din greu se sanctifică prin faptul că se dăruiesc prin chiar munca lor. Când lucrezi cu capul, în mod folositor, se întâmplă la fel. Inacţiunea e neant. Trăim vremuri unice, şi nu ştim să le recunoaştem, le confundăm cu orice zi, le trăim banal. În războiul celălalt era parcă altfel. Aveam o opoziţie sănătoasă în noi faţă de duşmani – azi, opoziţia, după ce ne-am luat dreptul nostru, e factice. M-aş duce pe front, poate că acolo e viaţă vie, în proximitatea morţii, aici lâncezesc. Trebuie să mă cufund în lucru, trebuie. Mă destram şi mă lichefiez. Dă-mi o mână de ajutor, Stelule drag. Trec prin momente grele.

5 octombrie

Dragul meu Stello, astăzi, după trei zile, se împlinesc doi ani de când am petrecut ultima noapte unul lângă altul. Îmi amintesc toate detaliile, tu dormeai sub influenţa somniferului pe care ţi-l pusese Marius, dar uneori te priveam şi mi se tăiau picioarele. Dar de ce să mă chinui cu icoane de acestea, când tu *eşti viu*, deşi în altă ţară. Dragoste, tu nu simţi cât am nevoie de prezenţa ta? Nu simţi cât îmi e dor de tine? Zilele acestea de toamnă timpurie îmi evocă splendoarea de lună petrecută cu tine la Paris. Ce aproape eram unul de altul, cu toate intrigăriile vulgare ale lui Cr. – când eram numai noi doi. Mă văd la braţul tău, pe rue de Suresnes, ba nu: pe Boissy d'Anglas, seara, în căutarea unui restaurant mai ieftin şi ducându-ne apoi la un teatru, sau mâncând cu poftă la Bernard! Văd scena de entuziasm la Versailles şi plimbarea noastră dimineaţa, prima, prin Paris. Mă întorc înapoi cu 14 ani ca să scap de viziuni mai recente. Îmi e dor de mor de tine.

6 octombrie

Pui mic, azi a fost zi închinată ţie. După ce am fost la voi cu Mariana m-am dus cu ea la Biserică unde m-am putut reculege. Am acceptat masa la Aurora şi din pricina fetelor Satinover – ca să le mai dau curaj. Linca e foarte deprimată şi obosită, Buby le ia cu umor, dar nu e păcat să forţezi pe un doctor să frece parchetul şi să şteargă praful, în loc să-şi facă meseria? Şi

ce e dureros e că vezi români de *treabă* păstrând în adâncul lor ranchiuna contra evreilor şi admit cu bucurie secretă aceste vexaţiuni. Se explică, mai ales, la moldoveni, prin abuzurile evreilor, foarte numeroşi acolo, dar nu e mai puţin dureros că e faptă de creştini şi oameni care ar trebui să gândească. Adevărul e că reacţiile noastre sunt toate impulsive, nu orientate de raţiune sau de principii. Că evreii se bucură de eşecul nemţilor în Rusia? Cum s-ar putea altfel? Cum le putem cere patriotism, când îi tratăm ca pe străini leproşi! Noi nu admitem să nu ne iubească cineva, chiar când tot noi i-am schingiuit! Mentalitate de copii mici. Doamne, fă să se isprăvească cu nebunia asta. Era să-l rog pe Dumnezeu să-i trăsnească pe răi cei care au declanşat această urgie, dar m-am surprins făcând şi eu ca aceia pe care îi blamez.

7 octombrie

Dulcele meu, adorm făcând socoteli, îţi baţi joc, desigur, de mine, şi ai dreptate. Mai bine mă culc şi te visez.

8 octombrie

Dragoste, nu vreau să-mi mai reamintesc ce era acum doi ani. Îmi eşti prezent, am clipe de încredinţare totală că eşti, atunci piere tristeţea din mine. Mă scrutez dacă nu e egoismul, instinctul de conservare care mă face să mă refugiez într-o certitudine fără probe obiective ca să mă scutur de tristeţea care uneori mă intoxică. Dar azi am avut aproape senzaţia prezenţei tale! Aurora, săraca, a trimis pe Nellu, la şase, să mă ducă la Mircea, pentru ca să mă scoată din casă, la ora aceea. E foarte plină de atenţii adevărate! Şi Marietta a venit de două ori azi. Asta îţi încălzeşte inima. Şi tu eşti tot aşa, sunt sigură că ai fost zilele acestea lângă mine, de aceea inima îmi e mai uşoară ca în zilele trecute. Aş vrea să fiu şi eu bună cu alţii. Cuvintele Marucăi la telefon m-au uns şi ele pe inimă: „Vă mulţumesc că existaţi”. Îmi pare aşa de rău că Maestrul s-a detaşat complet de ea. Desigur a obosit de atâta agitaţie. Totuşi faptul că a răspuns cum a răspuns, cu totală

indiferență, la scrisoarea ei, în care îi spune foarte frumos că nu mai poate asista la concerte atâta vreme cât cealaltă i se vâră sub ochi, e dureros şi crud. El, poate, socoate că la ea e un capriciu şi că nu mai are vreme să se preocupe de aşa ceva. Totuşi, ar trebui să simtă cât se zbate, şi chiar, fără dragoste, să aibă afecțiunea care cruță pe tovarăş. Am impresia că cealaltă a pus stăpânire pe el. Ar fi o mare nenorocire pentru el, dacă ar ajunge la divorț, fiindcă mahalagioaica l-ar forța s-o ia de nevastă şi ea l-ar sugruma din toate punctele de vedere. Liniştea pentru lucru nu-i lipseşte la Sinaia, nici chiar aici, dacă ar avea liniştea interioară. Mă tem că sunt unele satisfacții trupeşti care sting puterile creatoare. Se pare că nu mai poate lucra deloc. Îi lipseşte inspirația.

Stelule drag, ce o fi cu sufletul omenesc? De-abia aştept să ne întâlnim în vis. Nu ştiu ce vroia Colea de la mine azi-noapte – cu pantalonii de postav albi pe care i-am scos mototoliți dintr-un cufăr unde-i păstrasem! Şi eu făceam baie îmbrăcată! Ar trebui să mai revăd conferința despre Faust pentru radio, dar nu am chef, oricât aş lucra la ea, în douăzeci de minute nu poți spune decât absolutul necesar. Am îndesat în ea tot ce s-a putut, e plină ca un cârnat, mă tem că pentru radio e chiar prea indigestă. Vom vedea. Vizita lui Hartmann[37] în Bucureşti mă agasează, va trebui să mă duc să-l ascult şi să-i vorbesc. Revine Marburgul! Fetița ta de la Marburg s-a băbit, dar nu a renunțat la puritatea de atunci. Îmi vin adeseori în minte imagini de atunci. Tu erai centrul vieții mele şi acolo! Dar ce mare, ce decisivă influență a avut anul acela de studii şi de atmosferă intelectuală în viața mea! Profesorului Cohen şi lui Natorp[38] le datorez evoluția mea. Domnul Maiorescu m-a deşteptat, ei mi-au deschis orizonturi culturale largi, Parisul şi Pontigny-ul m-au maturizat. Oxfordul mi-a deschis porțile spre alte perspective.

9 octombrie

Dragule, am aranjat totul pentru mâine cu nădejdea că va fi bine, sunt goală pe dinăuntru, de ce nu vii? Te aştept. Aştept o bucurie, să mă ajute să fiu vie. De unde să-mi vină decât de la tine?

10 octombrie

Stelo drag, azi au venit toți prietenii tăi, mulți, în toate cazurile, contenciosul făcea front! E frumoasă această fidelitate. Acasă cred că ai fost mulțumit. M-a înduioşat mult, şi Coca e superbă! Linca a fost extrem de drăguță. Pe Nellu l-am simțit foarte aproape azi, cred că şi el ca şi Aurora şi Nicu sunt încredințați că îi iubesc din fundul sufletului, că mă înțeleg cu ei, sunt unele raporturi mai bune decât cu ai mei. Ei sunt soliditatea burgheză. Ai mei sunt mai liberi, dar şi mai superficiali în legăturile lor cu oamenii, mai grațioşi, mai dezlegați, poate mai moderni, dar cu de ăştia ca noi se fac numai legături sociale, nu se construieşte o comunitate. M-a înduioşat gentilețea Lincăi, care îți aduce flori acasă, aici, la tine, şi Rodica. Mi-a lipsit Tity azi, dulce a fost Mimy Ioan că a venit, aşa şi Floarea. Fl. are o influență splendidă asupra Maricicăi – a dezvățat-o de reacțiile bruşte şi insondabile. Mimy şi Mişu sunt atât de buni prieteni! Ce drăguți au fost Vişineştii, Gunii şi Dulidu şi doamna Miclescu au telefonat. Dragoste, aş vrea să fii mulțumit, Pumpule! Cum îți spunea Valérie, ce curios, azi în două rânduri. La Biserică, te vedeam în gând parcă dansând. Ce grozăvie la „Pâinea zilnică”! La Curtea Miracolelor. Printre mizeroşii fără nume, era câte unul mai răsărit, săracul! Ce țară îi va fi făcut în aşa hal? Dar ce trist spectacol. Femeia cea tânără cu copilul în brațe! Dar babele bețive şi certărețe? Mă întreb şi eu dacă s-ar putea remedia ceva la aceşti nenorociți, doar credința, un grup Oxford cu echipieri puternici şi rezistenți. Mai trist spectacolul „Cucoanei” care aştepta şi ea şi cerea colivă. Doamne! Cum să-ți mulțumim că, în loc să ne naştem cu o asemenea soartă, ne-ai aşezat într-o situație onorabilă! Pui mic, te las. Oboseala e aşa de mare că nu pot să dorm, dar trebuie.

11 octombrie

Pui drag, azi e zi de toamnă. Se aspreşte vremea. Melancolie, ieşi afară din mine! Azi vizită cu Valérie la Spital la doamna I. E grozav ce se poate întâmpla bietului organism omenesc! Sper să se îndrepte, dar mă tem că nu va mai fi stăpână pe puterile ei ca mai înainte. Avea o mină atât de încruntată, ceva disperat şi totodată revoltat în ea. Săraca! Altfel era

întotdeauna surâzătoare şi glumeaţă! A venit Miron Suru ca să-şi ia ziua bună, pleca iar pe front, păzeşte-l tu! Iar m-a indignat Madeleine [Andronescu] cum l-a expediat la telefon! Zilele trec, viaţa trece, aştept pacea, poate pe urmă o să aştept altceva? Aş vrea să se mărite Maricica. Vestea că Maria T.[39] are un băiat m-a bucurat foarte mult. Părintele [Galaction] se va bucura că are un nepot care, sperăm, va apuca o vreme mai omenoasă. Vorbind cu Miron, iar am realizat cât e de trebuincioasă în viaţă, ca ea să aibă o noimă, primejdia. Toţi aceşti tineri primesc aventura războiului ca un fel de şansă de a trăi veritabil. Mă întreb şi pentru mine, ce ar fi viaţa fără teamă de moarte, care redeschide pofta de a trăi! E posibil să n-ai alt termen pentru tot zbuciumul ăsta decât neantul? Nu e posibil. Tot mai sigură, mai imediată e certitudinea în mine a supravieţuirii – de câteva zile nu mai întâmpin în mine nici o obiecţie şi îmi creşte mândria de a munci, de a lupta, de a suporta anosteala vieţii mele, care în fond, pe dedesubtul amăgirilor, e la fel la toţi. Eu nu mă mai amăgesc cu nici o dorinţă, nici chiar cea a voiajului. Am impresia că am epuizat curiozitatea pentru străinătate. Îmi e dor de Paris, de Pontigny – ca de mama spirituală, de Atena – ca de un paradis pământesc, nu cred că aş mai putea resimţi vreodată emoţiile violente din 1927, 1928, 1938. Am rupt legăturile cu trecătorul, le iubesc, dar nu mai trăiesc prin ele. Prin tine m-am legat definitiv numai de mister, cu lumea nevăzutelor. M-am întâlnit cu biata Florica Moscu la Biserică, spunea cu o mornă tristeţe că viaţa lor nu mai are sens!

13 octombrie

Stello drag, azi radio – Faust – m-a dus Mimy Sulioti, m-a adus şi acasă, după ce am luat o ciocolată la Nestor: scump şi prost. De unde au oamenii atâţia bani ca să-şi petreacă ziua la cafenele? Mimy o femeie delicioasă. Tity ţi-a adus violete *pentru tine.* Sunt fericită când constat că eşti atât de viu pentru toţi. Azi te simt chiar printre noi. Nimic nou şi totuşi sper o pace în curând, un armistiţiu. Mă tem chiar să nu pactizeze ruşii pocăiţi cu nemţii socializaţi! Sentiment curios, ori e imaginaţia care se camuflează în presimţiri? Ori mai ales dorinţa de pace? Azi la radio aveam un glas puternic, venea din suflet. Am poftă de lucru serios de tot. Mă ajuţi? Azi

suntem amândoi de umoare bună, dinamică, vii dragul meu? Ştii cum eram ori de câte ori ne ciocneam în opinii opuse nouă şi ne simţeam atât de una pe temeiul cauzelor largi, impersonale. Atunci luam amândoi lumea în piept şi, când ieşeam împreună, aveam acelaşi pas larg, energic, tineresc. Aşa mă simt acum, căci nu mă simt singură ci *tot alături de tine*, tot nevasta ta sunt, tot cu tine pornesc spre mâine. De aceea, te rog, vino la noapte în vis, ca să confirmi acest consimţământ că tu eşti! Azi fotografia e doar fotografie, tu eşti în afară de ea.

Mă simt atât de uşoară de grijile materiale încât mă întreb dacă nu sunt coaptă ca să mă rup de aici! Aş vrea să am un milion să plătesc din datoriile lui Ionel, ca să o văd o dată şi pe Marietta mulţumită. Dar cu banii de la Maica mi se pare că nu se cuvine să fac largheţuri. Aş vrea să-mi pice ceva absolut personal, care nu costă pe nimeni nici un sacrificiu, să pot da fără scrupule. Tu nu făceai la fel când împărţeai „decoraţii”? Am omorât un gândac, mă doare să curm viaţa, dar altfel mă năpădesc! Oare Dumnezeu nu ne-o fi socotind nişte gândaci care trebuiesc stârpiţi? Te iubesc azi cu alura tinereţii, deşi fizic am devenit un fel de babă. Părul e complet alb şi tenul infam. *Tant pis!*

15 octombrie

Dragoste, n-am mai scris aseară, plictiseală, revoltă de unul singur. Viaţa trece meschin în vremuri colosale, ce mă opreşte să intru mai mult în curentul celor activi? Aş vrea să pot lucra, dar toată ziua e lume! Mâine mă închid.

16 octombrie

Azi am lucrat. Nu am primit lume, dar după-masă am ieşit la blănar cu Tity şi Marietta. Când m-am întors, pe Bulevard parcă eram la Paris. Copiii ieşind de la Marionette erau delicioşi. E frig. Ce aştept? O ridicare spirituală. Curios, religia mea s-a oprit la nevoia de supravieţuire, e pentru mine suprema dovadă pentru existenţa lui Dumnezeu. Mă întreb dacă nu

tocmai dragostea de Dumnezeu e cea care ne salvează de moarte. Dar sentimentul meu e legat de materie în direct: nevoia existenței tale, a mea, a celor dragi.

Iubirea însă trebuie să fie renunțare, dăruire, ca la Muza. Cu toată nervozitatea ei, e cea mai aproape de Dumnezeu. A telefonat Aurora că am bani la ea. Mă gândeam zilele trecute cât am muncit şi răbdat 25 de ani, dar acum la bătrânețe am securitate materială, cu voia Domnului.

17 octombrie

Azi am luat venitul de la țară, am plătit tot şi mi-au mai rămas şaptesprezece mii pentru nevoile casei. Sunt mulțumită că am putut pune patruzeci de mii la o parte pentru o piatră la tine. Declarațiile lui Laval față de lucrătorii francezi ascund greu amenințările nemțeşti. Hotărârea nemțească e inumană, cinică, ține de demență. Când citeşti de ce sunt în stare, nu mai vorbeşti de „imoralitate" ci de „patologie în masă". Asemenea conducători nu pot să aibă decât un sfârşit: linşajul sau casa de nebuni. Simt că se răscoală sângele în mine şi că gorila primitivă iese la iveală. Atâta brutalitate nu poate fi îmblânzită nici cu biciul, numai cu lanțul sau cămaşa de forță. Mă întreb totuşi: ce ar fi făcut Mântuitorul cu Hitler? Acesta e duşmanul omenirii! E diavolul făcut om: l-ar fi iertat Crist pe un om care a păcătuit împotriva Vieții şi a Sf. Spirit, cele două păcate iremisibile? Împotriva vieții a păcătuit mai mult ca oricare altul, împotriva Sf. Duh e după Diavol cel mai mare trădător al adevărului. A introdus în lume minciuna justificată! Doamne! Cum îi poți răbda? Doresc să asist la prăvălirea acestui Anticrist, o doresc cu un fel de ferocitate primitivă în mine.

22 octombrie

Stello dragă, azi zi plină şi plăcută. Copiii Marioarei Nasta, o bucurie a tinereții. îmi dau curaj şi credință în viitorul omenirii. Bubu avea dreptate când spunea că riscul exploratorilor e singurul care pune în valoare toate

puterile fizice şi morale ale omului, pe când războiul e negativ. Dar liniştea şi modestia celor care vin de pe front sunt izbitoare. Am scris la Valérie, cu Rory, un articol „în marginea filozofiei”. Sper să fie bun pentru tineretul intelectual. Acasă Nellu şi Mariana, amândoi de calitatea întâi. Sâmbătă mă duc să-mi cumpăr şi eu ce-mi trebuie şi voi comanda şi pentru Conservator. Devin risipitoare, dar tot în perspectivă, niciodată în prezent. Dezleagă-mă, ori cuminţenia mea e fără leac? Oare o râmă cere aripi? Îmi arde de glumit, dragul meu.

23 octombrie

Dragule, visul de azi-noapte când stăteai pe o capră înaltă de Poştalion pe un drum ce ducea la Teţcani. Stăteai de profil, cu ochii aţintiţi înainte, te chemam, tu mişcai, vocea mea parcă se pierdea în ceaţă, parcă ne despărţea ceva impenetrabil. Te-ai îndepărtat, te-ai purificat prea mult pentru a mai putea comunica cu mine, ca anul trecut. Curios! Parcă eşti dublu acum, unul care *eşti* şi unul căruia mă tot adresez şi îmi răspunde în mine. Cu acesta mă simt tot timpul împreună. Pe vremea când te aveam, mă dureau multe, dar nu mă durea viaţa însăşi. Constat încă o dată cât sunt de cantitate neglijabilă pentru ai mei, iar pentru tine am fost mai mult soră decât soţie. Am suferit teribil la gândul că de atâtea ori te-am trădat pe tine pentru ai mei, te jigneam ca să-i apăr. Greşeam contra orânduielii naturale. Trebuie să plătesc pentru că atunci când spuneai că nu te-am ajutat, spuneai adevărul. Ţi-am fost soră, prietenă, amantă, dar soţie nu! Dacă aş fi fost, trebuia să fiu cu tine, nu să-i apăr pe alţii. Am suferit pentru dreptate, acum sufăr când văd lipsa de recunoştinţă, de simpatie între oameni. Aşa trebuie să fi fost întotdeauna. Dar formele de politeţă socială puteau fi păstrate mai uşor în vremuri de linişte. Acum se dau toate simţurile pe faţă. Poate e mai bine aşa, barem ne cunoaştem limitele, urâţenia, păcatele. Mă doare că trebuie să judec oameni pe care îi iubesc. Dar sunt atât de „gingaşă” pe chestii de bani, încât oricât ai vrea să treci cu vederea atitudinea lor nu se poate să nu te superi. Cu Ady [Pantazi] chestia a fost la fel! Marietta, când e vorba de oameni care au avere, devine nedreaptă şi are în ea un fel de invidie, nu găsesc alt cuvânt! Tu ştii că nu-i cer bani lui Dumnezeu pentru mine, dar aş vrea odată să se umple sacul fără fund al acestei gospodării! Nu mai cer să

câştig eu, *ci ei.* Tot mai mult simt cât de puțin simpatic te fac serviciile ce faci unor oameni. Eu am încheiat cu veleitățile de a vrea să ajut cu sfaturi şi intervenții.

Am sperat că totuşi Ionel va fi mai omenos şi Marietta mai cu milă pentru mine. Ştiam că voi plăti şi eu o parte (din datoria lor), dar nu atât de mult. Ei bine, am priceput! Asta e pedagogia ce mi se aplică: să dau, fără revoltă, bani munciți cu greu, celor care ştiu să cheltuiască, până voi învăța că imprudența nu mă va tămădui pentru nevoia mea de dreptate.

2 noiembrie

Dragoste, nu am mai scris fiindcă nu aveam caiet. Ultimele zile foarte bogate. Sosirea lui Hartmann m-a transportat acum 30 de ani. Cred că dacă nu m-ar fi recunoscut mi-ar fi părut rău. Totuşi m-a recunoscut imediat şi s-a bucurat atât de mult încât mi-a făcut o imensă bucurie şi mie. Era dovada că şi atunci contasem printre acei oameni de treabă şi gânditori. Hartmann îşi aducea aminte de studiile de la Marburg. Conferințele lui mi-au plăcut foarte mult chiar dacă filozofia lui poate fi contestată – dar de ce să stăm tot pe poziția kantiană! Azi Ghighi m-a decepționat spunând că Hartmann a fost nepermis de superficial. De ce o fi atât de plin de el, când el publică orice banalitate pe un ton de „găselniță”, iar simplicitatea unor gânduri adânci o consideră banală.

Întrevederea cu Hartmann a fost simpatică. Parcă a făcut soarta să fim singuri şi să putem vorbi în linişte. Scenă de o rară umanitate: doi oameni bătrâni, care fără să fi fost o singură vorbă echivocă între ei, ştiau bine, că acum 30 de ani evitaseră o precizare a unui sentiment curios. Bătrânul Cohen şi doamna mă lăsaseră să înțeleg că le-ar fi plăcut să mă vadă rămânând acolo.

Am făcut „politică” – m-a bucurat obiectivitatea senină cu care recunoştea păcatele regimului lor dar şi avantajele lui şi mai ales mi-a plăcut smerenia cu care acuza pe intelectuali de a fi fost deficitari în nevoile vitale ale țării lor. Un punct de vedere care mi-a redat încrederea în refacerea spirituală a nemților. Vorba lui: o generație oprimată va deveni luptătoare pentru libertate. Sunt sigură că (după conversația noastră) neamțul a plecat cu convingerea că a fost într-o țară adânc civilizată. Într-o

Heimat[17*] a spiritului. O punere la punct după 30 de ani – frumos, limpede, nobil, uman. Dragule, tu ai fost prezent tot timpul. H. trebuie să te fi simțit şi el.

Azi-dimineață la Şcoala Socială sfeştanie, discursuri, aperitiv. Am vorbit cu inima în gât şi ceilalți plângeau. Am vorbit altfel decât preparasem. Mă năpădeşte câte o inspirație, dincolo de voința mea. Am vorbit impresionant. Cum vezi, las orice pudoare, mă judec ca şi cum aş fi „altul". Vizita de ieri a fetei lui Iorga. Fenomen curios! Cred că este *le porte-parole* al tatălui ei. E naivă, incultă, dar inspirată.

3 noiembrie

Azi zi foarte frumoasă: am vorbit cu profesorii din Odesa la Societatea Ortodoxă. Am avut sentimentul că e posibilă o împăcare a oamenilor dacă s-ar cunoaşte mai bine. Intelectualii au această misiune şi cel puțin după război vor trebui să se achite de ea. Şi noi, femeile! Am vorbit cu bibliotecara care vorbea foarte bine franțuzeşte, cu politehnicianul şi cu oftalmologul şi mi-au dat impresia de oameni europeni. Şi biologul, care vorbea româneşte (cu mamă română) era foarte simpatic. E un neam cu un mare farmec. În toate cazurile a fost azi o atmosferă foarte cordială. Mă tentează să mă duc şi eu la Odesa. Simpozionul pentru teatrul de azi anost. Claudia [Maniu] a spus lucruri bune într-un noian de vorbe sforăitoare. Soimescu a spus adevărul cu un ton de discurs politic. M-a apucat o mare poftă de lucru şi energie. Simt un fel de libertate în mine, cum n-am avut-o decât după ce am luat doctoratul, când „ne despărțisem moralmente", când nu ne mai scriam şi mă consideram dezlogodită, la Paris încă! Pe atunci era în mine ambiția de a te recuceri, de a mă răzbuna sentimental printr-o indiferență care să te supere. Era şi acesta un fel de a fi îndrăgostită de tine. Acum sunt liberă pentru că şi tu eşti liber, nu sunt ruptă de tine, ne înțelegem definitiv! Vreau libertatea spiritului: nici teamă – nici nădejde, decât atâta cât vreau eu. Poate doresc o stare inumană.

E în mine orgoliul de a nu deroga cu o iotă de la făgăduința ce ți-am făcut de a nu mai permite nici cea mai mică consolare afară de raportul meu cu tine! Or, ce e această împotrivire față de surprizele vieții? Sunt prototipul „simțirii dirijate" şi eu mai vorbesc de libertate! Sunt supusă unei hotărâri.

Poate asta e libertatea morală! Sigur că asta este: a fi stăpân până şi pe gând şi pe simţire. Uite, uneori când am convingerea că eşti, mă apucă o bucurie, un elan, o putere de acţiune şi toată tristeţea dispare. Şi de o bucată de vreme nici nu mă mai îndoiesc de viaţa de apoi. E ca o siguranţă în mine; de aceea libertatea.

6 noiembrie

Pui drag, sunt frântă, îmi e somn, la 8,30 mă bag în pat. Azi am un fel de beatitudine, parcă iar te-ai apropiat, te-am visat azi-noapte, nu ştiu cum. Agitaţia din ultimile zile s-a calmat. Deci trebuie lichidat la timp orice sentiment. Acum am rezolvat într-o bună prietenie, într-un sentiment pozitiv, ceva învechit, ascuns, dar viu. Lecţie pentru viitor! Nu se uită decât ceea ce s-a împlinit pozitiv. Negaţiile sunt otrăvuri. Aseară două ore foarte interesante cu doamna Sigherius. Tânăra nemţoaică m-a încântat dar m-a şi întristat. Atâta dezolare semeaţă în faţa unei situaţii care e tragică prin generalizarea ei. Aceasta e pedeapsa mare a lui Hitler, când va constata că şi-a destrămat spiritual poporul. Atâta dezgust de viaţă, de totală renunţare chiar la nădejde! Am sărit eu să-l apăr pe Căpcăun, ca s-o înviez! Dar ea avea acel ton amar, deşi peste două zile se mărită cu omul pe care-l iubeşte! Ce proces de dizolvare într-un neam aparent puternic. Şi la Hartmann era o melancolie suspectă. Îi roade necredinţa. Câtă vreme victoriile îi ţineau cu sufletul la gură, poate se mai amăgeau. Acum începe ghinionul şi foametea iminentă. Săracii! Trebuie o ordine nouă în care bietele popoare să fie puse la adăpostul aventurilor nebune, care zdruncină sufletul lor. De o săptămână am experienţe mari, zdruncinătoare. Reflectez. Mă rog din toată inima să ne dea Dumnezeu pace. Îţi mulţumesc, dragule, că mă ajuţi să rămân normală în faţa vieţii, să o iubesc, totuşi.

8 noiembrie

Dragoste, azi un gust dureros pentru mine din pricina amintirii unui episod atât de dureros în viaţa mea. Zic „a mea” când ar trebui să spun „a noastră”

căci dacă eu am suferit o umilință de nesuportat, am avut cruzimea să ți-o întorc. E un gest în viața mea pe care aş vrea să-l şterg, deşi, poate, ție ți-a plăcut, fiindcă îți proba că sunt vie, nu un mănunchi de abstracțiuni. Totuşi, îl regret profund, fiindcă a fost semnul unui orgoliu mai mare decât dragostea. Azi, dacă eşti, tu ştii cauzele şi intențiile toate, desigur ai iertat de atunci, poate fiindcă ai simțit cât erai de vinovat şi de nedrept, dar eu sufăr cumplit la amintirea că o clipă, gestul meu te-a durut oribil, fiindcă te-a umilit. Poate că trebuia să ne egalizăm reacțiile, ca să putem trăi împreună. Sunt singură de tot în casă, afară plouă, simt singurătatea fără remediu în jurul meu, cu toată simpatia tuturor. Sunt tot mai singură prin adâncirea în mine, simt aceasta ca o mare pedeapsă pe care nu o pot merita decât cei profund egoişti. Cu toate astea nu sunt egoistă; prin posesivitate, prin grija vieții materiale, sunt doar complet detaşată! Pesemne că e un egoism spiritual, mai de condamnat ca cel trupesc. Nevoia mea de singurătate ca să pot lucra, asta e buba adâncă. Nu-mi place să fiu deranjată, deşi îmi place, la anumite ore, să fiu printre oameni. Nici nu dau destul, nici nu păstrez cât trebuie. Dacă m-aş fi întâlnit cu mine, nu m-aş fi iubit. Mă supun smerită la o poruncă pe care o accept măcar pentru ca să dau un sens tristeții mele. E un plan al lui Dumnezeu. Dar câteodată am sentimentul de a fi ratat viața pământească, căutându-i un sens exterior când, probabil, ea nu are decât un sens imanent.

Aş vrea să mă rup dintr-o *asceză forțată*, dar nu am curajul. Cum n-am curajul să renunț la rugăciunile spuse doi ani în şir care uneori au devenit mecanice. Tot mai mult cred că în alte vieți am fost călugăriță şi că germenii vieții biologice şi chiar psihologice au fost smulşi din mine, pentru a mă creşte pentru spiritul pur. Dar trebuie să fi sărit o etapă, deci nu sunt capabilă de o misiunea aşa de înaltă. Aş vrea să mă eliberez de eresuri, de rutină, de tot ce omoară duhul creator. Uite, sunt dimineți când mă scol atât de întreagă, atât de unificată şi atunci cântă bucuria în mine şi lumea toată parcă mă cuprinde cu dragoste. Dar îndată ce mă amestec cu oamenii şi îi simt absorbiți în legături pe care eu nu le mai am, se stinge în mine viața, mă copleşeşte simțirea unei soarte de umilință.

10 noiembrie

Pui mic, îţi mulţumesc că ai venit, erai vesel şi foarte afectuos. Astăzi deschiderea cursurilor la francezi. Lume foarte multă, imens de multă. Atmosferă propice, simpatie multă. M-a apucat jalea la gândul că „tovarăşii" noştri de luptă vor fi abandonaţi subit chiar de cei mai buni prieteni ai lor. Mă întreb: oare această antipatie, azi meritată, nu îi face cum sunt, din simţământul de inferioritate? Mă analizez bine: nu urăsc nici un neamţ în parte, ba chiar îmi sunt simpatici, dar ca neam sunt insuportabili din pricina nevoii de dominaţie. Nu trebuie să ne lăsăm însă târâţi de prejudecăţi. Înainte de toate, *omul* contează.

11 noiembrie

Pui drag, azi după 24 de ani de la Armistiţiu, Europa e în cea mai crâncenă învălmăşeală. Nemţii şi italienii au violat astăzi Franţa neocupată, au declarat că vor ocupa şi Turcia, probabil că Portugalia şi Spania vor trece de partea Angliei, focul cuprinde tot trupul Europei, s-a întins în Africa, restul lumii e în război. Globul a înnebunit. Cazul Franţei mi se pare cel mai deznădăjduit: să fii silit să-ţi ajuţi duşmanul împotriva prietenului. Darlan a trecut la americani sau a fost prins? Pétain ce plan are sau se lasă dus de nevoia fricii? Cine mai ştie ceva precis? Yvonna Burileanu spunea că nemţii au făcut unitatea ruşilor – oare această agresiune va izbuti să unifice Franţa? Dar ce poate face ea dezarmată, împotriva ocupanţilor? Italienii din Sudul Franţei şi-au atins ţinta. Cum pot conta pe prietenia francezilor? Mă tem să nu izbucnească o revoluţie în Franţa şi de acolo să pornească o zdruncinătură generală. Debarcarea nemţilor la Byzerte poate fi destul de tare pentru a rezista.

13 noiembrie

Evenimentele se precipită. Ce se petrece acum în Africa şi Franţa nu mai are sens. Înţeleg pe Petain, el se comportă după codul onoarei şi al lealităţii, dar poporul francez nu poate lupta alături de nemţii duşmani, împotriva foştilor aliaţi! Parcă niciodată nu a apărut mai flagrantă nevoia ca un

conducător să fie emanația voinței poporului. Când era din grația divină, poporul putea primi hotărârile conducătorului ca decrete cereşti. Dar astăzi conducătorul nu mai e un „uns al lui Dumnezeu”, deci trebuie să fie ales de popor. Am impresia că nici unul însă nu mai e din voința poporului. Sistemul parlamentar, oricât de insuficient era, se arăta ca un mijloc de a cunoaşte pulsul majorității. Acum dăinuiesc stări de lucruri cu totul opuse conştiinței popoarelor. „Conducătorul” poate să înnebunească şi ce sunt popoarele vinovate că trebuie să execute năzbâtiile lui? În vreme de pace, mai merge, dar în timp de război poate duce la exasperarea maselor de a se vedea manevrate împotriva sentimentului lor. Iată de ce armatele pot să nu mai execute ordinele, se predau, capitulează fără lupte. După terminarea ostilităților, poate o conlucrare între Franța şi Germania va fi posibilă şi chiar de dorit. Acum însă mi se pare o utopie.

Ca într-o oază, la Maestrul am ascultat *Ciaccona* de Bach cu o emoție conținută, impresionantă. Parcă se refugia într-o lume îndepărtată, ca să scape de noi! Ceva, în toată casa, mai intim, mai plăcut ca în anul trecut, deşi mai puțin vibrant. Maestrul foarte drăguț cu Marietta şi cu mine, are poftă de vorbă, *bon enfant*[18*]. M-a bucurat că au fost şi Alex cu Marioara.

15 noiembrie

Azi, ca toate duminicile, zi obositoare. Dejun la Marioara Nasta, după-masă la Régine şi Mircea, seara la Aurora. Veştile de la frontieră – balamuc. Mor mulți, se distruge tot, se prăvale lumea. Vremuri mari, dar fără iluzii crezând că se naşte ceva nou mai bun. O nouă încercare, dar fără schimbarea orientării omeneşti. Trăim numai în zvârcoliri mari. În clipa asta mi-a trecut prin minte un episod de la Brăila – mă văd într-o casă cu geamlâc mare, parcă cu rude de ale tale. De ce acest tablou din trecut, irumpând, brusc, în cercul luminos al conştiinței? Era în toamna armistițiului? Parcă, atunci când mă dusesem să iau mobila, acum douăzeci şi patru de ani. Oare legătura s-a făcut în subconştient prin ideea că se prepară pacea? Ce e în fond amintirea? Imaginea era netă şi ideea că poate nu am văzut-o, dar am visat-o. Revăd acum şi scena de la Monument, când discutam *Patima roşie*[40] şi ne întorceam în tramvai cu Dadine şi unchiul său. Ce vremuri şi vremea trece. Pe atunci aşteptam ziua de mâine cu interes şi

emoție, acum o aştept cu indiferență şi rece. Mie nu-mi mai poate aduce decât amar. Nu mai pot privi în viitor decât cu teamă. Acum înțeleg că numai nădejdea clădeşte, ordonează pe planuri diferite, ierarhizează evenimentele. Fără nădejde viața rămâne fără relief. Oare nu am tins eu cândva spre această „epură" spirituală? Nu am avut eu cele mai înalte emoții în fața gândului pur? Până şi la Partenon. Trebuie să avem curajul singurătății pentru pătrunderea în spiritual.

Maturizarea celor de pe front se face cred prin singurătatea pe care trebuie s-o resimtă tinerii în fața morții veşnic prezentă. Acolo se adună, se încheagă omul… Acțiunea este până la urmă singurul stupefiant contra durerii de a trăi. Şi credința, singurul remediu contra deznădejdii. Căci renunțarea la nădejde e o sinucidere.

17 noiembrie

Azi cu Ileana în târg să cumpăr diverse lucruri pentru bucătărie. Un sentiment plăcut de a nu trebui să mă reduc la strictul necesar. Apoi la Institutul Francez. Conferința foarte bună despre noul mit al poeziei. Gândire şi simțire adâncă, punct de vedere asupra vieții celei noi ce se prepară. Ceas foarte plin. Apoi conversația cu Jean Mouton revelatoare. Beneş ne susține în America pentru „Mica antantă" pe care el o vede necesară. Ungurii sunt furioşi. Contra ruşilor vor veni la noi turcii! Ca să ne apere de o ocupație a ruşilor. Cu Finlanda mai rău, înaintarea va fi în nord. În primăvară s-ar declanşa concomitent un atac al Italiei, al Coastelor Franceze şi aici la „noi" de turci. Oare noi am lupta cu turcii sau i-am considera aliați contra ruşilor? Căci nu îi văd pe turci aliați cu ruşii. Sau Hitler se retrage cu stimă şi lasă pe generali să facă pace? După cele ce a declarat, nu putem spera aşa ceva. O capitulare a Italiei? Orice ar fi, doar să se termine, căci oricât ar fi unul din agresori de bătut, comedia reîncepe peste douăzeci-treizeci de ani, pe când dacă se împacă popoarele, poate s-ar ajunge la tranzacții suportabile. Nu mai pot concepe țări care să se duşmănească, să se concureze ca înainte. Nu mai suport decât ideea unei Europe coalizate. Poate sub preşedinția Sfântului Părinte? Păcat că suntem atât de slabi în toate. Trebuie să recunosc că nu trupul ci sufletul e responsabil. E în mine un scepticism față de toate manifestările intelectuale

sau mai bine zis de speculații. Admir știința pozitivă și arta. Celelalte manifestări mi se par parazitare. Ce ar fi să scriu despre asta?

19 noiembrie

Mă inundă un fel de bucurie mare. Este oare muzica Maestrului – *en petit comité*[19*]? Era binedispus și Maruca la fel. Ea se simte bine când e iubită. E curios cum adevărata femeie e fericită când e iubită, chiar de bărbați pe care nu-i prețuiește în mod special. Pe mine m-ar agasa omagiul unui bărbat inferior. Dar eu eram, cum spuneai tu, un fel de păianjen, nu femeie. Și totuși am zvâcniri de vitalitate, de tandrețe, de pasiune comprimate, resturi de temperament care nu au fost cheltuite la timp. Rog pe bunul Dumnezeu să nu mă ispitească în acest sens, ar fi prea trist, după o viață virtuoasă și calmă. În zadar mă băbesc, în zadar mă retrag din viață, am puseuri de tinerețe și în trup și în suflet. Azi mă simt fata de acum 30 de ani. Și totuși nu mai sper, nu mai aștept nimic pentru mine. Mă trezesc aspirând spre „dincolo" cum aspiram cândva spre fericirea cu tine.

Duminică, 22 noiembrie

Dragule, azi a fost o zi foarte grea. După slujbă, am ascultat Concertul cu Kempf și *Suita a II-a* de Enescu – foarte frumos. Apoi dejun la T. Burileanu cu Valérie și Maricica. La ei mă simt după peste 27 de ani ca fata tânără de altădată. Apoi ceai la Mimy Sulioty – cucoane multe și țipete în discuții. Apoi muzică. Maestrul a fost azi într-o dispoziție excepțională. Mi-a făcut bine.

Zile grele pentru omenire. Nu mă pot gândi la ce e pe front. Trăim ca și cum n-ar fi nimic. Războiul e doar o manifestare vizibilă a mizeriei vieții. Dar cine se gândește la dezolarea altora? Moartea e totuși pentru toți. Ura e permanentă. Sau mai bine zis *lupta*, că nu ne omorâm unii pe alții în stare civilizată? Dar ne lăsăm să murim. Bombardamentele? Oare jocurile de bursă care ruinează pe atâția nu aduc același efect? Doar că morții sunt sinucigași. În fond trăim normal, dar întotdeauna *anormal*! Dacă n-ar fi

altul rostul vieții, dacă ni se cere să fim numai piatra care se adaugă la zid şi îl înalță, atunci deznădejde.

Cred totuşi că ne pregătim pentru altă fază cosmică iar viitorul ne prepară pentru perfecționarea noastră. La muzică sunt fericită. Acolo e armonie, tot restul dispare.

27 noiembrie

Moartea bietului Conu Mihalache Dragomirescu[41] m-a costat. Nu m-am dus la înmormântare de teama să nu răcesc mai rău, dar îmi pare grozav de rău de el. Îi aud glasul. E curios ce bună memorie a glasului am. Numai glasul tău parcă se alterează în mintea mea. Comunic cu tine intern. Totuşi, aud paşii tăi, te văd cu mâinile în buzunar vârând cheile şi strigând: *masa!* când erai binedispus. Cu gambeta pe ceafă. Azi m-am spovedit. Părintele a văzut just: valoarea mea constă în iradierea care are efect de exemplu asupra altora. Un spațiu vital regesc pe care îl acordă Dumnezeu singurătății. Eu nu m-am adaptat Palatului imens, aş fi preferat o casă mică alături de tine, cum ştiu că eşti acum, fără barbarii, senin, bun ca un copil şi plin de bucurie. Tu eşti singurul cu care îmi împart singurătatea.

Ce e pe front? Mă pătrunde teama că nu îmi pot reprezenta oroarea, o gândesc în noțiuni, nu imagini. Mâncăm, facem provizii, dar suntem ca nişte nebuni.

28 noiembrie

Azi-dimineață vestea că flota franceză din Toulon s-a scufundat singură din pricina nemților care voiau s-o dezarmeze, adică să pună mâna pe ea. Am simțit o clipă că leşin, parcă mă înecam şi eu într-un abis. Pe urmă, m-a cuprins o dezolare în fața gesturilor de exclusiv oportunism ale lui Hitler. Insolența cu care minte, atribuind tuturor celorlalți propriile sale mârşăvii, te duce la deznădejde. Şi când auzi presa şi radioul româneşti deformând realitatea, insultând armata franceză şi Guvernul din Vichy îți vine să plângi de ruşine. Şi când auzi un pisălog şi un oportunist ca Henri Ghica susținând

că francezii sunt duşmanii noştri, că merită ce li se întâmplă etc. etc. te apucă sila. Maestrul era profund emoționat, în schimb Ionel, Marietta şi Marie Odobescu găseau că Hitler a fost corect! Simțul realității pe care pretind că îl au pentru realitățile profunde îmi spune că acest act împotriva Franței răstignite, Germania îl va plăti sângeros. Totuşi am o milă adâncă pentru poporul german care va plăti faptele demente ale lui Hitler. Azi parcă citeam în aer: *Germania a pierdut războiul!* Cu lipsa totală de respect pentru principiile de elementară cinste, nu poate fi altfel. Învingând Hitler, ar domni nu numai arbitrariul, puterea pumnului, dar şi barbaria. Mâine mă voi împărtăşi, poate de aceea am refuzat să mi se transforme sentimentele de dragoste pentru francezi şi de milă pentru cei vinovați, în sentimente negative, în furie şi ură. Faptul că acum trei zile Goebbels cerea germanilor *ura* împotriva duşmanului e semn că nu mai contează pe entuziasmul conaționalilor lui şi deci nici pe credința în victorie. Aştept reacția poporului francez. Radioul nostru spunea astă-seară că acum de-abia după vorbele lui Hitler, s-a netezit drumul pentru o colaborare. Ori eu sunt complet năroadă, ori el e complet nebun. După mizeriile pătimite, mai poate un popor ca francezii să colaboreze cu duşmanul său de moarte? Hitler vrea să slăbească Franța până la desființare, cerând şi recunoştința ei! Diavolul în persoană.

Dragule, voi ce păziți? Tu desigur îi înjuri de mama focului.

29 noiembrie

Dragoste, azi zi fericită! M-am împărtăşit. Tremuram de emoție. Mi-e greu să mă rog în ochii tuturor, e un act atât de intim, prefer să-l fac dis-de-dimineață cu Biserica goală. Nu e timiditate, e pudoare. O voi spune Părintelui. Dejun în familie cu intimitatea ei şi iar a trecut o zi. Mărturisesc că aş vrea să apuc sfârşitul acestui război şi să fiu de folos tineretului; pentru asta trebuie să lucrez mai intens.

30 noiembrie

Puiule drag, azi m-a înspăimântat vehemența şi furia lui Isaia[42] cu privire la scufundarea flotei la Toulon. Prin el țipa furia legionarilor, a hitleriştilor! Nu pot să cred că e perfect cinstit că ei nu au tras în armată în ianuarie 1941 – şi totuşi îl ştiu un om de treabă. Dar sunt în aşa hal de bolşevizați, adică mai just fanatizați şi aşa de duşmani ai oricărei ordini care nu e a lor, încât sunt un pericol permanent. M-am înfiorat de atâta ură şi de atâta nedreptate şi neadevăr, învățate prin ordin şi disciplină. M-am înfiorat la gândul de ce ar fi aceştia încă în stare. Urâți sunt oamenii care nu mai gândesc şi ascultă de nebuni. E o Crimă ce s-a făcut cu tineretul atâtor țări, fanatizat, nărozit şi după toate împins spre crimă şi bolşevism, fără voia lui. Poate că Tity are dreptate când spune că sunt fără ştirea lor, lucrați de o propagandă comunistă. Din fericire, muzica Maestrului (acompaniat de Andricu) a domolit revolta din mine. Maestrul, glumeț şi vorbăreț, în lipsa Maruchii. Neliniştit de lipsa ei. Mă întreb dacă ea nu amenințase iar cu plecarea. Cu prilejul discuției despre „imoralitatea” lui Franck[43], vorbea foarte mucalit, lăsând să se înțeleagă că nu consideră un păcat ca să-ți întorci ochii după o frumusețe şi a adaos, uitându-se în ochii mei: şi de altfel lumea crede mai mult decât ce e în realitate. Spunea toate astea hazos, mucalit, dezinvolt, cu tâlc. Când a apărut Maruca, s-a liniştit, dar nici nu a mai glumit. S-ar zice că ea îl intimidează, iar pe de altă parte că el o tratează încă parcă ar fi bolnavă. Ea, foarte animată şi frumoasă, vorbea de „lucrul” ei şi de plăcerea de a lupta. I-am spus: sunteți o jucătoare, i-a plăcut comparația, deşi, se pare, nu a pus mâna pe cărți.

1 decembrie

Dragule, azi am fost ultramondenă. Cumpărături cu Marietta, dejun la prieteni, apoi iarăşi cumpărături, p.m. la doamna Procopiu şi în fine „muzică” la Maestru.

5 decembrie

Dragule, astă-seară dejun de Sf. Nicolae – îmi amintesc din copilărie scene cu tata, care se confundă cu tine de o bucată de vreme. Îl văd furişându-se la fereastră şi umplând cu tot soiul de bunătăți, care le făceau să dispară, ghetele noastre. Pe tine te văd venind cu o surpriză, după cum puteai sau chiar cu nimic alt decât cu prezența ta ce umplea casa şi inima. Astă-seară nu sunt melancolică şi plânsă, am un fel de linişte şi putere în mine. Ca azi-noapte, deseori visez că plec şi încarc geamantanele pentru călătorie. Azi visam că făcusem un balot şi din salteaua mică. Tu mă grăbeai, Maica dimpotrivă. Oare?… În tot cazul, vă rog dulce şi frumos, să trec dincolo fără spaimă şi nici să nu dau prea mult de lucru celor care vor trebui să mă dichisească. Între timp am fost iar mondenă, dar numai cu copiii Nasta, noi, ceilalți, îmbătrâneam, chiar şi sufletul îmbătrâneşte, cum cita ieri Rory… din cine? Un om al Renaşterii, am uitat. Trebuie s-o întreb. La „Institutul pentru Studiul Renaşterii" comunicarea Maricelei Holban despre un duel numismatic între Iuliu II şi Ludovic al XII-lea era un studiu serios, subtil, savant, care se potrivea într-un cadru occidental. Aici, *mascalzoni*[20*], vrând să atragă lume, au chemat public pentru muzică, s-a stricat atmosfera, vorbeau tare, ieşeau, noi, cei din primul plan, nu formam un public destul de competent ca să ne bucurăm de un asemenea studiu, mai erau şi alde Ion Marin Sadoveanu care încercau să diminueze meritul unei asemeni preocupări. Pe scurt, la un moment dat, afară de lucrarea însăşi, toată *mise en scéne*[21*] mi-a apărut în lumina ei adevărată – cum multe la noi: imitație. Academie? Acolo, la Florența, da, şi desigur în tot Occidentul. Aici? Afară de doamna Hulubei şi poate un domn bătrân poate şi Chirițescu, nu le pasă. Maniu şi Ciorănescu cred că iau lucrurile în serios, dar ca o propagandă. Italianul care a vorbit (?) foarte mediocru. Am avut impresia de maimuțăreală. De ce? Poate în mine nu mai e puternică credința în valoarea preocupărilor culturale? Ba da. Dar nu am încredere în sinceritatea celor mai mulți. Fetele, Maricica şi Rory, azi m-au întristat cu clarviziunea şi totodată cu imposibilitatea lor de a-şi face „soarta". Amândouă suferă, doresc să se mărite, dar nu au puterea să caute un soț – şi Maricel Holban la fel. Şi câte gâşte găsesc bărbați de calitate şi fac din ei valeții lor! E oare un destin? Nu cred.

7 decembrie

Ieri am fost la tine ca de obicei. Sunt singură fiindcă oasele voastre sunt acolo, dar pe voi vă simt aiurea. Seara la Aurora ca de obicei, pe tine te cred la masa de cărți, te văd cu monoclul în ochi şi făcând glume contra celor timorați. Astă-seară muzica m-a echilibrat iar *Parsifal* a fost un zvon din ceruri. E în mine un elan – poate vestea coanei Sabina de o pace italiană grabnică. Poate şi pentru că lucrez la cartea despre tragic.

9 decembrie

Azi la muzică: *Siegfrieds Tod*[22*]. M-a apucat o jale irezistibilă, plâng fără puterea de a mă stăpâni. Am nevoie de o concentrare în lucru, am nevoie de lucru de primă calitate. De ce l-o chinui Maruca pe Maestrul cu întârzierile care îl îngrijorează? Ca să ai o perspectivă adevărată, obiectivă asupra celor ce ți se întâmplă trebuie să trăieşti prin imposibilul pe care îl proclamă moartea. Dar trebuie să fi trecut prin „tragic” ca să fii perfect obiectiv. Este aproape imposibil şi inima nu o poate concepe şi cazi în acest sentiment de îngrijorare. Ce aş face fără credință?

Ca să nu mă revolte indiferența lui Ionel [Sachelarie] pentru datoria ce mi-a lăsat-o în sarcină şi „nesațul lor” de parale, m-am hotărât să plătesc în numele tău, în memoria ta, ca şi cum i-aş da pentru tine, în folosul tău. Astfel dispare din mine sentimentul negativ.

10 decembrie

Am fost la Alexandru Nasta. Prost a ținut o conferință foarte bună despre Lyautey, atmosferă foarte plăcută, bufet excelent. O bucurie dureroasă: la plecare, o clipă, te-am căutat ca să plecăm! O clipă atât de vie că m-am zdruncinat.

13 decembrie

Dragule, cum să-ți mulțumesc că ai venit mai des în vis? Ieri m-am întors cu Tity şi cu Mişu de la Père Merloz. Mişu foarte preocupat pentru copilul lui, încă prea fraged ca legătura lui să prindă rădăcini adânci. Dacă aş fi sigură că ea îl iubeşte adânc m-aş teme mai puțin. Ieri Mariana, ce viață, ce elan, ce vibrație! Zdravănă şi încântătoare fată, nu o pot considera altfel.

14 decembrie

Pui mic, curățând în biroul tău am dat de creioane şi de ascuțitoare. M-am bucurat ca un copil, ca şi cum tu mi-ai ascuți creionul ca pe vremuri când eram studenți şi îți făcusem „un privilegiu" din acest gest. Din această cauză nu am fost în stare să ascut creioanele toată viața. Trebuie să prepar pentru radio o conferință „Sf. Fecioară", încerc, îmi lipseşte inspirația complet. Nu am decât idei abstracte care zăngăne a gol, nu am nici dispoziția. Îmi trebuie bucurie, am antipatie pentru tristețe şi durere. Să-l iubesc pe Dumnezeu ca un copil pe tatăl său. Totuşi, aşa cum cred în tine, nu te văd ca un pedagog pedant. Trebuie să-mi scot din cap aceste toane de păduche de Biserică. Dumnezeu e bun, Dumnezeu e dragoste, Dumnezeu este credință.

18 decembrie

Pui mic, ce lecție mi-ai dat în vis azi-noapte! Mi-ai pus în față toate defectele tale, ca şi cum m-ai fi pus la încercare să vezi cum reacționez. Eu eram atât de fericită să fiu iar cu tine, că greşelile tale nu mă tulburau. Reacționam cum ar fi trebuit să fac întotdeauna, cu înțelegere totală, cu dragoste fără critică. Mi te arătai întâi de la spate, erai mahmur, nu pot vedea în visul ăsta decât o lecție directă.

23 decembrie

Şi trist spunea: răbdarea e virtutea cea mai mare. Mariana ți-a adus mimoze şi Tity garoafe.

25 decembrie

Prima zi de Crăciun. O mare oboseală fizică şi morală în mine. Mă simt izolată, ai mei mă țin pe un raft special, în schimb Aurora, Nicu şi Nellu sunt foarte dulci cu mine. Se simte că mă prețuiesc şi mă iubesc. Ai mei au altă mentalitate. Am fost tristă azi să constat cât a devenit Marietta de negativă. Îi e pică pe toată lumea, fiindcă ea e lipsită de bani. E trist şi dureros să vezi cum se strică naturi bune din pricini materiale. E o mare pedeapsă să iubeşti banii şi să nu-i ai.

27 decembrie

Aseară era să dau ortul popii. Brusc a început criza. De ce? Cred că m-am obosit. Azi iar m-am obosit, dar a mers. Azi la masă la Zizella foarte simpatic. Atmosferă de casă bogată, roțile toate sunt unse, nu se simte cheltuiala. La 8,30 muzică, Cuartet de Brahms. Maruca în plin cochetaj cu Maestrul, care era foarte tachin şi vorbăreț, le sta minunat. Erau vii, tineri, centrul lumii! Îi trebuia Maruchii un divertisment şi mai ales emoții.

29 decembrie

Te-am visat atât de clar în noaptea asta şi ce curios, oare în somn era o criză de anghină? O durere pe care nu o mai simțisem niciodată, un fel de gâdilat usturător şi sufocant – şi nu țipam ca să nu te îndepărtezi. Apoi te-am văzut, stai întotdeauna în spatele meu. Erai grav, cu ochii cam severi, când te-am întrebat de pace mi-ai spus că aceasta va ieşi dintr-o mănăstire! Parcă am fost cu tine. Nu e curios, că după vis, în cartea lui Mircea Eliade, *Mitul Integrării* citeam ceva despre religia indiană în legătură cu visul meu?

Chestia cu Flota Franceză m-a lăsat uluită! Până unde merge propaganda nemţească, până a vrea să falsifice şi să banalizeze şi gestul cel mai eroic al Franţei. Nu le convine şi de aceea îl mânjesc cu insinuarea că echipajele lor au fost *laşe* şi s-au salvat. E dureros ca oameni de calitate să reacţioneze atât de subiectiv şi să fie infectaţi de oportunismul întronat de nazism. Aş vrea să se termine lupta dintre îngeri şi diavoli, dintre principiul uman, reprezentat de dreptate şi cinste şi cel diabolic reprezentat prin minciună, samavolnicie şi crimă. Doamne, nu se poate să nu pedepseşti pe cei vinovaţi, să nu zdrobeşti puterea întunericului. Nevoia de a vedea reinstaurată *dreptatea.* Dar dacă Dumnezeu vrea să întrecem dreptatea prin iubire? Această iubire însă e un stadiu final, e din altă lume şi în cazul acela lumea ar rămâne încurcată, n-ar mai şti ce e bun şi ce e rău. Încep a înţelege că *iubirea* nu e o metodă ci un ţel sau mai bine zis e rezultatul transfigurării prin care te-ai şi mutat în altă realitate decât cea pământeană. Pentru Hitler şi companionii lui nu pot dori decât un gest vizibil dumnezeiesc care să denunţe în faţa Istoriei păcatul lor.

Pui mic, a murit şi Friedrich Stork[44]. Îmi pare rău mai ales pentru Gaby care îşi adora tatăl.

1*. De la fr. *désemparé*, descumpănit, dezorientat.

2*. De la fr. *accabler*, a împovăra, a copleşi.

3*. Afectat (fr.).

4*. Învaţă ceea ce le face rău (lat.).

5*. De la fr. *éblouir*, a orbi.

6*. Joc de cuvinte din rom. *filatelie* şi fr. *filouterie* care înseamnă şmecherie, pungăşie.

7*. Fiinţă şi timp (germ.).

8*. De la fr. *apprivoiser*, a îmblânzi, a domestici.

9*. Glorioasa (engl.), vezi a doua notă de la p. 348.

10*. De la fr. *supplier*, a înlocui, a suplini.

11*. De la fr. *rattraper*, a recupera.

12*. Neglijenţă (fr.).

13*. Buldog; în expresii familiare – cineva cu proastă dispoziţie.

14*. Separat (fr.).

15*. De la fr. *courbette*, plecăciune, temenea.

16*. Aici, cu sensul de persoană care are vederi de stânga.

17*. Patrie (germ.).

18*. Copil cuminte (fr.).

19*. În cerc restrâns (fr.).

20*. Derbedeii (it.).
21*. Regie (fr.), aici cu sensul de organizare.
22*. *Idila Siegfried* (germ.), compoziție a lui Richard Wagner.

Note

1929

1. Maria Ana Musicescu, nepoata Alicei Voinescu, fiica surorii ei Valérie. Studii juridice. Mai târziu, cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei; autoare a unor studii de istorie a artei medievale.
2. Abație cisterciană din departamentul Yonne, în Franța. Loc al reuniunilor culturale cunoscute sub numele de „decadele de la Pontigny” (1910-1914; 1922-1939), organizate din inițiativa lui Paul Desjardins, căruia i s-au alăturat şi alți scriitori, grupați în jurul revistei *La Nouvelle Revue Française*. În cea de-a doua perioadă, care a consacrat definitiv „decadele”, a fost invitată şi Alice Voinescu, cunoscându-i aici pe câțiva dintre scriitorii importanți ai epocii, cu unii dintre ei legând prietenii de durată.
3. Roger Martin du Gard (1881-1958), scriitor francez, personalitate importantă printre animatorii „decadelor”, la care participa adesea, preferând discuțiilor academice, organizate, discuțiile libere de pe aleile cu carpeni, aşa cum de altfel îl descrie şi Alice Voinescu în *Jurnal.*
4. Lala Romalo, prietenă din timpul studiilor de la Paris.
5. Florica Rarincescu (Flo), prietenă apropiată de-a lungul vieții. Revenită în Bucureşti, după domiciliul obligatoriu de la Costeşti, Alice Voinescu a locuit un timp în casa ei. Soția lui Mihai Rarincescu, profesor de drept civil, mort în închisoare.
6. Madeleine Cancicov, prietenă cu Alice Voinescu, participantă la „decadele” din 1930. Eliberată, în 1964, dintr-o lungă detenție, a plecat din țară, stabilindu-se în Anglia. După moartea ei, i-a apărut în Franța, în 1990, romanul *Le cachot des marionettes*.
7. Maria Spandonidi (Mimy), soră cu Alexandru, Marius şi Traian Nasta, căsătorită cu Zatcu Spandonidi. O căsnicie exemplară, dăruită cu cinci copii, în admirația Alicei Voinescu. Poate cea mai apropiată prietenă a Alicei Voinescu, o prietenie de o viață, ca şi, de altfel, cu întreaga familie Nasta. Rămasă văduvă de timpuriu, Mimy s-a îngrijit de proprietatea ei, unde poposea adesea şi Alice Voinescu. Mult mai târziu, locuind în vecinătatea ultimului domiciliu al Alicei Voinescu, i-a fost aproape acesteia pe când era bolnavă, înainte să moară.
8. Stelian Voinescu (Stelo, Stello), avocat, soțul Alicei Voinescu, mort în octombrie 1940. A funcționat la Ministerul Învățământului, serviciul Contencios.
9. Mihai Paleologu (Mişu), avocat, prieten de familie de-a lungul întregii vieți, în tinerețe obiect al geloziei, de altfel neîntemeiată, a lui Stelian Voinescu. De o caldă afecțiune s-au bucurat şi fiii

acestuia, Andrei şi Alexandru, mai ales cel din urmă (Puff, Alecu) viitorul scriitor Al. Paleologu.

10. Aurora (născută Voinescu), sora lui Stelo, măritată cu Nicu Satinover, cumnaţii Alicei Voinescu, de care se va simţi foarte legată de-a lungul întregii vieţi.

11. Vopsea de păr, făcută din planta cu acelaşi nume cultivată în Orientul Mijlociu.

12. Mama lui Stelo, stimată şi iubită; soacra Alicei Voinescu.

13. André Gide (1869-1951), scriitor francez. A frecventat curent „decadele”, fiind unul dintre cei mai frecvenţi animatori ai discuţiilor organizate. Alice Voinescu l-a cunoscut la Pontigny şi a avut o mare admiraţie pentru el. A fost oaspete în casa lui, au întreţinut o corespondenţă de-a lungul anilor. A fost adânc îndurerată la moartea lui, în 1951, când i se luase dreptul de semnătură, a suferit că nu poate scrie sau conferenţia despre el, dar cititorul va găsi în *Jurnal* un adevărat eseu dedicat marelui ei prieten dispărut.

14. Marioara, soţia lui Alexandru Nasta, prietenă cu Alice Voinescu.

15. Sora Alicei Voinescu, născută Steriad, măritată cu Ionel Sachelarie, avocat, stabiliţi o vreme la Câmpulung, unde Alice Voinescu îşi face vacanţele până când familia se va muta la Bucureşti.

16. Tantzi Cocea, actriţă.

17. Prieten apropiat al lui Colea Musicescu şi al lui Stelian Voinescu, a cărui moarte fulgerătoare a produs o adâncă durere în familie şi în cercul de prieteni. Cu prilejul ceremoniei funebre, Alice Voinescu face o descriere a familiei sale din partea soţului de care va rămâne ataşată până la sfârşitul vieţii.

18. Soţia lui Ionel Crătunescu.

19. Tilică Ioanid, avocat, politician, prieten al soţilor Voinescu. Tatăl lui Ion Ioanid, autorul volumelor de memorii *Închisoarea noastră cea de toate zilele*.

20. Marius Nasta, renumit pneumoftiziolog, mai târziu academician, şi fratele lui, Alexandru, director la Creditul Agricol Ipotecar.

21. Valérie Musicescu, sora mai mare a Alicei Voinescu. Mama Maricichii, căreia Alice Voinescu îi dedică *Jurnalul.*

22. Soţia lui Marius Nasta, femeie frumoasă şi de o mare distincţie, care s-a bucurat de admiraţia şi prietenia Alicei Voinescu. Revenită din domiciliu obligatoriu, Alice Voinescu a locuit o vreme în casa ei.

23. Băiatul lui Valérie, mort la o vârstă fragedă.

24. Ecaterina Pitişteanu (Tity), prietenă apropiată a Alicei Voinescu, aparţinând unei vechi familii de boieri olteni. Alice Voinescu era invitată în vacanţe la moşia ei, Polceşti, pe valea Mostiştei. Alice Voinescu a atras-o în diferite acţiuni sociale; în pofida divergenţelor de păreri, prietenia lor a rămas nezdruncinată.

25. Jean Paul Sachelarie, fiul Mariettei şi al lui Ionel, nepotul Alicei Voinescu.

26. Fiica lui Roger Martin du Gard.

27. Titlul unui volum de Paul Claudel (1868-1955), poet francez.

1930

1. În urma unui vis, pe care l-a considerat premonitoriu, Alice Voinescu a rămas obsedată că va muri de tânără, şi anume în a cincea zi după Sf. Ion. Obsesie mărturisită în *Jurnal* până în ultimul ei an de viaţă.

2. Cecilia Lupu (Madame Lupu, Coana Cecilia).

3. Principesa Ileana şi Anton de Habsburg.

4. Titlul corect: *Numquid et tu?* de A. Gide.

5. Cella Voinescu, soţia pictorului W. Siegfried.

6. Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944), scriitor italian.

7. La Câmpina au locuit, înainte de a se muta la Bucureşti, fratele lui Stello, Mircea Voinescu, inginer, directorul Societăţii de Petrol „Concordia", şi soţia lui Régine. Alice Voinescu şi-a petrecut adesea vacanţele aici şi la Timiş, unde exista un bazin de înot.

8. Paul Desjardins (1859-1940), universitar francez, eseist; iniţiator şi organizator al „decadelor de la Pontigny". E vorba, probabil, de invitaţia căreia Alice Voinescu îi va da curs peste vară.

9. Poetul Octavian Goga.

10. Vintilă Brătianu (1867-1930), şeful Partidului Liberal.

11. Este vorba despre familia *Nasta*: fraţii Marius („Doctoraşul"), Alexandru şi Traian, toţi medici, sora Maria (Mimy) căsătorită Spandonidi şi soţiile primilor doi, Lulu şi, respectiv, Marioara.

12. Paul Zarifopol (1874-1934), critic, eseist.

13. A. Gide, R.M. du Gard, Jean Schlumberger, Fr. Mauriac, Chandeau, Bernard Groethuysen – participanţi la precedentele ediţii ale decadelor, cunoscuţi şi preţuiţi de Alice Voinescu.

14. Frank Martin (1890-1974), compozitor elveţian.

15. Soţii Théo şi Marie Van Rysselberghe aparţineau grupului de intelectuali, artişti şi literaţi belgieni pe care îl frecventa A. Gide şi erau vechi prieteni cu acesta. Fiica lor, Elisabeth, este mama lui Catherine, fiica lui Gide. Marie (doamna Théo, „micuţa doamnă") este amică şi susţinătoare a grupului de la *Nouvelle Revue Française* şi încă de timpuriu o înfocată admiratoare a operei lui Gide. Prietenă devotată, prezenţă încântătoare, ea este deosebit de activă în cadrul reuniunilor de la Pontigny, unde o cunoaşte Alice Voinescu.

16. Charles du Bos (Charlie) (1882-1939), scriitor francez. Din 1922 participă cu regularitate la decadele de la Pontigny, unde el şi Gide dominau discuţiile organizate.

17. Maurice Emmanuel (1862-1938), muzicolog şi compozitor francez, Robert de Souza (1865-1949), critic literar francez, Louis Massignon (1883-1962), orientalist francez.

18. Femeie aparţinând unei comunităţi religioase în care se intră fără jurământ de credinţă; un ordin călugăresc cunoscut ca fiind al „cerşetorilor", fiindcă trăieşte din mila publică.

19. Localitate în departamentul Yonne, cu un spital fondat în 1293.

20. Mică localitate în departamentul Yonne, cu o biserică gotică de la sfârşitul secolului al XV-lea, şi case vechi, ruine medievale.

21. Localitate în departamentul Yonne, renumită pentru vinurile ei. Biserică de la sfârşitul secolului al XII-lea.

22. Paul Desjardins (vezi şi nota 8) şi-a dedicat întreaga viață, în special prin acțiunile întreprinse cu prilejul „decadelor de la Pontigny", creării unei republici a spiritelor europene, în afara oricăror prejudecăți şi bariere convenționale. El cumpără şi restaurează abația Pontigny şi, bun prieten cu A. Gide şi Roger Martin du Gard, propune grupului de la *Nouvelle Revue Française* organizarea decadelor. Scopul lui Desjardins era acela de „a reuni la Pontigny elita tuturor națiunilor pentru a propovădui suprematia inteligenței, respectul pentru civilizație şi cultură, proeminența legilor morale, întronarea dreptății şi a adevărului, toleranța între oameni, pacea", aşa cum scrie R.M. du Gard în *Amintirile* sale.

Astfel, începând cu 1910, se adunau vara la Pontigny scriitori, filozofi, artişti, sociologi, savanți care purtau discuții pe teme fixate dinainte, dar şi discuții libere, profitau de biblioteca foarte bogată a gazdei, făceau plimbări în împrejurimi, seara, după cină, se organizau jocuri de societate, se făcea muzică. „Decadele" aveau importanța unor adevărate colocvii internaționale pe teme de cultură, scopul lor fiind tocmai acela de a crea coordonate spirituale comune întregii Europe. Printre oaspeții de la Pontigny s-au numărat: E.R. Curtius, T.S. Eliot, Galsworthy, Bennett, Bunin şi alții. Dintre francezi: Gide, Ch. du Bos, Claudel, Mauriac, Valéry, Maurois, Malraux, R.M. du Gard, Marie Van Rysselberghe. Aceste nume şi încă multe altele vor apărea şi în *Jurnalul* lui Alice Voinescu, fapt important, dacă ținem seama că arhivele abației au fost arse de Gestapo în timpul războiului, singurele mărturii fiind însemnările de jurnal sau amintirile unora dintre participanți: Ch. du Bos, R.M. du Gard, Marie Van Rysselberghe. Ca şi alți participanți de vârsta ei, după întâlnirile de la Pontigny, Alice Voinescu resimțea nevoia de exigență față de sine însăşi, de autodepăşire, asupra căreia revine de nenumărate ori în *Jurnal.*

23. (Camera) „micuței doamne", doamna Théo Van Rysselberghe.

24. Aici cu sensul de interval de timp disponibil între *Entretiens*.

25. Deşi, inițial, se prevăzuseră mai multe întâlniri la Pontigny în cursul unui an, cu timpul s-a ajuns ca acestea să fie în număr de trei, câte zece zile, pe timpul verii. După cum se poate constata, Alice Voinescu a participat în 1930 la două decade.

26. Arthur Fontaine, literat şi om politic francez.

27. Raymond Aron (1905-1983), filozof, sociolog francez; Vladimir Jankélévitch (1903-1985), filozof francez.

28. Localitate în departamentul Yonne. Remarcabilă bazilica romană „Madeleine", fostă abație.

1931

1. Nicolai Hartmann (1882-1950), filozof german, conducea pe atunci un seminar la Universitatea din Marburg, unde, în 1911, Alice Voinescu audia cursurile profesorului Hermann Cohen.

1932

1. Personaj legendar, erou al piesei omonime a lui Hugo von Hofmannstahl. Este vorba despre un om care urmează să apară în fața lui Dumnezeu fără să se fi pregătit pentru aceasta. H. pune problema salvării sufletului: omul în fața morții.
2. Hugo von Hofmannstahl (1874-1929), scriitor austriac, autorul dramei în versuri, într-un act, *Jedermann*.
3. Criticul de muzică Emanoil (Mănucă) Ciomac (1890-1962).
4. Soția lui Emanoil Ciomac, pianistă, profesoară la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică.
5. Albert Thomas (1878-1932), om politic francez, apropiat al lui Paul Desjardins.
6. Denis de Rougemont (1906-1985), scriitor elvețian de expresie franceză.
7. E vorba despre lucrarea lui Rafael *Madona cu scaunul*, aflată la Palatul Pitti din Florența.
8. Asociația Creştină a Femeilor, fondată de Regina Maria în 1919.

1933

1. Tilică Burileanu, guvernator al Băncii Naționale, prieten de familie.
2. Colea Musicescu, cumnatul Alicei Voinescu, soțul lui Valérie, tatăl Maricichii. Profesor de matematici, cultivat, iubitor de literatură, a tradus din plăcere şi a publicat câteva cărți.
3. Alphonse Dupront, directorul Institutului Cultural Francez din Bucureşti.

1934

1. I.G. Duca, prim-ministru, este asasinat de legionari în ziua de 29 decembrie 1933 pe peronul gării Sinaia.
2. Ernest Jones (1879-1958), psihanalist englez, biograful lui Sigmund Freud.
3. Sabina Cantacuzino (Coana Sabina) (1863-1944), fiica cea mai mare a lui Ion C. Brătianu, prezență activă, în epocă, în viața culturală a Bucureştiului. Cartea despre care vorbeşte Alice Voinescu trebuie să fie volumul de memorii *Din viața familiei Ion C. Brătianu*.
4. Savantul dr. Ioan Cantacuzino (1863-1934), biolog şi medic, om de vastă cultură, cu alese calități sufleteşti.
5. Aici este descris renumitul avocat Istrate Micescu.

6. Maricel Holban, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei, traducătoare, pe atunci asistenta lui N. Iorga.

7. Cumnata lui N. Iorga.

8. Asociația Creştină a Femeilor (vezi nota 8, an 1932).

9. Natalie Slivici, directoarea secției elevelor din A.C.F., prietenă cu Alice Voinescu.

10. Soția pictorului W. Siegfried, fiica bunei prietene a Alicei Voinescu, Cora Voinescu.

11. Universitatea Liberă, înființată după 1918, cu aportul considerabil al Sabinei Cantacuzino, care i-a fost preşedintă până în 1944, anul morții sale, şi care s-a îngrijit să aducă aici conferențiari dintre numele strălucite ale țării: N. Iorga, George Enescu, George Georgescu, George Oprescu, Sextil Puşcariu şi mulți alții. Invitată să susțină un ciclu de conferințe de istorie a filozofiei, Alice Voinescu refuză dintr-un exces de scrupulozitate.

12. Referire la Grupul Oxford din România, în a cărui organizare se implicase şi Alice Voinescu. Mişcare antebelică engleză de revitalizare a creştinismului, *Oxford Group* n-a găsit până la urmă, la noi, decât o neînsemnată şi sporadică aderență.

1936

1. Yvonne Wright (Yvona), româncă măritată cu un diplomat englez, apropiată Alicei Voinescu în activitățile legate de Grupul Oxford.

1937

1. Ghighi Djuvara, profesor de filozofia dreptului la Facultatea de Drept din Bucureşti. Coleg de facultate cu Stello, prieten din tinerețe al Alicei Voinescu.

2. Nicolas de Malebranche (1638-1715), orator şi filozof francez. Lucrări: *Despre căutarea adevărului*, *Dialoguri despre metafizică şi religie*.

3. Scriitorul Gala Galaction (1879-1961), foarte apropiat de Alice Voinescu, ca om şi ca preot, fiind duhovnicul ei.

4. Membri ai organizației legionare Garda de Fier.

5. Căminul Artelor.

6. Studenta Alicei Voinescu.

7. Maria Ana (Mariana) Murnu (născută Anastasiu), studenta Alicei Voinescu, din grupul de tineri prieteni, „copiii”, cum îi numea Alice Voinescu, admiratori statornici ai profesoarei. Şi ea, şi soțul ei, pictorul şi sculptorul Ion Murnu, cu respect şi caldă afecțiune, i-au fost aproape până la sfârşitul vieții. Deținătoarea unor manuscrise ale Alicei Voinescu, printre care şi cel al *Jurnalului*, editoarea volumului *Scrisori către fiul şi fiica mea* (Ed. Dacia, 1994).

8. Filosoful C. Rădulescu-Motru (1868-1957).
9. Haig Acterian (1904-1943), poet, regizor, teatrolog, soțul actriței Marietta Sadova.
10. Scriitorul Mircea Eliade (1907-1986).
11. Vassi Paraschivescu, de la A.C.F.
12. Prietenă apropiată cu Alice Voinescu, mama Cellei şi soacra pictorului W. Siegfried.
13. Scriitoarea Lucia Demetrius.
14. Soția dr. Nissim, prieten al Alicei Voinescu la care apelează pentru sfaturi şi consultații.
15. Doamna de onoare a reginei.
16. Regina Maria.
17. Nepoții Alicei Voinescu, cei doi băieți Satinover: Nicu şi Nellu.
18. Femeia de serviciu.
19. Actrița Marietta Sadova, soția lui Haig Acterian.
20. Pe terenul ei, la Balcic, Regina Maria a construit o casă de piatră, destinată să fie colonie de vară pentru aproximativ 80 de membre ale fundației ei, Asociația Creştină a Femeilor, căreia îi destinase în acelaşi scop şi clădiri importante la Bran, la poalele castelului, şi în nordul Transilvaniei, la Bomemisa, lângă Sălaj.
21. Scriitoarea Bucura Dumbravă, pe numele ei adevărat Fany Seculici.
22. Frozy Boerescu, fiica lui Vasile Boerescu.
23. Prietenă cu Natalie Slivici.
24. În vara anului 1936, Alice Voinescu făcuse o călătorie de documentare la Londra, în vederea organizării la Bucureşti a Grupului Oxford.
25. Irinel Malaxa, fiica industriaşului Nicolae Malaxa, la a cărui rugăminte Alice Voinescu se ocupa de instrucția tinerei pentru care avea o deosebită afecțiune.
26. Nepotul Alicei Voinescu, băiatul soților Colea şi Valérie Musicescu, mort de mic copil.
27. Sterie Steriadi (Sterică), avocat, doctor în drept la Paris, tatăl Alicei Voinescu, mort pe când aceasta era abia o adolescentă.
28. Domnița Ileana.

1938

1. Grupul Oxford.
2. Glumă amicală, cunoscută fiind aspirația Alicei Voinescu spre înălțare spirituală.
3. Dida Buescu. Graficiană, profesor la Institutul de Artă „Nicolae Grigorescu", unde a înființat secția de Textile.
4. Apărut în 1936 şi tradus ulterior în româneşte, romanul lui Charles Morgan a făcut vogă la Bucureşti.
5. W. Siegfried, pictor şi scenograf.

6. Evocarea se referă la vizita făcută Reginei de către Alice Voinescu în data de 8 septembrie 1937.

7. Fundație a Reginei Maria.

8. Organizație de tineret întemeiată de Carol al II-lea, urmând să înlocuiască Cercetăşia condusă de Principesa Ileana (fete) şi de Prințul Nicolae (băieți).

9. Viorica Litzica, directoare, şi Nissa Cămărăşescu, comandant, la Străjerie.

10. Cursul ținut de Alphonse Dupront, directorul Institutului Francez din Bucureşti.

11. Reşedința lui Jean Schlumberger, în Normandia, lângă Lisieux.

12. Piesă în cinci acte de François Mauriac (1937).

13. Personajul principal din *Asmodée*, Blaise Couture, una din figurile cele mai puternice din dramaturgia lui François Mauriac, în care cei avizați l-au recunoscut pe Paul Claudel.

14. Titlul corect, *Saint Saturnin*, cea mai importantă operă a lui Jean Schlumberger, apărută în 1931 şi în care Gide vedea un avertisment premonitoriu al celui de-al doilea război mondial.

15. Gabriel Marcel (1889-1937), filozof şi scriitor francez.

16. Proprietatea familiei Gide din Normandia, La Roque Baignard, unde André Gide şi-a petrecut vacanțele în copilărie şi pe care a vândut-o în 1900. În această plimbare, Alice Voinescu nu vede decât pe dinafară castelul fostei proprietăți a lui Gide, preluată la un moment dat de părinții lui Schlumberger.

17. François Guizot (1787-1874), om politic şi istoric francez.

18. Fiul lui Jean Schlumberger.

19. Constantin (Bob) Malaxa, fiul marelui industriaş, fratele lui Irinel.

20. Soția lui Marc Schlumberger.

21. La Braffy.

22. Discuția se poartă în preziua acordului de la München, care va însemna începutul destrămării Cehoslovaciei.

23. Nicolae Malaxa îi oferă Alicei Voinescu un apartament în blocul lui de pe bd. Magheru.

1939

1. Inginer Petre Bulighin, prieten de familie.

2. Mariana Murnu se afla înaintea unei grele operații pe care urma s-o suporte.

3. Alice Voinescu nu a avut copii, dar şi-a iubit nepoții, le-a urmărit cu grijă evoluția şi i-a ajutat pe cât a putut. Şi-a urmărit, cu interes şi afecțiune, studenții – care o adorau – mulți fiindu-i mereu în preajmă şi nu puțini dintre ei rămânându-i prieteni pe viață. Pe toți aceştia Alice Voinescu îi cuprinde sub apelativul „copiii” sau „copiii mei”.

4. Cursul lui Alphonse Dupront despre Pascal.

5. După instaurarea dictaturii lui Carol al II-lea, la 10 februarie 1939, toți demnitarii, membri ai Frontului Renașterii Naționale, erau obligați să poarte o uniformă albă.

6. Piesă a lui Paul Claudel.

7. Scriitoarea Lucia Demetrius a cărei mamă era evreică.

8. Constructorul Solness, personajul principal al piesei omonime a lui H. Ibsen. Alice Voinescu îl scrie în germană.

9. Frank Wedekind (1864-1918), scriitor german, reprezentant al expresionismului.

10. Soția lui Gh. Tătărăscu.

11. Vladimir Ghika (împreună cu fratele lui, Dimitrie, din stirpea domnitorului Gr. Ghika al IV-lea), doctor în medicină, diplomat; convertit la catolicism, este misionar în Extremul Orient, apoi în cartierele „roșii” ale Parisului. Înalt prelat catolic. În timpul războiului revine în țară, apoi este arestat de comuniști și moare în închisoarea Jilava.

12. *Gânduri pentru fiecare zi*.

13. „Dialogue avec André Gide”.

1940

1. Probabil afacerea Max Auschnitt.

2. Ion Nonna Otescu (1888-1940), compozitor, dirijor, pedagog.

3. Mihail Jora (1891-1971), compozitor, dirijor, pianist. Coleg cu Alice Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică, al cărui rector a fost în 1941, atât el, cât și soția lui, Lily, sunt prieteni apropiați ai Alicei Voinescu.

4. Un tânăr avocat, virtual logodnic al Maricichii, răpus de gripă.

5. Jacques Copeau (1879-1949), actor, director de teatru, scriitor francez. Prieten cu A. Gide. Alice Voinescu l-a cunoscut la Pontigny.

6. Charles Péguy (1873-1914), poet francez.

7. Noul director al Institutului Francez.

8. Stelian Popescu, om politic cu vederi de dreapta, directorul ziarului *Universul*; Pamfil Șeicaru, ziarist de extremă dreapta, directorul cotidianului *Curentul*.

1941

1. Șeful Gărzii de Fier, membru în guvernul Ion Gigurtu din iulie 1940.

2. Dan Nasta, actor, regizor, colecționar de artă; student al Alicei Voinescu.

3. Lucrare a lui Corneliu Codreanu, ideologul mișcării legionare.

4. Cimitirul Bellu, unde a fost înmormântat Stelian Voinescu. Mai departe, în *Jurnal*, Alice Voinescu va scrie: „la tine” sau „sus”.

5. Nepotul Alicei Voinescu din partea Réginei, soția lui Mircea Voinescu, fratele lui Stello.

6. Ionel Şoneriu, om politic, secretar general în Ministerul de Externe sub guvernul Argetoianu şi soția lui Zizelle.

7. Ionel Şoneriu, om politic, secretar general în Ministerul de Externe sub guvernul Argetoianu şi soția lui Zizelle.

8. N. lorga a fost cel mai de seamă dintre profesorii Regelui Mihai.

9. Doamnă de onoare a Reginei Maria.

10. Publicație care apărea la Sibiu sub conducerea lui Zaharia Boilă.

11. Cartea Alicei Voinescu *Aspecte din teatrul contemporan*, apărută recent.

12. Familia Nasta.

13. Aurora Nasta (Rory), traducătoare şi eseistă; studentă a Alicei Voinescu, apoi asistenta ei la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică.

14. Ion Moța şi Vasile Marin, cei doi legionari morți în războiul civil din Spania.

15. V.I. Popa (1895-1946), prozator şi dramaturg, regizor; actrița Maria Mohor era soția lui.

16. Casă părăsită de familia Satinover sub imperiul noii legislații antisemite, Nicu Satinover, cumnatul Alicei Voinescu, fiind evreu.

17. Florica, văduva pictorului de marine Voinescu, şi Marica, văduva scriitorului Mateiu Caragiale, fiicele scriitorului G. Sion.

18. Iza (Isa) Sion, nepoata „bătrânelor Sion”, prezentă la cenaclul „Sburătorul” al lui E. Lovinescu.

19. Irinel Malaxa s-a căsătorit cu dr. Gh. Emil Palade, eminentul savant de mai târziu, laureat al Premiului Nobel.

20. Sanda Tătărăscu Negroponte, fiica fruntaşului liberal Gh. Tătărăscu, şi soțul ei.

21. Implicat în mişcarea legionară, Haig Acterian a fost condamnat în 1941, trebuind să aleagă între a face închisoare sau a merge pe front. A fost trimis în linia întâi şi a murit în 1943.

22. Alice Voinescu primise cartea cu dedicație de la autorul ei, Jean Schlumberger, în 1938 (vezi nota 14, anul 1938); este sigur că acum o reciteşte.

23. Ion Marin Sadoveanu (1893-1964), romancier şi eseist.

24. Maurice Barrès (1862-1923), scriitor şi om politic francez.

25. Verişoara Alicei Voinescu, soția generalului Nicolae Pantazi, ministru de război.

26. Soția dr. Nissim şi fiica lor, Mioara, pe care Alice Voinescu o va ajuta să se înscrie la Şcoala Superioară de Asistență Socială.

27. Cornel, soțul Ilenei, femeia de serviciu a Alicei Voinescu, polițist la Circulație şi poreclit în consecință „Stopul”. Referindu-se la amândoi, Alice Voinescu îi va numi „Stopii”.

28. Mişu Paleologu şi Alexandru, fiul lui, alintat în familie cu numele de Puff.

29. Fiica generalului Florescu, măritată cu Tilică Burileanu, guvernatorul Băncii Naționale, şi fiul lor, Aldea, aviator, căzut prizonier pe front. Yvonne Burileanu era preşedinta Crucii Roşii de pe front.

30. Fiica generalului Florescu, măritată cu Tilică Burileanu, guvernatorul Băncii Naționale, şi fiul lor, Aldea, aviator, căzut prizonier pe front. Yvonne Burileanu era preşedinta Crucii Roşii de pe front.

31. Henri Focillon (1881-1943), istoric de artă şi estetician francez.

32. Profesor de română la liceele „Moteanu" şi „Aurel Vlaicu".

33. Directoarea Şcolii Centrale de fete, sora industriaşului Malaxa.

34. Valența Boteanu (născută Musicescu), sora Florichii şi a lui Colea, cumnata Valériei, sora mai mare a Alicei Voinescu.

35. Grefa pe os la operația nereuşită suportată de Mariana Murnu în Franța.

36. Nepotul lui Stelian Voinescu.

37. Louis Jouvet (1887-1951), actor, regizor, om de teatru francez; *Reflecții despre teatru*.

38. Louis Jacques Daguerre (1787-1851) a inventat diorama şi apoi a perfecționat fotografia. În 1838 a obținut primele „dagherotipuri".

39. Proprietate a familiei Réginei Voinescu, cumnata Alicei Voinescu.

40. Oraş din Franța, situat la nord de Paris, având o vestită catedrală gotică (sec. XIII-XIV) cu superbe vitralii; construcție neterminată.

41. Lucie, soția lui Constantin Brăiloiu.

42. Mihail Andricu (1894-1974), compozitor, pianist acompaniator, critic muzical, pedagog.

43. Frate cu Dinu, amândoi nepoți ai lui Mircea Voinescu din partea Réginei.

44. Porecla lui Puiu, soțul lui Tity Pitişteanu.

45. Iubita lui Victor Hugo. O dragoste care a durat cincizeci de ani, chiar şi dincolo de mormânt, poetul stingându-se din viață la doi ani după moartea iubitei sale.

46. Al. Tzigara-Samurcaş (1872-1958), profesor de istoria artei la Academia Regală de Muzică şi Artă Dramatică; Sandu, fiul lui, poet şi pianist.

47. Saint-Gervais-Les-Bains, stațiune de ape termale şi de sporturi de iarnă în Haute-Savoie, Franța, unde invitații la Pontigny din 1929 făcuseră probabil o excursie.

48. Paleologii, familia lui Mişu Paleologu.

49. Andrei, fiul lui Mihai Paleologu din a treia căsătorie, cu Mimy Ştefănescu.

50. *Constantin Brăiloiu* (1893-1958), etnomuzicolog, compozitor, critic muzical, coleg cu Alice Voinescu la Conservatorul Regal de Muzica şi Artă Dramatică.

51. Veturia Goga, cea de a doua soție a poetului Octavian Goga, aflată în anturajul lui Ion Antonescu şi având o puternică influență asupra lui.

52. Formulă de alint cu referire la începuturile prieteniei lor, pe când Alice Voinescu audia cursuri de filozofie la Marburg, în Germania.

53. Fratele mai mare al lui Stelian Voinescu, mort de tânăr.
54. În plină perioadă de persecuție a evreilor, Nicu Satinover, cumnatul Alicei Voinescu, era foarte îngrijorat de soarta familiei sale, mai ales pentru fiul său Nellu.
55. Ion Zamfirescu, istoric literar. Lucrarea la care se referă Alice Voinescu este teza lui de doctorat, publicată în 1941, *Spiritualități românești*.
56. Mariana, soția lui Ion Zamfirescu, profesoară la liceul „Regina Maria”; fiica Florichii Rarincescu, prietena Alicei Voinescu.
57. Filozoful C. Noica.
58. Frontul Renaşterii Naționale, înființat de Carol al II-lea.
59. Mihail Jora era rectorul Academiei Regale de Muzică şi Artă Dramatică şi era sărbătorit la împlinirea vârstei de cincizeci de ani.
60. Regele Mihai I.
61. Actorul Mircea Şeptilici, student al Alicei Voinescu.
62. Asociația Tinerelor Fete.
63. Tanți Georgescu, verişoară cu Mihai (Ică) Antonescu.
64. Maria Rosetti Teşcanu. Căsătorită cu G. Enescu după moartea primului ei soț, Mihai Cantacuzino, fiul lui Gh.Gr. Cantacuzino Nababul.
65. Fiica lui Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul*.
66. Matematicianul Henri Matyla Ghika, fiul Mariei Costescu (născută Ghika), ofițer de marină, diplomat, cunoscut însă mai ales ca autor al lucrării *Le nombre d’or*, subintitulată *Esthétique des proportions dans la nature et dans les arts*, cu o prefață de Paul Valéry.
67. Marie Odobescu (născută Cantacuzino), soția generalului Goe Odobescu.
68. Pictorul Gigi Tomaziu, nepotul lui G. Enescu.
69. Ştefan (Afane) Teodoreanu, pictor, fiul scriitorului Ionel Teodoreanu.
70. Constantin Silvestri (1913-1969), compozitor, dirijor, pianist.
71. Smaranda Atanasoff, pianistă, nepoata Alicei Voinescu, fiica Valenței, sora lui Colea Musicescu, deci nepoata lui şi a Florichii Musicescu.
72. Ministrul C. Argetoianu.
73. Biserica Albă, pe Calea Victoriei, în imediata apropiere a locuinței de atunci a lui G. Enescu.
74. Soția dirijorului George Georgescu (1887-1964).

1942

1. Ghita Mendl Shapira, pianistă, soția unui cunoscut bancher.
2. Florica Musicescu (1887-1969), profesoară de pian la Conservator, fiica lui Gavriil Musicescu, sora Valenței şi a lui Colea, cumnatul Alicei Voinescu.
3. Arthur Fontaine, scriitor francez, cunoscut de Alice Voinescu la Pontigny.

4. O idee pentru ciclul de conferințe „Permanențe”, pe care Alice Voinescu îl ținuse la Radio pe când Stello era încă în viață.
5. Eufrosina, căsătorită Nenițescu, fiica ministrului Vasile Boerescu.
6. Mariella Seulescu, preşedintă a Crucii Roşii pe front, unde îi moare cel de al treilea băiat.
7. Cella Delavrancea, căsătorită Lahovari.
8. Scriitorul Emanoil Bucuța (1887-1946).
9. Tatăl Aurorei Nasta, studentă şi apoi asistentă a Alicei Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică.
10. Bâzu Cantacuzino, fiul Marucăi din căsătoria cu Mihai Cantacuzino.
11. Scriitorul V. Demetrius (1873-1942), tatăl Luciei Demetrius.
12. Actrița Lucia Sturdza-Bulandra (1873-1961).
13. Mihai Rădulescu, studii juridice, o vreme în diplomație; violonist, critic muzical. Arestat cu grupul C. Noica, Dinu Pillat; potrivit versiunii oficiale, s-a sinucis în închisoare, dar se pare că a murit sub anchetă.
14. George Georgescu.
15. Constantin Silvestri.
16. Georgette, născută Berindei, soția lui Nonna Otescu.
17. Soția lui Mircea Vulcănescu, pe atunci ministrul Finanțelor.
18. Nume dat lui G. Enescu în familie.
19. Biserica Radu Vodă.
20. Referire la Veturia Goga şi Veturia Focşa, din anturajul mareşalului Antonescu.
21. Soția lui I.G. Duca.
22. Eliza Brătianu (1870-1957), născută Ştirbei, soția lui Ionel Brătianu.
23. Accidentul aviatic în care şi-a pierdut viața Minola, una dintre fiicele Principesei Ileana.
24. Levit – preot la vechii evrei; haina de levit – o redingotă lungă.
25. Vila lui G. Enescu de la Sinaia.
26. Proprietatea Marucăi Cantacuzino, de lângă Bacău, pe care Alice Voinescu o vedea ca loc ideal pentru reuniuni artistice aşa cum Pontigny era pentru cele intelectuale.
27. Pianistă de notorietate în epocă.
28. Arhitectul G.M. Cantacuzino (1899-1960).
29. Fiica lui Bâzu Cantacuzino, nepoata Marucăi, scriitoarea Oana Orlea.
30. Fiul Muzei şi al lui Emanoil Ciomac, mort pe front.
31. Sculptorița Milița Petraşcu (1892-1976).
32. Directoarea Şcolii Superioare de Asistență Socială, soția lui Manoilă, directorul Institutului de Statistică.
33. Xenia Costaforu, profesoară la Şcoala Superioară de Asistență Socială.

34. E vorba de baletul lui Mihail Jora *Demoazela Măriuța*, a cărui premieră a avut loc pe 5 octombrie 1942 la Opera Română din Bucureşti.

35. Laura Dragomirescu, soția prof. Mihail Dragomirescu.

36. Bâzu şi Alis, fiul şi fiica Marucăi din căsătoria cu Mihai Cantacuzino.

37. Nicolai Hartmann, profesor la Universitatea din Marburg unde Alice Voinescu şi-a pregătit doctoratul.

38. H. Cohen, P. Natorp şi E. Cassirer – principalii reprezentanți ai mişcării filozofice neokantiene de la Marburg (1875-1933), numită „Şcoala de la Marburg".

39. Fiica cea mai mică a scriitorului Gala Galaction.

40. Piesă de Mihail Sorbul (1885-1966).

41. Profesorul şi criticul Mihail Dragomirescu (1868-1942).

42. Isaiia Răcăciuni, fratele artistului comic N. Stroe, secretar literar din 1933 la Fundațiile Regale.

43. César Franck (1822-1890), compozitor francez.

44. Friedrich Storck, sculptor, profesor la Academia de Arte Frumoase.

Cuprins